W. Schiffert
1852.6

ST. JOSEPH'S CHURCH
SAN JOSE, CAL.

THEOLOGIA
DOGMATICA GENERALIS.

TOMUS II.

CONTINENS DEMONSTRATIONEM RELIGIONIS CATHOLICAE.

SAN JOSE, CAL.

INSTITUTIONES

THEOLOGICAE.

AUCTORE

F. L. B. Liebermann,

SS. THEOLOGIAE DOCTORE, DIOECESIS ARGENTORATENSIS VICARIO GENERALI

ALMA COLLEGE
LIBRARY
Alma, California
ST. JOSEPH'S CHURCH
SAN JOSE, CAL.

TOMUS II.

COMPLECTENS DEMONSTRATIONEM CATHOLICAM.

ALMA COLLEGE
208.9
LIBRARY
L621
Alma, California

Property of
CLGA
Please return to
Graduate Theological
Union Library

EDITIO SEXTA EMENDATISSIMA.

MOGUNTIAE,

SUMPTIBUS KIRCHHEMII, SCHOTTI & THIELMANNI.

1844.

PARISIIS,
apud MEQUIGNON juniorem,
Facult. theol. Bibliopolam.

LONDINI,
apud D. NUTT, foreign Bookseller,
158, Fleet Street.

8760

Property of
Graduate Theological
Union Library
Please return to

MOGUNTIAE,
TYPIS FLORIANI KUPFERBERG.

ST. JOSEPH'S CHURCH
SAN JOSE, CAL.

PRAEFATIO.

Quam in prima institutionum parte secuti sumus dicendi disserendique rationem, hanc etiam in secundo hoc volumine retinendam judicavimus, atque eo magis, quod in nostra sententia non parum confirmati fuerimus, tum proprio et fere quotidiano experimento, tum imprimis virorum praeclarissimorum assensu, quorum suffragia novas nobis ad prosequendum hoc opus vires stimulosque addiderunt. Nunquam illud ex animo dimisimus, nos doctis non scribere, sed tyronibus, qui, cum in sacris hisce disciplinis novitii sint, saepe ex illis, quae sapientibus et exercitatis prodesse possunt et placere, exiguam aut nullam utilitatem capiunt. Quapropter claritati et ordini quam maxime consulendum duximus, tum in rerum collocatione, tum in modo et ratione tractandi singula. Nolumus, ut difficulter nos intelligant Candidati; neque eorum vestigia premere animus est, qui cum germanico aut latino idiomate loquuntur, alienis linguis loqui videntur; sunt enim quasi in aëra loquentes, nisi adsit, qui interpretetur.

Si cui prolixa nimis videtur haec de Ecclesia et fidei principiis tractatio, perpendat is quaeso, quam grave sit hoc argumentum et ad verae Religionis confirmationem necessarium. Hoc scilicet fundamento omnes doctrinae revelatae partes sustentantur, et nisi positum illud sit et omni, quo fieri potest rationum pondere firmatum; frustra ad singulorum dogmatum probationem accedimus. Quo-

modo enim veritatem tenere poterunt, qui penetrale veritatis ignorant? Quomodo in veritate consistere, qui doctrinam sibi sine ulla radice ac stabilitate componunt? Exinde Haereses omnes ortae sunt et perniciosae nimis discordiae, quod homines protervi, sui magis amatores, quam Religionis, dissidium fecerint unitatis, et deserto coelesti itinere, spreta Ecclesiae auctoritate et a fundamento avulsi vias sibi devias per anfractus et praecipitia condiderint, per quas partem plebis incautam et simplicem ad tenebras mortemque deduxerunt.

Ergo sedulo nobis et accurate investigandum est, ubi sit vera Christi Ecclesia, ubi legitima docendi auctoritas, ubi domicilium veritatis; investigandum, ubi praesens permaneat Spiritus S. praesidium; ubi certae pateant ad veritatem viae, ut si bono animo aquam vitae haurire cupimus, non ad detritos lacus deferamur, qui non habent venam, sed uberrimum Dei fontem inveniamus, quo irrigati perenni luce potiamur.

Unum tamen est, quod nos in hac disquisitione vehementer conturbat; nempe, quotiescunque nos ad disserendum cum Protestantibus comparamus, incertum nobis fit, quo loco pedem figere liceat certantibus, aut quodnam sit commune principium, a quo exire possint disputantes. Quo nempe consilio, qua concludendi ratione putamus agendum esse adversus eos, qui omnia Theologiae principia tollunt, et nullam in Ecclesia legem esse volunt, per quam controversiae finiantur; sed suo cuique ingenio utendum esse dicunt, neque aliud sentire, quam quod ratio propria praescripserit! In veram Ecclesiam inquirendum esse contendis, ut cum inventa fuerit, obsequium illi exhibeamus et fidem; at illi vix adhuc nomen Ecclesiae noscunt, formam et constitutionem pro arbitrio fingunt.

Divinam esse Christianae Religionis originem ais; ergo ut veram et genuinam inveniamus, diligentissime curandum; in ea, ubi semel tenetur, quidquam immutare nefas habendum, Deo credendum, Deo obsequendum. Mira te dixisse putas; at illi rident simplicem et religiosam mentem, rident piam credulitatem. Nihil ipsi in Religione nisi humanum vident; quidquid supernaturalis ordinis est, explodunt. Primam Ecclesiae Christianae aetatem opponis; at illi querentur ad infantiam reduci genus humanum, maturam jam virilemque aetatem assecutum. Rationem invocant, quae nunc (quoniam ipsi hac aetate vivunt) ita invaluit, ita se confirmavit, ut jam non patiatur vinculis constringi, et quasi fasciis involvi infantiae.

Ad haec, fateor, vix non despondet animus, et omnis subito disputandi ratio tollitur. Credebas te cum Lutherano agere vel Calvini discipulo; in tuto esse, quae in Demonstratione Christiana contra Incredulos probata sunt; falleris: Naturalistam habes aut pejus aliquid . . . cum praemissa urgere instituis, atque ulterius progredi in veritatis investigatione; mox vides, te tempus et operam ludere et redeundum tibi ad prima revelatae Religionis principia.

Verum non debent nos a propositio nostro deterrere superbae philosophiae deliramenta aut portenta non disserentium Theologorum. Si incassum adversum Protestantes de vera Christi Ecclesia disputamus, magnum tamen afferemus adjumentum Catholicis Theologiae alumnis, qui, quo haec clarius et accuratius inspexerint, eo magis intelligent, quantum sit divinae providentiae donum, in verae Ecclesiae gremio contineri, verbo Dei nutriri sano et incorrupto, sub illius disciplina adolescere, et contra fallaces veteratorum artes tutari, quae constituta est a Deo magistra veritatis. — Caeterum ne inter Protestantes quidem

ita credimus Religionis revelatae contemptum invaluisse, ut non inter eos adhuc viri reperiantur, qui fidem mysteriorum retinuerunt, et tanquam divinam et supernaturalem dispensationem reverentur Religionem illam, a qua nomen sumpserunt Christianorum. Hi autem, ne inane sit, quod sibi attribuunt, nomen, ad illam Ecclesiam ducendi sunt, cui soli datum est, nosse mysteria regni coelorum; in qua sola veritas tanquam in proprio domicilio collocata reperitur. Sed et ii, qui longius a nobis distant, ubi semel in animum induxerint, non umbras, non mendacia persequi, sed veritatem sincero corde exquirere, non possunt alia tutiore et breviore via duci. Nam primum quidem intelligent proprio experimento edocti, exiri non posse ex vanis incertisque opinionum commentis, nisi auctoritati se committant, et fidem adhibeant Deo revelanti. Tunc oculos aperient novo, quod e coelis illabitur, lumini, et in Evangelio non humanae sapientiae praecepta, non philophicas quasdam de ratione bene vivendi sententias quaerent, sed divina oracula, sed demptas ex divina mente veritates. Ubi autem hucusque pervenerint, jam nihil antiquius habebant, quam ut, ubi sit vera Christi Religio, inquirant; latere enim eos non poterit, unam tantum a Christo factam esse Revelationem, unam tantum ab eo fundatam esse Ecclesiam; in hac ergo Ecclesia commorandum ipsis esse, nisi velint in Scyllam incidere evitata Charybdi, et cum certum contra fluctuantium opinionum procellas portum quaesierunt, iterum circumduci omni vento doctrinae et incertis consiliis et contrariis sententiis distrahi in omnem partem.

Ergo persequamur Deo adjuvante, quod incepimus opus, id a bonorum omnium datore summis precibus efflagitantes, ut non inanes esse sinat labores nostros. Non in eo labo-

ravi, ut nova et novissima sectando saeculo nostro placeam philosophico apparatu; prodesse volui, quantum illud pro viribus licuit et iis, quibus mens recta est, quibus in pectore boni verique sensus haeret, planam apertissimamque inveniendae veritatis viam ostendere. Illam putavi tractandae Theologiae utilissimam honestissimamque rationem, quam praecedentium saeculorum doctissimi sapientissimique viri secuti sunt; neque quidquam magis tantae scientiae gravitati ac majestati convenire, quam si *Bellarmini, Petavii, Melchioris Cani, Walemburgicorum, Bossuetii, Natalis, Tournelii* aliorumque ejusdem dignitatis, ejusdem scientiae virorum caterva quasi stipata incedat. Multum autem ejus meritis et dignitati detrahi, si ad philosophiae humanae diversissimas formas accommodare se teneatur; ac si actum esset de coelesti doctrina, si non posset se ad nutum arbitriumque fingere humani ingenii et mutato quotidie habitu et ad omnes quamvis ridiculas saepe et indecoras novarum opinionum formas accommodato in scenam prodire. Hinc in animum mihi inducere nunquam potui, ut in colligendis legendisque junioribus quibusve libellis tempus et operam consumerem. Quid enim consequi exinde potuissem, nisi nauseam de levissimo cibo aut molestiam de loquacitate, indignationem de arrogantia, bilem de blasphematione? Arbitrabar etiam, non decere Theologos veluti reticulis armatos per campos vagari, et circumvolitantium papilionum venatores agere. Ita scilicet redundat aetas nostra certo scriptorum genere, qui foliorum quorundam alis quasi papiliones ad breve tempus levi per aëra feruntur volatu. Quod quidem sicut nihil prodest litteris; sic etiam parum noceret, nisi ad id tantum levi aura frui videretur pestifera progenies, ut ova sua possit deponere et novam parere insectorum ac erucarum sobolem.

Nemo tamen putet haec ad invidiam dicta esse clarissimorum virorum, qui, quamvis in indagandis modernae philosophiae systematibus diligentissime versati sint, nihil tamen ex ejus levitate vitiisque contraxerunt. Putarunt scilicet, non ingratum opus se facturos nec inutile Religioni, si recentiores etiam humanae rationis adinventiones sacrarum scientiarum studio accommodarent. Nollem ego hunc laborem reprehendere, aut aliquid ex ejus merito detrahere. Quid enim? Dummodo praedicetur Christus. In hoc quoque sapientissimam divinae providentiae ordinationem agnoscimus, quod sicut diversi sunt legentium sensus et gustus, ita et scribentium sint. Non parum hoc juvat ad clariorem rerum theologicarum intelligentiam et veritatis commendationem, si res eadem a diversis diverse tractetur; qui quamvis methodo differant et ratione docendi, ad unum tamen eundemque finem tendunt, et in tuendis divinis dogmatibus pari studio incitantur.

DEMONSTRATIO
RELIGIONIS CATHOLICAE.

Religionis Christianae ortum divinosque natales hucusque probavimus, nihilque praetermisimus eorum, quae possint reverentiam conciliare tam excellenti doctrinae, omnesque impiorum machinas ad eam evertendam multo labore, arte multa et versutia comparatas, dejicere. Certe jam decor ille plenus nobilitate et majestate, quem ipso ore et habitu praefert, ortum prodit humano longe excelsiorem; sed multa alia attulimus gravissima momenta, quibus certum et perspicuum efficitur, eam a Deo originem ducere, atque e coelo fuisse in terras deductam . . . *contestante Deo signis et portentis et variis virtutibus, ac Spiritus sancti distributionibus a).*

Nihil ejusmodi in aliis Religionibus conspicimus, quae divinam originem mentiuntur; omnes fraudis et ignorantiae opus sunt, et accedente luce Christianae Religionis tanquam nocturnae species clarescente sole evanescunt. Sua igitur stat Religioni Christianae praecellentia; sola divina est, sola potest sanare hominum infirmitates, ignorantiam pellere, mentes regere, et ad Deum attollere animos, in quos illabitur.

At devictis nunc Christiani nominis hostibus, ad nova certamina properandum est; et quod acerbissime ferimus, contra eos ipsos pugnandum, quos consentientes nobis hucusque habuimus, et non raro in propellendis incredulis socios. Notum est, plures existere Christianorum societates, quae omnes contendunt se Religionem colere a Christo revelatam. Verum, cum inter omnes has societates magna sit doctrinae et dogmatum oppositio; Christus autem divisus non sit,

a) Ad Hebr. II, 4.

ueque plures et diversas Religiones ad nos attulerit: in aperto est, non posse omnes veram et integram Christi Religionem habere. Sicut ergo prius demonstravimus, inter omnes Religiones, quae revelatas se dicunt, unam esse Christianam hoc charactere insignitam; ita nunc probandum, inter diversas Religiones Christianas solam Catholicam esse, quae a Christo originem ducat, caeteras omnes falso sibi tanti nominis gloriam attribuere.

Haec tractatio ad omnes quidem pertinet Christianorum sectas, quae ab exordio propagatae Religionis a vera Christi Ecclesia discesserunt; attamen ad illas imprimis attendere necesse est, quae hac adhuc aetate vigent, et societates constituunt satis numerosas. Praecipuae sunt: 1.° Graeci schismatici. 2.° Lutherani seu Evangelici. 3.° Anglicani. 4.° Calviniani vel Reformati. 5.° Sociniani. Alias minoris nominis sectas, quae ex his pullularunt, omittimus, cum eas recensere nimis longum esset. Theologi Catholici est probare, illas Christianorum societates, quae extorres sunt ab Ecclesia Catholica, et ab ea, quam haec profitetur, religione aversae, nec veram et genuinam Christi Religionem sequi, nec in ea, quam Christus instituit, Ecclesia versari.

Duplicem in hac disputatione viam inire possumus. Prima est, si dogmata inter nos et dissentientes a nobis Religiones controversa singillatim excutiantur; nt, cum ostensum fuerit, Religionem Catholicam in omnibus suis partibus certam esse, et ex genuinis fontibus derivatam, tanquam consectarium deducatur, eam ergo veram Christi doctrinam continere, neque aliam dari Christi Ecclesiam praeter eam, quae sola hanc doctrinam integram servavit. Secunda est, si primum ostendatur, Ecclesiam Catholicam veram esse Ecclesiam Christi, eam solam genuina habere conservandae Religionis media a Christo instituta. Ex hoc scilicet principio sponte fluit omnium et singulorum dogmatum, quae Catholica Ecclesia profitetur, veritas. Secundam methodum, quae clarissimorum Theologorum auctoritate probata est, nobis sequendam censuimus; est enim brevior et certior, et systematico ordini apprime accommodata. Siquidem in hoc systemate primum principia generalia ponuntur, et

illae stabiliuntur veritates, ex quibus deinde facillimum est dogmata Religionis singillatim eruere, et eornm, quae ab aliis Religionibus opponuntur, falsitatem ostendere. Quare et haec pars nobis videtur ad Theologiam generalem pertinere; probat enim Ecclesiam Catholicam solam veram esse Christi Ecclesiam, et ea statuit generalia principia, ex quibus deinde omnes fidei nostrae articuli tanquam totidem conclusiones deducuntur.

Duae igitur erunt hujus Demonstrationis partes. Prima aget de vera Christi Ecclesia. Secunda de criteriis, quibus vera Christi Religio a falsis distingui debet. Prior quidem cogitatur Religio quam Ecclesia, cum Ecclesia propter Religionem instituta sit; verum nos, qui non nova efficere et componere intendimus, sed eorum quae sunt, formamque suam et constitutionem habent, cognitionem acquirere, merito ab iis incipimus, quae prius indagantibus occurrunt, et quasi ob oculos posita sunt; ut per haec ad alia progrediamur. Igitur primum investigabimus, quaenam sit illa Ecclesia, cui Christus doctrinae suae custodiam commisit; seu, quaenam sit vera Ecclesia Christi. Secundo examinabimus, quaenam media Christus huic Ecclesiae dederit ad conservandam Revelationis suae integritatem, seu, quaenam sint criteria, quibus vera Christi Religio ab iis secerni possit, quae falso hoc nomine gloriantur.

Antequam partis utriusque tractationem suscipiamus, primum synopsis aliqua historica praemittenda est illarum Religionum, quas hic potissimum impugnamus.

SYNOPSIS HISTORICA.

Schisma Graecorum.

Magnum Graecorum Schisma, quo tota pene Ecclesia orientalis a sede Romana scissa est, primum auctorem habuit *Photium*, virum ingenio et saeculari litteratura celeberrimum, sed ambitioni perdite servientem, et omnis fraudis et simulationis artificio eruditum. Hic anno 857 sedem Constantinopolitanam invasit dejecto per invidiam legitimo Patriarcha S. Ignatio. Cum autem se a Nicolao I. et Hadriano II. summis pontificibus condemnatum vi-

deret, contra Romanam sedem et Ecclesiam latinam se extulit mira audacia, multa contra eam accusationis capita proferens, quae tamen pleraque caeremonias tantum et instituta ecclesiastica spectabant. Unica de Spiritus sancti processione quaestio ad fidem pertinebat.

Michaële imperatore, qui Photii fautor fuit, sublato, S. Ignatius restitutus est; Photius autem in concilio Constantinopolitano, quod auctoritate Honorii II. Romani Pontificis anno 869 coactum fuit, denuo condemnatus, Basilii imperatoris sententia in exilium pulsus est. Verum homo versipellis, ut erat fraudum calidissimus artifex, brevi gratiam imperatoris captavit insigni versutia, ita ut mortuo Ignatio in pristinam sedem redierit anno 878, eamque tenuerit ad annum usque 886, quo Basilius defunctus est; nam a Leone VI., qui philosophus dictus est, iterum expulsus in exilio vitam finivit. Ita pax aliquo modo restituta est.

Germinarunt tamen identidem discordiae semina usque ad *Michaëlem Caerularium*, qui saeculo XI. omnem cum latinis communionem abrupit, atque ita secundus auctor effectus est exitialis illius schismatis, quod sensim per orientales Ecclesias propagatum est, et omnes fere Graecos infecit.

Facta sunt subinde conciliandae pacis tentamina, praesertim in concilio Lugdunensi anno 1274, et denuo in Florentina Synodo anno 1439 habita. Verum spem ex tam laetis initiis conceptam mox iterum dejecit Graecorum mala fides, et ad omne exitium ruens pertinacia. Paulo post repulsam, quae Florentiae sancita fuerat, pacem urbs Constantinopolis et cum ea pars nobilior Ecclesiae graecae jugum subierunt Othmanorum. (Anno 1453.)

Schisma Moscowitarum seu Russorum.

Saeculo X. fides Christiana ex orientali imperio ad gentem Moscowitarum adducta est; stabat tunc temporis communio cum Ecclesia latina, et Russi, quo tempore Christiani facti sunt, Catholici fuerunt. Verum cum fidei praecones ex urbe imperii principe accersiti novas Ecclesias Constantinopolitanae sedi subditas fecerint, contigit, ut Patriarcha Constantinopolitano ab unitate avulso, etiam Moscowitarum plurimi in idem schisma traherentur. Non tamen generalis fuit discessio; nam adhuc concilii Florentini tempore tot in Russia Catholici erant, quot schismatici. Medio

tandem saeculo XV. *Photius* quidam, Archiepiscopus Kiewiensis, schisma per totam gentem propagavit.

Saeculo XVI. ad finem vergente (anno 1588), agente ipso Constantinopolitano Patriarcha Jeremia, Episcopus Moscowiae Russorum Patriarcha creatus est. Sed mox in sedis Constantinopolitanae damnum crevit nova dignitas, et 100 post annos Patriarcha *Nicon* penitus se subduxit auctoritati Ecclesiae Constantinopolitanae. Verum et haec Patriarchalis dignitas paulo post extincta est, cum Petrus I., quem et magnum dicunt, ad res sacras et ecclesiasticas ordinandas concilium aliquod ecclesiasticum composuit, cui ipse tanquam supremum caput praesideret.

Graeci eandem nobiscum fidem tenent, in hoc tantum dissentiunt, quod Ecclesiae Romanae primatum non agnoscant, et Spiritum sanctum dicant a solo patre procedere.

Russorum Ecclesia, cum Graecae propago sit, ab ea etiam ritus suos et doctrinam habet, nec quidquam in iis mutari hucusque passa est. Habemus celebre *statutum canonicum seu ecclesiasticum Petri magni*, quod monumentum est summe authenticum doctrinae totius Russorum Ecclesiae. Nihil in illo continetur, quod non cum Catholicis dogmatibus consentiat, excepto, quod primatum Romani Pontificis non recipiat, et quaestionem de Spiritus sancti processione silentio praetereat.

Novatorum saeculi XVI. praecursores.

Novatores, qui saeculo XVI. Ecclesiam turbarunt, *Wicleffum* et *Joannem Huss* prae caeteris inter patres et praecursores suos numerant; quamvis magnum sit inter eorum et novatorum dogmata discrimen, ut alio loco ostendetur *a*). Sed unum est arctissimae affinitatis vinculum, odium in Ecclesiam Romanam, hoc ubi adest, parum obstat etiam in rebus gravissimis sentiendi diversitas. Primus in universitate Oxoniensi professor anno 1369 errores suos sparsit. Compressa quidem fuit eo tempore haeretici hominis audacia, sed error penitus extinctus non est. Saeculo XV. ineunte ex Anglia in Bohemiam cum Wicleffi libris perlatus acerrimum nactus est propugnatorem *Joannem Huss*, Pragensis academiae rectorem, virum novitatis amantem, ac superbe de se ipso sentientem. No-

a) Vid. hujus Demonstrat. part. I. cap. XI. art. IV. §. 3.

vum haeresiarcham una cum fidelissimo amico *Hieronymo Pragensi* Constantiae ad rogum condemnavit Sigismundus Imperator anno 1416. Exindeve hementius exarsit Hussitarum bellum, quo per sexdecim annos Bohemia et omnes circum regiones dire vexatae sunt.

Sed inter Hussitas quoque dissidia exorta sunt. Moderatiores, qui *Calixtini* vocantur, quia calicis usum in Eucharistia postulabant, jam anno 1433 ad Ecclesiae unitatem redierunt, accepta a Patribus, qui tum in concilio Basileensi congregati erant, facultate sub utraque specie communicandi. Multo his pertinaciores fuerunt, qui *Thaboritae* dicti sunt, a monte munitissimo prope Pragam, in quo arcem ac praesidium sectae suae constituerant, et cui *Zischa* eorum dux nomen *Thabor* indiderat. Ex his prodierunt *fratres Bohemi*, qui postea Lutheranis et Zwinglianis se adjunxerunt.

Anno *Ecclesiarum Protestantium brevis historia ordine chronologico.*

1517 *Lutherus* Islebiae in Saxonia natus, ex ordine Eremitarum S. Augustini, theologiae doctor et professor in academia Wittenbergensi, opus pseudoreformationis aggreditur.

—19 *Zwinglianismi* seu Sacramentariorum initia apud Helvetios.

Lutherus ad comitia Wormatiensia citatus, cum videret dam-

—21 nationem sibi imminere, clam aufugit, et favente sibi *Friderico sapiente* Saxoniae duce per X. menses delituit in castro Wartburgensi, quod Patmos suum vocare solebat.

—25 Motus Rusticorum et Anabaptistarum in Suevia et finitimis regionibus. *Münzerus*, qui fanaticorum dux fuerat, Mühlhusii ultimo supplicio afficitur.

Nova Religio in Sueciam, Daniam et Norvegiam inducitur. Haec regna sub una Christierni II. ditione tenebantur. Hujus se obsequio subduxit Gustavus I., regnumque Sueciae occupavit anno 1521, ubi paulo post Ecclesiarum ac monasteriorum bonis inhians,

—27 reformationem sibi in adjumentum adscivit anno 1527. Daniam et Norvegiam ad novam religionem traxit Fredericus I., qui Christierno II. successit.

—28 Comitia Spirae praesente Carolo Caesare habita, in quibus causa Catholicorum vicit. Contra protestati sunt *Joannes* dux et elector Saxoniae, qui Frederico fratri successerat, et *Philippus*

Anno

Hassiae Landgravius cum reliquis Lutheranis. Inde *Protestantes* dicti sunt.

Lutherani Carolo V. in comitiis Augustae Vindelicorum habitis confessionem fidei porrigunt a Melanchthone exaratam, quae postea a plerisque Lutheranis tanquam liber symbolicus seu fundamentis habita est sub nomine *confessionis Augustanae.* 1530

Post Augustana comitia res ad arma spectare coepit: itaque Protestantes *Schmalcaldicum foedus* sanxerunt contra Imperatorem et Catholicos. Foederis articulos concinnavit Lutherus. —31

Zwinglius in bello a Tigurinis et Bernensibus contra finitimos Catholicos inito occubuit. Eodem anno extinctus est *Oecolampadius*, qui Zwinglio minister subservierat, sicut Luthero Melanchthon.

Henricus VIII. Angliae Rex, qui fidem Romanam adversus Lutherum strenue defenderat, et propterea a Leone X. titulo defensoris fidei condecoratus fuerat, orto postea inter illum et Pontificem dissidio in causa divortii, omnem cum sede Romana communionem abrupit, et seipsum caput constituit Ecclesiae Anglicanae. —33

Anabaptistae Monasterii et in Belgio omnia permiscent seditiosis et effrenatis violentiis. *Joannes de Leyden*, Rex et dux fanaticorum, Monasterii regni sui sedem fixerat; sed capta urbe, diris tormentis affectus, mortem subiit atrocissimis criminibus meritam. —35

Eodem anno *Calvinus* ex Gallia profugus Basileae quatuor institutionum libros absolvit, et publici juris fecit. Ab hac epocha desumitur Calvinianae haeresis initium. Paulo post cum fratre *Antonio Calvino* Genevam petiit, ibique Theologiae professor renuntiatus est anno 1536. —35

Cum omnes fere Europae nationes pervagaret novarum opinionum lues, et novas quotidie strages pateretur antiqua Religio, de convocando generali concilio actum est inter principes Christianos et sedem Apostolicam. Clemens VII. serio in hoc opus incubuit, ut ex ejus litteris patet anno 1533 ad Franciscum regem Galliae datis; sed morte impeditus est. Vix sedem Romanam conscenderat Paulus III., cum Clementis consilium prosecutus synodum indixit, quae tamen novis semper interpositis impedimentis, nonnisi anno 1545 initium sumsit Tridenti, quae urbs est in Germaniae confinibus sita. —45

Anno

1546 Lutherus e vita excessit hoc ipso anno, quo principes foederis Schmalcaldici, cujus ipse classicum cecinerat, in Caesarem insurrexerunt.

—47 Schisma anglicanum mortuo Henrico VIII. in apertam haeresin degeneravit sub Eduardo VI., agente imprimis *Thoma Cranmer*, Cantuariensi Archiepiscopo.

—48 Hoc anno a Carolo V. Imperatore data est famosa constitutio, quae *Interim* vocatur. Cum enim priori anno ob pestem Tridenti grassantem concilium post X. Sessionem interruptum fuisset, voluit imperator hoc edicto praescribere, quid *interim*, id est usque ad Concilii generalis definitionem servandum esset. Haec constitutio tum Catholicis displicuit, tum Protestantibus quam plurimis, inter quos occasio fuit *belli adiaphoristici*, cui sopiendo diu post (anno 1580) editus est *Liber Concordiae*, quo tamen finis non potuit fieri discordiarum.

—51 Concilium Tridentinum per IV. annos interruptum resumitur sub Julio III. summo Pontifice. Mauritius Saxo, foedere cum rege Galliae aliisque principibus Germaniae inito, Caesarem aggreditur, qui in angustias redactus pacem inire cogitur cum Protestantibus. Inde *Transactio Passaviensis.*

Transactionem Passaviensem anno 1555 secuta est *Pax religiosa*, quae licet Protestantibus plenam Religionis libertatem concederet, eorum tamen audaciam non compescuit, sed auxit potius; utpote qui nulla foederis religione commoti ab hoc imprimis tempore omnia susque deque verterunt.

—58 In Anglia Religio Catholica anno 1553 sub *Mariae* regimine pristinas sedes receperat. Sed, succedente in locum Mariae *Elisabetha*, denuo dejecta et saevissime vexata haeresi locum cedere coacta est.

—60 In Gallia Calvinismus potentissimos nactus fautores, principem Condaeum ac Burbonicam domum, saevire coepit civilibus bellis.

—61 Colloquium Pisciacum (Poissy), in quo celebriores athletae fuerunt ex parte Catholicorum *Cardinalis Lotharingius*, ex parte Calvinistarum *Theodorus Beza.*

—63 Concilium Tridentinum anno 1552 post Sessionem XVI. denuo suspensum, et anno tantum 1562 auctoritate Pii IV. iterum continuatum, quarta Decembris anno 1563 vigesimam qnintam et ultimam sessionem habuit.

Anno

Nox *S. Bartholomaei* sub Catharina de Medicis ejusque filio Carolo IX. 1572

Philippus II. Rex Hispaniae, cum in Belgio Protestantium haeresin cruentis suppliciis extinguere conaretur, jacturam fecit septem provinciarum. —79

Liga Catholicorum, studio principum Lotharingiae Parisiis inita contra Bourbones sectae Calvinianae tunc temporis addictos, ad quos post Henrici III. mortem regni successio pertinebat. Henricus III. Jacobi Clementis impii sicarii manu percussus moritur. Liga totis viribus se opponit Henrico Navarrensi proximo throni gallici haeredi. Henricus ad sacra Catholicorum transit, urbem Parisiensium ingreditur, et sub nomine *Henrici* IV. gloriose regnat. —85 —89 —93 —94

Edictum *nanetense*, quod armatis precibus Calvinistae ab Henrico IV. obtinuerunt. —98

Calvinismi progressus in Germania. Jam saeculo XVI. sedem fixerat in Palatinatu ad Rhenum, in ditione principum Anhaltinorum, in urbe Bremensi etc. Saeculo sequenti in Hassiam receptus est, et partem Electoratus Brandeburgici.

Mors *Arminii* Lugduni Batavorum (Leyden), Theologiae professoris, qui *Arminianis* ortum dedit. Haec secta in doctrina de praedestinatione a caeteris Calvinianis recessit, et a *Gomariensibus* in synodo Dortrechtana anno 1616 damnata, ac diris persecutionibus agitata est. Arminianorum doctrinae inter alios addicti erant *Joannes Clericus et Hugo Grotius*. 1609

Protestantes Hallae Suevorum unionem ineunt; Catholici Ligam illis opponunt duce Maximiliano I. Bavariae principe. Bohemi haeretici in proprium regem seditionem movent, quae tricenario bello initium dedit. Cum enim res Bohemicae infeliciter successissent, Protestantes novas turbas cientes primum quidem Danorum regem, postea autem, cum hic male res gereret, *Gustavum Adolphum* regem Sueciae sibi constituerunt ducem. —10 —17

Pax Westphalica inita Monasterii inter Caesareos et Gallos et Osnabrugi inter Succos principesque Protestantes et Imperatorem. Annus 1624 tanquam *normalis* assumtus est. —48

In Anglia secta *Puritanorum* Elisabethae auctoritate aliquamdiu compressa ingentes vires cepit sub *Jacobus* I. ex domo *Stuart*, qui Hiberniae regnum cum Anglico conjunxit. Haec secta in aper-

Anno
1649 tam tandem seditionem prorupit adeo, ut *Carolum* I. Jacobi successorem extremo supplicio interimeret, animos inflammante *Oliverio Comwello* exercitus duce, qui regiminis habenas arripuit sub nomine *Protectoris*.

—74 Initium *Quakerorum* seu Tremulantium in Anglia auctore *Georgio Fox* sutore. *A Guilelmo Penn* in Americam inducti urbem *Philadelphiam* fundarunt in provincia, quae ab eorum duce *Pensylvania* dicta est. Coetus *Methodistarum* recentior est et ad saeculum XVIII. pertinet.

—85 Sociniani ex Polonia expelluntur. Jam anno 1553 *Michaël Servetus* tanquam *Antitrinitarius* Genevae opera Calvini flammis traditus fuerat. Anno 1566 Bernenses *Gentilem* Neapolitanum ejusdem haeresis accusatum morte mulctarunt. Inde factum, ut qui hujus impietatis suspecti erant, in Poloniam secesserint, ubi Gubernatoris Podoliae praesidio tuti dogmata sua spargebant. Praecipui hujus sectae Duces fuerunt ambo *Socini*, *Laelius* et *Faustus* nepos *Laelii*. Primus Tiguri apud Helvetios mortuus est anno 1562. *Faustus* autem non tantum scripta patrui summa cum diligentia collegit, sed ipse etiam plura opera conscripsit, et formam quasi indidit errori, cum opiniones, quae liberius in omnem partem vagabantur, in systema coëgit. Obiit *Faustus Socinus* prope Cracoviam anno 1604; tantamque apud suos celebritatem habuit, ut secta ab eo nomen acceperit. Opera *Socini* et aliorum quorundam ejusdem impietatis defensorum octo tomis collecta habentur sub hoc titulo: *Bibliotheca fratrum polonorum, quos Unitarios vocant.* Vocantur autem *Unitarii*, quia unum Deum profitentur sine personarum distinctione.

Difficile esset omnia doctrinae capita recensere, in quibus a Catholica Ecclesia et inter se dissentiunt Protestantium societates. Nulla est, quae in ea, quam semel assumsit, doctrina permansit. Abjecto semel erga legitimum auctoritatem obsequio, quilibet sibi jus arripuit innovandi et Ecclesiam suo modo reformandi; donec tandem in effraenam licentiam degeneraverit inconsulta libertas, ita quidem, ut spreta librorum symbolicorum auctoritate ac veterum magistrorum doctrina, omnia nunc errorum monstra impune grassentur.

Protestantes omnes neque eam Ecclesiae constitutionem admittunt, quam a Christo habet Ecclesia Catholica, neque hujus

Ecclesiae in decidendis fidei quaestionibus auctoritatem: verbum autem divinum, cui tanquam fundamento veram Christi Religionem inniti profitentur, in sola dicunt scriptura contineri.

Exinde id saltem sequitur, Protestantes, nisi a se ipsis desciscant, fidem in Religione postulare, et tanquam primum credendi principium nobiscum assumere auctoritatem divinam. Non ita Sociniani et moderni Protestantes, quia omnia humanae rationi subjiciunt, neque assensum tribuendum esse volunt propter divinam scripturae auctoritatem, sed ob perspectam ex rationibus intrinsecis veritatem. Quam affinis sit haec doctrina Naturalismo, nemo non videt: non ita frater fratri similis est, sicut Socinianus aut *evangelico-christianus* Deistae.

PROLUSIONES.

OBSERVANDA.

I. Tractationi, quam de Ecclesia et locis, ex quibus Christiana dogmata hauriuntur, instituimus, quaedam de Religione Christiana in genere praemittenda censemus, quae partim consectaria sunt ejus, quam absolvimus Demonstrationis, partim introductio quaedam ad ea, quae in hac Demonstratione Catholica tractanda suscepimus. Videndum ante omnia est, quid intelligendum sit sub Christianae Religionis nomine, removenda sunt noviora systemata a Protestantibus in desperatae causae patrocinium excogitata, quae ubi semel invaluerint, jam non ad veram Christi Religionem viam sternunt, sed divinam ejus auctoritatem violant, et in apertum demum indifferentissimum, omnisque Revelationis despectionem degenerant.

II. Primum, quod DD. Protestantes sibi pararunt, effugium in distinctione consistit articulorum fundamentalium et non fundamentalium. Cum enim in Religionis doctrina nihil certum fixumque haberent, in diversis Ecclesiis diversa docerent, et alias semper et alias fidei professiones cuderent; cumque eo adducti fuerint Catholicorum argumentis, ut nullam Christianorum societatem potuerint a salute excludere: in hanc demum sententiam abierunt, ut assererent, distinguendum esse inter articulos fidei *fundamentales* et *non fundamentales;* hominem posse absque salutis discrimine veritates etiam a Christo revelatas non credere, dummodo

ad necessarios, seu fundamentales fidei articulos non pertineant. Ex solis necessariis seu fundamentalibus pronuntiandum esse de vita et morte Ecclesiae, deque retinenda vel repudianda ejus communione, ex his pendere vitam et salutem hominum. Hanc igitur distinctionem summopere extollunt, tanquam firmissimum propugnaculum, in quo demum tutos se securosque putant. *Vix credi potest,* inquit Dallaeus, *quontopere sit necessarium advertere hanc differentiam in materia Religionis.*

III. Verum si a Protestantibus quaeritur, qnaenam sint puncta illa doctrinae tam necessaria, aut quaenam in discernendis fundamentalibus sequenda sit regula, iterum mire inter se dissentiunt. Ipse doctissimus *Moshemius* hujus distinctionis acerrimus propugnator fatetur *a*), hanc controversiam inter Protestantes facillime quidem componi, quamdiu quaestio in abstracto ponitur, quid nempe sit articulus fundamentalis; verum si ad dogmata applicetur, an nempe hoc vel illud dogma sit fundamentale, tunc oriri lites, *quae non facile componi possunt ob vehementes animorum motiones, et praejudicatarum opinionum varietates.* Idem fatetur *Franciscus Buddeus b*), et *Jacobus Zimmermann* Theol. Ligur., qui inter alia haec habet *c*): « *Quid ad salutem consequendam necessario credendum sit, quisve error a salute excludat, is solus decernere potest, qui est salutis et exitii Dominus.*

IV. Ab hac sententia facilis fuit transitus ad illam, quam hodiedum videmus a Protestantium doctoribus valde commendari; Christianam scilicet Religionem id habere cum aliis institutionibus commune, ut magis in dies magisque elimari et perfici possit. Quam impium hoc recentioris Protestantismi commentum sit, nemo non videt: sub hoc enim *perfectibilitatis* praetextu, quidquid superbae et inquietae rationi non arridet, non tantum ex numero articulorum fundamentalium, sed ex ipsa Christi Religione expungunt, atque demum in divinae Revelationis locum purum putidumque Naturalismum ponunt, explosa omni supernaturali dispensatione. Certe nescimus, cui potissimum illudere velint homines isti, an sanctissimae Religioni, cujus adhuc nomen usurpant, an nobis, quibus impias inventiones suas cum magna Philosophiae jactatione vendere non erubescunt.

---

a) Element. Theol. dogm. vol. I. cap. I. *b*) Iustit. Theol. dogm. lib. I. *c*) Tom. I. opusc. pag. 46.

V. Cum his Protestantium systematibus tam arcte conjunctus est *Indifferentismus*, ut difficile sit definire, an ex illis profluxerit, an potius ortum illis ipse dederit. Id certum, hunc Indifferentismum communem saeculi nostri morbum esse, quo omnes fere, qui extra Ecclesiam Catholicam versantur, graviter decumbunt; quamvis nihilominus sectae suae, quantum possunt, consulant, non Religionis, sed partium studio. Primum quidem Protestantes, cum jugo auctoritatis excusso per varias erroris semitas incerti vagarentur, ne ipsi a salute viderentur exclusi, omnes fere novatorum sectas ad eam admiserunt; hoc, ut vidimus, principium statuentes: exceptis quibusdam fundamentalibus doctrinae punctis, reliqua inter indifferentia collocanda. Sic primum Indifferentismus ille ortus est, qui docet, tum Catholicos, tum Protestantium societates omnes posse ad haereditatem filiorum Dei pervenire. Quinimo, cum homines suae rationi plus aequo fidentes magis in dies quidquid supernaturalis ordinis est fastidirent, et multi ex Protestantibus *Socinianis* ultro dexteras porrigerent, difficile non fuit, Religionis Christianae fundamentum ita statuere, ut ne hi quidem ab eo excluderentur.

Socinianismo vicinus est *Naturalismus;* ad hunc incitato cursu progreditur humana ratio, ubi semel laxato divinae auctoritatis freno se ipsam constituit Religionis et veritatis magistram. Exinde oritur secundi generis *Indifferentismus*, qui in sola lege et Religione naturali haerens, caetera omnia ait nihil a Deo curari, neque ab eo repelli cultum quemcunque, dummodo rationem non offendat et genuinis morum principiis non repugnet.

Sed neque in hoc gradu diu constitit *Indifferentismus*, neque consistere potest, si sibi constat et sua ipse principia prosequitur. Brevi igitur ad eam accrevit *latitudinem*, ut nec Idololatras, nec Scepticos, nec incredulos quoscunque excluserit, et Deum sibi effinxerit, qui rerum humanarum curam non habeat, aut certe hominum opinionibus, quamvis monstrosis et impiis, non offendatur. Hoc tertium *Indifferentismi* genus est, quo nihil potest esse Deo injuriosius, nihil humano generi exitialius, nihil ad efferandos animos omnesque Religionis sensus enecandos aptius. Hoc genus *indifferentium* impugnare nostri non est instituti; id enim Philosophis relinquimus, qui Religionis naturalis existentiam et necessitatem probant. Nobis, postquam cum Deistis pro Religione

Christiana pugnavimus, nunc cum Protestantibus de Ecclesia et fide Catholica agendum est.

VI. Ut igitur tum Indifferentismo, tum illis, quae supra exposuimus, Protestantium effugiis occurramus, animosque praeparemus ad ea, quae in Demonstratione Catholica dicenda sunt; 1.° propositiones quasdam stabiliemus circa naturam et proprietates Religionis Christianae in genere; 2.° utrumque adversariorum systema, tum articulorum fundamentalium, tum perfectibilitatis impugnabimus; 3.° pauca quaedam de Religionum indifferentia dicemus.

§. I.

De natura et proprietatibus Religionis Christianae in genere.

PROPOSITIO I.

Revelatio Christiana, cujus divinam originem probavimus, illa tantum Religionis capita complectitur, quae a Christo tradita, et ab Apostolis tanquam ad Christi Religionem pertinentia in orbe promulgata sunt.

I. Propositio patet ex ipsa Revelationis Christianae definitione, haec enim nihil aliud est, quam Religio a Christo divinitus tradita; ex quo necessario sequitur, nihil eorum, quae Christus non docuit, posse ad hanc Revelationem pertinere.

II. Ex Demonstratione Christiana certum est, omnia illa argumenta, quibus divinam Religionis Christianae auctoritatem probavimus, ad Christum tantum pertinere et Apostolos, vel ad illam doctrinam, quae a Christo revelata et per Apostolos in orbe propagata est. Ergo quiquid huic doctrinae adjiceretur, commentum esset mere humanum, nullo divinae auctoritatis sigillo munitum. Ergo neque pars esse posset Christianae revelationis. *Fundamentum aliud nemo potest ponere, praeter id, quod positum est, quod est Christus Jesus.* I. ad Corinth. III, 11.

PROPOSITIO II.

Ad Revelationem Christianam, quam divinam probavimus, omnia illa necessario pertinent, quae a Christo hominibus tradita, et ab Apostolis tanquam ad Christi Religionem pertinentia in orbe promulgata sunt.

Prob. I. Omnia illa argumenta, quae ad probandam Religionis Christianae divinitatem attulimus, non unam tantum aut aliam partem hujus Revelationis concernunt, sed totam et integram Christi Doctrinam ab Apostolis per orbem propagatam: probant enim Christi et Apostolorum divinam missionem, adeoque in genere divinam illius doctrinae, quam hominibus tradiderunt, originem. Ergo etc. *Docete omnes gentes, docentes eos servare omnia, quaecunque mandavi vobis.* Matth. XXVIII, 19. 20.

Prob. II. Cum omnes Revelationis Christianae partes eidem innitantur fundamento, nempe Dei revelantis auctoritati, sequitur, quod si unicum revelatae Religionis caput auferri posset, tota Revelatio corrueret: omnes enim reliquae Doctrinae partes nulla alia habent argumenta, quibus sustentantur. Ergo etc.

Prob. III. Omnis positiva institutio ab eo, qui ejus auctor est, propriam suam formam et naturam habet, ita quidem, ut si aliquam sui partem amittat, eo ipso desinat esse, quod fuit: atqui Christiana Revelatio est institutio positiva, quae Christum auctorem habet (ex Demonst. Christ.). Ergo nihil ex illis amittere potest, quae a Christo accepit, quin eo ipso in aliam mutaretur, et non amplius eadem illa positiva institutio esset, quae a Christo profecta est.

COROLLARIUM I.

Ergo omnis Religio, quae aliquid fide divina credendum proponit, aut tanquam dogma tradit divinitus revelatum, quod a Christo revelatum non est, vera et genuina Christi Revelatio esse non potest.

COROLLARIUM II.

Ergo omnis Religio, quae non omnia ea continet, quae a Christo revelata, et ab Apostolis promulgata sunt, non est vera et genuina Christi Revelatio.

PROPOSITIO III.

Christus Religionem suam universalem esse voluit et perpetuam.

PROBATUR. Quaenam sit Religionis Christianae natura, quas illi proprietates Christus inesse voluerit, melius dijudicari non potest, quam ex ipsis verbis Christi et Apostolorum. Atqui ex his certum est, Christum Religionem suam universalem esse voluisse et perpetuam. Ergo etc.

PROB. I. PARS. Matth. XXVIII. Christus ita ad Apostolos locutus est, ut non potuerit apertius mentem suam exprimere: *Data est mihi omnis potestas in coelo et in terra; euntes ergo docete omnes gentes, baptizantes eos ... docentes eos servare, quaecunque mandavi vobis.* Eadem fere Marci XVI. leguntur: *Euntes in mundum universum praedicate Evangelium omni creaturae.* Haec Christi mandata exequentes Apostoli *profecti praedicaverunt ubique* (Marc. XVI, 20.) palam profitentes, *non esse aliud nomen sub coelo datum hominibus, in quo oporteat nos salvos fieri* (Act. IV, 12.). Unum esse Salvatorem nostrum Jesum, *qui omnes homines vult solvos fieri, et ad agnitionem veritatis venire* (I. ad Timoth. II, 3.). Hinc idem Apostolus ad Colos. III. ait: *Non est gentilis, et Judaeus; circumcisio, et praeputium; barbarus et Scytha; servus et liber*, et Petrus Act. X. vidit linteum magnum quatuor initiis submissum de coelo, in quo omnis generis animantia continebantur. Ergo etc.

PROB. II. PARS. I. Ex iis, quae supra ex I. ad Timoth. et Actor. IV. citavimus, scripturae testimoniis liquet, salvatorem nostrum Deum velle omnes homines salvos fieri, et ad agnitionem veritatis venire, et non esse aliud nomen, praeter nomen Jesu, in quo oporteat nos salvos fieri: atqui nisi Religio Christiana, de qua textus illi loquuntur, sicut omnia loca, sic etiam omnia tempora impleret, neque omnes homines ad agnitionem veritatis venire, neque omnes in nomine Jesu salutem consequi possent. Ergo etc.

II. Postquam Christus mandatum dederat Apostolis, ut docerent omnes gentes, statim addidit: *Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus usque ad consummationem*, ut osten-

deret Evangelium illud, quod praedicari voluit in universo mundo, etiam usque ad mundi consummationem perstiturum. Haec porro ex iis, quae de Ecclesiae stabilitate dicturi sumus, evidentius apparebunt.

Confirmatur haec Propositio ex consensu omnium illarum societatum, quae a Christo nomen habent. Quamvis enim in pluribus inter se dissentiant, in hoc tamen conveniunt omnes, quod dicant, Revelationem Christianam nullis temporum limitibus esse circumscriptam, sed adhuc existere, et semper extituram: ideoque in tanta opinionum diversitate nullus est, qui non contendat, veram Christi Religionem in coetu suo haberi.

COROLLARIUM.

Inter diversas Religiones, quae se Christianas dicunt, certe una est, quae vera Christi Revelatio dici potest.

Prob. Si ex omnibus, quae per orbem disseminatae sunt, Religionibus nulla esset, quae vere Christi Religio dici posset; ergo haec Religio non amplius existeret, quod falsum probatur ex Propos.

PROPOSITIO IV.

Ex omnibus Christianis Religionibus una tantum vera Christi Revelatio esse potest.

Prob. I. Religiones omnes, quae se Christianas dicunt, quamvis mire inter se discrepent, suam tamen doctrinam tanquam a Christo traditam proponunt; ergo vel dicendum est, Religionem Christianam contraria et pugnantia continere, quod in divinam Revelationem cadere non potest, vel unum tantum ex illis esse, quae doctrinam Christi puram et integram contineat.

II. Si inter diversas Religiones Christianas una est, quae ea omnia et sola, quae a Christo revelata sunt, complectitur, sequitur, quod reliquae omnes, eo ipso, quod ab hac dissentiant, vel non omnia, vel non sola, quae revelata sunt, credenda proponant; ergo vera et genuina Christi Revelatio esse non possunt. (Ex Propos. I. et II.).

III. Apostolus ad Ephes. IV. postquam fideles ad pacem et unitatem servandam hortatus esset, addit v. 4. et seqq.:

Unum corpus, et unus spiritus, unus Dominus, una fides, unum baptisma, unus Deus et pater omnium... ita dicitur *una fides*, sicut est unus Dominus, et unus Deus. Ergo etc.

§. II.

De Systemate Articulorum fundamentalium et Religionis Christianae perfectibilitate.

PROPOSITIO I.

Distinctio in Articulos fidei fundamentales et non fundamentales in sensu Protestantium admitti non potest.

ARGUMENTUM I.

Ex Protestantium doctrina sequeretur, plurima religionis a Christo revelatae puncta esse, quae negari possint absque salutis dispendio; alia autem ita esse necessaria, ut iis ignoratis aut abjectis omnis ad salutem aditus intercludatur: atqui repugnat ejusmodi discrimen admittere inter doctrinae articulos ad eandem divinam revelationem pertinentes.

Et certe, necessitas credendi fidei articulos aliunde deduci non potest, quam ex ipsa revelatione seu Dei revelantis auctoritate; quare enim revelati sunt, nisi ut credantur? Et quare creduntur, nisi quia revelati sunt? Ergo si aliqui ex his articulis credendi sunt, cur non et alii, quos pariter constat esse revelatos? Si omnia Christi praecepta observari oportet, quia a Christo data sunt, ut ipsi Protestantes fatentur; ergo et dogmata omnia credere necesse est, quia a Christo revelata sunt.

ARGUMENTUM II.

Nemo hucusque determinare potuit, quaenam doctrinae puncta *ad fundamentalia*, quaenam *ad non fundamentalia* pertineant. Nugantur ergo Protestantes, et deludunt populum inanibus verbis, quibus nullus sensus subest. Qui fundamentum non tenet, ajunt, extorris est a Christo, alienus a salute. Sed cum a caecis ductoribus quaeritur, quodnam sit igitur illud fundamentum, quae sint dogmata illa necessaria, haesitant, in diversas partes scinduntur, et tandem fatentur

ipsi, nihil se certi habere, neque sperandum, ut tot discrepantes sententiae unquam in unam aliquam certamque regulam conspirent. Ut enim in hac materia, in qua fatentibus adversariis de eo, quod ad salutem necessarium est, agitur, certi aliquid statueretur, necessarium esset, ut articulus quilibet inter fundamentales cooptandus probaretur non tantum sub ratione *veri*, sed etiam sub ratione *necessarii;* et ut articulus a fundamentalibus excludendus probaretur saltem sub ratione *non necessarii:* atqui hoc effici a Protestantibus nunquam poterit; nec ex scriptura, quam quilibet pro more suo interpretatur, nec ex traditione aut Ecclesiae auctoritate, quam rejiciunt.

ARGUMENTUM III.

Protestantes distinctionem, quam inter fidei articulos admittunt, ex claris scripturae sacrae testimoniis probare deberent: atqui nulla hujus distinctionis mentio in scripturis occurrit; imo contrarium ex Evangeliis et Apostolorum scriptis discimus. Ergo etc.

Prob. maj. Protestantes scripturam tanquam unicam credendorum regulam admittunt, et passim contendunt, clare in ea contineri quaecunque necessaria sunt ad salutem. Quid autem magis necessarium est ad salutem, quam scire, quaenam sint fundamentalia illa dogmata, quae negare absque salutis jactura nemo potest?

Prob. min. I. Quod scriptura de distinctione inter articulos fundamentales, et non fundamentales alte sileat, legenti patet; neque Protestantes aliquod Scripturae testimonium afferre hucusque potuerunt.

II. Scripturae ubique generatim et sine ulla exceptione dicunt: credendum esse Evangelio; tenendam esse Christi doctrinam; eos, qui ab hac doctrina recesserunt, haereticos esse, a fide excidisse, sectas perditionis introduxisse etc. Matth. XXVIII. Apostoli mittuntur ad omnes gentes, ut docerent eos servare, quaecunque Christus ipsis mandaverat. Marc. XVI, 16. additur: *qui non crediderit, condemnabitur.* Ad Galat. I. ait Apost.: *Si quis evangelizaverit vobis praeter id, quod accepistis, anathema sit.* Rationem affert, quae

ad omnia revelata dogmata pertinet; scilicet, quod Evangelium, quod ab eo evangelizatum est, non ab homine sit, sed a Deo. Idem Apostolus ad Timotheum et Titum scribens frequenter de hominibus haereticis et deceptoribus loquitur, qui errant, et in errorem mittunt, qui, cum profanas vocum novitates sectarentur, a fide exciderunt. *Haereticum hominem,* ait ad Titum III., *post unam et secundam correptionem devita, sciens, quia subversus est, qui ejusmodi est.* Cf. II Joan. IX, 10. II Petri II, 2. Judae 3 et seqq.

ARGUMENTUM IV.

Doctrinam Protestantium circa articulos fundamentales explodendam esse, probatur ex falsis et absurdis ejus consectariis.

Consect. I. Protestantes docent, sine fide articulorum fundamentalium impossibile esse placere Deo, et haereditatem filiorum Dei adipisci: atqui hanc fidem nemo Protestantium habere potest; ergo salus ipsis impossibilis est.

Major certa est ex ipsa definitione articuli fundamentalis.

Probat. minor. Fidem, qua creditur ad salutem, divinam esse oportet, fatentibus ipsis Protestantibus. Atqui nemo Protestantium fide divina certus esse potest, articulos, quos ipse admittit, ad necessarios pertinere, neque alios praeter hos; ad hoc enim requireretur, ut rationem teneret certam et infallibilem, fundamentales ab iis, qui fundamentales non sunt, discriminandi. Unde autem Protestantes in hac re tam difficili infallibilem illam certitudinem habere poterunt, quae ad fidem divinam requiritur? An ex Ecclesiae suae aut doctorum judicio? Sed illud judicium ex Protestantium sententia non est principium fidei. An quia articuli illi clare et aperte in sacris bibliis continentur? Sed nullibi ita continentur, et contrarium vel ex eo apparet, quod doctissimi inter Protestantes in determinandis articulis necessariis dissentiant.

Consect. II. Protestantes omnes fatentur, difficillimam esse hanc de articulis fundamentalibus quaestionem, et in ea definienda summam esse etiam inter eorum Doctores dissensionem. At iidem clamare non cessant, facillimum esse rudi cuique et simplici Christiano certam sibi eorum, quae ad

salutem necessaria sunt, cognitionem ex Scriptura acquirere. Quis non videt, quam absurda haec sint? Ergo quaestio illa intricatissima simul erit et aperta ac facilis; et, quod magis mirandum, solvendo difficillima eruditis, qui quae sint, aut non sint necessaria, nulla ratione invenire possunt, et clare et aperta rudibus, qui clare et dilucide ex Scripturis discere possunt, quae sunt scitu et creditu necessaria. (1)

Consect. III. Juxta Protestantes valde periculosum est determinare fundamentalia, ita ut neque plus satis arctetur salutis via, neque fidei catena dissolvatur. Ergo tum docti tum indocti in continuo salutis periculo versantur, quod cavere ipsis impossibile est.

Consect. IV. Haec sententia necessario ad Indifferentismum ducit; nulla enim haereticorum secta hac ratione poterit a vera Ecclesia excludi. Quis v. g. probare poterit mysteria SS. Trinitatis, Incarnationis etc. ad fundamentalia pertinere? Aut quaenam afferri potest regula, ex qua deduci argumentum possit? An Protestantes contendent id in scripturis clare contineri? Sed Ariani, Nestoriani etc. et recentiores Sociniani se oppositam doctrinam in scripturis reperisse affirmant. (2)

ARGUMENTUM V.

Protestantes, distinctionem articulorum fundamentium defendendo, se ipsos condemnant, suamque ab Ecclesia Catholica scissionem illegitimam declarant.

Prob. Ideo Protestantes distinctionem inter articulos necessarios et non necessarios tanti faciunt, quia ex his, ajunt, judicandum est, an abrumpenda sit communio cum Ecclesia, an retinenda: ergo juxta eorum principia ab Ecclesiae communione secedendum non est, quamdiu haec non errat in puncto doctrinae fundamentali. Atqui ipsis fatentibus Ecclesia Catholica articulos fundamentales omnes semper tenuit, et adhuc hodiedum tenet; ergo nulla potuit esse justa scindendae unionis causa. Sed ex hac separatione quanta exorta sunt mala! Quantae Ecclesiae et regnorum perturbationes! Quam dira et diuturna odia, non privatorum tantum, sed et civitatum et populorum! Quam effraena cogi-

tandi et innovandi licentia! Quantus demum omnis Religionis contemptus! Et haec omnia experiri oportuit genus humanum et pati, propter hominum quorundam superborum et turbulentorum insaniam, qui temerario ausu diruperunt vincula pacis, quibus omnes Europae nationes colligabantur; idque, quod ex propriis suis principiis fateri coguntur, absque legitima ratione.

ARGUMENTA ADVERSARIORUM.

Dicunt. I. Etiam in Ecclesia Catholica certamina sunt et dissidia plurima inter Theologos; nota quoque et vulgaris distinctio inter articulos necessarios et non necessarios. Ergo etc.

Resp. I. Inter doctores Catholicos nulla est dissensio de fidei articulis, sed de iis tantum, quae ad fidem non pertinent. Qui in aliquo fidei articulo sufficienter proposito dissentit, habetur haereticus. Inter Protestantes autem dissensio est circa articulos fidei ad salutem necessarios, ita quidem, ut inter eos conveniri non possit, qui articuli sint omnino necessarii, et qui errores oppositi justam ac legitimam afferant separationis causam, aut saluti viam praecludant; quod tamen, antequam schisma tam horrendum conflarent, determinandum fuisset.

II. Distinctio Catholicorum in articulos necessarios et non necessarios toto coelo distat a sententia Protestantium. Optime sciunt Catholici omnes, nullum esse Revelationis Christianae dogma, quod non fide divina credendum sit; quaedam esse dogmata fidei praecipua, quae aliorum quasi fundamentum sunt, et quae explicite, ut ajunt, et distincte credenda sunt omnibus; quae reliqua sunt ad fidem pertinentia, et ab Ecclesia contra varias haereses definita, satis esse rudioribus, ut iis omnibus fidem habeant, quae credit Ecclesia, sicque dogmata omnia, quae ab Ecclesia Catholica credenda proponuntur, fide saltem implicita amplectantur.

Dicunt II. Falso Protestantibus objicitur, quod nullam habeant regulam distinguendi necessaria a non necessariis: clara enim est et omnium captui accommodata haec regula: *omnia ea ad fundamentalia pertinent, quae clare in scripturis continentur.* Aut haec alia: *fundamentalia sunt, quae cum Religionis Christianae fundamento necessariam habent connexionem.*

Resp. Praeclarus utique ratiocinandi modus, quo difficultas non tollitur, sed augetur, et incertum per magis incertum probatur! Dicant igitur DD. Protestantes, quaenam sint illa doctrinae capita, quae clare in scripturis continentur? Cur in rebus tam claris nihil hucusque certi definiri potuit, ita ut ipsi fateantur, consensionem in hac re optandam quidem esse, sperandam nunquam? Dicant, quodnam sit fundamentum illud Christianae Religionis, quaenam illa dogmata, quae cum hoc fundamento connexa sunt? Ergo fundamentalia sunt, quae ad fundamentum pertinent! Ergo necessaria sunt, quae clare in scripturis continentur, et clare in scripturis continentur, quaecunque sunt necessaria! Heu! Quam dilucida haec sunt! Quam subtiliter excogitata!

Instant. Si haec non arrident, aliud assumi poterit distinctionis principium, quod multis doctissimisque viris inter Protestantes valde probatur, et quo nullum est ad conciliandos animos accommodatius: scilicet, *ad articulos fundamentales pertinere omnes illos, quos communi consensu tenent omnes Christianorum societates.* Si autem neque haec sufficiant, consulat unusquisque sensum internum a Spiritu sancto inditum, quo, quid fundamentale sit, quid non, tam facile dicernet, quam gustus amarum discernit a dulci.

Resp. I. Haec ipsa Protestantium fluctuatio, haec dissensio in assignando distinctionis suae principio totum systema funditus evertit. Omnis enim in determinandis fundamentalibus inanis est labor, nisi certa figatur regula; hanc autem in tanta opinionum diversitate quis inveniet? Curent igitur adversarii, antequam eorum articulos fundamentales examinemus, ut circa principium distinctionis ipsi consentiant, tum illud, quod statuunt principium, ut fidei regula esse possit, clare in scripturis contineri ostendant. Sed hic opus, hic labor!

Resp. II. Illa sententia, quam plurimi Protestantes credunt ad conciliandos animos aptissimam, tam ridicula est et absurda, ut nihil certius probet, quam desperatam causam agant. — Ergo illi articuli fundamentales sunt, quos communi consensu tenent omnes Christianorum societates? Verum 1.° Quis non videt Ecclesiae consensum in hac sententia tanquam fundamentum fidei haberi, quod Protestantium doctrinae e diametro opponitur, qui aliud principium praeter scripturas non admittunt? 2.° Quaenam

haec est argumentandi ratio? Si quaeritur a Protestantibus, quis ad Ecclesiam pertineat, illico respondent: Omnes illi, qui tenent articulos fundamentales. Si, quinam sint hi articuli, nosse desideras, reponunt: Ii, quos tota tenet Ecclesia. 3.° Si hoc Protestantium principium admittitur, sequitur, omnia Catholicorum dogmata ante Lutherum ad fundamentalia pertinuisse. Quae nos hodie adhuc circa septem Sacramenta, invocationem Sanctorum, purgatorium etc. credimus, tota tunc credidit Ecclesia. Ergo Lutherus et qui eum secuti sunt, fundamentalia deseruerunt. 4.° Sequitur, tempore Arianorum, Pelagianorum, Nestorianorum etc. doctrinam de Sacramentis, invocatione Sanctorum etc. ad necessaria pertinuisse; dogma autem divinitatis Christi, peccati originalis, necessitatis gratiae etc. non pertinuisse. 5.° Sequitur, fidem non ex articulis fundamentalibus determinandam esse, sed fundamentalia ex hominum fide; nullam haereticorum sectam unquam posse in necessariis errare; cum ea, quae ab aliqua haereticorum societate impugnantur, necessaria esse desinant.

Sed, dicunt alii, internus Spiritus sancti instinctus, et gustus ille fidelis animae, qui sensu magis, quam ratione percipitur, certius nos securiusque in hac investigatione dirigit, quam omnis theoretica disquisitio. — En ultimum ac simul miserrimum infelicis causae effugium! Quis enim fanaticus, quis impostor non potest hunc instinctum, hunc gustum praetendere? Et cum inter Protestantes tanta sit in determinandis fundamentalibus opinionum diversitas, utique redit et hic tritum illud proverbium: de gustibus non esse disputandum. (3)

PROPOSITIO II.

Divina Christi Religio non potest successu temporis fieri perfectior.

Probatur I. Ut Religio Christiana in dies perfectior fieri posset in sententia Protestantium, unum ex his duobus esset admittendum: vel Apostolos, cum Religionem propagarunt, mentem Christi assecutos non fuisse, et dogmata orbi terrarum credenda proposuisse, quae Christum auctorem non habuerunt; vel Religionem, qualis ab ipso Christo tradita fuit, emendari posse successu temporis, et ad meliorem politioremque formam perduci: atqui neutrum dici potest. Ergo etc.

Major certa est; agitur enim hic de illa Religione Christiana, quam genus humanum ab Apostolis accepit, non de alienis dogmatibus et doctrinis hominum, quae in eam postmodum irrepsissent. Illud ergo, quod a Protestantibus nobis objicitur, Ecclesiam Catholicam multa fide divina credenda proponere, quae nec a Christo revelata, nec ab Apostolis tradita sunt, ad hanc praesentem quaestionem non pertinet, et a nobis diluetur tum in hac Demonstratione Catholica, tum in tota Theologia speciali; neque haec quaestio nova esset apud Protestantes, utpote cum ipso Protestantismo nata. Agitur ergo de ipsa Christiana Religione, quam Apostoli tanquam a Christo Jesu traditam per orbem terrarum propagarunt.

Probatur min. Primum Christi sapientiae et bonitati contradicit; quis enim sibi persuadeat, Christum, qui doctrinae suae propagationem solis Apostolis commisit, nullam, ut integra et pura ab ipsis servaretur, curam adhibuisse? Aut unde scire postmodum potuissent Protestantes, factam fuisse ab Apostolis corruptionem? An non potius totus orbis tractus fuisset in errorem inevitabilem, praesertim cum Apostoli divinae missionis signa et argumenta dederint omni exceptione majora? Ergo impostores erant Apostoli! Ergo Deus ipse humanum genus in fraudem induxisset! Sed absit a nobis tanta impietas, potius dixerim, insania. Ex scripturis discimus, Apostolos a Christo in omnibus, quae ad regnum Dei pertinent, fuisse institutos; ipsis expressis verbis injunctum fuisse, ut docerent omnes gentes servare omnia, quaecunque Christus ipsis mandaverat (Matth. XXVIII, 20.); et ne quid memoriae eorum elaberetur, aut alio quocunque humano errore veritas corrumperetur, promisisse Christum, se illis affuturum continua assistentia (ibid.), neque defuturum unquam Spiritus sancti auxilium, qui doceret eos et suggereret illis omnia, quae ex ore Magistri audierant (Joan. XIV, 26.).

Secundum dicere vetat ea, quam divinae Revelationi debemus, reverentia. Nam Christi Religionem Deum auctorem habere, jam probavimus. Quis vero audeat opus Dei corri-

gere? Quaenam haec impietas esset, quae vesania? Nonne ad hoc adegisse adversarios, refutasse est?

Prob. II. Si Religio Christiana posset successu temporis majorem perfectionem acquirere, id fieret vel per accessionem novorum dogmatum, vel per rejectionem eorum, quae ab Apostolis accepit: atqui neutrum dici potest; talis enim Religio Christi Religio amplius non esset, ex coroll. primi et secundi paragraphi.

Prob. III. Illa dogmata, quae successu temporis expungeretur, ad Religionem Christi pertinerent, vel non: si primum, divina sunt, et fide divina credenda, si secundum, non possunt ex illa Religione expungi, ad quam non pertinebant.

OBJICIUNT ADVERSARII.

1.° Notum est, etiam apud Catholicos multa quotidie immutari, quae ad Religionem pertinent, quod utique eo fine agunt, ut purior perfectiorque appareat Religio. 2.° Alia omnino est, etiam apud Catholicos, recentioris Theologiae facies, quam antiquae. 3.° Constans haec fuit Apostolorum ad fideles adhortatio, ut crescerent quotidie in scientia et cognitione Dei *a*). Ergo etc.

Resp. nego consequentiam. Ad I. Constans Catholicorum regula est, nihil posse in iis immutari, quae ad revelatae Religionis doctrinam pertinent. Tota Ecclesiae sollicitudo in eo est, ut perditos et divinis praeceptis adversantes hominum mores corrigat, Revelationis Christianae corruptores coërceat, et abusus quoscunque, qui temporum injuria et hominum ignorantia irrepserunt, eliminet.

Ad II. Si contendimus Religionem Christianam perfectiorem fieri non posse successu temporis, illud non ita accipiendum est, ac si non liceret in Religionis expositione aliquid immutare. Religio ipsa, quae e coelo ad nos delata est, non potest humanae disciplinae more tractari; at methodus, quae ad doctrinam Religionis evolvendam et clariore in luce collocandam adhibetur, cum humani ingenii opus sit, perfectior fieri potest; dummodo, ut observat Vincentius Lerinensis, dum *nove* dicitur, non dicantur *nova*.

---

a) *Coloss.* I, 10. II *Pet.* III, 18.

Ad III. Volunt Apostoli, ut fideles eorum, quae a Christo tradita et praecepta sunt, meliorem semper perfectioremque cognitionem acquirant, et ad ea, quae bona et sancta sunt, expeditiores quotidie fiant et ferventiores. Hoc Apostoli vocant crescere in scientia et cognitione Dei; ita non Religio, sed Religionis cognitio, et hominis intelligentia, atque ad superna erectus animus perficitur. Quam longe haec absunt ab animali hominum illorum sapientia, qui tunc demum ad perfectiorem statum se progredi putant, cum divina omnia conculcant, et praeter quotidiana et terrena nihil sciunt, nihil credunt, nihil sapiunt! Si Philosophi essent, et ad Christianae Religionis naturam attenderent, scirent utique, eam positivam institutionem esse et Deum habere auctorem: quid autem magis Deo injuriosum, quam dicere, divinum opus posse humana industria emendari? Quid magis primis rationis principiis repugnans, quam contendere, perfici posse Religionem, cum destruitur? Religio enim, quae non amplius ea omnia complectitur, quae a Christo tradita sunt, tam parum Christiana Religio dici potest, quam certum est, mutari non posse rerum essentias. (4)

§. III.

De Religionum indifferentia.

PROPOSITIO I.

Religionem Christianam quilibet amplecti tenetur.

Probatur. In Demonstratione Christiana ostendimus *a)*, hominem indifferentem esse non posse, cum ei aliqua Religio ut divinitus revelata proponitur. Exinde sequitur, duo homini in ejusmodi negotio esse examinanda. 1.° An illa Religio divinam originem, quam sibi attribuit, revera habeat. 2.° An ad ipsum quoque pertineat, seu, an pro ipso quoque facta sit haec Revelatio. Ubi haec semel probata fuerint, non potest ab ea amplectenda abstinere, nisi velit in Deum et seipsum peccare, veritatem a Deo ipso propositam repellendo. Atqui revelatio Christiana 1.° probata est divinam habere originem (ex Demonstratione Christiana). 2.° Omnibus tan-

a) Parte I. cap. II. sect. I. prop. I.

quam divina Revelatio credenda proponitur, quia est universalis (ex Propos. III. §. I.). Ergo etc.

PROPOSITIO II.

Homo inter Religiones Christianas non potest manere indifferens.

Probatur. Cum plures sint Religiones inter se diversae, quae se Christianas dicunt, ex illis autem una tantum vera Christi Religio esse possit (ex Propos. IV. §. I.); cum porro Christi Religio, utique vera, ab omnibus sit amplectenda (ex Propos praeced.), neque effugium pateat in distinctione articulorum fundamentalium (ex Prop. I. §. II.), sequitur, quod cuilibet incumbat obligatio omni studio investigandi, quaenam ex illis Religionibus, quae Christi nomen praeferunt, sit vera et genuina Christi Revelatio. (5)

COROLLARIUM.

Ergo si probatum fuerit, solam Religionem Catholicam veram et genuinam Christi Religionem esse; sequitur, quemlibet ad eam amplectendam obligari.

ANNOTATIONES.

(1) Pag. 21. Egregie in hanc rem loquitur illustrissimus *Bossuetius a*), qui cum Doctorum Protestantium malam fidem, et quaesita ex omni parte effugia ad oculum monstrasset, ita exclamat: O peuples fascinés et préoccupés; ne sentirez-vous jamais que pos ministres se jouent de votre foi? Les docteurs jugeront-ils seuls cette question (des articles fondamentaux), ou seront-ils infaillibles à cette foi, et le peuple sera-t-il tenu de les en croire à l'aveugle! Mais si les Ministres se trompent, car ils ne veulent être infaillibles, ni en particulier, ni en corps, faudra-t-il consentir à leurs erreurs! Peuple aveugle, où vous mène-t-on en vous disant, que vous voyez tout par vous-mêmes?

(2) Pag. 21. Indifferentia omnis Christianae, imo omnis positivae Religionis necessaria consecutione ex his propositionibus

---

a) III. Avertissement aux Protest. §. XXI. Tom. XXI. des Oeuvres, édition de Lebel 1816.

eruitur: *Tene fundamentalia et sufficit; caetera adiaphora sunto. Quae sunt fundamentalia, valde incertum; ea determinare cuilibet liberum esto.* Hinc bene observat D. *Schwarz a*): „Manche Wahr„heiten, von denen die Apostel so oft reden, und die sie also gewiß „nicht für gleichgültig hielten, zählen jetzt einige unter die gleich„gültigen: und Viele haben die ganze christliche Lehre zu einer „blosen Vernunftreligion aus eben diesem Grunde machen wollen, „weil es unmöglich sey, das Nothwendige von dem minder Noth„wendigen abzusondern." Schon Mosheim drückt sich hierüber auf eine Art aus, die wenig Achtung für göttliche Offenbarung verräth *b*). „Da so viele Partheien und Meinungen, spricht er, „in unsere Kirche sich einschleichen, so ist in der That für uns „kein anderes Mittel übrig, als daß wir den Weg zur Seligkeit „erweitern und viele Grundartikel für solche Lehren erklären, die „zum Grunde des Glaubens nicht gehören." Eine ganz feine Art sich aus der Verlegenheit zu ziehen! Wird ein bestehender Fundamentalartikel von einem Sektirer bestritten, so ist das Mittel in promptu. Man streicht den bestrittenen Artikel aus der Zahl der Grundartikel aus. Ex his Protestantismi principiis deducta est illa responsio Rousseauvii ad Genevenses *c*): „Je vois „déjà vos docteurs triompher sur ces points capitaux, et dire, „que je m'en écarte. Doucement Messieurs, de grâce. Sachons „d'abord, quels sont selon vous ces points capitaux; sachons, „quel droit vous avez de me contraindre à les voir, où je ne les „vois pas, et où peut-être vous ne les voyez pas vous-même. „N'oubliez point, s'il vous plaît, que me donner vos décisions „pour lois, c'est vous écarter de la sainte Réformation évangé„lique, c'est en ébranler les fondemens."

(3) Pag. 24. Vide D. *Wiest* op. M. Tom. III. Swarzhüber I. B. S. 134. Dissertation sur les églises catholiques et protestantes par M. *de la Luzerne* Tom. I. pag. 113—143. Verum fusius prae omnibus et accuratius suo jam tempore de hac materia egerunt Walemburgici in insigni opere, cui titulus est: *Tractatus generales de controversiis fidei.* Nihil in hoc opere, quamvis totum in controversiis versetur, ad offensionem dictum est.

---

a) Handbuch I. Band. Seite 189. *b*) S. *Wiest* op. M. Tom. III. p. 44. *c*) Lettres écrites de la Montagne, lettres 11.

At ubique veritatis jura vindicantur cum tanta sermonis et argumentorum gravitate, tanta rerum copia, tam stricta et accurata concludendi ratione, tam sincero simul Religionis studio, ut vix aliquid in hac re perfectius haberi possit. Reverendissimi et doctissimi viri, unus Coloniensis, alter Moguntinae Ecclesiae Suffraganeus, jam medio saeculo decimo septimo viam illam invenerunt finiendis controversiis aptissimam, quam paulo post illustrissimus *Bossuetius* secutus est; ut scilicet non particulatim cujuslibet dogmatis suscipiatur defensio, sed ad radicem securis ponatur, et ea prae caeteris argumenta seligantur, quae generalia sunt atque ad evertendum totum falsae reformationis aedificium comparata. Inter tractatus in citato opere contentos unus est *de articulis fidei necessariis seu fundamentalibus.*

(4) Pag. 26. Evidens est, fidem divinae Revelationis cum hac Protestantium sententia stare non posse. Ein neuerer Protestant, Johann Philipp Gabler, sagt mit klaren Worten: „Der „Geist des Protestantismus bestehe in einer continuirlichen Pro„testation gegen allen Gewissenszwang, und in dem Rechte einer „continuirlichen Verbesserung des Lehrbegriffes nach der Bibel.“ — Diese vollkommene innere Glaubensfreiheit wurde auch bei der Vereinigung der protestantischen Kirchen in Rheinbaiern und dem Herzogthume Nassau als Grundprinzip angenommen, und somit dem geoffenbarten göttlichen Christenthum der Herzstoß gegeben. Darum sagt der gelehrte Professor Müller in Schaffhausen *a*) ganz richtig: „Selbst Theologen machen sich's zum Geschäfte, die Grundsätze des reinen Christenthums in einem seichten Deismus zu verschwemmen.“ Und Klaus Harms, der zu Kiel im Jahre 1817 die 95 Theses Luthers vom Jahre 1517 mit andern 95 Sätzen herausgab, sagt in seinem eilften Satz: „Mit der Idee „einer fortschreitenden Reformation reformirt man das Luther„thum in ein Heidenthum, und das Christenthum zur Welt hin„aus.“ So sagt auch Stäudlin *b*): „Wer von Perfectibilität „der Dogmen einer geoffenbarten Religion sprechen kann, der „verfehlt durchaus den Charakter der Offenbarung.“ Doch dies achtet der neue protestantische Perfectibilismus nicht; er schreitet

a) S. Müllers historische Untersuchung in den vertrauten Briefen an Biester. 1801. S. 41. *b*) Beiträge zur Religion und Sittenlehre. Th. III. S. 190.

dreist voran und ruhet nicht, so lange noch etwas zu reformiren übrig ist; er ist am Ziel, wie es in Theoduls Gastmahl heißt *a*), wenn er den Atheismus erklimmt hat. Wenn nun jeder consequente Protestant gestehen muß, daß dieses continuirliche Reformiren in dem Wesen des Protestantismus liege; wie kann er den Charakter einer Offenbarung in einer Religion finden, die auf solche Resultate führt? Man lese hierüber Theoduls Gastmahl. S. 129. u. 134.

(5) Pag. 28. Non possumus hic satis commendare egregium opus, quod anno 1818 Parisiis editum est sub titulo: *Essai sur l'indifférence.* Traductio libri germanica Moguntiae facta *Solodori* typis Schwaellerianis exprimitur. Auctor omnes, qui ante illum de hac materia scripserunt, facile antecellit non rationum tantum pondere, sed imprimis gravitate et acumine sententiarum et genere dicendi forti ac splendido. Quo factum est, ut opus, cum apparuit, nulla fere interposita mora ad quintam editionem pervenerit.

---

a) Note, S. 132.

DEMONSTRATIO
RELIGIONIS CATHOLICAE.

PARS PRIMA.
DE VERA CHRISTI ECCLESIA.

Post illam, quam de Christianae Revelationis origine instituimus, quaestionem nullum potest esse gravius argumentum Theologo Catholico, quam praesens de Ecclesia tractatio. Sicut hucusque, cum de ratione credendi et divinae Revelationis indagatione ageretur, dictum est: *Solutio omnium difficultatum Christus est:* ita nunc, cum de cognoscenda vera Christi doctrina et de eorum, quae ab eo dicta sunt, genuino sensu disputatur, aptissime responderi potest: *Solutio omnium difficultatum Ecclesia est.* Nam stabilita semel verae Ecclesiae auctoritate, necesse est errores omnes uno quasi ictu corruere. Mirum igitur non est, quod Novatoribus valde displiceat haec certa et brevissima absolvendarum controversiarum ratio, ex qua una cernunt, conclamatum esse de sua doctrina, certamque esse omnium novarum opinionum ruinam. Hinc rectam, qua ad veritatem ducimur, viam prosequentes novis semper disputationum laqueis irretire conantur, nihilque non agunt, ut argumento tam claro et obvio novas semper tenebras offundant. Quapropter magna nobis adhibenda est diligentia, ut argumentum hoc, ex quo tantus Religioni nostrae splendor accedit, quam studiosissime perquiramus, et in luce apertissima collocemus.

Ante omnia observandum est, nobis hic controversiam non esse cum Philosophis, qui omnem supernaturalem Dei dispensationem rejiciunt; ideoque non philosophice inquirendum esse in Ecclesiam, quid illa esse posset, aut quae

ex possibilibus esset optima. De facto agitur, quod ad supernaturalem salutis nostrae oeconomiam pertinet, et cum divina Christi Revelatione intime connexum est, et ideo, quemadmodum et haec, historice probandum est. Ergo, sicut antehac quaerebatur, an facta sit a Deo Revelatio et quaenam illa sit, ita nunc quaeritur, an instituta sit a Christo Ecclesia, et quaenam illa sit inter tot Christianorum societates. Ita de Ecclesia disserere, est juxta noviores Philosophos Ecclesiam historice construere. (1)

Pauca tamen de aspectu philosophico hujus materiae ex clarissimo temporum nostrorum Theologo hic adjicimus, ut sciant candidati, quantam nova Philosophia, inter boreales nebulas nata, sciat lucem affundere rebus theologicis: *Ecclesia secundum suam ideam spectata, est objectiva, sive visibilis repraesentatio absolutae Revelationis Dei, sive absolutae formae Dei, prout haec est absoluta unitas utriusque revelationis relativae, id est, naturalis et idealis, et idcirco absoluta unitas utriusque formae relativae, nimirum objectivae et subjectivae.* O misera Philosophia, quae ita potest optima ingenia perturbare! Idem ille vir, ex quo haec descripsimus, vere venerandus et doctissimus, cum inania obscurissimae Philosophiae spatia relinquit, et ad sensum communem redit, praeclare disserit; omnia ordinate et accuratissime evolvit, sermone puro, facili et nitido.

In tota hac disquisitione eandem viam ingrediemur, quam in Demonstratione Christiana secuti sumus. Primum investigabimus, quae et qualis esse debeat vera Christi Ecclesia, deinde facile erit haec verae Ecclesiae criteria applicare ad diversas Christianorum societates, et ex iis, quaenam vera Christi Ecclesia sit, ostendere. Cum enim expressam semel habebimus imaginem illius Ecclesiae, quam Christus instituit; sufficiet diversas Christianorum societates cum illa effigie conferre. Nam instituto examine illico apparebit, nullam esse praeter Catholicam, quae omnia illius formae, quam Christus Ecclesiae suae impressit, lineamenta referat. Hanc ergo esse solam veram Christi Ecclesiam.

CAPUT PRIMUM.

QUALIS ESSE DEBEAT CHRISTI ECCLESIA.

OBSERVANDA.

Ecclesiae nomen graecum est, et juxta grammaticalem significationem idem est, ac *coetus* seu *concio*. Hoc generali sensu sumitur, non apud profanos tantum auctores, sed etiam in scripturis, ubi et civiles coetus significat, imo et improborum conventus: *Odivi Ecclesiam malignantium.* Ps. XXV, 5. In libris N. T. fere semper usurpatur ad significandum societatem fidelium, vel totam et universalem, vel etiam in certa provincia aut urbe consistentem. Sic Apoc. I, 4.: *Joannes septem Ecclesiis, quae sunt in Asia.*

In ipsa statim Ecclesiae definitione difficultates movent Protestantes; neque inter se satis consentientes sunt, quid proprie per Ecclesiam intelligendum sit. Multum scilicet disputant de Ecclesia interna et externa; illam veram et proprie dictam Ecclesiam vocant, hanc praesumptivam tantum et improprie dictam. Verum manifestum est, controversiam potissimum de nomine esse, et si loco duplicis Ecclesiae, duplicem cum Catholicis Ecclesiae partem, animam scilicet et corpus vellent agnoscere, facile foret eos nobiscum in concordiam hac in parte venire. Corpus Ecclesiae juxta Catholicos est ipsa multitudo fidelium in unam societatem externam conjuncta, quae recte Ecclesia externa dicitur et visibilis. Animam vocant internam illam et invisibilem Ecclesiam, quae Spiritus Sancti donis informatur, et justos tantum complectitur. Hanc distinctionem pluribus illustravit *Bellarminus a*). Quidam etiam inter Protestantes eam agnoverunt, imprimis Juriaeus, qui data opera eam exponit et defendit.

Ecclesiam in praesenti quaestione considerare non possumus quoad partem ejus internam. Sicut enim, cum hominem quaerimus, animae formam perspicere non possumus, sed ad corporis et formae exterioris lineamenta attendimus; sic in indaganda vera Christi Ecclesia non possumus ex iis judicare, quae interna sunt, et hominum cognitionem effugiunt, sed de corpore Ecclesiae agendum est, seu de Ecclesia externa et visibili.

---

a) Lib. de Eccles. milit. cap. II.

Ecclesiae definitio a Theologis Catholicis haec communiter datur ex Bellarmino desumta: *Ecclesia est coetus hominum unius et ejusdem fidei Christianae professione, et eorumdem Sacramentorum communione conjunctus, sub regimine legitimorum pastorum ac praecipue Romani Pontificis.* Hanc definitionem rectam esse, et quoad omnes suas partes legitimam tum demum clare apparebit, quando omnia, quae ad veram Christi Ecclesiam pertinent, a nobis fuerint in hac demonstratione evoluta. Interim ne adversariis ab initio disputationis obtrudere videamur, quae nondum a nobis probata sunt, haec sufficiat brevior et minus accurata: *Ecclesia Christiana est societas Religionis Christianae causa inita.* Vel: *Societas hominum veram Christi Religionem profitentium.*

Omnia, quae in hoc capite exponenda sunt, in quatuor articulos dividi possunt. *Primus* aget de Ecclesiae institutione; *secundus* de Ecclesiae a Christo institutae proprietatibus; *tertius* de potestate; *quartus* de constitutione Ecclesiae.

ARTICULUS I.

De Ecclesiae Christianae institutione.

PROPOSITIO I.

Christus instituit Ecclesiam.

ARGUMENTUM I.

Ex verbis, factis et institutionibus Christi.

I. Christus, cum in terris versaretur, saepius vel expressis verbis, vel sub parabolarum involucro de Ecclesia a se instituenda locutus est. Matth. XVI, 18.: *Tu es Petrus, et super hanc petram aedificabo Ecclesiam meam.* Ibid. XVIII, 16 et 17. de correctione fraterna agens ait: *Si te non audierit (frater tuus), adhibe tecum adhuc unum, vel duos ... quodsi non audierit eos, dic Ecclesiae; si autem Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut ethnicus et publicanus.* Joannis X. se pastorem vocat, illos autem, qui vocem ejus audiunt, oves in ovili congregatas; tum addit v. 16.: *Alias oves habeo, quae non sunt ex hoc ovili; et illas oportet me adducere, ut fiat unum ovile et unus pastor.* Frequenter etiam de regno Dei aut regno

coelorum loquitur, quo constat non raro praesentis temporis Ecclesiam designari; ideoque in describendo hoc regno iis utitur comparationibus, quae necessario conjunctionem membrorum ad communem finem supponunt. Matth. XX. illud assimilat patrifamilias, qui conducit operarios in vineam suam; ibid. XXII. regi ad nuptias filii congreganti multos in domo sua; cap. XIII. agro, in quo zizania crescunt cum tritico, aut sagenae missae in mare, et ex omni genere piscium congreganti etc. Ergo etc.

II. Cum his verbis Christi facta quoque et mandata ejus perfectissime concordant. Ipse enim, quamprimum Evangelium annuntiare coepit, plures sibi discipulos adjunxit, et inter eos duodecim elegit, quos Apostolos vocavit Luc. VI. His claves concessit regni coelorum, potestatem ligandi et solvendi Matth. XVI. et XVIII., et cum eos postmodum in mundum universum misit tanquam doctrinae suae praecones Marc. XVI., simul expressis verbis declaravit, se ab omnibus, quibus verbum Evangelii innotesceret, fidem exigere et obsequium: *Qui non crediderit, comdemnabitur*, Marc. XVI. et Matth. XXVIII.: *Docete omnes gentes . . . docentes eos servare, quaecunque mandavi vobis.* Neque in numero discipulorum haberi voluit eos, qui fidem, quam animo conceperunt, exterius non profiterentur: *Qui negaverit me coram hominibus, negabo et ego eum coram patre meo.* Matth. X, 33. Manifestum est in his jam prima quasi elementa contineri omnis religiosae societatis.

III. Accedunt Christi instituta, vel ritus illi externi, quos Christus praescripsit, et quibus tanquam totidem vinculis credentes in unam societatem colligantur. Praecipui sunt 1.° *Baptisma*, quo inter fideles cooptantur ii, qui verbum vitae susceperunt, Matth. XXVIII. 2.° *Coena*, quam Magister optimus primum cum discipulis celebravit, antequam moreretur, et quam voluit inter suos continuari, tanquam vinculum amoris, quo fideles inter se, et cum capite suo cohaererent, Luc. XXII. Ergo et verba et facta et instituta Christi probant, ab ipso, cum adhuc inter homines viveret, jacta fuisse ejus Ecclesiae, quae postmodum Christiana appellata est, fundamenta.

ARGUMENTUM II.

Institutam fuisse a Christo Ecclesiam probant expressa Apostolorum testimonia.

Prob. Ad Ephes. I, 22 et 23.: *Ipsum dedit caput supra omnem Ecclesiam, quae est corpus ipsius,* et cap. IV, 11 et 12.: *Ipse dedit quosdam quidem Apostolos, quosdam autem Prophetas, alios vero Evangelistas, alios autem pastores et doctores, ad consummationem sanctorum in opus ministerii, in aedificationem corporis Christi.* I. ad Corinth. XII. idem Apostolus pluribus docet, credentes per baptisma membra fieri corporis Christi vel Ecclesiae: tum addit v. 28.: *Et quosdam quidem posuit Deus in Ecclesia primum Apostolos, secundo Prophetas, tertio Doctores* etc. Cf. ad Colossens. I, 18. ad Ephes. II, 21. atque imprimis ad Ephes. V, 23 et seq.

ARGUMENTUM III.

Quod Christus Ecclesiam instituerit, probatur ex eo, quod a tempore Christi semper extiterit Ecclesia, Christi sectatores complectens, et ab omni alia societate distincta.

Prob. I. pars. Nemini ignotum esse potest, a tempore Christi extitisse Ecclesiam, quae non alia ratione Christi Ecclesia vocabatur, quam quia a Christo originem ducebat. Quod enim ab ipso audierant Apostoli, cum eis loqueretur de regno Dei, id docebant, id instituebant: *Ego accepi a Domino, quod et tradidi vobis,* ait Apost. I Cor. XI, 23. Innumera sunt in Actibus Apostolorum, in epistolis, aliisque antiquitatis monumentis testimonia, quae clare ostendunt, Ecclesiam Christianae Religioni coaevam esse, ergo et communem cum illa habere originem.

Prob. II. pars. Si Christi sectatores statim ab exordio propagatae Religionis Ecclesiam peculiarem non effecissent; ergo pertinuissent ad Synagogam, quod certe nemo serio affirmare audebit. Ex Actibus Apostolorum *a*) discimus, primos statim fideles in coetum peculiarem adunatos fuisse, cui Apostoli praeerant; eos unanimiter convenisse in

---

o) Act. II, 42—46. Cap. IV, 23 et seqq. Cap. V, 12 et 13.

porticu Salomonis; fregisse per domos panem, atque in conventibus suis ita fuisse ab aliis separatos, ut nemo auderet se illis conjungere. Ibidem dicitur post mortem sancti Stephani persecutionem magnam factam esse *in Ecclesia*, quae erat Jerosolymis et Saulum *Ecclesiam* devastasse. Act. VIII, 1 et 3. An forsan in Synagoga facta est haec persecutio, aut an Paulus Synagogam devastabat? Notum est gentiles, cum Christi fidem susceperunt, Ecclesiae fuisse aggregatos, quin onus ipsis impositum fuerit circumcisionis et caeremoniarum legalium; ergo non potuerunt ad Synagogam pertinere. Ergo extitit Ecclesia extra Synagogam, ex iis tum judaeis tum gentilibus adunata, qui Christi doctrinam profitebantur.

ARGUMENTUM IV.

Ex ratione.

Societas in genere est conjunctio voluntatum et virium ad finem communem obtinendum. Jam vero non experientia tantum, sed ex ipsa rerum natura certum est, a pluribus, qui conjunctis viribus eundem finem prosequuntur, certius, facilius, perfectiusque illum obtineri, quam si singuli extra societatem agerent: ex quo sequitur, societatem non tantum medium esse maxime idoneum ad finem aliquem obtinendum, sed saepe necessarium; imprimis quando finis omnibus hominibus communis est; media autem voluntati hominum non sunt relicta, et insuper ejus naturae, ut facillime aut oblivione aut ignorantia, aut malitia humana deleri vel corrumpi possint. Haec omnia ex primis juris naturalis principiis certa sunt, et ad Religionem Christianam facillime applicari possunt.

Nihil itaque sapientiae divinae magis conveniebat, quam ut divinus Religionis Christianae auctor etiam societatem instituerat, in qua haec Religio pura et intacta conservaretur, media ad salutem assequendam necessaria et ab ipso Religionis auctore determinata permanerent, et ad finem communem dirigerentur. Ergo jam *a priori* legitime concludimus, Christum Ecclesiam instituisse. Scimus enim Christum in omnibus sapientissime egisse: prima autem sapien-

tiae regula est, ut qui finem aliquem intendit, etiam opportuna ad illum assequendum media impendat. (2)

COROLLARIUM I.

Ergo quando de statu Ecclesiae originario agitur, seu de vera Ecclesiae Christianae indole et constitutione, ad Christi voluntatem attendendum est, atque ex hoc tantum principio in hac materia concludi potest.

Prob. Ecclesia est societas positiva; ergo juxta prima juris principia a Christo suam naturam et constitutionem habet: aperta enim esset contradictio, si Christi Ecclesia diceretur illa societas, quae naturam suam et formam a Christo non haberet.

COROLLARIUM II.

Ergo natura et constitutio, quam Ecclesia a Christo accepit, immutari non potest.

Prob. ex eo, quod essentiae rerum sint immutabiles. Qui enim hanc formam mutaret, aliam construeret Ecclesiam, et Ecclesia hoc modo constructa, non esset ea Ecclesia, quam Christus instituit. sed alia a priore diversa. Ergo etc.

PROPOSITIO II.

Finis Ecclesiae a Christo institutae immediatus est Religio a Christo revelata, mediatus vero salus aeterna per Religionem obtinenda.

Prob. I. pars. 1.° Ecclesia in genere est societas Religionis causa inita: ergo Ecclesia Christiana est societas Religionis Christianae causa inita.

2.° Tria sunt, quae ad Religionem Christianam pertinere dignoscuntur: 1.° Vera fides. 2.° Externa fidei professio. 3.° Mandatorum observatio. Sed haec tria per Ecclesiae institutionem Christum promovere voluisse ex N. T. scripturis patet.

I. Cum Christus adhuc in terris vivens Ecclesiae suae fundamenta jaceret, id praecipue intendit, ut revelata ab ipso Religio pura servaretur et integra. Ideo Apostolos misit docere omnes gentes, illisque promisit Spiritum sanctum, qui doceret eos omnem veritatem. Joan. XVI, 13.

Ideo voluit, ut quae in aure audierunt, super tecta praedicarent. Matth. X. Et Apost. ad Ephes. IV. omnem illum apparatum ad formandam Ecclesiam a Christo factum esse testatur: *ut non circumferamur omni vento doctrinae*, v. 14., et I Tim. III, 15. Ecclesiam vocat *columnam et firmamentum veritatis.*

II. Externam fidei professionem exigit Christus pluribus in locis, ut argumento I. propositionis I. monstratum est; eam ad salutem necessariam esse expresse docet Apostolus Rom. X : *Corde creditur ad justitiam, ore autem confessio fit ad salutem.* Hunc autem finem Ecclesiae institutionem habuisse, Christi et Apostolorum tum dicta, tum facta satis ostendunt. Ideo Christus baptismum instituit, tanquam externum fidei signum ab omnibus, qui in ipsum crederent, suscipiendum. Hic ritus et per seipsum praecipua fidei mysteria repraesentabat, et cum expressa fidei professione connexus erat. Ideo ad conventus publicos conveniebant fideles, ut publico cultu Christi se asseclas profiterentur, et ad fidem ipsi servandam mutuo sese excitarent. Ideo imprimis tam assidui erant in celebranda Eucharistia, quam Christus voluit in ipsius memoriam fieri, qua, ut ait Apost. I Cor. XII. mortem Domini annuntiabant, donec veniat.

III. Praecipuum societatis bonum in eo consistit, quod membrorum actiones ad finem cummunem dirigantur, et legum observatio opportunis mediis urgeatur. Hunc certe finem intendit Christus, cum Apostolis potestatem dedit regendi vel pascendi gregem, et ligandi vel solvendi. Matth. XVIII. regulas praescribit in aliorum correctione observandas, vers. autem 16. ait: *quod si non audierit eos* (id est testes quos adhibuisti), *dic Ecclesiae.* Matth. XVIII. Apostolis praecipitur, ut populos docerent omnia, quaecunque ipsis a Christo mandata fuerunt. Hanc porro mentem Christi fuisse, tota Apostolorum agendi ratio ostendit, qui auctoritate a Christo accepta omnia in Ecclesiis ordinabant, gliscentes abusus reprimebant, publicos peccatores gravissimis poenis mulctabant. Vid. I Cor. V. Ergo etc.

Prob. II. pars. Ecclesia propter Religionem instituta est: atqui Religionis a Christo revelatae finis est salus aeterna fidelium. Ergo etc.

Major ex probatis certa est.

Minor ex ipsa Christianae Revelationis indole patet. Joan. X. Christus de se expresse ait: *Oves meae vocem meam audiunt, et ego cognosco eas, et sequuntur me, et vitam aeternam do eis .... Venit filius hominis salvare quod perierat.* Matth. XVIII, 11. Ergo etc.

COROLLARIUM.

Ergo Christus Ecclesiam suam ob finem tantum supernaturalem instituit.

Prob. Ecclesia est societas Religionis Christianae causa instituta: atqui Religio hominibus a Christo data est propter finem tantum supernaturalem, seu ad promovendam hominum salutem, ut propositione secunda probatum est. Ergo etc.

Porro Christus Joan. XVIII. expressis verbis declarat, quodnam sit regnum illud a Prophetis tam magnifice descriptum, quod per Evangelii praedicationem per totum orbem propagari debuit: *Regnum meum non est de hoc mundo.* In omnibus autem Nov. Test. libris ne vestigium quidem occurrit terrenae potestatis, nulla terrenae felicitatis promissio; sed omnia eo tendunt, ut homines a rebus caducis abstracti, ad haereditatem pervenirent aeternae salutis.

ARGUMENTA ADVERSARIORUM.

Arg. I. Cum de Ecclesiae institutione et indole agitur, Catholici argumenta desumunt ex scripturis; sed scripturas divinitus inspiratas esse ac fundamentum certum divinae Revelationis, nondum probatum est. Ergo eorum argumenta nullius sunt ponderis.

Resp. Scripturam hoc loco nondum pro libro divino assumimus, sed pro libro authentico, seu pro instrumento, quod, cum in testimonium affertur alicujus facti, recusari non potest. Hanc scripturis nostris auctoritatem vindicavimus in Demonstratione Christiana. Principium totius hujus quaestionis est voluntas Christi; quid autem Christus egerit aut dixerit, ex Evangelio scimus. Ergo Ecclesiam a Christo institutam fuisse non aliter ex scripturis proba-

mus, quam patrata ab eo miracula aut edita vaticinia. Hac ratione omnis evitatur circulus, ut fusius ostendetur, cum de Ecclesiae infallibilitate dicendi locus erit.

Inst. Sit ergo, ea, quae Christus egit aut dixit, ex Evangelio probari posse; id saltem manebit, infirma esse, quae ex actibus aut scriptis Apostolorum sumuntur testimonia, neque primorum saeculorum traditionem vim probandi ullam habere.

Resp. neg. ant. Quis enim mentem Christi melius nosse poterat, aut quis in exequendis ejus mandatis studiosior fuit, quam Apostoli, et qui ab ipsis instructi fuerunt fideles? Ergo Apostolorum et antiquae traditionis auctoritas merito adhibetur tanquam criterium omni exceptione majus, quando dubium movetur circa mentem Christi et genuinum verborum, quae ab ipso prolata sunt, sensum.

Arg. II. Apostoli et primi fideles cum Synagoga permixti vivebant. Si successu temporis in peculiarem coetum coaluerunt, illud non Christi institutioni, sed eventibus mere naturalibus adscribendum est. Post gentium conversionem, post templi et urbis Hierosolymitanae ruinam necesse fuit a Synagoga secessionem facere. Ergo etc.

Resp. Contrarium probavimus parte secunda arg. tertii prop. primae. Quamvis Apostoli, ut Synagoga cum honore sepeliretur, Deum cum aliis Judaeis in templo Hierosolymitano adoraverint; nihilominus certum est, quod stante adhuc templo coetus separatos instituerint. An non Christus ipse templi devastationem vaticinatus est? An non ipse praedixit, gentiles ad ejus Ecclesiam accessuros?

ARTICULUS II.

De proprietatibus Ecclesiae.

In hac quaestione, ut ex coroll. I. prioris articuli patet, omnia ex voluntate Christi pendent. Ab illo solo Ecclesiae natura profecta esse potest, qui illius auctor est et fundator. Quamcunque ergo Ecclesiae formam nobis obtrudant adversarii, e cerebro effictam, et ad Philosophiae placita constructam, quamvis etiam perfectissimam praedicarent; unum est, quod respondemus: Christi Ecclesiam quaerimus; at profecto illa non potest Christi Ecclesia dici,

quae illam naturam, illas proprietates non habet, quas Christus habere Ecclesiam suam voluit.

Has igitur Ecclesiae Christianae proprietates nunc singillatim explicabimus quatuor paragraphis. Si duas in uno paragrapho conjungimus, illud ideo fit, ut earum intimior connexio magis appareat. Primus itaque Ecclesiae Catholicitatem et unitatem; secundus ejus perpetuitatem et inerrantiam; tertius sanctitatem; quartus necessitatem illius et visibilitatem exponet et conficiet.

§. I.

Ecclesiae universalitas et unitas.

OBSERVANDA.

I. Praecipua proprietas, quam Christus Ecclesiae suae indidit, est illius *universalitas*, qua per totum orbem diffunditur. In hoc Ecclesia Christi differt ab Ecclesia Judaica, quae unam tantum familiam continebat, idque inditum sibi a natura habuit, ut non diffunderetur in alias gentes, sed ab aliis Judaeos secerneret.

Ad universalitatem pertinet: 1.° Ut ita comparata sit et constituta, ut possit communis fieri omnibus hominibus. 2.° Ut ad id ex natura sua tendat, ideoque majorem semper ambitum quaerat, neque alios sibi limites praefigat, quam fines orbis terrarum. 3.° Ut revera omnibus gentibus praedicetur, totumque orbem pervadat. Ubi notandum est, non absolutam requiri universalitatem, sed moralem; haec enim sola possibilis est, quando de re agitur ad salutis oeconomiam pertinente. Salus enim nonnisi convictione et libera voluntatis submissione perficitur.

II. *Unitas* Ecclesiae in eo consistit, quod omnes per orbem dispersi fideles unum tantum corpus, unam societatem conficiant: seu quod sit consociatio fidelium ad communem finem unitis viribus tendentium. Haec Ecclesiae proprietas diligentius evolvenda est, cum ab ea plures aliae circa Ecclesiam controversiae pendeant. Novatores, qui merito violatae unitatis rei arguuntur a Catholicis, in omnes partes se vertunt, et vel unitatem ex Christi institutione Ecclesiae necessariam esse negant, aut eam ita explicant, ut unitatem in confusione inveniant.

Unitas Ecclesiae proprie et in sensu stricto unitatem corporis significat, qua omnes fideles in unam societatem coalescunt: verum

haec unitas consistere non potest sine consensione in fide, quae ut vinculum unionis esse possit inter fideles, non interna tantum esse debet, sed etiam exterius manifesta per consensionem in una fidei professione et cultus externi exercitiis. Exinde triplex oritur unitas: nempe unitas doctrinae, unitas cultus, unitas corporis.

III. Protestantes initio non videntur aliam habuisse unitatis Ecclesiae notionem; nam unicam veram Ecclesiam se habere dicebant, in qua una, uti gloriabantur, pura fides esset et sincerus sacramentorum usus. At eorum Theologi multis partibus ab hac opinione recesserunt. *Moshemius a*) cum aliis multis docet, Ecclesiam a Christo institutam compositam esse ex multis Ecclesiis particularibus nullo alio, quam amoris et communis fidei vinculo conjunctis. *Juriaeus* Calvinista in libro, quem inscripsit de systemate Ecclesiae, novum systema proponit, ad illud usque tempus inauditum. Multa quidem habet de Ecclesiarum confoederatione, sed has confoederationes plane accidentales esse pronuntiat, ita ut omnes, quibus confoederatae alicujus Ecclesiae disciplina displicebit, secessionem facere possint, dummodo in articulis, quos fundamentales vocat, sanam teneant doctrinam. Ergo in hujus viri opinione, Ecclesia Christi integra stare potest, neque unitatis suae patitur detrimentum; etiamsi in varias societates distracta sit, quae nulla communione externa jungantur, imo mutuo sese Haeresis aut Schismatis damnent. Eandem fere sententiam tenent ii omnes, qui *Independentes* vocantur, et omnem Ecclesiae cujuscunque auctoritatem respuunt. Alii tamen aliis audaciores sunt, et qui magis caeteris profecerunt, contendunt, licere sibi et singulari cuilibet personae uti libertate filiorum Dei, et cum quibuscunque velint, quos norint habere spiritum Dei, inire societatem ecclesiasticam.

Jam facile quilibet intelliget, quam arcte inter se connexae sint universalitas et unitas Ecclesiae. Neque enim cogitari posset Ecclesia universalis, nisi essat una; neque una esse posset, nisi esset universalis. Hinc S. August. in lib. de unit. Eccl. inscripto, multa etiam habet de ejus Catholicitate, quam a Cap. VI. usque ad XVII. ex professo probat, ex Lege et Prophetis, ex Psalmis et Evangeliis et Actis Apostolorum.

---

a) Comm. de rebus Christian. Sect. I.

PROPOSITIO I.

Christus Ecclesiam suam instituit universalem.

Prob. I. Ecclesia propter Religionem instituta est: atqui Christus religionem suam voluit esse universalem; ergo etiam Ecclesiam universalem instituit.

Major ex articuli primi prop. secunda patet, cui addi potest arg. quartum prop. primae.

Minor in prolusionibus propositione quarta probata est. Et vero si Ecclesia est medium illud, quo Christus voluit Revelationis integritati consulere, verum Dei cultum promovere, hominesque ad observandam legem Evangelii adstringere; ergo alios non potest habere limites, quam ipsa Revelatio, ipsa lex Evangelica.

Prob. II. Multa sunt veteris Testamenti vaticinia, quae futurum Messiae regnum annuntiant per totum orbem diffundendum: atqui haec vaticinia in Christo Jesu impleta sunt, et quidem per universalem Ecclesiam ab ipso institutam. Ergo etc.

Major luculenter a nobis probata est in Demonstratione Christiana *a*).

Prob. min. 1.° In eadem Demonstratione Christiana vidimus *b*) ea, quae de gentium vocatione in unum Messiae regnum a Prophetis tam magnifice praedicta sunt, tunc exitum habuisse, quando missi a Christo discipuli praedicarunt Evangelium regni in universo orbe. Sufficiat hic illud ipsius Salvatoris dictum Lucae XXIV, 44. 46. 47.: *Necesse est impleri omnia, quae scripta sunt in lege Mosi et Prophetis et Psalmis de me, quoniam sic scriptum est, et sic oportebat Christum pati, et resurgere a mortuis tertia die, et praedicari in nomine ipsius poenitentiam et remissionem peccatorum in omnes gentes, incipientibus a Jerosolyma.* 2.° Hanc materiam praeter alios Patres disserte et copiose exponit *Augustinus*, tum multis in locis, tum maxime in libro de unitate Ecclesiae. Adducta illa promissione, quae Abrahae ac deinde Jacobo facta est, *in semine tuo bene-*

---

a) Part. II. cap. II. sect. I. art. III. *b*) Ibid. part. II. sect. II. art. III. prop. II.

dicentur omnes gentes, sic compellat Donatistas: « *Date mihi hanc Ecclesiam, ostendite vos communicare omnibus gentibus.* » Idipsum deinde confirmat ex Prophetarum vaticiniis, et ex Jesaia potissimum, atque ita concludit: « *Ecce ex uno Propheta quam multa, quam clara! Et tamen resistitur et contradicitur, non cuiquam homini, sed Spiritui Dei, et evidentissime veritati.* » Multa tandem ex Psalmis in eandem sententiam colligit, imprimis illud Psalmi XI. *Dabo tibi gentes haereditatem tuam;* et Psalm. XXI. *Adorabunt in conspectu ejus universae familiae gentium,* tunc ait: « *Quid autem hujus crucis pretio comparatum est, nisi qaod illic in consequentibus dicitur: commemorabuntur et convertentur ad Dominum universi fines terrae; et adorabunt in conspectu ejus universae familiae gentium? Nonne Apostolus de praedicatoribus novi Testamenti dictum exposuit, quod scriptum est: In omnem terram exivit sonus eorum, et in fines orbis terrae verba eorum? De quo alio, nisi de Christo intelligitur: Deus Deorum Dominus locutus est, et vocavit terram; a solis ortu usque ad occasum ex Sion species decoris ejus!* » 3.° Quae in veteri Testamento dicuntur de congregatione omnium gentium ad spirituale regnum Christi, non possunt aliter intelligi, quam de universali Ecclesia a Christo instituta, quod vel solo hoc argumento perspicuum efficitur. Omnes, qui in Christo vocantur, ad corpus ejus pertinent; in pluribus in locis explicat Apostolus, ut ad Ephes. IV, 4. *Unum corpus et unus spiritus, sicut vocati estis in una spe vocationis vestrae*, et ibid. v. 30.: *Membra sumus corporis ejus.* Atqui hoc corpus Christi est ipsa Ecclesia. Ad Ephes. II.: *Ipsum dedit caput super omnem Ecclesiam, quae est corpus ipsius, et plenitudo ejus.* Et ad Colos. I, 7. 8.: *Omnia in ipso constant, et ipse est caput corporis Ecclesiae.*

Prob III. Matth. XXVIII. Apostolis dicitur: *Docete omnes gentes, baptizantes eos, docentes eos servare omnia quaecunque mandavi vobis.* Ad haec Christi mandata, praeter baptisma, etiam pertinet sacrae Eucharistiae celebratio: *Hoc facite in meam commemorationem.* Ergo baptisma et coena, ut de aliis Domini praeceptis sileamus, debuerunt

ex Christi voluntate ad universas gentes propagari. Atqui hoc ipsum probat, Christum Ecclesiam instituisse universalem, ex omnibus gentibus conflatam; nam baptisma et coena Eucharictica ad hoc instituta sunt a Christo, ut omnes undique fideles in unum corpus, seu in unam Ecclesiam coadunarent. Ita rem explicat Apost. I Cor. II, 12. 13. 14.: *Sicut corpus unum est et membra habet multa, omnia autem membra corporis, cum sint multa, unum tamen corpus sunt: ita et Christus. Etenim in uno spiritu omnes nos in unum corpus baptizati sumus, sive judaei, sive gentiles, sive servi, sive liberi: et omnes in uno Spiritu potati sumus. Nam et corpus non est unum membrum, sed multa.*

PROPOSITIO II.

Christus Ecclesiam suam unam esse voluit.

Prob. I. Ecclesia propter Religionem instituta est; ergo necessario una esse debet.

Prob. consequentia. Christus unam tantum Religionem ad homines attulit, hancque ita voluit per omnes gentes disseminari, ut una esset et eadem ubique; ergo et Ecclesiam, quae propter Religionem instituta fuit, necessario unam esse voluit. Repugnaret enim sapientiae divinae ad conservandam Religionis unitatem medium instituere, quo nullum esset ad eam destruendam aptius; siquidem in natura hominum positum est, ut ii, qui diversos in coetus dividuntur, in eodem sensu et eadem sententia non permaneant.

Prob. II. Christus Ecclesiam suam universalem instituit; ergo et unam.

Prob. consequentia. Ecclesia universalis nonnisi ex pluribus particularibus coalescere potest, quae communibus vinculis inter se conjunctae unum tantum corpus, unam societatem maximam conticiunt. Pone enim, Ecclesias particulares sibi non cohaerere, nec unum aliqnod efficere, jam nulla existeret Ecclesia universalis, sed plures tantum Ecclesiae particulares. Ergo vox ipsa *Catholica* utrumque intellectu suo complectitur: universitatem, quam manifeste

et aperte, atque unitatem, quam occultius, sed reipsa tamen significat. Unde et sancti Patres unam ab altero non sejungunt; et S. Pacianus breviter Catholicum definit ipsum, quod *ubique est unum*.

Prob. III. Ecclesia Christiana est societas positiva a Christo eo fine instituta, ut homines per Religionem ad aeternam felicitatem perducat. Ex ipso conceptu hujusmodi societatis sequitur; quod, ut *una* dici possit, requiratur: 1.° *Unio animorum* per charitatem et fidem earum veritatum, quae ad Religionem pertinent a Christo traditam; 2.° *Unitas cultus externi* in iis, quae a Christo ipso determinata sunt; 3.° *Unitas corporis*, seu omnium eorum, qui unam fidem, eademque sacramenta habent, in *unam* societatem coalitio: atqui haec omnia Christus Ecclesiae suae inesse voluit. Ergo etc.

Prob. min. I. argument. generali. Ad Eph. IV, 3 et seq.: *Unum corpus et unus Spiritus: sicut vocati estis in una spe vocationis vestrae; unus Dominus, una fides, unum baptisma; unus Deus et Pater omnium.* Omnes hic unitatis partes recensent Apostolus. Unitatem societatis: *unum corpus.* Unitatem cultus externi: *unum baptisma.* Unitatem internam: *unus Spiritus, una spes vocationis, una fides.* I Cor. XII, 12.: *Sicut corpus unum est, et membra habet multa; omnia autem membra corporis, cum sint multa, unum tamen corpus sunt; ita et Christus. Etenim in uno Spiritu omnes nos in unum corpus baptizati sumus, sive judaei, sive gentiles, sive servi, sive liberi: et omnes in uno Spiritu potati sumus.* Hic videmus fidelium in unam societatem tanquam in unum corpus coalitionem, non tantum externis sacrorum rituum vinculis connexam, sed uno etiam Spiritu, fide scilicet et charitate animatam.

Prob. min. II. per partes. 1.° Quod unitatem Charitatis attinet, quam Christus et Apostoli toties commendarunt, nulla potest esse cum adversariis controversia. Unitatem doctrinae et fidei et quidem perfectam, quae omnia doctrinae puncta complectitur, ex Christi institutione requiri, satis superque probatur propos. II. art. I., et ex argumento

III. contra Protestantium sententiam de articulis fundamentalibus. Et vero, si Ecclesia propter Religionem instituta est, sequitur, ibi veram Christi Ecclesiam non esse, ubi non est vera et genuina Christi Religio. Atqui omnis Religio, quae non omnia ea continet, quae a Christo revelata et ab Apostolis promulgata sunt, non est vera et genuina Christi revelatio: ex coroll. II. paragraphi I. in prolusion. Ergo etc.

2.° Cultus divini exercitium tanquam unitatis externae vinculum a Christo institutum fuisse, ex propos. I. et argumentis supra allatis perspicuum est, quibus illud addi potest I. ad Corinth. I.: *Divisus est Christus? Numquid Paulus crucifixus est pro vobis, aut in nomine Pauli baptizati estis?* et cap. X.: *Calix benedictionis, cui benedicimus, nonne communicatio sanguinis Christi est? Panis, quem frangimus, nonne participatio corporis Domini est? Quoniam unus panis, unum corpus multi sumus, qui de uno pane participamus.* In primo textu unitatis necessitas ex baptismatis necessitate, in secundo, ex corporis et sanguinis Domini participatione repetitur.

3.° Unitas societatis, vel corporis in multis scripturae locis exprimitur. Vide, quae supra in argumento generali attulimus. Ubique Ecclesia et una et indivisa describitur; unum corpus, grex unus, unum ovile, domus eadem, aut civitas aut regnum. Joan. X. Christus ait: *Alias oves habeo, quae non sunt ex hoc ovili; et illas oportet me adducere, et audient vocem meam, et fiet unum ovile et unus pastor,* et Matth. XXI.: *Tu es Petrus, et super hanc petram aedificabo Ecclesiam meam.* Non plures vocat Ecclesias Christus, sed unam, quam suam esse dicit. Eandem similitudinem adhibet Apostolus ad Ephes. II, 20. 21.: *Aedificati estis super fundamentum Apostolorum et Prophetarum, ipso summo angulari lapide Christo Jesu, in quo omnis aedificatio constructa crescit in templum sanctum in Domino.*

Prob. IV. Nomo facile credet antiqnos Patres falsam sibi Ecclesiae finxisse ideam et notionem; nam qualis illa Ecclesia esse debeat, quam Christus instituit, melius utique

ex Apostolorum doctrina et continua traditione sciverunt, quam noviores haeretici. Verum Patres omnes, qui toties nomen Ecclesiae Catholicae usurpabant, nunquam hoc nomine aliud quid intellexerunt, quam unicam credentium societatem per omnes gentes diffusam, in qua omnes partes admirabili connexione in unum corpus coalescunt, quaeque Haereticos omnes et Schismaticos rejicit. Perpauca ex multis testimoniis proferre sufficiat. *Clemens Alexand.* lib. VII. Stromatum: *In unius*, inquit, *naturae sortem cooptatur Ecclesia, quae est una, quam conantur haereses in multa discindere; eaque, quae antiqua est, et Catholica, una est propter unitatem fidei. S. Cyprianus* in eo, quem de praesenti argumento scripsit libro pluribus adversus Novatianos probat Ecclesiam esse unam. Sub finem libri ait: *Deus unus est, et Christus unus, et una Ecclesia ejus, et fides una, et plebs in solidam corporis unitatem concordiae glutino copulata.* (3)

ARGUMENTA ADVERSARIORUM DILUUNTUR.

Contra primam propositionem.

Objicitur I. Ecclesia Christi nunquam per orbem universum fuit diffusa: ergo Christus eam universalem non instituit.

Resp. I. nego consequentiam. Ecclesia Christi statim ab origine et ex institutione fundatoris sui Catholica erat, tum quia ab ortu suo Catholice docuit, hoc est, universam Christi doctrinam sine defectu vel differentia, ut ait S. Cyrillus Hierosolymitanus; tum quia non pro uno aut alio populo, sed pro omnibus per orbem populis instituta est: *docete omnes gentes*; tum etiam quia eam ab auctore suo naturam et indolem accepit, quae cum omnium gentium moribus et institutionibus, dummodo nihil habeant rectae rationi contrarium, possit consistere; totaque in id tendit, ut omnes populos jungat communibus vinculis.

Resp. II. nego anteced. Haec jam S. Augustino objecerunt Donatistae, quibus ille respondit *a*): *fructificare quotidie Evangelium in gentibus, et fructificaturum, donec in omnibus praedicetur.* Non hic agitur de universalitate absoluta, vel in rigore meta-

a) Lib. III. contra Crescon. cap. LXVIII.

physico, sed de diffusione moraliter universali. Sic cum Scriptura ait *a*), Nabuchodonosorem occupasse *omnia regna terrae*, Alexandrum imperaturum *universae terrae*; id tantum significat, utriusque imperatoris dominationem in plurimas terrae partes diffusam fuisse. Hoc sensu Apostolus jam suo tempore ad Romanos scripsit *b*), fidem eorum annuntiari in universo mundo. Et Patres primorum saeculorum, quamvis optime scirent, plures adhuc gentes existere nondum Christianae Religionis sacris initiatas, palam tamen et constanter asseruerunt, Ecclesiam Christi esse toto orbe diffusam, eamque esse Ecclesiae ipsius illustrem notam, qua facile ab omnibus dignosci queat, tanquam civitas in monte posita.

Obj. II. 1.° Sola ratio potest esse principium universalitatis. 2.° Ecclesia nunquam potest fieri universalis, nec per miracula, nec per scripturas, nec per traditionem. Ergo nullo modo.

Resp. ad I. nego. Illud enim, quod a modernae Philosophiae cultoribus tam confidenter, tanquam certissimum veritatis principium profertur, in se falsissimum est. Facilius nobis esset ostendere, rationem sibi relictam in diversis diversam, et nemini, quam sibi ipsi parentem, principium universalitatis esse non posse; quod nullo argumento melius, quam Philosophorum exemplo probaretur. Auctoritas econtra criterium est omnium ingenio accommodatum; et si divina est certisque et evidentibus signis comprobata: non tantum certum erit universalis persuasionis principium, sed solum, quod in praesenti hominum statu cogitari potest.

Ad II. Christus Ecclesiam una cum Evangelio in omnes gentes propagari voluit per praedicationem Apostolorum eorumque, qui legitime ad id opus mittuntur: *Quomodo audient sine praedicante? Quomodo vero praedicabunt, nisi mittantur?* Rom. X. Porro iis, qui tanquam Evangelii praecones a Christo mittuntur, media ad conciliandos veritati animos deesse non possunt.

Contra secundam propositionem.

Argum. I. Unitas Ecclesiae in eo posita non est, quod unam eandemque doctrinam ubique teneat, et illius membra inter se

---

a) *Jerem.* XXXIV. *Daniel* II. et VIII. *b*) Ad Rom. I, 8.

eadem communione colligata sint; sed in congerie omnium societatum, quae Christiano nomine censentur, dummodo in iis, quae sunt fidei fundamenta, inter se consentiant. Hanc fuisse Apostoli sententiam, ex celebri illo textu apparet I Cor. III., quem integrum afferre operae pretium est: *Fundamentum aliud nemo potest ponere praeter id, quod positum est, quod est Christus Jesus: Si quis autem superaedificat super fundamentum hoc, aurum, argentum, lapides pretiosos, ligna, foenum, stipulam; uniuscujusque opus manifestum erit, dies enim Domini declarabit, quia in igne revelabitur: et uniuscujusque opus quale sit, ignis probabit. Si cujus opus manserit, quod aedificavit, mercedem accipiet. Si cujus opus arserit, detrimentum patietur; ipse autem salvus erit, sic tamen, quasi per ignem.* Apertum est, Apostolum ligni, paleae et foeni nomine varios in doctrina errores designare, quos dicit in die Domini detrimentum passuros; ita tamen, ut eorum patroni et defensores a salute non repellantur; quia in fundamento manserunt, quod Christus est; seu quia in articulis fundamentalibus non errarunt.

Resp. I. Nihil evidentius probat, quam parum consulere sibi valeant Protestantes, quam ejusmodi systema omnibus retro saeculis inauditum. Quis enim, cum hoc Ecclesiae monstrum intuetur, ex membris undique collatis ita conjunctum, ut nec pes nec caput uni reddatur formae, non rideat male sani ingenii foetum? quomodo ex textu satis obscuro, qui totus in allegoria ludit, probari potest systema tam novum, quod ante Protestantium tempora nemo unquam in scripturis vidit, nemo ex Apostolorum doctrina et praxi retinuit, quod Apostolus ipse in tot aliis locis clare et expressis verbis destruit? Non potest esse melior doctrinae Christi et Apostolorum interpretatrix, quam primorum saeculorum Ecclesia, quam veram Christi Ecclesiam fuisse etiam Protestantes fatentur; sed haec nullo non tempore omnes haereticos cujuscunque nominis e sinu suo exclusit. Sic Novatianos, qui in hoc pene uno a Catholicis dissentiebant, quod poenitentes Ecclesiae reconciliare nollent, Episcopi omnes damnarunt, scissosque declararunt a Catholicae Ecclesiae communione. Atque his verbis ad Novatianum scribit *Dionysius Alexandrinus*: *Nec minus gloriosum fuisset, idcirco subire martyrium, ne Ecclesiam scinderes, quam ut ne idolis sacrificares. Imo illud meo qui-*

dem judicio illustrius fuisset: hic enim pro sua unius anima, illic pro omni Ecclesia martyrium quis sustinet.

Resp. II. Nunc ad textum respondendum est. Interpretationi Protestantium obest maxime, quod per tot saecula nemo ex SS. Patribus aut ex Scriptoribus ecclesiasticis hunc Apostoli locum sic exposuerit, et distinctionem inter fundamentales articulos fecerit et non fundamentales; quamvis occasio saepe et necessitas textum ita interpretandi occurrerit. Imo, quod magis adhuc ferit adversarios, quod ex tot haereticis, qui ab Ecclesia proscripti sunt, nullus unquam ad illum textum appellaverit; aut illum eo modo, quo Protestantes, interpretatus fuerit, quippe persuasum semper fuit etiam haereticis, omnes articulos, qui revelati sunt a Christo, necessario credendos. Tam alte hanc Christi et Apostolorum doctrinam imbiberant omnes, quotquot erant per orbem Christiani! Ergo fundamentum, de quo Apostolus loquitur, non sunt quidam fidei articuli, sed fides pura et integra; *Christus Jesus*, ut vers. 11. dicitur, et de quo Cap. I. dixerat: « *divisus « est Christus?* » Hic Christus indivisus, haec fides integra in totam revelatam doctrinam, fundamentum est immobile; quidquid in hac fide non solidatur, non supra fundamentum, sed super arenam aedificatum est. Verum sicut illud, quod a Deo est, necessario unum est et immotum; sic, quod ab hominibus est, hominum naturam induit, adeoque varium esse debet pro ingenii, indolis, virtutis et sapientiae, quae in illis est, diversitate. Diversa sunt in Evangelii praedicatoribus gratiae dona, diversi charitatis gradus, motiva agendi varia. Saepe etiam opiniones magis curiosae quam utiles, non tamen fidei contrariae, cum doctrina Christi commiscentur. De his omnibus dicitur v. 13.: *Uniuscujusque opus, quale sit, ignis probabit.*

Instant. Ab initio statim propagatae Religionis Christianae duae existebant Christianorum societates, una ex Judaeis, altera ex conversis gentilibus constans, quae, quamvis communione disjunctae, nihilominus in una Ecclesia consistebant. Ergo etc.

Resp. Istae duae Judaeorum et gentilium Ecclesiae in disciplinaribus tantum dissentiebant, non in doctrina Christi. Dissidium, si quod aderat, ab Apostolis compositum est. Alii obstinati legis aemulatores, qui, spreto apostolico decreto, gentiles cogere

volebant ad judaizandum, a Christi Ecclesia scissi sunt et sub nomine *Ebionitarum* separatam constituerunt societatem.

Argum. II. Ecclesia potest esse universalis, quin ideo una sit; ergo unum ex alio legitime deduci non potest.

Prob. ant. Ecclesiam universalem constituunt omnes baptizati in Christum credentes, quamvis in plures societates divisi sint, nulla exteriore communione devinctas. In hac Ecclesia universali plena est credendi libertas vel perfectissima *autonomia*, vi cujus omnes Christianae societates sunt veluti in statu naturali, ab invicem prorsus independentes. Omnes tamen conveniunt inter se sub idea Ecclesiae Christi, omnes habent jus aliquod *universale*, haud secus quam *jus gentium*. Ita *Pfaffius a*) aliique Protestantes.

Resp. nego ant. *Argumenti*, quod per probationem nequaquam probatur. Ex primis sanae Philosophiae principiis certum est, plures societates, quarum unaquaeque absolute independens est, et sui juris, non posse universalem societatem efficere. An quia existit jus gentium, quo mutua statuum inter se relatio determinatur, legitime concludi potest, statum universalem existere? Status est societas maxima, quae alterius societatis pars non est. Ergo si quaelibet ex diversis Christianorum Ecclesiis sui juris esset, nec partem efficeret alterius Ecclesiae, quaelibet esset societas maxima; et tam parum ex illis posset universalis Ecclesia exsurgere, quam plures status possunt universalem statum constituere. (4)

Argum. III. Unitas necessaria non est Ecclesiae: 1.° Quia pauca sunt morum principia humano generi necessaria. 2.° Quia Ecclesiae pulchritudo, sicut et hujus universi magis ex varietate, quam ex uniformitate nascitur. Ergo etc.

Resp. ad I. Multa falsa in hoc argumento supponuntur; supponitur enim 1.° de Ecclesia agi ad hominum arbitrium constituenda, in qua hypothesi utique quaeri posset, quid ipsi necessario inesse debeat, quid abesse sine detrimento possit. De facto agimus, totaque in eo quaestio volvitur, qualem Christus esse voluerit Ecclesiam suam. Supponitur 2.°, nihil esse Ecclesiae necessarium praeter ea, quae ad morum informationem imme-

---

a) Akademiſche Reden, S. 253.

diate pertinent. Ecclesia est societas Religionis causa instituta; Religio autem praeter morum praecepta, cultum externum complectitur et credendi regulas, quae omnis verae moralitatis fundamentum sunt.

Resp. ad II. 1.° Falsum est, mundi hujus pulchritudinem ex partium potissimum varietate elucescere; haec quippe parum admirationis haberet, nisi omnia mire inter se apta essent et connexa, et continuae temporum rerumque commutationes certo et immutabili ordine peragerentur. Unde potius sequitur, Ecclesiam seu supernaturalem Dei dispensationem hoc quoque cum mundi corporei gubernatione commune habere, quod ex infinita prope partium multitudine et varietate, *unum* aliquod exsurgat, per membrorum in unam societatem conjunctionem, et eorum, quae a Deo ipso statuta sunt, ratum immutabilemque ordinem. 2.° Non potest a mundo hoc aspectabili conclusio fieri ad Ecclesiam, quae a Christo instituta est illius, quae e coelo delata fuit, veritatis propagatrix et conservatrix. In veritatum investigatione perfectio in unitate consistit; quia veritas necessario una est, error autem multiplex. En quam misere ratiocinentur homines, qui divina et humana ad rationis suae tribunal vocant!

Arg. IV. Impossibile est, ut in tanta hominum multitudine una sit omnium eademque fides. Ergo etc.

Prob. Fides etiam revelatis veritatibus data rationis usum requirit: atqui notum est, rationem in diversis hominibus diversam esse. Ergo non potest unam eandemque fidem generare. Ergo etc.

Resp. 1.° Sunt quaedam rationis principia omnibus communia; tale est istud, fidem habendam esse Deo revelanti. Ergo una eademque revelatio, cum certis argumentis innotescit, necessario generat unam eandemque fidem. 2.° Unitas Ecclesiae non requirit, ut fides sit omnibus hominibus communis; sed, ut membra ejusdem Ecclesiae esse non possint, qui in eadem fide non conveniunt.

Inst. Ecclesia, quae unam tantum credendi normam admittit, et fidem, quam ipsa profitetur, ab omnibus aliis exigit, tyrannidem exercet in conscientias, et vincula injicit rationi humanae: atqui haec Deo indigna sunt. Ergo etc.

Resp. I. neg. maj. Ecclesia usum rationis non interdicit, sed cogitandi licentiam refraenat. Fidem exigit quidem, sed ea simul credendi motiva proponit, quae omnibus sanae rationis postulatis plene satisfaciunt. Quo autem clariora sunt haec argumenta et valentiora, eo magis valent ad animorum et sententiarum consensionem. Quidni ergo tyrannidem exercet ratio, et vincula sibi ipsi cupit, cum excolitur? quo enim magis in veri cognitione progreditur, eo minus inter diversas sententias fluctuare potest; eo fortius ad unam certamque cogitandi et agendi regulam adstringitur.

Resp. II. Qui ita argumentantur, Ecclesiam non construunt, sed destruunt; omnem mysteriorum fidem, omnem Revelationem supernaturalem tollunt, non tantum Indifferentismum, sed et Scepticismum inducunt. Illud igitur nunquam ex animo ammittendum est, quod ab initio statim hujus argumenti monuimus, totam quaestionem in facto versari; non enim, qualis esse posset Ecclesia, quaerimus, sed qualem Christus eam esse voluerit.

§. II.

De Ecclesiae perpetuitate et inerrantia.

OBSERVANDA.

I. Difficile non est, ex iis, quas hucusque exposuimus, Ecclesiae proprietatibus, reliquas omnes educere, atque imprimis illas, de quibus nunc nobis agendum est. Nam si Christus voluit Ecclesiam suam quam latissime patere, ut salus ab uno in omnes effluereet, et fieret in omnibus populis unum ovile sub uno pastore: quis non videt, ejusmodi Ecclesiam unam et universalem necessario esse perpetuam et ab omni doctrinae corruptione tutatam? Nam neque commune bonum erit, si non ad omnia tempora pertineat, neque vere una esse poterit, si non sicut ubique, sic et semper eadem sit.

Ecclesia catholica omni tempore certum habuit, Christum Ecclesiam suam instituisse perpetuam, vel usque ad finem saeculorum duraturam. Cum hac Ecclesiae proprietate necessario conjuncta est *inerrantia*, quae nihil aliud est, quam constans ejusdem fidei professio et perseverantia in ea, quae a Christo tradita est, doctrina. Utrumque uno verbo vocatur *indefectibilitas*.

II. Donatistae in hoc potissimum errabant, quod contenderent, Christi Ecclesiam, quae primum per omnes nationes dispersa fuerat, postea periisse, et in ea duntaxat remansisse Africae parte, quae Donato adhaerebat. Eo etiam audaciae et temeritatis prorupit Berengarius, teste Ratramno, ut diceret, errasse et periisse Ecclesiam.

Inter Protestantes ab initio suae reformationis non pauci fuerunt, qui odio in Ecclesiam Romanam obcaecati docuerunt, Ecclesiam Christi non tantum deficere posse, sed etiam revera per plura saecula defecisse; quod tamen ita postmodum interpretati sunt eorum discipuli, quasi asseruissent tantummodo, Ecclesiam defecisse a primaeva puritate et integritate ministerii. Fatentur itaque omnes Reformatores, ut jam *Bellarminus* observavit *a*), Ecclesiam absolute deficere non posse, seu omnino extingui ac interire. Quidam tantum adhibita distinctione inter visibilem et invisibilem Ecclesiam, docere visi sunt, invisibili tantum Ecclesiae convenire illud perpetuitatis donum, sed neque hi in opinione sua constantes fuerunt; pars Protestantium longe maxima semper docuit, et etiamnum docet, Ecclesiam perpetuam esse, et usque ad finem mundi duraturam, etiam spectata ejus visibilis corporis compage.

III. Quod *inerrantiam* attinet, quam hic in genere tantum consideramus, nulla adhuc facta inter fideles et pastores distinctione, non defuerunt ab initio inter Protestantes, qui eam absolute negarunt, tanquam principium statuentes, totam Ecclesiam, id est, tam vulgus fidelium, quam collegium pastorum posse errare etiam in articulis necessariis. At cum viderent, hanc sententiam cum perpetua Ecclesiae stabilitate conciliari non posse, ad suam distinctionem confugerunt articulorum fundamentalium et non fundamentalium; et vulgo tenent, nunquam in Christi Ecclesia defecturam articulorum fundamentalium fidem et publicam confessionem. Itaque Ecclesiae inerrantiam nobiscum admittunt saltem in necessariis. Cum igitur in hac parte in multis consentientes habeamus adversarios, breviores esse licebit.

---

a) Lib. III. de Eccles. militante cap. XIII.

PROPOSITIO I.

Christus Ecclesiam suam perpetuam esse voluit.

Prob. I. Ecclesia propter Religionem instituta est *(art. I. prop. II.)*: atqui Christus Religionem suam perpetuam esse voluit *(Prolus. §. I. prop. III.)*. Ergo et Ecclesiam.

Prob. II. ex script. In Vet. Test. multa occurrunt Prophetarum vaticinia, quae Ecclesiae Christi perpetuam durationem praedicunt. Jes. IX. dicitur: *Parvulus natus est nobis . . . multiplicabitur ejus imperium, et pacis non erit finis: super solium David, et super regnum ejus sedebit, ut confirmet illud, et corroboret in judicio et justitia, a modo et usque in sempiternum.* Idem Propheta cap. LXI. (quod caput Christus Luc. IV. de se ipso interpretatus est), vers. 8. Deum ita loquentem inducit: *Foedus perpetuum feriam etc.* Daniel. II. *In diebus regnorum illorum suscitabit Deus coeli regnum, quod in aeternum non dissipabitur; regnum ejus alteri populo non tradetur, comminuet autem et consumet omnia regna haec, et ipsum stabit in aeternum.* Eadem fere cap. VII. v. 14. leguntur.

Haec Prophetarum oracula de regno Christi in terra seu de Ecclesia intelligenda esse eo minus dubitari potest, quod eadem doctrina in libris Nov. Test. et antiquissima Ecclesiae traditione multo clarius adhuc et evidentius contineatur. Antequam Christus nasceretur, jam dictum legitur ab Angelo Luc. I.: *Dabit illi Dominus Deus sedem David patris sui, et regnabit in domo Jacob in aeternum, et regni ejus non erit finis.* Sed hoc regnum Christi perpetuum sine Ecclesiae perpetua duratione cogitari non potest.

Christus ipse pluribus in locis expresse declarat, Ecclesiam suam perpetuam fore et indefectibilem; pauca tantum seligamus et praecipua. Matth. XVI. Petrum ita alloquitur: *Tu es Petrus, et super hanc petram aedificabo Ecclesiam meam, et portae inferi non praevalebunt adversus eam.* Textus hic clarus est, et non indiget interpretatione. Aeque insignis est locus ille Matth. XXVIII.: *Data est mihi omnis potestas in coelo et in terra: Euntes ergo docete omnes gentes, baptizantes eos. Et ecce ego vobiscum sum omnibus diebus, usque ad consummationem*

saeculi. Verba haec continent perpetuitatem doctrinae, sacramentorum et ministerii; et quidem perpetuitatem sine interruptione.

His testimoniis merito adjicimus illud I. ad Timoth. III.: *Ut scias, quomodo oporteat te conversari in domo Dei, quae est Ecclesia Dei vivi, columna et firmamentum veritatis.*

Prob. III. Hanc fuisse Christi voluntatem, ut fundata ab ipso Ecclesia nunquam deficeret, facillimum esset ex primorum Patrum doctrina et communi omnium saeculorum persuasione probare. Sed quorsum tot argumenta, cum ipsi Protestantes id nobiscum fateantur, ut videri potest apud illustrissimum *Bossuetium* hist. variat. lib. XV. Idem *Hoocke* de indefect. Eccl.

PROPOSITIO II.

Ecclesia, quam Christus instituit, nunquam potest a vera fide deficere.

Prob. I. Christus Ecclesiam perpetuam instituit; ergo a vera fide deficere non potest.

Prob. conseq. Ecclesia Christi est *societas hominum veram Christi fidem profitentium:* ergo si a vera fide deflecteret, non amplius esset vera Christi Ecclesia; nam non amplius esset societas hominum veram Christi fidem profitentium; ergo non esset perpetua.

Prob. II. Ex textibus in priori probatione allatis, imprimis ex Matth. XXVIII. I Tim. III. Item ex verbis Christi Joan. XIV, 16.: *Ego rogabo patrem, et alium paracletum dabit vobis, ut maneat vobiscum in aeternum.* De hoc autem Paracleto dicitur v. 26.: *Ille docebit vos omnia, et suggeret vobis omnia,* et cap. XVI.: *Ille docebit vos omnem veritatem.* Non hic inquirimus, an ad solos Apostolos eorumque successores verba ista pertineant, an ad universum coetum fidelium; sufficit, quod ex illis evidenter sequatur, quod volumus: in Ecclesia, quae veros Christi sectatores complectitur, veritatem non posse deficere. Ergo etc.

ARGUMENTA ADVERSARIORUM.

Objiciunt I. *Indirecte*, cum ea, quae a nobis in probationem adducuntur, evertere conantur.

Arg. I. *Contra textum ex Matth. XVI.* 1.° Haec verba: *portae inferi non praevalebunt adversus eam*, perpetuam Ecclesiae stabilitatem non probant; siquidem vox *eam* ad petram referenda est, non an Ecclesiam; domus autem corruere potest, stante fundamento.

2.° Si haec particula ad Ecclesiam refertur, eo sensu intelligi debet, quod Ecclesia nunquam ex integro sit defectura, sed quod semper exstituri sint aliqui veritatis testes, vel quod illae promissiones conditionatae sint tantum aut ad Apostolorum tempora restrictae.

3.° Cum vox ᾅδης etiam mortem significet, per *portas inferi* optime intelligi possunt tyrannorum persecutiones. Ergo etc.

Resp. ad. I. Probatio illa 1.° contorta est, et textui vim facit. Nemo enim textum legens, nisi animum praeoccupatum habeat, in illum sensum incidere potest. 2.° Nihil juvaret adversarios; nam qui vult, ut firmum semper stet fundamentum, illud procul dubio vult propter domum super fundamentum exstructam.

Ad II. Si testes illi veritatis, quos Pfaffius ait semper exstituros, veri Christiani sunt, tunc utique non deficiet Ecclesia, quae est societas hominium veram Christi Religionem profitentium. Conditionatam autem fuisse Christi promissionem nulla ratione probari potest ab adversariis. Nullum conditionis vestigium in textu occurrit, et si qua admitteretur, sensum ridiculum efficeret et absonum. Suppone enim, ita verba intelligi: Portae inferi non praevalebunt adversus eam, nisi deficiat a fide, nisi impia fiat, adultera, idololatra; quid hoc aliud esset, quam dicere: Non praevalebunt, nisi praevaleant, Ecclesia non deficiet, nisi deficiat? Neque illud admitti potest, promissionem Christi tam magnificam ad Apostolorum tempora fuisse restrictam. An forsan Petrus et Apostoli magis curae fuerant Christo quam Ecclesia, quae corpus ejus est, et sponsa ipsius, quam sibi acquisivit sanguine suo? An ergo Ecclesia propter Apostolos instituta est? Aut an minor fuit post Apostolorum tempora hujus privilegii necessitas?

Ad III. Per vocem ᾅδης Graeci intelligunt locum inferorum, et omnes latini interpretes haec verba Matth. XVI. πύλαι ᾅδου verterunt per: *portae inferi* vel *portae inferorum*. Si Protestantes volunt locum de persecutionibus Ecclesiae intelligere, non repugnamus, sed observent, Ecclesiam non a tyrannis tantum persecutiones pati, sed etiam ab haereticis. Imo plus ipsi periculi ab his imminere, qui fidem ipsam, quae anima est Ecclesiae, impugnant: quam ab iis, qui exterius tantum in ejus membra saevire possunt.

Arg. II. contra locum ex I Tim. III. 1.° Haec verba: *Columna et firmamentum veritatis* cum sequentibus conjungi debent, in quibus de mysterio Incarnationis agitur, quod revera totius Religionis Christianae columna est et firmamentum.

2.° Etiamsi ad praecedentia referantur verba ista, non possunt tamen de Ecclesia in genere intelligi, sed de Ephesina tantum, cui tum praeerat Timotheus. Ergo etc.

Resp. ad I. Ista mutatio interpunctionis recentiorum quorundam interpretum commentum est, omnibus retro saeculis ignotum, et nulli solido argumento innixum. Certe contextus ipse et graeca vocum constructio novae interpretationi repugnant; nam vox στύλος (columna) sine articulo ponitur, quia ad praecedentia pertinet: econtra articulus τὸ ante τῆς εὐσεβείας μυστήριον (pietatis Mysterium) positus, novum sensum esse ostendit. (5)

Ad II. Verba Apostoli de nulla Ecclesia particulari intelligi possunt, quia nulli Ecclesiae particulari id convenire potest, ut sit columna et firmamentum veritatis. Ad Episcopum quidem Ephesinum scribit Apostolus, sed de universa loquitur Ecclesia, uti Patres omnes interpretantur. Sic Cyrillus Jeros. *a*): *De hac sancta Ecclesia Catholica scribit ad Timotheum Paulus, quae est Ecclesia Dei vivi, columna et firmamentum veritatis.*

Arg. III. 1.° Christus Matth. XXVIII. Ecclesiae nihil promisit, sed Apostolis tantum. 2.° Nihil in illa promissione continetur, quod probet, Deum certo et efficaci auxilio Ecclesiae suae semper affuturum; alioquin sequeretur, Christum etiam immunitatem a peccatis promisisse Ecclesiae suae, quod nemo unquam asserere ausus est. Ergo etc.

---

a) Catech. XVIII.

Resp. ad I. neg. ant. Contrarium probant haec Christi verba: *usque ad consummationem saeculi.* An Christus forsan in illo errore versatus est, ut putaverit sacculi consummationem statim post Apostolorum aetatem eventuram? Sed de his plura alio loco.

Ad II. neg. pariter antec. Quod verba illa auxilium certum et efficax promittant, jam ex eo clarum est, quod alias tam praeclara et solemnis promissio vana esset et nullius roboris. Quid enim aliud significant, 1.° illud splendidum exordium: *Data est mihi omnis potestas etc.* 2.° Illud tam grande, tam difficile munus docendi omnes gentes, quod absque certa et semper praesenti Dei ope nullus mortalium suscipere potest? 3.° Illa tam clara, tam significantia verba: *ecce ego vobiscum sum omnibus diebus etc.?* Haec imprimis: *Ego vobiscum sum* in scripturis semper designant auxilium praesens et efficax. Sic Ps. XXII.: *Si ambulavero in medio umbrae mortis, non timebo mala, quoniam tu mecum es.* Jesaiae VIII, 10. *Inite consilium et dissipabitur; loquimini verbum, et non fiet, quia nobiscum Deus.* Vid. Judic. VI, 11. et 14., Jes. XLIII, 2. (6) Caeterum neminem latere potest, quantum inter immunitatem a peccato et eam, quam nos defendimus, Ecclesiae indefectibilitatem discrimen intercedat. Si Ecclesia interiret, tota salutis humanae oeconomia funditus destrueretur; non item, si aliqui a virtutis tramite deflectant; nam Christus ipsa aperte docuit, oportere esse scandala, neque eradicanda zizania ante consummationem saeculi. Peccare aut non peccare singularis cujuslibet hominis attributum est, qui libertatem non amittit, quando membrum Ecclesiae efficitur.

Objiciunt direct. argum. I. Ecclesiam Judaicam e vera Religione defecisse, ex gentis illius historia notum est. Judic. II. dicitur: *Filii Israël servierunt Baalim, et dimiserunt Deum patrum suorum.* III Reg. Cap. XIX. Elias conqueritur, se solum esse in Israël, qui Deum coleret. Imo jam Mosis tempore Aaron et universus populus relicto Deo suo vitulum aureum adorarunt. Atqui alia non est Ecclesiae Christianae, quam olim Synagogae conditio. Ergo etc.

Resp. I. neg. maj. Nusquam in scripturis reperitur, Ecclesiam Judaicam penitus defecisse a visibili professione fidei. Tempore Judicum tabernaculum Dei in medio populi erat, et cum

dicitur, filios Israël Deum suum dimisisse, illud de aliquibus, non de omnibus intelligendum est; siquidem ne verae Religionis oblivio ingrueret, Deus populum durum et rebellem crebris calamitatibus ad saniora consilia reduxit. Tempore Eliae cultus Dei vigebat in regno Juda. Neque, cum Aaron, qui nondum Pontifex creatus erat, vitulum aureum conflavit, hoc scelus commune fuit toti genti. Hinc Apostolus ait *a*); *Neque idololatrae efficiamur, sicut quidam ex ipsis.*

Resp. II. neg. min. Indoles Ecclesiae Christianae ex voluntate Christi aestimanda est, non ex comparatione cum Synagoga. Judaica Religio in multis differt a Christiana; altissima illa mysteria, quae Christianae Religionis fundamentum sunt, non continebat; particularis erat Judaeis, et cum tota gentis constitutione intime connexa. Haec porro constitutio theocratica erat: Deus tanquam caput reipublicae eam regebat supernaturali et extraordinaria providentia, collapsamque Religionem stupendis miraculis, rerum miris conversionibus et Prophetarum ministerio reintegrabat.

Argum. II. Ecclesiam Christi aliquando defecturam clare in N. T. libris praedicitur. Ergo etc.

Prob. II ad Thess. II. Praedicitur discessio a fide tempore Antichristi futura: *Nisi venerit discessio primum et revelatus fuerit homo peccati.* Apocal. XIII. dicitur: *Datum est illi* (bestiae), *bellum facere cum sanctis et vincere eos, et data est illi potestas in omnem populum et gentem.* Eadem jam Christus claris verbis praedixerat Luc. XVIII, 8.: *Filius hominis veniens putas, fidem inveniet in terra?* Ergo etc.

Resp. I. Obscura scripturae loca congerunt adversarii, quibus rem persipicuam et omnibus expositam oppugnent; nam obscura esse, quae in objectione citantur, ipsi eorum interpretes fatentur. Si in illis locis de integra defectione agitur, jam non visibilis modo, sed etiam invisibilis Ecclesia deficiet, quam tamen Protestantes omnes volunt esse perpetuam. Nolumus hic de illa insulsa atque impudentissima quorundam interpretatione loqui, qui Romanum Pontificem Antichristi nomine designatum volunt, et Romanam Ecclesiam meretricem illam vocant et Babylonem

a) I *Cor.* X.

magnam, de qua Apocal. cap. XVII. Tam caeci furores sin minus adversarios, certe nos ipsos pudet. Id unum observamus, in hac sententia necessario admittendum, Antichristum jam diu advenisse, et jam factam esse discessionem, quin tamen interierit Ecclesia, aut desint, qui veram Christi fidem profiteantur; cum utique Protestantes se in numero fidelium esse, et ad Christi Ecclesiam pertinere contendant.

Resp. II. Discessio, quam Apostolus praedicit, potest metonymice ipsum Antichristum significare, vel defectionem ab imperio Romano, vel demum defectionem a fide; omnes istae interpretationes suos patronos habent. Si defectio a fide intelligitur, nihil est in contextu, quod cogat eam tam generalem admittere, ut Ecclesia posset dici interiisse.

Eadem responderi possunt ad locum ex Apocalypsi citatum et alia similia, quae in illo libro sparsa reperiuntur. Cap. XIII. v. 8. additur: *Et adoraverunt eam omnes, qui inhabitant terram, quorum non sunt scripta nomina in libro vitae agni.*

Christus illa loquendi ratione: *Filius hominis veniens putas, inveniet fidem?* fidei raritatem significat, non totalem interitum: aut potius fidei inter homines debilitatem et sterilitatem, propter iniquorum abundantiam. Juxta illud Matth. XXIV.: *Quoniam abundavit iniquitas, refrigescet charitas multorum.*

Argum. III. Nulla est Ecclesia particularis, quae non possit a vera fidei professione deficere; ergo et universalis Ecclesia interire potest.

Resp. neg. conseq. Qui prima tantum Philosophiae elementa didicit, statim argumenti hujus vanitatem inspiciet. Ecclesia 1.° corpus morale est, quod ex conjunctione multarum partium coalescit; quemadmodum autem pars quaelibet singillatim sumta corpus esse non potest; sic etiam ad partem pertinere non potest, quod corpori tantum convenit. 2.° Ecclesiae institutio positiva est et divina; hujus ergo indoles alia esse non potest, quam Christus eam esse voluit. Ridiculum autem esset dicere, Christum non potuisse Ecclesiae universae praerogativam aliquam asserere, qua Ecclesias particulares distributive sumtas carere voluit.

Argum. IV. Admissa etiam Ecclesiae indefectibilitate id unum sequeretur, Ecclesiam non posse in necessariis deficere, seu in

articulis fundamentalibus. Quamdiu ergo Ecclesia haec necessaria tenet, in fundamento manet, Ecclesia Christi manet.

Resp. I. Vanissimam esse hanc distinctionem articulorum fundamentalium et non fundamentalium, jam supra probatum est. Vera Christi Ecclesia ea est, quae veram Christi doctrinam habet; vera autem Christi doctrina omnia complectitur, quae a Christo revelata sunt.

II. Mirum est, quantas sibi Protestantes hac nova distinctione commoditates paraverint; cum enim ex una parte fundamentalium tantum articulorum professionem ad veram Ecclesiam requirant, ex alia autem parte plenam sibi libertatem reliquerint, articulos fundamentales determinandi; ab eorum arbitrio dependet, Ecclesiam, quo velint modo, construendi. Neque in hac hypothesi ulla esset societas, dummodo Ecclesiae Christianae nomen retineret, quae ab hac perpetuae stabilitatis praerogativa excludi posset.

§. III.

De sanctitate Ecclesiae.

OBSERVANDA.

I. Omnes in symbolo Apostolorum profitemur *sanctam Ecclesiam Catholicam;* certum igitur habemus et fide divina credimus, hanc fuisse Christi voluntatem, ut sancta esset, et sancta perpetuo permaneret Ecclesia, quae ab ipso nomen et originem duxit. Protestantes idem nobiscum Symbolum recitant, et quamdiu in genere tantum de hac Ecclesiae proprietate loquimur, non repugnant.

Sed quaeritur: qua ratione *sancta sit* Ecclesia? Agimus de Ecclesia in terris militante, de societate illa externa et visibili, cujus proprietates ex parte jam evolvimus. Haec autem Christi Ecclesia sancta est multiplici sensu. Sancta est ortu suo aut genere, quia ab eo originem habet, qui omnis sanctitatis fons est. Sancta est in doctrina, in cultu, in Sacramentis. Sancta, quia omnia ejus membra ad sanctitatem vocati sunt, et ad eam sese obligata esse sciunt, hoc ipso, quod ad Ecclesiam Christi pertineant. Sed parum hoc esset, nisi Sanctorum quoque parens

esset Ecclesia. Ipsa enim Christo, cui indissolubili charitatis vinculo copulata est, filios generat, quos nutrit et alit ad vitam aeternam: in visibili Ecclesia continetur illa invisibilis, quae ex justis constituitur. Cum autem invisibilis haec nullo modo deficere possit, sequitur, etiam visibilis Ecclesiae sanctitatem nunquam posse deficere: utpote quae semper Sanctos in sinu suo fovet, quibus crescit in dies electorum numerus.

II. Antiqui quidam haeretici, imprimis Donatistae docuerunt, peccatores saltem graviorum criminum reos ab Ecclesia excludi. *Wicleffus* solos praedestinatos ad Ecclesiam pertinere voluit. Eundem errorem secutus est *Joann Huss*, ut colligitur ex Concilio Constant. Sess. XV. Novatores duplicem Ecclesiam distinguunt, unam veram, quam dicunt ex justis tantum constitui: aliam externam, quae nomen tantum Ecclesiae habet, et in qua mali bonis permixti vivunt. Ab hac sententia non satis recedunt sectae Jansenistarum primores, Sancyranus Abbas in familiari Theologia et Quesnellus, Prop. LXXVII. et LXXVIII.

PROPOSITIO I.

Christus Ecclesiam suam sanctam esse voluit.

Prob. I. Ex fine Ecclesiae. Ecclesia a Christo eo tantum fine instituta est, ut Religio, qua ipse homines ad sanctitatem informare voluit, et quae in omnibus suis partibus sanctissima est, pura et integra servaretur (ex Art. I. Prop. II.): atqui Ecclesia, quae notam sanctitatis non haberet, medium ad hunc finem idoneum non esset. Ergo ex Christi institutione sancta esse debet.

Prob. II. Ecclesia in scripturis iis insignitur nominibus, quae ei, nisi sancta esset, convenire non possent. Vocatur enim corpus Christi, sponsa Christi, tabernaculum Dei cum hominibus, domus Dei, templum Dei. *Ipse est caput corporis Ecclesiae.* Ad Coloss. I. — Ad Ephes. I, 22. et 23. *Ipsum dedit caput supra omnem Ecclesiam, quae est corpus ipsius et plenitudo ejus, qui omnia in omnibus adimpletur.* Alia similitudine utitur Apostolus cap. II, 19 et seqq.: *Non estis hospites et advenae, sed estis cives Sanctorum et domestici Dei, superaedificati super*

fundamentum Apostolorum et Prophetarum, ipso summo angulari lapide Christo Jesu, in quo omnis aedificatio constructa crescit in templum sanctum in Domino, in quo vos coaedificamini in habitaculum Dei in spiritu. Non potest Ecclesiae sanctitas magnificentius exprimi: nam et fundamentum sanctum et lapis angularis sanctus et omnis aedificatio crescit in templum sanctum. His tam luculentis testimoniis addimus insignem locum ex cap. V. ejusdem epistolae: *Christus caput est Ecclesiae, et ipse salvator corporis ejus. Christus dilexit Ecclesiam, et seipsum tradidit pro ea, ut illam sanctificaret mundans lavacro aquae in verbo vitae, ut exhiberet ipse sibi gloriosam Ecclesiam, non habentem maculam aut rugam aut aliquid hujusmodi, sed ut sit sancta et immaculata.* Quamvis Patres nonnulli hunc Apostoli locum de societate Sanctorum in coelis triumphantium interpretentur; alii tamen multo plures illum intelligunt de Ecclesia militante, atque ita intelligendum esse, scopus Apostoli et totus orationis contextus probant.

Prob. III. Omnes illi sanctitatis caracteres, quos supra exposuimus, Ecclesiae Christi conveniunt; ergo sancta est.

Prob. ant. Christus voluit 1.°, ut fundata ab ipso Ecclesia doctrinam sanctam proponeret, cultumque sanctum Deo exhiberet; qui illam, ut jam pluries dictum est, propter Religionem suam instituit, qua nulla potest esse sanctior et in omnibus suis partibus perfectior. Voluit 2.°, ut esset societas hominum ad sanctitatem ex vocatione sua tendentium et sanctitatem profitentium. Ideo Christiani passim in scripturis vocantur sancti. Ad Rom. I. *Vocatis sanctis.* I Petr. II.: *Vos autem genus electum, regale sacerdotium, gens sancta.* Voluit 3.°, ut Ecclesia sanctos revera efficeret. Ad hoc enim tendit institutio Baptismi: *Abluti estis, sanctificati estis.* I ad Cor. VI. — Coena eucharistica: *Probet se ipsum homo, et sic de pane illo edat, et de calice bibat.* Potestas remittendi peccata: *Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis.* Joan. XX. — Tota demum Ecclesiae constitutio; ad Ephes. IV.: *Dedit quosdam pastores et doctores, ad consummationem sanctorum.*

PROPOSITIO II.

Sanctitas, qualem Christus Ecclesiae suae in hac terra inesse voluit, non excludit homines improbos et peccatores.

Prob. I. *ex praxi Apostolorum et primorum temporum.* Quamvis Apostoli omnem in id operam contulerint, ut Christianos omnes ad sanctiorem vitam erudirent et informarent, nunquam tamen malos putarunt extra Ecclesiam versari: eos redarguebant, hortabantur, nec laboribus parcebant, nec precibus aut minis, ut eos ad saniora consilia reducerent. Verum cum illis agebant tanquam hominibus, qui intus essent, non foris. Sic quando Apostolus I Cor. V. avaros, fornicarios etc. imo et incestuosum Corinthium judicat, utique eos ad Ecclesiam pertinere putavit, cum ibidem aperte dicat: *Quid mihi de iis, qui foris sunt, judicare?* Impossibile est, Nov. Test. scripturas perlegentibus non ubique animadvertere, Apostolos aliam Ecclesiae notionem a Christo non hausisse. Numquid enim peccatores excludit S. Joannes, cum ait epist. I. cap.: *Si dixerimus, quoniam peccatum non habemus, ipsi nos seducimus,* et cap. II.: *Filioli mei, haec scribo vobis, ut non peccetis; sed si quis peccaverit, advocatum habemus apud Patrem, Jesum Christum.*

Hanc porro Ecclesiae imaginem nobis adumbravit Christus variis parabolis. Haec scilicet ager est, in quo zizania crescunt cum tritico; haec area triticum simul et paleas continens; haec sagena illa in mare missa, et omni piscium genere referta. In hac hoedi cum ovibus permixti sunt; servus nequam cum servo bono et fideli; virgines prudentes cum fatuis. Ex illa sagenae similitudine ita concludit S. August. lib. de unit. Eccles. cap. XII.: *Nulla ergo malorum commixtio terreat bonos, ut propterea velint tanquam retia rumpere, et a congregatione unitatis exire. Quandoquidem cum ad litus, id est, ad finem saeculi ventum fuerit, fiet debita separatio, non humana temeritate, sed divino judicio.*

ARGUMENTA ADVERSARIORUM.

Objiciunt contra primam propositionem.

Sanctitas est aliquid internum et prorsus invisibile: Ergo si datur Ecclesia sancta, illa non potest esse visibilis illa societas, de qua hic agitur.

Resp. dist. ant. Sanctitas membrorum est aliquid internum et invisibile, *conc.*, Sanctitas Ecclesiae, *nego.* Ex Argumento optime concluditur, Ecclesiam, quae ex justis tantum coalesceret, hoc ipso visibilem esse non posse. Verum visibilis est ipsius Ecclesiae sanctitas, quae sese omnibus manifestam facit per doctrinam, quam profitetur, per sanctissima morum praecepta, quae inculcat, per totam oeconomiam, quae nonnisi ad supernaturalem finem ordinata est. Quamvis autem membrorum sanctitas visibilis non sit, certi tamen sumus, justorum invisibilem Ecclesiam nonnisi in Christi Ecclesia reperiri. Ideo haec Ecclesia sancta quoque est ratione membrorum; quia in illa continetur justorum societas tam parum defectura, quam ipsa Ecclesia. Imo fatemur justos aut electos non tantum partem nobiliorem Ecclesiae efficere, sed Ecclesiam propter illos institutam esse; sic ager a patrefamilias propter triticum excolitur, non propter zizania; sic arbor, quamvis in tanta ramorum multitudine praeter frugiferos, alios quoque steriles habeat, nihilominus in genere frugifera dicitur, et propter fructus plantatur, non ut foliis abundet.

Objiciunt contra secundam propositionem.

Argum. I. Illa scripturae testimonia, quae ad probationem primae propositionis allata sunt, secundam omnino evertunt. Nam 1.° Ecclesia, quae peccatores et malos homines complecteretur, sponsa Christi sancta et immaculata dici non posset; sed coinquinata potius esset, et multis criminibus foedata. 2.° Neque Corpus Christi mysticum esset, quae multos in membris suis numeraret, qui membra Christi esse non possunt.

Resp. ad I. Quidam, ut jam observatum est, per Ecclesiam illam gloriosam, de qua Apostolus loquitur, Ecclesiam triumphantem intelligunt; sed haec non est communis Patrum et interpretum sententia. Eadem scilicet Christi Ecclesia, quae in

coelis perfecti decoris est, et electorum tantum coetum continet, in hac terra multis laboribus atteritur, et in doloribus generat filios, quos transmittit ad coronam. Cumque nullius hominis salus desperata sit in hac vita, cum grandi charitate sustinet discolos, nec cessat unquam ad eorum emendationem omnes vires impendere. At in hoc ipso Ecclesia mihi videtur Christo dignissima, quae exemplum sponsi sequens, peccatorum saluti intenta, omnia suffert, omnia credit, omnia sperat, omnia sustinet; atque ita non potest ipsa inquinari peccatis filiorum suorum, quae aversatur, et damnat et corrigit *Nihil* (in Ecclesia Christi) *turpe ac flagitiosum spectandum imitandumque proponitur*, ait Augustinus *a*), *ubi veri Dei aut praecepta insinuantur, aut miracula narrantur, aut beneficia postulantur.*

Ad II. Haec et similia argumenta facile diluuntur, si ad ea attenditur, quae de Ecclesiae anima et corpore ab initio hujus tractationis diximus. Alia ergo sunt membra Ecclesiae perfecta, quae ad animam et corpus pertinent; alia imperfecta, quae vitam gratiae non habent, sed tamen externis vinculis, nempe fidei professione et sacramentorum communione inter se cum vivis membris connexa sunt. Ecclesia est corpus Christi mysticum, quia ejus sanguine fuit coagmentata, ejus vita et spiritu vivit, ejus testamentum et promissiones habet; sed corpus vivum esse potest, quin omnia ejus membra vitam et motum habeant, neque pars corporis, cum hac vita destituitur, statim a corpore abscinditur, imprimis si non sit adeo mortua, ut non vitam iterum ab anima excipere possit. Certum igitur est, quamvis viva Ecclesiae membra non sint, in corpore tamen Ecclesiae inesse, et in fidelium numero computari. Fideles enim et Christiani tales dicuntur non a charitate, sed a fide sive a fidei professione.

Argum. II. Patres passim docent, arcam Noë esse figuram Ecclesiae: atqui in arca non fuerunt, nisi qui salvandi erant; ergo etiam in Ecclesia alii non sunt, nisi qui salvantur.

Resp. I. Si omnes, qui salvandi sunt, ad Ecclesiam pertinent, necessario etiam malos complectitur; quotidie enim ex malis boni fiunt, et regnum coelorum non tantum iis promissum

---

a) Lib. II. de Civit. Dei C. XXVIII. De Eccl. militante C. IX.

est, qui constanter in justitia perseverarunt, sed etiam peccatoribus conversis et vere poenitentibus.

Resp. II. dist. maj. Arca Noë in aliquibus figura Ecclesiae est, *conc.*, in omnibus, *neg.* Nulla comparatio in omnibus suis partibus adaequata est. Arca Noë est Ecclesiae figura 1.°, quia sicut in arca animalia munda et immunda includebantur, ita in Ecclesia mali cum bonis permixti sunt. 2.° Quia sicut extra arcam nemo potuit salvus esse ab aquis diluvii, ita extra Ecclesiam nulli patet aditus ad salutem. In hoc stare comparationem, docent Cyprianus de unit. Eccl.; Hieronymus in Epist. ad Damasum; S. Augustinus lib. V. de bapt. Ulterius urgeri non potest; alias sequeretur, omnes baptizatos certo esse salvandos, quia S. Petrus primae Epist. Cap. III. baptisma cum arca Noë comparat.

Argum. III. S. Augustinus pluribus in locis negat, malos esse in Eccl. Lib. IV. de bapt. ait: *Videntur esse in Ecclesia, sed non sunt.* Idem de haeretico et Catholico improbo: *In corpore autem unicae columbae incorruptae, sanctae, pudicae, non habentis rugam, nec ille nec iste invenitur* . . . et lib. V. cap. LI. de Ecclesia disputans: *Haec*, inquit, *in bonis fidelibus est, et sanctis Dei servis ubique diffusis, et spiritali unitate devinctis in eadem communione sacramentorum.*

Resp. I. S. Augustinus contra Donatistas disputans eos saepe urget argumento ad hominem, uti dicitur. Scilicet docebant illi, valorem baptismatis pendere a probitate ministri; atque insuper Ecclesiam dicebant ex justis tantum et sanctis constare, et ab his tantum valide administrari baptismum. Nihilominus baptisma a malis hominibus in eorum Ecclesia collatum non iterabant. Quam parum haec sibi cohaereant, ostendit S. Augustinus, et ex ipsis Donatistarum principiis concludit, aut rejiciendum esse baptismum a malis et peccatoribus collatum, vel etiam haereticorum baptisma esse admittendum.

II. Dist. ant. S. Augustinus negat, malos esse membra Ecclesiae perfecta, viva et animata, ad animam Ecclesiae pertinentia, *conc.*, membra imperfecta, arida, ad corpus tantum Ecclesiae pertinentia, *nego.* Hoc modo conciliari debent, quae S. Augustinus videtur pugnantia dicere; nam alias, quando Ecclesiam ut vulgus doctorum sumit, seu qualis intuentium oculis

occurrit, eam fatetur ex bonis et malis constare: *Istos esse in domo, negare non possumus* . . . et tract. VI. in Joan. ait: *Nos fatemur, in Ecclesia Catholica et bonos et malos esse* . . . et rursum de malis: *Utrumque verum est*, inquit, *et ex nobis sunt et non ex nobis; secundum aliud ex nobis, secundum aliud non ex nobis. Secundum communionem sacramentorum ex nobis, secundum suorum propietatem criminum non ex nobis.*

Inst. Ergo S. Augustinus duplicem agnovit Ecclesiam in sensu Protestantium.

Resp. neg. conseq. 1.° S. Doctor, etiam cum Ecclesiam docet ex justis tantum constare, tamen praeter interna vincula etiam externa requirit, quibus Ecclesia visibilis efficitur. Quod longe abest a mente Protestantium.

2.° S. Augustinus expresse docet, malos cum bonis in Ecclesia quasi iisdem retibus includi. Verba ejus in probatione citata sunt. Commixtionem hanc, ait, ubique ac toto vitae tempore reperiri. Idem lib. III. contra Parmenianum cap. V. ait: *Non ergo quis quaerat separatos justos.*

Sed nusquam S. Augustini sententia melius cognosci potest, quam ex ea collatione, quam Catholici, quorum ille Dux tunc fuerat, cum Donatistis hubuerunt. Cum enim, ut ex breviculo collationum in collatione diei tertiae videri potest, hoc idem Donatistae Catholicis objicerent, hi responderunt, nunquam se duas admisisse Ecclesias, sed tantum in unica Ecclesia distinxisse diversas partes et diversa tempora; quemadmodum et idem corpus Christi sit, quod in hac vita fuit mortale et humile, in altera vita autem gloriosum est et immortale.

§. IV.

De Ecclesiae necessitate et visibilitate.

OBSERVANDA.

I. Necessaria vocatur illa societas, quam ingrediendi incumbit obligatio, seu quae ad communem finem obtinendum ita instituta est, ut ad eundem finem pervenire non possint, qui libere extra societatem vagantur. Haec porro necessitas oriri potest, vel a natura rei, vel ab instituto. Ex rei natura oritur, si bonum quod appetimus, ejus naturae sit, ut sine societate et virium conjunctione non possit obtineri. Ex instituto autem necessaria

efficitur societas, quando lege cavetur, ne particeps fiat communis boni, qui pars societatis non est. Ejusmodi societas *exclusiva* dicitur, nec quidquam habet, quod cum naturali aequitate pugnet; aequum enim non est, ut emolumentum ex societate capiat, qui societati se adjungere etiam vocatus recusat.

II. Nobis examinandum non est, an Ecclesia in primo sensu necessaria sit; quanquam difficile non esset, illud ex Philosophiae principiis deducere; nam Religionem divinam, quae hominibus ad salutem assequendam data est, respuere grande piaculum esset et summa impietas: cum autem extra Ecclesiam Religio haec nec pura haberi, neque legitime exerceri possit, sequitur, Ecclesiam ex natura sua esse necessariam. Verum de Ecclesia Christi tractantibus hoc unum indagandum est, quid Christus voluerit. Cum autem semel constiterit, hanc Christi voluntatem fuisse, ut omnes Ecclesiam ab ipso fundatam ingrederentur: sponte sequitur, extra Ecclesiam Christi salutem sperari non posse.

III. Scimus, hanc doctrinam plurimorum animos vehementer offendere, idque Catholicis Theologis in criminis loco objici, quod immitem et exosam obscurorum saeculorum sententiam perpetuo recudant; et quidem hac nostra felicissima et bonarum rerum foecundissima aetate, qua liberalitatis et tolerantiae sensus, quos uberior Philosophiae lux excoxit, ad incredibilem populorum omnium felicitatem ubique vigent et florent. Verum non possumus nos ea, quae accepimus, et quae a Christo ipso nobis tradita sunt, non loqui. Theologi munus est, non dicere, quae placent, sed quae vera sunt. Aut an haec, cum negantur, vera esse desinunt? An nostrum est, Ecclesiam ex ingenio nostro aut ad Protestantium placita effingere, an non potius, qualis instituta est, delineare? Non est tam immitis doctrina nostra, si propius inspiciatur, neque obscurorum virorum partus; cum recentiores Protestantium Doctores eam negare non possint, nisi vel in latissimum indifferentismum incidant, vel male ratiocinentur; id est, nisi vel Christiani esse desinant vel Philosophi. Dicitur, *recentiores Protestantium Doctores;* nam olim Protestantium Ecclesiae omnes, quamvis in multis diverse sentirent, in hoc articulo nec a Catholicis, nec a se invicem dissentiebant, ut paulo infra ostendetur.

IV. Quod *visibilitatem* attinet Ecclesiae, Protestantes eam ab initio suae reformationis absque haesitatione admiserunt; ut ex variis fidei confessionibus probat *Bossuetius* lib. XV. hist. variat. Postmodum cum urgerentur a Catholicis, petentibus, ubinam ergo fuerit Ecclesia reformatorum ante Lutherum et Calvinum; ut hac difficultate, quae sane gravissima est, sese expedirent, responderunt ex iis nonnulli, eam quidem visibilem esse, sed ita tamen, ut ferme extincta fuerit certis temporibus, et in paucis tantum fidelibus latuerit.

Nos Ecclesiam ex Christi institutione visibilem dicimus, non eo tantum sensu, quod oculis intuentium pateat; nulla enim fuit haereticorum secta, quae non hoc modo aspectabilis fuerit; sed ita, ut etiam inter omnes alias societates constante et singulari claritate fuerit conspicua.

Jam observatum est, Ecclesiam veluti ex anima et corpore constare; ideoque duplicem ejus statum esse, interiorem scilicet et exteriorem. De exteriore loquimur, qui cum visibilis sit, tota Ecclesia simpliciter visibilis dicenda est. Sicut homo est per se visibilis, tametsi illius anima non videatur.

PROPOSITIO I.

Christus Ecclesiam suam instituit ut societatem necessariam.

Prob. I. Matth. XXII. et Luc. XIV. regnum coelorum seu Ecclesia Christi comparatur homini regi, qui fecit nuptias filio suo. Cum autem qui invitati fuerant, noluerint venire, iratus paterfamilias dixit: *Dico vobis, nemo virorum illorum gustabit coenam meam.* Ergo qui oblatam a Christo gratiam repellunt, non possunt partem cum ipso habere in regno coelorum: ergo qui Ecclesiam, ad quam vocantur, non ingrediuntur, alieni sunt a Christo. — Marc. XVI.: *Praedicate Evangelium omni creaturae: qui crediderit et baptizatus fuerit, hic salvus erit: qui vero non crediderit, condemnabitur.* Ergo expressa fuit Christi voluntas, ut omnes Evangelio crederent, idque in Ecclesia, cujus membra per baptisma efficiuntur. — Matth. XVIII.: *Si Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut ethnicus et publicanus.* Ex his Christi verbis hoc efficitur argumentum: Qui Ec-

clesiae obsequium detrectat, tanquam ethnicus habendus est: atqui ethnici a salute excluduntur in scripturis. Ergo etc.

Minorem probant tum expressa Christi verba Joan. III, 5. *Nisi quis renatus fuerit ex aqua et Spiritu sancto, non potest introire in regnum Dei,* et v. 18.: *Qui non credit, jam judicatus est, quia non credit in nomine unigeniti filii Dei.* Tum ea, quae S. Petrus palam annuntiavit Act. IV, 12.: *Non est in aliquo alio salus, nec enim est aliud nomen sub coelo datum hominibus, in quo oporteat nos salvos fieri.*

Prob. II. Omnes tenentur amplecti Religionem Christianam, utique vere Christianam, seu illam, quae a Christo fuit vere revelata; ergo etiam tenentur ingredi veram Christi Ecclesiam.

Antecedens jam supra probatum est in prolusionibus, propos. I. §. III. et arg. III. prop. de art. fundament.

Consequentia ex eo patet, quod Ecclesia propter Religionem instituta sit. Qui vult finem, vult et medium. Ergo 1.º Christus, qui vult ut omnes per Religionem vitam consequantur, debuit etiam velle, ut omnes in eam societatem convenirent, quam propter Religionem instituit. Ergo 2.º cum hominibus obligatio incumbat veram Christi Religionem amplectendi, etiam tenentur ad medium, quo ex instituto Christi ad illius Religionis veram cognitionem pervenire, et legitimum Deo cultum exhibere possunt.

PROPOSITIO II.

Extra Christi Ecclesiam non est salus.

Prob. I. Ecclesia Christi est societas necessaria; ad illam ingrediendam omnes obligantur, tum jure naturali, tum jure positivo divino (ex prop. I.): ergo qui eam sciens volensque non ingreditur, salutem sperare non potest. Ad vitam enim ingredi non potest, qui non servat mandata; imo, qui cognovit voluntatem Domini, et non fecerit eam, vapulabit multis. Luc. XII, 47.

Prob. II. Mentem Christi nemo melius assecutus est, quam Apostoli et primorum temporum Ecclesiae ab his institutae. Sed Apostoli omnes, qui genuinam Christi doc-

trinam non tenent, et extra Ecclesiam sunt, a salute excludunt. Vid. arg. III. prop. de art. fund.

Ex PP. pauca afferamus testimonia, ut videatur non ex obscuris temporibus prodiisse doctrinam nostram, sed a Christi tempore, et in iis saeculis constanter viguisse, quae utpote origini propiora, fatentibus adversariis, puram conservarunt Christi Religionem. S. Irenaeus lib. IV. adversus haer. cap. XXXIII. alias LXII. ait, quod Dominus judicaturus est *eos omnes, qui sunt extra veritatem, id est, qui sunt extra Ecclesiam.* S. Cyprianus lib. de unitate Eccl. multis probat extra Ecclesiam non esse salutem: *Habere non potest Deum patrem, qui Ecclesiam non habet matrem. Si potuit evadere quispiam, qui extra arcam Noë fuit, et qui extra Ecclesiam foris fuit, evadet.* In epist. ad Pomponium idem S. doctor de iis, qui ab Ecclesia ejiciuntur, sic habet; *Neque enim vivere foris possunt, cum domus Dei una sit, et nemini salus esse nisi in Ecclesia possit.* Ex S. Augustino, qui totus est in hac veritate asserenda, hoc unicum sufficiat, ex lib. de unit. Eccl. cap. XIX.: *Ad ipsam salutem et vitam aeternam nemo pervenit, nisi qui habet caput Christum; habere autem caput Christum nemo poterit, nisi in ejus corpore fuerit, quod est Ecclesia.*

Prob. III. *Ex consensione Ecclesiarum acatholicarum.* Omnium Christianarum societatum haec semper consentiens vox erat, extra veram Christi Ecclesiam salutem non obtineri. Neque Protestantium Ecclesiae facta schismate ab hac communi omnium Christianorum sententia discesserunt; prout ex fidei confessionibus et libris symbolicis et eorum, qui novarum Religionum auctores fuerunt, testimoniis liquido constat. Et vero, si haec non fuisset Novatorum doctrina etiam post factam ab Ecclesia Catholica separationem, quare ergo tot systemata fabricarunt, ut probarent, se esse in vera Christi Ecclesia? Quare cum Catholici omnes Novatorum societates a vera Christi Ecclesia excludunt, continuo clamant, se ergo a salute excludi? Quare tanti faciunt suam in articulos fundamentales et non fundamentales distinctionem, nisi ut dilatando spatia Ecclesiae omnibus sectis ad salutem viam pandant? Et quid

aliud ipsi intelligunt per articulum fundamentalem, nisi eum, quem credere necessarium est ad salutem? Ergo in Christi Ecclesia esse, et in via salutis versari, unum idemque est. Manet ergo principium: extra Christi Ecclesiam salutem sperari non posse. Et quia jam a nobis probatum est, admitti non posse distinctionem inter articulos fundamentales et non fundamentales, ac inter tot Ecclesiae, quae se Christianas dicunt, unam tantum veram Christi Ecclesiam esse; sequitur, in hac tantum una vera Christi Ecclesia salutem obtineri posse.

PROPOSITIO III.

Ecclesia a Christo instituta est societas visibilis.

Prob. I. *Ex vaticiniis Prophetarum*, quae, cum de nova Ecclesia loquuntur per Messiam instituenda, eam semper annuntiant ut eminenter visibilem. Jes. II.: *Erit in novissimis diebus praeparatus mons domus Domini, in vertice montium, et elevabitur super colles, et fluent ad eum omnes gentes.* Dan. II. lapis, qui percussit statuam, dicitur factus mons magnus, et implevisse universam terram. Jes. VI.: *Ambulabunt gentes in lumine tuo et reges in splendore ortus tui.*

Prob. II. *Ex novo testamento.* Matth. V. Christus Ecclesiam vocat civitatem supra montem positam: *Non potest civitas abscondi supra montem posita.* Ibid. XVIII. jubet adire et audire Ecclesiam. Cap. XXVIII. mittit Apostolos docere et baptizare omnes gentes. Sed haec et alia multa a Christo prolata, quae jam a nobis exposita sunt, necessario supponunt societatem visibilem.

Idem de Ecclesia docet Apostolus. Act. XX. convocatos ex Epheso presbyteros ita alloquitur v. 28.: *Attendite vobis et universo gregi, in quo vos Spiritus sanctus posuit Episcopos regere Ecclesiam Dei.* Quod utique societatem visibilem indicat; nemo enim regere potest, quod non videt. Ad Ephes. IV. Christus dicitur dedisse Ecclesiae suae pastores, *in opus ministerii, in aedificationem corporis Christi.* Huc quoque pertinet illud Apostoli ad Timotheum cap. III. prioris Epistolae: *Ut scias, quomodo oporteat te in*

domo Dei conversari, quae est Ecclesia Dei vivi, columna et firmamentum veritatis. Non intelligitur, quomodo conversari quis possit in Ecclesia invisibili.

Prob. III. Christum voluisse Ecclesiam visibilem, necessaria consecutione sequitur ex iis, quae de natura et proprietatibus Ecclesiae diximus.

1.° Ecclesia omnibus contentientibus est societas seu coetus hominum ad communem finem conjunctis verbis tendentium: atqui in Ecclesia invisibili societas hominum et virium ad communem finem conjunctio ne cogitari quidem potest.

2.° Ecclesia eo fine a Christo instituta est, ut Religionis integritati prospiceret, et verum Dei cultum conservaret; hunc autem finem assequi non potest, nisi Ecclesia visibilis.

3.° Ecclesia ex Christi institutione una esse debet et universalis ac indefectibilis. Verum has aliasque proprietates frustra quaereres in Ecclesia invisibili, quae nulla haberet vincula, quibus in unum corpus coalesceret, nihil, quo perpetuam durationem et constantem in eadem fide perseverantiam et sibi et aliis probare posset.

4.° Ecclesia est societas necessaria, id est, omnes tenentur, nisi velint aeternae salutis jacturam facere, verae Christi Ecclesiae se adjungere. Ex hac autem Christi voluntate necessario sequitur, non invisibilem ab eo institutam esse Ecclesiam, sed visibilem et ita visibilem, ut insigni quadam claritate splenderet, et omnibus esset conspicua. Cum enim Deus omnes homines salvos fieri velit, neque salus detur extra Ecclesiam, necesse est, ut omnes eam videre possint, et a longe conspicere, veluti civitatem supra montem positam.

Prob. IV. Aliqua iterum veterum Patrum testimonia adjicimus, ut innotescat, quid ipsi de instituta a Christo Ecclesia tenuerint. Origenes hom. in Matth. ait: *Ecclesia plena est fulgore ab oriente usque ad occidentem.* S. Cypr. de unit. Eccl.: *Ecclesia Domini luce perfusa est, per totum orbem radios suos porrigit.* S. Chrysost. hom. IV. in caput VI. Isai.: *Facilius est solem extingui, quam Ecclesiam*

deleri. S. Aug. passim contra Donatistas assertionem nostram probat.

Prob. V. *ex Protestantium confessione*. Quamvis enim hac de quaestione inconstantissime loquantur, et nonnunquam Ecclesiae nomine coetum electorum intelligant, qui prorsus est invisibilis; saepe tamen rei evidentia coacti Ecclesiam visibilem admiserunt, quam Ecclesiam vocatorum nominant. Plura eorum testimonia referunt doctissimi fratres Walemburgici lib. I. de unitat. Eccles. cap. V. Sic confessio Saxonica art. XII. ait: « Non igitur de Ecclesia « tanquam de idea Platonica loquimur, sed Ecclesiam mon- « stramus, quae conspici et audiri potest. » Et nobilis inter Lutheranos Philippus Melanchthon in locis communibus de Ecclesia: « Quotiescunque de Ecclesia cogitamus, in- « tueamur coetum vocatorum, qui est Ecclesia visibilis, « nec alibi electos ullos esse somniemus, nisi in hoc ipso « coetu visibili. »

ARGUMENTA ADVERSARIORUM REFELLUNTUR.

Contra primam et secundam propositionem.

Obj. I. Si extra Ecclesiam salus speranda non est; ergo genus humanum in deterius lapsum est post Christum: nam stante Synagoga nihil ae legem Mosaicam cogebat.

Resp. neg. ant. Gentes ad legem non cogebantur, quia ad solos Judaeos pertinebat. An ideo felicior tunc erat sors gentium, qui coluerunt et servierunt creaturae potius quam creatori; quos Deus tradiderat in reprobum sensum, in passiones ignominiae? An non toti orbi tunc incubuit infelix Dei oblivio et incredibilis morum perversitas? Huic communi malo remedium attulit Christus, qui innumeros ex omnibus nationibus homines ad veri Dei cultum adduxit, et de tenebris vocavit in admirabile lumen suum. *Evangelium virtus Dei est in salutem omni credenti, Judaeo primum et Graeco*, ad Rom. I.

Obj. II. Sententiam, quod extra Ecclesiam salus sperari non possit, nemo hac nostra aetate defendere potest, nisi velit gravissimam obscurae et fanaticae intolerantiae notam incurrere, et multorum, qui a sacris Catholicorum alieni sunt, invidiam et odia in se concitare. Ergo deserenda est sententia haec.

Resp. I. Etiamsi verum esset, quod in antecedente dicitur; non tamen discedendum nobis ab Ecclesiae nostrae doctrina, neque pax cum veritatis dispendio quaerenda. Aut an mutata sententia etiam Dei ordinationes et instituta mutantur? Qui ita sentiret, ridendus potius, quam refellendus esset, nec viro illi absimilis, qui dogma de poenarum aeternitate jam dudum graviter ferens, cum audiret, novam Catechismi editionem parari, ab iis, qui operi praecerant, multis praecibus flagitavit, ut articulum, qui de inferno ageret, expungerent, neque opportunam hanc et felicissimam occasionem praetermitterent se multosque alios hoc metu liberandi.

Non potest igitur deseri veritas, quia displicet, nec divina Revelatio temporibus accommodari. Videndum est, quid Christus voluerit, quid Apostoli a Christo eruditi docuerint, quod ab his acceperint antiqui Patres. In hoc, ut jam saepe diximus, totus hujus argumenti cardo vertitur. Si adversarii nostri Christum accusant et Apostolos, fatemur, malle nos cúm his condemnari, quam in eorum numero reperiri, qui sanam doctrinam non amplius sustinent, sed coacervant sibi magistros prurientes auribus *a*). Quid autem Christus docuerit, et post eum Apostoli et Ecclesiae omnes, ex probatione videri potest.

Resp. II. Non est, cur nobis succenseant Acatholici. Non nostra tantum est haec sententia, sed ut in probatione diximus, omnium Christianorum societatum; illam docuerunt celeberrimi Protestantium Theologi, et ita quidem ut Catholicos laxioris in hac parte doctrinae accusaverint. (7) Nondum hic de Ecclesia Catholica agitur; sed, quod bene observandum, generatim ponitur quaestio: an extra veram Christi Ecclesiam salus obtineri possit? Nihil ergo ex hac doctrina pertimescendum est iis, quibus certo persuasum est, se veram Christi Ecclesiam habere. Unde, si quos videmus tam acriter hac sententia commoveri, merito suspicio oritur, eos longe abesse ab hac persuasione, et ideo tantum tolerantiae suae systema fabricasse, ut in eo perfugium quaerant contra Catholicorum argumenta et propriae conscientiae terrores.

Inst. I. Christus ipse Joan. XVII. 3. ad Patrem orans ait: *Haec est vita aeterna, ut cognoscant te solum Deum verum et*

a) II Timoth. II.

quem misisti, Jesum Christum. Atqui nullus est ex omnibus, qui se Christianos dicunt, qui non verum Deum adoret, et Jesum Christum ab eo missum esse agnoscat. Ergo etc.

Resp. Vita aeterna in eo non consistit, ut credamus, Jesum Christum missum esse a Patre; sed ut in eum, qui missus est, credamus. Credere autem in Jesum, est eam ipsam doctrinam tenere, quam Jesus a Patre accepit, et hominibus revelavit, et eam legem servare, quam Jesus tradidit.

Inst. II. Diversae, quae in orbe existunt, Christianorum societates, quamvis in articulis quibusdam minus necessariis differant, idem tamen fundamentum habent, quod Christus est, et totidem veluti formae sunt ejusdem Ecclesiae; ergo nulla ex illis a salute excludi potest.

Resp. I. Jam ostendimus, unam tantum Religionem a Christo fuisse revelatam, unam tantum institutam Ecclesiam; vanam quoque esse distinctionem in articulos necessarios et non necessarios, et in fundamento non stare, qui Christi Religionem integram non tenet. Quid autem sibi volunt diversae illae ejusdem Ecclesiae formae? Nova haec sunt verborum tendicula, quibus illi tantum, qui levioris ingenii sunt, capiuntur; nam si propius examinentur, facile deprehenditur, novis et fucosis verbis sensum nullum subesse. Quomodo enim eadem esse potest sub diversis formis Ecclesia? Aut an unius ejusdemque rei simul diversae esse formae possunt? Et si Christus ipse Ecclesiae suae formam impressit, an societates illae, quae hanc formam non referunt, Christi Ecclesiae dici poterunt?

Resp. II. Si societatum Christianarum tolerantiam exposcunt adversarii; non video, qua ratione eam aliis etiam Religionibus, quaecunque illae sint, denegare possint. Nam si dicunt, Evangelio credendum esse, et extra Christum salutem non reperiri; illico repugnantes habebunt Deistas, qui omnia, quae ipsi nobis opponunt, argumenta, in eos conjiciunt, neque illos excludi a communi tolerantia patiuntur, qui, quamvis Christiani non sint, unum tamen verumque Deum sincera mente colunt. — Sed et Deistas iisdem iterum armis urgent alii multo liberaliores, qui ad gentiles quoque extendi volunt, quod Deistae veri Dei cultoribus impertiuntur. En ergo hujus tolerantiae tantopere commendatae necessarium consectarium! Nullibi consistere possunt,

qui semel Catholicorum principia deseruerunt, sed ab errore in errorem pelluntur, et nonnisi in pleno indifferentismo conquiescunt.

Inst. III. Quidquid sit de illis consectariis; ex ipsa omnium Christianorum confessione certum est, nihil in Evangeliis et scriptis Apostolorum crebrius occurrere, quam charitatis in omnes homines commendationem: atqui doctrina, quae magnam hominum partem a salute excludit, cum hac charitate stare non potest. Ergo etc.

Resp. I. Doctrinam, quam nos defendimus, a Christo et Apostolis dimanare, multis certisque argumentis in probatione ostensum est; ergo non potest esse communi illi charitati opposita, quam scripturae tantopere commendant. Et vero, non potest ad charitatis praeceptum pertinere, quod in hominis potestate non est. Quando video, ingentem in mari navigantibus tempestatem imminere; an forsan exigit charitas, ut vim ventorum ego cohibeam, aut motus frangam saevientium aquarum? Aut suadebit amor, ut securos esse jubeam in tanto periculo constitutos, neque ut sibi rebusque suis provideant, admoneam? An non potius, qui ita ageret, ab omni humanitatis sensu longissime abesset? Ergo, nec nobis ita agendum esse putamus. Nos omnes aliarum Religionum sectatores salvos fieri vehementer cupimus; hancque eorum salutem, quantum in nobis est, promovemus, idque eo ardentius, quo certius nobis persuasum est, eos a salutis via aberrare. Majus hoc est amoris indicium, quam cum inani tolerantiae jactatione omnem alienae salutis curam a se removere, et eo liberalius coelestia largiri, quo avidius temporalia arripiuntur.

Resp. II. Non attendunt adversarii, se, cum nos laesae charitatis accusant, varia tolerantiae genera confundere. Datur enim tolerantia *theologica* aut *religiosa*, datur et *politica* seu *civilis*, quae iterum vel *publica* esse potest vel *privata*. Sola tolerantia civilis ad charitatem pertinet, et pertinere potest, et quidem, quod nos attinet, privata. Consistit autem in vitae hujus societate et communibus officiis, idque efficit, ut omnes in civitate concorditer vivant, et mutuis sese auxiliis adjuvent. Haec lex charitatis est, quam Christus et Apostoli docuerunt, quam nos ab infantia ab Ecclesia didicimus, quae schola Christi est

et verae Religionis magistra. Cum hac tolerantia confundenda non est ea, quae theologica dicitur aut religiosa, et quae, cum de vera Christi Religione agitur, sine repugnantia cogitari non potest. Error errorem patitur, tenebrae cum tenebris sociari possunt; at quae societas luci ad tenebras? Quidquid agas, quidquid velis, manet immota omnisque erroris intolerans veritas. (8)

Inst. IV. Ergo in Deum ipsum refunditur tam immitis, tam invisa humano generi doctrina! Non possunt quidem homines, quae a Deo constituta sunt, mutare, et stulte negatur, quod negando tolli non potest: hoc verum; sed quis Deum cogitare poterit tam durum et crudelem, ut longe majorem hominum partem ad aeterna supplicia crearet? Id autem admittere necesse est, si omnes eos, qui extra veram Christi Ecclesiam versantur, aeternis ignibus excruciandos dicimus.

Resp. I. Si ita argumentari licet, nihil in Religione sacrum erit, ac ipsa divinae providentiae fides brevi ex hoc orbe exulabit. Ergo Deum crudelem nobis exhibet Apostolus, cum ad Corinthios scribit *a*): *Nolite errare; neque fornicarii, neque idolis servientes, neque adulteri etc. regnum Dei possidebunt.* Et alibi *b*) de iis loquens, qui noverunt Deum, et non obediunt Evangelio: *Poenas dabunt in interitu aeternas.* Nostrum non est, a Deo rationem poscere eorum, quae ab ipso constituta sunt; sed quae manifestare nobis voluit, humili mente suscipere, memores illius sententiae *c*): *Altiora te ne quaesieris . . . et in pluribus operibus ejus ne fueris curiosus.* Certum enim nobis est, *quod rectus sit Dominus, et non sit iniquitas in eo d*). Scimus, neminem nisi sua voluntate malum esse posse; neminem ab eo immerentem puniri.

Resp. II. Multa in allato argumento falsa continentur et a nostra sententia prorsus aliena. Nemo a Deo ad aeterna supplicia creatur. Hanc sententiam, quam Protestantium antesignani olim docuerunt, semper exhorruit Ecclesia Catholica. Deus omnium hominum Pater est, *qui omnes homines vult salvos fieri et ad agnitionem veritatis venire e*). Falsum quoque est, a nobis asseri, omnes eos, qui extra veram Ecclesiam versantur, aeternis ignibus excruciandos esse. Hoc tantum contendimus, nemi-

a) I *Cor.* IV, 9. 10. *b*) II *Thessal.* I, 9. *c*) *Eccles.* III, 22. *d*) *Psalm.* XCI, 16. *e*) I *Timoth.* II, 4.

nem, qui non fuerit renatus ex aqua et Spiritu sancto, posse intrare in regnum coelorum *a*); neminem etiam baptizatum haereditatem filiorum Dei assequi posse, nisi membrum sit verae Ecclesiae, vel actu, vel voluntate, aut sincera animi dispositione. Ergo, quod infideles attinet, qui Christum sine culpa ignorant, nemo unquam docuit, eos ideo, quia Christum ignoraverint, sine fine damnandos. Imo et baptismi gratiam in eos redundare posse credimus, cum sincerum cognoscendae divinae voluntatis desiderium locum tenere possit actualis Baptismi. Jam si illos, qui Christiani vocantur, sed extra veram Christi Ecclesiam sunt, a salute excludimus; utique eos intelligimus, qui cum veram Ecclesiam cognoscunt, aut certe facultatem habent eam cognoscendi, contemnunt tamen, negliguntve ad eam accedere, cum possint. *Non tibi deputatur ad culpam*, ait S. Augustinus *b*), *quod invitus ignoras, sed quod negligis quaerere, quod ignoras. Non enim quod naturaliter nescit, et quod naturaliter non potest, hoc animae deputatur in reatum, sed quod scire non studuit.* Hinc Catholici Theologi differentiam maximam ponunt inter *formales*, uti dicunt, et *materiales* haereticos. Nam, ut cum eodem S. Augustino loquamur *c*): *Qui sententiam suam quamvis falsam, quamvis perversam nulla pertinaci animositate defendunt, praesertim, quam non audacia suae praesumtionis pepererunt, sed a seductis atque in errorem lapsis parentibus acceperunt, quaerunt autem cauta sollicitudine veritatem, corrigi parati, cum invenerint, nequaquam sunt inter haereticos deputandi.* Legem quidem habemus ingrediendi veram Ecclesiam omnibus datam; neque illam aut abrogare aut restringere cuiquam fas est: verum in hac materia, sicut in aliis quibuscunque praeceptis, applicari debent regulae imputationis. Neque enim poena locum habet, ubi nulla culpa subest; et pro ratione culpae poena aut levior aut gravior decernitur. Libenter ergo concedimus, multos extra veram Ecclesiam versari, quibus haec legis divinae transgressio propter ignorantiam et bonam fidem non deputatur ad culpam. Verum eos, qui veritatem a se repellunt, qui dura cervice et incircumcisis cordibus et auribus Spiritui Sancto resistunt *d*); qui impuris desideriis serviunt, et ex hac vita excedunt tan-

a) *Joan.* III, 5. *b*) De libro arbit. cap. XXII. *c*) *August.* Epist. 43. alias 162. *d*) Act. Apost. cap. VII, 51.

quam Dei et gratiae ejus contemptores; hos profecto a regno Dei excludendos et partem habituros cum hypocritis, negare nemo poterit, nisi omnem Religionem omnemque Dei metum excussit.

Haec nostra explicandi ratio, quae rem simpliciter sub *peccati* et *transgressionis* conceptu considerat, valde perspicua nobis videtur et accurata. Cum ea omnino concordat haec auctoris recentioris explanatio. « L'héresie est un crime sans doute, qui exclut du ciel; mais pour qu'un individu soit héretique, il faut que l'erreur de la société, au sein de laquelle il a été élevé, devienne un crime propre de sa volonté. Il faut, que cette révolte contre l'autorité soit faite avec un consentement libre, entier et accompagné d'une connaissance suffisante, pour produire un peché mortel etc. » Memorial Cathol. 1825. Instit. v. 38. (9)

Nota. Plura adhuc sunt, quae ab adversariis objiciuntur, cum Ecclesiam Catholicam intolerantiae accusant: verum ad ea alio loco respondebimus. Nondum enim de hac vel illa Ecclesia loquimur; sed in genere de Christi Ecclesia, qualis sit, quaerimus. Si quis velit, quae ad hanc controversiam pertinent, nulla interposita mora percurrere; legat 1.° Adnotationes VII. VIII. et IX. 2.° Capitis II. Art. III. Consectar. IV. Scholion IX. et inter adnotat. ad Cap. II. adnotationem III.

Contra tertiam propositionem.

Objiciunt I. Scriptura multis in locis videtur significare, Ecclesiam totam esse spiritualem et omnino invisibilem. Ergo etc.

Prob. Luc. XVI, 21. Christus interrogatus a Pharisaeis, quando veniret regnum Dei, respondit: *Non venit regnum Dei cum observatione; neque dicent: ecce hic, aut ecce illic. Ecce enim regnum Dei intra vos est.* Joan. IV, 23.: *Venit hora et nunc est, quando veri adoratores adorabunt Patrem in spiritu et veritate.* I Petr. II, 5.: *Ipsi tanquam lapides vivi superaedificamini domus spiritualis, sacerdotium sanctum, offerentes spirituales hostias Deo.* Ergo etc.

Resp. ad. I. Non agitur ibi de Ecclesia, sed vel de regno Christi spirituali, quod per gratiam stabilitur in cordibus nostris, vel de Christi adventu in hunc mundum. Cum enim Judaei, qui temporale aliquod Messiae regnum exspectabat, a Christo

quaerereut, quandonam ergo sessurus esset in solio David, et imperaturus omnibus populis; respondit Jesus: Regnum Dei jam adest. In medio vestri sum, et regnum meum mecum est: quotquot enim recipiunt me, dabo eis potestatem filios Dei fieri.

Ad II. Christus per illa verba et cultus Mosaici abolitionem docet et novi cultus excellentiam; qui totus in id tendit, ut virtute corroboremur per spiritum in interiorem hominem. Ephes. III. Adoratio in spiritu et veritate externum Dei cultum non excludit, neque Ecclesiam reddit invisibilem; alias sequeretur, destruenda esse templa et removendos ritus omnes et caeremonias.

Ad III. Ecclesia a S. Petro vocatur domus spiritualis, non quia occulta est et invisibilis, sed ad differentiam domus materialis.

Argum. II. Ecclesia consistit in vera fide et charitate: atqui haec sunt invisibilia. Ergo etc.

Resp. Equidem vera fides et sincera charitas efficiunt quasi animam Ecclesiae, sed Ecclesiam totam non constituunt. Ut Ecclesia recte dicatur visibilis, sufficit, ut quoad unam ex suis partibus essentialibus visibilis sit. Sic homo ex natura sua recte dicitur visibilis; quamvis pars ejus praecipua, nempe anima, videri non possit.

Inst. I. Quod creditur, non videtur: atqui Ecclesia creditur; nam in symbolo dicimus: *credo in sanctam Ecclesiam.* Ergo etc.

Resp. dist. maj. Quod creditur, non videtur sub eodem respectu, *conc.* Sub diverso respectu, *neg.* Quod relate ad Ecclesiam creditur, non videtur: et quod videtur, non creditur. Hoc autem in omnibus illis rebus occurrit, in quibus est aliquid apertum, quod oculis subjicitur, et aliquid occultum, quod fide apprehenditur. Sic baptisma videtur, quatenus est ablatio; quatenus autem est sacramentum gratiam conferens, creditur. Apostoli videbant humanitatem Christi; divinitatem, quam non videbant, adorabant.

Inst. II. Ecclesia potest in quibusdam tantum occultis fidelibus consistere. Ergo etc.

Resp. neg. ant. Cum omnes ad Ecclesiam Christi vocati sint, necesse est, ut omnes ad illius cognitionem venire possint. At Ecclesia illa, quam minister Calvinista Claudius, non ex

Evangelio, sed ex suo cerebro finxit, non tantum ignota esset extraneis, sed et sibi ipsi; illi enim fideles occulti ne sibi quidem invicem cogniti essent. Et quo tandem argumento Protestantes probare possunt, semper aliquos veros fideles in Ecclesia Romana latuisse? Si fideles illi occulti eo ipso tempore, quo vivebant, ita latere potuerunt, ut nequidem coaevis suis diverse ab aliis sentire viderentur; unde illud nunc sciunt Protestantes?

ARTICULUS III.

De potestate Ecclesiae.

OBSERVANDA.

I. Jam vidimus, Ecclesiam non alio fine a Christo fuisse institutam, quam ut salus aeterna per Religionem ab ipso revelatam obtineretur (propos. II. art. I.). Ergo necesse erat, ut Christus Dominus, qui omnes homines vult ad agnitionem veritatis et per veritatem ad salutem pervenire, Ecclesiam suam ita instituerat, ut idoneum esset hujus finis obtinendi medium. Debuit igitur 1.° per Ecclesiam doctrinae a se traditae conservationi et propagationi prospicere. Debuit 2.° providere, ut ea, quae ad cultum externum pertinent, divina instituta servarentur, et ad suum proprium finem dirigerentur. Debuit 3.° Ecclesiae ipsius conservationi consulere, ne deficiente medio finis obtineri non possit.

II. Quod primum attinet, manifestum est, nec conservari posse sanam doctrinam, neque diffundi in alios, nisi per instructionem; nihil enim ad moralem hominum perfectionem perficiet Religio, ut sancta et divina, nisi homines, quae sibi credenda sunt et quae agenda, cognoscant, atque ad amplectenda ea, quae cognoverint, excitentur. *Quomodo credent ei, quem non audierunt, quomodo autem audient sine praedicante? Fides ex auditu, auditus autem per verba Christi* . . . ad Rom. X. Verum et hoc cavendum erat, ne instructio, si cujuslibet arbitrio permitteretur, non tam veritatis propagatio esset, quam falsitatis et errorum disseminatio.

Ut ergo Christus Ecclesiae suae in hac parte non deesset, Magisterium in ea instituit seu Cathedram publicam, facta divisione inter eos, qui in audientium et discentium numero com-

putarentur. «Jam sub hoc aspectu, ut optime observat Clarissimus D. *Zimmer a*), Ecclesia Jesu Christi ut opus divinum se commendat. Nemo enim praeter Jesum, neque ante neque post illum aliquid simile aut coepit aut perfecit; nemo publicum munus docendi in universo terrarum orbe instituit, quod ad omnes homines, ne infima quidem classe eorum excepta, quinimo ad hanc maxime pertineret.»

III. Verum haec quantumvis praeclarissima institutio non sufficeret in praesenti hominum statu, nisi per cultum publicum fideles in unum coadunati in fide permanerent unanimes, et majora semper caperent incrementa virtutum. Hunc finem ut assequeretur Christus, Ecclesiae suae publici cultus administrationem et mysteriorum dispensationem commisit; neque omnibus indiscriminatim, ne divina instituta in tanta confusione interirent, sed quibusdam tantum, quos ministros suos et sacrorum antistites esse voluit; quod utique divinae ejus sapientiae dignissimum erat.

IV. Notum praeterea est, nullam societatem bene ordinatam sine publica aliqua politica consistere posse. Nam homines semper oppositis studiis in diversa aguntur, et non raro oriuntur scandala et abusus varii, qui finis prosecutionem impediunt; quo fit, ut societas etiam exigua, quae comprimendi abusus, et membra sua in officio continendi media non haberet, brevi dilaberetur, aut praeter nomen inane nihil retineret. Ut huic malo occurreret Christus, neque dilabi sineret Ecclesiam suam; illud quoque sapientissime instituit, ut se ipsam regere posset, neque media ipsi deessent coërcendi discolos et membrorum actiones ad communem finem dirigendi.

V. Ex iis, quae modo diximus, manifestum est, totum Ecclesiae conceptum his tribus contineri: *Doctrina, Cultu, Societate.* Doctrinam Ecclesia conservat per Magisterium; Cultum per Ministerium; Societatem vel seipsam per regimen vel imperium sacrum. Exinde triplex oritur Ecclesiae potestas, quam illa a divino fundatore accepit; scilicet *potestas Magisterii*, *potestas Ministerii*, *potestas Imperii;* seu potestas docendi, cultum externum administrandi, et regendi vel dirigendi cum auctoritate fidelium actiones ad finem communem. Quoniam autem Christus

a) Theol. special. Tom. III. pag. 31.

Ecclesiam suam indefectibilem instituit, ita ut neque interire possit visibilis illa societas, quae ab ipso nomen et originem habet, neque a verae fidei professione deflectere, necessario sequitur: 1.° nunquam deficere posse potestatem illam triplicem a Christo Ecclesiae concessam, 2.° Cathedram a Christo institutam seu Magisterium publicum aberrare non posse ab ea, quae a Christo tradita est, doctrina. Hoc nunc paulo fusius explicabimus, et quidem §. primo de triplicis potestatis concessione agemus, §. secundo de ejusdem potestatis perpetua duratione et Ecclesiae docentis sive Magisterii infallibilitate.

VI. Protestantes etiam corpus aliquod Pastorum habent ad annuntiandum Evangelium et administranda sacramenta; habent etiam seniores suos et doctores, quibus officium committunt legibus regendi disciplinam. Verum in eorum sententia nulla est ex Christi ordinatione inter Clerum et plebem distinctio; imo omnem potestatem et jurisdictionem ecclesiasticam radicaliter in populo esse contendunt; eos, qui illam exercent, de consensu tantum et nomine populi agere, et si munere suo exuuntur, nulla ratione a reliqua plebe distingui. Quakeri et aliae quaedam fanaticorum sectae nullum omnino ordinum aut ministrationum discrimen admittunt; sed cuique fideli, sive mas sit sive foemina, si spiritu interiori movetur, fas esse dicunt, verbi ministerio fungi.

§. I.

De potestate a Christo Ecclesiae concessa.

PROPOSITIO I.

Christus in Ecclesia sua instituit Cathedram, seu Magisterium authenticum.

Prob. Christus antequam ad Patrem ascenderet, Ministerium verbi aut Magisterium publicum Apostolis suis commisit, praecipiens eis Marc. XVI.: *Euntes in mundum universum praedicate Evangelium omni creaturae.* Matth. XXVIII.: *Euntes docete omnes gentes.* Apostolos post effusionem Spiritus S. hoc munere constanter functos fuisse, res est nimis aperta, quam ut probatione indigeat. Quod autem authenticum fuerit illud Ministerium verbi, cui se

totos impendebant, ex eo constat, quod a Christi fuerit institutum, et Apostoli, cum Evangelium praedicarunt, se tanquam Christi legatos gesserint, neque aliter quam in nomine Jesu et auctoritate ab ipso accepta locuti sint. Cum princeps sacerdotum Apostolis in concilio seniorum dixisset (Actor. V, 28.): *Praecipiendo praecepimus vobis, ne doceretis in nomine isto; et ecce replestis Jerusalem doctrina vestra;* Petrus et Apostoli responderunt: *Obedire oportet Deo magis, quam hominibus. Ergo etc.*

PROPOSITIO II.

Christus in Ecclesia sua instituit Ministerium authenticum seu potestatem administrandi cultum publicum.

Prob. Matth. XXVIII. mittuntur Apostoli non docere tantum, sed etiam baptizare: *Docete omnes gentes, baptizantes eos.* Luc. XXII. cum Christus in ultima coena corpus suum dedisset Apostolis, addidit v. 19.: *Hoc facite in meam commemorationem.* Joan. XX, 23. potestatem eis concessit remittendi peccata: *Sicut misit me Pater, et ego mitto vos. Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis etc.* Apostolos injunctum sibi munus magna cum sollicitudine peregisse, omnis testatur historia, neque Protestantes inficiantur. Nam conventus frequentissime agebant per domos, in quibus non tantum fideles instruebant, sed et sacra perficiebant, sicut a Domino acceperant. Apost. I Cor. IV. se aliosque Apostolos vocat *ministros Christi, et dispensatores mysteriorum Dei.* Quod autem authenticum fuerit hoc ministerium et legale, eo ipso certum est, quod a Christo fuerit institutum, quod Christi nomine illud exercuerint Apostoli, et suam missionem miraculis comprobaverint. *Pro Christo legatione fungimur,* ait Apostolus II ad Cor. V, 20 et 18.: *Omnia ex Deo, qui nos reconciliavit sibi per Christum, et dedit nobis ministerium reconciliationis.*

PROPOSITIO III.

Christus in Ecclesia sua instituit imperium seu potestatem legislativam, judiciariam et coactivam.

Prob. I. arg. generali. Christus Ecclesiam audire jussit Matth. XVIII. voluitque, ut ii, qui obedientiam recu-

sarent, tanquam ethnici haberentur et publicani. Ecclesiae potestatem dedit ligandi et solvendi, primum quidem Matth. XVI., cum Petro dixit v. 19.: *Tibi dabo claves regni coelorum, et quodcunque ligaveris super terram etc.* Tum et Matth. XVIII., ubi omnes Apostolos alloquitur v. 28.: *Quaecunque alligaveritis super terram, erunt ligata et in coelo etc.* Joan. XXI. iterum Petro dictum est: *Pasce oves meas.* Et postmodum ab ipso Petro ad praepositos Ecclesiae I Pet. V, 2.: *Pascite, qui in vobis est, gregem Dei.* Atqui haec omnia juxta modum loquendi scripturis usitatum veram potestatem vel imperium exprimunt. Ergo etc.

Prob. min. Christum Matth. XVIII, 18. de vera et proprie dicta potestate loqui, tum ex contextu patet, tum ex sensu, quem ipsa haec verba *solvere* et *alligare* exprimunt, quae, uti doctissimus D. *Calmet* observat, ad consuetudinem Judaeorum alludunt, qui domos suas non seras obducendo, sed implicando claudebant, et solvendo aperiebant. Id clarius efficitur ex Matth. XVI., ubi potestas ligandi et solvendi cum potestate clavium conjungitur. Constat autem in scripturis claves veram et proprie dictam potestatem significare. Cf. Jes. XXII, 22. Apoc. III, 7. Quod vocem *pascere* attinet, eam verum exprimere imperium, ac idem significare quam *regere,* ex multis V. T. locis probari potest. Vid. Ezechielis totum cap. XXXIV.: *Suscitabo super eas pastorem unum, qui pascat eas, servum meum David, et servus meus David princeps in medio eorum.* Jes. XLIV, 28.: *Qui dico Cyro: Pastor meus es etc.* Cf. D. *Wiest* Opere maj. Schol. in §. 245. et Schol. II. in §. 250.

Prob. II. pfr partes. 1.° Potestas ligandi, pascendi seu regendi necessario includit potestatem bonum societatis idoneis legibus promovendi. Hanc porro potestatem semper in Ecclesia exercitam fuisse, probatur ex Act. XV., ubi Apostoli leges statuendo haec verba praemittunt: *visum est Spiritui Sancto et nobis.* Ibid. v. 41. Paulus dicitur perambulasse Syriam et Ciliciam, *praecipiens custodire praecepta Apostolorum et Seniorum.* Ipse autem Apostolus ad Thessal. scribit (Ep. I. cap. IV.): *Scitis, quae praecepta*

dederim vobis per Dominum Jesum. In suis quoque ad Timoth. et Titum Epistolis plura praescribit in Ecclesiae gubernatione observanda. I Tim. III. et Tit. I.

2.° Potestas legislativa judiciariam necessario involvit; nam hac sublata leges vanae sunt et nullae. Hanc potestatem exercuisse Apostolos, patet ex concilio Jerosolymitano Act. XV. et ex Apostoli contra incestuosum Corinthium agendi ratione. Sic enim scribit I Cor. V, 3.: *Ego quidem absens corpore, praesens autem spiritu, jam judicavi ut praesens eum, qui sic operatus est.* I Tim. V. modum praescribit hanc potestatem exercendi.

3.° Potestas decernendi poenas in illis Christi verbis jam continetur Matth. XVIII.: *Si Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut ethnicus et publicanus.* Paulus I Cor. V. incestuosum Corinthium tradit satanae. Ibidem cap. IV. redarguens quosdam ex Corinthiis subjungit: *Quid vultis? in virga veniam ad vos?* II Cor. X, 6. ait, in promptu se habere ulcisci omnem inobedientiam. I Tim. V.: *Peccantes coram omnibus argue, ut et caeteri timorem habeant,* et Tit. II.: *Argue cum omni imperio.*

PROPOSITIO IV.

Christus ipse elegit Apostolos, et illis immediate et solis omnem illam potestatem concessit, quam in Ecclesia sua instituit.

Prob. I. pars. *Christus ipse sibi Apostolos elegit;* ut omnis evangelica historia testatur. *Cum dies factus esset, vocavit discipulos suos, et elegit duodecim ex ipsis, quos et Apostolos nominavit.* Luc. VI, 13. et Joan. XV, 16. ad eos ait: *Non vos me elegistis, sed ego elegi vos.*

Prob. II. pars. *Quod Christus omnem potestatem docendi, ministrandi et regendi Apostolis dederit,* hoc quidem ex omnibus illis scripturae locis apparet, quae in prioribus propositionibus allata sunt. Ubique, cum de potestatis traditione agitur, Christus Apostolos alloquitur. Ubique, cum de potestatis exercitio agitur, Apostolos videmus, qui omnes ejus partes magna cura complectuntur. Ubique, cum de potestatis communicatione agitur, nonnisi ab Apostolis aliis traditam conspicimus.

Prob. III. pars. Scilicet *potestatem illam Apostolis a Christo immediate traditam fuisse,* neque eam communitati datam aut nomine communitatis fuisse exercitam. Hujus enim institutionis nullum in scripturis occurrit vestigium; contrarium autem ubique apparet. Christus Apostolos immediate alloquitur; ad eos praecepta sua et promissa dirigit. Non ait: Ecclesia mittet vos; sed: *Sicut misit me vivens pater, et ego mitto vos.* Joan. XX. *Data est mihi omnis potestas; euntes ergo docete etc.* Matth. XXVIII. Apost. ad Eph. IV. expresse ait: *ipse dedit quosdam etc.* et ad Gal I. se missum ait, *non ab hominibus, neque per hominem sed per Jesum Christum et Deum patrem.* Ergo etc.

Prob. IV. pars. *Solis Apostolis haec potestas data est.* Quamvis enim Christus sibi discipulos elegerit, eosque miserit binos ante faciem suam Luc. X, 1., tamen, cum de Ecclesiae novae constitutione agitur, nullibi ad hos discipulos sermo domini dirigitur; neque post adventum Spiritus sancti aliquam in Ministerio sacro partem habuisse videntur. Cum Apostolis necessarium videbatur sibi Ministros eligere, in quos aliquam curae pastoralis partem transferrent; electi sunt septem Diaconi, et per impositionem manuum Apostolorum ad Ecclesiae Ministerium ordinati. Ergo etc.

COROLLARIUM I.

Universa fidelium Ecclesia divina Christi ordinatione distribuitur in clerum et populum; in Ecclesiam docentem et discentem.

Prob. Sub communi *cleri* nomine omnes illi intelliguntur, qui a reliquis fidelibus separati sunt ad Ministerium, et officia ecclesiastica obeunda, et ideo distinctum in Ecclesia ordinem efficiunt. Reliqui *laicorum* nomine veniunt, aut simpliciter *fideles, populus christianus* appellantur. Quod ex Christi institutione profluxerit distinctio haec, ex propositionibus certum est. Probavimus enim Christum omnem spiritualem potestatem in Ecclesia instituisse, eamque non communitati commisisse, sed discipulis, quos ipse elegit, ut ejus nomine et auctoritate omnes partes explerent sacri Ministerii. *Ego elegi vos, et posui vos.* Joan.

XV, 16. *Sic nos existimet homo ut ministros Christi.* I Cor. IV.

Eadem haec argumenta probant, a Christo ipso factam esse divisionem in Ecclesiam *docentem* et *discentem*. Ecclesia *docens*, quamvis strictiore significatu Magisterium tantum exprimere videatur; communiter tamen idem fere est cum Clero, et omnes sacrae potestatis partes complectitur; quia iidem sunt, quibus et docendi et ministrandi et regendi munus commissum est. Quocunque autem sensu accipiatur, ex probatis manifestum est, eam a Christo ipso ortum habere. *Ipse dedit quosdam Apostolos, alios vero Evangelistas, alios autem Pastores et Doctores, in aedificationem corporis Christi.* Ephes. IV.

COROLLARIUM II.

Ecclesia discens Ecclesiae docenti divina ordinatione subjecta est, eamque audire tenetur.

Prob. I. Ex eo, quod ipse Dominus dederit quosdam Pastores et Doctores, sequitur, partes fidelium esse, ut audiant et obediant; qui enim vult primum, necessario vult secundum.

Prob. II. *Expressis scripturae testimoniis.* Matth. XVIII.: *Qui Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut ethnicus et publicanus.* Ibid. cap. XXIII. Christus Judaeis hoc praeceptum inculcat: *Super cathedram Mosis sederunt Scribae et Pharisaei: omnia ergo, quaecunque dixerint vobis, facite.* Si obsequium debebatur Scribis in cathedra Mosis sedentibus, quanto magis pastoribus a Christo ipso institutis? Quis porro credat, Apostolos, cum fidelibus, quae credenda et agenda essent, cum tanta auctoritate proposuerunt, obedientiam non exegisse, aut eam exigendi jus non habuisse? Apostolus Actor. XV, 41. dicitur perambulasse cum Sila *Syriam et Ciliciam confirmans Ecclesias et praecipiens custodire praecepta Apostolorum et Seniorum.*

Objiciunt contra tertiam propositionem.

Argum. 1. Omne imperium involvit coactionem: atqui Religio coactionem non patitur; ergo nec imperium.

Minor ex ipsa verae Religionis natura probatur; nam Religio gratiae opus est, et sine libera et interna mentis subjectione cogitari non potest.

Resp. dist. min. Religio coactionem non patitur, si consideretur tanquam bonum privatum cujuslibet hominis singillatim sumpti, *conc.* Si consideretur ut commune bonum societatis Christianae, *neg.* Religio hominem ad salutem perducere non potest, nisi per liberam et internam voluntatis subjectionem; verum haec subjectio in homine a multis rebus externis dependet, quibus Religio vera conservari, et homines ad eam amplectendam excitari debent; quod sine societate cogitari non potest, in qua membra vinculis externis colligata ad communem finem diriguntur. Haec societas imperium exercere potest, tam in actiones externas, quae in societate, quae ex natura sua religiosa est, intimam habent cum externis actibus connexionem. Discrimen ergo ponendum inter Religionem in se ipsa spectatam et Ecclesiam. Haec Religionis causa instituta est, et cum sit societas, omnia ea habere debet, quae societati cuilibet necessaria esse dignoscuntur. Ergo et Religionem conservare debet et se ipsam. Neque Religioni providere poterit, si non habeat, quo se ipsam sustineat et tueatur; neque se ipsam tueri sine legibus et politia externa.

Inst. Omnes hodie in hoc consentiunt, quod Religio argumentis propagari debeat, non armis; quia arma ad persuadendum non valent. Ergo etc.

Resp. Ecclesia neminem vi et armis ad amplectendam Religionem compellit, neque hic est potestatis ecclesiasticae finis; in eos, qui membra societatis sunt, potestatem exercet Ecclesia, non in eos, qui foris sunt. Id autem in omni republica bene constituta necessarium est, ut possit legibus dirigere subditos, ad obsequium cogere eos, qui bonum communitatis impediunt, et contumaces expellere.

Argum. II. Christus exemplo suo et doctrina omne imperium ab Ecclesia exclusit, nihil ipse per vim agere voluit, sed persuasione et charitate; idque Apostolis pluries commendavit: *Principes gentium dominantur eorum*, ait Luc. XXII., *vos autem non sic*; *qui major est in vobis, fiat sicut minor.* Et Matth. XX.:

Filius hominis non venit ministrari, sed ministrare. Idem inculcat S. Petrus epist. I. cap. V. Ergo etc.

Resp. neg. conseq. Christus, qui non venit ministrari, sed ministrare, nihilominus Matth. XXVIII. ait: *Data est mihi omnis potestas in coelo et in terra.* Et cum Joan. XIII. praeclarum humilitatis exemplum Apostolis dedisset, ait v. 13.: *Vos vocatis me magister et domine; et bene dicitis, sum etenim.* In illa autem exhortatione ad Apostolos non ait: nemo sit inter vos major; sed, qui major est, fiat sicut minor. Ergo textus illi, quos adversarii objiciunt, imperium sacrum non excludunt, sed modum praescribunt, quo illud in Ecclesia exerceri debeat. Scilicet Ecclesiae Rectores, qui pro Christo legatione funguntur, pascere debent gregem Dei, *non coacte, sed spontanee secundum Deum; neque turpis lucri gratia, sed voluntarie*; *neque ut dominantes in cleris, sed forma facti gregis ex animo*, memores illius humilitatis, mansuetudinis et dilectionis, quam princeps pastorum Christus, et ejus Apostoli verbis et exemplo docuerunt. Potestas Ecclesiae ad aedificationem data est, non ad destructionem. Hinc non cessat saluti consulere filiorum suorum etiam tunc, cum poenas decernit; ad id enim omnes poenae ecclesiasticae tendunt, ut Christianos vel a malo deterreant, vel ad officium revocent, vel communitatem a scandalo et contagione liberent.

Inst. I. Systema Protestantium, quo omne inter clericos et laicos discrimen tollitur, et perfecta inter omnia Ecclesiae membra aequalitas stabilitur, magis convenit Religionis Christianae fini, qui totus supernaturalis est ac omnibus communis.

Resp. Cum de institutione positiva agitur, non attenditur ad ejusmodi rationes convenientiae, quas sibi quilibet ex cerebro suo effingere potest. Cuilibet id videtur convenientissimum, quod illius systemati accommodatum est. Et nobis, si vellemus ejusmodi rationibus pugnare, difficile non esset probare, imperium, quale illud institutum esse diximus, ita esse Ecclesiae necessarium, ut absque illo tam immensa societas nec sibi cohaerere nec durare posset.

Inst. II. Nemo nescit, 1.° Ambitionem et rerum habendarum cupidinem civitatibus et imperiis ortum dedisse. 2.° Finem regnorum alium non esse, quam securitatem publicam. 3.° Media ad finem consequendum esse administrationem politicam,

vim armorum, auri argentique copiam etc. Atqui haec omnia Christi doctrinae e diametro opponuntur. Ergo etc.

Resp. neg. maj. Falsos omnino reipublicae conceptus nobis obtrudunt Protestantes. Qnae de ortu, fine, mediis statuum dicunt, ex parte quidem vera sunt, si ad statum tantum civilem attendimus. Verum in ipso conceptu status haec omnia non continentur. Ergo potest existere societas, quae illum non habeat ortum, quem status politici plerumque habent; quae finem communem habeat a statu civili distinctum ideoque et media omnino alia ad finem consequendum. Talis societas est Ecclesia, in genere suo completa et perfecta, et in se omnia complectens, quae ad finis prosecutionem et societatis conservationem necessaria sunt.

Argum. III. Ex eo, quod Christus claves dederit Petro et Apostolis; vel quod jam Apostolorum tempore quidam fidelium communione privati fuerint, seu, uti vulgo dicitur, *excommunicati*, non sequitur, Ecclesiam potestatem accepisse proprie dictam ferendi leges et decernendi poenas. Ergo etc.

Prob. Potestas clavium nihil aliud est, quam actus, quo minister declarat peccata esse remissa. Excommunicatio autem est exclusio mere negativa ex communione fidelium, quando scilicet fideles forsan pastoris sui adhortatione excitati ab alicujus hominis consortio se separant, quemadmodum evitare solemus homines male in republica notatos vel lue contagiosa infectos. Ergo nec potestas clavium nec excommunicatio potestatem imperii involvunt.

Resp. neg. maj. arg. Declarare, peccata esse remissa, non est peccata remittere, solvere aut ligare. Qualis quaeso haec esset potestas clavium, si illi, quibus claves traduntur, nunquam aperire possent januam aut claudere, sed tantum declarare, eam clausam esse vel apertam? Item aliud est, privata auctoritate hominis alicujus male notati societatem fugere, aliud, auctoritate publica aliquem e societate excludere, et omnibus societatis juribus privare. Hoc ultimum actum esse jurisdictionis et summae potestatis, quis negabit?

§. II.

De potestatis ecclesiasticae perpetua duratione et Ecclesiae docentis infallibilitate.

OBSERVANDA.

I. Non defuerunt inter Protestantes, qui claris et apertis Scripturae testimoniis convicti negare ausi non sunt, illam, quam diximus, potestatem a Christo fuisse Apostolis collatam; sed dicunt, eam ad Apostolorum tempora fuisse restrictam, neque post eos in Ecclesia perdurasse. Ex quo sequeretur, Ecclesiam, quae primum ob extraordinarias circumstantias *societas inaequalis* fuerat, postmodum mutatam fuisse in *collegium aequale*. Mirum est, viros rerum theologicarum et juris canonici scientia insignes ita potuisse a primis juris naturalis et rationis philosophicae principiis aberrare. Verum contingit illud etiam doctissimis, cum malam causam defendendam suscipiunt. Scilicet etiam parum attendentibus clarum est, quod omnis positiva societas suam naturam et formam ab auctore suo habeat, neque exuere hanc naturam possit, vel primam hanc formam immutare, quin eadem esse desinat. Posito autem hoc generali principio rectissime concluditur, Ecclesiam Christi, si ex inaequali facta est collegium aequale, naturam exuisse, quam habuit, neque eandem amplius fuisse positivam institutionem, quae Apostolorum tempore extitit, ideoque Ecclesiam a Christo institutam post Apostolorum tempora mutatam fuisse in aliam. Aut an Christus duas statim Ecclesiae suae constitutiones edidit, unam Apostolorum tempore, aliam postea valituram? Sed nihil est nec in scripturis nec in antiquissimis Ecclesiae documentis, quo ejusmodi commentum fulciatur. Contrarium probabimus propos. I. hujus paragraphi.

II. Inerrantiam Ecclesiae Christianae necessarium attributum esse, jam supra probavimus (art. II. §. II.). Verum hanc singularem et excellentissimam Ecclesiae praerogativam ibi paucis tantum lineis exprimere potuimus, nondum facta inter Ecclesiam docentem et discentem distinctione. Nunc accurratius hanc inerrantiam definire necesse est, et modum docere, quo Christus voluit Ecclesiam suam ab omni errore tutari; hic autem alius

ex Christi institutione esse non potest, quam infallibilitas Magisterii aut Ecclesiae docentis.

Hanc quaestionem necesse est cum omni mentis attentione et sincero veritatis studio examinare; nam adversarios habemus Protestantes omnes, qui non tantum Ecclesiae infallibilitatem impugnare pergunt, sed etiam a majorum suorum fide ipsi recedunt, librorum symbolicorum auctoritatem respuunt, nullam praeter rationem fidei regulam admittentes. Fuerunt etiam inter Catholicos quidam viri proditores et protervi, corrupti mente et reprobi circa fidem *a*), qui, ut homines viderentur acutioris et liberioris ingenii, et haereticorum laudes emendicarent, doctrinam infallibilitatis, quae totius revelatae Religionis Palladium est, multis modis convellere ausi sunt, maximam in eo operam collocantes, ut argumentorum, quibus Catholici utuntur, vim infringerent, et locis claris et apertis nova et tortuosa interpretatione ad fucum tantum et fallacias composita tenebras offunderent.

III. Est in Rectoribus Ecclesiae, etiam non spectato infallibilitatis dono, auctoritas humana, quae per se ipsam tanta est, ut ipsa naturalis ratio summam ei reverentiam haberi jubeat. Oritur enim auctoritas illa ex consentiente doctrina omnium locorum et temporum; neque vulgi opinionibus innititur, sed toti Pastorum et Doctorum coetui, in quo notum est, quam plurimos quovis tempore fuisse viros doctissimos, sanctitate et scientia illustres. Ergo Catholici, etiamsi ad infallibilitatis praerogativam non attenderetur, in sola hac humana Ecclesiae suae auctoritate fundamentum jam haberent suae fidei multo certius firmiusque, quam Protestantes. Nam cum pars Protestantium multo maxima tam parum fidem suam ex sacris libris eruere possit, quam Catholici (nemo enim hodie ita desipere posset, ut contrarium assereret); merito quaeritur: quid ergo habeant Protestantes, quod eos securos reddere possit? Quis magis ad sanae rationis principia fidem suam instituit, an ille, qui obvio cuique se credere cogitur, et doctrinam arripit quasi casu sibi et fortuito oblatam, cui nec antiquitas, nec communis consensus potest reverentiam conciliare? an Catholicus, qui nullius privati Doc-

---

a) II *Timoth.* III, 2—9.

toris opinioni se tradit, sed totius Ecclesiae suae et omnium saeculorum fidei?

Verum, ut apertius fiat, quam consentanee agant Catholici ad stricta rationis postulata, addimus, hanc humanam auctoritatem, quamvis tanta sit, ut major haberi non possit; nobis tamen ad fidem nullatenus sufficere hac sola ratione, quod humana sit et ideo fallibilis. Nunquam Ecclesiae docentis auctoritas sat firmum fundamentum esse posset fidei nostrae, nisi persuasum haberemus, Christum illam ita spiritu suo regere, ut aberrare non possit ab ea, quam divinitus accepit, doctrina. Igitur praeter humanam *divinam* quoque Ecclesiae docenti auctoritatem attribuimus juxta illud: *Qui vos audit, me audit.* Divinam dicimus non *immediatam*, cum Deus ipse non loquatur nobis, sed *mediatam*, quia Ecclesia docens Dei nomine et auctoritate, quae credenda sunt, proponit, et, ut legitimum esse possit veritatis organum, speciali Spiritus sancti influxu dirigitur.

Nota. Haec quaestio intime connexa est cum illa de judice controversiarum, quam parte II. hujus Demonstrationis tractabimus. Interim tamen cum ea confundi non debet. Nunc in genere tantum agimus de infallibilitate, quam Christus Ecclesiae suae inesse voluit, illamque ab ipso Ecclesiae fundatore collegio Doctorum aut Magisterio publico affixam fuisse ostendimus. His autem principiis stabilitis vindicatisque nullius fere operae erit, ea, cum opus fuerit, ad auctoritatem Ecclesiae in decidendis fidei controversiis applicare.

PROPOSITIO I.

Triplex potestas Apostolis concessa ex Christi institutione est perpetua.

Prob. I. Christus Apostolis perpetuam promissit assistentiam, atque eo ipso loco (Matth. XXVIII.), ubi eos misit docere et baptizare, statim addidit: *Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus usque ad consummationem saeculi.* Joan. XIV. Paraclitum promisit, qui cum eis maneat *in aeternum.* — Ex his ita concludimus: In Apostolis spectari potest vel persona vel dignitas; jam vero apertum est, verba illa personam Apostolorum non spectare, quia hi usque ad consummationem saeculi permanere non pote-

rant: ergo dignitatem respiciunt, seu munus, quo fungebantur, et quod interire nunquam debuit.

Prob. II. Ratio, cur triplex illa potestas Apostolis concessa fuit, semper perseverat: Ergo et potestas illa perseverare debet.

Prob. Christus potestatem Ecclesiae contulit 1.° propter Religionem, quae tum revelatam ab eo doctrinam, tum cultum ab eo institutum complectitur; 2.° propter ipsam Ecclesiam, cui Religionis cura et custodia commissa est. Atqui Religio debet esse ex Christi institutione perpetua (ex prolus. §. I. prop. III.), et Ecclesia, quae propter Religionem instituta est, deficere non potest (art. II. §. II. prop. I.). Ergo et illam potestatem perpetuam esse oportet, quae propter Religionem et Ecclesiam data est. Et vero, doctrina Religionis absque instructione et Magisterio authentico conservari et propagari non potest; ergo ne in Ecclesia fides deficiat, semper adesse debent, quibus jus et officium sit docendi. Cultus administratio ex Christi institutione Ministerio publico commissa est; ergo quamdiu cultus ille perseverare debet, manet in Ecclesia Ministerii sacri necessitas. Demum magna illa et prope immensa societas Christianorum perpetuo consistere, et in unam ac indivisam Ecclesiam coalescere debet; quod absque debita subjectione et membrorum ab invicem dedendentia ne cogitari quidem potest. Ergo perdurare debet imperium sacrum. (10)

PROPOSITIO II.

Ecclesiae inerrantia ex Christi institutione consistit in Ecclesiae docentis infallibilitate.

Argument. I. Vera Christi Ecclesia inter alias proprietates id quodque habet ab auctore suo, quod interire non possit (art. II. §. II. prop. I.); ex hac autem Ecclesiae dote necessario fluit haec alia, quod non possit a vera Christi doctrina deficere (ibid. prop. II.), quod donum inerrantiae vocamus seu *infallibilitatis passivae*. Atqui inerrantia haec seu infallibilitas passiva, quam vel ipsi ag-

noscunt adversarii, cogitari non potest sine *infallibilitate activa* ex parte Ecclesiae docentis. Ergo etc.

Prob. min. Doctrina in Ecclesia ex Christi instituto conservari et propagari debet per eos, quibus docendi munus commissum est. *Fides ex auditu; quomodo autem audient sine praedicante? Quomodo vero praedicabunt, nisi mittantur.* Rom. X. Habet ergo populus Christianus Pastores suos et Magistros a Christo ipso constitutos, quos audire, quibus obsequi tenetur, nisi velit extorris esse a salute (§. I. huj. art.). Inde manifestum est, recte credi non posse, nisi recte doceatur. Ergo ut Ecclesia integra falli non possit in fide sua, requiritur, ut Ecclesia docens non possit in ea tradenda errare. Demus enim, istud contingere, quod fieri posse agnoscunt adversarii; jam peribit totius Ecclesiae fides, et nullum erit populo Christiano evitandi erroris medium. Nam credere necesse est propter Domini praeceptum, et cum creditur, erratur.

Argum. II. Clara sunt verba Christi, quibus haec Ecclesiae docentis praerogativa exprimitur; et quoniam jam saepius testimonia illa appellavimus, nunc ea indicare sufficiat. Praecipua sunt Matth. XVI. XVIII. XXVIII., Joan. XIV. et XVI., Luc. X, 16 etc. Eandem fuisse Apostolorum doctrinam, patet tum ex verbis Apostoli ad Ephes. IV, 11. et seq. I ad Timoth. III, 15., tum ex eo, quod Apostoli et Seniores in concilio Jerosolymitano (Actor. XV.) decreta sua Spiritus Sancti auctoritate ediderint: *Visum est Spiritui Sancto et nobis.*

Argum. III. *Ex sensu constanti Ecclesiae,* quem nonnisi ex Christi et Apostolorum doctrina haurire potuit. Notum est autem ex omnium saeculorum historia, SS. Patres semper ad Ecclesiae doctrinam provocasse, qua tanquam lucidissimo sole facillimum esset, omnes haereticae pravitatis rivulos siccare. Nam Ecclesiae invictam in retinenda tradendaque ac tuenda veritate constantiam magnifice extollunt; neque eam ex alio fonte deducunt, quam ex illo supernaturali auxilio Ecclesiae docenti promisso, quod eam nunquam sinit a vera Christi doctrina aberrare. Hoc argumentum versarunt tum Patres Apostolici, *Clemens Rom.* et

Ignatius Martyr, tum sequentes ex omnibus Religionis Christianae saeculis, ex quibus antiquissimos tantum indicamus, et qui hanc materiam ex professo tractarunt; ut *Irenaeus* contra haereses, *Tertullianus* de praescriptione, *Cyprianus* de unitate Eccles., item Epist. LIX. ad Florentium, Epist. XL. ad plebem Carthag. etc., *Augustinus* lib. de utilitate credendi, de unitate Ecclesiae et alibi.

Argum. IV. Ipsa ratio philosophica, dummodo vere philosophica sit, et non magis involucra quaerat praeconceptae opinioni, non tantum possibilem esse intelligit Magisterii infallibilis institutionem; sed etiam *a priori* concludet, nihil esse hac institutione Religionis Christianae naturae, nihil fini Ecclesiae, nihil hominum ingenio et indoli magis accommodatum. Et certe, nisi Christus velit mediis extraordinariis Religioni succurrere, eaque quovis tempore in infinitum prope multiplicare, (cujus rei nec in scripturis, nec in experientia fundamentum reperitur,) nullum aliud cogitari potest medium, quo Religio, quae positiva institutio est, semper et ubique pura et incorrupta servari, et Ecclesia finem suum assequi possit. Nam sicut nulla potest esse unitas, nisi omnes eidem fidei ab Ecclesia propositae obsequantur; sic nullum potest esse rationabile obsequium, nisi illi, qui fidem ab Ecclesia accipiunt, certam habeant persuasionem, non homini, sed Deo se credere. In hac sola hypothesi ratio ipsa jubet auctoritati submittere rationem. In hac sola hypothesi certi sumus, verbum Dei nos habere, ejusque legitimam interpretationem. In hac sola hypothesi in eodem sensu scripturae, et quod consequens est, in eadem doctrina convenire possunt incerta alias et fluctuantia hominum ingenia. Unde et hoc clarum efficitur, nihil esse medium inter Naturalismum aut Indifferentismum et infallibilem Ecclesiae auctoritatem.

ARGUMENTA ADVERSARIORUM.

Contra secundam propositionem.

Objiciunt I. Non bene intelligitur, in quo consistat illa infallibilitas, quam tanti faciunt Catholici; neque concipi potest, quomodo ejusmodi attributum, quod soli Deo proprium est,

possit hominibus communicari et in societate existere, quae ex hominibus tantum coalescit. Ergo etc.

Resp. ad I. Infallibilitas duo complectitur; 1.° requiritur, ut Ecclesia cognitionem Revelationis Christianae integram conservet, ne quidquam depereat ex sacris Religionis dogmatibus. 2.° Ut nihil unquam docere possit, quod ad Christi fidem non pertineat, ne corrumpatur sacrum depositum alieni dogmatis admixtione.

Resp. ad II. 1.° Sententiam nostram ex certis veritatis criteriis probavimus. Ubi autem semel certum est, aliquid esse a Deo constitutum, non est anxie inquirendum de modo, quo id fieri possit; Deo enim media deesse non possunt, illud, quod statuit, efficiendi. Multa occulta et obscura sunt in Dei operibus, non supernaturalibus tantum, sed in iis etiam, quae ad naturalem providentiam pertinent. Eventus rerum et effectus cognoscimus; manum autem gubernantis omnia et moderantis Dei non videmus.

2.° Nihil est in sententia nostra, quod rationem offendat; nam et Deum ita posse homines regere, ut in errorem non labantur, et homines ita posse a Deo dirigi, res est adeo aperta, ut a nemine negari possit. Praeterea si Deus potuit Apostolos hoc tam praecellenti dono instruere; cur illud non poterit ad successores etiam extendere? Imprimis cum posita semel Revelationis positivae existentia et Ecclesiae institutione, ratio ipsa naturalis satis intelligat, quam consentaneum id sit divinae sapientiae, ut Revelationis auctor Deus illud, quod auctoritate constitutum est, auctoritate conservet, et hoc medio tam facili et indoli ac ingenio hominum quam maxime accommodato opus suum ad finem perducat. Hinc ratio *infallibilitatem* docentis Ecclesiae non utilem tantum agnoscit et Deo dignissimam; sed eam aliquo modo postulat ut necessariam, cum nullum aliud medium ipsi occurrat, quo possit idem finis obtineri. (11)

Argum. II. Catholici, cum volunt infallibilitatis defensores agere, circulo se innectunt; nam infallibilitatem per scripturas probant, et rursus, cum de scripturis agitur, ad infallibilem Ecclesiae doctrinam recurrunt. Ergo etc.

Resp. I. Scriptura tanquam libro divino et inspirato uti possumus, quando cum Protestantibus nobis quaestio est. Argu-

mentum hoc est *ad hominem*, id est, ab ipsis adversariorum principiis deductum.

Resp. II. Cum illis, qui et Scripturae et Ecclesiae divinam auctoritatem rejiciunt, solo rectae rationis subsidio utimur. Probandum suscepimus, Christum Ecclesiae suae et quidem Pastoribus et Doctoribus infallibilitatis praerogativam promisisse; tota igitur quaestio in facto posita est; ad hujus autem facti probationem testimoniis utimur ex libris N. T. petitis, quorum auctoritatem ad faciendam fidem adstruximus in Demonstratione Christiana. Cfr. object. I. contr. prop. I. art. I. pag. 46.

Argum. III. Si promissiones, quae Apostolis factae sunt, ad eorum successores pertinerent, sequeretur, hos singulos infallibiles esse, iisque dotibus instructos, quas scimus Apostolis fuisse a Christo concessas. Falsum tamen consequens. Ergo etc.

Resp. ad maj. Sequeretur, Apostolorum successores omnibus illis privilegiis et dotibus instructos fuisse, quae ad conservandum fidei depositum et perpetuam Ecclesiae stabilitatem requiruntur, *cone.*; quae ad hunc finem necesseriae non sunt, *neg.* Ad conservandam fidei integritatem et finem Revelationis sufficit, ut corpori Ecclesiae docentis infallibilitatis donum inhaereat; cum autem Dei perfectiones exigant, ut nihil frustra fiat, et ea imprimis, quae extraordinaria sunt, cum parsimonia dispensentur; mirum non est, si plurima, quae Apostolis propria erant, divini spiritus dona, in eorum successores non transierint. Nam Apostolorum successores fidem habebant ab Apostolis traditam, per omnes gentes disseminatam et in Ecclesiis imprimis iis, quae Apostolicae dicebantur, diligentissime conservatam: stabat ergo veritatis regula, cui innixa fides nutare non poterat. Praeterea qui ab Apostolis instituti sunt pastores, missi non sunt ad omnes gentes, sed ad exiguam tantum gregis portionem; neque ut fundarent Ecclesias, sed ut fundatas regerent. Quamvis igitur extraordinaria dona etiam post Apostolorum tempora in Ecclesia non cessarint, et non raro viris apostolicis collata fuerint, quando disseminandum erat inter gentes Evangelium; nihilominus in promissione Christi Matth. XXVIII. facta contineri non possunt, quia alias via ordinaria

in Episcopos transfunderentur usque ad consummationem saeculi, quod oeconomiae Christianae Revelationis repugnat.

ARTICULUS IV.

De constitutione Ecclesiae seu de Hierarchia a Christo instituta.

Christus, qui seipsum tradidit pro Ecclesia, ut eam mundaret et exhiberet sibi gloriosam, non potest eam ullo tempore destituere, sed eam perpetuo nutrit et fovet tanquam caput ejus invisibile. Ab ipso tanquam ex radice vitalis succus in omnes Ecclesiae partes diffunditur. Cum vero Ecclesia societas hominum sit in hac terra degentium; eo modo constituenda erat, qui hominum naturae et fini Ecclesiae esset accommodatus; id est, externis mediis ac visibili modo ordinanda erat et regenda. Primum quidem necesse fuit, ordinem instituere ministrorum, qui praeesset ecclesiasticis officiis, et curam haberet sacrae Reipublicae. Id Christum fecisse jam vidimus, cum potestatem, quam a Patre accepit, in Apostolos transfudit, eamque per legitimam successionem perpetuo in Ecclesia perdurare voluit.

Verum nec ita satis consultum fuisset Ecclesiae saluti, nisi ille, a quo omnis sacra potestas dimanat, eam quoque temperasset sapientissimis institutis, ne scilicet confuse diffflueret, sed suis legibus esset adstricta, atque ita divisa in certos ministrantium ordines, ut non distinctio tantum, sed et subjectio graduum esset, et unus ab altero dependeret, et unus alteri subserviret.

Itaque Christus, ut in nullo Ecclesiae suae deesset, non solum ordines ministrantium distinxit, assignata cuilibet certa operis mensura; sed instituit etiam, ut continuatio esset et series officiorum ita ab extremis ad summa ascendens, ut omnia aptissime cohaererent, ac demum ex summa varietate admirabilis unitas exsurgeret. Quapropter divino consilio statutum est, ut non tantum in qualibet Ecclesia unus praeesset omnibus; sed et tota Ecclesia et Rectores omnes Ecclesiarum sub unius capitis imperio continerentur, et in eo tanquam in communi centro collecti unum tantum corpus efficerent per omnes suas partes mire connexum et compactum. Sic divinus Ecclesiae auctor ul-

timam quasi manum admovit operi suo, et ad perfectionem adduxit Ecclesiae structuram.

OBSERVANDA.

I. Theologi omnem illam potestatem, quam Christus Ecclesiae contulit, dividunt in potestatem *Ordinis et Jurisdictionis*. Prima per *sacram ordinationem* confertur, et Sacramento ordinis annexa est. Altera *canonicam institutionem* exigit, quae subditos assignat, et jus tribuit in fideles; ideoque recte potestas jurisdictionis vocatur. Illa ministros gignit Ecclesiae, illosque idoneos reddit ad facienda dispensandaque mysteria; haec regit Ecclesiam, et jus dat docendi et exercendi Ordines. Magna quidem est et intima inter duplicem hanc potestatem connexio: ambae ad eundem finem supernaturalem a Christo institutae sunt, ambae in eodem Pastorum et ministrorum ordine continentur, ambae sese mutuo sustinent, et divelli ab invicem aegre patiuntur; attamen divelli possunt, et divelluntur non raro, quando illud salus fidelium et prudens rei ecclesiasticae administratio exigunt. Quod satis superque probat, vanam non esse, ut quibusdam videtur, distinctionem illam, neque explodendam ut novam Theologorum adinventionem.

II. Ordo ille personarum, quae Deo consecratae sunt, et secundum diversos gradus Ecclesiae praesunt, aut certa in ea ministeria obeunt, vocatur *Hierarchia*, quae juxta etymologiam nominis idem est ac sacer principatus (ἱερὰ ἀρχή). Sicut a Theologis duplex distinguitur Ecclesiae potestas, sic et Hierarchia duplex est: alia *Ordinis*, alia *Jurisdictionis*. Iterum gradus hierarchici alii divini juris sunt, alii ecclesiastici; de his sermo nobis esse non potest in praesenti quaestione; nam quid Christus voluerit, et qua ratione ille Ecclesiam suam instituerit et constituerit, examinandum suscepimus. *Hierarchia Ordinis*, in quantum Christum ipsum auctorem habet, constat ex Episcopis, Presbyteris et Diaconis (Conc. Trid. Sess. XXIII. can. V.). *Hierarchiam Jurisdictionis* efficiunt Primatus S. Petri in successoribus perdurans, Episcopi et Presbyteri. Ex his nunc facile est, integram Ecclesiae constitutionem eruere, si nempe ad tres gradus, quos Hierarchia Ordinis complectitur, addatur *Primatus*, qui non Ordinis, sed jurisdictionis praerogativa est. Atque ita

totum hoc argumentum in duas partes dispertitur, quas duplici paragrapho absolvemus. Primus ostendet Hierarchiam, quae ex Episcopis, Presbyteris et Diaconis constat, divinae institutionis esse. Secundus probabit, Christum specialem praerogativam Primatus aut supremae potestatis in totam Ecclesiam S. Petro contulisse, in ejus successores propagandam.

§. I.

De Episcoporum, Presbyterum et Diaconorum institutione et distinctione.

OBSERVANDA.

I. In hac materia iterum contrarios habemus Novatores omnes, si illos excipias, qui ad Anglicanam Ecclesiam pertinent, de quibus mox sermo erit. Cum enim Novatores doceant, nihil ex Dei ordinatione discriminis interesse inter Clerum et populum; consequens est, nullam ab illis Hierarchiam admitti a Christo institutam. Imprimis aserrime propugnant, Episcopos Presbyteris jure divino superiores non esse, sed diversis nominibus eundem significari ordinem *Seniorum*, qui docendi et ministrandi officio, quod a communitate acceperunt, humana iterum auctoritate exui possunt. Multa sunt a doctissimis eorum Theologis *Moshemio*, *Salmasio*, *Blondello*, *Basnagio* etc. in hanc rem dicta et conficta, quibus probare nituntur, Hierarchiam illam, a qua tantum splendorem, tantam firmitatem accepit Ecclesia, non esse divinae sapientiae opus, sed humana astutia potius et ambitione natam. Novatoribus praeierant *Wicleffus*, *Albigenses* et *Waldenses*, quibus praeceptoribus Lutherani et Calviniani gloriantur. Horum autem antesignanus fuit *Aërius* Presbyter, secta Arianus, qui invidia et dolore percitus, quod repulsam ab Episcopatu passus fuisset, ut seipsum solaretur, docuit, nullum Episcopum inter et Presbyterum discrimen esse. Et nos non sine ratione conjicere possumus, inter eos, qui saeculo XVI. exorti sunt, Hierarchiae osores plures fuisse, qui, cum superbia elati Duces esse vellent populi, et primas tenere in Ecclesia, episcopalem dignitatem, ad quam ipsi assurgere non poterant, ad se detraxerunt, inique dilacerantes, quidquid antecellere illis dignitate et auctoritate videbatur. Ideo principum et populi favorem omnibus modis

aucuparunt, totam auctoritatem populo et principibus committentes, ut totam iterum ab ipsis reciperent.

II. Ecclesia Anglicana Hierarchiam, quae ex Episcopis, Presbyteris et Diaconis constat, non retinuit tantum, sed et strenue defendit, et pro ea tanquam pro aris et focis pugnat. Propter hoc magnam invidiam sustinet aliorum Novatorum, qui dicunt, eam a pura Evangelii doctrina multum abesse, et fermento papistico turgere. Addunt etiam, malitiose forsan, strenuos illos Episcopalis auctoritatis defensores non tam Religionis, quam proprii commodi studio commoveri. Quae accusatio magnum exinde pondus acquirit, quod in aliis quam plurimis doctrinae articulis dimoveri se ab avita Religione aequo animo passi sint; imo ex ipsa sua Hierarchia nihil aliud retinuerint, quam quod necessarium esset, ut pinguiores reditus et bonorum ac dignitatum gradus in tuto collocarentur. Reipsa nihil illis superest praeter magni nominis umbram; omnem autem ecclesiasticam potestatem pessumdatam habent, cum ruptis legitimae successionis vinculis et a communi trunco separati missionem suam et statuta et fidei articulos a Rege accipiant, cui tanquam supremo capiti subjecti sunt, a quo solo habere se profitentur omnem, quam exercent, spiritualem potestatem. Vide Diction. theol. art. *Anglican.* (12)

III. Praeter illos, qui saeculo XVI. in Ecclesiam irruerunt, *libertatis* et *aequalitatis* praecones, alii surrexerunt Hierarchiae Ecclesiasticae hostes, qui, ut vibrata contra haereticos Ecclesiae fulmina declinarent, per ambages et circuitus et quaesita verborum temperamenta ad eundem fere, quo illi exitum tendebant. Horum antesignanus fuit *Edmundus Richerus* facultatis Theologicae Parisiensis Syndicus, qui Saeculo XVII. ineunte opus suum evulgavit de *ecclesiastica et politica potestate*, ubi inter alia docet: totam jurisdictionem ecclesiasticam primario, proprie et essentialiter Ecclesiae convenire; Romano autem Pontifici atque aliis Episcopis instrumentaliter, ministerialiter et quoad executionem tantum. Doctrina *Richeri* quamvis a suo auctore revocata fuerit; multos tamen habuit ad nostra usque tempora sectatores, imprimis Quesnellum aliosque Jansenistarum partibus addictos, qui ad id constanter contendebant, ut Papam Episcopis coaequarent, Episcopos Presbyteris, Presbyteros plebi, ac

omnem tandem Ecclesiam sub imperium cogerent politicae potestatis.

IV. Nullum quidem in Evangelio praeceptum Dei legitur, quo diversos ministrorum gradus ipse determinasset. Verum praeter id, quod ipsa divina Christi sapientia de hoc dubitare non sinat, non potest certius esse divinae voluntatis argumentum, quam Apostolorum agendi ratio, qui post Christi assumptionem potestatem, quam illi totam in se continebant, quasi per partes, prout illud tempus et necessitas exigebat, aliis diversorum ordinum ministris communicarunt. Ita non egissent Apostoli, nisi mandatum a Christo habuissent; nam sacrosanctum illis erat, ut praeter Magistri sui voluntatem nihil facerent, neque pro arbitrio ordinarent Ecclesiam, sed juxta exemplar, quod ipsis a Christo monstratum fuerat. Haec omnium Ecclesiarum et antiquissimorum Patrum constans persuasio erat. S. Clemens Rom. ad Corinthios scribens cum dixisset, Apostolos per regiones Episcopos et Diaconos constituisse, addit: *Et quid mirum, si quibus in Christo a Deo hoc munus a Christo commissum fuit, praedictos constituerint?* Et Athanasius ad Dracontium: *quae Deus per Apostolos instituit et bona sunt, et firma persistunt.* Sed neque Protestantes in hoc nobis adversantur, atque ex dictis et factis Apostolorum legitimum desumi divinae institutionis argumentum, ipsi fatentur.

V. Majoris ordinis et claritatis causa praesentem controversiam in duas propositiones dividimus; incipientes a Diaconatus Ordine et inde ad ea progredientes, quae partem praecipuam efficiunt hujus, quam contra Protestantes agimus, causae. In tuto erit Catholicum dogma, si probatum fuerit: 1.° Institutum ab Apostolis fuisse Diaconorum Ordinem ab Episcoporum et Presbyterorum Ordine distinctum. 2.° Episcoporum et Presbyterorum Ordines ex apostolica institutione distinctos esse et Episcopos Presbyteris esse superiores.

PROPOSITIO I.

Ordo Diaconorum semper in Ecclesia extitit tanquam gradus sacer et hierarchicus ab Episcoporum et Presbyterorum Ordine distinctus.

Prob. I. pars. Notum est ex Actorum cap. VI., Apostolos, qui primum soli Ecclesiae nascentis curam gerebant,

crescente fidelium numero aliquos sibi assumpsisse adjutores, ut in eos partem sollicitudinis transferrent: assumpserunt autem septem viros, quibus ob officium ministrandi Diaconorum nomen inditum est. Verum non minus tum ex Scriptura, tum ex traditione perspicuum efficitur, illos septemviros ac caeteros deinceps Diaconos non mensarum tantum ministerium, sed sacrum et hierarchicum gradum accepisse, et cultui divino et sacris ministeriis fuisse addictos.

Prob. ex script. 1.° Act. VI. volunt Apostoli, ut in Diaconos eligerentur viri *pleni Spiritu Sancto et sapientia*; quod certe majus aliquid, quam mensarum ministerium indicat. 2.° Electi ab Apostolis inaugurantur per manuum impositionem et orationem, v. 6.; quod fieri solet in ordinatione Sacerdotum.

3.° Stephanus et Philippus, qui ambo ex septem Diaconis erant, sacra munia obeunt statim post suam ordinationem. Stephanus Evangelium praedicat cum tanta vi Spiritus et gratiae, ut nemo Judaeorum posset ei resistere. Act. VI, 8 etc. Philippus evangelizat de regno Dei, et credentes baptizat, Act. VIII, 5 etc. et 35. et 38. 4.° Apostolus in I ad Timoth. III. et Philip. I. Diaconos inter Ecclesiae ministros recenset.

Prob. ex tradit. S. *Ignatius* testis temporum Apostolicorum aequalis in Epistola ad Trallenses ait, Diaconos *ministros esse mysteriorum Jesu Christi;* deinde Calvinum aliosque, qui docent, profanum fuisse ministerium illud, his verbis jugulat: *« Non enim ciborum et potuum sunt ministri, sed Ecclesiae.»* Alia ejusdem S. Patris loca habentur Ep. ad *Polycarp.* n. 8. Ep. ad *Magnesios* n. 6. *Cyprian.* Ep. 65. Diaconos vocat Episcopatus et Ecclesiae ministros, et in Ep. 68. docet, eos ad Altaris ministerium ab Apostolis assumtos. Plura videri possunt apud *Petavium a*) et *Natalem Alex. b*) Cf. etiam, quae mox sequentur, testimonia.

---

a) Tom. IV. dogm. Dissert. lib. II. cap. I. *b*) Dissert. VII. in saec. I.

Prob. II. pars. Palam est ex ipso jam Diaconorum nomine, eos ad illorum ordinem nunquam pertinuisse, qui tanquam Pastores et Doctores gregem regebant, et cultui divino praeerant. Id etiam Apostolus docet et antiquissimi Patres. Apostolus locis supra citatis Diaconos distinguit ab Episcopis, quod vocabulum tum inferioris etiam ordinis Sacerdotes complectebatur. Ex Patribus pauca seligamus. *Ignatius* saepe in epistolis Diaconos nominat tanquam distinctos a Presbyteris et Episcopis. Sic ad Ephes.: *Subjecti estote Episcopo et Presbyteris et Diaconis. Clemens Roman.*, qui SS. Petri et Pauli comes fuit, in I ad Cor. Ep. sic habet: *Summo Sacerdoti sua munia tributa sunt, et Sacerdotibus locus proprius assignatus est, et Levitis* (Diaconis) *sua ministeria incumbunt.* Et cum *Tertullianus* ait *a*): *Jus dandi Baptismum summus sacerdos habet, dehinc etiam Presbyteri et Diaconi;* an non Diaconos aperte ab aliis gradibus distinguit? Cf. Auctores supra cit.

OPPONUNT.

Argum. I. Ex iis, quae Act. VI. referuntur, manifestum est, septem viros illos non ad ministerium aliquod sacrum deputatos fuisse, sed ad officium mere profanum; scilicet, ut mensis communibus deservirent. Hanc quoque S. *Hieronymi* sententiam fuisse, patet ex ejusdem epistola ad Evagrium, ubi Diaconorum fastum invehens ait: *Quis patiatur, ut mensarum et viduarum minister super eos se tumidus efferat, ad quorum preces Christi corpus sanguisque conficitur? Sciant, quare Diaconi constituti sunt, legant Acta Apostolorum, recordentur conditionis suae.* Ergo etc.

Resp. ad I. Murmur illud Graecorum, de quo Act. VI., occasionem quidem dedit electioni Diaconorum; verum quod non ad hoc tantum officium, sed ad ministeria sacra inaugurati fuerint, ex illo ipso Cap. VI. Actorum aliisque tum Scripturae, tum Patrum testimoniis liquido constat. Adde, quod iis Ecclesiae primordiis conjunctae fuerint mensae communes et sacrae. Vide 1 Cor. XI. Ministerium igitur quotidianum utriusque mensae

a) Lib. de Bapt. cap. XVII.

administratio erat, quae quotidie parabatur; quemadmodum Act. II. dicitur: *Erant perseverantes in doctrina Apostolorum et communicatione fractionis panis et orationibus.*

Resp. ad II. 1.° Epistola illa 85. ad Evagrium dubiae saltem fidei est. Vide *Binterim* dissertat. III. Tom. II. Antiquitatum insertam. Pluribus rationibus ac minime spernendis probat vir doctissimus, illam epistolam, quam Hierarchiae oppugnatores tam libenter appellant, falso fuisse S. Hieronymo suppositam. 2.° Si concedatur, Hieronymi esse locum citatum; facile tollitur difficultas, si ad scopum S. Doctoris attenditur. Totus ibi est in retundenda Diaconorum quorundam superbia, qui se supra Sacerdotes erigebant; ideo inter varia eorum munia ea potissimum refert, quae aliquam vilitatis speciem prae se ferunt. Verum alia digniora non excludit; nam in eadem epistola Diaconos nostros Levitis veteris legis comparat, et lib. II. adversus Jovinianum sic habet: *Si tollis ordinem tabernaculi, templi, Ecclesiae . . . nequaquam Episcopi, frustra Presbyteri, sine causa Diaconi.* Ergo Diaconos docet ad sacrum ministerium constitutos, perinde ac Episcopos et Presbyteros.

Inst. I. Illos, qui Act. VI. constituti sunt mensarum ministri, ab omni sacro ministerio fuisse exclusos, satis superque elucet ex his Apostolorum verbis v. 2.: *Non est aequum, nos derelinquere verbum Dei, et ministrare mensis,* et v. 4.: *Non vero orationi et ministerio verbi instantes erimus.* En, quod sacrum erat, sibi reservarunt Apostoli; profanum officium in novos ministros transtulerunt. Ergo etc.

Resp. neg. ant. Quemadmodum Apostoli, cum mensarum et pauperum curam in Diaconos rejecerunt, non tamen omnino a se amoverunt hoc charitatis officium; sic et ipsi Diaconos non voluerunt a sacro ministerio excludere, quamvis sibi tanquam principibus Ecclesiae partes ejus praecipuas reservarint. Agebant Apostoli cum plena potestate a Christo immediate accepta; non ita Diaconi, qui aliquas tantum sacras functiones obibant, neque has sine Apostolorum et postea Episcoporum auctoritate. Sic, quando frangebant per domos panes, et sacram Synaxin celebrabant fideles, coetui praeerant Apostoli, offerebant, consecrabant immaculatam hostiam subservientibus Diaconis. Inde mos ille antiquissimus Ecclesiae, quem ita explicat Justinus M. in Apo-

log. II.: *Postquam is, qui praeest, gratias egit, et populus omnis benedixit, ii, qui apud nos Diaconi dicuntur, dant unicuique eorum, qui adsunt, panem, vinum et aquam, quae cum gratiarum actione consecrata sunt, et ad absentes perferunt.*

Argum. II. Synod. VI. can. XVI. expressis verbis ait, Act. VI. sermonem esse *non de viris, qui ministrant mysteriis, sed de ministerio, quod in usu mensarum adhibebatur.* Hanc suam sententiam concilium tuetur auctoritate S. Joannis Chrysostomi, cujus verba profert ex hom. XII. in Acta. Ergo etc.

Resp. neg. Canonem illum a VI. Synodo oecumenica conditum fuisse, utpote quae canones nullos edidit. Foetus est *Trullanae* Synodi, quae etiam *quini-sexta* vocatur. Haec Synodus ab Occidentali Ecclesia, atque imprimis ab Ecclesia romana, quae caeterarum mater est et magistra, explosa fuit, unde nullius apud nos sunt ponderis plerique illius canones. Mirum, Patres Trullanos S. Chrysostomi testimonium appellasse, qui non negat, sacrum fuisse septem Diaconorum mysterium, sed econtra asserit, munus illud pecuniarum administrandarum per se ad Ordinem Diaconatus non pertinere; idque ex eo probat, quod suo tempore Constantinopoli ad Presbyteros pertineret haec dispensatio.

PROPOSITIO II.

Episcoporum Ordo nullo non tempore a Presbyterorum Ordine fuit distinctus, eique superior.

Non inficiamur, primis Ecclesiae saeculis communia fuisse et promiscua nomina Presbyteri et Episcopi. Verum quamvis commune nomen fuerit; distincti tamen erant gradus et ordines, ita, ut unus fuerit alteri superior; et illi, qui postmodum Episcopi nomen sibi proprium fecerunt, nullo non tempore supremam auctoritatem in Ecclesiis exercuerint, et functiones habuerint sibi proprias, quae Presbyterorum ordini inesse nunquam poterant; quod his fere rationibus conficitur.

I. Diversa semper fuerunt Presbyterorum et Episcoporum officia, atque in illis etiam, quae erant utrique ordini communia, major erat Episcoporum auctoritas. Ordinandi potestatem in solo semper Episcopo agnovit omnis

retro antiquitas atque ita, ut non tantum illicita esset ordinatio, sed et prorsus nulla, si Presbyter eam usurpare auderet. In hoc ipso quanta episcopalis ordinis vis et majestas! *Ordo Episcoporum*, ait S. Epiphanius haeres. LXXV., *ad praeponendos patres praecipue pertinet. Presbyter, cum Patres non possit, filios Ecclesiae regenerationis lotione producit, non tamen Patres et Magistros.* Cum potestate ordinandi Apostolus ad Tit. I, 5. conjungit potestatem regiminis: *Reliqui te Cretae, ut ea, quae desunt, corrigas, et constituas per singulas civitates Presbyteros, sicut et ego constitui tibi.* Haec utique satis indicant, Ecclesias illas una cum suis Presbyteris sub Titi auctoritate fuisse. I ad Tim. V. legitur: *Adversus Presbyterum accusationem noli recipere, nisi sub duobus aut tribus testibus.* In haec verba et illa ejusdem cap. v. 1. ita habet Epiph. loco cit.: *Non alicui ex Presbyteris praecipit, ut accusationem contra Episcopum non admitteret, aut Episcopum non objurgaret.*

Jam in illis functionibus, quae possunt etiam a Presbyteris peragi, quam maxime eminet Episcoporum dignitas, neque unquam magis, quam in illa prima aetate et florentissima juventute Ecclesiae. Episcopi semper agebant potestate libera et tanquam summi pastores; Presbyteri vero tanquam administri Episcoporum partem tantum sacri muneris implebant, idque nonnisi annuente aut jubente Episcopo. *Omnes Episcopum sequimini, ut Jesus Christus Patrem, et Presbyterum, ut Apostolos, Diaconos autem revereamini, ut Dei mandatum,* ait S. Ignatius epist. ad Smyrn.; *sine Episcopo nemo quidquam faciat eorum, quae ad Ecclesiam spectant; non licet sine Episcopo baptizare neque agapen celebrare.* Et Tertull. de bapt.: *Dandi baptismi habet jus summus sacerdos, qui est Episcopus: dehinc Presbyteri et Diaconi, non tamen sine Episcopi auctoritate.*

II. Certum est ex vetustissimorum Patrum testimoniis, ab Apostolorum tempore singulis Ecclesiis singulos praefuisse primi ordinis sacerdotes, qui speciali quodam modo Apostolorum successores vocabantur. Horum nomina in archivis Ecclesiae studiose servabantur; ab his veteres illam Episcoporum successionem deducebant, ad quam sole-

bant Haereticos provocare. Ita Irenaeus lib. III. cap. III.: *Habemus,* inquit, *annumerare eos, qui ab Apostolis instituti sunt Episcopi in Ecclesiis et successores eorum usque ad nos.* Et Tertull. de praesc. cap. XXXII. sic compellat haereticos: *Edant origines Ecclesiarum suarum, evolvant ordinem Episcoporum suorum ita per successiones ab initio decurrentem, ut primus Episcopus aliquem ex Apostolis ... habuerit autorem vel antecessorem.*

III. Viri inter Hierarchiae impugnatores celeberrimi, ut Salmasius, Blondellus, Basnagius, Moshemius etc. contendunt, medio fere saeculo secundo mutationem factam esse in forma regiminis; tunc demum morem invaluisse, ut in qualibet Ecclesia unus praeesset veluti summus Sacerdos, qui deinceps nomen Episcopi solus retinuit, exclusis aliis a dignitatis et nominis communione. Verum praeterquam quod auctores illi opinionem suam aut potius fabulam nullis rationum momentis, nulla auctoritate firmare possint, nostra autem, quae attulimus, argumenta eam penitus evertant; illud quoque certum est, hoc ipso, quod saeculo secundo mediante Episcoporum praecellentia jam in tota Ecclesia stabilita reperiatur, necessario consequi, illam origine divinam esse, et semper in Ecclesia obtinuisse. Qui enim fieri potuisset, ut ab Apostolorum aetate, quorum ultimus S. Joannes ad finem pervenit saeculi primi, usque ad medium saeculum secundum tam insignis mutatio fieret in tota Ecclesia per Orientem et Occidentem; quin commotionem excitasset tanta novitas, aut aliquod occurrat factae mutationis vestigium? Quid ergo? Ita Christus providisset Ecclesiae suae, ut vix elapso post ejus ascensum saeculo communi consensu ubique discessum fuisset ab ejus dictis et institutis? Idque ab illis factum esset viris sanctissimis, qui apostolicam vivendi rationem edocti tam longe aberant ab omni dominandi libidine; quibus nihil antiquius erat, nihil sanctius, quam in nulla re ab Apostolorum doctrina discedere; quae autem ab illis constituta fuerant et tradita, servare et tueri quam accuratissime? Ergo etc. (13)

Contra objicitur.

Argum. Totum Hierarchiae aedificium potissimum in discrimine Episcopatus et Presbyteratus positum est; atqui hoc discrimen non est juris divini; siquidem saeculo tantum secundo consuetudo illa inducta est, quae, ut ait Salmasius, ex uno ordine duos fecit, et nomina etiam distinxit Episcopi et Presbyteri. Ergo etc.

Minoris probatio prima et praecipua in libris N. T. reperitur; ubique enim promiscue sumuntur Episcopi et Presbyteri vocabula. Loca Scripturae praecipua haec sunt. Ad Philipp. cap. I. v. 1 et I ad Timoth. III. Apostolus ab Episcopis statim transit ad Diaconos nulla facta Presbyterorum mentione. Ad Tit I. de Presbyteris loquitur per singulas civitates constitutis, eosdem autem postea (v. 7.) Episcopos vocat. Actor. XX. v. 17. idem Apostolus dicitur a Mileto misisse Ephesum et vocasse majores natu Ecclesiae (τοῦς πρεσβυτέρους); versu autem 28. haec ad eos verba dirigit: *Attendite vobis et universo gregi, in quo vos Spiritus sanctus posuit Episcopos regere Ecclesiam Dei.* I ad Tim. IV. Timotheus ordinatus fuisse dicitur *per impositionem manuum Presbyterii.* Et S. Petrus epist. I. cap. V. Seniores ita alloquitur: *Seniores, qui in vobis sunt* (πρεσβυτέρους τοὺς ἐν ὑμῖν), *obsecro consenior* (συμπρεσβύτερος): *Pascite, qui in vobis est, gregem Dei.*

Atqui haec promiscua vocum usurpatio luculenter probat, eundem ordinem tempore Apostolorum fuisse Presbyterorum et Episcoporum. Ergo etc.

Resp. neg. min. I. Nos luculenter probavimus, ab exordio Ecclesiae duplicem fuisse Sacerdotum et Pastorum ordinem, utrumque Christi ipsius jussu et auctoritate institutum. Ea autem, quae ab adversariis congeruntur, testimonia probant tantum, communia fuisse utriusque ordinis nomina. Neque illud aliter fieri in primis Ecclesiae initiis potuit; nam neque Episcopi neque Presbyteri nomen ex se vim habet significandi illum ministrorum gradum, quem nunc ex usu et consuetudine Ecclesiae designat. Omnis siquidem dicendi ratio in communi usu versatur, idque imprimis in illis vocabulis contingit, quae ad significanda officia et dignitates adhibentur. Constat enim, et varia esse, quibus idem officium indicatur, nomina; et diversa item

officia, quae eodem nomine designantur. Quid mirum igitur, si in designandis Episcoporum et Presbyterorum ordinibus, qui plurima habent communia, et quibus tanquam novis et recens institutis nomina ex analogia quaerenda erant, aliqua ab initio incertitudo aut fluctuatio reperiatur? Ergo ex nominum communione nulla probari potest graduum permixtio. Quis ex eo, quod *Papae* nomen olim non Episcopis tantum, sed et Presbyteris commune fuerit, concludet, Romanum Pontificem eodem tunc, non cum Episcopis tantum, sed et Presbyteris gradu stetisse?

II. Textus, qui in probationem efferuntur ab adversariis, in duas classes distingui possunt. Alii siquidem Presbyteri nomen Episcopis attribuunt; alii videntur Episcoporum nomine Presbyteros quoque comprehendere. Quod primum attinet, omnes confitentur, in scripturis Episcopos etiam Presbyterorum nomine fuisse appellatos. Nomen enim *Presbyteri*, si originem spectas, aetatis, si usum, dignitatis et Sacerdotii praerogativam indicat, et sub utroque respectu Episcopis potiori quodam jure conveniebat; utpote qui vulgo erant aetate seniores, semper autem dignitate prae caeteris eminentes et in Sacerdotii apice constituti. Sic ergo *Presbyteri* nomen tunc commune erat, sicut insequentibus saeculis nomen *Sacerdotis* commune fuit utriusque ordinis viris.

Major in eo difficultas est, an nomen Episcopi unquam fuerit secundi ordinis Presbyteris attributum. Illud negat S. Epiphanius contra Aërium disputans, eumque secuti sunt doctissimi hierarchici ordinis defensores apud Angelos *Hammondus*, *Pearsonius*, *Beveregius* etc. Dicunt autem, Apostolos in quibusdam Ecclesiis Clerum ita instituisse, ut complures ordinarent primi ordinis Presbyteros seu Episcopos, quos ad alias dein Ecclesias mitterent. Plures tunc Philippis fuisse ejusmodi primi ordinis Presbyteros, quando Apostolus epistolam direxerat ad eam Ecclesiam, plures etiam Ephesi commoratos, quibus Miletum vocatis Apostolus gregem Domini commendavit. Ad illud autem, quod idem Apost. ad Timoth. scribens, postquam dotes expresserat Episcopi, statim ad Diaconos teranseat, respondent, de solis Episcopis ibi sermonem esse, omissos autem Presbyteros; quia satis notum erat omnibus, easdem fere dotes, eundem virtutum apparatum,

qui Episcopo necessarius esset, etiam in Presbyteris requiri, qui, licet inferioris ordinis essent, tamen partem magnam tunc sustinebant pastoralis curae.

Multo tamen communior est sententia eorum, qui cum Chrysostomo, Ambrosio, Hieronymo, Isidoro, Anselmo, Thoma aliisque multis existimant, Episcopi appellationem Apostolorum tempore communem fuisse primi et secundi ordinis Presbyteris. Scilicet Episcopi nomen, quod juxta vocis etymologiam (ἐπισκοπέω) idem significat ac inspicere, rei alicujus curam gerere, et simplici Presbytero tribui poterat; antequam ad certum ministrorum ordinem adstricta fuerit ejus significatio. Magnam huic sententiae lucem affundit illa Patribus valde usitata verborum Apostoli interpretatio, quod nempe in plerisque Ecclesiis recens excitatis nondum primi, sed secundi tantum ordinis Sacerdotes praepositi fuerint, qui in administranda Ecclesia omnia ea praestarent, quae differri longius non poterant, neque episcopalem characterem necessario exigebant. Caetera, quae majoris erant potestatis, in Episcoporum aut Apostolorum adventum reservabantur. Illi ergo Presbyteri, qui ita instituti fuerant, ideo Episcopi vocabantur, quia fidelium conventibus praeerant, rem divinam faciebant, et curam gerebant Ecclesiae tanquam fideles excubitores in domo Dei. Interea Apostoli supremam in Ecclesias inspectionem ipsi cum magna sollicitudine exercebat, Episcoporum munia ipsi obibant, exortas controversias dirimebant, et quae necessaria videbantur, aut praesentes aut absentes per litteras ordinabant.

Ergo putandum non est, ut etiam S. Epiphanius observat, Apostolos in omnibus, quas constituebant, Ecclesiis statim ab initio tres illos ordines, ex quibus Hierarchia componitur, instituisse. Siquidem pro arbitrio et prudentia sua modo integram Hierarchiam, modo ex primo et tertio, aut ex secundo et tertio ordine ministros instituebant, prout nascentis Ecclesiae necessitas postulabat. Ita rem explicat S. Epiphan.: *Neque enim subinde omnia ab Apostolis ordinari poterant; et quidem Presbyteris imprimis et Diaconis opus erat, a quibus videlicet ambobus Ecclesiae negotia administrari possunt. Quare ubi nondum Episcopatu dignus aliquis occurrerat, nullus ei loco praepositus est Episcopus. At ubi necessitas postulabat, nec eorum, qui Episcopatu digni*

erant, copia deerat, ibi Episcopi constituti. Sed quum haud magna multitudo foret, reperiri nulli potuerunt, qui Presbyteri crearentur; unde solo Episcopo contenti fuerunt. Sine Diacono vero Episcopus esse non potest; quare in id Apostolus incubuit, ut ministrandi gratia Episcopo Diaconi suppeterent. Itaque quum nondum Ecclesia suis omnibus functionibus expleri posset, per illud tempus istiusmodi singulorum locorum status extitit. Neque vero ulla res est, quae ab initio suis omnibus numeris absoluta fuerit.

Instant. Scripturae testimoniis commoti SS. Patres non semel apertis verbis confessi sunt, Episcopatum a Presbyteratu ex primaria sui institutione nihil differre, et humana tantum voluntate in duo scissum esse, quod unum fuerat ab Apostolis traditum. Haec imprimis, ut de reliquis sileamus, S. Hieronymi sententia fuit, quam ille tum in commentario ad cap. I. epistolae ad Titum, tum in epistola ad Evagrium jam laudata fusius prosequitur. Docet autem in commentario, ante schisma inter Corinthios subortum (de quo Apostol. I. ad Cor. c. I.), eundem fuisse Presbyterum et Episcopum. *Paulatim vero ut dissensionum plantaria evellerentur, ad unum omnem sollicitudinem esse delatam.* Tunc ita pergit: *Sicut ergo Presbyteri scient, se ex Ecclesiae consuetudine ei, qui sibi praepositus fuerit, esse subjectos; ita Episcopi noverint se magis consuetudine, quam dispositionis dominicae veritate, Presbyteris esse majores.* Eadem fere in epist. ad Evag. habet.

Resp. Hoc argumentum, in quo adversarii magnum causae suae firmamentum positum esse putant, omnino praeterire non possumus, quamvis brevitati studendum sit. Haec ergo adnotasse sufficiat.

1.° S. Hieronymus nonnullis videtur in ea revera sententia fuisse, quod Episcopi jurisdictionis primatum ex humana institutione acceperint; quamvis, ut Bellarminus observat *a*), non adeo constans videatur in illa sententia, ut valde probabile sit, eum non omnino certum fuisse.

2.° « Notissimum est, ut doctissimus *Morinus* ait *b*), omnibus in S. Hieronymi lectione versatis, eum in disputationis fervore

a) Lib. I. de Cler. cap. XV. *b*) De sacris Ordinationibus part. III. Exercit. III. cap. III. n. 21.

rhetoricis amplificationibus et hyperbolis plurimum indulgere, et ἐνεργητικῶς admodum καὶ ἐμφατικῶς sententiam suam pronuntiare. » Mirum itaque non est, si in hac disputatione, in qua totus est, ut tumorem deprimeret quorundam Diaconorum, qui supra Presbyteros superbius se efferebant, sicut ex una parte plus aequo depressit Diaconorum officium, ita ex altera Presbyterorum ordinem, quantum potuit, evexit.

3.° Certum est, allata S. Hieronymi loca plura continere parum exacta et cum historia ecclesiastica aliisque S. Patris textibus pugnantia; ita quidem, ut quibusdam suspicio orta sit, objecta loca, ut et alia Patrum nonnulla, Haereticorum, fortassis Aërianorum fraude corrupta fuisse. S. Hieronymus ait, Episcoporum principatum tunc demum ortum habuisse, quando coepit dici in Ecclesia: *Ego sum Pauli, ego Apollo, ego autem Cephae* (I Cor. I.). Id ergo contigit non multis post annis, quam Evangelium gentibus praedicatum fuit; contigit, cum adhuc viverent Apostoli, et Ecclesias summa auctoritate regerent. Ergo Apostolorum fuit illa institutio; ergo juri divino tribuenda.

Praeterea S. Hieronymus in lib. de scriptoribus Eccles. ipse ait, *Jacobum* statim a Christi ascensione ordinatum fuisse Episcopum Jerosolymorum. S. Petrus, qui primum Antiochenam Ecclesiam rexerat, inde Romam discedens *Evodium* Antiochenum Episcopum creavit, cui deinde successit *Ignatius*. Haec in Eusebii Chronico leguntur, quod ipse Hieronymus edidit. *Marcus* Evangelista a. S. Petro Alexandriam missus est, ut illam Ecclesiam gubernaret; huic, cum mortuus esset, anno Neronis octavo *Anianus* successit. *Evodii* autem et *Marci* ordinationes episcopales octo aut novem annis Corinthiacum schisma praecesserunt. Non intelligitur, qua ratione conciliari haec possint cum ea S. Doctoris sententia, occasione tantum Schismatis Corinthiorum ab Apostolis creatos fuisse Episcopos. Accedit, quod S. Hieronymus multa alia habeat, quae evincunt, eum praeeminentiam Episcoporum divinae institutioni adscribere. In laudato commentario Episcopis Mosis exemplum proponit: « *Qui cum haberet in potestate solus praeesse populo Israël, septuaginta elegit, cum quibus populum judicaret.* » Moses certe divina institutione major erat septuaginta senibus. In epistola ad Marcellam ait, Episcopos Apostolis succedere. In epist. ad Evagr. comparat Episcopum

Aaroni, Presbyteros filiis Aaronis. Ibidem expresse asserit, solos Episcopos sacrae ordinationis esse ministros.

4.° Ergo in mitiorem sensum explicanda sunt, quae ab adversariis objiciuntur, ne secum pugnare videatur S. Doctor, aut modum in loquendo excessisse. Notandum est igitur 1.°, Hieronymum non asserere, Episcopos *tantum* ex Ecclesiae consuetudine esse majores, et *nullatenus* ex dispositione divina; sed *magis* ex Ecclesiae, quam ex Christi institutione. Quod ideo dicere potuit, quia in illis Ecclesiae primordiis Episcopi cum Presbyteris communi consilio res Ecclesiae tractabant et moderabantur, divisa cum ipsis jurisdictione externa, saltem quantum ad usum et exercitium. Verum cum aucto jam fidelium numero dissensiones orientur in Ecclesiis . . . *et unusquisque eos, quos baptizaverat, suos esse putabat, non Christi*, tunc ad extinguenda schismatum semina Episcopi Ecclesiae curam ad se solos revocabant. Mens ergo S. Patris haec esse poterat: Christum, quamvis Episcoporum Ordini plenam potestatem dederit regendi Ecclesiam; modum tamen exercitii et usum hujus potestatis non determinasse, sed id tantum praecepisse, ut eam non sua, sed Ecclesiae utilitate moderarentur; exinde factum esse, ut ab initio vix aliquod discrimen inter Episcopos et Presbyteros appareret, postmodum autem necessarium visum esse propter Schismata, ut magis et evidentius se exerceret episcopalis auctoritas.

2.° Potest et alia admitti interpretandi ratio, si supponatur S. Hieronymus in ea fuisse non improbabili plurimorum opinione, quod in primo ortu Ecclesiae raro instituti fuerint Episcopi, sed Presbyteri tantum, qui sub Apostolorum suprema inspectione Ecclesias gubernarent. Ea ergo S. Patris mens esset, quod licet episcopalis dignitas Christum auctorem habeat, qui totam ejus plenitudinem in Apostolos transfudit; nihil tamen a Christo ordinatum fuerit, quoad actualem Episcoporum in Ecclesias institutionem; nam quamdiu Apostoli viverent, deficere non poterat haec potestas; ab eorum autem voluntate dependebat, ut, cum idoneos ad illud viros invenirent, aut aliter Ecclesiae alicujus necessitas id exigeret, ipsi successores sibi eligerent, quos regendis Ecclesiis praeficerent. Haec porro necessitas tum demum adesse visa est, cum ex intestinis discordiis magna Ecclesiis pernicies imminebat.

Quid ergo de illo S. Patris pervagato loco sentiendum, ex epist. ad Evagrium: *Quid enim facit excepta ordinatione Episcopus, quod Presbyter non faciat?*

Resp. I. Utique verum esse, quod S. Doctor ait, praeter ea, quae characterem episcopalem exigunt, nihil esse, quod non deficiente Episcopo, ubi Ecclesiae necessitas illud exigit, Presbyteris committi possit: quin et ipsa Episcopalis jurisdictio vacante sede a Presbyteris exercetur. Sed permagna tamen est inter utrumque ordinem differentia, quia Episcopus ex plenitudine potestatis agit; Presbyter autem cum eadem sacramenta conficit, aut iisdem muniis fungitur, cum potestate agit saepe precaria tantum, semper autem obnoxia legi et imperio Episcopi.

II. Respondet Thomassinus *a*): «Cum dicit Hieronymus, sola ordinandi potestate praestare Presbyteris Episcopos, de amplitudine episcopalis ordinis nihil demetit, etsi in angustum eam videatur contrudere. Quisquis enim Episcopis ordinandi potestatem solis vindicat, is profitetur, solos Episcopos illam Sacerdotii amplitudinem, eas sacrae potestatis opes immensas esse consecutos, quas refundere in omnes orbis Ecclesias et in omnes deinceps saeculorum decursus possint.»

Nota. Forsan in hac parte diffusiores fuimus, quam oporteret in opere Tyronibus conscripto. Verum et hoc non inutile judicavimus, immorari paululum ejusmodi quaestionibus, quae materiam concernunt maximi momenti; ut res ipsa clariore in luce collocetur, et non omnino peregrini sint Theologiae Candidati in criticis hujus generis disquisitionibus.

§. II.

De institutione Primatus.

OBSERVANDA.

I. Ut Hierarchia, quae ex Episcopis, Presbyteris et Diaconis constat, dici possit divina ordinatione instituta, necesse non fuit, ut Christus ipse adhuc in his terris vivens diversorum ordinum ministros crearet. Omnes sacri ministerii partes et quidquid ad Ecclesiae regimen pertinebat, Apostolis contulit, simulque modum ipsos edocuit, quo postmodum in Ecclesiis dividenda esset sa-

a) De vet. et nova Eccl. discip. part. I. lib. I. cap. I. n. 13.

crae reipublicae administratio; ut ita ab Apostolis exiret omnis sacra potestas, et inde divisa in partes omnes ubique Ecclesias irrigaret et foecundaret.

Aliam omnino viam iniit Christus in instituendo Primatu. Nam si alii ministerii ecclesiastici gradus ab Apostolis Christi nomine et auctoritate institui poterant, quia in eorum potestate continebantur, et ex ea tanquam rivuli ex fonte dimanabant; id de supremo Ecclesiae principatu dici non potest; non enim poterat in Apostolorum potestate contineri illa dignitas, qua unus inter omnes alios emineret, et caput esset totius collegii apostolici. Hunc ergo Primatum Christus immediate ipse instituit; illum, qui primus inter Apostolos primatum gerere, et successoribus transmittere deberet, ipse designavit; ipse propriis quasi manibus fundamentum illud posuit, quo potissimum sustineri voluit Ecclesiam suam.

II. Contra Primatum inflammato furore diu debacchati sunt novatores, in lacessendo et convitiando fere ad insaniam procaces. Successu temporis furor ille nonnihil deferbuit, multosque hodiedum pudet tam impotentis irae. Imo nullo non tempore fuerunt inter illos aequiores viri, qui, licet ex sectae suae praejudiciis Primatum ad jus divinum pertinere negaverint, fassi tamen sint, eum ad unitatem conservandam utilissimum esse, ideoque ab Ecclesia sapientissime institutum.

III. Inter Catholicos nemo reperitur, qui Primatum a Christo institutum esse neget; neque enim Catholicus esse posset, qui in hanc insaniam erumperet. Contingit autem in hac materia, quod et in aliis quibusdam doctrinae punctis, ut haereticorum dogmatum defensores inter nostrates affines suos aut semifratres habeant, qui, quod aperte negare non audent, lacessere tamen non desinunt, et multis exceptionibus et distinctionibus ita attenuare, ut vix aliquid praeter nomen remaneat. De *Edmundo Richero* jam dictum est. Quid hac de re senserit postmodum Jansenianorum secta, quid in Germania novi reformatores *Febroniani*, *Emsiani* etc., satis ubique notum est. Neque credendum est viris istis, cum pacis studium simulant, et se id agere contendunt ad conciliandos Ecclesiae Catholicae dissidentium animos; nam sua quaerunt, non quae Jesu Christi; neque ex semine sunt virorum illorum, per quos salus fieri possit in Israël.

IV. Primatus dividitur in Primatum *honoris*, *auctoritatis* et *jurisdictionis*. Primatus *honoris* nihil est aliud, quam tituli praerogativa, cui annexa essent jura quaedam honorifica; v. g. Jus primum locum occupandi in conventibus etc. Primatus *auctoritatis*, si ab illo jurisdictionis distinguitur, potestatem aliquam directoriam exprimit, seu jus disponendi negotia, proponendi materiam in consessibus, colligendi vota, sententiam promulgandi etc. Primatus *jurisdictionis* ille est, qui veram potestatem in alios tanquam sibi subditos exercet, quos regere legibus potest, et in judicium vocare, et coërcere poenis. De hac distinctione nihil, ut puto, apud veteres occurrit; nunc autem bene intelligenda est et sedulo retinenda propter vaferrimorum hominum artes, qui licet nomen Primatus retineant, omnia tamen studia eo convertunt, ut eum juribus suis ac potestate exuant, nec quidquam praeter honoris quaedam insignia, aut ad summum *Directorium* aliquid in Ecclesiae negotiis relinquant.

PROPOSITIO I.

Christus in Ecclesia sua Primatum instituit, quem sancto Petro contulit et in Ecclesia semper perdurare voluit.

PROBATUR I. PROB.

ARGUMENTUM I. ex insigni loco Matth. XVI. ducitur, ubi Petrus praecellenti ratione inter alios Apostolos designatus est fundamentum Ecclesiae, addita promissione clavium regni coelorum. Haec sunt Christi ad Petrum verba v. 17. et seq.: *Beatus es Simon Bar-Jona, quia caro et sanguis non revelavit tibi, sed Pater meus, qui in coelis est. Et ego dico tibi: quia tu es Petrus, et super hanc petram aedificabo Ecclesiam meam, et portae inferi non praevalebunt adversus eam. Et tibi dabo claves regni coelorum; et quodcunque ligaveris super terram, erit ligatum et in coelis, et quodcunque solveris super terram, erit solutum et in coelis.* Necesse non est lucem his verbis affundere. Hoc unum rogamus adversarios, ut ea abjecto partium studio legant et perlegant.

ARG. II. ex illo non minus illustri loco desumitur Joan. XXI, 15—17., ubi Primatus Matth. XVI. promissus Petro revera collatus est. Christus ter Petrum interrogat: *Simon*

Joannis diligis me? et trinae amoris testificationi trinum subjungit mandatum: *pasce agnos meos, pasce oves meas.* Obvius est horum verborum sensus. Si praeterea attenditur, Christum praesentibus reliquis Apostolis solum Petrum allocutum esse, et ab eo non tantum petiisse, an eum diligeret, sed an eum *plus aliis* diligeret; profecto negari non potest, specialem Petro praerogativam obtigisse, et Ecclesiam universam, agnos et oves Christi, totum ovile ei a supremo pastore (Joan. X.), a pastore pastorum (I Petr. V.) commendatum fuisse.

Arg. III. ex illis script. locis desumitur, quae probant, Petrum omnibus semper Apostolis a Christo fuisse praelatum. Joan. I, 42. cum Petrus prima vice ad Jesum accederet, intuitus eum Jesus dixit: *Tu es Simon filius Jona, tu vocaberis Cephas;* addit Evangelista: *quod interpretatur Petrus.* Notandum est, nulli Apostolorum praeter Petrum aliud nomen impositum fuisse. Matth. XVIII. Christus pro se et Petro tributum solvit. Pedes Petri primum lavit, Joan. XIII. Resurgens ei seorsim apparuit, Luc. XXIV. Demum singulariter pro Petro oravit Christus Luc. XXII.: *Ego rogavi pro te, ut non deficiat fides tua, et tu aliquando conversus confirma fratres tuos.*

Arg. IV. ex eo conficitur, quod Petrus constanter primo loco ponatur ab Evangelistis, et quandoque solus tacitis reliquorum nominibus; quod casu contigisse a nemine hucusque serio dictum fuit. Matth. X. expresse additur: *primus Petrus;* hujus rei autem alia ratio dari non potest, quam Petri super omnes Apostolos praecellentia. Praeterea tanquam Apostolorum coryphaeus solus nominatur praetermissis aliis. Marc. I, 36.: *Prosecutus est eum Petrus, et qui cum ipso erant.* Luc. IV.: *Dixit Petrus, et qui cum ipso erant.* Marc. XVI.: *Dicite discipulis ejus et Petro.* Et Act. II.: *Stans Petrus cum undecim.* Act. V.: *Petrus et Apostoli dixerunt etc.*

Arg. V. Constat, Petrum post Domini ascensum statim et ubique se gessisse tanquam apostolici collegii principem, eumque ut talem suspexisse reliquos Apostolos. Ille Act. I. exsurgens in medio fratrum alium Apostolum eligendum

esse docet in locum Judae. Ille post acceptum Spiritum sanctum Act. II. primus in aliorum Apostolorum praesentia ad populum verba fecit, et primam Jerosolymis Ecclesiam fundavit. Ille primus coelesti visione monitus gentiles ad Ecclesiam adduxit Act. X. et, ut multa alia praetermittamus, primus in concilio Jerosolymitano sententiam dixit. Ex quibus omnibus pronum est dicere cum S. Chrysost. hom. III. in Actus Apost.: *Quam est fervidus! quam cognoscit creditum a Christo gregem! quam in illo choro princeps est!*

Arg. VI. Non exiguum his argumentis pondus accedit ex unanimi PP. tum Graecorum tum Latinorum testimonio. Nam haec communis et antiquissima Ecclesiae fides nonnisi ex Apostolorum doctrina et Christi institutione dimanare potuit. *Origenes* hom. II. de diversis appellat sanctum Petrum *summum Apostolorum verticem.* Et in caput VI. epist. ad Rom. ait, summam rerum de pascendis ovibus Petro traditam fuisse, et super ipsum velut super petram aedificatam esse Ecclesiam. S. *Basilius* serm. de judicio Dei de Petro ait: *Ille beatus, qui caeteris praelatus discipulis fuit, cui claves regni coelestis commissa sunt.* S. *Chrysost.* hom. V. de poenit.: *Post gravem illum lapsum, iterum eum* (Petrum) *evehit: Ecclesiae praefecturam ipsi per universum mundum tradidit.* Ex Latinis quoque haec pauca sufficiant. *Optatus Milev.* I, 7. ait: (Petrus) *praeferri Apostolis omnibus meruit, et claves regni coelorum communicandas caeteris solus accepit. Ambros.* in cap. XII. epist. II. ad Cor.: *Primatum* (inquit) *non accepit Andreas, sed Petrus. Augustin.* lib. de Bapt. cap. II.: *In scripturis sanctis didicimus, Apostolum Petrum, in quo primatus Apostolorum tam excellenti ratione praeceminet, aliter quam veritas postulabat, de circumcisione agere solitum.*

Probatur II. pars.

I. Natura et constitutio Ecclesiae, quam ipsa a Christo accepit, mutari non potest, et cum Ecclesia perpetua sit, etiam perpetuo perdurare debet. Atqui Primatus ad originariam Ecclesiae constitutionem pertinet. Ergo etc.

II. Semper manet finis, propter quem Primatus a Christo institutus est; ergo et Primatus perdurare debet.

Prob. Finis Primatus est unitatis conservatio; ut unum sit corpus, una fides, unum baptisma. *Ut unitatem manifestaret,* ait *Cypr.* de unitate Eccles., *unitatis ejusdem originem ab uno incipientem sua auctoritate disposuit.* Et S. *Hieronymus* lib. I. adversus Jov. cap. XIV.: *Unus inter duodecim eligitur, ut capite constituto schismatis tollatur occasio.* Atqui Ecclesia ex Christi institutione semper debet esse una. Ex prop. II. part. II. Ergo etc. Quinimo multo magis indiget Ecclesia hoc servandae unitatis medio post Apostolorum tempora; illi enim speciali infallibilitatis praerogativa gaudebant, quae in eorum successores non transiit.

III. Potestatem Apostolis concessam in eorum successoribus perdurare priori paragrapho probavimus. Ergo et Primatus Petro prae caeteris omnibus collatus in ejus successoribus manet.

IV. Christus Matthaei XVI. expressis verbis praedicit, Petrum praecipuum fore Ecclesiae fundamentum: *super hanc Petram aedificabo Ecclesiam meam.* Atqui de illa Ecclesia ibidem dicitur: *Portae inferi non praevalebunt adversus eam;* ergo ex Ecclesiae perpetua stabilitate necessario sequitur immota fundamenti firmitas.

PROPOSITIO II.

Christus non honoris tantum, sed et jurisdictionis Primatum instituit.

Prob. I. Matth. XVI. Petro promittuntur claves regni coelorum cum potestate ligandi atque solvendi. Joan. XXI. pastor constituitur super oves Christi. Atqui haec veram potestatem imperii exprimunt, ex prop. III. §. I. art. III.

Prob. II. Christus instituit Primatum, ut prop. I. probatum est; atqui alium instituere non potuit, quam Primatum jurisdictionis; quis enim credat, Christum, qui humilitatem toties verbis et exemplo suo commendavit, qui omnem praeeminentiae aemulationem a discipulis longissime abesse voluit, nudos honoris titulos instituisse?

Prob. III. Primatus propter commune Ecclesiae bonum institutus est; scilicet ad Religionis integritatem, totiusque Ecclesiae in uno corpore compagem conservandam; atqui ut hic finis obtineatur, honoris praerogativa non sufficit, sed continua requiritur vigilantia cum omni ea auctoritate, quae ad implendum tam sublime tamque difficile munus necessaria est. Requiritur potestas legislativa, executiva et judiciaria. Ergo jurisdictionis, non honoris tantum Primatus a Christo institutus est.

Prob. IV. In antiquorum Patrum scriptis nullum occurrit vestigium inanis illius distinctiunculae, quae a modernis quibusdam subtilius quam verius excogitata est. Patres, quibus utique ignotum non erat, quid Christus voluerit et instituerit, ubique de Primatu loquuntur, qui non nomine tantum, sed reipsa talis sit, cui concredita sit Ecclesiae praefectura per universum mundum, potestas pascendi, ligandi et solvendi, seu regendi universam Ecclesiam. Haec ex Patrum testimoniis, quorum aliqua propos. I. attulimus, tam clara sunt, ut in omnium oculos incurrant. (14)

ARGUMENTA ADVERSARIORUM DILUUNTUR.

Argument. I. Petrus nihil prae caeteris Apostolis accepit. Ergo etc.

Prob. Omnia ea, quae Petro concessa fuisse legimus, etiam caeteris Apostolis tribuuntur in scripturis. Omnibus datur potestas ligandi et solvendi, Matth. XVIII., omnes vocantur fundamenta Ecclesiae, Ephes. II. et alibi, omnibus ovium cura commissa est. De se ipso et reliquis Apostolis ait Paulus: *Pro Christo legatione fungimur a*). *Sic nos existimet homo, ut ministros Christi et dispensatores mysteriorum Dei b*). Ergo omnis Primatus praerogativa excluditur.

Resp. I. Qui illum tam solemnem Christi sermonem Matth. XVI. absque praejudicata opinione perpenderit, intelligit, magnum aliquid et excellentius prae caeteris Apostolis Petro fuisse promissum; secus hic admittendus esset verborum Christi sensus: Vere felix et *beatus es Simon Barjona*, qui divinitatem meam

---

a) II Cor. V, 20. *b*) I Cor. IV.

tam praeclaro testimonio confessus es; nam, quae dixisti, non ex te habes, neque humana investigatione didicisti, *sed Pater meus revelavit tibi.* Audi nunc, quae tu impetraturus sis, in tantae confessionis praemium. *Et Ego dico tibi;* Ego verus Dei filius, uti professus es, notam tibi facio excellentiam tuam: *Tu es Petrus*, nec immerito hoc tibi a me nomen imponitur; nihil enim habebis prae caeteris Apostolis praecipuum; sicut ipsi fundamentum erunt Ecclesiae, ita et tu eris; habebis ligandi et solvendi potestatem, sicut et ipsi; claves regni coelorum tibi dabo, sicut et ipsis. An non aperta blasphemia est, verbis incarnatae sapientiae sensum ejusmodi ridiculum et absonum subjicere?

Resp. II. Ex eo, quod omnibus Apostolis data fuerit ligandi solvendique potestas, quod fundamentum Ecclesiae constituti fuerint omnes etc., sequitur tantum, potestatem Petro concessam ab illa Apostolorum non fuisse genere diversam, sed gradu. Quod ita explicat S. *Leo a*): *Inter beatissimos Apostolos in similitudine honoris fuit quaedam discretio potestatis; et cum omnium par esset electio, uni tamen datum est, ut caeteris praeemineret.* Et vero, an Petrus, quotiescunque aliquid promissum aut concessum est Apostolis, non etiam in eorum numero comprehendebatur? Quare ergo ipsi specialius adhuc claves datae sunt et cura ovium commissa? Impossibile est, in illis locis non agnoscere praeeminentiam Petro concessam, qua in celsiore fastigio collocatus et omnibus Ecclesiae rectoribus praepositus est.

Instant. S. *Cyprian.* lib. de unitate Eccles. ait: *Hoc erant caeteri Apostoli, quod erat Petrus, pari consortio praediti honoris et potestatis.* Ergo etc.

Resp. Fatemur, Apostolos fuisse pares in Apostolica potestate seu ratione Apostolatus; verum omnes Petrum tanquam caput suum respicere debebant, quod S. *Cyprian.* passim docet. Pergit enim loco citato: *sed exordium ab unitate proficiscitur, et Primatus Petro datur, ut Ecclesia una monstretur.*

Argum. II. Haec Christi verba: *Super hanc petram aedificabo Ecclesiam meam*, non de Petro, sed de Christo ipso sunt intelligenda. Ergo etc.

Probat. ann. 1.° Perspicuum est, super quam petram aedificetur Ecclesia, cum Apostol. dicat I ad Cor.: *Fundamentum*

a) Epist. LXXXIV. ad Anastas. Episc.

aliud nemo potest ponere praeter id, quod positum est, quod est Christus Jesus.

2.° Post haec verba ad Simonem directa: *Tu es Petrus*, Christus digito monstrans se ipsum addidit: *et super hanc petram*, id est super me, *aedificabo Ecclesiam meam;* nam idem Apostolus Christum *petram* vocat: *Petra autem erat Christus* I Cor. X.

Resp. ad I. Paulus loco cit. non loquitur de quocunque, sed de primario fundamento; alioquin pugnaret ipse secum, cum ad Eph. II. ait: *Superaedificati super fundamentum Apostolorum et Prophetarum.* Pugnaret cum Joanne in Apocalypsi cap. XXI. Alio igitur modo Christus fundamentum est, alio modo Apostoli, alio iterum modo Petrus prae caeteris Apostolis fundamentum vocatur Ecclesiae. Christus fundamentum est primarium, ipse lapis angularis, per ipsum omnia sunt, et omnia in ipso constant. Apostoli fundamenta dicuntur, quia per ipsos in orbe propagata est Christi Religio, et ea fides, quam nulla unquam saecula labefactare poterunt; quia ab ipsis successio pastorum exorta est, et illa ecclesiastica potestas, quae adhuc in legitimis eorum successoribus perseverat. Verum haec ita Apostolis conveniunt, ut salva semper et integra maneat Petri praerogativa, qui prae caeteris fundamentum Ecclesiae factus est; ita, ut caeteri ab eo penderent, ipse autem a nemine eorum. Ita tota docet antiquitas. *Petrum Dominus primum elegit*, ait Cyprianus *a*), *et super eum aedificavit Ecclesiam suam*, et S. Hieronymus *b*): *Licet super omnes Apostolos ex aequo Ecclesiae fortitudo solidetur; tamen propterea inter duodecim unus eligitur, ut capite constituto schismatis tolleretur occasio.*

Resp. ad II. Sensus, quem adversarii Christi verbis affingunt, ineptus est, et contra primas Grammatices regulas impingit. 1.° Cum dicitur: *Et super hanc petram*, planum est, per particulam *et* causam exprimi, cur Simon vocatus sit Petrus. Tu es Petrus, quia super te quasi petram aedificabo Ecclesiam meam. 2.° Pronomen *hanc*, cum sit demonstrativum, ad illam petram referendum est, de qua paulo ante locutus fuerit Dominus. Sensus ergo est: Tu es Petrus seu petra, et super te

a) Epist. ad Quirin. *b*) Lib. I. contra Jovinian.

quasi super petram aedificabo Ecclesiam meam; nullius enim alterius petrae facta est mentio, quam demonstrare potuisset pronomen *hanc*. Secus est I ad Cor. X.; ibi enim dictum fuerat: *Bibebant de spiritali consequente eos petra*. Jam ut scirent, quaenam esset haec spiritalis petra, addit Apostolus: *Petra autem erat Christus*. Vide ergo, quam absonum sit, quod in objectione additur: Christum illa dixisse digito ad se ipsum converso. Certe, ut doctissimi Michaëlis verbis utor *a*), digitus ille non Christi digitus fuit, sed interpretis pro opinione sua pugnantis.

Inst. I. Christus non dicit: *Tu es petra*, sed: *Tu es Petrus*. Ergo pronomen *hanc* nequit referri ad Petrum.

Resp. neg. ant. Christus vere dixit: *Tu es petra*, quippe Syriace locutus est: Tu es *Kepha* aut *Kephas*, quod idem est ac petra. Patet ergo, vocabulum *Petrus* pro *petra* positum esse. Cur autem latinus interpres non vertit: *Tu es petra*, ratio est, quia latina versio non ex Syriaco, sed ex Graeco facta est, in quo legimus: σὺ εἰ πέτρος. Cum enim apud Graecos tam πέτρος quam πέτρα significet lapidem aut petram, visum est interpreti convenientius homini nomen masculinum, quam foeminino tribuere. Idem respondendum ad illum locum Joan. I, 42. *Tu es Simon, filius Jona; tu vocaberis Cephas, quod interpretatur Petrus*. Ibi Evangelista vocem Syriacam *Cephas*, qualis a Christo pronuntiata fuerat, retinuit; sed, quoniam ipse Graece Evangelium scripsit, explicationem vocis subjunxit: *Quod interpretatur Petrus*, πέτρος.

Nostram interpretationem solam veram et genuinam esse fatetur ipse Beza in hunc locum. « Dominus, ait, Syriace loquens « nulla usus est agnominatione, sed utrobique dixit Cepha, que- « madmodum et vernaculum nomen *Pierre* tam de proprio, quam « de appellativo dicitur. » Igitur si Gallice locutus fuisset Christus, dixisset: *Tu es Pierre, et sur cette pierre je batirai mon Eglise*.

Inst. II. S. *Augustinus* L. I. retract. et alibi ait, haec verba: *Super hanc petram*, Christum ipsum significare; idque confirmat per verba Apostoli: *Petra autem erat Christus*.

Resp. neg. consect. S. Augustinus deceptus fuit ignoratione linguae Hebraicae et Syriacae, neque nostram sententiam repro-

a) Einleitung in das neue Teſtament. Th. I. §. 14.

bat; sed cum lib. cit. Cap. XXI. et nostram et suam interpretationem attulisset, subdit: *Harum autem duarum sententiarum quae sit probabilior, eligat lector.* Caeterum in nostram sententiam quasi uno ore conspirant omnes reliqui Patres, quos fuse citat *Bellarmin.* L. I. de Rom. Pont. C. X. Quin ipse Augustinus ei suffragatur pluribus in locis, ut Serm. XXIX. de Sanctis. *Solus* (Petrus) *inter Apostolos meruit audire: Amen dico tibi, quia tu es Petrus, et super hanc petram aedificabo Ecclesiam meam; dignus certe, qui aedificandis in domo Dei populis lapis esset ad fundamentum, columna ad sustentaculum, clavis ad regnum.*

Inst. III. Petrus Matth. XVI. fundamentum Ecclesiae dicitur, quia primus Judaeis (Act. II.) et gentilibus (Act. X.) Christum annuntiavit, atque ita fundamenta jecit Ecclesiae. Ergo non agitur de Primatu. Ita *Blau* in histor. critica infallib. Ecclesiae.

Resp. neg. ant. 1.° Christus non ait: *per te*, sed *super te* aedificabo Ecclesiam. 2.° Quae sequuntur: *Et portae inferi* etc. probant, de duratione Ecclesiae agi ejusque perpetua stabilitate, cui optime concordat comparatio cum fundamento durissimo et immobili. 3.° Illi, qui primi per Evangelii praedicationem Ecclesias vel societates fidelium instituunt, fundatores potius vel architecti dici possunt, quam fundamenta. Vide I Cor. III.

Argum. III. Per petram intelligenda est fides vel fidei confessio; ita, ut sensus sit verborum Christi: *Tu es Petrus*, et super hanc fidem, quam modo professus es, aedificabo Ecclesiam meam. Ita Lutherus, Centuriatores aliique, qui interpretationem suam plurimorum Patrum, ut Basilii, Hilarii, Ambrosii, Chrysostomi testimonio etc. confirmant.

Resp. Petrae nomen juxta litteralem Christi sensum soli personae Petri convenire posse, jam superius probatum est. Et si PP. interdum Christi verba aliter interpretantur, ea ad suum scopum accommodando, sensum nostrum, qui obvius, proprius et litteralis est, non excludunt, sed in aliis locis et ipsi adstruunt. Et bene observat Natalis Alexander *a*), expositionem, quam nos adstruimus, communi Patrum suffragio stabiliri; eam

a) Disp. IV. in I. Eccles. Saecul. §. I. Nro. II.

esse primitivam et perpetuam atque solam viguisse ante Arianae haeresis ortum; tum vero aliquos Patres contra Arianos disputantes, ut confessionis illius: *Tu es Christus, filius Dei vivi*, dignitatem attollerent, hanc petram illam esse firmissimam dixerunt, super quam fundata sit Ecclesia. Id autem dicendo personam Petri nullatenus excludunt, sed potius ipsam confessionem fundamentum appellaut metonymice translato nomine effectus ad causam, quia Petrus propter illam confessionem constitutus fuerat fundamentum Ecclesiae. Sic, cum dicimus, felicem esse Rempublicam, quando justitia sceptrum gerit; nemo justitiam intelliget in se spectatam, sed principes, qui juste gubernant. Vide *Natalem* loco citato §. III. ad Object. II.

Et certe fides absolute sumta non potest proprie fundamentum dici, 1.° quia ejusdem generis debent esse fundamentum et reliquum aedificium; atqui Ecclesia est congregatio hominum quasi lapidum vivorum I Petr. II. Ergo etc. 2.° Fides non vincit inferos, sed homines fide instructi. 3.° Fundamentum Ecclesiae non secus ac ipsa Ecclesia debet esse aliquid visibile, fixum, atque permanens. Sed fides non est aliquid visibile, et ipsa confessio fidei a Petro facta fuit actus transiens.

Argum. IV. Teste Augustino et aliis Patribus, quando Matth. XVI. claves Petro datae sunt, Ecclesiae datae sunt. Ergo nlla ibi praerogativa Petro data fuit.

Resp. Rem explicat S. August. loco cit.: *Cujus Ecclesiae*, inquit, *Petrus Apostolus propter Apostolatus sui Primatum gerebat personam.* Et tract. XX. in Joan.: *Ecclesiae Petrus Apostolus propter Apostolatus sui principatum gerebat figurata generalitate personam.*

Argum. V. Haec verba Christi: *Pasce oves meas* Joan. XXI. de solis Judaeis intelligenda sunt; ergo Primatum in universam Ecclesiam non probant.

Prob. ant. 1.° Christus dicendo *oves meas* Petro commisit curam ovium, ad quos ipse missus fuerat: atqui Matth. XV. expressis verbis ait, se non esse missum nisi ad oves, quae perierunt domus Israël. 2.° Apostolus ad Galat. II. docet, divisam sibi cum Petro potestatem fuisse, ita ut Petro attributus fuerit populus Judaeorum, Paulo autem gentium: *Creditum est mihi*, ait, *Evangelium praeputii, sicut et Petro circumcisionis;*

qui enim operatus est Petro in Apostolatum circumcisionis, operatus est et mihi inter gentes. Ergo etc.

Resp. ad I. Christus solis Judaeis Evangelii et miraculorum gratiam exhibuit, apud ipsos solos corporali praesentia versatus est, atque hoc sensu vere dici potest, eum missum fuisse ad solas oves domus Israël; verum ex hoc non sequitur, eum alias oves non habuisse; imo Joan. X. expresse ait: *Alias oves habeo, quae non sunt ex hoc ovili, et illas oportet me adducere.*

Ad II. Ea certe Apostoli mens esse non potuit, quod ipsi cum exclusione Petri aliorumque Apostolorum munus praedicandi gentibus Evangelium commissum fuerit. An ergo Petrus et Apostoli non missi sunt docere omnes gentes? Matth. XXVIII. Sicut Apostolus non gentibus tantum Evangelium annuntiavit, sed et Judaeis; sic Petrus non Judaeos tantum ad fidem adduxit, sed et gentiles *a*), et tanquam Romanae Ecclesiae Episcopus mortuus est. Sensus igitur verborum Apostoli alius esse non potest, quam quod ipse ad gentes *potissimum* missus fuerit; cum econtra Petrus magis Judaeorum conversioni esset intentus. Caeterum Primatum Petri haec nullo modo attingunt.

Argum. VI. Si Petrus a Christo ipso caput Ecclesiae et collegii apostolici institutus fuisset, id scire debuisset Paulus, eumque idcirco tanquam primatem suum venerari: atqui contrarium probant scripturae. Ergo etc.

Prob. min. 1.° Paulus Antiochiae in faciem ipsi restitit, Gal. II, 11. 2.° Ibid. v. 9. Petro secundum tantum locum tribuit: *Cum cognovissent gratiam, quae data est mihi, Jacobus, Cephas et Joannes.* Imo 1 Cor. IX. eum tertio tantum loco nominat: *Numquid non habemus potestatem mulierem sororem circumducendi, sicut et caeteri Apostoli et fratres Domini et Cephas?*

Resp. ad I. Illa Petri reprehensio nihil aliud probat, quam quod inferiores subinde possint cum sancta libertate superiores redarguere, modo id res postulet, et debita reverentia servetur. S. Cyprianus ideo Petri humilitatem laudat *b*), quod a Paulo reprehensus non dixerit, se Primatum tenere, et sibi potius obtemperari a novellis et posteris oportere. Et S. Augustinus ad Hie-

---

a) Vid. Actor. X. et XV. v. 7. *b*) Epist. ad Quintum.

ron. scribit a): *Petrus, quod a Paulo fiebat utiliter libertate charitatis, sanctae ac benignae pietate humilitatis accepit.*

Ad II. Apostolus Jacobum primo loco ponere potuit, quia erat Jerosolymae Episcopus, quo Paulus ad visendos Apostolos venerat. Deinde ostendit Mamachius, in antiquis codicibus, quibus usi sunt Chrysostomus, Ambrosius, Augustinus, Hieronymus etc., Petrum primo loco poni. Idem de vetere Itala asserit Sabathier et de versione Alexandrina Grotius in hunc locum. Quod secundum locum attinet in probatione citatum, ex ipsa textus attenta lectione clarum est, postremum locum ibi Petro magis esse honorificum, magisque exinde dignitatem ejus elucere. Apertum enim est, crescere orationem, cum primum Apostoli generatim nominantur, deinde fratres Domini tanquam insigniores inter Apostolos et demum Petrus ipse, tanquam omnium princeps.

Argum. VII. In scripturis nonnulla de S. Petro referuntur, quae cum ejus Primatu non videntur satis cohaerere. Ergo etc.

Prob. 1.° Act. VIII. ab Apostolis mittitur Samariam. 2.° Cum post Cornelii Centurionis conversionem Jerosolymam rediisset, accusatus est a fratribus, quod ingressus esset ad gentes; ipse autem purgare se, et causam suam defendere coactus fuit. Act. XI. 3.° In prima sua epistola, cum capite V. ad Ecclesiae pastores sermonem dirigit, eos non alloquitur cum imperio quasi subditos, sed tanquam collegas et Episcopos sibi aequales. Ergo etc.

Resp. ad I. Quidam putant, hoc argumentum dilui posse, si dicatur, Petrum a toto Apostolorum collegio missum fuisse, cujus et ipse membrum erat. Volunt igitur, Petrum sub imperio fuisse totius collegii apostolici, quamvis singulis Apostolis esset superior. Verum vana et studio quaesita est haec interpretatio. Potius dicendum est, Petrum missum esse non tanquam inferiorem, cui jubetur, sed tanquam caput et primatem, qui de communi Apostolorum consilio hoc iter tam sanctum et arduum ad Dei gloriam et Religionis propagationem suscepit.

Ad II. et III. Utrumque probat, dignitatem Primatus nullum dominationis et superbiae fastum in S. Petro habuisse. In utroque se dignum Christi discipulum probat; non enim, quae

---

a) Epist. LXXXII. ad Hieron. XXII.

sua sunt, quaerit, sed quae Jesu Christi, paratus semper, sicut ipse docet *a*), ad satisfactionem omni poscenti rationem de ea, quae in ipso est, spe et fide.

COROLLARIUM.

Forma regiminis a Christo ipso in Ecclesia instituti recte vocatur aristocratico-monarchica.

Probatur. Ecclesiae regimen recte monarchicum dicitur, quia tota Ecclesia sub unius supremi capitis potestate continetur, ex Prop. I. et II. hujus paragraphi. Cum vero sacra potestas omnibus simul Apostolis concessa fuerit, et in eorum successoribus perduret (ex toto art. III.), manifestum est, Aristocratiam esse cum Monarchia conjunctam; quia Episcopi singulas Ecclesias non tanquam Vicarii summi Pontificis, sed tanquam proprii pastores et principes gubernant. (15)

Scholion. Scio, plures esse etiam inter Catholicos, quibus haec *aristocratico-monarchica* regiminis forma valde displicet. Putant enim viri isti, qui, ut hodie mos est, toti in vocabulis haerent, rem autem ipsam parum curant, voces illas, quae a dominatu et imperio civili mutuatae sunt, ad regimen ecclesiasticum non pertinere, quod totum ad mansuetudinis et charitatis leges compositum esse debet. Verum nemo nescit, hic non agi de modo, quo regimen sacrum exerceri debeat, sed de forma, quam huic regimini dare voluerit divinus Ecclesiae institutor; neque aliud rei nomen invenire hucusque potuerunt isti charitatis evangelicae intempestivi praedicatores. An malunt formam Ecclesiae *Christocratiam* dicere? Sed dicunt, quod non quaeritur; quod autem volumus, non dicunt. Non quaeritur, quis Ecclesiam instituerit, sed quae ejus, quam Christus instituit, Ecclesiae forma sit; neque de capite Ecclesiae invisibili agitur, sed de imperio sacro, quod Apostolis eorumque successoribus traditum est. At hoc ipsum imperium rectius forsan *Christiano-Ecclesiasticum* vocant? Sed iterum ad quaestionem, de qua agitur, nequaquam respondent. Nam dum regimen Ecclesiae *Christianum* dicunt, ejus institutionem exprimunt; cum *ecclesiasticum*, illud

a) I Petri III.

in Ecclesia existere ostendunt; verum cui aut quibus competat suprema auctoritas, nullo modo indicant. Ergo semper redit quaestio: quaenam hujus regiminis christiano-ecclesiastici forma sit? Miror, mellifluos homines non et Christum ipsum arguere, qui saepe Ecclesiam suam *regnum* appellavit, aut Apostolum, qui Episcopos dicit positos ad *regendam* Ecclesiam Dei, aut certe antiquissimos Ecclesiae Patres, qui Episcopos passim *principes Ecclesiae*, *principes populi*, sedes autem episcopales *Thronos* appellant. Vid. *Bingham* orig. Eccles. lib. II. Quam ridiculus hic zelus! Quis non crederet, brevi mutandam fore Ecclesiae faciem, si nova vocabula prioribus substituantur? Ego fateor, me regimen aristocratice-monarchicum non reformidare, sed timere me vehementer pastores illos, qui seipsos, non gregem pascunt; qui fastum hujus saeculi ambiunt, mundi potius quam Christi sectatores; ubi enim hoc malum in Ecclesiam irrumpit, misera est illius etiam cum regimine christiano-ecclesiastico facies.

CONSECTARIA.

Nunc paulo accuratius definire possumus Ecclesiam, cujus hucusque naturam et proprietates investigavimus, et illam quaestionem, *de membris* Ecclesiae, quam Theologi olim fuse prosecuti sunt, brevissime absolvere. Omnia siquidem ex iis, quae dicta sunt, tanquam consectaria fluunt, et veluti conclusio haberi possunt hujus capitis.

CONSECTARIUM I.

Ecclesia recte definitur: coetus hominum unius et ejusdem fidei Christianae professione et eorundem Sacramentorum communione conjunctus, sub regimine legitimorum pastorum ac praecipue supremi Pontificis, S. Petri in Primatu successoris.

Prob. Tria ad Ecclesiam pertinere ex praecedentibus dignoscuntur.

1.º *Ejusdem fidei confessio,* quia vera Christi Ecclesia ea tantum esse potest, quae veram Christi doctrinam habet; vera autem Christi doctrina non potest in diversis Religionibus existere, quae inter se pugnant. Vid. Prolus. §. I. prop. IV. Item art. I. prop. II. et art. II. prop. II.

2.° Requiritur, ut omnes *in eodem cultu* conveniant, aut iisdem Sacramentis participent; haec scilicet magnam partem efficiunt illius Religionis Christianae, quae necessario una est, et in plures dividi non potest. Quod ex iisdem propos. efficitur.

3.° Cum Christus ipse Ecclesiae suae certam corporis aut societatis externam conformationem dare voluerit 1.° instituendo potestatem sacram, quae Apostolis concessa fuit et in eorum successoribus perdurat (v. totum art. III. — et art. IV. §. I.), 2.° instituendo Primatum, qui S. Petro collatus est, et quem voluit ad successores transire (art. IV. §. 2.); ergo ad Christi Ecclesiam pertinere non potest, qui obsequium detrectat *legitimis pastoribus*, aut cum *Ecclesiae capite* non cohaeret. Ergo etc.

Nota. Non agitur hic de definitione stricte philosophica. Sufficit, ut nihil in definitione contineatur, quod ad naturam Ecclesiae non pertineat, et illi exprimantur characteres, qui rem ab omni alia ita distinguunt, ut facile internosci queat. Caeterum celebriores Protestantium Doctores a nostra Ecclesiae definitione non tantum, quantum hodierni abhorrebant. Inter alios *Melanchthon* haec habet *a*): «Quae res sunt necessariae ad salutem? Consensus in fundamento, videlicet in doctrina Evangelii incorrupta et in usu Sacramentorum legitimo et obedientia debita ministerio juxta Evangelium.» Si huic definitioni adjicerentur illi, quibus juxta Evangelium obedientia debetur, id est, Episcopi et summus Pontifex, haberemus definitionem accuratam, quae dividat veram Ecclesiam a quavis alia.

CONSECTARIUM II.

Tam Haeretici, quam Schismatici extra Ecclesiam sunt.

OBSERVANDA.

I. Haeretici vocantur illi, qui ab Ecclesiae fide recedunt, et in perversa sententia spreta Ecclesiae docentis auctoritate pertinaciter perseverant. Schismatici sunt, qui Catholicae unitatis concordiam rumpunt, *qui*, ut Cyprianus ait *b*), *dum conventicula*

a) In exam. ord. de Eccles. *b*) Lib. de unit. Eccles. cap. IV.

sibi diversa constituunt, veritatis caput atque originem relinquunt, qui Apostolis, Episcopis et Dei sacerdotibus derelictis constituere audent altare et precem alteram illicitis vocibus facere. Ex his intelligi potest, in quo differat Schisma ab Haeresi. *Inter Haeresin et Schisma hoc interesse arbitramur,* ait S. Hieronymus *a*), *quod haeresis perversum dogma habeat; Schisma propter episcopalem dissensionem ab Ecclesia pariter separet; quod quidem in principio aliqua ex parte intelligi potest diversum. Caeterum nullum Schisma non sibi aliquam confingit Haeresin; ut recte ab Ecclesia recessisse videatur.* Certum igitur est, nec Haeresin esse posse sine separatione ab Ecclesia, nec Schisma facile reperiri sine perverso dogmate. Hinc Card. *Perronius* putat, accuratius inter Haeresin et Schisma distingui, si dicatur, Haereticos esse, qui separantur ab Ecclesia, postquam in iis, quae ad fidem spectant, ab ea dissenserunt; Schismaticos, qui a separatione inchoantes perversa dogmata adjecerunt. In his Haeresis ad separationem accedit, uti febris vulneri accedere solet; in illis Haeresis separationem efficit.

II. Constans semper omnium Patrum sententia fuit, Haereticos omnes et Schismaticos a vera Christi Ecclesia esse exclusos. Nec unquam aliquis, cum credere se Ecclesiam Catholicam profitebatur, eam sectarum colluviem intelligebat, quae sese mutuo repellunt, quaeque nec veram Ecclesiam pati possunt, nec ab ea tolerari. Neque unquam inter sectas, quae fundamenta fidei retinent, et eas, quae illa fundamenta subvertunt, ita distinxit Ecclesia, ut illas diceret ad Ecclesiam pertinere, has non item. Sic conc. Nicaen. I. can. VIII. jubet, impositione manuum recipi Novatianos, *ad Ecclesiam Catholicam redire cupientes.* An forte ad Ecclesiam jam pertinebant, qui ad eam redire cupiebant? Aut an Novatiani aliquod fidei fundamentum subvertebant? Neque alia mens fuit secundi concilii oecumenici, cum Haereticos omnes ea conditione admitti ad Ecclesiam decernit, ut profiteantur, *se omnem detestari Haeresin, quam sancta Catholica et Apostolica damnat Ecclesia.* Idem manifestum erit omnes synodos tum generales tum particulares percurrenti. Cf. *Walemburgici* de unit. Eccles. lib. I.

---

a) In Epist. ad Tit. III.

PROBATUR CONSECTARIUM.

Ecclesia est coetus hominum unius et ejusdem fidei Christianae professione et eorundem Sacramentorum communione conjunctus, sub regimine legitimorum Pastorum, ac praecipue summi Pontificis, S. Petri successoris. Ex Consect. I., quod tanquam conclusio et corollar. haberi potest hujus capitis I.

Atqui Haeretici falsis dogmatibus fidei integritatem corrumpunt, neque cum aliis Ecclesiae membris uniuntur in ejusdem fidei professione; Schismatici autem, quamvis etiam sanam fidem profiteri videantur; tamen a fidelium societate separantur, aliud altare constituunt, ideoque eorundem Sacramentorum communionem non tenent. Omnes dein tum Haeretici tum Schismatici unitatem obedientiae dividunt, Ecclesiam docentem non audiunt, a supremi Capitis auctoritate se subducunt, aut certe ab iis separati sunt legitimis pastoribus, qui soli cum tota Ecclesia ubique diffusa et cum capite communicant. Ergo neque Haeretici neque Schismatici ad Christi Ecclesiam pertinent.

CONSECTARIUM III.

Nunquam licet a vera Christi Ecclesia secessionem facere.

PROB. Non potest Ecclesiae membrum esse, qui ab unitate separatur, ex Consect. II. Qui autem extra Ecclesiam est, extra Christum est, ut §. III. art. II. probatum est. Ergo se ipsos a salute excludunt, qui secessionem faciunt ab Ecclesia Christi. Ergo, ut ait S. August. *a*), *praescindendae unitatis nulla potest justa necessitas.* Christus voluit, ut omnes in uno ovili congregarentur sub uno pastore, Joan. X. Ipse in mortem se tradidit, *ut filios Dei, qui erant dispersi, congregaret in unum.* (Ibid. XI, 52.) Et in oratione post coenam, quando discipulos et omnes, qui in ipsum crediturі essent, Patri commendavit, nihil ferventius efflagitavit, quam: *ut omnes unum sint.* Haec Apostolorum, haec SS. Patrum unanimis vox est. Omnes constanter docuerunt, ne inquiri quidem oportere in causas divisionis;

a) Lib. II. contra Epist. Parmen.

sed omnem omnino ab Ecclesia separationem iniquam esse et nefariam; quod fieri non possit, ut membrum vivat a suo corpore separatum, ut ramus aut surculus crescat a trunco vel radice avulsus. *Quisquis ab Ecclesia segregatus adulterae jungitur,* ait Cypr. *a*), *a promissis Ecclesiae separatur; alienus est, profanus est, hostis est; habere non potest Deum Patrem, qui Ecclesiam non habet matrem.*

Verum necesse non est, ut huic quaestioni longius immoremur. Quamdiu enim generatim tantum quaeritur: *utrum licitum sit Schisma facere?* negant omnes, illudque crimen esse atrocissimum fatentur. Quid de hac re sentiant, aut certe senserint Protestantium Theologi, videri potest in citato opere Fratrum *Walemburg.* lib. I. cap. XVIII. et toto lib. II.

CONSECTARIUM IV.

Neque Catechumeni neque excommunicati proprie Ecclesiae membra sunt.

Probat. 1.° Ecclesia est coetus hominum eorundem Sacramentorum communione conjunctus; atqui Catechumeni jus non habent ad Sacramenta, quod per Baptismum tantum acquiritur. Ergo etc. Porro membra Ecclesiae esse non possunt, qui nondum membra Christi per Baptisma effecti sunt; neque intra Ecclesiam esse, ad quam aditus per Baptisma aperitur.

2.° Excommunicatio est poena omnium gravissima, qua rebelles et contumaces potestate clavium a societate fidelium separantur, et bonis Ecclesiae communibus privantur, ut suffragiis, sacrificiis, Sacramentis etc. Atqui in Ecclesia veram esse excommunicandi auctoritatem, ex prop. III. §. I. art. III. patet. Excommunicatum autem verum Ecclesiae membrum non esse, ex ipsa Ecclesiae definitione eruitur, quia cum caeteris fidelibus eorundem Sacramentorum communione conjunctus non est.

Notandum tamen, Catechumenos, sicut et injuste excommunicatos, imo et illos, qui licet juste excommunicati

---

a) Lib. de unitate Eccles.

fuerint, tamen postmodum emendati et vere poenitentes, ut in sinum Ecclesiae redire possint sincere exoptant, si fidem et charitatem habeant, ad animam Ecclesiae pertinere, ad corpus autem affectu et desiderio.

CONSECTARIUM V.

Peccatores etiam manifesti, item Haeretici et infideles occulti ad externam et visibilem Christi Ecclesiam pertinent.

Prob. I. pars. Peccatores cum reliquis fidelibus ejusdem fidei Christianae professione et eorundem Sacramentorum communione conjuncti sunt, atque sub eodem tenentur regimine legitimorum pastorum. Ergo habent omnia, quae ad membrum Ecclesiae requiruntur. Quod autem Ecclesiae sanctitas in his terris cum hac peccatorum commixtione consistere possit, art. II. §. III. prop. II. probatum est.

Prob. II. pars. Illi ad Ecclesiam externam ac visibilem pertinent, qui 1.° ab Ecclesiae corpore separati non sunt, et 2.° omnia illa vincula retinent, quibus membra Ecclesiae colligantur. Atqui Haeretici et infideles occulti 1.° ab Ecclesiae corpore non sunt separati. 2.° Omnia unitatis externae vincula retinent. Ergo etc.

Prob. min. 1.° Duplex tantum datur ab Ecclesiae communione separatio, quemadmodum a quacunque societate exteriori: altera voluntaria, qua aliquis sponte secedit; altera poenalis, qua propter delictum aliquis ejicitur. Atqui manifestum est, Haereticos et infideles occultos nec sponte secedere, nec ab Ecclesia ejici. Ergo etc. — 2.° Vincula, quibus membra Ecclesiae nectuntur, sunt ejusdem fidei professio, Sacramentorum participatio, et legitimis pastoribus subjectio; ut ex Ecclesiae definitione patet. Atqui haec vincula Haeretici et infideles occulti retinent. Ergo etc.

CONSECTARIUM VI.

Ergo Ecclesia non potest definiri societas praedestinatorum aut justorum.

Prob. I. Ecclesia est societas visibilis, externis et visibilibus vinculis colligata, art. II. §. IV. prop. III. Atqui

justitia et praedestinatio sunt aliquid occultum, internum et invisibile. Ergo etc.

Prob. II. 1.° Praedestinati nec omnes nec soli Ecclesiam efficiunt. Non omnes; multi enim sunt, aut saltem esse possunt praedestinati, qui ad tempus nec ad animam nec ad corpus Christi pertinere possunt. Nam Haereticos manifestos extra Ecclesiam esse probavimus; sed inter Haereticos non raro praedestinati reperiuntur, qui lumine gratiae illustrati veram fidem et salutem in vera Ecclesia reperiunt. Neque soli praedestinati Ecclesiam efficiunt, ex consect. V. et prop. II. §. III. art. II. Hoc sensu S. August. tract. XLV. in Joannem ait: *Secundum praescientiam Dei et praedestinationem, quam multae oves foris, quam multi lupi intus.*

2.° Neque Ecclesia recte societas justorum dicitur; quamvis enim justi in Ecclesia sint, et partem ejus nobiliorem efficiant, tamen soli Ecclesiam non constituunt, utpote quae peccatores etiam complectitur.

ADNOTATIONES.

(1) Pag. 33. Res esset satis curiosa neque illepida, si Ecclesiae construendae cura philosophis committeretur. Primum quidem evertenda esse funditus, quae hucusque steterunt, uno ore clamarent, atque in hoc uno summa animorum et virium consensione agerent; cum autem quaereretur, quid substituendum esset veteri aedificio, quae melior et perfectior forma esset novae Ecclesiae, heu! quae subito exsurgeret opinionum diversitas et plus quam Babylonica confusio! Neque quidquam tam ineptum, tam absurdum aut impium cogitari potest, quod non cum summa jactantia in lucem ederet ridicula haec et ventosa philosophia. Optime ergo consultum fuit humano generi, quod idem ille unigenitus Dei filius, qui Christianae Religionis auctor est, etiam Architectus esse voluerit Christianae Ecclesiae. Necessarium quippe erat, ut positiva Religio positivam societatem haberet, et divina Religio in Ecclesia servaretur a Deo instituta.

Wir suchen hier, sagt Dobmayer *a*), keine idealische, sondern die wirkliche Kirche Jesu. Mithin ist hier der historische, nicht der philosophische Standpunkt zu wählen; weil man sonst nur willkürliche, oder gar falsche Begriffe erhält: wie selbst Plank anmerkt *b*). Die Vernunft fordert zwar mit Recht, daß die positive Constitution sich an die Prinzipien anschließe, die sie von einer Gesellschaft überhaupt, und von einer religiösen insbesondere aufstellt. . . . Aber sie gestehet auch, daß sie die Form der Kirche so wenig, als die Form der Weltregierung und Offenbarung positiv bestimmen kann.

Wie schön sagt der heil. Augustin *c*): *In scripturis didicimus Christum, in scripturis didicimus Ecclesiam.* Und anderswo *d*): *Vera perennisque Evangelica lectio nobis demonstrat verum Christum et veram Ecclesiam; ne in aliquo eorum erremus, aut sancto sponso aliam pro alia supponamus, aut sanctae sponsae non suum virum, sed alium importemus. Ergo ne in aliquo eorum erremus, tanquam matrimoniales eorum Evangelii tabulas audiamus.*

(2) Pag. 39. Quamvis certum nobis sit, et tanquam principium in tota hac tractatione habendum, omnia historice probanda et ex Christi tantum voluntate dimetienda esse, neque concludendum ex incertis et fere semper contrariis Philosophorum placitis; illud tamen non ita intelligendum est, ac si rationis vere philosophicae judicium refugeret disquisitio nostra. Non potest esse a ratione alienum, quod Dei ipsius, id est, summae rationis opus est. Cf. D. *Dobmayer*, Tom. II. Theol. generalis, ubi Ecclesiae vel societatis ethicae et religiosae necessitatem, characteres et formam ex primis juris socialis principiis et genuinis verae Philosophiae postulatis ita deducit, ut apertum sit, Catholicum systema omnium, quae sibi ratio cogitatione effingere potest, esse perfectissimum.

Novum huic argumento pondus exinde accedit, quod Protestantes, quando relicta Ecclesia Catholica et iis, quae stabilita repererant, dejectis ac dirutis, tandem de forma aliqua aut constitutione Ecclesiae cogitarent, statim in contrarias sententias

---

a) Tom. IV. Theol. general. p. 6. *b*) Geschichte der christlich-kirchlichen Verfassung, I. Bd. Vorrede. *c*) Epist. CLXVI. num. 105. *d*) De unit. Eccl. n. 20.

distracti fuerint; ita quidem, ut nullibi major inter eos reperiatur opinionum fluctuatio. Nam modo visibilem admittunt Ecclesiam, modo invisibilem; modo unam, modo divisam in sectas; modo ex solis justis compositam, modo omnes, qui Christum confitentur, non peccatores tantum, sed et Haereticos continentem, modo per plura saecula penitus extinctam. Quae utique ratio fuit, ut plurimi, cum diu frustra laboraverint, ut saltem simulacrum aliquod Ecclesiae extra Catholicam invenirent; in eam tandem sententiam delapsi sint, ut nullam a Christo institutam fuisse dicerent. Verum in errorem inciderunt omni alio pejorem et rationi aeque ac Evangelio repugnantem. Vid. *Dobmayer* Tom. IV. pag. 12. et 19. in Scholiis.

(3) Pag. 50. Praeclare ait S. Cyprianus de Ecclesiae unitate loquens: *Hanc Ecclesiae unitatem qui non tenet, tenere se fidem credit? Qui Ecclesiae renititur et resistit, in Ecclesia se esse confidit?* Et eodem in loco: *Quomodo solis multi radii, sed lumen unum; et rami arboris multi, sed robur unum tenaci radice fundatum; et cum de fonte uno rivi plurimi defluunt, numerositas licet diffusa videatur exundantis copiae largitate, unitas tamen servatur in origine. Avelle radium solis a corpore, divisionem lucis unitas non capit. Ab arbore frange ramum, fractus germinare non poterit; a fonte praecide rivum, praecisus arescet. Sic et Ecclesia Domini luce perfusa, per orbem totum radios suos porrigit, unum tamen lumen est, quod ubique diffunditur. Ramos suos in universam terram copia ubertatis extendit, profluentes largiter rivos latius expandit; unum tamen caput est, et origo una et una mater foecunditatis successibus copiosa. Illius foetu nascimur, illius lacte nutrimur, spiritu ejus animamur. Adulterari non potest sponsa Christi, incorrupta est et pudica. Unam domum novit, unius cubilis sanctitatem casto pudore custodit.*

(4) Pag. 54. *Pfaffius*, qui magnam apud Protestantes celebritatem habet, ita sententiam suam exponit *a*): Wir verſtehen durch die allgemeine chriſtliche Kirche eine Geſellſchaft, die aus allen beſondern chriſtlichen Kirchen beſtehet, wenn ſie nur zur Lehre Chriſti ſich bekennen. Es gehören dahin die orientaliſchen,

a) Akademiſche Reden S. 262.

griechischen und russischen Kirchen mit allen orientalischen Sekten; es gehören dahin die römischen Kirchen; es gehören dahin alle protestantischen Kirchen; es gehören dahin die remonstrantischen, independentischen, socinianischen, mennonitischen und quäkerischen Gemeinden, sofern sie alle die christliche Religion überhaupt bekennen. Item *a*). „Ich halte dafür, daß die Kirchen unter einander in statu naturali leben, da eine so viel zu sagen hat, als die andere. Hat nun aber eine jede Kirche ihre autonomiam, so gibt es erstlich ein jus ecclesiasticum universale, gleichwie es ein jus gentium gibt. So erhellet ferner abermal, daß viele verschiedene Kirchen in der Welt keinen Monarchen, so über sie herrschte, und keinen Richter haben, der über ihre Streitigkeiten urtheilen könnte. Und drittens so haben sie eben deßwegen gegen einander die Gesetze der Höflichkeit und des Naturrechts zu betrachten." Wie ungereimt! Können verschiedene independente Staaten darum als eine Gesellschaft angesehen werden, weil es ein jus gentium gibt? Können Menschen, die in statu naturali leben, eine Gesellschaft ausmachen, weil es ein absolutes Naturrecht gibt! Mich dünkt, wer gerade das Gegentheil folgern würde, würde ganz schulgerecht schließen.

(5) Pag. 61. Quid quaeso in Scripturis sanctum fixumque erit, si ita licet contra auctoritatem omnium codicum, tum manuscriptorum, tum typis excusorum, contra sententiam omnium Patrum et Scripturae interpretum, etiam Protestantium, verba mutatis interpunctionibus in alium sensum detorquere? Unde indignor, quando Catholicos interpretes video, nescio qua eruditionis laude illectos, novis ejusmodi interpretationibus plus aequo indulgere. Revera exiguum in hoc eruditionis argumentum est, at vanitatis et levitatis quam maximum. Audiamus potius, quae celeberrimus *Grotius* in hunc locum commentatur. « Tituli hi sunt Ecclesiae, ait, cui qui eos invident, mirum quam laborent, ut haec verba sequenti periodo connectant. Eis tum alia repugnant, tum illud τό, quod ponitur ante τῆς εὐσεβείας μυστήριον (pietatis mysterium), qui articulus ostendit, novum esse sensum. Apostolus mentione facta templi novam de templo sumsit similitudinem. In templo erant columnae; iis columnis suae

a) S. 214.

erant bases. At sicut columnae basi, ita opus superius columnae innitebatur. Veritatem hic comparat operi supero, Ecclesiam columnae et basi. Veritatem sustentat atque attollit Ecclesia; efficit, ne elabatur ex animis; efficit, ut longe lateque conspiciatur. »

(6) Pag. 62. Nihil potest in hanc rem ponderosius et enucleatius dici, quam quae ab illustrissimo *Bossuetio* facta est hujus textus (Matth. XXVIII.) explanatio. Libentissime verba auctoris citaremus; sed satius ducimus, lectores ad ipsum auctorem remittere, certi, quod inchoata semel operis lectione major semper ex voluptate exardescet legendi aviditas. Vid. I. Instruct. pastorale Nro. 4. etc. II. Instruct. pastorale Nro. 2. 3. 4. etc. Ibid. Nro. 38. 39.

(7) Pag. 80. In actis eruditorum Lipsiae publicatis ad. ann. 1692, Tom. XI. legitur succincta relatio commercii litterarii inter *Leibnitzium* et *Pelissonium*, ubi *Leibnitzius* ad *Pelissonium* scribens ait: « Nullos laxiores esse in omnibus non Haereticis tantum, sed etiam Ethnicis ad salutem admittendis, quam Pontificios (Catholicos), imprimis Jesuitas, et his consentientes alios Scholasticos; quemadmodum sane dudum ea de re graviter questi sunt Theologi Protestantes. » In eadem epistola Catholicorum sententiam summum laxitatis gradum appellat. In alia ad *Pelissonium* epistola fatetur, *minimum in fide errorem cum rebellione conjunctum damnare.* Ibid. p. 247. De hac cum *Pelissonio* controversia loquitur *Leibnitzius* epist. III. ad *Simonem Loefflerum a*). Et cum dixisset, Catholicos omnis generis infideles, nedum Haereticos materiales, modo Deum vero affectu ament colantque, ad salutem aeternam admittere; addit: « *Quod argumentum contra ipsos miratus sum a nostris Theologis non crebrius fortiusque urgeri.* » Cf. ibid. ep. ad *Loefflerum*. Hanc porro doctrinam: *Extra communionem externam cum vera Jesu Christi Ecclesia non esse salutem*, non Theologorum tantum quorundam, sed omnium Ecclesiarum protestantium publicam fidem fuisse, innumeris testimoniis probari posset; quae tamen brevitatis causa praeterimus. Vid. FF. *Walemburgicos* de unit. Eccl. lib. I. cap. VII. et opus multo recentius: *Discussion amicale*, edition de Londres 1817, Tom. I. pag. 46.

---

a) Epist. ad diversos Tom. IV.

(8) Pag. 83. «Une Religion tolérante n'est pas un culte, c'est la destruction de tous les cultes. Un des plus grands hommes qu'ait eu le Calvinisme en France (Mr. *Papin*), et qui avait été élevé dans le tolérantisme, trouva dans l'examen de ce système les premiers motifs de son retour à l'Église et de sa conversion. Il comprit et démontra ensuite dans un excellent ouvrage *a*), que la première consequence de cet affreux système était le renversement entier et l'anéantissement de la Religion.» *Catéchis. philos.*

En quo tandem perveniunt Catholicae unitatis desertores. Omnes quidem ab initio veritatem sibi *exclusive* vindicant; verum cum ex omni parte premi se videant Catholicorum argumentis, neque exire ex dubiis, neque consulere rebus suis possint, tandem in Indifferentissimo salutem quaerunt. Illud jam suo tempore *Baylius* (quis credat!) Juriaeo objecit scripto contra ipsum libro, cui titulus est: *Janua coeli reserata cunctis Religionibus a celebri admodum viro D. Petro Jurieu.* Cum hac inscriptione:

Porta patens esto, nulli claudatur honesto.

(9) Pag. 85. In epistola I. ad *Loefflerum* jam citata *Leibnitzius* ad amicum suum scribit: «Vellem tua opera testimonia Pontificiorum scriptorum habere, et quidem quod auctores graves et probati apud ipsos doceant; quod et Pontificiorum sententia Haeretici materiales, qui scilicet contumaces non sunt, non damnentur etc.» Cf. *Hoocke* Tom. II. in prooemio, ubi facultatis Parisiensis sententiam affert. Sulzers Wahrheit in Liebe, eilfter Brief. Déisme réfuté par lui-même, Tom. I. lettre V. Schwarz Handbuch S. 185. ꝛc.

(10) Pag. 101. Vix auctoritatis ecclesiasticae jugum excusserant Protestantes, cum subito tanta inter eos orta sit rerum perturbatio et quidlibet audendi licentia, ut ipsi satis intellexerint, plus sibi audaciae fuisse et virium ad destruendum, quam scientiae et auctoritatis ad aedificandum. Hoc utique certum indicium esse deberet cuilibet, a Deo excitatos non fuisse viros illos, qui sub *libertatis* specie populum in tantam perniciem praecipitarunt; quin malo, cujus ipsi auctores fuerant, mederi

---

a) Examen de la tolérance.

postmodum potuerint. Sic *Capito* ad Farellum scribit: «Plerique animadvertentes, rem Christi abire in pejus, optarent quidem restitutam auctoritatem ministrorum; sed aut veram ejus reparandae rationem ignorant, aut eam videntes desperant prorsus; ex quo Ecclesiae nostrae omnes ad unam sine disciplina sunt Ecclesiis necessaria.» Eadem Melanchthon pluribus in locis habet. «Utinam, possim, ait *a*), non quidem dominationem confirmare, sed administrationem restituere Episcoporum! Video enim, qualem simus habituri Ecclesiam dissoluta πολιτεία ecclesiastica. Video postea multo intolerabiliorem futuram tyrannidem, quam antea unquam fuit» . . Alio loco *b*) eadem fere habet, tum addit: «*Si nulli essent Episcopi, tamen creari tales oporteret.*» Alia multa ex protestantibus auctoribus testimonia legi possunt in egregio et pererudito opere: Zeugnisse aus allen christlichen Jahrhunderten für die Gewalt der Kirche und ihres Oberhauptes. Hoc opus tanquam in hac materia vere classicum non possumus satis Theologiae studiosis commendare. Hieher gehören wohl auch die gutgemeinten Vorschläge eines Protestanten aus dem neunzehnten Jahrhundert, des Herrn Dr. Kirchhoff, der in seinen Gedanken über die Wiederherstellung der protestantischen Kirche vom Jahre 1817, nichts weniger begehrt, als einen protestantischen Oberbischof (S. 12.) und dabei ein geistliches, von dem weltlichen ganz getrenntes Regiment. Merkwürdig sind seine Worte Seite 14.: „Aus dieser gänzlichen Absonderung der geistlichen Gewalt folgt schon von selbst, daß den Handhabern derselben die Kirchenzucht ohne Einschränkung überlassen werden muß. Dehnt man diese zur Gerichtsbarkeit über alle geistliche Verbrechen aus; verbindet man damit den Cölibat der Geistlichen und die Wiedereinführung der Ohrenbeicht, so möchte ich die Wiedergeburt der Kirche in ganz kurzer Zeit herrlicher als jemal verkünden."

(11) Pag. 104. „Wenn zu einem nothwendigen Zwecke nur ein einziges passendes Mittel ausfindig gemacht werden kann, so bin ich von dessen Dasein überzeugt." Schwarz I. Bd. S. 193. Daß Christus Religionswahrheiten geoffenbart habe, und folglich auch wolle, daß sie gekannt und geglaubt werden, ist schon

---

a) Lib. IV. epist. 104. *b*) Epist. ad Ballaium.

eine bewiesene Sache. Nun sage man uns ein anderes, passendes Mittel, zur rechten und sicheren Erkenntniß dieser Wahrheiten zu gelangen, als das untrügliche Ansehen einer von Gott beglaubigten Lehranstalt; denn auf die persönlichen Einsichten und Kenntnisse eines jeden Einzelnen wird man uns doch nicht hinweisen wollen. Der protestantische gelehrte oder ungelehrte Pöbel muß seine Religion auf Treu und Glauben annehmen, wie der katholische; nur mit dem Unterschied, daß jener einen blinden und folgsam unvernünftigen Glauben hat, weil er auf ein Ansehen sich bestimmt, welches nach seinen eigenen Grundsätzen nichts weniger als vollgültig ist; da hingegen der Katholik consequent, vernünftig handelt. Nur wegen der Untrüglichkeit, die er in seiner Kirche anerkennt, gibt er ihren Lehren seinen Beifall; denn nur in diesem Falle ist die Hingebung der Vernunft unter die Auctorität im höchsten Grade vernünftig. Darum sagt auch Reinhold in seinen Briefen über die Kantische Philosophie *a*): „Das System der Unfehlbarkeit ist das einzige unter allen auf historischem Grunde entstandenen Lehrgebäuden der Religion, das durch den Zusammenhang und die Gleichartigkeit seiner Theile den Namen eines Systems verdient."

Haec pro more suo fortiter et nervose, at vere expressit auctor lib. *Essai sur l'indifférence b*): « La Réforme est par la loi même de son existence une république, ou plutôt une anarchie religieuse, ou le pouvoir sans stabilité et sans règle appartient au plus habile, ou au plus audacieux. Mais malgré les maximes, qui le proscrivent, le principe d'autorité y demeure aussi long-temps, qu'on y croira à quelque chose. » *Dans une note* ibidem. « L'absence d'une autorité générale fait, selon la remarque de *Burke*, que l'autorité personelle de chaque Pasteur y est beaucoup plus grande, que chez les Catholiques. Un Protestant ne croit pas à l'Église, mais il croit à son ministre. »

Multa alia docte et cum magno rationum pondere in hanc materiam dicta leguntur ab optimae notae Theologis *c*); atque in

---

a) I. Theil Seite 179. *b*) Tom. I. pag. 200. *c*) Cf. inter alios *Dobmayer*, Tom. IV. pag. 78. *Hoocke*, Tom. IV. pag. 102. *Wiest* Op. M. Tom. III. pag. 203. Schwarz Handb. I. Band. IV.

ea luce collocata est haec quaestio, ut nihil contra afferri possit, quod non magis noceat adversariorum causae. Vel enim omnem fidem divinae Revelationis abjiciunt, et, ut vere dicam, Christiani esse desinunt; vel tam misere ratiocinantur, ut vix possis a risu temperare. Exemplum afferamus ex opusculo nuperrime edito (Mainz 1819), cui titulus: Ueber Christenthum und Menſch-Jeſuthum. Titulum libri grammaticis examinandum relinquimus. Clarissimus auctor quaestionem movet de infallibilitate, quam Catholici Ecclesiae docenti attribuunt, eamque impugnat hoc invicto argumento: Die Behauptung der römiſchen Kirche, daß ſie unfehlbar ſey, heißt es S. 49 u. 50., widerſpricht der Grundlehre, daß Gott die ewige, unfehlbare Wahrheit ſey, die doch dieſe nämliche Kirche behauptet. Dann folgt die Frage (S. 50): Worauf gründeſt du den Widerſpruch zwiſchen jener Behauptung und dem eben angeführten Lehrſatze? — Antwort. „Darauf: daß wenn Gott die ewige, unfehlbare Wahrheit iſt, die römiſche Kirche entweder Gott ſeyn müſſe, oder nicht die ewige unfehlbare Wahrheit ſeyn könne; und da die römiſche Kirche nun nicht Gott iſt, ihre Auslegung der Offenbarungen auch nicht unfehlbare Wahrheiten ſind.“ — Ich könnte, ohne den Herrn Verfaſſer zu beleidigen, eine ſolche Art zu ſchließen nicht mit ihrem Namen nennen. Ich will nur eine ähnliche Katechiſation jener an die Seite ſtellen. Ich frage einen Knaben: Glaubſt du, daß Petrus und die Apoſtel Wunder gewirkt haben; daß z. B. Petrus den Lahmgebornen (Apoſtelgeſch. III. Kap.) geheilt habe? — Ja. — Allein ſiehſt du nicht, daß dieſes der Grundlehre widerſpricht, daß Gott allein allmächtig, nnd der Herr der Natur ſey? — Wie das? — Das will ich dir beweiſen: Einem Lahmgebornen, blos durch die Worte: Steh auf und geh, den Gebrauch ſeiner Glieder mittheilen, iſt offenbar ein Werk der Allmacht. Nun gib recht acht! Wenn nur Gott allmächtig iſt, ſo mußte Petrus entweder Gott ſeyn, oder er konnte den Lahmgebornen nicht heilen: und da es ausgemacht iſt, daß Petrus nicht Gott war; ſo folgt daraus, daß er jenes Wunder nicht wirken konnte. Ich breche ab; denn ich ſehe, daß mir der Knabe in's Angeſicht lache.

Hauptſt. Nro. 8. und folgende. Theoduls Gaſtmahl S. 195 und folgende ꝛc.

Nun fragt sich: ob Gott, der in gewissen Umständen Menschen eine Gewalt mittheilen kann, die sie von sich nicht haben, nicht auch Menschen, die von Natur fehlbar sind, vor dem Irrthume bewahren könne, und dieß durch eben jene allweise und väterliche Vorsicht, die alles nach ihren Absichten zu lenken weiß? Wenn nun Christus diesen Beistand sogar seiner Kirche verheißen hat; wenn ihn selbst die Aufrechthaltung seiner Lehre und göttlichen Anstalten fodert; bin ich nicht berechtigt, nach allen Regeln einer gesunden Logik ihn als wirklich anzunehmen?

(12) Pag. 116. Frustra respondent Anglicani, Principes civiles nunquam sibi verbi Dei et Sacramentorum administrationem arrogasse; Reginam Elisabetham nunquam nomen assumsisse capitis Ecclesiae. Verum de nomine quaestio non est. Utique mirum nemini videbitur, quod Reges Angliae nunquam verbum Dei in Ecclesiis praedicare, aut munia Ecclesiastica obire voluerint; sed ipsi ministros constituunt, sed praecipuum, a quo recedere nemini permittitur, dogma statutum est: ex regia auctoritate tanquam ex proprio fonte omnem spiritualem potestatem in Episcopos caeterosque Ecclesiae ministros diffundi; Principi, etiam ubi foemina imperium tenet, potestatem competere ordinandi Liturgiam et controversias fidei cum suprema auctoritate decidendi. Legi merentur, quae illustrissimus *Bossuetius* narrat in hist. variat. lib. VII. et X. Item autor praeclari operis, cui titulus: *Autorité des deux puissances*, Tom. II. pag. 4. et suiv. Jure merito igitur de Elisabetha Regina scripsit *Chemnitius a)*: « *Foemineo et a saeculis inaudito fastu se Papissam et caput Ecclesiae fecit.* » Ne ergo de nomine litigent Anglicani, cum res ipsa et acta publica satis superque loquantur. Sufficiat formulam afferre juramenti ab Elisabetha omnibus regni subditis sub poena capitis praescriptam. « Ego N. prorsus testificor, et declaro in conscientia mea, Reginam esse solam supremam gubernatricem et istius regni Angliae et aliorum omnium suae Majestatis dominiorum et regionum *non minus in omnibus spiritualibus et ecclesiasticis rebus vel causis*, quam temporalibus; et quod nemo externus princeps, vel persona, vel Praelatus .... habeat aliquam jurisdictionem ecclesiasticam aut spiritualem in hoc

---

a) Epist. ad Elector. Brandeb.

regno.» Id ergo infelici Schismate assecuta est Ecclesia illa tam magnis olim nominibus illustrata, ut omni sua auctoritate exuta duram serviat servitutem, et abjecta Ecclesiae universalis et apostolicae doctrina nunc fidem suam et ritus suos et sacramenta sua a Rege et Senatu accipiat.

(13) Pag. 116. Cf. *Natalis Alexandri* dissertationem de Episcoporum supra Presbyteros eminentia, Tom. VII. pag. 421. editionis Bing. *Tournelius* de Sacram. Ordinis quaest. VI. art. 1. et ejus continuator. Tom. XII. part. II. pag. 629. edit. Paris. in 8. *Selvaggio* antiquit. Christ. lib. I. cap. XII. Protestantes cum de potestate Ecclesiastica et Hierarchia loquuntur, in diversas sententias abeunt; neque illud curant, quantum distent a se invicem, dummodo non sentiant cum Catholicis. *Boehmerus* ex una parte contendit, primam Ecclesiam fuisse societatem inaequalem, postea autem mutatam in collegium aequale; at ex altera parte quamplurimi contendunt, prima Hierarchiae initia in saeculum secundum collocanda esse; neque quo tempore aut qua ratione id factum sit dicunt, aut dicere possunt. — Der Rezensent der Plankischen Geschichte der christlich-kirchlichen Gesellschaftsverfassung gesteht *a*), daß die Idee von nothwendiger Einigkeit, und daß die Christen nun als ein Volk Gottes an die Stelle des Volkes der Israeliten; die Bischöfe, Lehrer und Diener der Kirche an die Stelle und in die Rechte der Hohenpriester, Priester und Leviten getreten, schon gewiß in der ersten Hälfte des zweiten Jahrhunderts entstanden. — Wie hätte die Idee gewiß schon in der ersten Hälfte des zweiten Jahrhunderts nicht nur in den Köpfen, sondern in der Empirie existiren können, wenn sie nicht in der ursprünglichen Verfassung der Kirche wäre gegründet gewesen? Vid. *Dobmayer* Tom. IV. §. 166.

An non satius esset, in quaestione, quae tota historica est, facta et auctoritates veterum consulere, quam res pro ingenio suo construere, et ad causae suae patrocinium accommodare? Non ita egit doctissimus *Leibnitius*, qui in hac parte, sicut in aliis multis, Catholicorum doctrinae libere et ingenue suffragatur. En ejus verba ex systemate theologico excerpta. «Sacramentum Ordinis sive Hierarchiae ecclesiasticae est, quo officium et potes-

a) In der neuen Jenaer Litteraturzeitung Jänner S. 120.

tas ecclesiastica sive spiritualis, suis gradibus distincta, certis hominibus confertur, quorum ministerio utitur Deus ad Sacramentorum suorum gratiam dispensandam hominesque alios docendos, regendos et unitate fidei et obedientia caritatis retinendos, addita vi cujusdam jurisdictionis, quae in clavium usu potissimum comprehenditur. Pertinent autem ad pastorum Ecclesiae Hierarchiam non tantum Sacerdotium et hujus praeparatorii gradus, sed et Episcopatus et ipse Primatus maximi Pontificis, quae omnia divini juris esse credendum est.» Vid. hoc ipsum systema cum interpretatione germanica et praefatione doctissimi viri *Laurentii Doller*, typis editum Mogunt. Anno 1820.

(14) Pag. 129. Praecipua momenta, quae pro perpetua Primatus duratione afferuntur, brevi hoc et solido ratiocinio comprehendit *Melchior Canus*, in locis theol. lib. VI.: «Regnum Christi « futurum erat aeternum; ergo et Ecclesiae principatus non fuit « temporalis; alioquin si Petri potestas ad posteros non esset « translata, ne caeterorum quidem Apostolorum potestatem ad « successores transmissam agnoscemus. Ita nunc in Ecclesia « nulla aut Episcoporum aut Sacerdotum potestas erit, et quod « inde sequitur, eadem, quae Christi fuit tempore, Ecclesia non « erit.»

Inter Acatholicos plurimi fuerunt ab ipsis reformationis incunabulis, qui rei veritate et experientia convicti ingenue confessi sunt, Primatum necessarium esse unitatis et communionis conservandae medium. *Hugo Grotius* in voto pro pace ad art. VII. ait *a*): «Ordo sive in partibus sive in toto continetur in prin« cipatu quodam, sive in praepositi unitate; hoc est, quod in « Petro Christus nos docuit»... et postea: «Hic ordo semper « in Ecclesia manere debet, quia semper manet causa, id est, « periculum a Schismate.» Item *b*): «Sine tali Primatu exiri « a controversiis non potest; sicut hodie apud Protestantes nulla « est ratio, qua ortarum inter ipsos controversiarum reperiatur « finis.» Idem fatetur *Leibnitius* epist. ad *Joan. Fabricium c*), *Laurent. a Mosheim* in disput. adversus *Dodwell*. Quaenam Melanchthonis, Capitonis aliorumque Protestantium sententia fuerit, videri potest apud *Boussetium* hist. var. l. V. Cf. etiam *Barruel*

a) Tom. IV. Operum. *b*) Tom. I, p. 605. *c*) Tom. I. Epistol.

du Pape et de ses droits, T. I., deuxième partie, chap. V. et egregium opus incomparabilis viri comitis *de Maistre*, du Pape I. I. chap. VI. Imprimis opus jam citatum: Zeugniſſe aus allen chriſtlichen Jahrhunderten III. Abſchnitt IV. Kap. Pauca tantum adjicimus ex *Leibnitii* systemate theol. recens edito, pag. 300. Postquam de Conciliis locutus esset, et de privilegio assistentis Ecclesiae Spiritus sancti addit: « Quoniam autem non semper « nec frequenter haberi potest Concilium; nam Episcopi populos, « quibus praesunt, crebro deserere non possunt, sed tamen « semper persona Ecclesiae vivere ac subsistere debet, ut vo- « luntas ejus possit agnosci; consequens fuit ipso divino jure et « memorabilibus admodum Christi ad Petrum verbis (quando « claves regni coelorum specialiter commisit, pariter ac cum « oves suas pascendas tribus vicibus emphatice commendavit) « insinuatum, atque in Ecclesia creditum est, ut unus inter « Apostolos, hucusque successor unus inter Episcopos majore « potestate exornaretur, ut per eum tanquam visibile centrum « unitatis colligari corpus Ecclesiae, provideri communi necessi- « tati, convocari, si opus, Concilium et convocatum dirigi, et « tempore interconciliari dari opera posset, ne quid res fidelium « publica detrimenti caperet. »

(15) Pag. 137. Non possumus in hoc satis admirari divinam Christi in instituenda ordinandaque Ecclesia sapientiam, quae ita omnia attemperavit, ut neque confusio ordinum fieri possit, neque etiam sacrae potestatis partes ita fixis immotisque limitibus coarctarentur, ut non majorem aut minorem vim exerere possint pro rerum, locorum ac temporum opportunitate. Contigit enim in potestatis ecclesiasticae exercitio, quod in omni regimine mixto, ut sit aliquod quasi libramentum potestatum. Fieri potest, ut persecutionibus nimis agitetur, aut internis dissidiis laboret principalis Ecclesia; tunc Episcoporum atque imprimis Conciliorum auctoritas omnium oculos insigni fulgore perstringit; at mox rerum statu mutato suprema Ecclesiae sedes, quasi sol disjectis nebulis splendidior illucescit. Mihi ergo videtur parvi admodum ingenii indicium esse, si quis putet, potestatis sacrae plenitudinem posse inter diversos gradus quasi ad circinum rotundari; quod de potestate imprimis supremi capitis dictum volumus. Ita enim a Christo instituta est haec potestas, ut, ubi Ecclesiae bonum id

postulat, libere possit sese explicare, atque in omnes Ecclesiae partes ex indita sibi ubertate retundare. « Hujusmodi instruxit suae Ecclesiae caput, ait *Thomassinus a*), ejusmodi sibi Vicarium suffecit Christus, in quo tota semper plenitudo potestatis resideat, etsi non totam semper exerceat. » Et responsione ad notam 17. « Unum addo, expresse me monuisse, etsi omnibus saeculis eadem fuerit in apostolica sede plenitudo potestatis spiritualis; non tamen illius exercitium idem fuisse. Facultates porro ejus aliquas, quae non explicuerunt se, nisi aliquantis post saeculis, in radice tamen Primatus divino jure fundati implicitas semper fuisse. » Liceat mihi quaedam hic addere ex recentiori opusculo, quod sub exiguo volumine multa continet acute et ingeniosissime dicta. Monsieur *le comte de Maistre* dans son essai sur le principe générateur des constitutions politiques parle ainsi du gouvernement ecclésiastique *b*). « On n'a point oublié, qu'une bouche impure se fit cependant approuver de nos jours, lorsqu'elle dit, *que la France était géographiquement monarchique.* Il serait difficile en effet d'exprimer plus heureusement une vérité plus incontestable. Mais si l'étendue de la France seule repousse l'idée de tout autre gouvernement; à plus forte raison cette souveraineté, qui par l'essence même de sa constitution aura toujours de sujets sur tous les points du globe, ne pourrait être, que *monarchique.* » (Posset hic addi, ex eadem extensione Ecclesiae, quae centrum commune exigit, id etiam colligi; quod, sicut plures admittendae sunt Ecclesiae particulares in unam universalem coadunatae, ita quoque plures admitti debeant principes Ecclesiae, qui particulares Ecclesias regant sub auctoritate Primatus supremi et universalis.) Après avoir dit un mot de la fameuse déclaration du Clergé de France de l'an 1682, il continue: « Elle est (cette déclaration) condamnable par un côté, qui n'a pas été remarqué, quoiqu'elle prête le flanc, plus que tout autre à une critique éclairée. La fameuse déclaration osa décider par écrit, et sans nécessité, même apparente (ce qui porte la faute à l'excès) une question, qui

---

a) De veteri et nova Eccles. discipl. Tom. I. Respons. ad n. 12. *b*) Chap. XVIII. Cette brochure eminemment philosophique est imprimée à Paris 1814.

devait être constamment abandonnée à une certaine sagesse pratique, éclairée par la conscience universella.» Ibidem in nota adjicitur: «Je ne sais, si les Anglais ont remarqué, que le plus docte et le plus fervent défenseur de la souveraineté du Pape intitule ainsi un de ses chapitres: *Que la Monarchie mixte, temperée d'Aristocratie et de Démocratie, vaut mieux, que la Monarchie pure.* Pas mal pour un fanatique!!!»

Auctor ille doctissimus simul et piissimus est Card. *Bellarminus*, qui ita inscripsit cap. III. lib. I. de summo Pontifice. In eo autem capite principium illud generale, *quod Monarchia Aristocratiae et Democratiae admixta utilior sit in hac vita, quam simplex Monarchia*, ad Ecclesiam Catholicam applicat; quam tamen ideo tantum aliquid dicit ex Democratia habere, quia nemo est ex omni Christiana multitudine, qui ad Episcopatum vocari non possit, si dignus eo munere judicetur.

CAPUT SECUNDUM.

QUAENAM EX DIVERSIS CHRISTIANORUM SOCIETATIBUS SIT VERA CHRISTI ECCLESIA.

Habemus igitur Ecclesiae a Christo institutae naturam et constitutionem non fortuito natam aut ex mutabili hominum voluntate, sed ab ipso Christo exortam, qui Religionem suam hoc splendidissimo apparatu sartam tectamque conservari voluit. Opus grande et magnificum, quod vel sola ratio, si non a Deo profectum agnosceret, certe Deo dignissimum judicaret! Fides pura servatur et integra per professionem externam ac fidelium in eodem cultu communionem; communionis vincula adstringit sacri regiminis auctoritas; regiminis autem apex et commune centrum in una Petri cathedra collocatum est.

Haec a nobis hucusque ostensa fuerunt et probata; superest nunc, ut sciamus, quaenam sit illa Christi Ecclesia, in qua una nobis est acquiescendum. Cum enim certum sit, Ecclesiam Christi nunquam esse interituram; necesse est,

eam in una Christianarum societatum reperiri. Verum ex his societatibus, quarum plures novimus, nulla est, quae non nomen sibi et praerogativam verae Ecclesiae attribuat.

In hac quaestione nunc diligentius versandum; maximi enim momenti est, et omnium gravissima, quamvis non adeo difficilis; non enim in abstrusa rerum altissimarum investigatione versatur, sed in rebus manifestis et quasi ante oculos positis. Simplex methodus est, plana indagandae veritatis via; aspiciendum primo ad exemplar, quod nobis hucusque monstratum est; ad illam Ecclesiae imaginem, quae Christi ipsius digito delineata est. Tunc videndum, in qua societate ex iis, quae se Christianas dicunt, haec nobis imago occurrat; ubi hos characteres, has notas, haec lineamenta expressa reperiamus; atque ita pronum erit, veram Christi Ecclesiam a falsis secernere. Ubi ergo probatum fuerit, in Ecclesia Catholica et in nulla alia Christianorum societate omnia illa reperiri, quae a Christo in Ecclesia instituta sunt; in illa sola veram et genuinam illius Ecclesiae, quam Christus fundavit, formam conspici posse; sequitur necessario haec conclusio: *Ergo Ecclesia Catholica est sola vera Christi Religio.*

Quamvis haec pars tractationis in applicatione tantum eorum consistat, quae in priori capite dicta sunt; non tamen necessarium duximus, eidem omnino rerum ordini inhaerere. Primum quidem, quod Hierarchiam attinet ac potestatem docendi, ministrandi et regendi Ecclesiam, res est tam manifesta, in Ecclesia Romano-Catholica ejusmodi Hierarchiam et potestatem existere, ut illud probare necesse non sit. Quod autem in hac causa praecipuum est, nempe an in hac Ecclesia legitima sit pastorum successio, an potestas, quam sibi arrogant, eadem ipsa sit, quam Christus Apostolis tradidit, hoc proprie ad illam notam Ecclesiae pertinet, quam *Apostolicitatem* appellamus. Deinde satius duximus, a pervulgata probandi ratione in hac parte non discedere, quae tam longo et communi omnium Catholicorum usu consecrata est; ut scilicet quatuor verae Ecclesiae notae statuantur, quas jam in symbolo Nicaeno expressas reperimus, et ex iis vera Ecclesia a reliquis discernatur. Hanc methodum eo libentius

amplectimur, quod in illis quatuor notis omnes Ecclesiae proprietates contineantur, quas supra exposuimus.

Unum excipimus Primatum, qui tanti est momenti in hac causa, ut ex hoc solo charactere verae Ecclesiae tota quaestio confici posset. Primum igitur investigabimus, ubi Primatus ille resideat, quem Christus in Ecclesia sua perdurare voluit; deinde notas verae Ecclesiae in genere examinabimus; iisque stabilitis collationem faciemus illarum notarum ad Ecclesias Christianas. Sic quatuor exsurgunt hujus capitis articuli. *Primus* ostendet, in sola Romana Ecclesia perdurare Primatum a Christo institutum. *Secundus* de notis Ecclesiae in genere aget. *Tertius* probabit, notas illas Ecclesiae Romano-Catholicae convenire. *Quartus* demum examinabit, an aliae quoque Christianorum societates verae Ecclesiae notas habeant.

ARTICULUS I.

De Primatu Romani Pontificis.

OBSERVANDA.

I. Quando Christus Petro Primatum dedit in universam Ecclesiam, non personalem illi praerogativam conferre voluit, sed Ecclesia suae unitati et incolumitati prospicere. Primatus igitur ad necessariam Ecclesiae constitutionem pertinet, neque unquam poterit in Ecclesia deficere. Vide art. IV. §. II. prop. I.

Jam frustra Petri successorem quaerimus in iis, qui a nobis separati sunt, Christianorum coetibus; frustra extra Ecclesiam Catholicam, quae Romanae sedi tanquam centro suo adhaeret, et in sedis hujus Antistite S. Petri successorem ac totius Ecclesiae Primatem veneratur. Hoc solo argumento, ut diximus, omnis controversia decidi posset; nam ubi semel probatum est, Primatum Petro collatum ad Ecclesiae constitutionem pertinere; necessaria est consequentia, eam tantum Ecclesiam veram esse et a Christo fundatam, in qua haec Petri Cathedra conspicitur. Jam vero notum est, nullam unquam Ecclesiam ausam fuisse de hac praerogativa cum Ecclesia Catholica contendere.

II. Theologi Catholici omnes cum magna consensione docent, Romanum Pontificem tanquam legitimum D. Petri successorem

ex divina institutione habere Primatum, non honoris tantum, sed et jurisdictionis; verum in assignandis hujus potestatis limitibus unanimes non sunt; quod utique dolendum est quam maxime, quia non tantum veritati nihil proficiunt disceptationes ejusmodi et dissidia interna, sed magnum detrimentum afferunt causae Catholicorum. Nihil enim ita erigit hostium animos, quam discordiae civium. Quamvis etiam directe non impugnentur ea, quae stricte ad fidem pertinere dignoscuntur, multa tamen sunt, quae Ecclesiae judicio definita non sunt, nec definiri possunt, atque ideo locum dant disputandi turbulentis et ambitiosis ingeniis; Ecclesia quippe Christum sequitur, qui, cum caput supremum Ecclesiae praefecit, noluit minutatim omnia ejus jura determinare, et quasi lineis circumscribere illius potestatem; ne quid eam in tanto locorum et saeculorum spatio impediat, quominus movere se libere possit, et auxilium praebere, ubicunque illud Ecclesiae necessitas posceret. Unde et nobis animus non est, in ea jura, quae Primatui annexa sunt, singillatim inquirere, ac unde orta ea sint, aut quousque se extendant, definire. Praeterquam enim, quod haec magis ad Jus canonicum pertinere videantur, limites quoque, quos nobis in hoc opere praefigimus, non paterentur tam latas et litigiosas disputationes. Scimus utique, plura esse inter summi Pontificatus jura, quae divelli ab eo nullo modo possunt; scimus, et alia esse, quae labentibus saeculis Papae reservata sunt; verum et haec quoque, quando a supremo capite exercentur, censemus non precario jure exerceri, non *ministerialiter*, non quasi accepta ab inferiore, aut usurpata in inferiorem, sed tanquam devoluta in eum, qui spiritualium omnium potestatum supremus apex est. Demus posse aliquid communem Christianorum Patrem, quia Pater est: neque necessarium esse, ut probet jus agendi et praecipiendi, qui Patrem se esse probavit. (1)

III. Ad institutum nostrum illud imprimis pertinet, ut ostendamus, Romanum Pontificem esse legitimum S. Petri successorem atque haeredem illius Primatus, quem scimus hunc Apostolum a Christo accepisse. Non enim sufficeret, ut veram Christi Ecclesiam quaerentibus probaremus, Christum centrum aliquod Ecclesiae instituisse, aut Pastorem supremum praefecisse universo gregi, nisi illam etiam Ecclesiam monstrare possemus, in qua haec

praerogativa perseverat. At monstramus eam. Omnium enim oculos perstringit Ecclesia Romana, in qua Petri Cathedram conspicimus omnium saeculorum laudibus celebratam. Haec est *principalis* illa *Ecclesia, unde unitas sacerdotalis exorta est; ad quam propter potentiorem principalitatem necesse est omnem convenire Ecclesiam* a).

IV. Fuerunt quidam ante Reformationis tempora obscuri nominis Haeretici, qni negare ausi sunt, quod per omnia Christianae Ecclesiae saecula a toto orbe terrarum constantissime creditum fuerat; nimirum B. Petrum Romae fuisse, et ejus urbis Episcopatum ad mortem usque gessisse. Hanc opinionem avide amplexi sunt saeculi XVI. Novatores; alii tamen modestius, ut ait *Bellarminus*, alii impudentius hoc argumentum tractarunt. Quidam omnem verecundiam ita abjecerunt, ut negarent, Petrum Romae fuisse, ibique mortem obiisse. Alii quamvis factum negare uon auderent, quo vix aliud est in historia certius et illustrius; in eo tamen pertinaciter perstiterunt, ut dicerent, Petrum Episcopatum urbis Romanae nunquam suscepisse, neque regendae illi Ecclesiae immortuum esse. Sic ipse *Calvin.* lib IV. institut. cap. VI. ait: « Propter scriptorum consensum non pugno, quin illic mortuus fuerit; sed Episcopum fuisse, praesertim longo tempore, persuaderi nequeo. » Similia habent *Magdeburgens* Centur. I. lib. I. cap. X. Fuerunt demum et alii doctissimi viri, ut *Pearsonius*, *Blondellus* etc., qui rei evidentia convict. ingenue confessi sunt, Petrum Romae Sedem episcopalem posuisse, et mortuum esse tanquam urbis illius Episcopum. Hoc semel admisso illud quoque admittere necesse est: *Romanos Pontifices S. Petri successores esse et in Episcopatu haeredes.* Imo suppositis iis, quae in priore capite probata sunt, scilicet Christum Petro Primatum contulisse in totam Ecclesiam, simulque voluisse, ut in ejus successoribus perduraret, sequitur et hoc necessarium consectarium: *Romanos Pontifices S. Petri successores esse in Primatu.* Negant hoc vehementissime omnes, quotquot unquam ab Ecclesia discesserunt Haeretici, sed imprimis Protestantes, quidquid de caetero de Petri adventu in urbem Romam, et collocata ibi episcopali Cathedra sentiant. Nobis eo

a) Lib. III. cap. III.

diligentius in hac quaestione versandum est, quo major est adversantium numerus et inveteratior ira; quamquam ita clara sint omnia et obvia, ut si vellent adversarii praeconceptas opiniones, quibus ab infantia imbuuntur, et partium studia deponere, in oculos irrueret veritas. (2)

PROPOSITIO I.

Primatus Petro a Christo concessus in Romano Pontifice perseverat.

ARGUMENTUM I.

Ex Primatus necessitate.

Primatus divinae institutionis est, et in Ecclesia nunquam deficere potest (ex art. IV. cap. I.); atqui in nullo alio reperitur Primatus ille, quam in Romano Pontifice. Ergo etc.

Prob. min. Certum est, 1.° nullum alium in orbe Christiano Episcopum praeter Romanum Pontificem unquam se Petri successorem dixisse; nullum unquam ut talem ab Ecclesia fuisse agnitum. Quod pluribus probat *Petrus Constant* tom. I. Epistolarum Rom. Pont. ad annum 440.

Constat, 2.° omnes Pontifices Romanos a *Lino* usque ad *Pium* VII. per octodecim fere saecula se constanter pro successoribus S. Petri habuisse, atque ut tales ab orbe Christiano fuisse agnitos. Ergo cum probatum a nobis sit, Primatum ad eam Ecclesiae constitutionem pertinere, quam a Christo accepit, et ab ea divelli amplius non posse; manifestum autem sit, nullam unquam Ecclesiam hanc sibi praerogativam arrogasse praeter Romanam, neque aliam in Christiano orbe ab adversariis designari posse, in qua Petrus supremam, quam a Christo acceperat, potestatem deposuisset; necesse est, eam in Romano Pontifice perdurare.

ARGUMENTUM II.

Ex facto Petri et jure successionis.

Ille habet Primatum Petro concessum, qui est verus et legitimus Petri successor; atqui Romanus Pontifex legitimus Petri successor est. Ergo etc.

Prob. min. Juxta naturalem successionis legem in societate legali ibi successor quaeri debet, ubi antecessor moriens gradum suum dimisit; atqui Petrus Romae sedem suam habuit, nec inde alio unquam transtulit. Ergo etc.

Prob. min. 1.° Quod adventum Petri Apostoli in urbem Romanam attinet et mortem gloriosam ibidem pro fide Christiana toleratam; superfluum existimamus multis argumentis probare, quod a nemine sanae et integrae mentis hodie in dubium vocari potest. « Nihil est, ait doctissimus *de Valois a)*, in tota historia ecclesiastica illustrius, nihil certius, atque testatius. » Consentientes habemus, ut jam observatum est, viros ex Protestantium coetibus doctissimos. Inter alios *Grotius* comment. in primam S. Petri epist. ait: « *Ubi* (Romae) *Petrum fuisse, nemo verus Christianus dubitavit.* »

2.° Sed et illud, quod in hac quaestione praecipuum est, scilicet Petrum sedem suam Romae collocasse, et ad mortem usque rexisse Ecclesiam illam, non minus certum est, et omnium saeculorum suffragio testatum. Inde sane factum est, ut Ecclesia Romana passim ab antiquis *sedes Petri, Cathedra Petri* vocata sit: *Navigare audent ad Petri Cathedram*, ait S. *Cypr.* epist. 55. ad Cornel., *atque ad Ecclesiam principalem, unde unitas sacerdotalis exorta est.* Et epist. ad Antonian.: *Factus est Cornelius Episcopus, cum Fabiani locus, id est, cum locus Petri et gradus Cathedrae sacerdotalis vacaret.* Et *Hieronym.* ad Damasum: *Cum successore Piscatoris et discipulo crucis loquor: Ego Beatitudini tuae, id est, Cathedrae Petri communione consocior, super illam Petram aedificatam Ecclesiam scio.* S. *Optatus* lib. II. contra Parmenianum: *Negare non potes, scire te, in urbe Roma Petro primum Cathedram episcopalem collatam esse* ... Ibidem: *Sedit prior Petrus, cui successit* Linus. *Petrus Chrysologus* lib. adversus Eutycheten: *Petrus, qui in propria sede vivit et praesidet, praestat quaerentibus fidei veritatem.* S. *Augustin.* lib. II. contra litteras Petiliani Donati-

---

a) Notae in Euseb.

stae, cap. XV.: *Cathedra tibi quid fecit Ecclesiae, in qua Petrus sedit?* ... et epist. 262.: *In Romana Ecclesia semper apostolicae Cathedrae viguit principatus.* Hinc S. *Prosper* ita canit in carmine de Ingratis:

Sedes Roma Petri, quae pastoralis honoris
Facta caput mundo, quidquid non possidet armis,
Religione tenet.

Verum testes appellare possumus his antiquiores, ex omnibus Christiani orbis partibus: ex Galliis *Irenaeum,* ex Africa *Tertullianum,* ex Aegypto *Clementem Alexandrinum, Dionysium, Originem* etc., ex Asia *Eusebium*, et quod summi in hac causa ponderis est, Antiochenae Ecclesiae Praesules, qui ignorare non poterant, Petrum Antiochiae primum sedem posuisse: nisi ergo perspectum habuissent, eam Romam postea translatam fuisse, ibique jure successionis permansisse, non videtur, cur sibi Primatus praerogativam non attribuissent. Verum non tantum nullum reperitur alicujus contestationis vestigium; sed ubique Romanae Ecclesiae primas deferunt, omnes eam tanquam Petri sedem summa devotione venerantur.

Eandem hanc Ecclesiae universalis communem persuasionem et fidem in plenariis Conciliis iisque antiquissimis expressam reperimus. In Ephesina Synodo generali III. Philippus Presbyter et S. Sedis Legatus actione tertia ad omnes Concilii Patres dixit: *Nulli dubium, imo saeculis omnibus notum est, quod S. beatissimusque Petrus Apostolorum princeps et caput fideique columna et Ecclesiae Catholicae fundamentum a Domino nostro Jesu Christo, Salvatore humani generis ac redemptore claves regni accepit ... qui ad hoc usque tempus et semper in suis successoribus vivit, et judicium exercet.* In Concil. general. IV., quod anno 451. Chalcedone celebratum est, actione II., postquam lecta fuerat S. Leonis epistola, *reverendissimi Episcopi,* ut in actis dicitur, clamarunt: *Haec Patrum fides, haec Apostolorum fides, omnes ita credimus; orthodoxi ita credunt; anathema, ei qui non ita credit! Petrus per Leonem locutus est, Apostoli ita docuerunt.*

ARGUMENTUM III.

Ex constanti et consentiente omnium saeculorum traditione circa Romanae Ecclesiae praecellentiam et in omnes alias Ecclesias principaliorem potestatem.

Prob. I. Ex Conciliis generalibus. In Concil. Ephesin. anni 431 actione IV. Juvenalis Hierosolymitanus Patriarcha sic loquitur: *Oportebat quidem, Joannem Reverendissimum Antiochiae Episcopum hac sancta et magna et oecumenica synodo considerata confestim, ut de iis, quae ipsi objiciuntur, se purgaret, accurrere et ad apostolicam Sedem magnae Romae nobiscum considentem, ac obedire et honorem deferre Apostolico Dei Ecclesiae Hierosolymorum* (legendum *Romanorum*); *praesertim cum apud illam sedem Antiochenae ipsi sedi ex apostolico ordine et traditione mos sit dirigi, et apud ipsam judicari.*

Concil. Chalcedon. anni 451 plura nobis suppeditat Primatus apostolici argumenta. Haec pauca sufficiant. 1.° Paschasinus aliis Legatis praesentibus dixit: *Beatissimi atque apostolici viri, Papae urbis Romae, quae est caput omnium Ecclesiarum, praecepta habemus prae manibus, quibus praecipere dignatus est ejus Apostolatus, ut Dioscorus* (Alexand. Episcop.) *non sedeat in Concilio.* Lucentius vicarius sedis apostolicae dixit: *Judicii sui necesse est eum* (Dioscorum) *dare rationem, qui cum personam judicandi non haberet, praesumsit et synodum ausus est facere sine auctoritate sedis apostolicae; quod nunquam licuit, nunquam factum est.* 2.° Concilium ipsum actione I. II. et III. passim vocat Leonem *universalis Ecclesiae Pontificem.* In relatione autem ad S. Leonem ait: *Rogamus igitur, et tuis decretis nostrum honora judicium; et sicut nos capiti in bonis adjecimus consonantiam, sic et summitas tua filiis, quod decet, adimpleat.* Multa non minus clara et cum summa omnium Episcoporum consensione dicta in posterioribus Conciliis reperiuntur, quae brevitatis causa omittimus. Instar omnium sit illud Concilii Florentini decretum, quod consentientibus Graecis et Latinis editum est: *Definimus, sanctam apostolicam Sedem et Romanum Pontificem in universum orbem tenere Primatum, et ipsum R. Pontificem successorem esse*

B. Petri, principis Apostolorum, et verum Christi vicarium totiusque Ecclesiae caput et omnium Christianorum Patrem ac Doctorem existere, et ipsi in B. Petro pascendi, regendi et gubernandi uuiversalem Ecclesiam a Domino nostro Jesu Christo plenam potestatem traditam esse, quemadmodum etiam in gestis oecumenicorum Conciliorum et in sacris Canonibus continetur. (3)

Prob. II. *ex Patrib.* Ex quibus aliquos tantum et quidem illustriores et antiquiores citamus. S. *Irenaeus* lib. III. cap. III. Romanam Ecclesiam vocat omnium *maximam et antiquissimam, a gloriosissimis duobus Apostolis Petro et Paulo fundatam. Ad hanc enim Ecclesiam,* ait, *propter potentiorem principalitatem necesse est omnem convenire Ecclesiam, hoc est, eos, qui sunt undique, fideles; in qua semper ab his, qui sunt undique, conservata est ea, quae ab Apostolis est, traditio.* Tertull. lib. I. de Pudicitia de Rom. Pontifice ait: *Audio, esse edictum propositum et quidem peremptorium; Pontifex maximus, quod est, Episcopus Episcoporum, edicit: Ego et moechiae et fornicationis delicta poenitentia functis dimitto.* Licet Tertullianus jam tum Montanista factus haec per ludibrium dixisse videatur, indicat tamen, Romanum Pontificem jam tum a Catholicis communi consensione ita vocatum fuisse. Aliud Tertulliani testimonium videri potest apud clarissimum D. *Hoocke,* una cum hujus auctoris responsione ad *Moshemii* cavillationes contra Irenaei et Tertulliani loca. *Athanasius* in epistola ad Felicem Papam ait: *Ob id vos praedecessoresque vestros, apostolicos videlicet praesules in summitatis arce constituit, omniumque Ecclesiarum curam habere praecepit, ut nobis succurratis. Theodoretus* epist. ad Renatum Presbyt.: *Tenet S. Romana sedes gubernationem regendarum cuncti orbis Ecclesiarum.* SS. Cypriani, Hieronymi, Augustini etc. testimonia jam vidimus.

ARGUMENTUM IV.

Ex eo, quod Romani Pontifices a primis statim saeculis sese gesserint tanquam supremos Ecclesiae Pastores, et potestatem exercuerint in omnes Ecclesias.

Prob. Ex factis pene innumeris pauca seligimus, quae indicare tantum, aut succincte enarrare hic possumus. Habemus ex primo saeculo S. *Clementis* Rom. *potentissimas litteras,* ut S. *Irenaeus* ait *a*), ad Corinthios ob exortas in ea Ecclesia dissensiones datas. Saeculo secundo *Victor* Papa magnam auctoritatem exseruit in eo, quod cum Asiaticis quartodecimanis habuit, dissidio; magnam saeculo tertio *Stephanus,* in causa rebaptizantium. Eodem saeculo contigit, ut S. Dionysius Alexandrinus ob haeresis suspicionem a Catholicis apud S. Dionysium Papam accusaretur, a quo *re diligenter perpensa,* ut S. Athanasius scribit *b*), *absolutus est Dionysius.* Sequentibus saeculis, cum pace Ecclesiae data liberius tractari poterant negotia ecclesiastica, et internis dissidiis gravius, quam unquam antea conflictaretur Ecclesia, frequentiora etiam et illustriora occurrunt hujus supremae potestatis exempla. (4) Notum est, quid *Julius* Papa egerit in causa S. Athanasii aliorumque Episcoporum, qui ab Arianis depositi fuerant; quid *Liberius* in causa Eustachii Sebasteni et *Innocentius* I. in causa S. Joannis Chrysostomi, qui iniqua sententia damnatus ad auctoritatem apostolicae Sedis confugit. In prima epistola ad Innocentium data inter alia ait: *Scribite, precor, et auctoritate vestra decernite, hujusmodi inique gesta nobis absentibus et judicium non declinantibus nullius esse roboris.* Plura videri possunt apud auctores, qui hanc materiam fusius tractarunt. Caeterum ne ipsi quidem Protestantes inficiantur, quod a tempore imprimis Leonis Magni Romani Pontifices potentissimam auctoritatem exercuerint in omnes Christiani orbis Ecclesias.

---

a) Lib. III. advers. haeres. cap. III. *b*) Athan. apud Baron. ad annum. 263.

COROLLARIUM I.

Ergo Romanus Pontifex non honoris tantum, sed et jurisdictionis Primatum habet.

Prob. I. Romanus Pontifex tanquam verus et legitimus Petri successor illum Primatum habet, quem S. Petrus a Christo accepit (ex Propositione); atqui Petrus Primatum accepit honoris et jurisdictionis, ut supra probatum est *a*). Ergo etc.

Prob. II. Quae in Propositionis probationem attulimus, argumenta evidenter evincunt, Patres primorum saeculorum, cum Romanae Ecclesiae praecellentiam extollunt, non de tituli et honoris praerogativa locutos fuisse, sed de potentiore principalitate et totius Ecclesiae praefectura. Patet etiam ex iisdem argumentis, Romanos Pontifices curam gessisse omnium Ecclesiarum, et quae necessaria videbantur, cum suprema auctoritate constituisse: Haereticos etiam aliarum Ecclesiarum damnasse, Episcopos exauctorasse, injuste dejectos sedibus restituisse, Concilia coëgisse, leges pro universa Ecclesia dedisse, aliaque exercuisse jura, quae veram et proprie dictam jurisdictionem probant; quae omnia in Jure canonico fusius exposita et probata inveniuntur.

COROLLARIUM II.

Romanus Pontifex jure divino Primatum obtinet.

Prob. Romanus Pontifex tanquam Petri successor illum habet Primatum, quem Christus ipse S. Petro tradidit, et quem in legitimis illius successoribus voluit perdurare (ex Propos.). Ergo jure successionis exercet Primatum jure divino institutum. Ergo etc.

ARGUMENTA ADVERSARIORUM.

Objiciunt contra propositionem.

Argum. 1.° In scripturis nullibi legitur, quod Petrus sedem suam in urbe Romana collocaverit, et Romanum Episcopum haeredem instituerit suae potestatis; contrarium potius ex pluri-

---

a) Cap. I. art. IV. §. 2. prop. II.

bus Scripturae locis colligi potest; nam 2.° Paulus ad Romanos scribens et plurimos salutans altum silet de S. Petro. Paulo, Romam venienti obviam venerunt fratres (Actor. XXVIII.), de S. Petro autem nulla fit mentio. 3.° Si Petrus aliquando Romae fuit, non potuit diu in illo loco consistere, neque ibi mortem obiit; nam paulo ante excessum ex hac vita in Babylone erat, quae est Chaldaeae Metropolis. Sic enim scribit cap. V. primae epist. v. 13.: *Salutat vos Ecclesia, quae est in Babylone collecta.* Ergo etc.

Resp. 1.° Ex scripturis certum est, Christum Primatum instituisse, eumque perpetuum esse voluisse; exinde consequens est, aliquem Petro succedere in publico suo ministerio debuisse; illum autem esse Romanum Pontificem, habemus ex traditione constanti et uniformi. Adversus hanc positivam auctoritatem traditionis nulla est vis argumenti negativi.

Resp. 2. Nihil etiam evincunt argumenta ex scripturis allata. Ad I. Illud, quod Paulus Romam scribens nuspiam Petri mentionem faciat, cum tamen alios bene multos salutet, levissimum est. Variae enim hujus rei causae esse potuerunt, quas divinare nos in tanta temporum distantia non possumus. Idem Apostolus ad Ephesios scribens non salutat Timotheum, neque S. Jacobum in epistola ad Hebraeos directa. Forsan Petrus tunc temporis Romae non aderat; quamvis enim sedem ibi constituerat, saepius tamen excurrens alias aut fundavit aut visitavit Ecclesias. Constat autem ex eadem epistola ad Romanos, quae anno 58 Corinthi scripta fuit, jam tum Romae florentissimam Ecclesiam fuisse ex Judaeis et gentibus congregatam. Paulus nondum in urbem venerat (Rom. I, 13.); quis ergo hujus Ecclesiae prima fundamenta jecit, nisi S. Petrus; quod unanimiter tota affirmat antiquitas?

Ad II. Vel Petrus in urbe non aderat, quando Paulus advenit: vel, quod aetati illius ac dignitati, quam maxime conveniebat Apostolum Romae exspectabat, missis interim quibusdam ex fidelibus fratribus, qui eum in urbem deducerent.

Ad III. Ea, quae ex prima Petri epistola citantur, non tantum contraria non sunt sententiae nostrae, sed eam magis confirmant. Babylon illa, de qua S. Petrus loquitur, ipsa est Romulea civitas, seu Roma illa antiqua et gentilis, quae, ut S.

Leo ait *a*), *cum omnibus dominaretur gentibus, omnium gentium serviebat erroribus.* Haec passim in Apocalypsi vocatur Babylon *b*), ut Tertullianus observat. Hanc etiam a S. Petro hoc nomine designari, testes antiquissimi Patres et ex recentioribus etiam inter Protestantium interpretes doctissimi viri *Usserius, Blondellus, Casaubonus, Pearsonius, Grotius* etc. Inter alios *Grotius c*) ait: *De Babylone dissident veteres et novi interpretes. Veteres Romam interpretantur, ubi Petrum fuisse nemo verus Christianus dubitabit.* Mirum quanta sit adversariorum nostrorum in judicando aequitas! In Roma ethnica, omnis generis criminibus et superstitionibus foedata Babylonem non vident; quod Apostoli, quod Patres antiquissimi viderunt, non vident; at Romam Christianam, ab eo imprimis tempore, quo expulsis profanis et impuris ritibus tota supremi Dei cultui consecrata fuit, Babylonem vocare non cessant. Haec abominabilis bestia, haec meretrix magna, haec sedes Antichristi, in hac spurcitiis et daemonibus omnia plena.

Inst. 1.° Scriptores, qui Petrum Romam venisse, et martyrium ibi subiisse commemorant, mire inter se dissentiunt. Ergo fidem non merentur. 2.° S. Paulus eodem jure dici posset Romanus Episcopus, ac S. Petrus; nam aeque in fundanda illa Ecclesia laboravit, in ea quoque cursum Apostolatus illustri martyrio consummavit. Sed tamen duos esse non posse eodem tempore ejusdem urbis Episcopos, omnes consentiunt. Ergo neque illud certum est, S. Petrum proprium fuisse Romanorum Episcopum.

Resp. ad I. Ex illa scriptorum discrepantia, tum circa annum, quo Petrus Romam venit, tum circa annum mortis ejus, nihil inferri potest contra facti substantiam. Quinimo res ipsa magis firmatur per illam in accidentalibus diversitatem. Solide observat *Bellarminus d*), quod sicut discordia signum falsitatis sit, quantum ad hanc vel illam circumstantiam, sic et unanimis, quantum ad factum ipsum, quod scilicet Petrus Romae sederit ibique obierit, concordia signum sit veritatis. Quis v. g. unquam dubitavit, Christum in Bethlehem natum fuisse, et Jerosolymis

---

a) Serm. I. de Natali Apostolor. *b*) Apoc. XIV. XVI. XVII. XVIII. *c*) Comment. in epist. I. Petri. *d*) Lib. II de Rom. Pont. cap. V.

mortem oppetiisse, quamvis circa annum, quo natus aut mortuus fuerit, diversae sint Chronologorum sententiae? Quod Petrum attinet, vulgaris opinio est, eum post Episcopatum Antiochensis Ecclesiae secundo Claudii anno Romam venisse, ut S. *Hieronymus* scribit *a*), ibique XXV. annis Cathedram sacerdotalem tenuisse usque ad ultimum Neronis annum, id est, XIV. Hanc sententiam inter alios tuetur *Natalis Alexander* dissert. XIII. ad saecul. I. prop. III. Non desunt tamen inter eruditos, qui cum doctissimo *Pagio* contendunt, Petrum undecim tantum annis Romae sedisse. Siehe Stolberg VI. B. S. 154 u. f. w. und S. 169 ꝛc.

Ad II. Romana Ecclesia semper Petrum et Paulum tanquam Patres suos et Pastores venerata est, quia utriusque laboribus fundata et amplificata est, utriusque sanguine quodammodo consecrata. Sed nemo unquam aestimavit, B. Paulum cum Petro Episcopatum proprie dictum illius urbis divisisse. Quamvis ergo summi Pontifices successores se dicant Apostorum Petri et Pauli, quamvis etiam in Romanae Ecclesiae insignibus Paulus cum Petro semper conjunctus fuerit; nunquam tamen crediderunt, se Episcopatum urbis Romae et Primatum in tota Ecclesia a S. Paulo habere. Roma fidem ab utroque Apostolo accepit, utriusque martyrio illustrata est, utriusque corpora ipsa possidet. Hanc amplissimam haereditatem ambo huic Ecclesiae reliquerunt; at sedem episcopalem et principalem cathedram solus Petrus reliquit. Hinc Romana Ecclesia non Pauli sedes aut cathedra dicitur, sed Petri, nec Paulo a Patribus id adscribitur, quod caput facta sit orbis.

CONTRA COROLLARIUM I.

Argum. 1.° Ex eo, quod Romani Pontifices jurisdictionem exercuerint in alias Ecclesias, nihil concludi potest; nam alii Episcopi idem tentarunt. Quid non egit *Theophilus Alexandrinus* in causa Origenistarum et illa S. *Joannis Chrysostomi?* 2.° In synodo Milevitana II. decretum est, nemini licere trans mare appellare, quod cum jurisdictione Romani Pontificis stare non potest. 3.° Antiquissimi Patres Romanum Pontificem *fratrem* appellarunt; et *Cyprianus* in Concilio Carthag. anno 256 habito

a) Lib. de scriptorib. eccl. in Petro.

in dominatum Romani Episcopi ita invehitur: *Neque enim quisquam nostrum Episcopum se Episcoporum constituit, aut tyrannico terrore ad obsequendi necessitatem collegas suos adegit.* 4.° Si Romanus Pontifex jurisdictionem haberet in omnes et singulos orbis Christiani Episcopos, merito dici posset *Episcopus universalis.* Atqui talis dici non potest; nam S. *Gregorius* M. in variis epistolis *a*) *Joannem* Constantinopolitanum Patriarcham graviter insectatur, quod illud nomen affectaret, illudque ait esse blasphemiae nomen, nefandum et profanum tumorem, nomen stultum et praesumptionem temerariam, qua turbaretur pax Ecclesiae etc.

Resp. ad I. Probavimus, jurisdictionem RR. Pontificum in omnes Ecclesias a primis saeculis exercitam et ab omnibus agnitam fuisse; quod de nullo orbis Episcopo dici potest. *Theophilus* in synodo Alexandrina Origenistas damnavit, idque jure facere potuit. Quae autem in illo Concilio decreta fuerant, cum synodica epistola misit ad *Anastasium* Papam. Aliter omnino sentiendum de iis, quae idem Theophilus in S. Joanne Chrysostomo contra omnes canonicas regulas molitus est. S. Chrysostomus a Theophili sententia ad *Innocentium* Papam appellavit, qui illam irritam declaravit et iniquam.

Ad II. Jus appellationum ad Romanum Pontificem pertinere, in Jure canonico probatur ex antiquissimo Ecclesiae usu, imprimis ex decretis Concilii Sardicensis anno 347 habiti. Hujus Concilii decretis derogare nec potuisset, nec voluisset Milevitanum II., restringere tantum voluit jus appellationum, non autem legitimum ejus usum tollere.

Ad III. Quamvis Episcopi aliqui Romanum Pontificem *fratrem* appellaverint, eum nihilominus tanquam Primatem suum venerati sunt. Christus dixit Petro *b*): *Confirma fratres tuos* ... quamvis cum caput constituerit Apostolorum. Quinimo Christus ipse Apostolos *fratres* appellat *c*): *Ite, nuntiate fratribus meis, ut eant in Galilaeam.* Quod verba attinet ex S. Cypriano allata, respondemus, ea nihil probare contra jurisdictionem Romani Pontificis,

---

a) *Gregor.* M. ep. II. lib. V. alias XXXII. lib. IV. Item ep. XVIII. alias XXXVIII. Epist. XLIII. alias XXXVI. *b*) *Luc.* XXII, 32. *c*) *Matth.* XXVIII, 10.

quam S. Doctor tam parum negavit, ut nullus fere antiquorum Ecclesiae Patrum sit, qui eam clarius et expressius docuerit. S. Cyprianus falso sibi persuaserat, se in illa rebaptizantium causa veram tenere doctrinam et erroneam esse eam, quam sanctus Stephanus tuebatur. Unde aegre admodum ferebat, quod Stephanus dissentientes Episcopos censuris ecclesiasticis ad obsequium compellere voluerit. Caeterum dissimulare non debemus, Cyprianum in hac controversia modum excessisse. *Illa, quae in Stephanum irratus effudit Cyprianus, retractare nolo . . . ea praeterire melius . . .* ait S. *Augustinus a*). Verum, ut ait idem S. Doctor *b*), si quid ab eo peccatum fuit *ac purgandum, gloriosa martyrii falce purgatum est.*

Ad IV. S. Gregorius merito rejecit fastuosum *Episcopi universalis* nomen; primum quidem quia verba illa in eo sensu sumi poterant, ac si unus tantum esset proprie in orbe Christiano Episcopus, caeteri autem omnes ejus tantum delegati essent et Vicarii; qui sensus falsus est et absurdus. 2.° Optime noverat S. Gregorius, quousque tandem Patriarchas Constantinopolitanos propellere poterat inquieta illa sese erigendi ambitio. Jam enim illud effecerant in Concilio Constantinopolitano primo, ut priores honoris partes post Romanum Pontificem haberent, quae dignitas frustra renitentibus sedis Apostolicae legatis in Concilio Chalcedonensi confirmata fuit, addita jurisdictione in Dioeceses Ponticam, Asiaticam et Trasicam. His non contenti nomen quoque oecumenici Episcopi assumserunt, quod audierant S. Leoni in Chalcedone a Presbyteris et Diaconis Alexandrinae Ecclesiae datum fuisse. Nemo sibi hunc honorem ambitiosius arrogavit, quam Joannes IV., cognomento *Jejunator*, quem ea de causa insecuti sunt Pelagius II. et S. Gregor. M. Timebant scilicet, ne novae Romae Episcopi, pro suo ingenio ad schisma et defectionem converso, tandem ab obsequio primae sedis penitus discederent, et caeteros Orientis Episcopos, in quos sub titulo *Patriarchae oecumenici* imperatoriam aliquomodo potestatem exercebant, secum in perniciem traherent. Inanem non fuisse tanti mali timorem postea comprobavit eventus. Haec igitur

---

a) Lib. I. contra Donatist. vid. etiam lib. V. de baptis. cap. XXV. *b*) Epist. CVIII. alias CCLV.

ratio erat, cur Romani Pontifices, ut ambitiosa aliorum consilia everterent, ipsi quoque a se abegerint fastuosum Episcopi universalis nomen, quamvis illud sibi assumere potuissent legitimo sensu intellectum. Cf. *Bellarminus* de Rom. Pont. lib. II. cap. XXXI.

CONTRA COROLLARIUM II.

Argum. I. Romana Ecclesia jure tantum ecclesiastico Primatum habet. Ergo etc.

Prob. Ex celebri Canone XXVIII. Concilii Chalcedonensis, ubi dicitur: *Antiquo Romae throno, quod urbs illa imperaret, jure Patres privilegia contulerunt; et eadem consideratione moti* 150 *Deo amantissimi Episcopi novae Romae throno aequalia contulerunt privilegia, recte judicantes urbem, quae et imperio et senatu honorata sit, et aequalibus cum antiquissima Regina Roma privilegiis fruatur, etiam in rebus ecclesiasticis non secus ac illam extolli et magnifieri, secundam post illam existentem.* Id quoque confitetur Zosimus Papa ad Africanos scribens: *His accedit apostolicae Sedis auctoritas, cui in honorem S. Petri Patrum decreta peculiarem sanxerunt reverentiam.* Eodem modo loquuntur Valentinianus III. in Novella 100. et Justinianus Novella 151.

Resp. I. Ex eo, quod Romanae sedis auctoritas per Patrum decreta sancita fuerit, non sequitur, eam origine divinam non esse. Patres v. g. saepe dicunt, Verbi divinitatem Patrum Nicaenorum decreto esse sancitam, an igitur ad divinam Christi Revelationem non pertinet?

Resp. II. Canon ille Concilii Chalcedonensis a Romana Ecclesia, id est, in toto Occidente nunquam receptus fuit. Quodsi nihilominus timetur, ne tot Episcoporum auctoritas praejudicium inferat Primatui Romanae Ecclesiae; responderi potest, ibi non agi de Primatu, quem Romanus Pontifex jure divino habet in totam Ecclesiam, sed de jure, quod ipsi tanquam Patriarchae competit in Ecclesias Occidentales. Hanc explicationem defendit *Dupinus*, de antiqua Ecclesiae disciplina, dissert. IV. Et vero si de Primatu actum fuisset in illo Canone, non intelligitur, cur S. Leo, qui illum variis epistolis impugnat, nusquam tamen quereretur hanc Concilii sanctionem sibi suoque Primatui obesse. De eo tantum expostulat: *Quod secundi honoris privile-*

gium sedes Alexandrina perdiderit, et Antiochena Ecclesia proprietatem tertiae dignitatis amiserit.

Argum. II. Primatus Romani Pontificis fundatur in facto Petri, quod factum mere humanum est et voluntarium; si enim Petrus sedem Romae non fixisset, Romanus Pontifex non succederet. Ergo Primatus Romani Pontificis juris divini esse non potest.

Resp. neg. conseq. Ergo juris divini non est, Romanum Pontificem Petro in Primatu succedere, *conc.* Ergo Primatus, quem Romanus Pontifex tanquam Petri successor habet, juris divini non est, *neg.* Audiamus doctissimum *Bellarminum* de hac materia accurate et solide disputantem *a*). « Successio ipsa (in Primatum Petri) ex Christi instituto et jure divino est; quia Christus ipse instituit in Petro Pontificatum duraturum usque ad finem mundi, et proinde quicunque Petro succedit, a Christo accipit Pontificatum. At vero, quod Episcopus Romanus, quia Episcopus Romanus est, sit Petri successor, ex facto Petri ortum habuit, non ex prima Christi institutione. Nam potuisset Petrus nullam sedem particularem sibi unquam eligere, sicut fecit primis quinque annis; et tunc moriente Petro non Episcopus Romanus neque Antiochenus successisset, sed is, quem Ecclesia sibi elegisset; potuisset quoque semper manere Antiochiae et tunc Antiochenus sine dubio successisset; quia vero Romae sedem fixit, et tenuit usque ad mortem, inde factum est, ut Romanus Pontifex ei succedat. »

Inst. I. Ex eo, quod S. Petrus sedem episcopalem Romae tenuerit usque ad mortem, sequitur tantum, Romanum Pontificem ei necessario succedere in Episcopatu; verum nihil impedit, quominus Primatus ab Ecclesia Romana in aliam Sedem transferatur. Ita Romanus Pontifex Petri quidem successor maneret in Episcopatu; ille autem, qui Primas eligeretur, ei succederet in Primatu. Ergo etc. (5)

Resp. neg. ant. Falsa est et in odium Romanae Sedis conficta nova haec et omni retro antiquitati inaudita sententia. In S. Petro Apostolatus separari a Primatu non potuit, quamdiu viveret; ergo neque post ejus mortem separari potest. De hac

---

a) Lib. II. de Rom. Pontif. cap. XII.

separatione nec Petrus unquam cogitavit neque post eum Ecclesia. In Cathedra Romana sedit totus, et Apostolus et Caput Apostolorum; in ea ergo Ecclesia omnem illam potestatem reliquit, quam ipse habuit, et quae ex Christi instituto debuit in Ecclesia perdurare. Quamvis igitur Christus ipse Primatum nulli particulari Ecclesiae annectere voluerit, aut saltem praecepti divini nullum certum habeatur testimonium; dubitari tamen non potest, eam Christi voluntatem fuisse, ut in illa Ecclesia Primatus permaneret, quam S. Petrus eligeret, et in qua ipse summi Pontificatus apicem collocaret. Hic modus Primatum in Ecclesia conservandi in jure naturali successionis fundatur. Hunc solum sapientia Christi dignum judicamus, quia solus est fini Primatus accommodatus. Pone enim, quod ex libera Ecclesiae electione successio dependeret: an non illud, quod in bonum unitatis, pacis et ordinis a Christo institutum fuit, novum fieret in Ecclesia discordiarum et Schismatum seminarium?

Praeterea, si Ecclesiae potestas competeret Primatum in aliam Sedem transferendi, Romanus Pontifex praerogativam Primatus jam non ex facto Petri haberet, sed ex consensu Ecclesiae, quae voluit hucusque illum tanquam Caput suum venerari, qui Petro in Episcopatu Romano successerat. Verum hanc non fuisse antiquorum mentem ex omnibus eorum testimoniis patet, quae in propositionis probationem adduximus. Sed nec ipsi Sedis Romanae infensissimi hostes de subtili hodiernorum quorundam Canonistarum distinctione aliquid unquam suspicati sunt. Quid Graecis Schismaticis facilius fuisset, quam dicere, se Concilii oecumenici auctoritate Primatum in sedem Constantinopolitanam transtulisse, ut ita Patriarcha Constantinopolitanus verus Petri successor esset in Primatu, licet ei in Episcopatu non succederet? Verum haec separari non posse, tam certo illis persuasum erat, ut potius ad omnes alias quantumvis frivolas rationes confugerint. Ipse Photius, cujus subtile ingenium in texendis fraudibus exercitatissimum erat, modernam distinctiunculam prorsus videtur ignorasse. Quia ergo Primatus Romani Pontificis legitime ex facto Petri deducitur, consequens est, eum a Romana Sede avelli non posse, hac ipsa ratione, quod factum infectum fieri nequeat.

Inst. II. Primatus ab urbe Roma Avenionem translatus est a Clemente V. anno 1305, et nonnisi anno 1377 sub Gregorio XI. Romam rediit. Ergo a Sede Romana divelli potest.

Resp. neg. ant. Romanus Pontifex Avenionem quidem secessit ob rationes, quas hic examinare locus non est; sed Primatus a Sede Romana avulsus non est. Clemens V. ejusque successores urbis Romae Episcopi erant, neque alio unquam titulo Primatum exercuerunt. Urbs Avenionensis, quamvis Papa ibi resideret, proprium Episcopum habuit; Roma autem, quamdiu Papa aberat, alium non habuit. Ideo vehementissime doluit se tanto tempore suis orbatam fuisse Pastoribus. Imo omnes, qui Pontificem ad repetendam urbem quam maxime hortabantur, summam in eo argumento vim ponebant, quod deberet in ea Ecclesia, cujus Episcopus esset, residere.

ADNOTATIONES.

(1) Pag. 161. Qui inter Catholicos sunt probi et religiosi viri, causam Sedis apostolicae ab illa Ecclesiae nunquam distinxerunt; sciunt enim, *Catholicum* non esse, qui *Romanus* non est. Quapropter non sine vehementi animi dolore vident, inter suos (si tamen inter suos) homines reperiri in primam Sedem male affectos, et quandoque in ea convellenda et conspuenda tam inverecundos, ut etiam Acatholicis satietatem et fastidium generent. Nihil homines istos deterret, cum sint ad omne opus malum parati, dummodo spes affulgeat faciendae pecuniae, aut partos vili adulatione et malis artibus honores et reditus servandi vel augendi. Cum solenne illis sit, Ecclesiam Gallicanam appellare; utique operae pretium esset, hujus tam illustris Ecclesiae doctrinam per omnia saecula prosequi. Verum nimis prolixum esset hoc opus; et ideo ad auctores remittimus, qui hac de re scripserunt, et testimonia collegerunt tum celeberrimorum virorum, quos haec Ecclesia habuit, tum comitiorum ac Conciliorum nationalium. Omnia plena sunt amoris et obsequii testificationibus et ea, quam filii parentibus debent, religiosa observantia. Vide Zeugniſſe aus allen Jahrhunderten. *Barruel* du Pape et de ses droits, tom. II. De l'autorité de deux

puissances, tom. II. Le comte *De Maistre* lib. I. Ch. VII. Pauca tantum hic apponimus. *Petrus de Marca*, quem Febronius *praestantissimum de Marca* vocat, lib. I. cap. II. de Concordia Sacerdotii et Imperii ait: « Cum Ecclesia Gallicana inter praecipua « et illustria Ecclesiae universalis membra censeatur, totius vero « corporis Caput in Ecclesia Romana sit constitutum; fieri non « potest, ut verae Ecclesiae libertatibus fruatur, nisi Capitis « hujus communioni inserta sit; retineri autem communio illa « non potest, nisi officiis illis Caput excolatur, quae principatui « apostolicae Sedis nemo sanus unquam negaverit. Docendum « itaque est, Gallos ab illis Ecclesiae primordiis usque ad « nostram aetatem et communionis ecclesiasticae originem in Ca« thedra Petri constituisse, et supremam Ecclesiae auctoritatem « huic sedi collatam semper coluisse, juxta varios illos gradus, « quibus eam pro bono publicae disciplinae temporis ratione « habita Pontifices Romani explicare consueverunt. » *Bossuet* dans son discours sur l'unité parle ainsi de l'Église de Rome: « Qu'on ne pense point, que ce ministère de S. Pierre finisse « avec lui: ce qui doit servir de soutien à une Église éternelle, « ne peut jamais avoir de fin. Pierre vivra dans ses successeurs; « Pierre parlera toujours dans sa chaire. De là cette chaire de « Rome tant célébrée par les Pères où ils ont exalté, comme « à l'envie, la principauté de la chaire apostolique: l'Église « mère, qui tient en sa main la conduite de tout les autres « Églises, le chef de l'Épiscopat, d'où part le rayon du Gou« vernement, la chaire principale, la chaire unique, en laquelle « toutes gardent l'unité. » Ibidem, cum de clavibus Petro collatis locutus esset: « *Tout est soumis à ses clefs, tout, mes « frères, Rois et Peuples, Pasteurs et Troupeaux. Nous le pu« blions avec joie; car nous aimons l'unité, et nous tenons à « gloire notre obéissance.* »

Fenelonium praeterire non possumus, cujus sinceram in Romanam sedem pietatem ac conjunctam cum summis ingenii dotibus simplicem et ingenuum animi candorem nemo est, qui ignorare possit Eo magis mirandum, quod illud ignorasse videatur vir satis famosus, quamvis non magni nominis, qui nostra aetate nomen piissimi et religiosissimi Praesulis celebrare ausus est profano carmine. Omisit enim laudator, quae laude et imi-

tatione dignissima sunt; scilicer cum liber *Fenelonii* (Maximes des saints) cum XXII. propositionibus ab Innocentio XII. damnatus fuisset, ipse mandatum episcopale promulgavit, in quo inter alia ait: « Omnes ex animo hortamur ad sinceram sub- « missionem et intimam docilitatem, ne sensim marcescat illa « erga Sedem apostolicam obedientiae simplicitas, in qua prae- « standa Deo misericorditer adjuvante ad extremum usque « spiritum vobis exemplo erimus. Absit, ut aliquando nostri « mentio fiat, nisi forte, ut meminerint fideles, Pastorem in- « fima gregis ove dociliorem se praebuisse, nullumque obedien- « tiae limitem fuisse positum. » Ein anderes Zeugniß dieses großen und so allgemein verehrten Mannes will ich in deutscher Sprache hieher setzen, denen zu Liebe, die nicht römisch-, sondern christ-katholisch seyn wollen: « O römische Kirche, ruft Fenelon aus, o heilige Stadt, o theure und allgemeine Vaterstadt aller wahren Christen! In Jesu Christo ist weder Grieche, noch Scythe, noch Barbar; weder Jude, noch Heide. In deinem Schooße machen alle nur ein Volk aus. Alle sind Mitbürger Roms, und jeder Katholik ist römisch. Allein woher kommt es, daß so viele ungerathene Kinder heute ihre Mutter verkennen, sich gegen sie erheben und selbe als eine Stiefmutter ansehen? Woher kommt es doch, daß ihnen ihr Ansehen so viel eitles Mißtrauen verursacht? »

(2) Pag. 163. Ultro et quidem libentissime fatemur, fuisse quovis tempore inter Protestantes, qui cum de Romana Ecclesia ageretur, viros se ostenderunt sinceri et moderati animi et magnae in judicando aequitatis. Neque ex communi eruditorum turba illi fuerunt, sed omnium longe doctissimi; dedignantur enim magna ingenia, et cum fastidio respuunt iniquas artes et convitia et puerilem in lacessendo inverecundiam, quibus semidocti utuntur, ut et ipsi aliquid esse videantur. Vide, quae ex *Grotio* citavimus, nota 14. ad cap. I. pag. 165. Quibus illud addimus, quod in Annotatis ad Consultationem *Cassandri* habetur p. 51.: « Est Ecclesia corpus quoddam, et proinde juncturis quibusdam compaginatum. Hae juncturae sunt Episcopi in parte minori, in majore Metropolitae, in parte adhuc majore ἔξαρχοι sive Primates, rursus in majore alia Patriarchae, et in toto corpore is, qui

princeps est Patriarcharum, Episcopus Romanae urbis; quae omnia conformata sunt ad exemplar principatus ejus, quem Petrus ex instituto Christi habuit in Apostolos. Unitas enim Antistitis optimum adversus Schismata est remedium, quod et Christus monstravit, et comprobavit experientia. Hanc principatus in Romano Episcopo utilitatem ingenue agnovere Melanchthon multis locis, Jacobus rex Britanniae multique in Protestantibus viri eruditi.» Pergit deinde: «Non ob id (ob abusus potestatis) negari debet, quod a multis factum est, principatus illius utilitas aut etiam obedientia subtrahenda in iis, quae canonibus congruunt, et statum non laedunt. *Hoc si cogitassent Protestantium multi, Ecclesiam jam haberemus et indivulsam et emendatiorem.*» Cf. Zeugniſſe aus allen Jahrhunderten. *Barruel du Pape* tom. I. deuxième part. chap. V. Ex *Leibnitio* unicum proferimus ex systemate theologico recens edito. Cum ea, quae in nota 14 attulimus, de Primatus divina institutione dixisset, ita pergit: «Cum Petrum Apostolum in principe orbis terrarum urbe Roma et Ecclesiam gubernasse, et martyrium subiisse, et successorem sibi designasse constanter veteres tradunt, neque ullus alius Episcopus unquam ea ratione venerit; *Romanum caeterorum principem* merito agnoscimus. Cujus vis eo porrigitur, ut quemadmodum juramentum servandum est in omnibus, quae cum salute animae servari possunt, ita et *Pontifici Magno tanquam uni visibili Dei Vicario in terris sit obediendum in omnibus*, quae sine peccato salvaque conscientia fieri posse, ipsi nosmetipsos interrogantes judicamus, usque adeo, ut in dubio caeteris paribus, obedientia tutior sit censenda; idque faciendum est amore unitatis Ecclesiae, et ut Deo in his, quos misit, obediamus. Quidvis enim libentius pati debemus, etiam cum magna jactura nostra, quam ut ab Ecclesia divellamur, et Schismati causam praebeamus.»

(3) Pag. 167. Quod Concilium Florentinum in sua difinitione nihil novi tribuerit Romano Pontifici, sed explicaverit tantum illam auctoritatem, quam omnis in eo agnovit Ecclesia, constat ex Declaratione Concilii Basileensis, quod scimus non fuisse in Sedem apostolicam justo largiorem. In responsione synodali ad orationem ab Archiepiscopo Tarentino pro Eugenio IV. habitam ita loquuntur Concilii Patres: *Late explicat* (orator) *jurisdictionem et potestatem summi Pontificis, quod caput sit, et Primas Eccle-*

siae, Vicarius Christi, et a Christo, non ab hominibus vel synodis aliis praelatus, et Pastor Christianorum, et ei datae sint a Domino claves; et uni dictum sit: Tu es Petrus; et solus in plenitudinem potestatis vocatus sit; alii in partem sollicitudinis et multa hujusmodi, quae cum vulgatissima sint, minime necessarium erat recensere. Ista plane fatemur et credimus, operamque in hoc sacro Concilio dare intendimus, ut omnes eandem sententiam credant.

(4) Pag. 177. Nihil potest ineptius cogitari, quam si argumentum contra Romanam Sedem ex eo desumitur, quod in primis Ecclesiae saeculis eum splendorem non habuerit, quem postmodum per totum Christianum orbem effudit. An idem potest esse solis orientis splendor, quam in meridie coruscantis? Idem puerilis aetatis vigor, quam maturae? An ergo Ecclesia integra potestate se ipsam regendi et disciplinam ordinandi, quam a Concilii Nicaeni tempore cum tanta auctoritate exercuit, primis illis saeculis desituta fuerat, quia paucissimae reperiuntur ecclesiasticae leges? Rationes hujus rei a Canonistis plures afferuntur. Dicunt, pauca superesse monumenta, plurima temporum injuria periisse; compressam et quasi constrictam fuisse ecclesiasticam potestatem inter saevissimas et fere continuas Imperatorum persecutiones; recentem fuisse eorum, quae ab Apostolis constituta fuerant, memoriam; multo rariores fuisse tum in plebe tum in Clero abusus; Episcopos regendis Ecclesiis indefesso zelo incubuisse etc. Verum quis non videt, haec omnia nunquam magis valere, quam cum de Primatus exercitio agitur? Unde, quiquis sincerus rerum aestimator est, potius mirabitur testimoniorum, quae in hanc rem afferuntur, abundantiam; cum in plerisque materiis ad Religionem Christianam quam maxime pertinentibus tot ex illis saeculis argumenta non supersint.

Sunt quoque non pauci inter hodiernos primorum Ecclesiae saeculorum subdoli laudatores, qui Romanos Pontifices a prisca Episcoporum simplicitate et Patrum institutis penitus recessisse clamant; hinc abusus undique irrepsisse. Sed noscimus homines, noscimus simulatores; non de abusibus ipsis cura est, quos vertuto zelo exagerant, aut non raro malitiose et criminando in Sedem Romanam impingunt. Hinc quidam optime ait: Mirum nonnisi perditos homines fere reformatores agere! Hypocritae!

Exultatis prae gaudio, si forte festucam deprehenditis in iis, quos summa veneratione colere vos jubet Religio; at trabem in oculis vestris non videtis. Quid ergo tantopere vos offendit homines, quos manifestissimi abusus, ex quibus toti conflati estis, non offendunt? Abusus in Ecclesia semper fuisse, et adhuc existere nemo unquam dubitavit, nec ego dubito; et si dubitassem, id utique vobis cognitis crederem.

Je trouve sur cet objet d'excellentes réflexions dans l'ouvrage déjà cité de M. *le Comte de Maistre*, *Esprit générateur* etc. pag. 36 et suiv.: «C'est une pitié, dit-il, de voir d'excellens esprits se tuer à prouver par l'enfance, que la virilité est un abus; tandis qu'une institution quelconque, adulte en naissant est une absurdité au premier chef, une véritable contradiction logique. Si les ennemis éclairés et généreux de cette puissance (du souverain Pontife) examinent la question sous ce point de vue, comme je les en prie avec amour, je ne doute pas, que toutes ces objections tirées de l'antiquité ne disparaissent à leurs yeux comme un léger brouillard. Quant aux abus . . . je dirai seulement, puisque ce sujet se rencontre sous ma plume, qu'il y a bien à rabattre des déclamations que le dernier siècle nous a fait lire sur ce grand sujet. Un temps viendra, où les Papes, contre lesquels on s'est le plus recrié, tels que Grégoire VII., seront regardés dans tous les pays, comme les amis, les tuteurs, les sauveurs du genre humain, comme les véritables génies constituans de l'Europe. »

(5) Pag. 176. Hanc sententiam inter alios defendit *Stephan. Rauttenstrauch* ordinis S. Benedicti Abbas, saeculo decimo octavo ad finem vergente Augustae Vindel. SS. Canonum Professor, qui in institutionibus Juris ecclesiastici Tom. I. sect. II. cap. I. §. 114. haec habet: «Quamdiu praeter merum illud Petri factum nihil profertur amplius, non satis nexus ille Primatus cum sede Romana jure divino necessarius intelligitur, ut neque adeo sit, cur Ecclesiae pro ea, qua pollet in administrando imperio sacro, potestate jus electionis liberae attribui isthic non debeat.» Hanc sententiam multi hac aetate avide amplexi sunt; habet enim pro iis, qui libenter in superficie haerent, aliquam speciem veritatis, habet imprimis ex novitate commendationem; verum ii, quibus majus acumen est ingenii et mens recta, facile intelligunt latentem fal-

laciam, atque cum horrore repellunt systema, quo nova et infausta discordiarum semina in Ecclesiam projicerentur. Duplex in hac sententia error est: primus, quod institutionem Primatus in urbe Romana cum ejus duratione confundat. Equidem quod Primatus a S. Petro Romae collocatus fuerit, ex facto Petri deducitur; quod autem ibi perduret, neque avelli amplius ab illa sede possit, ex naturali successionis jure eruitur. Secundus error est, quod S. Petri episcopalem dignitatem a Primatu separet, quod nemini antea videtur in mentem venisse; ideoque totius Ecclesiae constanti et uniformi doctrinae contradicit. Verum etiamsi Petrus de hac distinctione cogitasset, manifestum tamen est, eum non Episcopatum tantum, sed et Primatus auctoritatem Romanae Ecclesiae reliquisse. Unde nihilominus sequeretur, quod volumus: Romanum Pontificem Petro sicut in Episcopatu, ita et Pontificatus praerogativa succedere.

Non exiguum iis, quae attulimus, argumentis robur accedit ex eo, quod neminem sincere affectum et recta intentione praeditum latere potest: protectionem nempe divinam Ecclesiae Romanae speciali modo semper fuisse impensam, utpote quae inter continuas temporum vicissitudines et imperiorum conversiones firma perstitit, quamvis paganorum furore, barbarorum incursionibus, omnium Haereticorum machinationibus, Graecorum perfidia et aemulatione ac non raro internis dissidiis iisque gravissimis dire vexata et dilacerata. Stetit inter medias procellas supra Petram fundata arx summa Ecclesiae; stetit immota inter continuos errorum turbines, veritatis et fidei magistra. Quidquid enim de infallibilitatis praerogativa sentiamus, illud tamen negare non possumus, quod omnium saeculorum experientia ad oculum demonstrat: scilicet nullam unquam Haeresin ad hanc Ecclesiam habuisse accessum. Cum e contrario aliae patriarchales et apostolicae sedes variis saepe erroribus contaminatae omnimode demum ab Ecclesiae unitate defecerint. De Romana Ecclesia sic scribit Agatho Papa ad Concilium generale VI., cui epistolae innumerabiles Episcopi subscripserunt: *Hujus auctoritatem, utpote Apostolorum omnium principis, semper omnis Catholica Christi Ecclesia et universales synodi fideliter amplectentes in cunctis secutae sunt; haec enim apostolica Christi Ecclesia per Dei gratiam a tramite apostolicae traditionis nunquam errasse*

probabitur, nec haereticis novitatibus depravata succubuit. Hoc quidem, etiamsi alia argumenta non adessent, jam violentissimam pro Ecclesia Romana praesumptionem pareret morali certitudini aequivalentem, eam scilicet a tempore, quo B. Petri Primatus Cathedram in ea posuit, fundamentum illud esse, illam Petram, supra quam Christus aedificavit Ecclesiam suam, contra quam portae inferi nunquam praevalebunt. Cf. D. *Brandmayer* introduct. in Theolog. §§. 234 et 235.

ARTICULUS II.

De notis verae Ecclesiae in genere.

Argumentum maximi ponderis exegimus contra Protestantes omnesque alias Christianorum societates a Romana Ecclesia separatas. Christus Primatum instituit, illum S. Petro tradidit ad successores propagandum: Petri successores praeter Romanos Pontifices nullos invenimus; ergo in his Primatus perdurat a Christo institutus. Ergo Ecclesia, quae hoc caput non habet, vera Christi Ecclesia non est. Nunc ad alia pergimus, quae novam huic materiae lucem affundunt tam largam et copiosam, ut capi non possit hominum illorum caecitas, quae in tanta claritate non vident. Nobis interea, quos Catholica Ecclesia vix natos sinu suo excepit, quos non aluit tantum et enutrivit, sed et singulari benevolentia inter ministros suos cooptavit, nobis, inquam, non exiguum exinde solatium accedere debet et grati animi incitamentum, quod sciamus, non inane esse, quod gerimus, Christianorum nomen, neque matrem nos habere, quae se sponsam Christi mentiatur, aut aliquam tantum cum hac similitudinem habeat, sed illam unicam veram sponsam, quam Christus sibi copulavit foedere sempiterno. Audivimus Christum praecipientem, ut Ecclesiam audiremus (Matth. XVIII.); ne ergo credamus, eum nobis veram Ecclesiam indagantibus deesse posse; ipse enim dixit: *quaerite et invenietis;* et *qui quaerit, invenit.* Tantum purum habeamus a partium studiis animum et videbimus, omnes divinae originis notas in Ecclesia Romano-Catholica nec in alia quacunque coruscare; videbimus coelos quasi apertos et descendentem spiritum et manentem

super eam, et audiemus vocem Christi de coelo: Haec est unica mea, dilecta mea, sponsa mea; ipsam audite. Cum nobis perspecta jam sit Ecclesiae natura et indoles et necessaria, utpote ab ipso Christo determinata constitutio; facillimum erit, ex iis notas aliquas et characteres statuere, ex quibus tota haec quaestio decidenda est. De his igitur verae Ecclesiae notis primum in genere inquirendum, ut postmodum facta ad Christianas societates applicatione manifestum fiat, quaenam ex illis vera Christi Ecclesia appellari possit.

OBSERVANDA.

I. Protestantes optime intelligunt, quantum ex hac quaestione Ecclesiis suis periculum immineat, si recto tramite ad veritatem tenditur, et non potius effugia quaeruntur errori. Hinc statim in assignandis Ecclesiae notis causae suae consulendum putarunt, eas statuendo, quae verae Ecclesiae notae nec sunt, nec esse possunt; cum in rebus internis et invisibilibus consistant, et idipsum, quod notarum ope indagandum est, contineant. Ponunt nempe, verbi Dei sinceram praedicationem et legitimam Sacramentorum administrationem propria esse et sola signa verae Ecclesiae, quibus duabus notis quidam addiderunt tertiam, nempe disciplinam ecclesiasticam recte administratam seu professionem obedientiae erga legitimum ministerium. Ex his notis existimat quaelibet Novatorum secta, invicte probari, apud se veram esse Christi Ecclesiam.

II. Inter Catholicos alii plures, alii pauciores Ecclesiae notas assignant, atque in iis assignandis non tam ipsam nudam Ecclesiae essentiam spectant, qnam Ecclesiae proprietates et formam illam externam, qua videri et dignosci potest. S. *Hieronymus* adversus Luciferianos duas recenset, nempe continuam Ecclesiae ad nos usque durationem et ipsam Christiani nomins appellationem. *Vincentius Lerinensis* commonitorii cap. III. tres habet: *universalitatem, antiquitatem et consensionem.* Sex tradit S. *Augustinus* lib. contra epist. fundamenti cap. IV. Plures subinde additae sunt a recentioribus, praesertim a *Bellarmiuo*, qui lib. IV. de Ecclesia cap. III. quindecim numerat. Communis tamen Theologorum Catholicorum sententia est, quatuor statuendas esse

notas Ecclesiae illasque ipsas, quas Concilium Nicaeno-Constantinopolitanum expressit in Symbolo: Credo in *unam*, *sanctam*, *Catholicam et Apostolicam Ecclesiam.*

§. I.

Quaeritur quae sint conditiones ad veram Ecclesiae notam requisitae.

PROPOSITIO.

Ut aliquid tanquam Ecclesiae nota haberi possit, debet 1.° *Ecclesiae ita inhaerere, ut ab ea divelli nulla ratione possit, id est: debet ex originaria Ecclesiae natura et constitutione fluere.* 2.° *Debet omnes characteres habere signi distinctivi.*

Prob. I. pars. Quando vera Christi Ecclesia indagatur, procul dubio quaeritur, quaenam illa sit Ecclesia, quam Christus fundavit. Haec autem ex illis tantum characteribus dignosci potest, quos Christus ipse Ecclesiae impressit. Ergo etc.

Prob. II. pars. Signum est id, quod nos ducit in cognitionem alterius; atqui notae illae debent nos ducere in cognitionem verae Ecclesiae; ergo notae illae debent habere omnes characteres signi distinctivi. Ergo debent 1.° notiores esse re significata; 2.° debent rei, quam significant, esse propriae; per id enim quod multis commune est, unum ab altero distingui non potest; 3.° debent esse obviae, ut in rudium quoque oculos quodammodo incurrant.

§. II.

Admitti non possunt notae a Novatoribus assignatae.

PROPOSITIO.

Pura Evangelii praedicatio et legitima Sacramentorum administratio non possunt esse notae verae Ecclesiae.

Prob. Ecclesiae notae debent esse 1.° rei, quam significant, ita propriae, ut per eas ab omni alia re separari possit. 2.° Notiores re significata atque 3.° ita sensibiles et obviae, ut omnium hominum generi et conditioni sint

accommodatae (ex §. 1.); atqui nullus ex his characteribus convenit notis a Protestantibus assignatis. Ergo etc.

Prob. Min. I. Nulla est, nec unquam fuit Haereticorum secta, quae non contenderit, se puram habere Christi doctrinam et ejus Sacramenta. Quomodo autem tanquam propria verae Ecclesiae nota haberi potest, quod omnes omnium Religionum sectatores sibi vindicant; an non hoc ipsum est, de quo disputatur? An aliqua secta reperitur, in qua, ut S. Augustinus ait *a*), *non personat haec veritatis pollicitatio?*

II. Illae notae non sunt re significata notiores. Multo difficilius est scire, ubi sit vera fides et legitimus Sacramentorum usus, quam veram invenire Ecclesiam. Primum in rebus prorsus occultis et invisibilibus consistit; secundum externum est et visibile. Vera fides, vera Sacramenta in Ecclesia sunt veluti anima in corpore. Nemo autem hominem quaerens primum de anima sollicitus est, ut hac semel cognita in corporis etiam cognitionem perveniat; sed corpus quaerit, quod videri et distingui facillime potest; quo invento hominem habet, animam habet corpori insitam.

III. Neque tertia conditio notis convenit a Protestantibus assignatis: quippe sensibiles non sunt, nec obviae, nec hominum plebejorum et illiteratorum, qui partem longe maximam Christianorum efficiunt, captui accommodatae. Hi enim omnes discussionis et examinis doctrinae prorsus incapaces sunt; nec scripturas evolvere possunt, earumque sensum et legitimam interpretationem explorare; quod tamen necessarium esset, ut inter tot discrepantes sententias dignoscere possent, quaenam sit pura Christi doctrina, quaenam legitima Sacramenta. Notum est, quanta sit inter Protestantium Ecclesias circa Scripturae interpretationem discordia, nec ulla tamen est, quae non veram fidem se habere glorietur et legitimum Sacramentorum usum. Ergo etc.

---

a) Aug. contr. Epist. fundamenti cap. IV.

OPPONUNT ADVERSARII.

Notae a Protestantibus assignatae ex ipsa Ecclesiae essentia desumtae sunt; nihil enim Ecclesiae magis essentiale est, quam vera doctrina et legitimus Sacramentorum usus; ergo aliae aut certiores assignari possunt.

Resp. neg. conseq. Ad notam Ecclesiae non sufficit, ut essentialem Ecclesiae characterem exprimat; sed necesse est, ut rationem habeat signi. Igitur quando Protestantes gloriantur, se rem ex intimis visceribus deducere, et viam ingredi omnium certissimam; (cum impossibile sit, rem aliquam ibi non esse, ubi ejus essentia reperitur), fucum tantum faciunt, et revera nihil probant. Non enim de definitione Ecclesiae agitur, neque theoretice hic in Ecclesiae naturam et essentiam inquirimus. Omnes in eo conveniunt, quod vera fides et vera Sacramenta a vera Ecclesia divelli non possint, ita quidem, ut recte concludi possit, ibi esse veram Ecclesiam, ubi vera est doctrina et legitimus Sacramentorum usus; sicut e contrario, ibi veram esse doctrinam, ubi est vera Ecclesia.

Verum quorsum haec omnia? An nunc habemus notas, ex quibus certo dignosci possit, ubi sit vera Ecclesia, ubi sit vera doctrina? Cum inter res existentes et externas secretio facienda est, non sufficit definitionem afferre. Hoc enim ipsum quaeritur, ubinam res illa sit, cui haec definitio conveniat. Si quis in magna hominum multitudine vellet Regem sibi indicari, quem sciret adesse, et responsum acciperet, illum Regem esse, qui jus imperandi habet, et legitimam auctoritatem in subjectos sibi populos exercet: quid exinde disceret? Id quidem, reponeret, jamdudum scio; verum hoc ipsum quaero, quis in hac multitudine sit ille, qui jus habet imperandi. Vanum est ergo Protestantium argumentum, et sola apud eos personat veritatis pollicitatio, ut ait *Augustinus*.

Inst. I. Scriptura, in qua verae fidei et Sacramentorum doctrina continetur, notior est Ecclesia; nam Ecclesia per Scripturam probatur. Ergo etc.

Resp. neg. ant. Scriptura duplici sensu nobis innotescere potest. 1.° Quando certum nobis efficitur, scripturas sacras existere, hunc vel illum librum ad scripturas pertinere. 2.° Quando verum et genuinum Scripturae sensum intelligimus, sed

neutrum potest esse notius Ecclesia. Nam primo scripturas ab Ecclesia accipimus, quae veras ab apocryphis, divinas ab humanis secernit. Secundo etiam Scripturae sensus, ex quo utique vera doctrina et Sacramentorum usus eruendus est, nonnisi ex Ecclesiae auctoritate determinari potest. Notum enim est, multa in scripturis occurrere intellectu difficilia, et ex tot Christianorum societatibus et nomine et doctrina multum inter se discrepantibus, nullam esse, quae non fidei suae articulos ex scripturis probet et pro nota suae Ecclesiae hoc afferat, quod apud se pura Christi doctrina.

Inst. II. Inter antiquos Patres plures sunt, qui Ecclesiam ex Scriptura tanquam notiore probandam esse docent. Ergo etc.

Prob. S. Augustinus epist. 105. alias 166., contra Donatistas disputans ait num. 14.: *In scripturis discimus Christum, in scripturis discimus Ecclesiam.* S. Chrysostomus hom. XLIX. in cap. XXIV. Matth.: *Nunc autem nullo modo cognoscitur, volentibus cognoscere, quae sit vera Ecclesia Christi, nisi tantummodo per scripturas.* Ergo etc.

Resp. nego conseq. 1.° S. Patres saepe contra Haereticos ex scripturis pugnarunt tanquam ex principio utrinque recepto. 2.° Ecclesiam optime dicunt ex Scriptura esse discendam, quia ex scripturis scimus, quaenam sint, et esse debeant verae Ecclesiae notae. Scilicet ad notam Ecclesiae imprimis requiritur, ut ex originaria Ecclesiae natura et constitutione fluat, quam utique ex scripturis cognoscimus. Unde clarum est, nos revera Patrum sententiam sequi, quia nos Ecclesiam in scripturis quaerimus. Protestantes autem non Ecclesiam in iis quaerunt, sed doctrinam. Adde, quod opus illud in Matthaeum non sit S. Chrysostomi, et multa contineat falsa. Quod S. Augustinum attinet, ejus in hac quaestione sententia dubia esse non potest. Nam ubique Ecclesiae auctoritatem depraedicat; veram doctrinam per Ecclesiam cognoscendam esse contendit; imo lib. contra epist. fund. cap. V. ait: *Ego vero Evangelio non crederem, nisi me Catholicae Ecclesiae commoveret auctoritas.*

§. III.

Quaenam sint notae illae, quibus vera Ecclesia a falsis discerni possit.

OBSERVANDA.

I. Notas, quae nos in verae Ecclesiae cognitionem ducere debent, in Ecclesia tantum visibili quaerendas esse, per se manifestum est. Nam quae notae, quae signa quaeri possunt in re invisibili? Aut quomodo inveniri posset ejusmodi Ecclesia, et ab aliis discriminari? Patet ergo, quod *visibilitas* ad notas Ecclesiae proprie non pertineat; sed jam supponatur adesse, cum sine hac proprietate omnis de notis Ecclesiae quaestio supervacanea esset.

II. Nunc quaenam genuinae verae Ecclesiae notae sint, paucis dicendum. Catholici passim has quatuor assignant ex symbolo Constantinopolitano: *Unitatem, Sanctitatem, Catholicitatem et Apostolicitatem.* Qui pauciores habent, iis certe in mente non erat, accurate notas omnes recensere, sed aliquas tantum et praecipuas, aut quas putabant ad suum institutum sufficere. Qui autem plures afferunt, ii fatentur, omnes ad illas quatuor revocari posse, quas nominavimus.

Unitas postulat omnium membrorum arctissimam conjunctionem in eadem fide, in eodem cultu, sub eodem regimine. Id est 1.° in professione ejusdem doctrinae (siquidem de nota seu re externa hic agitur). 2.° In communione eorundem Sacramentorum et rituum ad cultum necessario pertinentium. 3.° In unitate corporis seu membrorum omnium mutua necessitudine et dependentia, quae quam maxime perspicua efficitur ex unitate regiminis et Pastorum omnium cum uno totius Ecclesiae capite indivulsa cohaerentia.

Sanctitas tanquam Ecclesiae nota considerata duo complectitur: 1.° Cum Ecclesia propter hominum salutem instituta sit, debet omnia ea habere, quae sanctitatem in membris producere, conservare et perficere possunt. 2.° Debet etiam nullo non tempore fructus sanctitatis producere.

Catholicitas sub triplici aspectu sumitur: ratione *doctrinae, loci et temporis.* 1.° Ratione *doctrinae,* quia Ecclesia omnia docere debet, quae ad Christi doctrinam pertinent, idque a mem-

bris suis exigere, ut eam fidem teneant, quam omnis ubique Christi Ecclesia tenet; quod proprie est *Catholice* credere. 2.° Ratione *loci*, ut nihil in se habeat, quod ejus per orbem propagationem impediat, et revera in omnes nationes diffusa sit, et omnes Haereticorum sectas superet praepotenti amplitudine. 3.° Ratione *temporis*, ut a primo suo exorsu nunquam desierit, nunquam interrupta fuerit, sed semper visibilem se ostenderit eminenti claritate.

Apostolicitas in eo consistit, ut originem suam ad Apostolos referat, eandem cum ipsis doctrinam profiteatur, et ab iis Pastorum successionem habeat non interruptam.

III. Haec quaestio magnam habet cum iis, quae toto cap. I. dicta sunt, connexionem, atque lucem exinde non exiguam mutuatur. Nunc imprimis applicatio facienda est eorum, quae ibi ostensa sunt. Quamvis enim una aliave esse possit Ecclesiae proprietas, quae, cum non satis in oculos incurrat, ad notas pertinere non possit; nulla tamen Ecclesiae nota cogitari potest, quae non ex aliqua ejus proprietate aut primigenia ejus constitutione fluat, ut §. I. explicatum est.

PROPOSITIO I.

Vera Christi Ecclesia debet esse perpetuo visibilis.

Prob. Vera Christi Ecclesia non potest esse alia ab ea, quam Christus ipse instituit; atqui Christus Ecclesiam suam instituit perpetuo visibilem, ex prop. III. §. IV. art. II. Ergo etc.

PROPOSITIO II.

Notae verae et visibilis Ecclesiae statui debent quatuor sequentes: Unitas, Sanctitas, Catholicitas, Apostolicitas.

Prob. Quatuor notae in prop. expressae omnes habent conditiones, quae ad veras Ecclesiae notas requiruntur. Ergo etc.

Prob. ant. Ad veras Ecclesiae notas ex §. I. hujus Art. requiritur, ut 1.° ex originaria et immutabili Ecclesiae natura et constitutione fluant; ut 2.° omnes veri signi proprietates habeant; atqui quatuor notae etc. Ergo etc.

PROB. MIN. PARS. I. PER PARTES. *Prima* nota est *Unitas*, et quidem unitas in professione doctrinae, in administratione cultus, in membrorum concretione, vel unitate regiminis et capitis: atqui haec necessario fluunt ex proprietate unitatis, quam Christum Ecclesiae suae indidisse probavimus §. I. art. II. et ex illa Ecclesiae constitutione, quae exposita est art. III. et IV., imprimis articuli IV. §. II., ubi de Primatu in Ecclesia instituto egimus.

Secunda nota est *Sanctitas*. Hanc autem esse necessariam Ecclesiae a Christo institutae proprietatem, §. III. art. II. prioris Cap. ostensum est.

Tertia nota est *Catholicitas* doctrinae, loci, temporis. Hanc notam ex ipsa Ecclesiae Christianae natura desumtam esse, cuilibet obvium est. Quod doctrinam attinet, probavimus in Prolusionibus ad Revelationem Christianam omnia illa pertinere, quae a Christo hominibus tradita sunt; neque admitti posse distinctionem in fundamentales et non fundamentales articulos. Quoniam autem Ecclesia propter Religionem instituta est (cap. I. art. I.), et ideo promissiones acceperit perpetuae durationis et specialis Spiritus S. assistentiae, ut in ea integra servetur Christi doctrina (art. I. §. II.); sequitur, hanc notam Catholicitatis, quae universitatem dogmatum revelatorum complectitur, ex demonstratis in primo capite principiis et Ecclesiae proprietatibus fluere. *Catholica vocatur Ecclesia*, ait Cyrillus Hierosolym. *a*), *quia docet Catholice, hoc est, universaliter et sine ullo defectu vel differentia omnia dogmata*. Catholicitas loci et temporis necessario sequitur ex duplici Ecclesiae proprietate, universalitate et perpetuitate, quam utramque Ecclesiae a Christo ipso inditam fuisse ex §. I. et II. art. II. prioris cap. patet.

Quarta nota, *Apostolicitas*, tum originis et doctrinae, tum successionis necessario fluit ex iis, quae de Ecclesiae constitutione diximus. Nam Christus Ecclesiam suam super fundamentum Apostolorum aedificavit, iis solis immediate omnem docendi, ministrandi, regendi potestatem concessit:

---

a) Cateches. XVIII.

ab ipsis originem habet vera Christi Ecclesia et legitimus ordo pastorum. Quod toto art. III. et IV. prioris capitis monstratum est.

Prob. II. pars. Quatuor Ecclesiae characteres, quos recensuimus, omnes habent proprietates veri signi distinctivi. Ergo etc.

Prob. anteced. I. *Sunt re significata notiores;* nam facili negotio deprehenduntur, imo in omnium oculos, nisi obstinate occludantur, sponte incurrunt. Quid enim notius esse potest, quam id, quod omnia societatis membra publice profitentur, quod publice agunt? quid notius, quam regiminis publici forma, pastorum successio, societatis amplitudo et duratio?

II. *Rei, quae significatur, propriae sunt;* nam ad naturam et originariam Ecclesiae constitutionem pertinent, et nulla potest esse societas extra veram Ecclesiam, quae iis insignita sit.

III. *Obvii sunt et sensibiles;* nam in rebus externis consistunt, quae vel oculis conspiciuntur, vel pervulgatae sunt apud omnes, vel ex actis publicis et historiae monumentis sine operoso examine intelliguntur. Quod genus probationis, ut jam saepius dictum est, cum non in philosophicis discussionibus, sed in factorum et rerum externarum cognitione consistat, quam maxime perspicuum est, et omnium hominum ingenio accommodatum. Ergo etc.

OBJICIUNT ADVERSARII.

Argum. I. Notae, quas Catholici statuunt, 1.° rudium captui non sunt accommodatae; omnes enim Christianorum sectae prius examinandae essent, antequam innotescere posset, cuinam ex illis hae notae conveniunt. 2.° In antiqua Ecclesia non omnes conspiciuntur; ergo non sunt ex Ecclesiae natura desumtae.

Resp. ad I. neg. ant. Notae, quas statuimus, ex rebus obviis et pervulgatis desumtae sunt. Sine laborioso examine partim ex quotidiano commercio cum aliarum Ecclesiarum asseclis facile est cuilibet judicare, an in illis societatibus sit unitas in doctrina, in regimine, in capite; an Catholice doceat, an ab Apostolis non interrupta successione descendat etc.

Ad II. dist. ant. Quaedam in antiqua Ecclesia non eandem habebant vim probandi et persuadendi, *conc.* Quaedam Ecclesiae tum temporis non conveniebant, *neg.* Omnes illae notae, quae in propositione numerantur, Ecclesiae a prima sua institutione inesse debuerunt; quamvis non omnes ab initio statim in tam clara luce apparuerint. Ecclesia successive per gentes et regna imperii sui fines protulit, et illa perpetua stabilitas, quam ab ortu suo habuit divinis promissis firmatam, primo statim nascentis Ecclesiae saeculo tam splendida esse non potuit, ac nostris temporibus post devictos octodecim saeculorum assultus. Verum hunc defectum tunc multa alia compensarunt, quibus Ecclesiae incunabula mire illustrata sunt, ut: Christianorum fere omnium admirabilis sanctimonia et rerum terrenarum contemptus, crebra miracula et Spiritus S. Charismata, non Christianis tantum, sed et gentilibus conspicua.

Inst. Notae illae non omnes ita propriae sunt verae Ecclesiae, ut non possint etiam in falsis Ecclesiis reperiri: sic sanctitas doctrinae per Schisma non tollitur, nec quacunque in dogmate dissensione: sic Ecclesiae Graecae omnes Apostolicitatem sibi vindicant. Ergo etc.

Resp. Quamvis infirmari facillime possent, quae in Antecedente dicuntur; nolumus tamen de his nunc diutius disputare; nihil enim juvant causam adversariorum. Itaque

Nego conseq. Notae Ecclesiae vel *negative* sumi possunt vel *positive*. Negative quaelibet probat singillatim sumta, positive non item. Falsum ex parte, verum ex integro. Unde bene observat *Bellarminus* de argumento agens ex Apostolicitate seu legitima successione deducto *a*): «illud adferri praecipue ad probandum, non esse Ecclesiam, ubi non est haec successio; quod quidem evidens est. Ex quo tamen (ut ibid. ait) non colligitur necessario, ibi esse Ecclesiam, ubi est successio. Itaque hoc argumento probamus evidenter, non esse veram Ecclesiam apud Lutheranos.» Idem de argumento dici potest, quod ex doctrinae sanctitate desumsimus: in quantum negativum est, invicte probat, quia evidens est, quod Ecclesia, quae doctrinam tradit a sanis morum principiis abhorrentem ac corruptioni et perversitati hominum patrocinantem, vera Christi Ecclesia esse non

a) De notis Eccles. lib. IV. cap. VIII.

possit: si vero tanquam positivum spectatur, necesse est illud cum aliis Ecclesiae notis conjungere. Si quis hominem quaereret, consignatas habens notas, quibus potissimum possit ab aliis distingui: an non rideretur, si imprudenter in obvium quemque incurreret, in quo unum aliudve signum reperiret? Non ex uno lineamento cognoscitur homo, sed ex tota corporis et vultus conformatione. Exceptio tamen tunc facienda est, quando inter notas illas una esset ita rei alicui propria, ut certum esset, illam in nulla alia reperiri. Sic solo Primatu legitima et continua successione a S. Petro deducto vera Christi Ecclesia ab omnibus aliis sufficienter distinguitur; sola quippe est haec praerogativa et ita Ecclesiae Romano-Catholicae propria, ut nulla alia Ecclesia eam habeat, aut habere possit.

Argum. II. Nec fidei nec capitis visibilis unitas tanquam Ecclesiae nota haberi potest; nam 1.° fides est aliquid intrinsecum et latens; 2.° Ecclesia capite visibili non indiget, quia tota continetur sub invisibili capite, quod est Christus. Ergo etc.

Resp. ad I. dist. ant. Unitas fidei internae nota Ecclesiae esse non potest, *conc.* Unius ejusdemque fidei professio, *nego.* Fides in quantum interna est, ad animam Ecclesiae pertinet, professio autem fidei ad Ecclesiam visibilem, de qua hic nobis sermo est. Haec unitas in eo consistit, quod Ecclesia docens ubique eandem doctrinam tradat fidelibus, et omnes ubique fideles eandem profiteantur.

Ad II. neg. ant. Ecclesia est corpus visibile; ergo requiritur, ut habeat aliquod caput visibile, cui adhaereant, et consocientur singula Ecclesiae membra. Praeterea probavimus, Christum caput visibile instituisse, ex quo necessario sequitur, Ecclesiam, quae hoc caput non habet, Christi Ecclesiam non esse.

Argum. III. Sanctitas Ecclesiae vel in doctrina, vel in membris spectatur; atqui in neutro sensu nota Ecclesiae esse potest. Ergo etc.

Prob. min. 1.° An doctrina sancta sit vel non, ex scripturis dijudicari debet; ergo haec potius tanquam Ecclesiae nota habenda est. 2.° Quod autem membrorum sanctitatem attinet, ea soli Deo nota esse potest. Ergo etc.

Resp. ad I. Doctrinae sanctitas, in quantum nota est verae Ecclesiae, non potest ex scripturis probari, sed ex sensu morali

hominis et rectae rationis dictamine. Eandem tenuimus viam, quando Religionis Christianae divinam originem probavimus ex doctrinae sanctitate. (Vid. Demonst. Christ.)

Ad II. Morum externa difformitas et turpitudo cum interna sanctitate constare non potest; quod autem sub ementita vitae probitate foeda animi corruptio latere possit, non negamus. Verum, quis sibi persuadeat, omnes illos, qui constanter omnium virtutum formam prae se ferunt, simulatores esse pietatis, eorumque sanctitatem manifestis saepe miraculis comprobatam meram esse hypocrisin? Nemo ita judicare potest, nisi ex eorum numero sit, qui male vivendo et cum malis vivendo eo tandem perveniunt, ut sibi persuadeant, recte vivi non posse.

Argum. IV. Vera Ecclesia ex *Catholicitate* cognosci et distingui non potest. Ergo etc.

Prob. ant. 1.° Dici non potest, in quo proprie illa Catholicitas consistat, neque quanta requiratur per orbem diffusio, ut Ecclesia possit dici Catholica. 2.° Ecclesia, quae tempore Arianorum Verbi divinitatem profitebatur, procul dubio vera Christi Ecclesia erat; atqui haec Ecclesia tunc non erat Catholica; nam, ut S. *Hieronymus* ait adversus Luciferianos de lapsu Patrum Ariminensium scribens: *Tunc Nicaenae fidei damnatio conclamata est; ingemuit totus orbis, et se Arianum miratus est.* Eadem fere habet S. *Hilarius*, lib. de Synodis adversus Arianos, N.° 27 Ergo etc.

Resp. ad I. In quo consistat *Catholicitatis* nota, in observationibus dictum est. Non potest mathematice determinari, quanta debeat esse Ecclesiae diffusio, ut possit Catholica dici; recte tamen ita vocatur, quando diffusa est in regionibus fere omnibus. Praeterea notandum est, non hic agi de illis characteribus, quibus Christiana Religio a falsis secerni possit; hoc scilicet in Demonstratione Christiana confecimus; agitur de discernenda vera Christi Ecclesia ab aliis societatibus, quae etiam Christianas se dicunt. Ut autem Catholica dici possit haec vera Christi Ecclesia, sufficit, ut semper fuerit per orbem latissime diffusa, et magis diffusa, quam alia quaecunque Christianorum societas.

Ad II. Tempore Arianorum, et post Patrum Ariminensium lapsum vera Christi Ecclesia Catholica esse non desiit. Multo

major erat Catholicorum quam Arianorum numerus, ut ex certis temporum illorum monumentis patet. Vide *Theodoretum* histor. lib. II. cap. XXII. et lib. IV. cap. IV. S. *Hieronymus* rem stylo oratorio et hyperbolico exprimit; fidem Nicaenam conclamatam ait a *Valente* et *Ursacio* aliisque Arianorum ducibus, qui Catholicos doctrinae suae accessisse gloriabantur, quamvis ita nequaquam fuerit. Verum de facto Ariminensis Concilii fusius postea et ex professo dicturi sumus.

Argum. V. *Contra notam Apostolicitatis.* 1.° Ecclesia ideo Apostolica dicitur, quia doctrinam suam ab Apostolis habet; verum hanc se habere omnes Ecclesiae gloriantur. 2.° Apostoli nullos in Apostolatu suo successores habuerunt; nullis sedibus affixi erant, nullibi Cathedram posuerunt, in qua successores habere potuissent. Ergo etc.

Resp. ad I. Non sufficit, ut Ecclesia aliqua contendat, se doctrinam tenere Apostolorum; hoc ipsum est, quod in quaestione versatur, et cujus ipsi probatio incumbit. Quomodo autem probabit, se fidei suae depositum ab Apostolis accepisse, illudque servasse integrum, nisi probet, se eandem illam Ecclesiam esse, quam Apostoli fundarunt, et cui Magistri doctrinam et promissa reliquerunt?

Ad II. Successio localis ad apostolicam successionem non requiritur. Apostoli ubique in Ecclesiis constituerunt Episcopos, et sic deinceps futurae successionis regulam tradiderunt, ut ait S. Clemens in sua ad Corinth. epist. Hoc modo omnis successionis ordo ab Apostolis inchoatur.

ARTICULUS III.

An Ecclesia Romano-Catholica omnibus verae Ecclesiae notis insignita sit.

Scimus nunc, quaenam notae illae sint, ad quas attendere necesse est quaerentibus Christi Ecclesiam. Illam quaerimus, quae Capite I. fuit delineata, et quam vidimus vivam et gloriosam ex Christi auctoris sui et creatoris manibus prodiisse; omnes fere ejus proprietates, tota ejus constitutio et Hierarchia, et quidquid ipsi ab auctore suo datum est, commode ad quatuor illa capita reduci potest, quae superiore articulo indicavimus, et quae vulgo notae

Ecclesiae vocantur. Ut igitur ostendamus, Ecclesiam Romano-Catholicam veram Christi Ecclesiam esse, probandum est, omnes verae Ecclesiae notas in ea conspici; quae res sicut magni momenti, sic exigui laboris est et nullius difficultatis; difficile enim non est, ea investigare, quae omnium oculos insigni claritate percellunt. Jam vero, ubi semel monstratum fuerit, omnes verae Ecclesiae notas in Catholicorum Ecclesia insigni quodam modo semper fuisse, et adhuc esse conspicuas; necessario consequitur, eam semper fuisse eminenter visibilem. Quoniam porro inter proprietates, quas vidimus a Christo Ecclesiae fuisse inditas, non omnes ad notas pertinere possunt, quia nullo exteriori signo se manifestant; puta, quod in docendo infallibilis sit, quod eam ingrediendi incumbat necessitas; etiam has licebit inventa semel vera Ecclesia notarum indicio, ex praemissis tanquam consectaria deducere. Ubi enim vera Ecclesia est, ibi nihil eorum abesse potest, quae divinae institutionis sunt, et illius promissis firmata, qui dicere potuit: *Coelum et terra transibunt, verba autem mea non transibunt.*

Erunt ergo hujus articuli paragraphi quinque. Quatuor paragraphis ostendemus, Ecclesiam Romano-Catholicam omnibus verae Ecclesiae notis esse insignitam, paragraphus quintus consectaria quaedam continebit ex prioribus deducta. Id porro observamus, promiscue a nobis sumi Ecclesiae *Romanae* aut *Catholicae* aut *Romano-Catholicae* vocabula.

§. I.

PROPOSITIO.

Ecclesia Catholicorum habet notam unitatis.

Prob. I. In Ecclesia Catholica, quamvis diffusione sua omnes mundi partes pervadat, mira conspicitur membrorum omnium consensio in una fide et eadem cultus et Sacramentorum administratione. Nunquam ab ea, quam Christus docuit, doctrina discessit; nunquam in iis, quae a Christo instituta sunt, quidquam immutavit; nunquam tempus aut locum assignare potuerunt adversarii, quo novum

dogma in hanc Ecclesiam irrepsisset: omnes econtra, qui sectas introduxerunt ab antiqua fide dissentientes ab ea damnati et ejecti sunt, tanquam avitae Religionis corruptores. Hinc nulla doctrinae Catholicae pars est, quae non continua omnium saeculorum traditione probetur; quae non consentientes habeat, quotquot per orbem reperias Catholicos. Ubique eadem Sacramenta, idem sacrificium, dogmata eadem. Quod autem omnes in unam eandemque fidem conspirent, neque unquam scindi possint in diversas sententias, ratio est, quia omnes principium hoc unitatis tenent certum et necessarium: *ab Ecclesia docente accipiendam esse fidem, hanc a Christo institutam infallibilem veritatis magistram.*

II. Sicut fidei et cultus externi, sic et corporis unitas ita est in Ecclesia Catholica conspicua, ut nihil possit esse manifestius. Quam arcta fidelium cum suo pastore cohaerentia! Quanta pastorum cum suo Episcopo necessitudo! Quantis inter se nexibus cohaerent Episcopi! Omnes, quamvis per orbem universum dispersi, unum tantum efficiunt collegium et quasi permanens concilium. Sed nullibi evidentius se ostendit hujus Ecclesiae unitas, quam in supremo illo capite, quod omnibus praeest, omnes in se colligit, omnibus invigilat et prospicit. In hoc centro unitatis, in hac principali Cathedra necesse est omnem convenire Ecclesiam, ut ait Irenaeus *a*); tanto fulgore haec suprema Sedes per totam Ecclesiam coruscat, ut simplex quisque Catholicus Haeretico respondere possit, quae S. Optatus Milevit. ad Parmenianum dixit: *Negare non potes, in urbe Roma primum Cathedram episcopalem collatam, in qua una Cathedra unitas ab omnibus servaretur.*

ARGUMENTA CONTRARIA.

Argum. 1. Nulla est inter Catholicos fidei unitas; nam eorum Theologi in diversas partes scinduntur, et non raro sese mutuo violatae fidei integritatis accusant. Quin et ipsi Ecclesiae Patres diversa et inter se pugnantia docuerunt. Ergo etc.

---

a) Lib. III. cap. III.

Resp. neg. conseq. Scholarum opiniones, quas in varias partes agitari permittit Ecclesia, extra fidei dominium sunt. In illis refellere quisque sine pertinacia, et refelli sine iracundia paratus esse debet. Juxta illud tam pervulgatum S. August.: *In necessariis unitas, in dubiis libertas, in omnibus charitas.* Ecclesia nunquam probavit, Theologos illos, qui propter opiniones Scholae contrarias mutuo se erroris aut Haeresis incusarunt. Non ita res se habet cum fidei dogmatibus, quae non ex privatis Doctorum placitis aestimari debent, sed ex publicis Symbolis et Ecclesiae decretis. Unde si disputare licuit ante Ecclesiae judicium, hoc cognito omnis controversia tollitur; et qui *resistunt contumaciter*, ut ait August. *a*), *suaque pestifera et mortifera dogmata emendare nolunt, sed defensare persistunt, Haeretici fiunt, et foras exeuntes habentur in exercitibus inimici.* (1) Quod nonnullos veterum Patrum errores attinet, nihil exinde aliud sequitur, quam eos, si singuli spectentur, non esse infallibiles, et aliquos eorum in errorem lapsos, antequam veritas ab Ecclesia fuerit solemni judicio definita.

Inst. Ecclesia Orientalis Graeca vel eandem cum Romana fidem profitetur vel diversam. Si primum, unitatem tenet, et Catholica est; si secundum, ergo potest esse in una Ecclesia fides diversa. Nam cum neminem lateat, Ecclesiam Graecam ab antiqua fide nunquam discessisse, sequeretur, illam etiam eo tempore, quo cum Romana unita fuerat, diversam ab ea doctrinam tenuisse. Ergo etc.

Resp. Multa in hoc argumento falsa sunt. Supponit, unitatem Ecclesiae ex doctrinae tantum unitate repetendam esse, quod falsum est; nam requiritur insuper unitas communionis et societatis, unitas regiminis et imprimis unitas capitis. Disruptis his vinculis fit schisma, fit separatio. Verum, quod probe notandum est, non in Ecclesia, sed ab Ecclesia fit separatio. Ecclesia una manet; scinduntur hi ab unitate, non scindunt unitatem. Praeterea falsum est, Graecos a Patrum fide nunquam discessisse. Patres eorum cum toto orbe Christiano Petri Cathedram tanquam sedem principalem venerati sunt, et ultro se subjecerunt auctoritati, quam sciebant ab ipsa Christi institutione

---

a) De civit. Dei lib. VIII. cap. 51.

descendere. Novam quoque esse Graecorum circa processionem Spiritus S. doctrinam, et ei, quam antiquiores hujus Ecclesiae Patres tenuerant, contrariam, non semel a Catholicis probatum est.

Argum. II. Non est, cur unitatem regiminis tantopere praedicent Catholici; nam 1.° Plurimi apud eos habentur religiosi Ordines, qui propriam Hierarchiam habent, et cum legitimis Ecclesiae pastoribus non cohaerent. 2.° Circa Romani Pontificis auctoritatem tanta est inter ipsos Catholicos opinionum diversitas, ut simplex Christianus, quid de illa sentire debeat, non inveniat. Ergo etc.

Resp. ad I. Virorum religiosorum Ordines non adversantur unitati regiminis: quia toti sub auctoritate Ecclesiae sunt, cui serviunt tanquam auxiliares copiae, aut certe ornamenti plurimum afferunt Evangelicae perfectionis studio. Si non in omnibus Episcoporum potestati subjiciuntur, id fit approbante Ecclesia. Neque hic periculum est Schismatis; nam ab illis Episcopis non scinduntur, sed eos tanquam veros et solos legitimos Dioecesis Pastores venerantur.

Ad II. Difficile non est Catholico, ea nosse, quae circa Rom. Pontificis auctoritatem credere debet, et quae toto art. I. a nobis exposita sunt. Quod vero in hac quaestione potissimum est, latere non potest etiam infimum ex populo, se per suum legitimum Pastorem cum Episcopo cohaerere, qui toti Dioecesi praeest; hunc autem in communione esse cum Romano Pontifice, qui omnium per orbem Episcoporum caput est; sicque partem se esse magnae illius et vastissimae arboris, quae unico trunco innixa per totum orbem diffundit.

§. II.

PROPOSITIO.

Ecclesia Romano-Catholica notam habet Sanctitatis.

Prob. Nihil est ad hanc Sanctitatis notam pertinens, quod conspicuum non sit in Ecclesia Catholicorum.

1.° Habet sanctitatem originis, quia alium auctorem non habet, quam Christum, qui illam aedificavit super fundamentum Apostolorum et praesertim supra solidissimam

Petram, Sedem Petri: vel dicant adversarii, quo tempore alio, quibus auctoribus aliis constituta fuerit haec Ecclesia.

2.° Habet sanctitatem doctrinae. Qui brevem illam Religionis Christianae expositionem perlegerit, quam in Demonstratione Christiana tanquam divinae originis notam attulimus, in ea fidelem inveniet, licet imperfectum illius doctrinae complexum, quam semper docuit et adhuc docet Catholica Ecclesia. Id enim constanter agit pia haec fidelium mater, ut ignorantiae humanae medeatur divinae Religionis institutis; ut procul a se abigat magistros mendacii, qui introducunt sectas perditionis; ut sanctissimis praeceptis, saluberrimis remediis animam cupiditatibus sauciatam sanet, sensus pietatis excitet, fructusque producat bonorum operum. Nullibi tanta habetur cultui divino reverentia, nullibi tot patent fidelibus gratiarum fontes, nullibi tot sunt et tam potentia virtutis incitamenta, nullibi tantus vitae virginali et illi, quam animalis sapientia blasphemat, sanctae et divinae sapientiae honos est.

3.° Habet sanctitatem membrorum. Sic enim veram Dei Ecclesiam se probat, quia tanquam vera Christi sponsa sterilis esse non potest; sed semper sanctos producit, et fovet in sinu suo. Nunquam desunt in ea exempla heroicarum virtutum, atque in omni hominum conditione vitae sanctitas primitivae Ecclesiae non impar, quam Deus non raro manifestis signis testatam voluit. Si necesse esset, eorum, quae diximus, exempla afferre, evolvenda nobis non essent veteris historiae monumenta; nam fidenter appellare possumus ad ea, quae vivimus, tempora. Sicut enim in iis gravissimis tempestatibus, quibus aetate nostra jactata est Catholica Ecclesia, tota se ostendit novae philosophiae execrabilis facies, et quid haec sapientia possit, tunc patuit; sic etiam ex impiorum odio novum splendorem accepit Catholica fides; sic etiam, quid haec coelestis et divina sapientia possit, tunc patuit. Non raro haec agnoverunt ipsi Protestantes, et quae imitari nollent, non possunt tamen non laudare et admirari.

ARGUMENTA CONTRARIA.

Argum. I. 1.° Ecclesia Catholica scatet erroribus et superstitionibus prope infinitis, quibus antiquam fidem corrupit, et cultum contaminavit. Ejusmodi sunt: adoratio hostiae, honos, qui sanctis eorumque reliquiis et imaginibus exhibetur, et multa alia ridicula et informia, quae omnem Religionis et verae pietatis sensum extinguunt.

2.° Si Ecclesiae sanctitas ex sanctitate membrorum probari debet, hac nota non admodum gloriari potest Ecclesia Catholica, utpote quae malorum hominum ingentem multitudinem in sinu suo complectitur, et inter pastores suos atque ipsos Romanos Pontifices perditissimos homines numerat. Ergo etc.

Resp. Ad I. Multa nobis a Protestantibus objiciuntur tanquam superstitionis et impietatis plena, quae vel superstitiosa et impia non sunt, aut certe vitio dari non possunt Ecclesiae. Adoratio sacrae Hostiae ex doctrina Christiana necessario fluit, ut alio loco dicetur. Cultus Sanctorum et imaginum, si intra justos et ab Ecclesia praefixos limites contineatur, non tantum reprehensionem nullam meretur, sed plenus est Religionis et pietatis. Insulsi autem ritus et opiniones superstitiosae, si quae in populum Christianum irrepserunt, ad Ecclesiae doctrinam et cultum non pertinent; haec enim curam omnem et diligentiam adhibet, ut, quidquid inordinatum et superstitiosum est, eliminetur. Habemus in hac parte, sicut in multis aliis Ecclesiae defensorem virum inter Protestantes celeberrimum *Leibnitium* in systemate Theologiae pag. 116. et seq. Vide etiam Abbatis *Molani* cogitationes privatas de methodo reunionis *a*) etc. Porro, quam immerito haec nobis a Protestantibus objiciantur, vel ex eo patet, quod ipsi, cum in attenuando et enervando cultu tantam operam posuerunt; pietatem quidem sustulerint, superstitioni autem viam minime praecluserint. A multis jam observatum est, in regionibus protestanticis multo magis, quam apud Catholicos omne genus superstitionis grassari; et ideo illis applicari posse, quae Apost. ad Athenienses dixit Act. XVII.: *Viri Athenienses per omnia quasi superstitiosos vos video.*

Ad II. Mores depravati Christianorum Ecclesiae sanctitati

---

a) Oper. Bossuet. tom. XXV. p. 304.

nocere non possunt, ut jam alio loco probatum est *a*). Huc quoque ea pertinent, quae in Demonstratione Christiana dicta sunt, cum incredulorum in Christianam Religionem criminationes depulimus *b*). Valent ea quam maxime de Catholicorum societate, quam nos solam intelligi cupimus, cum de Religione Christiana agitur; sola enim veram Christi doctrinam habet, sola Christo tanquam invisibili capiti adhaeret indivisibili nexu. Merito igitur Protestantibus respondemus, quod suo tempore Ecclesiae hostibus respondit Augustinus *c*): *Nunc vos illud admoneo, ut aliquando Ecclesiae Catholicae maledicere desinatis, vituperando mores hominum, quos et ipsa condemnat, et quos quotidie tanquam malos filios corrigere studet. Vos interea quid saevitis, quid excaecamini studio partium? Quid tanti erroris longa defensione implicamini? Fruges in agro, frumenta in area quaerite: apparebunt facile, seseque offerent ipsa quaerentibus.* Et alibi *d*): *Quapropter etsi contristamur de aliquibus purgamentis, consolamur etiam de pluribus ornamentis. Nolite ergo propter amurcam, qua oculi vestri offenduntur, torcularia detestari, unde apothecae dominicae fructu olei luminosioris implentur.* Ut sanctimonia nota sit visibilis Ecclesiae, non requiritur, ut fideles aut Doctores sancte et pie vivant; nam in Ecclesia bonos et malos futuros Christus nos admonuit. Sed bonorum sanctitas Ecclesiae veritatem, ut vitae indicia in nonnullis membris totius corporis vitam demonstrant.

Caeterum nemo nescit, Protestantes plerumque sicut et incredulos, cum de Catholica Ecclesia agitur, iniquos prorsus judices esse, in augendis et exagerandis malis eloquentiores, ad criminandum faciliores, quam par est. Et cum illis crebro contingat, ut mala videant, quae non sunt; ita quoque evenit, ut bona quamplurima, quae adsunt, aut non videant, aut videre nolint, aut quo pretio aestimanda sint, nesciant; quia non percipiunt ea, quae spiritus sunt. Quae diximus, tunc potissimum valent, quando de Ecclesiae pastoribus fertur judicium. Hunc pastorum ordinem in quavis Ecclesiae aetate magnorum virorum feracissimum fuisse, nullus aequus rerum aestimator inficiabitur. At-

---

a) Cap. I. art. II. §. III. *b*) De Relig. Christ. praest. obj. IV. Item de stupendis Relig. Christ. effectibus. Obj. II. *c*) De morib. Eccl. cap. 34. et 35. *d*) Ad clerum et plebem Hippon. epist. LXVIII.

que, ut caetera praetermittam, si in Romanam Ecclesiam oculos conjicimus, quanta se nobis offert magnorum virorum copia, qui singulari vitae sanctitate et praeclaris ingenii dotibus et zelo Religionis et invicta animi constantia Ecclesiam illustrarunt! Quam exiguus in tam longa serie malorum numerus, quos plerumque inter civiles tumultus praepotens factio in Sedem intrusit, et quos Ecclesia aegre tulit; at tulit tamen propter majoris mali periculum.

Argum. II. Si Ecclesia tam foecunda Sanctorum mater est, non intelligitur, cur nulli nunc Sancti existant; cur nulla amplius fiant miracula aut a viris sanctis hanc terram incolentibus aut ad defunctorum sanctitatem testandam. Ergo etc.

Resp. I. Etiamsi posteriora haec Ecclesiae saecula nullos protulissent Sanctos: an ideo Sanctos extitisse negari posset? Et si nulla nunc miracula ederentur: an falsa diceremus ea, quibus prima Ecclesiae saecula illustrata sunt? Aut non illa miracula nostra sunt? An non nostri sunt innumeri illi Martyrum et Pastorum et Virginum et sanctorum virorum ac mulierum chori, quos foecunda Sanctorum parens peperit Ecclesia Catholica? Nos ab illa Ecclesia non discessimus; nos ab ea doctrina non defecimus, quae tot signis confirmata fuit, tot Sanctos protulit. Si Protestantes probare possent, aliquem in eorum coetu usque ad finem perseverantem ad sanctitatem pervenisse, aut Deum vel uno tantum miraculo factam a Romana Ecclesia separationem probasse, non possemus eorum Ecclesiae sanctitatem denegare.

Resp. II. Illud imprimis insigne veritatis argumentum est, quod illa doctrinae Christianae efficacia, quam proximiora Apostolis saecula mirata sunt, in Ecclesia Romano-Catholica nunquam defecerit. Illa sola primitivae Ecclesiae aemula est. In illa sola etiam post luctuosum Schisma Novatorum semper homines extiterunt eximia sanctitate illustres, primorum saeculorum dignissimi. Cogitemus *S. Carolum Borrom.*, *S. Franciscum Sales.*, *S. Franciscum Xaver.*, *S. Vincentium a Paulo* multaque alia Ecclesiae lumina et ornamenta. Cogitemus viros illos apostolicos, qui ardentissimo annuntiandi Evangelii studio incensi in extremis Indiae partibus Ecclesias fundarunt, aut fundatas sudore et sanguine suo irrigarunt. Cogitemus tot in-

signes Christi athletas, qui in saevissima, quae hac adhuc aetate Ecclesiam invasit, tempestate magnum certamen sustinuerunt passionum, qui opprobriis et tribulationibus spectaculum facti sunt, et rapinam bonorum cum gaudio susceperunt; alii quidem ludibria et verbera experti, insuper et vincula et carceres; alii in solitudinibus errantes, egentes, angustiati, afflicti; alii immania tormenta et mortem laeto et alacri animo tolerantes praeclarum Christo testimonium reddiderunt. Qui tantam animi magnitudinem, tantam gratiae efficaciam non miratur, aut illius forsan ne sensum quidem habet, miserandus potius, quam refellendus est. (2)

Si autem nullum Ecclesiae saeculum fuit, quod non viros protulit sanctitate insignes; sic nullum fuit, quod non novis fuerit miraculis illustratum. Constat enim, neminem ab Ecclesia in Sanctorum Catalogo inscribi sine miraculis, in his autem explorandis tantam adhiberi diligentiam, ut nihil ultra desiderari possit. Unde si Protestantes miracula quaecunque tanquam falsa et conficta repudiant; respondemus, aeque stultum esse sine ratione negare, quam sine fundamento credere; et facilius esse sine examine rejicere, quam an vera sint, diligentius inquirere. Nos ad ea miracula non appellamus, quae pia fraus peperit, aut pia credulitas suscepit: de illis loquimur, quae ita sunt testata et publicis testimoniis et rerum eventis ita comprobata, ut, prout S. August. observat *a*), si liceret ea pro libitu negare, rueret fides omnium librorum, historiarum atque scriptorum. Hujus generis sunt, quae leguntur in actis sinceris Martyrum; miracula S. *Gregorii Thaumaturgi* apud S. Basil. *b*), et S. Gregor. Nyssen. *c*); miracula S. *Antonii*, *Hilarii*, *Martini* etc., apud Athanasium, Hieronymum, Sulpitium; plurima, quae S. August. in insigni opere de civitate Dei *d*) suo tempore contigisse refert, et quorum ipse adeo testis fuerat. Addi possunt miracula saeculo XII. a S. *Bernardo*, saeculo XVI. a S. *Francisco Xaverio* patrata; et quae propiora nobis tempora viderunt, ut ex actis et processibus Canonisationum patet. Illa imprimis, quae Deus per S. *Franciscum Xaverium* in Japonia et India edidit, tam multa fue-

---

a) Lib. X. de civit. Dei cap. XVIII. *b*) Lib. de Spirit. S. cap. XXIX.
c) In vita S. Greg. Th. *d*) Lib. XXII. de civit. Dei cap. VIII.

runt et tam splendida, ut ne ab Haereticis quidem in dubium revocari potuerint.

§. III.
PROPOSITIO.

Ecclesia Romana habet notam Catholicitatis.

Prob. Illa societas vere Catholica est, quae praeter doctrinae et fidei universitatem habet etiam diffusionem in omnia tempora et loca, seu quae universalis est doctrina, tempore et loco; atqui talis est Ecclesia Romana. Ergo etc.

Major certa est ex art. I.

Prob. min. I. Doctrinae universitatem habet Ecclesia Romana, quia omnes reprobat errores tum veterum, tum recentiorum Haereticorum, ad id costanter intenta, ut totam et integram servet traditam sibi fidem. Haec quidem per totius Theologiae decursum evidentius patebunt, cum de Religionis dogmatibus singillatim agetur. Nunc autem illud adnotasse sufficiat, hanc Ecclesiam tanquam fixam certamque regulam semper habuisse, nihil posse in Religione immutari, neque ad Ecclesiam pertinere posse, qui fidem Christi integram non teneret. Nullam illa admittit in doctrina novitatem, nullam dogmatum diversitatem; sed, ut optime observat Vincentius Lerinensis Commonitorii cap. III., magnopere curat: *ut id teneamus, quod ubique, quod semper, quod ab omnibus creditum est; hoc est enim vere proprieque Catholicum, sed hoc ita demum fiet, si sequamur universitatem, antiquitatem, consensionem. Sequemur autem universitatem hoc modo, si hanc unam fidem veram esse fateamur, quam tota per orbem terrarum confitetur Ecclesia. Antiquitatem vero ita, si ab iis sensibus nullatenus recedamus, quos sanctos majores ac Patres nostros celebrasse manifestum est. Consensionem quoque, si in ipsa vetustate omnium vel certe pene omnium, Sacerdotum pariter et Magistrorum definitiones sententiasque sectemur.*

II. Ecclesia Romana ratione temporis Catholica est; haec enim ab initio stetit, nec aliud habuit initium, quam ipsa Christianae Religionis incunabula. Ab eo autem tem-

pore perpetua serie decurrunt ejus annales, nec ullum tempus assignari potest, quo esse desierit, aut quo non fuerit per totum orbem conspicua. Haec sola Petram illam habet, quam Christus tanquam fundamentum posuit Ecclesiae suae, et de qua dictum est: *Portae inferi non praevalebunt adversus eam.* Ipsa *contra omnes Haereses pugnat,* ut ait S. August *a*), *expugnari non potest; Haereses omnes de illa exierunt, ipsa autem manet in radice sua.* Non enim nascuntur Haereses ex gentibus, sed ex Catholica prodeunt Ecclesia, quae immota quasi rupes in medio mari videt commotas tempestatibus aquas, venientes et decurrentes fluctus. *Multae Haereses jam emortuae sunt, cucurrerunt in rivis suis, quantum potuerunt; decurrerunt, siccati sunt rivi, vix eorum memoria reperitur.* S. August. in haec Psalm. LXXVII. verba: *Ad nihilum devenient tanquam aqua decurrens.*

III. Haec eadem Ecclesia Romano-Catholica adhuc, etiam facta a Protestantibus secessione, vere Catholica est non duratione tantum, sed et diffusione. Inter omnes, enim societates, quae nunc existunt sub Christiano nomine nulla est, quae tam late diffundatur, et tanta laetetur filiorum multitudine. Imo huic Ecclesiae ipsi Haeretici census suos deferunt, cum illi, velint, nolint, Catholicae nomen et praerogativam attribuunt, ut observat S. August. lib. de vera Religione cap. VII.: *Velint enim nolintve, ipsi quoque Haeretici et Schismatum alumni, quando non cum suis, sed extraneis loquuntur, Catholicam vocant. Non enim possunt intelligi, nisi hoc eam nomine discernant, quo ab universo orbe nuncupatur.*

ARGUMENTA CONTRARIA.

Argum. I. 1.° Notum est, Ecclesiam Apostolorum tempore Christiano tantum nomine fuisse ab illis societatibus secretam; imo probabile est, ut *Vossius* observat, vocem *Catholicam* tertio tantum Ecclesiae saeculo Symbolo fuisse additam. Ergo nova est haec Ecclesiae nota. 2.° Nomen illud nunquam Romanae Eccle-

---

a) Lib. I. de symbolo ad Catech.

siae proprium fuit; nam quemadmodum aliae etiam Societates illud sibi attribuerunt, sic Romanae Ecclesiae abjudicarunt, aliis eam nominibus distinguentes. A Protestantibus ii, qui Ecclesiae Romanae additi sunt, passim *Papistae* vocantur, *Pontificii* aut *Romanenses*. Ergo etc.

Resp. ad I. Praecipuum in hac materia est scire, an Ecclesia Romana semper Catholica fuerit, non autem, an hoc nomen a primis incunabulis habuerit. Facile concedimus, illud, antequam haereses orirentur, usitatum non fuisse; satis enim superque fideles a Judaeis et Ethnicis Christiano nomine distincti erant. Verum post exortas Haereses et Schismata hoc nomen inductum fuit, si non ab ipsis Apostolis, saltem iis temporibus, quae Apostolis viciniora erant. Cum enim mortuis Apostolis intrarent lupi rapaces, non parcentes gregi, ut Paulus praedixerat *a*), atque omnes illi novarum Religionum seminatores et sectatores se Christi cultores aut Christianos vocarent, necessarium visum est, huic Christiano nomini aliud addere, quo trunci ipsius in sua radice stantis integritas a ramis huc illud sparsis distingui posset. Recte ergo *Valesius b*) observat, hoc cognomen Ecclesiae inditum esse circa primam Apostolorum successionem. Reperitur enim in *Smyrnaeorum epistola* de Martyrio B. Polycarpi, apud Eusebium *c*); imo ante Polycarpum S. *Ignatius* idem cognomentum Ecclesiae Dei disserte tribuit, in epistola ad Smyrnaeos: *Ubi fuerit Jesus Christus* (inquit), *ibi est Catholica Ecclesia.*

Ad II. Quamvis etiam Haeretici Catholicum nomen quandoque usurpent, nunquam tamen potuerunt illud sibi proprium facere, neque hoc nomine ab aliis distingui. *Tenenda est nobis Christiana Religio*, ait Augustinus *d*), *et ejus Ecclesiae communicatio, quae Catholica est, et Catholica nominatur, non solum a suis, verum etiam ab omnibus inimicis.* Quamvis autem Haeretici Ecclesiam Catholicam variis nominibus infamare conati sint, non potuerunt tamen auferre illud, quo solo ab omnibus aliis sectis secerni poterat, *Catholicae* nomen, quo constanter, et ubique, et ab omnibus cognoscebatur. Imo plerumque novo

---

a) Actor. XX, 20. *b*) In notis in lib. VII. histor. Eusebii cap. X. *c*) Hist. lib. IV. cap. XX. *d*) De vera Relig. cap. VII.

nomine ipsi Ecclesiae Catholicae census suos deferunt; nam quae in nos conjiciunt vocabula, non designant sectam certi alicujus auctoris aut loci, sed fidei aut Ecclesiae demonstrant integritatem. Quid v. g. ajunt Protestantes, cum non hostili utique animo *Papistas* aut *Pontificios* aut *Romanenses* appellant, nisi unam et universalem Ecclesiam non habere, quae cum Petri successore conjuncta est? Una est eademque *Romana* et *Catholica* Ecclesia; ergo unum idemque, Catholicum esse et Romanum.

Argum. II. Diffusio illa per totum orbem, quae a Prophetis fuit praenuntiata, et quae verae Ecclesiae nota esse dicitur, non potest Ecclesiae Romanae convenire; constat enim Christianorum sectas, quae ab hac Ecclesia separatae sunt, eam diffusione et amplitudine longe superare, praesertim cum Protestantium secessione magnam passa sit imminutionem. Ergo etc.

Resp. neg. ant. Quaenam debeat esse Ecclesiae per orbem diffusio, ut non nomine tantum, sed re ipsa Catholica sit, et quae sit illa tam singularis et splendida claritudo novi illius et amplissimi Regni, quod Prophetarum oracula praedixerunt, jam supra *a*) dictum est. Hoc tantum hic addimus, et S. Augustini tempore multas extitisse sectas et Haereses; quod tamen non obstitit, quominus ab Augustino aliisque Patribus Ecclesia diceretur Catholica; quia scilicet tam late extendebatur, ut quamlibet aliam societatem sua diffusione facile vinceret. Propter eandem causam nunc quoque Catholica dici potest. Si Protestantium secessione imminutionem passa est, ea abunde compensata fuit, cum novae vastissimaeque Orientis regiones et in Occidente pars orbis integra lumine fidei collustratae sunt. Sed neque in illis Europae regionibus, quas nova haereticarum opinionum lues quam maxime pervasit, ita latet Catholicorum Ecclesia, ut non facile cuique attendenti sit conspicua; non enim necesse est, ut prospera pace fruatur, quo Catholica esse et dici possit; in adversis plerumque magis splendet, cum omni humana ope destituitur, et Dei unius stat praesidio.

Argum. III. Probari non potest, Ecclesiam, quae primis saeculis per orbem propagata fuit, eandem esse cum illa, quae

a) Cap. I, art. II. §. I.

Romana dicitur, et a qua secessionem fecerunt Protestantes saeculo XVI. Ergo etc.

Resp. neg. ant. Ecclesiam, quae primis non quatuor aut quinque tantum, sed novem saeculis et re et nomine Catholica fuit, unam eandemque cum *Romana* fuisse, argumenta jam a nobis allata evidenter probant *a*); hanc honorabilem et augustam Cathedram, ex qua unitas sacerdotalis exorta est, suspexerunt omnes antiqui Patres tum graeci, tum latini, hujus communionem tanquam verae et orthodoxae fidei tesseram tenuerunt tum orientales, tum occidentales Ecclesiae; per novem priora saecula omnia oecumenica Concilia in Oriente habita sunt auctoritate Romani Pontificis, eoque per legatos praesidente. Postmodum Ecclesia Orientalis Graecorum a Sede Romana scissa est; sed simul pars esse desiit Catholicae et universalis Ecclesiae, quan ex Christi institutione una esse debet, unumque corpus sub uno Capite constituere.

Porro, edicant Protestantes, quaenam tempore inchoatae suae Reformationis fuerit Ecclesia vere Catholica, quae cum Romana Ecclesia non communicavit? Sive talis aliqua fuerit, sive non; nunquam a crimine Schismatis purgare se poterunt. Si nulla adfuit Catholica praeter Romanam; ergo haec vera fuit Ecclesia universalis et perpetua, a Christo fundata, quam deserere sine grandi piaculo non poterant. Si autem aliqua alia adfuit, illi utique post separationem se adjungere debuissent.

§. IV.
PROPOSITIO.

Ecclesia Romano-Catholica notam habet Apostolicitatis.

Prob. Ecclesia Romano-Catholica 1.° suam originem et doctrinam ab Apostolis habet. 2.° Haeres est apostolicae potestatis per legitimam missionem et successionem Pastorum ab Apostolis non interrupta serie descendentium. Ergo jure optimo Apostolica vocatur.

Prob. ant. pars. I. Ecclesia Romana eadem est cum Ecclesia primorum saeculorum, quam vere Apostolicam fuisse non diffitentur adversarii. Sub eodem capite continetur,

---

a) Vid. Propos. art. I. hujus cap.

idem habet centrum communionis, quod ab initio constitutum est, idem est ovile Petro ejusque successoribus concreditum, idem grex Pastori suo adunatus. Res in aperto est, cum nihil clarius emineat, quam Haereticorum omnium novitas et Ecclesiae Romanae antiquitas. Si enim Apostolica non est haec Ecclesia, dicant adversarii, quo auctore, quo duce orta sit; quo tempore primum facta sit discessio ab antiqua Ecclesia; quae fuerit defectionis causa, quibus accessibus successive creverit nova societas; an interierit, aut ubi lateat illa apostolica Ecclesia, a qua discessum fuit. — Vid. *Bellarm.* de not. Eccles. cap. V. Sicut origo, sic doctrina nostra Apostolica est. Non potest unum ab alio dividi; verum de his jam diximus, cum de unitate doctrinae ageretur et Ecclesiae Catholicitate. Quod nostra Ecclesia omnia et sola illa doctrinae capita teneat, quae vetus et apostolica Ecclesia docuit, cuilibet manifestum fiet, tum ex eo, quod nullam nobis hucusque in fide mutationem probare potuerint adversarii, tum ex comparatione doctrinae veteris Ecclesiae cum nostra. Egregiam in hac re operam navavit Clariss. D. *Wiest.* tom. III. operis maj. pag. 641 et seqq.

Prob. ant. pars II. Ecclesia Catholica Romana habet successionem ministerii ab Apostolis incipientem et ad haec usque tempora deductam. Ergo habet veros pastores legitime missos et institutos ac illius potestatis, quae Apostolis tradita est, haeredes. Id imprimis ex serie Romanorum Pontificum a S. Petro usque ad Pium VII. sine interruptione decurrente apertum est. Ex hac prima orbis Christiani Ecclesia tanquam a communi matre omnes per Occidentem Ecclesiae prognatae sunt; atque ita Episcoporum ordines ab hac Ecclesia exorti S. Petri successioni quasi rami communi trunco inseruntur. Ergo recte quivis Catholicus cum S. Augustino *a*) concludit: *Multa sunt, quae in ejus (Ecclesiae) gremio me justissime tenent. Tenet consensio populorum atque gentium; tenet auctoritas miraculis inchoata, spe nutrita, charitate aucta, vetustate*

a) Lib. contra Epist. fundamenti cap. IV.

firmata; tenet ab ipsa sede Petri Apostoli, cui pascendas oves suas post resurrectionem Dominus commendavit, usque ad praesentem Episcopatum successio Sacerdotum; tenet postremo Catholicae nomen etc. Et alio loco *a*): *Dubitamus, nos in ejus Ecclesiae condere gremio, quae ab apostolica Sede per successiones Episcoporum frustra Haereticis circumlatrantibus culmen auctoritatis obtinuit?*

ARGUMENTA CONTRARIA.

Argum. I. Catholici certi esse non possunt, Ecclesiam Romanam hodiernam integram habere et incorruptam Apostolorum doctrinam; nam ab aevo Apostolorum ab hac Ecclesia varie mutata et labefactata est antiqua fides; jam vero, ubi semel periit sana doctrina, incassum ad legitimam successionem appellatur. Ergo etc.

Resp. Nego, quod Catholici certi non sint, se Apostolorum doctrinam tenere; contrarium ex dictis patet. Cum autem Protestantes dicunt, frustra legitimam successionem quaeri, ubi sana doctrina periit; vere quidem dicunt, sed falsam hypothesin statuunt: scilicet fieri posse, ut sana doctrina a legitima successione separetur; in ipsa enim necessario includitur, et ex legitima successione concludi debet ad doctrinae veritatem. Cum enim Deus Ecclesiae suae deesse non possit, et ad doctrinae conservationem magisterium authenticum institutum sit, quod nonnisi ex legitimis Pastoribus constare potest; sequitur, ibi necessario veram Christi doctrinam quaerendam esse, ubi est legitima Pastorum successio.

Argum. II. Successio illa legitima et non interrupta, in qua Catholici praecipuum causae suae fundamentum ponunt, probari non potest. Ergo etc.

Prob. ant. 1.° Dubia valde est et incerta Romanorum Pontificum post S. Petri mortem successio; consequentibus autem saeculis non raro interruptus est successionis ordo, quando mali homines vi et armis in illam sedem intrusi sunt, vel cum in partes scissa est Ecclesia, aut translatus in alias sedes Pontificatus. 2.° In aliis quoque Ecclesiis series Episcoporum non

a) Lib. de utilitate credendi cap. XVII.

raro interrupta fuit; nulla fere in Occidente Ecclesia est, quae ad Apostolorum tempora ascendat. 3.° Cum ad Sacramenti valorem requiratur intentio, haec autem aliquid internum sit et occultum, nunquam certi esse possumus an Episcopi cum intentione requisita fuerint baptizati, confirmati et ordinati. Ergo neque de legitima successione certi esse possumus.

Resp. ad I. Quamvis in recensendis primis Petri successoribus aliqua reperiatur auctorum diversitas, omnes tamen consentiunt, successionem nunquam fuisse interruptam. Ad praesentem quaestionem parum refert, an v. g. *Cletus* et *Anacletus* duas aut unam tantum personam designent, an S. *Clemens* primus S. Petri successor fuerit, an *Linus*, qui *Cletum* et *Clementem* successores habuit. Plures existimant, Linum et Cletum vivente adhuc Petro ordinatos hujusque Apostoli in administranda Romana Ecclesia fuisse adjutores; Clementem autem, quem successorem suum designaverat, noluisse episcopale munus suscipere, quamdiu illi S. Petri coadjutores superessent. Ita agente imprimis S. Clemente factum fuisse, ut mortuo Petro *Linus* in Episcopum eligeretur, cui successor datus est *Cletus* seu *Anacletus*, quem demum S. *Clemens* excepit. Vid. *Natal. Alexand. in primum Ecclesiae saecul.* Diss. XIV. Schismata autem et violentae in primam Cathedram irruptiones aliaque hujus generis mala, quae Romanam Ecclesiam gravissime exagitarunt, successionis ordinem ita perturbare non poterant, ut series legitimorum Pontificum abrumperetur. Quemadmodum non tollitur legitima Regum successio, cum alieni aut rebelles subditi in jura imperii invadunt.

Ad II. Non est necesse, ut particulares omnes Ecclesiae seriem Episcoporum habeant non interruptam, neque ut ad Apostolorum tempora ascendat haec successio. Sufficit, ut primus sedis illius Episcopus a Romana Sede vel mediate vel immediate fuerit institutus; sufficit, ut successores cum unitatis centro cohaereant; sic enim particulares Ecclesiae ipsi Romanorum Pontificum successioni inseruntur. Atque hanc ob causam in una Romana Sede sistebant veteres Episcopi, de illa principali successione solliciti magis, quam de sua. Hinc nec *Irenaeus* Lugdunenses Praesules nec *Eusebius* Caesareenses nec *Epiphanius* Salaminenses nec *Optatus* Milevitanos nec *Augustinus*

Hipponenses in medium adducunt; sed communi consensu in uno solo Romanorum Antistitum albo inscribendo conspirant. Satis illis erat Ecclesiae illius principalis, cujus se membra esse gloriabantur, et unde unitas sacerdotalis exorta est, continuam successionem enumerare.

Ad III. Illa Matthaei *Pfaffii* objectio, quod de intentione baptizantis aut ordinantis certitudinem nullam habeamus, nemini metum injicere potest. Haec suppositio non est in hominum moribus fundata; neque permittere id potest illius, qui se Ecclesiae semper affuturum praedixit, providentia.

§. V.
CONSECTARIA.

PRIMUM.

Visibilitas, quae verae Christi Ecclesiae propria esse debet, convenit Societati Catholicorum.

Prob. Visibilitas, quam cap. I. probavimus verae Christi Ecclesiae esse necessariam (art. II. §. 4.), debet esse perspicua et permanens. Atqui haec convenit Societati Catholicorum. Ergo etc.

Prob. min. Ecclesia Catholica semper fuit visibilis et quidem modo insigni et eminenti in publica et constanti ejusdem fidei confessione ejusdemque cultus administratione, in illa admirabili connexione omnium partium in unitate regiminis et capitis, in diversis ministrorum gradibus, in Romanis Pontificibus, in Conciliis tum generalibus, tum particularibus, in Pastorum continua successione ab Apostolorum tempore sine interruptione decurrente, in illo tuendae verae Religionis indefesso studio aliisque omnibus verae Ecclesiae notis, quas ex hac antiquissima Ecclesia semper Catholica semperque Apostolica nullo non tempore effulsisse probavimus. Ergo etc.

Scholion. Argumenta, quae contra perpetuam Ecclesiae Catholicae visibilitatem objici possunt, partim cap. I. hujus tractationis refutata sunt, ubi de Ecclesiae visibilitate in genere actum est; partim ex iis, quae hoc articulo III. jam dicta sunt, dilui possunt. Id probe adnotandum est, Ecclesiae visi-

bilitatem non in opum abundantia et honorum ornamentis, non in saeculari pompa, non in regum et principum obsequio aut aliis ejusmodi consistere, quibus carere potest sponsa Christi, quin ideo splendore illo exuatur, quem a Christo auctore suo habet, et quam nulla potuerunt saecula delere; nam *Christus se ipsum tradidit pro ea, ut exhiberet ipse sibi gloriosam Ecclesiam.* Nunquam illa vim suam et divinam, qua pollet, virtutem magis exserit, quam cum irruentibus undique fluctibus concutitur. Neque tunc visibilis esse desinit, cum non tantum ipsa manifestum se faciat insignibus notis, sed et tyrannorum edicta et tormentorum apparatus et districti in eam enses et incensi rogi toti mundo eam annuntient, nec sinant esse occultam. Hanc Ecclesiae perpetuam visibilitatem, etiam inter saevissimas persecutionum procellas, miris modis extollunt SS. Patres. Sic inter alios S. *Chrysostomus* ait *a*): *Jactatur navis, at non mergitur. Poterat quidem et in tranquillo navigare; verum non passus est gubernator, quo simul et navigantium perspicias tolerantiam et gubernatoris prudentiam plenius cognoscas. A quam multis oppugnata est Ecclesia, nec tamen victa? Quot Tyranni, quot Duces, quot Imperatores?* Et S. *Hilarius b*): *Magna vis est veritatis, quae cum per se intelligi possit, per ea tamen ipsa, quae ei adversantur, elucet. Hoc enim Ecclesiae proprium est, ut tunc vincat, cum laeditur; tunc intelligatur, cum arguitur; tunc obtineat, cum deseritur.*

CONSECTARIUM II.

Ecclesia Romano-Catholica est vera Christi Ecclesia.

Prob. Illa est vera Christi Ecclesia, quae omnes verae Ecclesiae notas habet; atqui Ecclesia Romano-Catholica omnes has notas habet. Ergo etc.

CONSECTARIUM III.

Infallibilitas, quam Christus Ecclesiae suae Pastoribus promisit, in Ecclesia Romano-Catholica quaerenda est.

Prob. In illa Ecclesia quaerenda est infallibilitatis praerogativa, quae certis argumentis probat, se veram Christi

a) Hom. de eo, quod scripsit Isaias: Factum est anno, quo mortuus est Ozias. *b*) Lib. VII. de Trinit. n. 4.

Ecclesiam esse: cum utique Christus docendi potestatem *suae* Ecclesiae dederit, non alienae; perpetuum praesidium *suae* promiserit Ecclesiae, non alienae. Atqui Ecclesia Catholica Romana omnes verae Ecclesiae notas habet, certisque argumentis probat, se veram esse Christi Ecclesiam. Ergo etc.

CONSECTARIUM IV.

Extra Ecclesiam Catholicam Romanam non est salus.

Prob. Extra veram Christi Ecclesiam non est salus (ex cap. I. art. II. §. 4. prop. II.), atqui Ecclesia Catholica Romana est vera Christi Ecclesia: ex consect. II. Ergo etc.

Scholion I. Quo sensu intelligenda sit haec propositio, et quae circa hanc materiam sit Catholicorum doctrina, jam supra ostensum est cap. I. art. II. §. IV. imprimis in responsionibus ad argumenta adversariorum, quae hic repetere superfluum judicamus.

Scholion II. Hic locus non est, ea refutare, quae de Catholicorum intolerantia civili et politica toties ab intolerantissimis hominibus dicta et repetita sunt. Facta ex historia undique congerunt, exagerant, adulterant hostili et infesto in Catholicos animo; aut certe inique in Catholicam Religionem conjiciunt, quaecunque Catholici contra Religionis praescriptum moliti sunt; quae ambitio et Religionis nomine tecta dominandi libido pepererunt. Illud imprimis omnibus Haereticis usitatum semper fuit, ut, cum ipsi pacem Ecclesiae turbarunt, in Catholicorum jura et possessiones invaserunt, nocentes quantumcunque poterant, et occultis insidiis et apertis violentiis; postmodum in crimen vocaverint Catholicos, quod lacessiti et exasperati vim opposuerint injuste agredientibus, atque etiam conjectis semel in mutua odia animis modum excesserint vindictae libidine abrepti.

Magis ad rem nostram faciunt ea, quae religiosam et theologicam tolerantiam spectant. Ad praecipua adversariorum argumenta jam responsum est (vide Scholion I.); ergo vix superest, quod moneamus. Ut autem appareat, quid de Catholicorum Religione et salute senserint Protestantes non XVI., sed XVIII. saeculi, hoc unum sufficiat, quod ex Diario theologico Cunſchul-

dige Nachrichten) refert D. *Wiest a*). Cum *Joan. Fabricius* insignis Protestantium Theologus aperte docuerit, in Religione Catholica salutem obtineri posse, de hac sententia ita loquuntur auctores illius Diarii: Gott wehre doch diesem Unheil, und lasse das gegebene große Aergerniß nicht weiter kommen. Vide ibidem alterius protestantici auctoris dicta.

Caeterum ad ea redimus, quae jam alio loco diximus: solam a nobis dependere civilem tolerantiam et quidem privatam. Hanc libenter omnibus concedimus, qui civilibus nobiscum vinculis sociantur, neque morem sequimur illorum, qui tolerantiam simulantes libentissime nobis dant, quae non habent, ut eo facilius, quae nos habemus, auferant. Nos ergo pacem damus ex animo; operam damus et obsequia, humanitatem damus et amorem; haec dare possumus. Salutem dare nostrum non est. Aliam quoque a Protestantibus tolerantiam non petimus. Quid ipsi credant, an salvari nos posse dicant, an non, parum curamus; securi sumus. Dent et illi nobis, quod dare ipsorum est — non verba — non dulces sermones, sed fraternum amorem factis comprobatum: *Filioli, non diligamus verbo neque lingua, sed opere et veritate.* (1 Joan. III, 18.)

Verum ita in Catholicos hac etiam aetate affecti sunt plurimi ex DD. Protestantibus, ut ne verbis quidem occulere possint intolerantem animum, nec desinant Ecclesiae Catholicae maledicere, veteres criminationes toties jam dilutas recoquere, atque imprimis calumnias et convitia spargere in eos, qui ex eorum medio ad sacra Catholica transeunt. Mirum utique videri debet, viros, qui salutis portam omnibus apertam esse clamant ita excandescere, si quis veritatem sincero animo quaerens, ac de Religionis Catholicae veritate convictus, ad eam tanquam ad salutis portum confugit. Ut clamant! ut convitiantur! ut furunt! Abjiciat ille omnem Revelationis fidem, conspuat ille divinae Religionis sanctissima praecepta, in Deum ipsum insurgat, parum est; tanquam fratri dexteram porrigunt, dummodo Catholicus non sit. Unde haec tam iniqua agendi ratio? Si quis in animo haeret Religionis amor, cur paternae Religionis desertores, si ad castra Atheorum transeunt, libenter patiuntur; si ad Catholicos

---

a) Op. Maj. tom. III. pag. 414.

accedunt, non patiuntur? An non apertum est, non esse apud eos Religionis, sed partium studium? Nihil illi curant hominum salutem, dummodo stent in protestantium partibus, et eorum non Religionem, sed partes tueantur. (3)

ARTICULUS IV.

An Acatholicorum, imprimis Protestantium societates verae Ecclesiae notas habeant.

Quae nunc a nobis tractanda suscipiuntur, possent aliquo modo superflua videri; cum ex iis, quae probata sunt, tota quaestio tanquam finita et confecta haberi debeat. Et certe, si, quod multis argumentis hucusque demonstratum est, Ecclesia Romano-Catholica vera Christi Ecclesia est; hoc ipso omnes aliae falsitatis convincuntur. Christus unam tantum Ecclesiam instituit; neque fieri potest, ut tot societates Christianorum, quae a Catholica Ecclesia doctrina et communione differunt, veram tamen una cum ea Christi Ecclesiam efficiant. Si Ecclesia Catholica illa Ecclesia est, quam Christus instituit et audire praecepit; ergo veram habet Christi doctrinam, legitimos Pastores, ad quos potestas Apostolis concessa haereditario jure pervenit; ergo qui hanc non audit, hujus potestati se non subjicit, extraneus est, ethnicus et publicanus est. Ergo falsae sunt omnes aliae Ecclesiae, neque vere Christianae dici possunt, quamvis hoc nomine glorientur.

Sed haec Theologo sufficere non debent, in quo requiritur erudita Religionis cognitio; quae et veritatis probationem et falsitatis confutationem complectitur. Imprimis illas Christianorum Ecclesias propius nosse oportet, quae inter nos et permixtim nobiscum vivunt; ut perspecta earum origine, doctrina, cultu, constitutione dijudicare possimus, an verae Ecclesiae characteres referant, an non. Nulla re evidentius videri potest, quanta sit inter Catholicam Ecclesiam et Protestantium societates dissimilitudo; et sicut in pictura magis eminent partes luminosae adjecta umbra, sic clarius emicat Ecclesiae Catholicae dignitas ex ejus cum aliis Ecclesiis collatione. Quemadmodum ex una parte omnes verae Ecclesiae notae in Catholica Ecclesia

ita conspicuae sunt, ut omnium statim oculos percellant; ita ex altera parte in Protestantium societatibus frustra quaeruntur; neque longiori examine opus est, ut alios omnino et contrarios characteres in iis deprehendamus.

Quoniam autem abundantior se offert materiarum seges ex historia tum veteris tum recentioris Protestantismi, neque etiam alias Ecclesias praeterire possumus; hunc articulum in quinque paragraphos distribuimus. Quatuor priores examen continebunt protestantium Ecclesiarum, earum praecipue, quae magis inter nos diffusae sunt, et tanquam matres haberi possunt aliarum. Quintus de orientali Ecclesia aget.

§. I.

De nota unitatis.

OBSERVANDA.

I. Si Ecclesiae Catholicae historiam, ab ejus origine incipientes per omnia saecula prosequimur; idem semper videbimus retinendae unitatis studium. Hoc ipsi fixum semper erat et sacrosanctum, integram servare avitam Religionem; omnes e sinu suo ejicere, qui revelata dogmata convellere auderent, et transgredi terminos antiquos, quos Patres posuerunt; neque unquam aliquod erroris cum veritate consortium pati. Hanc inexpugnabilem constantiam a Christo fundatore suo accepit, nec aliud ejus fundamentum assignari potest, quam illae Salvatoris promissiones: *Ecce ego vobiscum sum usque ad consummationem saeculi.*

II. Contrarium omnino deprehenditur in omnibus novatorum societatibus; nam quia promissa Christi non habent, nec Spiritus sancti praesidio reguntur, sed spiritus privati, erroris et vertiginis foetus sunt, hanc suam naturam nunquam exuunt. Ex eo natae, quod antiquam Patrum doctrinam mutaverint, cum semel coeperunt, immutare non desinunt. *Cum omnis Haeresis ex novitate orta sit,* ait S. *Hilarius* ad Constantium Augustum, *ut hoc se titulo dignam ostendat, nunquam ab innovando desistit.*

Argumenta hujus rei plurima et evidentissima in ipso *Luthero* primo omnis Pseudo-reformationis auctore conspicimus; qui

nunquam cum aliis novatoribus nec cum seipso consentire potuit. Postquam ab initio controversiarum Romani Pontificis primatum agnovisset, his verbis scribens ad Leonem X.: « *Vocem tuam vocem Christi in te praesidentis et loquentis agnoscam;* » postquam anno adhuc 1519 in resolutione super propositione sua XIII. de potestate Papae dixerat: « *Quod me movet, Romanorum Pontificem esse aliis omnibus, quos saltem noverimus se Pontifices gerere, superiorem, est voluntas Dei;* » (Vid. Zeugniſſe aus allen Jahrhunderten S. 308.) — postmodum, cum se damnatum videret, in convitiando omnem modum excessit, et in disputatione an. 1540 edita Papam vocat monstrum illud, de quo Daniel ait, quod adversetur Deo. Frequentia illi sunt, cum de Rom. Pontifice loquitur, lupi, suis, antichristi, diaboli nomina, et quidquid effutire potest scurra improbissimus. In omnibus eadem fluctuatio. Quam parum veritatis amore ductus fuerit, quam praeceps contra fuerit et sui impotens, quam temere et turbulente in rebus gravissimis egerit, nullo consilio, sed ferocis tantum animi impetu actus, hoc unum probabit, ut multa alia omittamus, quod circa communionem sub utraque specie scripsit Tom II. *Oper. de formula Missae etc.*: « *Si quo casu Concilium propria auctoritate id statueret aut permitteret, tunc minime omnium nos velle utraque specie potiri; imo tunc primum in despectum tam Concilii, quam statuti sui vellemus, aut alterutra aut neutra et nequaquam utraque potiri.* » Hinc novus Protestantium scriptor *Sartorius* ait: Luther kannte den Weg nicht, den er laufen ſollte, darum ſtießen ihm immer Dinge auf, die er nicht erwartet hatte. Einen Plan mit einem unfaſſenden Geiſt entworfen und mit Feſtigkeit ausgeführt, hat er gar nicht gekannt. Moderatior quidem Melanchthon et a dura et imperiosa Lutheri indole valde remotus, in doctrina autem magis quam ille anxius, suspensus, dubii semper et incerti consilii. Ejus variationes, incertitudines mentisque agitationes depingit *Bossuetius* lib. V. variat.

Verum nihil evidentius probat, nunquam in Reformatorum Ecclesia fixum aliquid et certum in doctrina fuisse, quam eorum libri symbolici et totius cusae et recusae fidei Professiones. Confessio Augustana ex Lutheri quidem placitis confecta est, sed a Melanchthone varie versa et immutata, ita ut multis jam in

ortu suo displicuerit; cumque Catholici quaererent a Protestantibus, an hanc doctrinae normam sequi vellent et constanter retinere; hi responderunt: nolle se libertatem sibi adimere, quae vellent in posterum, immutandi. Haec ipsa Confessio Augustana in libro Concordiae vocatur *sui temporis Symbolum.* Porro dissensiones et controversias cum reformatione incepisse, et ex ipsa ejus indole et constitutione prodiisse, ex historia certum est. Lutheri sectatores omnes, qui alicujus nominis fuerunt, a magistri doctrina abierunt, ne ipso quidem Melanchthone excepto, qui ideo Crypto-Calvinista appellatus est.

III. Calvinus, qui viginti prope annis post exorta in Germania Religionis dissidia scripsit, systema aliquod doctrinae habuisse videtur statim ab ortu Haeresis; verumtamen, ut sectae suae consuleret, ita versare sermonem suum et flectere tempus scivit astutus simulator, ut modo Lutheranorum doctrinae favere, mox cum Zwinglianis sentire videretur, mox, cum de SS. Eucharistia loqueretur, vix non Catholice se exprimeret. Vid. *Bossuetium* hist variat. lib. IX. Calvinus idem, quod omnibus aliis sectis contigit, ut nempe ab Ecclesiae unitate divisi ipsi in varias partes misere scinderentur, ac intestinis dissidiis sese mutuo impeterent. « *Variant inter se*, ait Tertull. de Haereticis sui temporis loquens *a*), *dum unusquisque proinde suo arbitrio modulatur, quae accepit, quam de suo arbitrio ea composuit ille, qui tradidit. An non idem licuit Valentinianis, quod et Valentino, idem Marcionitis, quod Marcioni, de arbitrio fidem innovare?* Prodierunt ex hac schola *Anglo-Calviniani, Puritani, Independentes* aliaeque fanaticae sectae quam plurimae in Anglia; *Reformati* in Palatinatu aliisque Germaniae regionibus; *Piscatoriani, Arminiani* etc. Conf. *Natal. Alexand.* histor. Eccl. Saec. XV. et XVI. *b*) et D. *Wiest*, de veritate Religionis Christiano-Cathol. partem historicam. Has continuas in doctrina variationes et vicissitudines illust. *Bossuetius* libro citato non ex privatis quorundam auctorum opinionibus, sed ex publicis documentis, ex fidei confessionibus auctoritate publica editis, docte et copiose prosecutus est, usus ad hoc praecipue libro an. 1654. Genevae impresso sub titulo: *Syntagma*

---

a) De Praescriptione cap. XLI. *b*) Edit. Bing. Tom. XVIII. pag. 237. et seq.

Confessionum fidei. Totus hic liber Chaos est informe diversarum et inter se discrepantium opinionum, et veritatis ac unitatis defectum ad oculum demonstrat.

IV. Si posteriorum Protestantium varietates, minorum aut recentiorum sectarum doctrinam ac demum, quae ultimis temporibus invaluit, omnium opinionum confusionem et effraenam Religionem sibi ex arbitrio fingendi licentiam accuratius prosequi vellemus, integra conscribenda essent volumina; sed hunc nunc esse Ecclesiarum suarum statum Protestantes ipsi fatentur. Librorum symbolicorum auctoritatem palam aspernantur; quos volunt, libros ex scripturarum catalogo expungunt, aut potius Scripturam ipsam vilipendunt; quae possunt, ad sua systemata quoquo modo trahunt, et quae cum novis opinionibus non concordant, cum explosione adjiciunt. Jam an. 1750 celeber. *Laurentius a Mosheim* teste *Christophoro de Finem* publice docuit: Es hat sich die Verfassung der evangelischen Kirche im jetzigen Jahrhundert umgesetzt, und diese Veränderung geht immer weiter. Die innerliche Einigkeit derselben ward vorher durch das Ansehen der symbolischen Bücher erhalten. Selbes bleibt zwar noch in vielen Provinzen der evangelischen Kirche; allein es erstreckt sich nur auf die Geistlichen; die Uebrigen können denken, lehren, schreiben und glauben, was sie wollen. In vielen Ländern unserer Kirche ist es so weit gekommen, daß auch die Geistlichen nicht mehr an die symbolischen Bücher gebunden sind; sondern Dinge frei vortragen können, die offenbar mit denselben streiten, und das gehet immer weiter. Quis nescit, viros inter Protestantes celebratissimos *Barthium*, *Semlerum*, *Bassedovium*, *Steinbartum*, *Tellerum*, *Büschingium* multosque alios, qui videri possunt apud D. *Wiest* loco citato, et in opere Germanico Theoduls Gastmahl, omnem pudorem excussisse, et sacrarum scripturarum auctoritatem et sanctissimae Religionis dogmata proterve conculcare? Ex quo in dies magis confirmatur illud *Joann. Gottlieb Toellner* protestantici Theologi dictum: Man muß eines von beiden wählen, entweder das Papstthum, oder keine Glaubenseinigkeit. Idem est omnibus ubique novatorum status. Quilibet in suo sensu abundat; neque sciunt, quid credere debeant, aut velint. De Calvinistis ait *Rousseau* lett. de la Montagne: « *Les Ministres protestans ne savent plus ce qu'ils disent. On leur demande, si*

Jesus-Christ est Dieu? ils n'osent répondre. On leur demande quels mystères ils admettent; ils n'osent répondre; on ne sait ce qu'ils croyent, ni ce qu'ils ne croyent pas; on ne sait pas même ce qu'ils font semblant de croire. Leur seule manière d'établir leur foi est celle d'attaquer celle des autres.» Ecclesiae Anglicanae statum ita describit clariss. *Christianus de Einem*, Verſuch einer vollſtändigen Kirchengeſchichte des achtzehnten Jahrhunderts, ſechſter Band, S. 436. „Es herrſcht in dieſer Kirche zu unſern Zeiten eine völlige Lehrfreiheit. Wer nur kein offenbarer Socinianer und Papiſt iſt, der kann die Lehre erklären, wie er will. Der Arminianismus nimmt in ihr überhand, und Calvins Syſtem hat ſehr viel Anſehen verloren. Auch wird man Calvins Lehre von dem heil. Abendmahle immer untreuer, und tritt auf Zwinglis und anderer Seite." Mirum igitur videri non debet, si in tanta sententiarum varietate et incertitudine multi ex omnibus Novatorum societatibus in indifferentissimum prolapsi sint. *Wiest* hist. indifferentistarum. Op. Maj. Tom. III. pag. 104.

Et nos veram Christi Ecclesiam dicemus, aut Ecclesiae tantum Christianae nomine dignabimur illam hominum societatem, quae nullo Religionis et fidei vinculo colligatur? In qua illud unum est omnibus commune, de Religione nihil curare; illud commune vinculum, in Ecclesiam Catholicam conjunctis viribus impetum facere? Partes sunt, uti jam dictum est, non Ecclesia. De fide, de cultu, de Religione non quaerunt; cum illis sunt, non qui eandem cum illis doctrinam, sed qui illorum partes sequuntur.

PROPOSITIO.

Ecclesiae Protestantium notam Unitatis nec habent, nec habere possunt.

Prob. I. pars. 1.° Nulla Protestantium societas constans in sua doctrina fuit; neque uno eodemque tempore eandem fidem ubique tenuit, idque tum ex operibus Lutheri, Melanchthonis aliorumque Novatorum, tum ex fidei symbolis aliisque documentis publicis tam apertum est, ut ipsi Protestantes illud inficiari non possint. Ideo ad Articulos suos fundamentales confugiunt, quos qui tenent, omnes ad Christi Ecclesiam pertinere dicuntur. Verum hos fundamentales articulos determinare nunquam potuerunt;

imo per summam contradictionem volunt, omnes illas Christianorum societates veram Christi Ecclesiam constituere, quae in fundamentalibus conveniunt; ut fundamentalia autem ea habenda esse, in quibus omnes Christianae societates conveniunt.

2.º Nulla est apud Protestantes membrorum conjunctio in unum corpus, in unam societatem. Omnes in partes secti sunt prope infinitas, et quamvis plures Ecclesiae nomen aliquod commune sibi imponant, nulla tamen mutua necessitudine et dependentia uniuntur, neque unum corpus efficiunt per unam eandemque membrorum connexionem; quia regimen commune et caput visibile non habent. Ergo etc.

Prob. II. pars. 1.º Protestantes nullum habent unitatis principium; rejiciunt unanimi voce perfectissimam unitatis formam ortam ex communione cum supremo capite. Universi de facto rejiciunt omnem regiminis unitatem. Quomodo autem consensionem haberent in doctrina, qui certam non habent fidei suae regulam? Abjecta enim Ecclesiae auctoritate Spiritu suo privato circumferuntur in varias et oppositas sententias. Sicut enim infallibilis Ecclesiae auctoritas columna est et firmamentum veritatis; sic Spiritus privatus necessario varietatem generat opinionum et interminabiles controversias.

2.º Omnis unitatis inimicum est commune inter Protestantes principium *perfectibilitatis;* quo semel posito non solum fieri potest mutatio in doctrina, sed et fieri debet. Semper enim perfici debet, eamque perficiendi jus denegari nemini potest. Caeterum non nova est haec sententia, sed cum Lutheranismo nata. Eam in epistolis Melanchthonis expressam reperimus. Conf., quae in prolusionibus dicta sunt, pag. 12—14. Item adnotat. 4. pag. 33.

§. II.
Nota Sanctitatis.

OBSERVANDA.

I. Quocunque modo spectentur Novatorum societates, nihil in iis conspicitur, quod aliquam Sanctitatis notam prae se ferat.

Sive vitam eorum, qui auctores fuerunt Reformationis; sive eorum, qui novum Evangelium receperunt, mores inspiciamus, sive doctrinam ipsam, a novis et discolis hominibus tanquam puram coelestemque veritatem venditatam; omnia a vera pietate et Christianarum virtutum exemplis quam maxime abhorrent. Si Lutheri aliorumque, qui illum secuti sunt Novatorum mores, depingere animus esset, necesse non haberemus, ad Catholicorum scripta confugere; libenter enim fatemur, in primo concertationum aestu plurima fuisse immoderatius dicta. At cujus spiritus fuerint, satis eorum scripta et facta testantur, et quae ipsi in se mutuo vibrarunt jacula. Quicunque rem attentius considerat, facillime sibi persuadebit, longe abfuisse viros illos ab omni veritatis studio, longe ab Evangelicis praeceptis, longe a Christi et Apostolorum exemplis; nullum in tota eorum agendi ratione ex illis fructibus Spiritus S. deprehendet, quos Apostolus ad Galatas (cap. V. v. 22.) enumerat; bene autem illa opera carnis ibidem expressa: *Impudicitia, luxuria, inimicitiae, rixae, dissensiones, sectae, invidiae, ebrietates, commessationes et his similia.* Lutherus et plerique novi Evangelii sectatores abjecto monachali habitu solemnium votorum immemores sacrilega connubia inierunt. Et cum ipsi semel omne jugum, omnem pudorem excusserant; nihil intentatum reliquerunt, ut quam plurimos in partes suas traherent. Hinc bona ecclesiastica principibus diripienda tradiderunt, Clericos discolos et libidinosos monachos spe nuptiarum pellexerunt, populis autem fraena laxarunt, libertatem ipsis promittentes, cum ipsi servi fuerint corruptionis *a*). (4) Quae mens veri honestique amans ferre poterit illud Lutheri plenum rusticae et popinalis jactantiae cum Carlstadio colloquium; ejusdem cum diabolo disputationem; tum innumeras spurcitias, scurrilitates, convitia, quae in Papam, Episcopos, reges et principes pleno ore effudit? O coenum! o portentum! Neque silentio hic praeterire possumus celebrem consultationem, qua novi Apostoli Lutherus, Melanchthon, Bucerus etc. Hassiae Landgravio, praecipuo sectae fautori, permittunt, ut vivente adhuc prima uxore nec repudiata secundam duceret *juxta Evangelium.* Inauditum facinus! sic quippe sancta

a) II *Petr.* II, 19.

omnia conculcare, et Evangelium ludibrio habere non erubuerunt homines improbi, qui Evangelium semper in ore habebant, seque per excellentiam Evangelicos nominari volebant *a*).

II. Quae de Luthero ejusque sectatoribus dicta sunt, Calvino quoque aliisque Haereticis attribui possunt; idem ubique spiritus, iidem homines, quos Apostolus praevidit in novissimis diebus Ecclesiam vastaturos *b*). Mirum quam bene sese mutuo noverint omnes illi novi Evangelii satores. Inde tituli illi honorifici et pleni urbanitate, quibus se mutuo prosequebantur. Lutherus epistola ad Francofurtenses Zwinglium, et qui ejus doctrinam secuti sunt, sacramentarios vocat Archidiabolos, blasphemos adversus Deum, sectam damnatam, mendaces, maledictos. Bucerus Calvinum, cum quo amicitia conjunctus erat, vocat canem rabidum, scriptorem maledicum, qui judicaret de hominibus, prout amaret vel odisset. Econtra Hospinianus Sacramentariorum Theologus de Propheta Luthero ait, eum furiosum hominem fuisse, solitum impugnare veritatem, non tantum contra jus, sed etiam propriam conscientiam; et in Confessione Germanorum an. 1544 a Calvinistis edita asseritur, Lutheri scripta plena esse daemoniis, plena immodestis cavillis, abundare ira et furore. Cf. Seitenſtück zu Dr. Luthers Weisheit. Discussion amicale tom. I. pag. 67—87. (5)

III. Nemo nunc mirabitur, quod a novis Ecclesiae Reformatoribus non tantum malis Ecclesiae medela allata non sit, sed quod omnia in summam confusionem abierint, et morum perditissimam licentiam. Tam manifesta erat haec morum per novum Evangelium in deterius immutatio, ut ipsi Protestantes illam negare non potuerint. Frequentes sunt Melanchthonis acerbissimae querelae. Inter alia haec habet lib. IV. epist. 742: « *Nostri, id est, docentium mores movent multos, ut qualemcunque statum auream aetatem fore prae hac confusione sperent.* » Epist. 836. « *Nunc δημαγώγοι ὀχλοκοπούντες (Demagogi turbas sollicitantes) indocti, nec quaerentes doctrinae fontes nec disciplinam, nec vera pietatis exercitia curantes dominantur . . . . De licentia vulgi amplificanda excitabunt κρολοδόσυβους (plausus). Haec tristissima confusio Ecclesiae tantum mihi dolorem affert, ut*

---

a) Voyez *Bossuet.* histoire de var. liv. IV. *b*) II *Timoth.* III.

libenter ex hac vita discessurus sim; ac video, me non procul a meta abesse. Perferuntur ad me etiam atroces sermones magnatum quorundam, qui etsi a sycophantis incenduntur, tamen suo fortasse etiam odio ardent. »

Hinc merito Erasmus in ipso Zwinglii et Lutheranorum initio, cum Novatores obtenderent morum corruptionem in Ecclesia, eos ita retundit in epistola ad Pseudo-evangelicos. « Apostolo-« rum praedicationi fidem adstruebat perpetuus dogmatum con-« sensus et miracula; quum vos non solum dissentiatis inter vos, « sed iidem subinde novetis ritus pariter et dogmata; altera « parte sitis omnino destituti. . . . » « Quid interim nobis pro-« fertis melius et Evangelio dignius, ut ab assuetis recedamus? « Circumspice populum istum Evangelicum, et observa, num « minus illic indulgeatur luxui, libidini et pecuniae, quam fa-« ciunt ii, quos detestamini. Profer mihi, quem istud Evan-« gelium ex commessatore sobrium, ex feroci mansuetum, ex « rapaci liberalem, ex maledico benedicum, ex impudico red-« diderit verecundum. Ego tibi multos ostendam, qui facti « sunt seipsis deteriores. Nunquam illorum Ecclesias sum in-« gressus; sed aliquando vidi redeuntes a concione, veluti malo « spiritu adflatos, vultibus omnium iracundiam ac ferociam mi-« ram prae se ferentibus » et iterum: « Circumspice mihi soda-« litatem Evangelicam, quot habet adulteros, quot temulentos, « quot aleatores, quot decoctores, quot aliis vitiis infames? Et « hos quidem habent etiam in deliciis, tantum abest, ut vitent. » Item: « Dices: nihil tam felix unquam fuit in rebus humanis, « quin malorum admixtu vitiaretur; ad bonos verte oculos. « Fieri potest, ut mea sit infelicitas; mihi adhuc neminem con-« tigit nosse, qui non seipso videtur factus deterior. »

Si voluptatem capere possemus in enarrandis adversariorum vitiis, amplissimus nobis campus pateret in Gallia, Anglia et omnibus illis regionibus, in quibus fautores et discipulos nacti sunt novarum Religionum architecti. Eosdem ubique fructus tulit Pseudo-reformatio. Quod Calvinistas attinet, consuli potest illust. *Bossuetii* histor. variat. Et liber D. *Nicole*, qui inscribibitur: *Préjugés légitimes contre les Protestans.*

IV. Protestantes omnes uno ore clamarunt, se Evangelicam veritatem a multis jam saeculis penitus obscuratam revocare in

lucem. Haec omnium semper Haereticorum vox fuit. Respondet Erasmus *a*): « *In his, quae vos convellitis, quod obsecro vel absurdum vel ridiculum? Aut quis unquam Prophetes praedixit hoc futurum, ut totus orbis ignoraret Christum ab Apostolis praedicatum, ac pro Deo coleret idola, tum quotquot in Apostolorum vicem successerant, excaecati nihil viderent in sacris litteris; deinde post mille trecentos annos a nescio quibus novis Evangelistis ad cognitionem revocaretur?* Revera non antiquam Apostolorum doctrinam in lucem vocarunt, sed antiquos veterum Haereticorum errores jam pridem ab Ecclesia proscriptos, et plura cum sancta morum disciplina et vera pietate adversa fronte pugnantia dogmata; quod centies jam ab Ecclesiae Catholicae defensoribus probatum est. Vide *Tournel.* de Eccl. tom. I. pag. 160. *Bossuet.* passim in hist. variat. et datis ad Protestantes admonitionibus.

PROPOSITIO.

Protestantium societates Sanctitatis notam non habent.

Prob. Illa societas Sanctitatis notam non habet, quae nec origine sancta est nec doctrina; quae nulla Christianarum virtutum praeclara exhibet exempla, imo virtutes eminenter Christianas et a primis Ecclesiae saeculis summa laude celebratas irridet; quae demum interioris sanctitatis membrorum suorum nulla proferre valet externa argumenta. Atqui etc. Ergo etc.

Prob. min. I. Quales fuerint Ecclesiarum protestantium auctores, in praenotatis indicavimus: viri, qui non tantum nullis signis probare potuerunt, se fuisse ad reformandam Ecclesiam divinitus vocatos, sed potius impuri et fanatici spiritus multa dederunt argumenta in moribus suis, in studiis, in actibus, in fructibus reformationis praetensae.

II. Nova Protestantium dogmata ad nihil aliud apta fuerunt, quam ad morum licentiam inducendam omnesque pietatis sensus penitus suffocandos. Ejusmodi erat impia de absoluta praedestinatione doctrina, de perdita per peccatum

---

a) In Epist. citata.

libertate, de justificatione per fidem sine operibus, de justitiae inamisibilitate per peccatum; adde, quod Novatores, ut multos in partes suos traherent, et pellicerent animas instabiles, omnia sustulerint virtutum adminicula: confessionem peccatorum, poenitentiae opera, jejunia, carnis macerationes, quae omnia ad morum licentiam refraenandam aptissima sunt.

III. Antiquissimi Patres nullum illustrius esse judicarunt argumentum veritatis Religionis Christianae et coelestis ejus originis, quam illum rerum temporalium contemptum, illam virtutem continentiae, quae in magno numero virginum et asceticorum conspicua erat; ex his ita eluxit coelestis Evangelii efficacia, ut etiam paganis admirationem injecerit. Verum hoc ipsum, quod pagani, si imitari non potuerunt, saltem naturali aliquo sensu tanquam egregium aliquid et heroicum admirati sunt, hoc praetensae reformationis praecones riserunt, vituperarunt, damnarunt; atque cum ea tantum praedicarent, quae gulae et libidini et animali homini blandiuntur, reformatam a se Ecclesiam fuisse jactitarunt.

IV. Quod autem argumenta attinet externa, quibus Deus saepius servorum suorum sanctitatem in Ecclesia Catholica testari voluit; nunquam aliquid ejusmodi attribuere sibi ausi sunt Protestantes, et hujus gloriae nequidem aemuli videri volunt.

§. III.

Nota Catholicitatis.

OBSERVANDA.

I. Quando Novatores initio Saeculi XVI. Ecclesiam turbare coeperunt, omnes fere Europae populi cum Romana Ecclesia communicabant; omnes ad eandem pertinebant Christianorum societatem, quae tum propter antiquitatem suam, tum propter latissimam propagationem Catholica dicta est, quod nomen a primis incunabilis Religionis Christianae semper habuit, et post exortas Haereses non amisit; nam nulla ex Novatorum societatibus Ecclesiae Catholicae nomen sibi attribuere ausa est.

II. Protestantes, ut suam ab Ecclesia Catholica secessionem legitimam declararent, eam de apostasiae et idololatriae crimine accusarunt; quamvis ex alia parte pressi, ut quo loco vera Christi Ecclesia constitisset, ostenderent, iterum fassi sint, veram Christi doctrinam, qua salutem consequi oporteret, in Romana Ecclesia nunquam defecisse. Lutherus ipse inter alia haec habet *a*): « Illa « vera Ecclesia Christi fundamentum et columna veritatis, est « locus sacrosanctus, in quo stat abominatio. In hac Ecclesia « Deus miraculose et potenter servavit baptismum etc. » Postquam plurima alia enumeravit, quae in Ecclesia Romana servata sunt, addit: « Ubicunque fuerunt illae verae, sanctae et sanc« torum reliquiae, ibi fuit et est vera sancta Christi Ecclesia, « ibi manserunt sancti; haec enim omnes sunt ordinationes et « fructus Christi, excepta altera specie rapta per vim et erepta « Christianis. Ideo in hac Ecclesia Christus certo fuit praesens « et spiritus Christi, ac conservavit veram cognitionem veram« que fidem in his suis electis. » Melanchthon in litteris ad Campegium legatum apostolicum scribit: « Dogma nullum habemus diversum a Romana Ecclesia. Parati sumus obedire Romanae Ecclesiae, modo ut illa pro sua clementia, qua semper erga omnes homines usa est, parva quaedam vel dissimulet, vel relaxet. Ad haec Rom. Pontificis auctoritatem et universam politiam ecclesiasticam reverenter colimus; modo non abjiciat nos Rom. Pontifex. » Qua ratione cum his conciliari possint tot jacta in Rom. Ecclesiam convitia, tot gravissimae criminationes, nostrum non est explicare. Communis haec illorum sors est, qui a veritate desciscunt: quocunque se vertunt, in laqueos incurrunt, atque semper propria se confessione jugulant. Lutherum ipsum audiamus *b*): « Mendacia certius dignoscere non potes, « nisi quando semetipsis contraria sunt; a Deo enim ita ordina« tum est, ut impii semper semetipsos confundant, et quod men« dacia non consonent, sed semper contra seipsa testantur. » Cfr. Theoduls Gaſtmahl S. 54. Hirtenbrief von Klemens Wenzeslaus, Kurfürſt zu Trier, S. 83 ꝛc.

III. Manet ergo hoc gravissimum argumentum, quo expedire se nunquam poterunt Protestantes: si Ecclesia Romano-

a) De Missa priv. Tom. VII. Operum, edit. Wittenb. ann. 1555. *b*) Lib. de votis monast.

Catholica ante Lutherum talis fuit, ut necessarium fuerit secessionem facere; si, quod toties a Novatoribus decantatum est, adultera fuit, meretrix magna, bestia illa, quam Apocalypsis depingit, si idololatra, si mater abominationum, si synagoga Satanae; dicant, quaeso, ubi tunc fuerit vera Christi Ecclesia. Si autem haec Romana Ecclesia tempore, quo Novatores tumultuari coeperunt, adhuc sponsa Christi erat seu vera Ecclesia; ergo juxta Protestantes debuit habere puram Evangelii praedicationem et legitimam Sacramentorum administrationem, cum haec fatentibus ipsis ad verae Ecclesiae essentiam requirantur. Ergo, cum ipsi ab hac fide discesserint, cum haec Sacramenta deseruerint, nec puram Evangelii praedicationem habere possunt nec legitima Sacramenta.

IV. In hac non levi causae suae implicatione quidam ad systema confugerunt Ecclesiae invisibilis; et quoniam negare non poterant, Lutheranorum aut aliorum Novatorum societates, quae hodie inter nos conspiciuntur, ante Lutherum non extitisse; Ecclesiam aliquam finxerunt, quae Ecclesia non esset; societatem sine societate, illius doctrinae, quam postea Lutherus publice docuit, occultos sectatores per orbem dispersos, nemini cognitos. Ridiculum hoc commentum jam alio loco explosimus.

V. Aliam omnino viam ingressi sunt illi, qui Ecclesiam visibilem admittunt; et ideo, ut notam novitatis suae tegant, originem suam, quam longissime possint, ab obscuris et vetustioribus sectis repetunt; ac veluti homines in angustia positi, manus extendunt ad omnes fere, qui ante illos fuerunt, Haereticos. Hos tanquam Patres suos venerantur, dummodo unum aliumve errorem cum illis communem habuerint, aut certe adversus Romanum Pontificem infestum verterint stylum. Audiunt, *Vigilantium* Sanctorum et Reliquiarum cultum et virginalis vitae praecellentiam impugnasse: sufficit, ut patrem venerentur suum. Audiunt, *Iconoclastas* Ecclesiam Catholicam idololatriae postulasse; nihil ultra exigunt: tanquam fratribus dexteram porrigunt. Eadem est *Berengarii*, *Wicleffi*, *Joannis Huss* aliorumque causa.

PROPOSITIO.

Nulli ex Protestantium Ecclesiis convenit nota Catholicitatis, neque convenire potest.

Prob. I. pars. I. Quod Ecclesiae Protestantium universitatem doctrinae non habeant, ex Theologia speciali evidentius patebit. Unum illud notare sufficiat, quod multa dogmata respuant, quae Catholica Ecclesia fide divina credit, et constanter tenuit, omnes autem eorum articuli a nostris diversi a primitiva Ecclesia jam damnati sint in veteribus Haereticis. Quid porro necesse fuisset, ad systema articulorum fundamentalium confugere, si probare possent, aut persuasum haberent, se totam Christi doctrinam tenere?

II. Non habent universalitatem temporis, cum novitatem ipso nomine praeferant. Nam nulli ante Lutherum Lutherani fuerunt, nulli Calvinistae ante Calvinum. Valet igitur et hic illud S. Hieronymi adversus Luciferianos: « *Hoc ipso, quod postea instituti sunt, eos se esse indicant, quos futuros Apostolus praenuntiavit. Nec sibi blandiantur, si de scripturarum capitulis videntur sibi affirmare, quod dicunt, cum et diabolus de scripturis aliqua sit locutus et scripturae non in legendo consistant, sed in intelligendo.*»

III. Non habent universalitatem loci. Nam certum est, latius per orbem propagatam esse Ecclesiam Romano-Catholicam, quam societatem quamcunque Acatholicorum seorsim sumtam. Praesertim cum Novatorum Ecclesiae, etiam quando nomen commune assumunt, tamen coetus tantum particulares efficiant, universalem autem Ecclesiam nec constituant, nec constituere possint; ut parte II. probatur.

Prob. II. pars. Ecclesiam Protestantium non tantum unam non esse, sed nec esse posse, ex §. I. constat. Atqui ubi non potest esse unitas, ibi non potest esse universalitas.

1.° Non potest esse *universalitas doctrinae*, quia nullum adest hujus universalitatis principium. Catholici universitati credunt, Protestantes sibi; spiritum privatum, privata consilia sequuntur, et fidem sibi quilibet pro libitu

componit. Qui rigidiores inter illos sunt, fidem tantum exigunt fundamentalium articulorum; verum, cum pauci admodum sint illi articuli, neque adhuc determinati, licet in omnibus fere etiam revelatis doctrinae punctis in diversas sententias abire.

2.° Non potest esse *universalitas communionis.* Siquidem vel Ecclesiam aliquam invisibilem fingunt, quae nulla externa communione colligari potest; vel Ecclesiam componunt ex omnibus Christianorum sectis, iis etiam, qui in cultu non communicant, imo sese mutuo excludunt; demum sicut nullum habent quoad doctrinam universalitatis principium, ita nec quoad cultum habere possunt.

3.° Non potest esse *universalitas societatis,* cum nulla possit esse unitas corporis, nulla inter Ecclesias particulares compages, nullum caput commune, nulla vincula, quibus ex omnibus una fieret universalis Ecclesia.

OBJICIUNT ADVERSARII.

Illa Ecclesia, quae deinde Protestantium dicta est, diu ante Lutheri tempora visibili modo extitit in coetibus Christianorum multo vetustioribus pluribusque eximiis veritatis praeconibus, qui puram Evangelii doctrinam secuti sunt, et summi Pontificis et Ecclesiae Romanae obedientiam detrectarunt. Difficile ergo non esset Protestantibus, continuam antecessorum seriem exhibere, quae usque ad Lutheri tempora pertingeret, atque ita continuam et non interruptam protestanticae Ecclesiae a primis saeculis durationem probare. Perspicuum enim est, puram Evangelii doctrinam per hanc successionem ad *Hussitas* demum pervenisse, quorum reliquiae in *fratribus Bohemicis* existentes tempore Lutheri Ecclesiae Reformatorum sese adjunxerunt.

Resp. Antequam hoc argumentum diluamus, et ne vim ejus aliquo modo infringere videamur; necessarium ducimus, in gratiam Candidatorum succinctam illius illustris genealogiae notitiam praemittere, quam sibi Protestantes ex praecedentium saeculorum Haereticis conscripserunt.

Saeculo IV. *Aërius* Presbyter Arianus distinctionem inter Episcopos et Presbyteros sustulit; docuit praeterea, vanum esse orare pro mortuis, et statuta ab Ecclesia jejunia observare. Eo-

dem *saeculo quarto* et initio *quinti* surrexerunt impuri quidam homines, ut *Helvidius* et *Jovinianus*, qui castitatem coli superstitiosum dicebant, nuptias econtra impense commendabant. His erroribus alios addidit *Vigilantius* circa Sanctorum et Reliquiarum cultum.

Saeculo VIII. orta est *Iconoclastarum* Haeresis, quae Imperatorum auctoritate suffulta sacris imaginibus et Sanctorum reliquiis publice bellum indixit. Neque Occidens plane ab illa peste immunis fuit; nam celebre adhuc est apud Protestantes *Claudii Taurinensis* nomen, qui impio furore actus imagines Sanctorum confregit, aut igni tradidit una cum eorum Reliquiis, et contra Sanctorum cultum debacchatus est.

Saeculo XI. *Berengarius* apud Andegavenses Archidiaconus errores contra S. Eucharistiae Sacramentum sparsit, discipulos non reliquit.

Ex XII. *saeculo* noti sunt *Petrobrusiani*, *Henriciani* et *Arnoldi Brixiensis* discipuli.

Eodem adhuc saeculo initium sumserunt *Waldenses*, ita appellati a *Petro Waldo* mercatore Lugdunensi, quae sectae auctor fuit. Hic subita morte amici perculsus bona sua pauperibus distribuit, multosque ex vulgo sibi sociavit, quibus in sectae exordiis praeter affectatam ostentationem ac otiosam et inertem paupertatem nihil objiciebatur. Sed brevi post tempore sibi aliisque laicis praedicandi Evangelium et Sacramenta administrandi copiam fecerunt; et cum Episcopi et Romanus Pontifex eos ab hoc ministerio repellerent, Papam et Episcopos et omnem Clerum maledictis incesserunt.

Cum Waldensibus minime confundi debet nefaria et impiissima *Albigensium* Haeresis. Reformatores libenter utramque sectam in unam confundunt; et cum Albigenses tanquam infensissimos Sedis apostolicae hostes dignos habeant, quos sibi tanquam patronos et patres adsciscant; caetera eorum horrenda dogmata occultare solent, eosque depingunt tanquam homines innocuos, mira vitae simplicitate commendandos et ideo tantum a Romanis Pontificibus crudeliter vexatos, quod ab insanis temporum illorum superstitionibus abhorrerent. Verum Albigenses secta Manichaeos fuisse tam certum est, quam quod maxime. Ab initio *Bulgari* dicti sunt, quia ex Bulgaria emergentes totam pene Eu-

ropam pervaserunt, Italiam primum, deinde Galliam et Germaniam. Postmodum, cum Albigensium potissimum et Tolosatum regionem XII. et XIII. saeculo infestarent, vocati sunt *Albigenses*, ab Albiga, provinciae Narbonensis Metropoli.

Quod *Wicleffitas* et *Hussitas* attinet et *Fratres Bohemos*, vide, quae initio hujus Demonst. dicta sunt pag. 6.

His praemissis respondemus ad argumentum.

I. Quam praeclara haec Novatorum prosapia sit, nemo non videt. Verum quidquid agant, et si omnes illos, quos recensuimus, priorum temporum Haereticos in majorum et patrum suorum numero collocent, nunquam tamen seriem successionis non interruptam habebunt. Aërii secta in primo suo ortu compressa et extincta est. Joviniani, Helvidii, Vigilantii errores cum eorum auctoribus evanuerunt. Nullus ergo existere poterat successionis ordo, quando post trium saeculorum spatium exorti sunt Iconoclastae. Berengarius nihil cum Iconoclastis commune habuit; ipse vero discipulos non reliquit. Sicut Waldenses et Albigenses a se ipsis initium duxerunt; sic et Wicleffitae et Hussitae alios praeter Wicleffum et Hussium patres non habuerunt. Igitur inter omnes illas Haereticorum sectas, ex quibus genealogiam sibi colligere vellent Protestantes, nulla unquam successio deprehendi poterit; nulla aliam peperit, nulla priorem tanquam matrem agnovit; et quando saeculo XVI. novi Roformatores nova dogmata spargere coeperunt, nihil ipsis cum aliis sectis commune erat. Ex Ecclesia Catholica exierunt; ex nulla alia stirpe progeniti, sed fracti ex communi arbore rami. Nata jam erat nova Ecclesia et grandior effecta, quando fratres e Bohemia a Ferdinano ejecti in Poloniam se receperunt, ubi cum Lutheranis et Zwinglianis anno 1570 convenere.

II. Inter omnes illas sectas, a quibus Protestantes genus suum repetunt, nulla est, quae cum ipsis in doctrina consentiat. Multa siquidem rejecerunt, quae putant Protestantes ad genuinam Christi doctrinam pertinere; multa item, quae a Protestantibus repudiantur, ab iis in numero Christianorum dogmatum habebantur.

Hussitae cum Ecclesia Romana admittebant Sanctorum merita et intercessionem, imaginum cultum, indulgentias, coeliba-

tum, jejunia, septem Sacramenta, Missae sacrificium etc. *Wicleffus* docuit, adorandam esse Eucharistiam, Matrimonium Sacramentum esse, esse purgatorium, Sanctos invocandos esse, et honorandas eorum imagines; haec aliaque plura ex Ecclesiae doctrina retinuit. Alia autem ejus dogmata ex Waldensium faece eruta nec ipsis Protestantibus probantur; ejusmodi sunt, quod nullus in peccato mortali existens Sacramenta administrare possit; quod Praelatis, quin et dominis civilibus mortali peccato omnis imperandi auctoritas adimatur; quod Clerici possessiones habentes Haeretici sint hoc ipso, quod possessiones habeant. *Waldenses* ministris suis coelibatum imponebant, non duo, sed quatuor admittebant Sacramenta, nec secretam peccatorum confessionem repudiabant, sed utilem esse fatebantur. At plura etiam habebant a Protestantium aeque ac Catholicorum doctrina abhorrentia; illud imprimis, quod vim Sacramentorum ex ministrorum pietate suspenderent, quod eorum administrationem cuilibet ex suis, etiam laicis et mulieribus permitterent; quod omne prohiberent jusjurandum etc. *Albigenses* praeter id, quod Romanam Sedem exosam habuerint, et cultum S. Crucis, Sanctorum invocationem, oblationes pro mortuis sustulerint; multa tamen docebant, quae Protestantibus minime probantur: nam baptismum rejiciebant, conjugium et carnis usum condemnabant, resurrectionem mortuorum negabant, Incarnationem et Christi carnem instar phantasmatis habebant, a Sacramento corporis et sanguinis Christi abhorrebant, de sua Religione interrogati non solum mentiri, sed et pejerare licitum esse docebant. Haec aliaque neforia dogmata probant, eos veterum Manichaeorum propaginem fuisse; unde mirum non est, quod cum tanta doctrinae impietate summam conjunxerint morum dissolutionem, et ad omne flagitiorum genus effusam cordis perversitatem. Atque haec utique causa fuit, quod non Pontifices tantum, sed et Principes saeculares vi et armis exterminandam putaverint sectam non Ecclesiae tantum, sed et honestati publicae et humanae societati quam maxime exitialem. Jam necessarium non est, de quibusdam obscurioribus sectis plura dicere, quorum vix nomina supersunt. Iconoclastae multos quidem et graves tumultus excitarunt; verum ii praeter insanum in sacras imagines furorem in nullo capite ab Ecclesia Catholica dissentiebant.

III. Etiamsi verum esset, Haereticos XIV. et XV. saeculi Patres fuisse Protestantium; quod tamen falsum est: etiamsi verum esset, illos Haereticos propaginem fuisse Waldensium; quod iterum falsum est: etiamsi verum esset, Albigenses idem cum Waldensibus sensisse; quod denuo falsum est: etiamsi his adjicerentur ex octavo saeculo Iconoclastae, ex quarto et quinto Aërius, Jovinianus, Vigilantius etc., atque, quod omnium falsissimum est, inter hos omnes continuus successionis ordo admitteretur; quid exinde utilitatis caperent Protestantes? An ideo universalitatem temporis probare possent? An non omnis Ecclesia, quae tempora Apostolorum non attingit, nova est? Quae quarto saeculo ortae sunt Haereses, non minus novitatis condemnatae sunt, quam Reformatorum societates.

Vid. Eminentiss. Card. *Gotti* de vera Christi Ecclesia. Illustriss. *Bossuetium* Histoire des variat. lib. XI.

§. IV.

Nota Apostolicitatis.

I. Ut Ecclesia possit dici Apostolica, requiritur, ut doctrinae et cathedrae successionem ab Apostolis habeat. Utrumque quam maxime urgent antiqui Patres adversus Haereticos tanquam genuinum Apostolicae Ecclesiae characterem. «*Omne genus ad originem suam censeatur necesse est*,» ait Tertull. *a*). Quare omnis societas eo ipso non est Apostolica, quod sit nova; quia illam doctrinae successionem non habet, quae ab Apostolis ad nos usque serie quadam minime interrupta permanavit. Dicitur: *minime interrupta;* si enim semel in Ecclesia interrupta fingitur haec tum doctrinae, tum Pastorum successio, periit ejus Apostolicitas; et quae post eam exsurgit Ecclesia, nova est; posset quidem illi antiquae et apostolicae Ecclesiae similis esset; at non esset eadem. «*Ita ex ipso ordine manifestatur*, ut Tertull. ibid. ait *b*), *id esse dominicum et verum, quod sit prius traditum; id autem extraneum et falsum, quod sit posterius immissum. Ea sententia manebit adversus posteriores quasque Haereses, quibus nulla constantia competit ad defendendam sibi veritatem.*»

---

a) De Praescript. cap. XX. *b*) Ibid. cap. XXXIX.

II. Nemo non videt, hanc quaestionem affinitatem magnam habere cum iis, quae in priore paragrapho dicta sunt. Discrimen tamen in eo est, quod hucusque de perpetua tantum Ecclesiae duratione ejusque in eadem fide perseverantia locuti simus, nunc autem ipsum doctrinae hujus fontem inquiramus ac primam sacerdotalis successionis originem. Quaecunque enim esset Ecclesiae nostrae antiquitas, nisi ab Apostolis esset, Christiana non esset, ad hanc divinam arborem pertinere non potest, quidquid ex ejus radicibus non oritur. Ostendant igitur adversarii, se doctrinam illam tenere, quam Apostoli Ecclesiis tradiderunt, quam Patres ab Apostolis acceptam tanquam idonei testes praedicarunt, quae ad nostra usque tempora continua successione conservata ad eos demum fuisset perducta. Ostendant imprimis, se habere Apostolicitatem ministerii; nam cum Ecclesia Apostolica illa sit, quae ab Apostolis originem ducit; requiritur, ut probent continuam et nunquam interruptam ordinariam missionem; requiritur, ut cathedram et ministerium occupantes ostendere possint, qua auctoritate illam occupent, a quo missi sint, cui succedant, qua ratione aedificati sint super fundamentum Apostolorum. Qui extra hanc successionem positus sacrum ministerium sibi arrogat, fur est et latro, ut ait Christus Joan. X., aut necesse est, ut extraordinariam missionem probet. Cum enim novum incipiat rerum ordinem, novam successionem contra eam, quae ab initio Christi auctoritate constituta est; jure exigitur, ut hanc suam missionem iis probet argumentis, quibus Deus solet legatorum suorum auctoritatem comprobare.

III. Novatores primum extraordinariam vocationem ostendebant. Dicebant enim, placuisse Deo, extraordinarium reformationis opus adhibere, uti olim, cum Prophetas misit, qui corruptos Judaeorum mores et collapsum ordinem restituerunt. Hoc saepius populis inculcabant; neque erubuerunt sese inter pocula et lascivas epulas Apostolos vocare et Evangelistas. Verum hoc omnibus Haereticis commune erat, ut se praecones veritatis jactarent, omnes ea voce utebantur: « *Ait Dominus, cum Dominus non miserit eos, et perseveraverunt confirmare sermonem.* » Ezech. X. Primum quidem multos hac impia divinae auctoritatis usurpatione seduxerunt; verum cum ab ipsis argumenta quaererentur novi Apostolatus, non habuerunt, quid responderent; negare

enim non poterant iis, qui se extraordinarie vocatos contendunt, vocationem idoneis argumentis et signis esse comprobandam. Lutherus ipse hoc argumento utitur contra discipulos suos, qui propria auctoritate (eadem utique qua Lutherus) nova moliebantur. Sic Carlstadium insectatur, quod Wittenbergae sacras imagines confregisset, realem Christi in Eucharistia praesentiam impugnasset, nulla accepta divinitus missione, atque in eum haec verba Scripturae vertit: *Non mittebam Prophetas, et ipsi currebant a).* Cum ejectus e Saxoniae finibus Münzerus oberraret, ita narrat *Sleidanus* lib. V. ad ann. 1526, et rumor increbuisset, eum cogitare Mühlhusium; Lutherus ea re cognita, datis ad senatum litteris, graviter monet, ne recipiant. «Recte facturum senatum, si roget ex illo, qui docendi munus ipsi commiserit? quis evocarit? et si Deum nominet auctorem, tum jubeant, hanc suam vocationem aliquo evidenti signo comprobare, quod si repraesentare non possit, ut tum repudietur; hoc enim esse Deo proprium ac familiare, ut quoties formulam consuetam et rationem ordinariam velit immutare, ut tum voluntatem suam aliquo signo declaret.» Verba Lutheri inter alia haec sunt: Wenn er (Müntzer) denn saget, Gott und sein Geist haben jn gesand, wie die Apostel, so lasst jn dasselb beweisen, mit Zeichen und Wunder, oder wehret jm das Predigen. Denn wo Gott die ordentliche Weise wil endern, so thut er allweg Wunderzeichen dabey. Siehe, trewe Warnungschrift des Dr. M. Luther an ein erbarn Rath und ganze Gemeine der Stad Mühlhausen, sich für Thomas Müntzer zu hüten an. 1524.

Non alia Calvini sententia fuit; docet enim passim extinctam fuisse in Ecclesia ordinariam vocationem, et adhibitam divinitus extraordinariam. Epist. 190. ait: «*Papae tyrannide abrupta fuit vera ordinationis series; novo subsidio nunc opus est ad Ecclesiae instaurationem. Omnino extraordinarium fuit hoc munus, quod Deus injunxit nobis, dum opera nostra ad colligendas Ecclesias usus est.*» Idem habet in Tract. de vera Eccl. reform. Huic doctrinae consentiunt Calviniani art. XXXI. Gallicanae Confessionis: «*Interdum, ut nostris temporibus, interrupto Ecclesiae*

a) *Jerem.* XXIII, 21.

statu necesse fuit, nonnullos extra ordinem divinitus excitari, qui Ecclesiae collapsae ruinas instaurarent. »

IV. Jam ostendant Reformatores Apostolatus sui signa; ostendant miracula, Prophetias, aut alia divinae auctoritatis testimonia, quibus se a Deo missos fidem faciant. Verum hic opus, hic labor. Quidam manifestum vident divinae missionis argumentum in felicissimo et stupendo novi Evangelii successu. Hoc argumentum Lutherus non semel dederat extraordinariae missionis; ad illud saepius provocant Lutherani et Calvinistae. Verum hoc argumentum jam alio loco dilutum est. Quis in eo miraculum aut divinae voluntatis sigillum invenire poterit, quod homines innumeri ex malis pejores facti sint, et libertatis pollicitatione illecti ad eas partes transierint, quo eos habendi cupiditas et novitatis illecebrae et solutioris vitae desiderium vocabant? Igitur non satis fidit huic miraculo Mornaeus inter Calvini sectatores celeberrimus, qui aliud prodigium in subsidium vocat, quod ipsos Pharisaeos signum e coelo petentes convincere posse existimat; nempe tempore, quo per totam Galliam strages ederentur, fulgere e coelo coepit novum sydus, quo non aliud simile a mundi creatione visum fuerat. Hoc sydus omnium oculis per annos tres subjectum fuit. Et quid aliud nobis portendit, ut Mornaeus observat, nisi renascentem in mundo verbi praedicatione Christum? Verum hoc quamvis splendidissimum sydus nihil aliud nobis manifestat, quam miserrimam Reformatorum inopiam, qui in tanta miraculorum necessitate ne unicum quidem factum producere valent; imo ne quidem aliquid vero miraculo simile.

Praedicta stella non apparuit ante annum 1572 seu 55 annis post Lutheri ab Ecclesia discessum. Sed, ait Mornaeus, eo tempore apparuit, quo strages in Gallia ederentur. Sit ergo, ut portenderit novae Reformationis effectus, sicut cometae, si vulgo fides, publicas calamitates portendunt. Vid. *Fratres Walemburgicos* de Missione Protestant. cap. XI.

Successu temporis Protestantes, cum nulla potuerint missionis extraordinariae signa afferre, in varias sententias abierunt. Alii ordinariam statuunt in Romana Ecclesia acceptam, et hi negare solent, interruptum fuisse Ecclesiae statum. Alii volunt vocatio-

nem priorum Reformatorum partim ordinariam fuisse, partim extraordinariam.

V. Verum sicut nulla afferre possunt extraordinariae missionis signa, ita neque ordinariam probare possunt; quod quidem ex hoc ipso manifestum est, quod tam leves sint et instabiles in ea definienda. Quidam, ut diximus, suae sectae principes ab Ecclesia Romana ordinatos fuisse dicunt, atque ita in ipsa hac, quam deseruerunt, Romana Ecclesia caput missionis suae repetunt. At illa constanter affirmat, se nihil eis dedisse, et si quid dederit, id omne transfugis abstulisse. Deinde et illud iterum occurrit: si vera erat Ecclesia Romana, quae Reformationis auctores ante factam secessionem ordinaverat; cur ergo ab ea defecerunt? Si falsa fuit et adultera atque in idololatriam demersa; quomodo ab ea acceperunt divinam missionem? Sed haec aliquorum tantum sententia est. Plurimis enim grave nimis esset, missionis suae fontem a meretrice babylonica repetere: hinc alii recurrunt ad ordinationem magistratuum et populorum. Alii praetexunt casum necessitatis, et necessitatem non habere legem; alii omnibus Christianis jus sacerdotale attribuunt. Alii denique rotunde negant, ullam missionem esse necessariam: «*Non indigemus*, inquit Huttenus, *missione, ideoque non volumus.*» Harum vanissimarum opinionum expositionem et confutationem videre licet apud *Walemburgicos* tract. de missione Protest. Ibidem refutatur Conringius, qui cum ad Catholicorum argumenta respondere non posset, ausus est contendere, primos Reformatores nunquam sibi missionem extraordinariam attribuisse.

PROPOSITIO.

Nota Apostolicitatis Ecclesiis Protestantium non convenit.

Prob. I. Ecclesiae Protestantium apostolicae esse non possunt ratione doctrinae; nam nova illa dogmata, quae sic dicti Reformatores saeculo demum XVI. contra communem omnium Christianorum fidem invexerunt, ab Apostolis accipere non potuerunt. Aut dicant nobis, qua ratione haec doctrina ab Apostolis ad eos pervenerit? An per Scripturam? Sed scripturas obtendunt Sociniani, Anabaptistae et, ut jam ex Tertulliano discimus, Haeretici omnes; et si doctrina, quam Apostoli tradiderunt, postquam per multa

saecula extincta fuerat, a Luthero demum et Zwinglio iterum suscitata est; unde jam sciunt Novatores, se habere apostolicas scripturas, et quod praecipuum est, se habere genuinum sensum scripturarum, illum sensum, quem Apostoli habebant, et quem ab Apostolis didicerat vetus Ecclesia?

Aut dicentne Protestantes, se doctrinam ab Apostolis per traditionem habere? Verum, qua via ad eos pervenerit, ostendant, cum nulla ante illos Ecclesia eam tenuerit. Caeterum non tantum traditionem ipsi aspernantur; sed etiam concedere nobis solent, eam doctrinam, quam Catholici contra eos defendunt, antiquissimam in Ecclesia esse. Sic *Calvin.* lib. III. institut. cap. XL. scribit: « Omnes fere veteres, quorum libri existunt, ubi de satisfactione agitur, aut in hac parte lapsi sunt, aut nimis aspere et dure locuti. » Et ibid. cap. V. ante mille et trecentos annos usu receptum fuisse ait, ut precationes fierent pro defunctis, sed in errorem lapsos fuisse veteres. Idem fatetur circa Coelibatum sacerdotum, jejunium quadragesimale etc. Quis vero sibi persuadeat, doctrinam, quae veterum Patrum doctrinae contraria est, apostolicam esse?

II. Ecclesiae Protestantium non habent successionem ministerii; omnes verbis illis compellare possumus, quae *Tertull.* ad temporis sui Haereticos direxit *a*): *Edant origines Ecclesiarum suarum, evolvant ordinem Episcoporum suorum ita per successiones ab initio decurrentem, ut primus ille Episcopus aliquem ex Apostolis vel apostolicis viris, qui tamen cum Apostolis perseveraverit, habuerit auctorem et antecessorem.* Et vero, vel integer tum erat status Ecclesiae, quando novae Haereses ebullire coeperunt, vel interruptus, ita ut extraordinario modo fuisset instaurandus. Si primum, missione ordinaria instructi esse debuissent Reformationis auctores. Unde autem hanc habuerunt, aut habere potuerunt viri in Ecclesiam rebelles, qui nequidem ad Pastorum ordinem pertinebant? Si secundum admittitur, probanda ipsis fuisset missio extraordinaria, quam probare

a) De Praescript. cap. XXXII.

nunquam potuerunt. *Ostendant, ex qua auctoritate prodierunt,* ait Tertullianus *a*) quibusdam Haereticis, *ostendant, se novos Apostolos esse. Volo igitur, eorum virtutes proferri; sic enim Deus Apostolos solet facere, dando illis virtutem eadem signa edendi, quae et ipse.*

§. V.

De Orientis Ecclesiis ab Ecclesia Romana separatis.

I. Ecclesiae acatholicae, quamvis inter se multis partibus differant, omnes tamen a Christi institutione defecerunt. In Protestantium coetibus vix aliquid ex primaeva Christi Ecclesia praeter nomen remansit. Econtra orientales Ecclesiae multa adhuc habent pristinae nobilitatis lineamenta, quae nulla temporum diuturnitas delere potuit.

Protestantes ab initio Reformationis suae communionem cum Orientalibus omnibus modis tentarunt, sed frustra; nam Ecclesia graeca omnem doctrinae aut fraternitatis consociationem constanter rejecit. Primum quidem Melanchthon hac de re scripsit ad Patriarcham Constantinop., et ad eum misit Confessionem Augustanam graece redditam; sed ne responsione quidem dignum Patriarcha judicavit. Ab anno deinde 1576 ad annum 1581 Tubingenses Theologi idipsum tentarunt apud *Jeremiam* Constantinopol. Patriarcham. « Natae sunt, ut ipse *Moshemius* narrat *a*), ex hoc consilio epistolae quaedam Jeremiae, satis quidem humaniter et amice scriptae, sed ejus simul argumenti, ut facile intelligi posset, Graecos a majorum institutis et opinionibus divellere velle, rem esse nimis arduam et humanis viribus, ut nunc res gentis sunt, superiorem. » Respondit autem Patriarcha Novatoribus inter alia, sperare se, eos « nihil sanae et rectae doctrinae antelaturos, neque instituta et sanctiones plane novas et quasi ex diametro cum Evangelica Jesu Christi Philosophia pugnantes amplexuros, neque et praejudicatas opiniones suas cum omni recta ratione pugnantes potius, quam id, quod verum est et sincerum, secuturos. » Atque demum ne novis semper sollicitatio-

a) De Praescript. cap. XXX. *b*) Institut. hist. Eccles. saeculo XVI. sect. III. part. I. cap. II.

nibus fatigaretur, ait: «Rogamus vos, ne posthac nobis negotium facessatis, neque de iis rebus quidquam amplius scribatis.»

Calvinistae aliam inierunt rationem. Nam *Cyrillum* quemdam *Lucarem*, ex Candiae Insula ortum, qui studiorum causa in Italiam venerat, ac Germania, Batavia, Helvetia peragratis et veneno infectus Calvinianae Haeresis in Graeciam redierat, magna pecuniae vi anno 1621 in sedem Constantinop. intruserunt, *virum perditis moribus, et turbulentum;* ut in synodica epistola dicitur, quae Synodo a Parthenio Patriarcha postmodum coactae annexa est. Eadem epistola ita porro rei ordinem narrat: « Fit igitur clandestina quaedam inter eos factio, ut Calvinistae quidam peregrini homines et advenae pecuniam Cyrillo numerarent; hic vero, postquam esset Pontifex constitutus, promissum vicissim suum exsolveret; fuit autem illud hujusmodi, Cyrillum Calvini deliramenta omnia et pervagatam apud emptores illos Haeresin tum secuturum ipsum ac professurum, tum orientales Ecclesias vel omnes quam plurimas in eandem communionem attracturum.» Nihil quidem omisit Cyrillus, ut illud, quod promiserat, efficeret; verum irriti fuerunt ejus conatus; nam e sede dejectus, cum in exilium pergeret, flagitantibus Graecis jussu Imperatoris laqueo interemptus est anno 1636. Ejus autem fidei Confessio, quam ad Calvinianorum placita conflictam ediderat, a duobus ejus successoribus, alio *Cyrillo* et *Parthenio* in Conciliis Constantinopoli habitis damnata est.

II. Quo magis autem orientales Ecclesiae a Protestantium doctrina et institutis abhorrent, quo magis econtra ad eum Hierarchiae ordinem, ad eam apostolicae traditionis et veteris fidei normam accedunt, quam Ecclesia Romana tenet; eo diligentius curandum nobis est, ne specie veri decipiamur; ne pro vera Christi sponsa habeatur, quae aliquam tantum cum ea similitudinem habet. Manent semper plures et tam apertae falsitatis notae, ut nemo nisi volens in errorem induci possit. Loquimur autem, cum de Ecclesiis Orientis agitur, de illis tantum Christianorum societatibus, quae cum Ecclesia Catholica Romana unitae non sunt, et quae dividuntur in haereticas et schismaticas. Ad primam classem pertinent omnes illae Ecclesiae, quae ex Nestoriana et Eutychiana Haeresi prodierunt; ad secundam vero 1° Ecclesia Constantinopolitana, cui veluti capiti suo sub-

ditae sunt Antiochena, Alexandrina et Jerosolymitana. 2.° Ecclesia Rhutenorum, quae ex quatuor Metropolitis, viginti Episcopis et Presbyteris quam plurimis constat, et a Synodo dirigitur, cujus caput est Imperator. Vide, quae ab initio hujus partis dicta sunt pag. 4. et 5.

PROPOSITIO.

Ex omnibus Orientis Ecclesiis a Romana Ecclesia separatis nulla est, quae omnes verae Ecclesiae notas habeat.

Prob. 1.° Omnes illae Haereticorum societates, quae diu ante Graecorum Schisma initium sumserunt, et adhuc hodie per Orientem diffusae sunt, nec Christi Ecclesiam efficere, nec partes esse possunt illius Ecclesiae, quam Christus instituit; jam enim ante flebile Graecorum Schisma ab universali Ecclesia expulsae fuerant et tanquam haereticae damnatae in Conciliis oecumenicis ex Ecclesia tum orientali, tum occidentali congregatis. Nullam fidei et communionis unitatem habent nec inter se nec cum schismatica Graecorum Ecclesia. Unde et hoc apertum est, eas nec Catholicas dici posse nec Apostolicas; certis limitibus circumscriptae sunt et diu post Apostolos natae; auctores sectarum noscimus, tempus et locum assignare possumus, quo primum incoeperunt.

2.° Ecclesia Graecorum major, quae se Catholicam et Apostolicam vocat, supra Petram fundata non est, cum capite Ecclesiae non cohaeret; ergo una non est, quia illam cathedram non habet, unde unitas sacerdotalis exorta est. Tempus, quo infelici Schismate ab Ecclesia Romana scissa est, assignari potest. Scimus, quibus auctoribus facta sit separatio, quibus artibus propagata. Antiquorum Patrum communis erat sententia, praescindendae unitatis nullam esse justam necessitatem; at hi fraudulenti et ambitiosi homines ex vanissimis rationibns secessionem fecerunt ab ea Ecclesia, quam tanquam principalem Ecclesiam coluerunt Patres eorum. Unde non tantum sancta et Catholica esse desiit haec Ecclesia; sed etiam apostolicam successionem et legitimam vocationem amisit. Episcopus Constantinopolitanus cum ex prorege (per comparationem loquimur)

excusso legitimi principis jugo ipse princeps factus est, novum instituit successionis ordinem non ab aliis descendentem, sed ab ipso incipientem. Caeterum fidei quoque integritatem haec Ecclesia non servavit, cum processionem sancti Spiritus a filio neget, et Primatum S. Petro ejusque successoribus collatum non agnoscat.

3.º Ruthenorum Ecclesia praeter id, quod iisdem vitiis laboret ac Graecorum Ecclesia, illud proprium habet, quod necessario et ex sua constitutione nationalis tantum sit et in solo Russico imperio inclusa. Quamvis enim cum Ecclesia Constantinopol. et aliis Graecorum societatibus magnam habeat in doctrina, in ritibus affinitatem, cum illis tamen unum corpus non efficit, nulli extero Patriarchae subjecta est, sed in se ipsa consistit, ab omni alia jurisdictione independens. Ergo etc.

CONCLUSIO.

Ergo ex omnibus Acatholicorum Ecclesiis nulla est, quae characteres habeat verae Ecclesiae; ergo Ecclesia Romana sola est, quae totam illam formam, omnia illa lineamenta referat, quae Christus Ecclesiae suae indidit. Scimus nunc, ubi sit illa Ecclesia, quam Christus audire nos jussit *a*), quam ipse *suam Ecclesiam* vocavit *b*). Scimus, ubi illud *unum ovile,* cujus Christus ipse supremus pastor est *c*), illa Ecclesia, quae est corpus ejus et plenitudo ejus *d*), illa aedificatio constructa super fundamentum Apostolorum et Prophetarum *e*). *Sola Ecclesia Catholica est,* ait Lactantius *f*), *quae verum cultum retinet; hic est fons veritatis, hoc domicilium fidei, hoc templum Dei, quo si quis non intraverit, vel a quo si quis exiverit, a spe vitae et salutis aeternae alienus est. Neminem sibi oportet pertinaci concertatione blandiri; agitur enim de vita et salute, cui nisi caute ac diligenter consulatur, amissa et extincta erit.*

---

a) *Matth.* XVIII. *b*) *Matth.* XVI. *c*) *Joan.* X. *d*) *Ephes.* I. v. 25. *e*) *Ephes.* II. v. 20. *f*) Lib. IV. §. 30.

ADNOTATIONES.

(1) Pag. 201. Non possumus hic praeterire insignem locum *Hugonis Grotii*, qui in responsione ad Rivetum art. VII. haec habet: « Quae est causa, cur, qui opinionibus dissident inter « Catholicos, maneant in eodem corpore non rupta communione? « Contra vero, qui inter Protestantes dissident, idem facere ne- « queant, utcunque multum de dilectione fraterna loquuntur? « Hoc qui recte expenderit, inveniet, quanta sit vis Papatus. » In fine responsionis ait: « Restitutionem Christianorum in unum « idemque corpus semper optatam a Grotio sciunt, qui eum no- « runt; existimavit autem, aliquando incipi posse a Protestan- « tium inter se conjunctione; postea vidit, id plane fieri nequire, « quia praeterquam, quod Calvinistarum ingenia fere omnium ab « omni pace sint alienissima, Protestantes nullo inter se com- « muni regimine sociantur. Quare nunc plane ita censet Gro- « tius et multi cum ipso, non posse Protestantes inter se jungi, « nisi simul jungantur cum eis, qui Sedi Romanae cohaerent, « sine qua nullum sperari in Ecclesiis commune regimen potest.» Der gute Grotius! der gute Leibnitz! dieſe Männer, die zu ihrer Zeit (!) auch etwas zu ſeyn ſchienen, waren noch in dem dummen Wahn, man müſſe, um die Menſchen in eine Kirche zuſammen zu bringen, ſie zuerſt in ein Glaubensſyſtem vereinigen. Den glücklichen Gedanken hatten ſie noch nicht, daß man eine Kirche ohne Glauben haben könne; ja eine Kirche, in der als Hauptprinzip aufgeſtellt wird: Glaube, was du willſt; in welcher Lutheraner und Kalviniſten, Socinianer und Pietiſten, wie in einem Marktſchiffe zuſammentreffen, ohne daß man Jemanden wegen ſeines Glaubens befrage.

(2) Pag. 207. Innumera ex omnibus regni gallici partibus colligi possent incredibilis virtutis et constantiae exempla, quae omnium ordinum omnisque sexus homines ediderunt. Magnam illorum partem ex commentariis authenticis collectam quatuor tomis in publicam lucem protulit vir summe venerandus D. *Carron*, multis jam iisque utilissimis tum excellentis ingenii, tum religiosissimi animi monumentis insignis. Libri titulus est: *Les Confesseurs de la foi dans l'Église gallicane à la fin du dixhuitième siècle, ouvrage rédigé sur des mémoires authentiques par M. l'Abbé*

Carron. 4 Vol. in 8. Edita est in eandem materiam brevior et compendiaria narratio, quae in germanicam linguam translata est, et Moguntiae prostat: Die christlichen Helden. Ein Band.

Sanctitati Ecclesiae Catholicae insigne testimonium reddit *Leibnitius* in systemate Theol., quod operae pretium est integrum apponere. « Neque id (homines habere asceticos et contemplatives et in aliorum necessitates unice intentos) ex minimis eorum est, quae Ecclesiam illam commendant, *quae una Catholicae nomen et insignia retinuit; in qua sola videmus excellentium virtutum asceticaeque vitae eminentia exempla passim edi, atque curari.* Itaque fateor, mihi semper religiosos ordines piasque confraternitates ac societates aliaque hujusmodi laudabilia instituta mire probata fuisse; sunt enim quasi coelestis quaedam militia in terris, si modo remotis depravationibus et abusibus secundum instituta fundatorum regantur, et a summo Pontifice in usum universalis Ecclesiae temperentur. Quid enim praeclarius esse potest, quam lucem veritatis per maria et ignes et gladios ad remotas gentes ferre, solamque animarum salutem negotiari; interdicere sibi variis illecebris atque ipsa jucunditate colloquii convictusque, ut contemplationi abstrusarum veritatum ac divinae meditationi vacetur; dedicare se educationi juventutis ad spem doctrinae ac virtutis; miseris, desperatis, perditis, captivis, damnatis, aegrotis in squalore, in vinculis, in remotis terris auxilium ferre atque adesse, ac ne pestis quidem metu ab effusae charitatis officio deterreri; quicunque haec ignorant aut spernunt, hi nihil nisi plebejum et vulgare de virtute sapiunt, et hominum obligationem erga Deum solemnium qualicunque obitione, ex frigida illa consuetudine vivendi, quae vulgo sine zelo, sine spiritu in animis regnat, inepte metiuntur. »

(3) Pag. 220. Wie weit es unter den Herren Protestanten, auch in unsern Zeiten, mit der so hochgepriesenen Toleranz gediehen, davon liefert uns die Erfahrung täglich neue Beweise. Man sehe die vielen Werke der neuesten Protestanten, und urtheile. Kaum findet man eines, wo nicht die alten Verläumdungen gegen den Katholicismus aufgewärmt werden; immer die nämlichen falschen Ansichten, absichtliche Verdrehungen ꝛc. Was soll man erst von den vielen protestantischen Zeitschriften reden?!! Wie unverschämt und niederträchtig ließ sich erst noch

ein giftiger Mann gegen den edeln und so allgemein geschätzten Grafen von Stolberg heraus? Durch solche Mittel will man schüchterne Seelen in seiner Parthei zurückhalten. Die Bande der Wahrheit und des Glaubens sind vollends zerrissen, die Kirche ist aufgelöst — desto ungestümmer regt sich der Partheigeist, der seinem Wesen nach ein Geist der Verfolgung und Bitterkeit ist. Man kennt ihn, diesen Geist, an seinem Wirken. Der wahrhaft religiöse Sinn erhebet den Menschen über sich selbst, veredelt seine Gesinnungen, macht ihn thätig aus Liebe. Er erweckt Eifer, aber keine Bitterkeit; er gießt Feuer in die Seele, aber kein Gift.

Man sehe Theoduls Gastmahl S. 47. 56 und 121., wo es unter andern heißt: „Anfangs predigten ihre Aufklärer Toleranz, und priesen sie so dringend an, bis Toleranz das allgemeine Feldgeschrei ward; so daß Niemand es merkte, was sie damit beabsichtigten. Als sie nämlich die Toleranz für sich erlangt hatten, wurden sie intolerant, und verschrieen, und verfolgten alle diejenigen, die sie durch ihre Toleranzpredigten zum Stillschweigen gebracht hatten." So las ich in einem französischen Werkchen die giftige Anrede an einen Mann, der ganz nach der neu-philosophischen Manier den Toleranzprediger machte: «Oui, Monsieur, il est temps de vous dire, que l'on n'est pas la dupe de votre langage hypocrite, démenti par toute votre conduite. On connait le jargon philosophique, que vous affectez dans vos discours. Vous prêchez la paix, tandis que votre coeur distille le fiel: l'union est dans vos paroles, tandis que vous semez la discorde. Vous prêchez la tolérance, pour pouvoir persécuter vous seul; vos invoquez le silence, pour pouvoir parler vous seul; vous parlez de fraternité et d'humanité en écrassant ceux, qui ne pensent pas comme vous. »

(4) Pag. 227. Jedermann kennet das aufrichtige Geständniß eines protestantischen Gelehrten a): „Dr. Luther gab den Fürsten die Stifter, den Priestern gab er die Weiber, dem geminen Manne die Freiheit, und das that viel zur Sache." Eben so urtheilte Friedrich der Große von dem schnellen Fortgange der Reformation. «Si on veut réduire les causes du progrés de la réforme à des

a) Brochmann pastor Haffniensis, in examine politico cf. Aug. p. 163.

principes simples, on verra qu'en Allemagne ce fut l'ouvrage de l'intérêt, en Angleterre celui de l'amour et en France celui de la nouveauté. Il ne faut pas croire, que Jean Huss, Luther et Calvin fussent des génies superieurs. Depuis que dans les pays protestans les Ecclésiastiques n'ont plus rien à perdre; les chefs des nouvelles sectes n'ont plus rien à gagner.»

(5) Pag. 228. *Rousseau* a dit entre autres de Calvin: «Quel homme fut jamais plus tranchant, plus impérieux, plus décisif, plus divinement infallible à son gré? La moindre opposition, la moindre objection, qu'on osait lui faire, était toujours une oeuvre de Satan, un crime digne du feu.» Wenn von der Heiligkeit einer Kirche die Rede ist, so muß man sich hüten, Pietismus und Schwärmerei mit wahrer Tugend und Heiligkeit zu vermengen. Der Mensch fühlt überhaupt ein gewisses Bedürfniß nach dem Uebersinnlichen zu streben; er fühlt sich zu etwas Höherem bestimmt, als ein bloser Sinnenmensch zu seyn; überläßt er sich nun diesem Triebe, ohne die wahre Religion als Führerin zur Seite zu haben, so verirrt er sich nothwendig in den leeren und unsicheren Sphären eines falschen Mystizismus. Anstatt das Uebersinnliche da zu suchen, wo es einheimisch ist, erkünstelt er sich selbst neue Welten, die nur das Werk einer erhitzten Phantasie sind. Nur da, wo Wahrheit ist, kann auch wahre Veredlung gedacht werden, die den Menschen gleich weit von Thierheit und Schwärmerei entfernt hält; nnr der Geist Gottes kann das Göttliche mit dem Irdischen in Einklang bringen. Wo dieser Geist wirkt, dort ist tiefreligiöser Sinn; dort ist jenes Streben nach dem Ueberirdischen, das sich auch mit dem gemeinen Menschenleben verwebt, und den Menschen nicht aus seiner Sphäre hinauswirft; das den Mann in seiner Familie liebreicher, gegen seine Gattin zärtlicher, für seine Kinder sorgfältiger, in seiner Verwaltung getreuer, gegen Freunde und Mitbürger aufrichtiger, selbst zu einem angenehmeren Gesellschafter macht. Hier ist Gottes Geist, Licht und Leben aus Gott; hier also die wahre Andacht: denn diese läßt sich nicht erkünsteln, ist nicht da, wo der Kopf warm und das Herz kalt ist.

DEMONSTRATIO
RELIGIONIS CATHOLICAE.

PARS SECUNDA.
DE REGULA FIDEI SEU DE MEDIIS, QUIBUS CHRISTUS RELIGIONEM SUAM VOLUIT IN SUA ECCLESIA SERVARI.

Nullum jam dubium superesse potest, non tantum factam fuisse a Christo Revelationem, sed etiam institutam Ecclesiam, in qua tanquam in arce inexpugnabili Religionem suam deponere voluit, et ab omnibus humanarum opinionum commentis tutari. Hanc suam Ecclesiam supra solidissimam Petram fundavit; huic se perpetuo affuturum promisit; hujus adeo formam et constitutionem ipse determinavit. Nemo ergo hanc Christi Ecclesiam quaerens diu in dubio haerere potest, cum omnes illi characteres, quos Christus Ecclesiae suae inesse voluit, in Catholicorum societate tam singulari et eminenti claritate conspicui sint, ut impossibile sit, in ea non agnoscere illam Ecclesiam, quam Prophetae viderunt in vertice montium positam et elevatam super omnes colles; quae tanquam columna et firmamentum veritatis una semper manet et incorrupta, perpetuo invigilans traditae sibi fidei et bonum depositum servans in verbo veritatis, in virtute Dei, per arma justitiae a dextris et a sinistris.

Operae pretium est, nunc intelligere, quibus mediis haec Ecclesia a fundatore suo instructa fuerit, ut Magistra veritatis esse possit omnibus gentibus, et veram Religionem integram sartamque servare usque ad consummationem saeculi. Qui Revelationi se subjicit, scire debet, cui se credat, et quaenam sint illa, quae credi ab hominibus et ser-

vari voluit Christus; seu requiruntur criteria certa et infallibilia, quibus ea, quae tanquam divina credenda et servanda sunt, ab omnibus aliis aut falsis aut dubiis aut certe humanis tantum doctrinis secerni possint. Parum nobis prodesset scire, quod facta fuerit aliquando Revelatio; nisi regulam quoque haberemus, quae nos in credendo infallibiliter dirigat, et ab omni errore securos reddat.

Igitur necessarium esse duximus, antequam Ecclesiae Catholicae doctrinam particulatim evolvamus, principia illa inquirere, ex quibus dogmata deduci et probari debent; vel examinare, quaenam media aut criteria haec Ecclesia habeat, ex quibus certo et infallibiliter dijudicari possit, quid ad veram Catholicam fidem pertineat, quid non. Haec criteria regulam fidei efficiunt, quam *claris. Veronius* in insigni opusculo, quod *Regula fidei* inscribitur, paucis verbis ita exprimit:

> *Illud omne et solum est de fide Catholica, quod est revelatum in verbo Dei et propositum omnibus ab Ecclesia Catholica fide divina credendum.*

In duas partes resolvitur haec regula. *Prima* complectitur verbum Dei, in quo tota Revelatio tanquam in suo fonte continetur; *secunda* auctoritatem Ecclesiae, quae Revelationem ex verbo Dei eruit, et hominibus proponit. «Duo ergo debent conjunctim adesse, ut ait *Veronius a*), quo doctrina aliqua sit fidei Catholicae. Primum, ut sit revelata a Deo per Prophetas et Apostolos seu auctores canonicos; omnis enim Revelatio postmodum facta ad fidem Catholicam non pertinet. Secundum, ut sit proposita ab Ecclesia. Si utrumque adsit alicui doctrinae, illa fide divina Catholica est credenda; si alterum desit, seu Revelatio seu propositio Ecclesiae, non est fide divina Catholica credenda. Sed secundum adesse non potest, quin primum reperiatur; quia cum Christus Ecclesiae promiserit assistentiam Spiritus sancti, qui doceat eam ducatque in omnem veritatem; haec nunquam stante Dei promissione, quae semper obti-

---

a) Cap. I. §. II.

net, docet aliquid esse revelatum, quod revelatum non sit. Potest tamen aliquid esse revelatum a Deo, etiam in verbo, obscure scilicet, quod nondum sit propositum ab Ecclesia; quia revelatum quidem est in verbo divino, sed quod interprete egeat, et necdum Ecclesia sensum verbi Dei seu scripti seu traditi aperuerit, sicque nondum definierit, et proinde nondum proposuerit, hoc vel illud esse fide credendum. »

Jam facile quisque intelliget, nos, cum Ecclesiae auctoritatem adstruimus, de verbi divini auctoritate nihil detrahere. Ecclesia nova dogmata non cudit, nihil ex suo profert, sed quae in verbo Dei revelato continentur, docet, eaque tanquam fidelis fidei custos et magistra credenda proponit. Ergo inconcussa manent, quae jam cap. III. Prolegomenorum §. IV. dicta sunt; ultimum omnis revelatae Theologiae principium esse Dei revelantis auctoritatem. Ecclesia verbum divinum habet, ex verbo divino dogmata sua eruit; et nos, cum Ecclesiam audimus, certi sumus, nos verbo divino credere, eamque tenere doctrinam, quam Christus revelavit, quam Apostoli nobis aut scriptam aut ore traditam reliquerunt.

Hanc Demonstrationis Catholicae partem possemus iterum commode in duo capita partiri, ac primum de verbo Dei agere, tum de Ecclesiae docentis auctoritate. Verum, cum de verbo Dei tractantibus maxima sese offerat rerum copia; liceat nobis a strictae divisionis regulis aliquo modo discedere, et facta statim in verbum Dei scriptum et traditum distinctione tractare I. de S. Scriptura seu verbo Dei scripto; II. de traditione seu verbo Dei tradito; III. de controversarium judice seu de Ecclesiae in tradenda vera Christi doctrina auctoritate. His in fine appendicis loco pauca subjiciemus de rationis usu in fidei quaestionibus. Nam et huic jura sua adimere animus non est.

CAPUT PRIMUM.

DE SACRA SCRIPTURA.

OBSERVANDA.

I. Verbum Dei revelatum, cui tota fides nostra innititur, est illa ipsa coelestis doctrina, quae per legatos et internuntios a Deo ad nos delata est. Duplex distinguitur: verbum scriptum et non scriptum seu traditum; prout nempe viri sancti et legati Dei, quae a Deo acceperunt, litteris consignarunt, aut ore tradiderunt. Utrumque Ecclesiae custodiae commissum est, et in ea tanquam in suo proprio domicilio collocatum.

II. Scriptura sacra est complexus librorum veteris et novi Testamenti, seu verbum Dei ab auctoribus hagiographis afflante Spiritu S. scriptum. Dicitur: *scriptum*, ut distinguatur a verbo Dei tradito; dicitur: *scriptum afflante Spiritu S.*; et sic discrepat ab Ecclesiae definitionibus, quae dirigente quidem Spiritu S. eduntur, non vero ex Dei inspiratione. Additur: *ab auctoribus hagiographis* seu *canonicis*, ut ostendatur, fidei regulam non esse ea omnia, quae innotescere nobis possunt ex Revelationibus factis post tempora Apostolorum; item ad verbum Dei scriptum non pertinere, quae sancti viri et antiquissimi Patres tanquam ab Apostolis accepta litteris consignarunt. Ejusmodi scripta inter libros canonicos non numerantur, sed traditioni comprobandae plurimum inserviunt.

De librorum V. et N. T. authentia, integritate et summa ad faciendam fidem auctoritate actum est in Demonstratione Christiana; nunc necesse est, ut disseramus 1.° de Scripturae sacrae inspiratione; 2.° de sacrarum scripturarum canone; 3.° de multiplici Scripturae sensu; 4.° de Scripturae sacrae versionibus.

ARTICULUS I.

De scripturarum inspiratione.

OBSERVANDA.

I. Agitur in hac quaestione de praecipuo Revelationis fonte; agitur de divina scripturarum auctoritate, quam hodie non ii tantum infeste aggrediuntur, qui alieni sunt a Christiano nomine, sed inter eos etiam quamplurimi, qui se Christianos et Evange-

licos vocant, et Scripturam semper in ore et in manibus habent. Quo gravior autem haec quaestio est, eo diligentius curandum, ut Theologiae Candidati rem, de qua agitur, rite intelligant, neque confundant ea, quae accuratius discernenda sunt. Potest enim sensus quaestionis diversimode sumi. 1.° Quaeri potest, an Scriptura argumentum divinum contineat. 2.° An ipsa Scriptura auctoritatem divinam habeat in rebus ad Religionem pertinentibus. 3.° An Scriptura integra originem divinam habeat, ita ut vocari possit, et revera sit verbum Dei.

Quod primum attinet, nihil hic nobis adjiciendum est ad ea, quae in Demonstratione Christiana diffusius exposita sunt. Argumentum librorum tum V. tum N. T. est ipsa supernaturalis Dei pro hominum salute oeconomia. Ex illis hujus universi et imprimis generis humani ortum discimus et inductam per peccatum primaevae felicitatis ruinam et Religionem a Deo hominibus datam et varia mundi fata; tum factas Patriarchis promissiones et legem Mosaicam speciali Dei providentia per plura saecula una cum populo, cui concredita erat, conservatam et praedictiones melioris Religionis; denique absolutionem et perfectionem operis per legem Christi et Apostolorum praedicationem. Sed haec omnia a Deo esse profecta; ipsum auctorem esse tum Patriarchalis, tum Mosaicae, tum Christianae Religionis, jam probavimus. Constat ergo, argumentum librorum V. et N. T. esse divinum.

II. Secunda quaestio divinam Scripturae originem propius quidem attingit, sed eam nondum proprie exprimit. Nam divina illa auctoritas, quae in hac hypothesi scripturis in rebus ad Religionem pertinentibus attribuitur, ex ipso divino charactere sequitur, quo Moses et Prophetae in veteri, Apostoli in nova lege insigniti fuerunt. Ea, quae Apostoli et Evangelistae scriptis consignarunt, utique aliena non erant ab ea, quam publice annuntiabant, doctrina. Ex quo sequitur, divinam, quae ipsis docentibus competebat, auctoritatem etiam scribentibus non defuisse.

III. Haec tamen non sufficiunt neque sufficere possunt illis, qui scripturarum divinam auctoritatem non ex Religionis, quae in iis continetur, divinitate, neque ex divino eorum, qui illas ediderunt aut approbarunt, charactere repetunt, sed ex ipsa earum divina origine et inspiratione, qua proprie verbum Dei

efficiuntur. Quod ut recte intelligatur, adnotandum est, triplicem distingui modum, quo Spiritus S. dici possit scriptori sacro adfuisse. Primus *Revelatio* dicitur, quae in strictiori sensu sumta, est ignotae prius veritatis facta divinitus manifestatio; improprie tamen et latiore significatu adhibetur, quando Deus suggerit homini veritatem jam cognitam. Secundus proprie vocatur *inspiratio*, et consistit tum in motione voluntatis seu incitatione interna, qua Deus aliquem efficaciter movet ad scribendum veritatique firmiter adhaerendum; tum in mentis illustratione, qua Deus scriptori ea suggerit, quae vult, ut ab eo scribantur. Tertius demum est *assistentia aliqua aut specialis directio*, qua loquens aut scribens ex proprio delectu, ita tamen a Deo dirigitur, ut in errorem labi non sinatur. Revelante Deo Isaias C. XIV. praedixit, Cyrum ducentos post annos captivitatem Babylonicam soluturum. Inspirante Deo exarata est omnis Scriptura. Assistente aut dirigente Deo concilia oecumenica suas definitiones conscribunt.

Vocum istarum significationem non satis figentes quidam in Belgio Theologi negarunt, inspirationem ad omnia et singula Scripturae loca esse necessariam, putantes, in multis sufficere specialem Spiritus sancti assistentiam; inspirationis scilicet nomine illud intelligebant, quod nos Revelationem dicimus; per assistentiam autem, quod nos inspirationis nomine designamus.

Examinabimus, 1.° an Scriptura origine divina sit, seu an sit proprio sensu verbum Dei; 2.° qua ratione ipsi divina haec origo competat. (1)

§. I.

De Scripturae sacrae divina origine.

I. Ut divina dici possit scripturarum origo, non sufficit, ut Deus remote tantum et mediate ad earum existentiam concurrat; puta, cum auctores in iis, quae ad Religionem pertinent, vel per se vel per alios instruit, aut speciali providentia ita rerum eventus ordinat, ut magis fiant ad scribendum idonei; aut etiam cum ipsius jussu id agunt; requiritur insuper, ut auctor hagiographus in actu scriptionis influxu divino dirigatur, et Deus immediate conceptus scribentis determinet; hac solum ratione Deus auctor Scripturae dici potest. Haec divina origo Scripturae II.

ad Timoth. III. v. 16. exprimitur per vocem θεόπνευστος, a Deo inspiratus; inde vox θεόπνευστια — inspiratio divina. Vide *Dobmayer* append. ad Tom. IV. pag. 20.

II. Si quaestio movetur circa hujus inspirationis possibilitatem, eadem responderi debent, quae de Revelationis possibilitate diximus *a*). Nihil est in conceptu inspirationis, quod repugnat. Neque ex parte Dei neque ex parte hominum aliquid obstat, quominus Deus talem concursum praestare, et homo eum recipere possit. An autem Deo dignum sit, ejusmodi medio uti ad hominis instructionem, an illud homini exoptandum, quis dubitet? Quid enim Deo dignius, quam homini credendi normam tribuere tutissimam et ab omni erroris periculo remotam? Quid homini optabilius, quam scire, fontem illum Revelationis, ex quo potissimum haurit Ecclesia, prorsus divinum esse et nulla erroris admixtione contaminatum? Unde etiam ferri non potest illa quorundam Christianorum sententia, Apostolos et Prophetas Spiritus sancti afflatu aliquando fuisse destitutos, et ex proprio ingenio scripsisse, imprimis cum historias conscriberent et res ad Religionem proprie non pertinentes; ideoque errori fuisse subinde obnoxios, aut in referendis ex V. T. testimoniis memoria lapsos. Ita quondam docebant *Anomaei* et alii Haeretici a S. Hieronymo refutati; et inter recentiores *Erasmus*, *Episcopius*, *Salmasius*, *Spinoza* etc.

PROPOSITIO I.

Scriptura sacra divinitus inspirata est.

ARGUMENTUM I.

Scripturas Deum habere auctorem, eoque afflante et inspirante fuisse conscriptas, negari non potest, si Scriptura ipsa id testetur; atqui id testatur. Ergo etc.

Prob. maj. Ubi de Religionis Christianae divinitate disputatum est, probavimus, sacros codices genuinos esse et authenticos, et qui eos scripserunt, viros fuisse fide dignissimos; ergo audiendi sunt, cum palam profitentur, se a Deo motos fuisse ad scribendum, aut cum divinam origi-

a) Demonst. Christ. part. I. cap. I. §. I.

nem aliis Scripturae libris attribuunt, quorum ipsi auctores non fuerunt.

Prob. min. *Quoad vetus Testamentum.* Testimonia, quae a Theologis passim afferuntur, deprompta sunt vel ex veteri vel ex novo Testamento. 1.° Auctores sacri veteris Test. non raro ipsi testantur, se Deo imperante et inspirante scribere. Daniel. XII. filius ille hominis, qui Prophetae apparuerat, ait v. 4.: *Tu autem Daniel claude sermones, et signa librum.* Ezech. XXIV. factum est verbum Domini ad Prophetam dicens: *Fili hominis, scribe tibi nomen diei hujus. Et dices: Haec dicit Dominus Deus etc.* Habacuc II. dicit Dominus: *Scribe visum, et explana eum super tabulas.* Similia leguntur Exod. XVII, 14. — Deut. XXXI, 19. — Jeremiae XXX., ubi Dominus ad Prophetam ait v. 2.: *Scribe tibi omnia verba, quae locutus sum ad te, in libro.* His adjici possunt loca illa, in quibus libri scripti dicuntur a Prophetis seu viris inspiratis, ut I Paralip. c. XXIX, 29. II Paralip. c. XXVI, 22. Aut ubi auctores sacri dicunt, se nomine Dei verba proferre, spiritum Dei per eos locutum etc., de quo quidem argumento plura postea dicentur.

Fatendum quidem est, allata testimonia partes tantum spectare V. T.; verum, quae de quibusdam Scripturae partibus dicuntur, ea merito ad libros omnes canonicos extendimus; quia vetus Synagoga nullum unquam discrimen librorum admisit; omnes sub generali librorum sacrorum nomine comprehenduntur lib. I. Machab. XII, 9., ubi Jonathas ad Spartianos scribit, se solatio habere scripturas sacras, *τὰ βίβλια ἅγια*; omnes divinos esse seu a Deo inspiratos, communis erat Judaeorum sententia, ut ex Philone et Josepho discimus. Hanc porro Judaeorum persuasionem Christus et Apostoli adeo non rejecerunt, ut potius approbaverint; ut ex sequentibus patebit.

2.° Clariora sunt, quae ex N. T. eruuntur, testimonia et ut plurimum ad omnes V. T. libros pertinentia. Christus non tantum veteris Testamenti allegatione dicta sua confirmat, sed etiam ad scripturas in genere provocat, quales tunc in manibus erant Judaeorum. *Scrutamini scriptu-*

ras, ait Joan. X, 39., *illae testimonium perhibent de me. Incipiens a Mose et omnibus Prophetis interpretabatur illis in omnibus scripturis, quae de ipso erant.* Luc. XXIV, 27. — vid. v. 44. — Illarum autem scripturarum auctoritatem expresse adstruit tum Matth. V, 18.: *Jota unum aut unus apex non praeteribit a lege, donec omnia fiant . . .* tum Joan. X, 35.: *Non potest solvi Scriptura.*

Apostoli ad exemplum Magistri non tantum ad vetus Testamentum frequenter provocant, sed Theopneustiam scripturarum V. T. in genere pluribus in locis adstruunt. Sic Apostolus II. ad Timoth. III, 16. de omnibus V. T. libris loquens ait: *Omnis Scriptura divinitus inspirata utilis est ad docendum etc.* In graeco: *πᾶσα γραφὴ θεόπνευστος.* Quid autem sit *γραφὴ θεόπνευστος,* clarius exponit S. Petrus II. epist. cap. I, 20. 21.: *Omnis Prophetia Scripturae propria interpretatione non fit; non enim voluntate humana allata est aliquando Prophetia, sed Spiritu S. inspirati locuti sunt sancti Dei homines . . . . ὑπὸ πνεύματος ἁγίου φερόμενοι.*

Quoad novum Testamentum.

Pauca sese hic offerunt testimonia ex Scriptura, neque ejus generis ea sunt, ut tanquam certa et decretoria haberi possint. Nihil esse in V. T., quod ad hanc materiam pertineat, per se patet. In N. T. legimus quidem, Christum ad scripturas appellasse; sed nullae praeter V. T. scripturae tunc habebantur. Neque Apostol. II. ad Timoth. de aliis, quam V. T. libris intelligi potest; agit enim de sacris litteris, quas Timotheus ab infantia didicerat; Petrus quoque in citato loco aperte de scripturis loquitur apud Judaecs sacris. Nullus ex scriptoribus N. T. clare edicit, se ex inspiratione divina scribere; solus Apocalypseos auctor affirmat, se mandatum a Christo accepisse scribendi. — Unum adducimus ex II. Petri epistola testimonium, ubi hic Apostolus (cap. III, 15. 16.) de Pauli epistolis agens, eas caeteris scripturis accenset: *In quibus sunt quaedam difficilia intellectu, quae indocti et instabiles depravant,* sicut et caeteras scripturas, *ad suam ipsorum per-*

ditionem. — Fatendum igitur est, librorum N. T. inspirationem ex Scripturae ipsius testimoniis *directe* probari non posse, aut saltem infirma esse, quae ex iis deducuntur argumenta; maximum igitur pondus in sequentibus argumentis ponendum est. Primum testimonia complectitur Scripturae, quae quamvis *indirecta* sint, ad convincendum tamen sincerum animum quam maxime valent; alterum ex constanti et universali Ecclesiae sensu desumitur. — Veteris Scripturae auctoritatem praecipue ex N. T. colligimus; at huic nulla alia scriptura potest testimonium reddere. Id vero agit constans omnium saeculorum traditio.

ARGUMENTUM II.

Auctores Scripturae sacrae a Deo fuisse ad salutem populi excitatos, atque non tantum Dei nomine, sed et Spiritu S. afflante locutos, multis V. et N. Testamenti testimoniis probari potest; ergo admittendum est, eos etiam in scribendo divina inspiratione fuisse adjutos.

Prob. I. antec. 1.º *Circa vetus Test.* Moses non semel testatur, se non tantum Dei nomine loqui, sed et verba loqui Dei ipsius. Cum jussu Dei ad populum pergeret, ait Dominus ad illum Exod. IV, 12.: *Ego ero in ore tuo, doceboque te, quid loquaris.* Lib. II. Reg. cap. XXIII. de Davide dicitur: *Dixit David filius Isai: Spiritus Domini locutus est per me et sermo ejus per linguam meam,* et Psalm. XLIV, 2.: *Lingua mea calamus scribae velociter scribentis.* Prophetae frequenter his aut similibus verbis utuntur: *Haec dicit Dominus: factus est sermo Domini ad me dicens.* Sic Isaiae I.: *Audite, quia Dominus locutus est.* Jerem. I.: *Ego dedi verba mea in ore tuo.* Similia leguntur in nov. Test. Luc. I, 70.: *Sicut locutus est per os Sanctorum, qui a saeculo sunt, Prophetarum ejus*; ad Hebr. I, 1.: *Multifariam multisque modis olim loquens Deus patribus in Prophetis.* Rom. III, 2. de Judaeis dicitur: *Credita sunt illis eloquia Dei.*

2.º *Circa novum Test.* Apostolos a Christo ad annuntiandum Evangelium missos Spiritu Dei plenos fuisse, ex pluribus novi Test. textibus notum est. Joan. VIV. Chri-

stus ait v. 17.: *Vos cognoscetis eum (Spiritum veritatis), quia in vobis erit, et in vobis manebit,* v. 26.: *Paracletus Spiritus S., quem mittet Pater in nomine meo, ille vos docebit omnia, et suggeret vobis omnia.* Matth. X, 19 et 20.: *Dabitur vobis in illa hora, quid loquamini; non enim vos estis, qui loquimini, sed Spiritus Patris vestri, qui loquitur in vobis.* Apostolus, qui tunc cum Jesu non erat, quando hae factae sunt promissiones, tamen de Evangelio, quod ipse praedicabat, ait ad Galat. I, 11 et 12.: *Notum vobis facio Evangelium, quod evangelizatum est a me; quia non est secundum hominem; neque enim ego ab homine accepi illud, neque didici, sed per revelationem Jesu Christi.* Et II Cor. XIII.: *An experimentum quaeritis ejus, qui in me loquitur Christus?* I Thessal. II, 13.: *Gratias agimus Deo sine intermissione, quoniam cum accepissetis a nobis verbum auditus Dei, accepistis illud, non ut verbum hominis, sed, sicut est vere, verbum Dei.* I Cor. II, 13.: *Loquimur non in doctis humanae sapientiae verbis, sed in doctrina spiritus.*

Prob. II. consequentia. Si Spiritu S. inspirati locuti sunt sancti Dei homines; si Paracletus a Christo promissus apud Apostolos manebat, et in ipsis erat, quando Evangelium ore annuntiabant; quis sibi persuadeat, eos divino afflatu destitutos fuisse, quando doctrinam suam scriptis tradiderunt? An non ex eo, quod Spiritus S. eos inspiraverit loquentes, a potiori concludendum est, eos in scribendo eodem fuisse auxilio adjutos? Facilius errata corriguntur, quae loquentibus excidunt, quam quae scriptis consignata sunt. Et Christus optime sciverat, Apostolorum scripta omnibus futuris saeculis normam fore credendi et quasi continuam Evangelii praedicationem per omnes generationes perdurantem, usque dum veniat consummatio.

ARGUMENTUM III.

Ex publico et universali Ecclesiae sensu.

Ecclesia Christiana a tempore Apostolorum semper et ubique docuit, Scripturam sacram divinitus esse inspiratam; ergo nullum remanere potest circa hanc materiam dubium.

Prob. ant. 1.° *Ex universali et continua praxi Ecclesiae*, quae Scripturam semper tanquam librum divinum adhibuit, tum ad refutandos haereticos; quae omnem scripturarum corruptionem semper ut Haeresin et injuriam Spiritui S. illatam abhorruit; quae constanter negavit, ullam proprie dictam antilogiam in ea reperiri.

2.° *Ex testimoniis SS. Patrum. Clemens Rom.* primi saeculi scriptor ad Cor. ait: *Contentiosi estis fratres, rerum, quae ad salutem minime pertinent, zelo accensi; scripturas diligenter inspicite, quae Spiritus S. sunt oracula; in illis nihil injustum neque fictum aut simulatum contineri discite. Justinus Martyr* saeculo II. admonitione ad Gentes num. 8. ait, scriptores sacros ad conscribenda sua volumina nihil aliud necesse habuisse, nisi *puros seipsos divini Spiritus operationi praebere.* Saeculo III. *Origenes* lib. V. contra Celsum affirmat, Judaeos et Christianos in hoc convenire, quod sancti libri divino Spiritu sint conscripti. Haec pauca sufficiant, quia impossibile esset, in tanta nube testium omnia et singula testimonia proferre. Caeterum neque Protestantes neque increduli hanc consensionem negare unquam potuerunt. Inter alios *Toellnerus* et *Michaelis,* eruditissimi inter Protestantes viri, concedunt, Ecclesiae universae semper fuisse persuasum, sacras scripturas divinitus fuisse scriptas, seu divinam habere originem; id tantum ex principiis suis asserunt, ex hac persuasione non certitudinem, sed magnam tantum verisimilitudinem enasci.

Prob. consequentia. Decretorium est hoc universae Ecclesiae testimonium; nam 1.° certi sumus, Ecclesiam in iis, quae ad Religionem pertinent, ex Christi promissione infallibilem esse (parte I. cap. I. art. III. §. II.); nihil autem magis ad Religionem pertinet, quam scire, quid sentiendum sit de fonte primario Revelationis. 2.° Haec Ecclesiae persuasio, quae non successive et post operosas perquisitiones orta est, sed semper cum summa consensione viguit, aliunde oriri non potuit, quam ex traditione Apostolorum. Valet enim hic regula Vincentii Lerinensis: *Quod semper, quod ab omnibus, quod ubique tenetur, ut indubitatum habendum esse.*

Hanc universalem et perpetuam Ecclesiae doctrinam secutum est Concilium Trid., cum Sess. IV. in decreto de canonicis scripturis ait: *Sacro-sancta et oecumenica Synodus orthodoxorum Patrum exempla secuta omnes libros tam veteris quam novi Testamenti, cum utriusque unus sit Deus auctor, pari pietatis affectu ac reverentia suscipit et veneratur.* Et addito librorum sacrorum canone prosequitur: *Si quis autem libros ipsos integros cum omnibus suis partibus, prout in Ecclesia Catholica legi consueverunt, et in veteri vulgata editione latina habentur, pro sacris et canonicis non susceperit, anathema sit.*

PROPOSITIO II.

Scriptura sacra quoad omnes et singulas partes divinitus inspirata est.

Prob. I. Argumenta fere omnia, quae Scripturae inspirationem probant, generalia sunt, et ad totum Scripturae contextum pertinent. Certum est, Judaeos tempore Christi de libris V. T. hanc tenuisse sententiam: nihil posse in scripturis falsi inesse, Deumque divino prorsus modo in omnia influxisse, quae in ipsis continetur. Hanc autem opinionem ut veram assumsit Christus Joan. X, 34. — II Tim. III. expresse dicitur: *Omnis Scriptura divinitus inspirata: πᾶσα γραφὴ.*

Quod argumentum attinet omnium maxime decretorium ex universali Ecclesiae sensu, nemo dubitare potest, illud ad totam Scripturam pertinere sine discrimine inter substantiam et accidentalia. S. *Clemens Rom* expresse ait: *In illis nihil injustum neque fictum aut simulatum contineri.* Et quae ibi affert exempla, non ad Religionis substantiam pertinent, sed ad historiam Judaeorum; loquitur enim de Danielis, trium puerorum, Machabaeorum etc. historia. Patres scripturas sine discrimine vocant divinas, oracula, effata Dei; et scriptores organa, instrumenta, plectra Dei etc. Adde decretum Concilii Trid. jam citatum.

Prob. II. Si tum veteris, tum novi Test. libri non essent quoad singulas partes inspirante Deo conscripti, fine suo fraudaretur inspiratio. Ergo etc.

Prob. ant. Ideo facta est inspiratio, ut certo nobis innotescat Dei voluntas; atqui hic finis non obtineretur, si in quibusdam deficere posset inspiratio. Nam, si in sacro quovis libro unaquaelibet falsitas reperitur, totius libri certitudo interit, ut observat *Augustinus a*). — Facile enim esset cuique, res vel graves vel leves pro suo arbitrio ingenioque aestimare; et fluctuaret passim et legentium et audientium fides, dum ignorarent, quonam spiritu, an hominis, an Dei quaelibet libri particula fuisset scripta; aut Deus debuisset ipse medium aliquod dare certum et infallibile partes inspiratas ab aliis secernendi, quod ab illo factum fuisse nullibi legimus. « Fateamur igitur, ait Mel- « chior *Canus b*), singula quaeque sive magna sive parva « a sacris auctoribus Spiritu S. dictante esse edita. Id a « Patribus accepimus, id fidelium animis inditum et quasi « insculptum est; id itaque et nos Ecclesia praesertim « ipsa magistra et duce retinere debemus. »

CONFUTATIO ADVERSARIORUM.

Objicitur I. Non datur conceptus inspirationis; ergo res est absurda, et merito a sana philosophia repellitur.

Resp. dist. ant. Non datur conceptus clarus et distinctus, *conc.* Non datur conceptus obscurus, qualis in hac materia sufficit, *nego.* Cum inspiratio sit modus agendi in facultates humanas a communi et naturali rerum ordine remotus, adeoque verum miraculum Psychologiae, non potest nobis nil tale expertis non esse obscura. Verum si haec argumentandi ratio valeret, sequeretur, omnem quoque Revelationem esse repudiandam; omnis enim Revelatio, etiam ea, quae relate ad nos *mediata* dicitur, primum immediate fieri debuit iis, quos Deus tanquam legatos suos ad homines misit. Porro dicant nobis Increduli, quem ipsi conceptum habeant rerum naturalium? An vel unius tantum substantiae in hoc universo existentis datur conceptus clarus et distinctus? Quanta non ipsi et quam praeclara, suo saltem judicio, disserunt de mentis humanae operationibus, de memoria,

---

a) De consens. Evangel. lib. II. cap. XII. *b*) De locis Theol. lib. II. cap. XVII.

de modo colligendi ideas et judicia, de libertate, de animi affectionibus; quamvis de his et aliis pene multis distinctam notitiam non habeant! Deum posse per influxum supernaturalem et immediatum ad scripturas concurrere, nulla unquam sana philosophia negavit; quamvis modum, quo fiat, et quae Dei, quae hagiographi in hoc negotio partes sint, accurate definire non possit.

Inst. I. Conceptus theopneustiae ad infantiam generis humani pertinet, quo tempore homines simplices et inculti, quidquid a communi et quotidiano usu abhorrebat, e coelo descendere, et immediate a Deo exire credebant. Haec superstitiosa opinio inter Judaeos et gentiles conservata postmodum ad Christianos transiit; ergo nulli solido fundamento innititur.

Resp. Explicent Increduli, unde oriri potuerit haec generis humani persuasio, si nullum unquam extitit Dei cum hominibus commercium; si nulli unquam fuerunt sancti Dei homines, ut ait S. Petrus, qui Spiritu S. acti locuti sunt? Plures sunt Scripturae textus, qui specialem divini numinis influxum clare exprimunt; et quantacunque sit neologorum in contorquendo et evertendo Scripturae sensu peritia, nunquam tamen propheticum aut apostolicum munus ex causis naturalibus explicabunt. Aperta est Spiritus S. promissio a Christo Apostolis facta; apertum, Christum et Apostolos eandem scripturis originem et auctoritatem tribuisse, quam ipsis attribuit Synagoga. Sed fortassis Christus et Apostoli usi sunt argumento ad hominem? Verum quis non videt, ejusmodi agendi rationem Christi et Apostolorum characteri repugnare? Nam constanter adhibuissent principium demonstrationis falsum; Judaeos in falsa opinione confirmassent, omnesque, qui per eos instituti sunt, Christianos in eandem persuasionem auctoritate sua traxissent. Adde, quod Paulus eadem argumentandi ratione utatur, ad gentiles scribens, qui tamen antequam Christiani fierent, vetus Testamentum tanquam fidei regulam non agnoverant; item quod Christus cum diabolo disputans Scripturae testimonia attulerit. An tunc forte argumento ad hominem usus est?

Inst. II. Inspiratio, qualis orthodoxis admittitur, scripturas hominum doctorum ludibrio exponit, et in offensionem inducit

excultae rationis, quae concursum Dei supernaturalem non admittit, ubi vires naturales sufficiunt.

Resp. Nos illos omnes, quos scripturarum divina auctoritas offendit, non credimus sapientes doctosque nuncupandos esse, sed Dei et Religionis contemptores. Scimus equidem, Deum absque sapientissima causa media supernaturalia non adhibere; verum determinare velle, quandonam Deus ea adhibere possit, summae audaciae esset. Licet ratio nostra inspirationis absolutam necessitatem non satis agnoscat; ejus tamen cum perfectionibus divinis convenientiam et summam utilitatem nonnisi caeca et obstinata impietas negare potest.

Inst. III. Quaestio, an Scriptura sit divinitus inspirata, res facti est, quam necesse esset historicis argumentis probare; atqui ejusmodi argumenta satis firma et authentica nulla habentur. Ergo etc.

Prob. min. Neque Judaeorum neque Christianorum testimonia quidquam valere possunt; nam Judaeos scimus avide omnia arripuisse, quae gentis et legis ac scripturarum suarum gloriam augere poterant. Idem postmodum a Christianis factum, qui tanquam homines in arte critica imperiti et per plura saecula circa numerum canonicarum scripturarum incerti, idonei in hac quaestione testes esse non possunt. Ergo etc.

Resp. Factum inspirationis excussimus eo modo, quo facta excuti debent. Quis fuerit Judaeorum de scripturarum inspiratione sensus, et unde ille originem habuerit, examinare necesse non est. Christiani et imprimis Catholici Christi, Apostolorum et Ecclesiae auctoritati innituntur. Primos Christianos, cum de Scripturae sacrae libris agebatur, regulas critices non neglexisse, hoc ipso probatur, quod aliquorum inspiratio non fuerit ubique et ab omnibus agnita. Caeterum Ecclesiae omnes regulam sequebantur infallibilem, quam etiam nobis reliquerunt; id scilicet tanquam certum tenendum esse, quod ab Apostolis traditum est. Ex Apostolorum omnium unanimi doctrina ortus est sensus ille generalis totius Ecclesiae, quem criterium esse infallibile veritatis, part. I. hujus Demonst. probatum est.

Objicitur II. Plurima apud auctores sacros occurrunt minuta et ad naturales tantum hujus vitae necessitates pertinentia; ut manifestum sit, plura ab ipsis fuisse humanitus scripta sine

divina inspiratione. Rei hujus exempla afferri possunt ex Tob. XI, 9. Ex epist. Apost. ad Timoth. II.: *Penulam, quam reliqui Troade apud Carpum, affer tecum, et libros, maxime autem membranas.* Et alia hujusmodi, quae passim in epistolis Pauli reperiuntur.

Resp. Minima quaeque in Scriptura, ait S. Hieronymus in prooemio super epistolam ad Philem. sunt Deo tribuenda; ejusdem Dei parva sunt, cujus et magna; neque alius est vermium, alius Angelorum conditor. Quae nobis videntur vilia, utilitate non carent. Vel enim rem pingunt vividius, et nativam quandam sermoni aspergunt simplicitatem; vel juvant ad morum institutionem, cum mutuam fidelium charitatem nobis exhibeant, et Apostoli exemplo paupertatem et sacrarum litterarum studium commendent in ministerio eodem laborantibus.

Inst. I. Frequentes in Psalmis aliisque Scripturae libris leguntur imprecationes, et viri, qui a Deo inspirati dicuntur, maledictis onerant, et diris devovent hostes suos. Sed haec divino numini adscribere summa impietas est. Ergo etc.

Resp. Quae adversarii nobis objiciunt, non sunt imprecationes aut maledicta proprie sumta, sed vel admonitiones et increpationes vehementiores ex zelo et charitate ad malorum emendationem prolatae, quales etiam in Evangeliis reperiuntur (Matth. XXIII.), vel impendentium malorum praedictiones. Ita *Hieronymus* in Psalm. I., *August.* in XLVIII., *Basilius* in XXVII., *Gregor. M.* lib. XIV. moralium. Hebraeis familiare erat, ut imperativo vel optativo modo uterentur pro futuro tempore et vicissim. Cf. *Bossuetium* dissert. de Psalm. n. 14. Tom. I. operum. *Bible d'Avig.* Tom. VI. préface sur les Psaumes n. V. *Bergier*, diction. Théol. voce *imprécation.* Cramers poetiſche Ueberſetzung der Pſalm. II. Band III. Abthl.

Inst. II. Deus non potuit inspirare, quae a Juditha Holopherni narrata sunt et Assyriis; quia falsa erant, et ad fallendum composita. Ergo etc.

Resp. Non dicimus, Juditham inspiratam fuisse, cum Holopherni loqueretur, sed inspiratum fuisse auctorem, cum ea, quae facta et dicta sunt, scriberet.

Inst. III. Evangelistae non raro in errores lapsi sunt, quos a Deo inspiratos fuisse nemo dixerit. Ergo etc.

Prob. ant. 1.° S. Matthaeus cap. II, 23. ait: Jesum habitasse in civitate Nazareth.; *ut adimpleretur, quod dictum est per Prophetas: quoniam Nazaraeus vocabitur.* Verum nullibi illud apud Prophetas legitur. 2.° Idem Evangelista cap. XXVII, 9. pro Zacharia Jeremiam posuit. Marcus quoque in Isaia scriptum affirmat, quod in Malachia legitur. Ergo etc.

Resp. ad I. S. Hieronymus observat, Evangelistam plurali numero uti: *per Prophetas*; quia verba quidem ista: *quoniam Nazaraeus vocabitur*, in nullo Prophetarum volumine reperiuntur; at res ipsa per haec verba expressa passim a Prophetis fuit praenuntiata; nam vox *Nazaraeus*, *Nazir* potest significare vel hominem ab omni inquinamento segregatum vel hominem a fratribus rejectum vel salvatorem hominum. Vid. Jes. II, 1. et LIII.

Ad II. Verosimile est, Matthaeum pro more suo dixisse: *Quod dictum est per Prophetam* . . . . . et scribam aliquem attexuisse Jeremiae nomen. Haec conjectura magnam vim ex eo acquirit, quod plurima exemplaria graeca, latina, syriaca et arabica Jeremiae nomen non habeant. Vid. *August.* lib. III. de consensu Evangelistarum, capite VII., doctiss. *Millium*, *Jansenium* in Evangelia etc. *Eusebius a*) et *Hieronymus b*) putant, errore scriptoris pro Zacharia Jeremiam esse suppositum.

Ad III. Illud, quod ex Marco objicitur, frivolum videri solet his, qui latinam editionem passim ad graeca exemplaria expendunt, in quibus legitur: ὡς γέγραπται ἐν τοῖς προφήταις. Verum probatissimi interpretes et ipse Erasmus nostram lectionem probant, et graecam asserunt a Graecis fuisse immutatam. Ubi non possum novitios istos non ridere, ait *Melchior Canus c*), qui tanta facilitate et confidentia a pravis graecis emendant latina non prava. Igitur praeferenda videtur illorum sententia, qui dicunt, Marcum duorum quidem Prophetarum, Malachiae et Jesaiae, vaticinia attulisse, sed unum tantum Jesaiam tanquam illustriorem nominasse; quod eo facilius fieri potuit, quia Malachiae vaticinium in eo Jesaiae quoad sensum continetur.

Inst. IV. Quaedam in scripturis haesitanter dicuntur; ideoque

---

a) Lib. X. Demonst. evangelicae. *b*) In Psalm. LXXVII. *c*) De locis Theol. lib. II. cap. XVIII.

a Deo esse non possunt; alia inspirationem expressis verbis excludunt. Ergo etc.

Prob. ant. Ad primum pertinent haec aut similia apud Prophetas: *Si forte audiant* etc. Ps. II.: *Ne quando irascatur Dominus.* Actor. VIII, 12.: *Si forte remittitur* etc.; aut cum particulae *quasi*, *circiter* adhibentur. Jesus erat incipiens quasi annorum triginta etc. Ad secundum illud Pauli I. ad Corinth. VII.: *Caeteris ego dico*, *non Dominus* . . . et ad Corinth. XI.: *Quod loquor, non loquor secundum Deum, sed quasi in insipientia.* Ergo etc.

Resp. ad I. Probaret quidem argumentum, si auctores sacri ex humana ignorantia ita dubitanter loquerentur; verum hoc ipsum contigit volente Spiritu S.; ubi particulae *quasi*, *circiter* adhibentur, signum est, Deum non voluisse rem tam stricte determinare, ac determinari posset. Caeterum hunc canonem statuit Bonfrerius *a*): « Dubitationum particulis utitur Deus in Scriptura, non quod dubitet vel ignoret, quid futurum sit sed vel ad indicandam humani arbitrii libertatem, quae ex se est indeterminata, et potest alterutrum facere, vel ad indicandam paucitatem eorum, qui rem, de qua agitur, facturi sunt. » Verba Psal. II.: *Ne quando irascatur*, idem sunt, quam *ne irascatur*, aut *alioquin irascetur* (in Hebr. פֶּן Pen.).

Ad II. Plures et optimae notae interpretes putant, haec vers. 12. verba: *Caeteris ego dico, non Dominus,* ad praecedentia pertinere, non ad ea, quae sequuntur; caeteris, ait Apostolus, de quibus dixi vobis, id est, non nuptis et viduis Dominus quidem non praecipit, ut sic permaneant; at ego consilium do. Porro quod consilium suum Paulus Spiritus sancti consilium existimaverit, satis ipse indicat dicens ibid. v. 40.: *Beatior erit*, *si sic permanserit*, *secundum meum consilium; puto autem, quod et ego Spiritum Dei habeam.*

In epist. ad Cor. ait quidem Apostolus, se quasi in insipientia loqui, sed ibid. cap. XII. mox subjungit: *Et si voluero gloriari, non ero insipiens.* Quid ergo, sapiens et insipiens? Nempe sapiens revera et quasi insipiens. Nam haec, quae stultitia esse videbatur (laudare quippe se insipientis hominis nota est),

---

a) Can. XIV. Vid. Menoch. Suppl. Tom. III. edit. Venet. pag. 56.

revera Dei erat sapientia, quia non ex vanitate, sed ex charitate gloriabatur.

Obj. III. Si Scriptura esset quoad omnes suas partes divina; ergo et divina essent omnia, quae in ea continentur, praecepta neque solvi possent quacunque humana auctoritate; atqui Ecclesia plures ejusmodi leges ab Apostolis in scripturis latas aut abrogavit omnino, aut solvit frequenter per dispensationem. Ergo etc.

Resp. neg. maj. Praeceptum ideo divinum non est, quia inspirante Deo scriptum fuit, quemadmodum et alia multa, quia in scripturis leguntur, ideo Deo tribui non possunt, quia movente Deo scriptis fuerunt consignata; narrantur enim a sacris auctoribus plurima impiorum hominum dicta et facta, quae certe in Deum refundi non possunt. Quod praecepta attinet Apostolorum, quae in sacris litteris scripta sunt, discrimen faciendum est inter ea, quae a Christo ipsi acceperunt inter gentes evulganda, juxta illud: *baptizate omnes gentes*, *docentes eos servare omnia*, *quaecunque mandavi vobis*, et ea, quae ab Apostolis Ecclesiam gubernantibus edita sunt. Haec proprie humana sunt et ecclesiastica, et quamvis maximae semper in Ecclesia auctoritatis fuerint, mutationem tamen aut exceptionem patiuntur. Sic lex illa apostolica de abstinendo a sanguine et suffocato per Ecclesiae potestatem abrogata fuit.

Obj. IV. 1.° Auctores sacri non afflatu divino ad scribendum excitati sunt, sed aliunde; nam S. Marcus a fidelibus temporis sui ad illud inductus est; S. Joannes ab Asiae Episcopis; et S. Lucas aliorum, qui ante ipsum scripserant, exemplo. 2.° Si in scribendo fuissent divina inspiratione adjuti, nullus ipsis fuisset in scribendo labor; atqui ingenue fatetur auctor lib. II. Machab., se negotium assumsisse *plenum vigiliarum et sudoris*. Ergo etc.

Resp. ad I. Divinam operationem non excludunt piae fidelium postulationes. Potest enim Spiritus S. ejusmodi vota in cordibus fidelium excitare, aut ipsi scriptori motiva suggerere, quibus potenter ad scribendum impellitur. Utrumque conjungit Clemens Alexandrinus apud Euseb. *a*), cum de Joanne scribit:

---

a) Lib. VI. Histor. cap. XIV.

Ipse divino spiritu afflatus Evangelium familiarium suorum rogatu conscripsit.

Ad II. neg. maj. Sicut gratia humanos conatus non excludit, ita nec inspiratio studium et laborem. Videbimus paragrapho sequente, verborum delectum et structuram plerumque scriptorum sacrorum, imprimis historicorum industriae fuisse permissum.

Scholion. Etiamsi quaedam in Scripturae codicibus hodiernis reperirentur, quae vix aut ne vix quidem conciliari possent; nihil exinde probaretur contra divinam scripturarum originem. Non diffitemur, potuisse in sacros codices in levioribus quibusdam, quae ad fidem et salutem non pertinent, menda quaedam irrepere ex amanuensium oscitantia vel imperitia, quod et auctoritas labefactetur. Illud jam pridem a S. *Augustino a*) observatum fuit: « *Ibi* (in scripturis), ait, *si quid velut absurdum moverit, non licet dicere: auctor hujus libri non tenuit veritatem; sed aut codex mendosus, aut interpres erravit, aut tu non intelligis.* »

§. II.

Qua ratione Scriptura dici possit origine divina.

OBSERVANDA.

I. Jam confutata est a nobis illa interpretum quorundam sententia, quae docet, auctores sacros interdum lumine supernaturali fuisse destitutos, et spiritu humano scripsisse; ex quo illud quoque sequeretur, falsa quaedam in scripturis reperiri posse, et auctores aut fallere potuisse in quibusdam aut falli. Catholici ab hac opinione passim abhorrent, qua optime vident omnem Scripturae vim minui et elevari auctoritatem. Verum quamvis in hoc consentientes sint, quod omnes Scripturae partes divinas esse dicant, non eandem tamen habent sententiam circa hanc divinam scripturarum auctoritatem. Sunt, qui docent, non tantum res et sententias, sed etiam singula verba, imo et apices verborum, stylum et sermonis texturam a Spiritu S. esse. Ita Theologi Lovanienses et Duacenses in censuris anno 1588 contra Lessium aliosque editis. Protestantes, qui nullum fidei fun-

a) Lib. II. cont. Faustum cap. V.

damentum praeter scripturam admittunt, olim passim in ea opinione fuerunt, singula quaeque verba a Spiritu S. dictata esse. Quid Sociniani et Arminiani, quid hodie Protestantes sentiant, et quam longe a Patrum suorum doctrina recesserint, jam ad §. I. notatum est.

II. Anno 1586 Lessius et Hamelius e societate Jesu Theologi sequentes propositiones propugnarunt: 1.° ut aliquid sit scriptura sacra, non est necessarium, singula ejus verba esse inspirata. 2.° Non est necessarium, ut singulae veritates et sententiae sint immediate a Spiritu S. ipsi scriptori inspiratae. 3.° Liber aliquis (qualis forte est liber II. Machabaeorum), humana industria sine assistentia Spiritus S. scriptus, si Spiritus S. postea testetur, ibi nihil esse falsum, efficitur scriptura sacra.

Hae propositiones a Duacensi et Lovaniensi Academia damnatae sunt, quae tamen censura, utpote ex privatis affectibus nata, ab aliis universitatibus, imprimis Parisiensi, rejecta est. Duae priores propositiones, eo sensu intellectae, quo a Lessio expositae sunt, et sublata aequivocatione nihil habent, quod non cum Catholica doctrina optime cohaereat. Eandem sententiam, etiam post latam censuram propugnarunt celeberrimi inter Catholicos interpretes *Bellarminus*, *Cornelius a Lapide*, *Bonfrerius*, *Calmetus*, *Amort*, *Holdenus* etc. aliique, ita ut nostra aetate communis effecta sit. Quod autem postremam propositionem spectat, certum est, eam etiam deleta parenthesi, quae est de II. lib. Machab., defendi non posse; unde neque patronos invenit inter Theologos Catholicos.

III. Ut autem ea, quae ad hanc quaestionem pertinent, probe intelligantur, observandum est, diversos distingui influxus divini gradus. Tribus praecipue modis potest concipi, Spiritum S. sese cum sacris scriptoribus habere: *antecedenter* videlicet, quando S. scriptor nihil de suo addit, sed, quae a Spiritu S. inspirata aut revelata sunt, scribit, ad eum modum, quo discipulus magistro dictante excipit, quae ab eo proferuntur; *concomitanter*, quando Deus modo quidem supernaturali ad scribendum concurrit, ita tamen, ut nonnulla naturalibus scriptoris viribus relinquat. *Consequenter* se haberet Spiritus S., si illud, quod naturali prorsus ratione, absque Spiritus S. ope conscriptum esset, postmodum Spiritus S. approbaret, nihilque in eo falsi con-

tineri testaretur. Gradum inspirationis, qualis in quolibet auctore sacro fuerit, aut in qualibet Scripturae parte, determinare non possumus; neque accurate definire, quid requiratur, et sufficiat, ut Spiritus S. possit dici auctor primarius scripturarum. *Antecedens* ille influxus, de quo diximus, non videtur ubique adfuisse, neque requiritur ad id, ut scriptura origine divina sit; *consequens* non sufficit; *concomitans* autem videtur et requiri et sufficere. Verum in eo explicando non una mihi videtur Theologorum sententia fuisse. *Bonfrerius* ait, Spiritum S. se habere *concomitanter* cum scriptore sacro, quando eum dirigit eo modo, quo quis alterum scribentem oculo dirigeret, ne in re quapiam erraret. Hanc rationem quidam vocant *inspirationem directivam.* Melius *assistentiam directivam* dicerent; inspiratio enim adesse non potest, ubi scriptor sua tantum cogitata litteris consignat, nec quidquam aliud Spiritui S. relinquitur, quam ut scribenti invigilet, et eum non patiatur in scribendo errare. Hinc alii ad hanc inspirationem pertinere asserunt, ut Spiritus S. excitet auctorem ad scribendum, et in scribendo ei suggerat, ut haec potius scribat, quam illa, hunc potius sensum eligat, quam illum.

PROPOSITIO I.

Scriptura sacra vere et proprie inspirata est.

Prob. I. Illa in scripturis admittenda est inspiratio, sine qua non esset verbum Dei; atqui verbum Dei dici non posset, sine vera et proprie dicta inspiratione; id est, nisi Deus auctores sacros ad scribendum impulisset, eisque suggessisset, quid scriberent. Ergo etc.

Prob. II. Iisdem argumentis, quae priori paragrapho attulimus. II ad Timoth. III. expresse dicitur, omnem Scripturam esse inspiratam, vel esse a Spiritu Dei. Ad Roman. III. scripturae vocantur *eloquia* Dei. Spiritus S. dicitur locutus per auctores sacros. Act. I, 16.: *Oportet impleri Scripturam, quam praedixit Spiritus S. per os David.* Porro certum est, Spiritum S. Apostolis promissum fuisse, ut eos *doceret omnia*, ut eis *suggereret omnia;* illis a Christo dictum Matth. X.: *Non vos estis, qui loquimini, sed Spiritus Patris vestri, qui loquitur in vobis.* Ex quo, ut supra ostendimus, necessaria consecutione deduci-

tur, Apostolis etiam scribentibus ita adfuisse Spiritum S., ut illis suggereret, quae scriberent. — Haec omnia egregie evolvit et probat *Melchior Canus* lib. II. cap. XVIII. « Ille docebit vos omnia, ait Christus, et suggeret vobis « omnia, quaecunque dixero vobis; non supernaturalia mo- « do, sed et naturalia suggeret, quae alias humano more « scriberentur: *omnia*, inquit, *quaecunque dixi vobis.* » Et paulo post: « Cum in secunda ad Corinth. epistola « quaedam dixisset Apostolus, quae humano more ab Ec- « clesiae praefecto dici possent, subjicit protinus: *an ex- « perimentum ejus quaeritis, qui in me loquitur Christus?* » Circa veteris Ecclesiae sensum nemini dubium manere poterit, qui antiquorum Patrum testimonia obiter tantum perlegerit. Aliter enim, quam de vera et proprie dicta inspiratione intelligi non possunt. Vid. argum. III. prop. I. prioris paragraphi. *Schaeffer*, institut. scripturisticae, pag. 27 et seqq.

COROLLARIUM I.

Ergo Scriptura non eo tantum sensu inspirata fuit, quod Spiritus S. auctores sacros inter scribendum direxerit, ne errarent.

Prob. Haec sententia non admittit ubique proprie dictam inspirationem. Si Spiritus S. auctores sacros tantum ab errore immunes servasset; Scriptura protegente quidem, sed non afflante Deo scripta esset, et verba humana contineret, non divina; neque superioris esset ordinis, quam Ecclesiae circa fidem definitiones; atqui tamen fatentur adversarii, Ecclesiae circa fidem decreta non esse verbum Dei; ergo nec Scriptura in hac sententia proprie verbum Dei vocari posset.

COROLLARIUM II.

Ad Scripturam sacram non sufficit, ut, postquam humano spiritu scripta fuit, Deus eam approbaverit.

Prob. Juxta hanc sententiam Scriptura non esset verbum Dei; ut enim aliquid verbum Dei dici possit, a Deo originem habeat necesse est; atqui Scriptura, quam Deus tantummodo approbat tanquam erroris expertem, ab eo

non proficiscitur, et nonnisi humanae industriae opus est, ut per se patet. Ergo etc.

PROPOSITIO II.

Non omnia in Scriptura revelante Spiritu S. scripta sunt; nec admittenda est inspiratio proprie dicta ad singula verba et styli modum.

Prob. I. pars. 1.° Revelatio stricte sumta est veritatis prius ignotae facta divinitus manifestatio; atqui haec scriptoribus sacris non semper fuit necessaria; quis enim dixerit, Mosi v. g. necessariam fuisse novam divinitusque factam manifestationem, dum refert Aegyptiacam servitutem, populi liberationem, prodigia etc., cum ipse testis oculatus et pars maxima horum fuerit?

2.° Ipsi auctores sacri, ut sibi fidem concilient, non semper ad novam rerum revelationem confugiunt; sed alias assignant vias, quibus illa, quae scriberent, didicerunt. Sic S. Joannes epist. I. cap. I. ait: *Quod audivimus, quod vidimus oculis nostris, quod perspeximus et manus nostrae contrectaverunt de verbo vitae, testamur et annuntiamus vobis.* S. Lucas in Evangelii sui prooemio: *Sicut tradiderunt nobis, qui ab initio ipsi viderunt et ministri fuerunt sermonis etc.* Auctor libri II. Mach. cap. II.: *A Jasone Cyraenae quinque libris comprehensa tentavimus nos uno volumine breviare.* Ergo etc.

Prob. II. pars. 1.° Si verba singula essent a Spiritu S. inspirata et quasi dictata auctoribus sacris; cur auctor libri II. Mach. se excusat, si minus digne fuerit locutus? 2.° Idem auctor sacer rem eandem alio hinc inde ordine narrat; ita Moses decalogum Exod. XX. et Deut. V. 3.° Evangelistae illud, quod unico modo protulit Christus, varie referunt. Sic Matthaeus et Marcus habent: *Hic est sanguis meus novi Testamenti.* Lucas et Paulus: *Hic calix novum Testamentum est in meo sanguine.* 4.° Eadem SS. Patrum sententia fuit. Sufficiat S. Augustinus, qui lib. II. de consensu Evangeliorum cap. XXVIII. affirmat, in diversitate verborum, quibus usi sunt Evangelistae, non aliud quam sententiam loquentis esse requirendam, ne miseri au-

cupes verborum, apicibus quodammodo litterarum putemus ligandam esse veritatem.

Nota. Quamvis ad singula verba et verborum texturam necessaria non fuerit proprie dicta inspiratio; admittenda tamen est in his etiam specialis Spiritus S. assistentia, in quantum nempe necesse erat cavere, ne S. Scriptores vocibus uterentur sensui exprimendo minus aptis, et ne ineptarum vocum delectus rebus ac sententiis officeret.

ARGUMENTA ADVERSARIORUM.

Argum. I. Si Deus testatur, in aliquo libro, qui humano tantum spiritu conscriptus fuerat, nihil inesse falsi, ejusmodi scriptum merito habetur ut verbum Dei. Ergo haec consequens approbatio sufficit.

Resp. neg. ant. Ad summum esset verbum Dei improprie et quasi per adoptionem; non autem proprie, quales esse Scripturas semper judicavit Ecclesia. Certum tunc esset ex Dei testimonio, librum ejusmodi nihil nisi veri continere, sed liber ipse verbum Dei non esset.

Argum. II. Auctoribus sacris ad omnia necessaria fuit Revelatio. Ergo etc.

Prob. ant. 1.° Omnia, quae in sacris litteris continentur, sunt objectum fidei; atqui nihil de fide esse potest, nisi sit revelatum. Ergo etc.

2.° Auctores hagiographi semota Revelatione discernere non potuissent ex pluribus factis, quaenam seligenda, et ex variis facti adjunctis, quaenam scribenda; ergo indirecta saltem Revelatio ad omnia necessaria fuit.

Resp. ad I. dist. min. Nihil de fide esse potest, nisi sit revelatum aliquo modo, seu in sensu lato, *conc.* Nisi sit stricte revelatum, *neg.* Ut aliquid sit fide credendum, requiritur, ut sit divinae auctoritati innixum; verum ad hoc sufficit inspiratio, quae sine aliqua Revelatione cogitari non potest.

Ad II. Si illum Dei influxum alicui Revelationem indirectam vocare placet, non repugnamus; neque enim de nomine litigandi animus est.

Argum. III. Scripturae et Patres non patiuntur, stylum et vocum ordinem auctoribus attribui. Ergo etc.

Prob. ant. 1.° Psalm. XI. legitur: *Lingua mea calamus scribae velociter scribentis.* Jerem. XXXVI. Baruch ait de Jeremia: *Ex ore suo loquebatur quasi legens ad me sermones omnes istos, et ego scribebam.* 2.° SS. Patres expressis verbis asserunt, unamquamque Scripturae syllabam reconditos habere thesauros, sacros scriptores fuisse veluti Dei calamos aut mera Dei instrumenta. Ita loquuntur *Chrysost.* hom. XVIII. in Gen., S. *Basilius* lib. de Spiritu S., *August.*, *Gregor. M.* aliique.

Resp. Ad I. Etiamsi textus ex Scriptura citati eum haberent sensum, quem adversarii volunt; nihil aliud sequeretur, quam Prophetis plerumque et res et verba a Spiritu S. fuisse revelata, quod nos quoque asserimus.

Ad II. Vel SS. Patres loquuntur de illis scripturis locis, in quibus Prophetiae vel mysteria vel profundiores quaedam sententiae exprimuntur; aut voces considerant, non quoad sonum, sed quoad significationem. Cum autem dicunt, scriptores sacros veluti calamos fuisse in manu Dei, nihil aliud significare volunt, quam eos omnia inspirante Deo scripsisse. Si Deus hominibus utitur tanquam instrumentis, id fit modo, qui naturae creaturarum rationalium convenit. Non cessat usus facultatum naturalium, sed speciali Dei influxu dirigitur ad finem a Deo intentum.

Inst. Testibus Josepho et Philone constans fuit Judaeorum tum veterum, tum recentiorum traditio, quod singula Scripturae verba a Deo fuerint inspirata. Ergo etc.

Resp. Veterum Judaeorum traditionem certo scire non possumus; nam quando dicitur, voces omnes inspiratas esse, saepe nihil aliud exprimitur, quam omnia esse inspirata, quae vocibus exprimuntur. Judaeorum recentiorum ineptias nihil moramur, qui etiam distortos calami ductus in suis codicibus ut divinos venerantur. Nec pluris facimus nugas Cabbalistarum, qui in singulis apicibus mysteria recondita rimantur.

ARTICULUS II.

De sacrarum scripturarum canone.

OBSERVANDA.

I. *Canon* idem est, ac regula. Quando de scripturis agitur, per canonem intelligitur collectio et catalogus librorum, qui tan-

quam sacri et divinitus inspirati habentur. Dicitur *canon*, tum quia sacri codices fidei morumque regula sunt; tum quia ejusmodi catalogus auctoritate legitima confectus fidelibus tanquam regula dabatur, qua libros sacros ab aliis secernere poterant. Notandum est, quod liber aliquis sacer et divinus esse possit, quin sit canonicus. Ad primum sufficit, ut Deum auctorem habeat; ad secundum requiritur insuper, ut ab Ecclesia proponatur tanquam a Deo inspiratus. Sic libri quidam tum V. tum N. T., quos deutero-canonicos vocamus, semper quidem divini fuerunt; at ut canonici non habebantur, nisi postquam ab Ecclesia in canonem relati sunt.

II. Nota est librorum sacrorum in *proto-canonicos* et *deutero-canonicos* distinctio; quinam libri tum V. tum N. T. ad primam aut secundam classem pertineant, in Demonstratione Christiana dictum est. *Eusebius* eos partitur in ὁμολογουμένους *(sino controversia admissos)* et ἀντιλεγομένους *(in controversiam vocatos)*. Alia adhuc notanda est distinctio: inter libros *canonicos*, *ecclesiasticos* et *apocryphos*. *Canonici* passim a Patribus vocabantur illi, qui in canonem divinorum scriptorum relati erant; *ecclesiastici*, qui auctoritate Ecclesiae in conventibus publice legebantur, etsi divini non essent, aut nondum in canone scripturarum dedicati. Vox *apocryphus* non eundem semper et apud omnes sensum habuit; ἀπόκρυφος idem est, ac *occultus*, *absconditus*, ἀπὸ τοῦ ἀποκρύπτειν, quod est abscondere, celare. Hinc apocryphi primum vocabantur illi libri, qui occultam Sapientiam continebant: Patres deinde hoc nomen saepe illis tribuerunt, quos tanquam suppositios habebant, et quos Ecclesia, quia ab Haereticis fabricati erant, et res falsas aut saltem incertas et dubias continebant, a publicis usibus arcebat. Hinc *Ruffinus* in symbolo libros, qui in Ecclesia legebantur, etsi in canone non essent, non tamen censet inter apocryphos. Alii tamen non raro sub apocryphorum nomine omnia illa comprehendunt, quae publicam Ecclesiae auctoritatem non habebant, quia divina illorum origo propter aliquorum dissensionem adhuc quibusdam quasi tenebris tegebatur.

III. Canon Ecclesiae Catholicae omnes libros tum *proto-* tum *deutero-canonicos* complectitur. Horum librorum indicem confecit Concil. Trid. Sess. IV., in decreto de canonicis scripturis.

Concilium solenne hoc decretum emisit, non ut Catholicorum dissidia conciliaret, aut anxios adhuc et dubios animos firmaret; unus tantum erat fixusque omnium Ecclesiarum canon; sed ut antiquam et generalem totius Ecclesiae doctrinam contra Novatores stabiliret. Igitur adscripto librorum sacrorum indice sic concludit: *Si quis libros ipsos integros cum omnibus suis partibus, prout in Ecclesia Catholica legi consueverunt, et in veteri vulgata latina editione habentur, pro sacris et canonicis non susceperit, anathema sit.*

IV. Canon Acatholicorum diversus est pro sectarum et temporum diversitate. Protestantes omnes libros deutero-canonicos V. T. e canone expungunt. Lutherus ejusque asseclae omnes quoque libros deutero-canonicos N. T. repudiant, nimirum epistolam ad Hebr., epistolas Jacobi et Judae, secundam Petri, secundam et tertiam Joannis et Apocalypsin. Contra vero Calvinistae hos omnes libros admittunt. Id tamen non omittendum, fixam non esse inter Protestantes circa scripturarum canonem sententiam. Recentiores, qui inter ipsos orthodoxi vocantur, plerosque deutero-canonicos N. T. admittunt. Alii autem, quos heterodoxos merito appellant, plures etiam proto-canonicos rejiciunt. En quam male consultum sit Religionis unitati in Haereticorum coetibus! Non cessant illi scripturas appellare, tanquam unicam fidei regulam; at ex scripturis expungendum decernunt pro libitu, quaecunque cum eorum erroribus non consentiunt, aut quae fastidit carnalis et superba sapientia. Neque mirum videri debet, id ab hominibus fieri, qui Ecclesiae auctoritatem respuunt, et, sicut in aliis doctrinae punctis, sic etiam in statuendo scripturarum canone nihil certi fixique habent. (2)

His nunc brevis annectenda est canonis historia.

Canon Judaeorum.

Antiquissima erat apud Judaeos et ad ipsa reipublicae incunabula pertingens, illa sacrorum librorum collectio, quae *Pentateuchus* ideo vocabatur, quia quinque Mosis volumina continebat. An alius ante solutam captivitatem Babylonicam scripturarum canon confectus fuerit, valde incertum; permansit tamen in synagoga constans traditio, qua Judaei edocebantur, quinam inter

libros illos, qui post Pentateuchum scripti fuerunt, ut divini habendi essent.

Statim post captivitatem Babylonicam sacros libros collectos et in indice aliquo conscriptos fuisse, constans fert Judaeorum et Christianorum consensio. Communis quoque sententia est, Esdram hujus collectionis auctorem fuisse. Narrat enim Josephus lib. I. contra Appionem: « Hunc esse gentilium suorum morem, « ut, si quae ingruant bella, pace demum composita veteres « scripturae a superstitibus sacerdotibus recognoscantur, rele- « gantur et renoventur; nec unicuique de rebus sacris scripta « in vulgus edere fas esse, sed Prophetis solum, qui Dei in- « stinctu et praeterita et praesentia sciunt. Hinc duo solum et « viginti sacra volumina, et ea sibi usquequaque consentanea « gentem suam usurpare, veterem omnem anteacti temporis « memoriam complexa, a Mosis usque temporibus ad Artaxerxis « Longimani aetatem scripta; ab hac vero aetate singula fuisse « relata in litteras, sed eandem, quam superiora, fidem minime « esse consecuta. » Ex his liquet, tempore Artaxerxis editum fuisse canonem. Porro nemo occurrit, cui potiori jure hic canon adscribi debeat, quam Esdras, vir patriae antiquitatis et sacrarum scripturarum longe peritissimus. *Scriba velox in lege Mosi*, ut Esdrae ipsius verbis utamur *a*); *scriba eruditus in sermonibus et praeceptis Domini et caeremoniis ejus in Israël.* Et ut in epistola compellatur ab Artaxerxe *b*): *Scriba legis Dei coeli doctissimus.* Hic ad instaurandum templum Domini ab Artaxerxe Jerosolymam missus est, atque ipse in numero est sacrorum auctorum. Ita tamen in hoc magno et difficili opere Esdram versatum fuisse credimus, ut omnia jussu et auctoritate magnae Synagogae facta fuerint, quae conquirendorum et instaurandorum librorum sacrorum provinciam Esdrae demandaverat, et peracto labore expensum opus comprobavit, et publico usui consecravit. Vid. *Huet.* propos. IV. de canone libror. sacror.

Certum est, ut ait S. Hieronymus in prologo galeato, Esdram primum Chaldaicos characteres pro universa Scriptura adhibuisse, cum usque ad id tempus iidem Samaritanorum et Hebraeorum characteres fuerint; et quomodo viginti duo elementa

a) I *Esdr.* VII, 6. 11. *b*) Ibid. v. 12.

sunt, per quae scribimus hebraice, ita quoque Scripturam in viginti duo volumina distinxisse. Quinam autem illi viginti duo libri fuerint, accurate definiri potest. Josephus summatim tantum libros numerat; scilicet V. libros Mosis, XIII. Prophetas et IV. libros morales. *Melito Sardensis*, saeculi II. scriptor, *Origenes* et S. *Hieronymus* in prologo eosdem libros recensent, qui in nostris Bibliis hebraicis continentur, et quos *proto-canonicos* antiqui foederis appellamus; pro hac sententia stant etiam versiones graecae LXX. *interpretum*, *Aquilae*, *Theodotionis et Symmachi*. Notandum tamen, quod Melito librum *Esther* omiserit. Origenes XII. minores Prophetas praeteriit quidem; verum illud incogitanter factum fuisse ex eo liquet, quod ipse, antequam libros canonicos enumeret, viginti duos esse dicat; cum tamen omisso illo XII. Prophetarum volumine nonnisi viginti et unus sint.

Quaeritur nunc, quam ergo auctoritatem in antiqua synagoga habuerint libri, qui deutero-canonici dicuntur? Fatemur, eos in Judaeorum Palaestinorum canone nunquam fuisse. Hi siquidem Religioni sibi duxerunt, in canonem ab Esdra et magna Synagoga divulgatum manus inferre, neque illis viginti duobus voluminibus aut addere aliquid, aut demere ausi sunt. Verum de his plura in responsionibus ad objecta. An Judaei Hellenistae eos in canonem suum retulerint, disputatur. Doctiss. *Turneminius* solidis argumentis probat *Hellenistas* et *Alexandrinos*, qui per totum late Orientem diffusi erant, omnes illos V. T. libros, quos Catholici admittunt, sine discrimine pro canonicis habuisse.

Canon Christianorum.

Vetus Testament. Primi Christiani canonem librorum V. T. a Christo et Apostolis acceperunt, nec alium quam Judaei Hellenistae habebant, qui libros etiam deutero-canonicos inter hagiographos numerabant. Ex hoc Jesu Christi et Apostolorum testimonio orta est constans Ecclesiae traditio, quae quidem aliquo tempore quasi obnubilata videbatur; sed mox disjectis tenebris per totum orbem clarior effulsit, per unanimem Ecclesiarum consensum. Si qua inter Patres primorum saeculorum dissensio reperitur, ea exinde videtur ortum habuisse, quod nonnulli

a primaeva Apostolorum traditione recedentes canonem illum secuti fuerint, quem Hebraei in Palaestina servabant, cujus rei fuit hujusmodi origo.

Melito Sardensis Episcopus, qui labente secundo Ecclesiae saeculo floruit, primus discrimen posuit inter libros, qui in Christianorum conventibus legebantur. Nam cum scripturarum canonem debuisset ab Ecclesia repetere, ipse in Palaestinam profectus Judaeos consuluit, novumque librorum sacrorum canonem edidit ad Hebraeorum canonem compositum; quamvis ne hunc quidem integrum adhibuerit, quia librum *Esther*, etsi a Judaeis receptum, plane omisit. Fecit Melitonis auctoritas, ut circa libros, quos ille catalogo suo haudquaquam adscripserat, controversiae nascerentur, et ansa praeberetur quibusdam dubitandi, an pro canonicis eos habere oporteret. Id tamen non obstitit, quominus illi ipsi libri, quos Melito omiserat, etiam in Orientis Ecclesiis ut antea legerentur; hoc unum novo suo canone effecit, ut aliquid deinceps discriminis statueretur inter libros in canone Judaeorum contentos, et illos, qui ab eo aberant. Priores nempe, quorum divina origo nunquam in controversiam deducta, imo constanti et unanimi tum synagogae, tum Ecclesiae auctoritate comprobata erat, prae caeteris aptiores habiti sunt, ad Judaeos, Incredulos et Haereticos revincendos.

Novum Testament. Ecclesia ab initio canonem librorum N. T. non habuit; inde factum, ut aliquorum divina origo fuerit in dubium vocata. Verum, cum pace Ecclesiae reddita institui potuit diligentior disquisitio antiquae traditionis, quae in plerisque Ecclesiis, imprimis in apostolicis vigebat; canon confectus est, qui praeter libros homologumenos etiam antilegomenos utriusque foederis complectebatur, et quem tanquam communi Ecclesiarum traditioni consentaneum omnes receperunt Ecclesiae.

Eusebius hist. Eccl. lib. III. c. XXV. triplicis generis libros N. T. distinguit. Prima classis eos complectitur, quorum divina origo nunquam in dubium vocata fuit. Secunda illos, qui eundem Ecclesiarum consensum non habebant, atque hi iterum duplicis generis erant. Alii, quorum auctoritas, quae aliquo tempore vacillare videbatur, postea totius Ecclesiae consensu et auctoritate confirmata est; hique illi ipsi libri sunt, quos *deuterocanonicos* vocamus. Alii, qui quamvis a Patribus quibusdam ut

divini citati, et a bonis auctoribus editi fuerint, et utilitatem etiam afferre possint legentibus, tamen inspecta propius traditionis regula a canone exclusi sunt. Tales sunt *liber pastoris*, *epist. S. Barnabae*, epistolae duae S. *Clementis*. Tertia classis libros continet falsos, ab Haereticis aut Rabbinis compositos ac nomine scripturarum theopneustarum editos. Ad hanc classem pertinent plurima Evangelia falsa, quae olim circumferebantur, acta Apostolorum nominibus inscripta, Apocalypses etc. Primum nunc agemus de canone in genere, tunc de libris deutero-canonicis veteris et novi Testamenti.

§. I.

De canone in genere.

PROPOSITIO.

Canon Catholicorum sive Concilii Tridentini legitimus est, et omnes, qui in illo continentur, libri omnesque librorum partes ad sacras et divinas scripturas pertinent.

Prob. Tota haec quaestio Ecclesiae judicio decisa est; cumque in decursu judicii hujus infallibilitatem, etiam non considerata librorum deutero-canonicorum auctoritate, probabimus; nihil contra hunc argumentandi modum inferre possent Protestantes. Attamen ne a stricto ordine, quem nobis proposuimus, aliquo modo discedamus, ita argumentum instituimus:

Concilium Trid. in texendo canone orthodoxorum Patrum exempla secutum nihil aliud decrevit, quam quod ex perpetua et communi traditione tota tenebat Ecclesia. Ergo ejus judicium irreformabile est et nulli errori obnoxium. Ergo admittendus est etc.

Prob I. ant. 1.° Eosdem libros, quos Canon Tridentinus habet, an. 397 in Canonem suum retulit Concilium Carthaginiense III. ex 44 Episcopis congregatum, cui etiam S. *August.* interfuit. Canone XLVII. ita loquitur Concilium: « *Placuit, ut praeter Scripturas canonicas nihil legatur sub nomine divinarum scripturarum; sunt autem canonicae Scripturae etc.* » Recensitis deinde sacris libris eodem ordine, quo in nostra Vulgata habentur, ut ostendat, se eam

doctrinam ex traditione hausisse, addit: « *A Patribus ista accepimus in Ecclesia legenda.* »

2.° Cum ex votis Carthaginiensis Concilii index ad occidentales Episcopos delatus esset, ut ab illis, praecipue a Romano Pontifice confirmaretur; *Innocentius* I. eum suo et Sedis Apostolicae, imo et totius occidentalis Ecclesiae nomine approbavit, in epistola ad Exuperium Episc. Tolosanum an. 405 data; atque similiter doctrinam hanc ex traditione se hausisse ait. Quis autem dubitet, Romanam Ecclesiam, cujus incorruptam in docendo puritatem et constantiam antiquissimi Patres agnoverunt, quae in hoc maximi momenti articulo tam constanter docuit, a SS. Petro et Paulo accepisse?

3.° Eum librorum Canonem recenset Concilium Rom. an. 494 sub Gelasio Papa celebratum.

4.° S. Aug. lib. XXII. de doctrina Christ. cap. VIII. positis ante regulis ad discernendas scripturas sacras, Canonem subnectit, qui eosdem nec plures nec pauciores libros complectitur, quam in Conc. Trid. numerati sunt.

5.° Quam generalis fuerit a primis saeculis Ecclesiarum consensus circa libros deutero-canonicos, probatur ex antiqua versione itala, quae Apostolorum fere temporibus confecta creditur, et a latinis Ecclesiis universaliter fuit usurpata. In illa versione omnes libri deutero-canonici inter divinas scripturas numerantur.

6.° Magnum his argumentis pondus accedit ex consensu Ecclesiarum orientalium, quae omnes eundem, ac Concilium Trid., Scripturarum Canonem admittunt; quamvis inter eas reperiantur, quae a quinto jam saeculo ab Ecclesia Catholica scissae sunt; quales sunt Nestorianorum, Jacobitarum vel Eutychianorum sectae. In Concilio, quod anno 692 Constantinopoli in Trullo habitum est, et cui quatuor Patriarchae cum plus quam CC. Episcopis Orientis adfuerunt, in numerum Canonum orientalis Ecclesiae recepti quoque sunt Canones Conciliorum Carthaginiensium, inter quos et ille continetur, quem superius citavimus. Quod autem Ecclesia orientalis in hac doctrina constanter permanserit, patet ex illa responsione, quam Synodus Jeroso-

lymitana anno 1672 sub Dositheo Patriarcha celebrata Protestantibus dedit, qui Graecos ad partes suas trahere tentarunt. Numeratis Scripturae libris iisdem, quos in Tridentini decreto legimus, addit Synodus: *Hos omnes judicamus esse canonicos, et sacram Scripturam confitemur, quoniam eos tradidit antiqua consuetudo, seu magis Ecclesia Catholica.*

Prob. II. consequentia. Principium, quod Ecclesia in texendo scripturarum canone secuta est, certum est et infallibile. Nam cum Ecclesia indefectibilis sit et imprimis Ecclesia docens infallibilitatis praerogativa insignita fuerit a Christo, ut in parte prima probatum est; cumque certum sit, Ecclesiam universam ante Novatorum tempora circa librorum sacrorum Canonem nihil aliud docuisse, quam quod a Concilio Tridentino postmodum solemni decreto stabilitum est: sequitur, Canonem Tridentinum tanquam certam et infallibilem fidei regulam habendum.

ARGUMENTA ADVERSARIORUM.

Objiciunt I. *contra argumenta in probationem allata.* 1.° Canon ex Concilio Carth. III. citatus illius Concilii non est; nam in fine Canonis ita legitur: *Hoc etiam fratri et consacerdoti nostro Bonifacio vel aliis earum partium Episcopis innotescat.* At *Bonifacius* tempore illius Concilii Ecclesiae Romanae Episcopus non fuit, sed *Siricius.* 2.° Decretum sub Gelasio in Concilio Romano editum multis spurium videtur. 3.° Epist. Innocentii I. ad Exuperium dubiae est auctoritatis. Ergo etc.

Resp. ad 1.^{m} Quae in objectione citantur, ad Canon. 47. Concilii Carthag. III. non pertinent; idque ex sequenti Canone 48. manifeste colligitur, ubi consulendus dicitur *Siricius*, qui eo tempore Romae Pontifex erat. Notandum autem, Canonem, quem in probationem adduximus, in illa collectione Canonum Carthaginiensium contineri, quae facta est a Synodo Carth. VI. anno 419 sub *Bonifacio* I. celebrata, cui S. Augustinus pariter interfuit. Hanc deinde collectionem non Occidens tantum, sed et orientalis Ecclesia recepit. Hinc probabile admodum est, additamentum illud Concilii Carthaginiensis VI. esse, et postmodum scriptoris vitio canoni Concilii III. fuisse annexum.

Ad 2.m Decretum Gelasii Papae spurium esse, nemo unquam asserere ausus est. Objicit *Cavaeus*, illud a nonnullis Damaso attribui, sit ita: tanto erit antiquius et dignius veneratione.

Ad 3.m Celeberrima Innocentii I. epistola ad Exuperium in collectione Dionysii exigui, qui saeculi VI. scriptor fuit, continetur; et omnium eruditorum judicio genuina est.

Inst. Nec Canon Concilii Carthaginiensis nec decretum Gelasii cum Canone Trid. consentiunt; Canon enim Concilii Carth. omittit librum *Baruch*; Gelasii Canon unum tantum Machabaeorum librum continet, omisso quoque libro *Baruch*. Ergo etc.

Resp. 1.° Notum est, librum *Baruch* prioribus saeculis sub nomine Jeremiae citatum fuisse; id inter alios testatur S. August. 2.° Gelasius in decreto unum commemorat librum Machabaeorum, sicut unum librum Esdrae. Hunc morem Judaei in Canone suo secuti sunt; ut videri potest in prologo galeato S. Hieronymi, qui cum libros hagiographus recenset, de libris Esdrae ita loquitur: *Octavus Esdras, qui et ipse similiter apud Graecos et Latinos in libros divisus est.*

Obj. II. Antiquissimi Patres et Scriptores ecclesiastici illos tantum libros tanquam divinos et canonicos habebant, qui in Canone Esdrino descripti erant. Ergo etc.

Prob. 1.° *Melito* Episc. Sardensis, doctissimus saeculi II. scriptor, qui primus inter Patres catalogum librorum V. T. texuit, libros tantum proto-canonicos recenset. 2.° SS. Patres libris in Esdrae canone contentis passim majorem ac caeteris auctoritatem attribuunt. 3.° S. *Hieronymus* in prologo galeato ait, quidquid extra hos libros est in Canone Esdrae contentos, *inter apocrypha esse ponendum*. Ergo etc.

Resp. ad 1.m *Nego Consequent.* Melito Scripturarum V. T. Canonem a Judaeis accepit in Palaestina degentibus; ipse autem fatetur, suum scripturarum indicem ab Asiaticarum Ecclesiarum traditione discrepare. Ergo Melito traditionis ecclesiasticae limites transiliit immoderatae critices licentia; fecitque auctoritate sua, ut in Orientis Ecclesiis dubia quadam circa libros in Canone Hebraeorum non contentos orirentur. Qua in re major sane, quam decuisset, ratio illius habita est; nam quamvis doctrinae laude floruerit, multumque scripserit, in errores tamen etiam

non leves lapsus est; atque in ipso Canone, quem texuit, novum errorem deprehendimus; quia librum Esther integrum omisit, quamvis in veteri Canone contentum.

Ad 2^m. *Respond. disting. Anteced.* Majorem attribuunt auctoritatem externam, imprimis quando ipsis cum Haereticis et Judaeis res erat; *conc.* Majorem attribuunt auctoritatem internam, et quando cum Catholicis agebant; *negq.* Si Patres discrimen aliquod ponunt inter libros in Canone Judaeorum adscriptos et illos, quos deutero-canonicos appellamus; hisque minorem prae illis auctoritatem attribuunt; non loquuntur de divina librorum origine, quam deutero-canonicis non abjudicabant, sed de illa auctoritate externa, quam scripturae ab Ecclesia recipiunt; nam, uti jam observatum est, potest liber aliquis in se divinam habere auctoritatem, quamvis eam nondum habeat quoad nos; quia nondum aliquid certi ab Ecclesia constitutum est. Caeterum, quod Patres cum Judaeis et Haereticis disputantes libentius ad libros proto-canonicos appellaverint, id mirum videri non debet: an non idem et nobis accidit, quando cum Protestantibus congrediendum est? Libentius enim argumenta ex illis libris desumimus, quorum divinam originem et ipsi admittunt. Quis ex eo concludet, minorem esse apud nos librorum deutero-canonicorum auctoritatem?

Ad 3^m. Vox apocrypha, ut in praenotatis dictum est, saepe nihil aliud significat, quam opus, cujus canonicitas nondum extra omne dubium posita est. Quod S. Hieronymus scripturas V. T. etiam in Canone Esdrino non contentas ut sacras habuerit, ex aliis ejus libris dignoscitur. Sic de libro Judith epist. LX. haec habet: *Ruth, Esther, Judith tantae gloriae sunt, ut sacris voluminibus nomina indiderint.* Librum Tobiae ex hebraeo in latinum vertit, et in praefatione ad eundem librum *Pharisaeos* vocare non dubitat, qui illum rejiciunt.

Inst. Canon Apostolorum 84us in catalogo librorum sacrorum omittit libros *Tobiae*, *Judith* et *Ecclesiastici*. Iidem libri desunt in Canone 60mo Concilii *Laodicensis* an. 372 celebrati, quod insuper libros Sapientiae, Baruch, Machabaeorum et Apocalypsin rejicit.

Resp. ad 1^m. Quid de Canonibus Apostolorum censendum sit, in historia juris can. dicitur. In decreto Concilii Rom. sub

Gelasio legitur: *Liber canonum Apostolorum apocryphus.* De Canonis illius auctoritate ex eo judicare licet, quod tres libros Machabaeorum recenseat, et Clementis epistolas duas et ordinationes divinis libris accenseat.

Ad 2.m Concilium Laodicenum, quamvis excellentes de disciplina canones condiderit, tantae tamen auctoritatis non est, ut Ecclesiae Romanae, imo et universalis Ecclesiae traditioni officere possit. Provinciale tantum erat ex 22 Patribus constans. Cur omnes fere libros deutero-canonicos in catalogo omiserit, nescimus. Verum id falso omnino asseritur, libros illos a Concilio fuisse rejectos. Atque hoc in genere notandum est, argumenta adversariorum negativa tantum esse, nostra autem positiva. Nullibi dicitur, libros deutero-canonicos ad scripturas non pertinere; nullibi divinitas horum librorum impugnantur; mancus tantum erat quorundam Patrum aut Ecclesiarum particularium catalogus; quod utique mirum videri non debet; difficillimum enim fuit, saeviente persecutione Scripturae libros omnes per totam Ecclesiam divulgare aut ante artis typographicae inventionem numerum exemplariorum augere; neque tum Scriptura integra in unum volumen compacta prodierat, sed sparsa erant singula volumina et separatim edita.

Obj. III. Si primi fideles ex Apostolorum traditione sciverunt, libros deutero-canonicos V. T. divinae esse auctoritatis; si adeo consentientes in hoc habuerunt Judaeos, imprimis Synagogas graecas late per orbem diffusas; non intelligitur, cur illi libri non ubique et constanter tanquam divini habiti fuerint. Ergó etc.

Resp. I. neg. conseq. Plurima ejusmodi sunt, quae licet primitus revelata fuerint et in traditione fundata, nihilominus postea a quibusdam Patribus vel Ecclesiis in dubium vocata sunt, quin ejus rei ratio dari possit. Pauca iis imprimis saeculis scriptis consignata sunt; quae autem scripta fuerant, ut plurimum temporum injuria interierunt. Protestantes nobiscum admittunt doctrinam de valore baptismi ab Haereticis collati tanquam in Revelatione fundatam; tamen plures doctissimi Patres eam impugnarunt.

Resp. II. neg. ant. Quod libros attinet V. T., quos deutero-canonicos appellamus, notandum est, Judaeos sibi semper reli-

gioni duxisse, in Canonem ab Esdra divulgatum manus inferre. Quando itaque, evulgato jam hoc Canone, detecti sunt libri *Baruch*, *Tobiae*, *Judith* et ampliores *Danielis* et *Estheris* codices; quando postmodum *Sapientiae* liber in lucem prodiit, et *Jesus filius Sirach* suum *Ecclesiasticum* scripsit, et auctores *librorum Machabaeorum* suos singuli libros ediderunt; magna quidem his scriptis exhibita est reverentia, attamen in Canonem relati non sunt. Cujus rei ratio alia non fuit, quam quod, ut Josephus ait *a*), continua non fuerit Prophetarum successio; nam Prophetam exspectabant Judaei, qui de librorum istorum divinitate decideret, eosque Canoni divinorum librorum insereret. Quod autem Judaei nullo Prophetarum oraculo potuerunt, quia nullus ab eo tempore Propheta surrexit, id Christiani a Christo et Apostolis acceperunt, quorum testimonio librorum illorum divina origo extra omne dubium collocata est. Unde postmodum leviores illae controversiae ortae sint, quae apostolicam traditionem aliquo tempore in Oriente obnubilarunt, jam ostensum est.

Inst. Si libri deutero-canonici N. T. genuinus essent Apostolorum foetus, eos ab his accepisset Ecclesia; et nunquam potuisset esse dubio locus. Ergo etc.

Resp. Si libri deutero-canonici Apostolorum foetus non sunt, non intelligitur, quomodo potuerint in plurimis et insignioribus Ecclesiis tanquam apostolici servari, tantamque sibi conciliare auctoritatem, ut tandem ab Ecclesia universa in numero divinorum librorum collocarentur: Certe antiquissimorum Patrum testimonia et multarum Ecclesiarum, imprimis Romanae, constans traditio argumentum positivum sunt, quod levibus quibusdam et negativis argumentis dilui non potest; praecipue cum rationes plures afferri possint, cur nutare aliquo tempore visa sit librorum istorum auctoritas. 1.° Inter epistolas deutero-canonicas aliae breviores erant, et ad privatas tantum personas directae; inde factum est, ut multis particularibus Ecclesiis diu ignotae manserint; aliae eo ipso, quod ad omnes Ecclesias directae fuerint, ad nullam specialius pertinebant; ideo autographum diu delitescere potuit, vel etiam omnino interire. 2.° Forsan Patres aliqui ideo anxii haerebant et dubii, quod in illis libris quaedam nimis ob-

a) Lib. I. contr. Appionem.

scura reperiebant, quae vel aliis canonicis scripturis repugnare videbantur, vel ab Haereticis in malum sensum detorquebantur. 3.° Hic quoque valent, quae supra diximus de modo evulgandi scripta ante typographiae inventionem. Neque collecti tunc habebantur libri etiam N. T., sed separatim editi. 4.° In illa colluvie falsarum scripturarum, quas Haeretici per omnes Ecclesias spargebant, necessarium visum est Patribus, summam in secernendis sacris libris diligentiam adhibere; maluerunt enim dubitare de veris, quam periculo se exponere, falsa et ab Haereticis conficta in locum assumere sacrarum scripturarum.

§. II.

De libris deutero-canonicis veteris Testamenti.

PROPOSITIO.

Omnes libri V. T., qui deutero-canonici vocantur, divinae originis sunt.

Prob. I. Omnes libri aut librorum partes, prout in nostra Vulgata editione habentur, pertinent ad Canonem librorum sacrorum a Concilio Tridentino promulgatum; atqui ille Canon legitimus est et tanquam fidei regula admittendus, ut ex prop. praeced. patet. Ergo etc.

Prob. II. Certum est, libros V. T., quos deutero-canonicos appellamus, ante Christi et Apostolorum tempora a Judaeis in magno honore habitos fuisse; atque ideo tantum non eandem cum caeteris habuisse auctoritatem, quia Judaei Prophetarum judicium in re tanti momenti expectabant. Quod autem Judaei a Prophetis discere non poterant, quia ipsis fatentibus series Prophetarum defecerat; id Ecclesia Christiana a Christo et Apostolis accepit; quod probatur tum ex eo, quod illi libri non secus ac protocanonici in Evangeliis et scriptis apostolicis frequenter citentur; tum ex Patrum testimoniis, qui illos laudant tanquam sacros et divinos; tum ex traditione omnium fere Ecclesiarum, imprimis Romanae, ac totius Occidentis, quae in accepta semel ab Apostolis doctrina nunquam titubarunt. Quantum autem haec Romanae Ecclesiae traditio a primis saeculis pondus habuerit, ex testimonio constat antiquissi-

morum Patrum. Inter alios S. Irenaeus lib. III. scribit: *Traditione Romana ab Apostolis accepta et ad nos usque per Apostolorum traditionem continuata omnes illos confundimus, qui conventus spurios et illegitimos celebrant.* Ergo etc. Conf. *Huetium* in demonst. Evang. propos. IV. *Bellarm.* de verbo Dei lib. I. cap. VIII. et sep. Praeloquia *Bonfrerii* cap. III. tom. III. Menochii edit. Venet. pag. 5. etc. *Turneminii* Dissertationem de libris deutero-can. V. T., eod. tom. III. Menoch. pag. 58. Opus maj. D. *Wiest.* tom. III. §. 313. etc.

Nota. Aperta est etiam in hac parte mala fides Protestantium, qui libros deutero-canonicos V. T. rejiciunt, quia in antiquo Canone Judaeorum non reperiuntur, cui tamen inseri non poterant, quia vel scripti non erant, vel tum primum detecti, quando clausus erat canon et quasi sigillo magnae synagogae obsignatus. An non ridendos se aliquo modo praebent, cum veteri Synagogae majorem in hoc genere auctoritatem tribuunt, quam Ecclesiae a Christo institutae, cui scimus peculiarem Spiritus S. assistentiam a divino institutore promissam? Concilium Tridentinum, cum suum de canonicis scripturis decretum condidit, morem secutum est omnium, quae antea fuerant, Conciliorum; ut nempe explorata fide totius per orbem dispersae Ecclesiae id retinendum et fide Catholica credendum decerneret, quod jam a multis saeculis omnes ubique Ecclesiae cum summa consensione tenebant.

Constituta nunc generatim Canonis nostri auctoritate opus non esset de libris, qui in controversiam adducuntur, singillatim agere, ac quae contra singulos ab adversariis opponuntur discutere. Verum cum haec ad eruditionem sacram quam maxime pertineant, neque aliena sint ab instituto Theologiae dogmaticae, non putavimus ab hac tractatione omnino abstinendum; sunt enim inter hos libros quidam, quos Protestantes in odium magis Catholici dogmatis, quam veritatis studio respuunt. Hic nempe quovis tempore extitit Haereticorum genius, ut quidquid contrarium suo dogmati viderant, vel eraderent, vel etiam integre repudiarent.

ARGUMENTA CONTRARIA.

Liber Tobiae.

Argum. I. Liber Tobiae ante Esdram scriptus est; ergo in Canonem procul dubio relatus fuisset, si Esdras et Synagoga divinam illi originem attribuissent.

Resp. neg. conseq. Ideo in Canonem relatus non est, quia in remotissimis oris conscriptus in ea temporum calamitate Esdrae adhuc ignotus erat. Hunc librum S. Hieronymus ait*a*) a Judaeis inter hagiographa numeratum fuisse. Ipse eum ex chaldaeo sermone in latinum transtulit: *Melius esse judicans Pharisaeorum displicere judicio, et Episcoporum jussionibus deservire.*

Argum. II. Liber Tobiae multa continet, quae Spiritum S. auctorem habere non possunt, quia aut inter se aut cum populi Israëlitici historia pugnant, aut aperte Asiaticas fabulas redolent. Huc imprimis pertinent, quae de Asmodaeo Daemone narrantur, et de monstro illo aquatili, quod exivit ad devorandum Tobiam, et de singulari virtute, quae felli hujusce piscis et fumo cordis ejus attribuitur.

Resp. I. Sacra auctoritas hujus libri iis constat testimoniis, ut vix intelligatur, quomodo possit in dubium revocari. — Ubi autem de hac divina auctoritate ex certis argumentis constat, ea difficultatibus quibusdam ex ipso libro petitis labefactari minime potest. Hinc contemni possent omnes adversariorum obtrectationes, quin veritas exinde quidquam pateretur. Advertant, quaeso, Protestantes iisdem objectionibus caeteros quoque peti Scripturae libros, de quorum auctoritate inter omnes convenit Christianos, ne ipsis quidem Evangeliis exceptis. Aut an haec forsan consecutio eos non deterret? Si ita res est, jam superfluum ert, ut de canone librorum sacrorum cum eis disputemus, cum ne proto-canonicorum quidem auctoritas sat firma illis sit, et sacra.

Resp. II. Diversas vias inierunt interpretes, ut ab his difficultatibus se expedirent. Quidam dicunt, omnia speciali et supernaturali providentia contigisse, neque quaerendam esse solutionem, ubi patet, Deum intervenisse omnipotenti auxilio. Alii, imprimis inter recentiores interpretes totam narrationem parabolam esse censent; vel historiam quidem quoad substantiam ad-

---

a) Praefat. in Tobiam.

mittunt; librum autem, qualem nunc habemus, a recentiore Judaeo hellenista ex commentariis ab utroque Tobia conscriptis exaratum dicunt, et fictionibus quibusdam pro temporum illorum genio exornatum. Ultro concedimus, ad prodigia recurrendum non esse, ubi alia argumenta suppetunt; neque prodigiorum obtentu omnem in enodandis difficultatibus laborem abjiciendum. Verum neque id diffitemur, liberiorem recentiorum quorundam interpretandi rationem nobis videri ab Ecclesiae sensu valde discrepare, neque satis consulere scripturarum dignitati. Sed ista in genere dicta sufficiant. Argumenta adversariorum singillatim excussa et confutata habentur in optimis doctissimisque Catholicorum interpretibus. Consulantur auctores jam citati aliique maturioris et solidioris ingenii viri, qui sancta sancte tractare consueverunt. *Calmet*, in hunc librum. *Bible d'Avignon* Tom. V. Préface sur le livre de Tobie. *Goldhagen* Tom. II. introd. in Script. pag. 135. *Bible vengée* Tom. IV. pag. 279 etc.

Liber Judith.

Objiciunt. Liber Judith dubiae admodum fidei fuit apud Judaeos et in vetere Ecclesia. Praeterea quae in hoc libro gesta narrantur, cum temporum illorum historia conciliari non possunt. Ergo etc.

Resp. ad I. Quemadmodum ea, quae libri hujus auctoritatem impugnare videntur, eadem propemodum sunt, quae libro Tobiae objiciuntur; sic etiam iisdem fulcitur argumentis. Hieronymus in Praefatione in hunc librum ait, eum apud Judaeos inter hagiographa legi. SS. Patres antiquissimi Juditham summis laudibus celebrant; imo ex S. Hieronymo discimus loco citato, synodum Nicaenam illum in numero sacrarum scripturarum computasse.

Resp. ad II. Non negamus, quosdam falsis, quae proposuere, systematibus ansam dedisse adversariis, librum hunc impugnandi; verum hoc non libri, sed interpretum illorum vitium est. Si Bethuliae liberationem in annum 28 regis Manassis conjicimus, qui decimus tertius fuit Assaradonis, quem auctor libri Judith Nabuchodonosorem vocat; difficultates omnes evanescunt. Plura videri possunt apud interpretes. Si opponitur, in graeco codice addi cap. V., quod eo tempore templum fuerit solo aequa-

tum, id autem ante captivitatem Babylonicam non contigisse; respondetur 1.° haec verba in Vulgata non legi. 2.° Graecam phrasin: *ὁ ναὸς τοῦ Θεοῦ αὐτῶν ἐγενήθη εἰς ἔδαφος, templum Dei ipsorum factum est in solum vel in pavimentum*, nihil aliud significare, quam templum fuisse profanatum seu gentilium et impiorum pedibus conculcatum quasi commune solum. Ita habet versio Syriaca. Hoc autem non semel factum est, etiam templo non destructo (vid. lib. I. Machab.), atque imprimis tum, quando Manasses captus est ab Assyriis et Babylonem deductus.

Liber Esther.

Observ. Hujus quoque libri et auctor et scriptionis tempus in controversiam veniunt; at multo magis dissentiunt eruditi in fingendo tempore rerum gestarum, quae in hoc libro narrantur. Octo ad minimum sententiae numerabantur, quas omnes examinare et discutere nimis longum esset. Tres tamen nobis videntur aliis et rationibus et auctoritatibus antecellere. 1. *Assuerum* Estheris alium non esse existimat, quam *Darium* Hystaspis filium, qui anno 3483 thronum Persarum conscendit; hanc sententiam inter alios defendit *Calmetus*, eique favet *Bossuetius*. 2. *Astyagen* nominat, proximum Cyri Persarum regis decessorem, qui a Xenophonte Cyaxares, a Daniele *Darius Medus* vocatur, et anno mundi 3468 mortuus creditur. Ita Turneminius in appendice ad praeloquia *Bonfrerii*. Vide *Goldhagen* introductionem in Scripturam S. T. II. pag. 188. 3. Quae magis videtur recentioribus interpretibus probari, historiam in tempora collocat *Xerxis Magni*, qui *Darii* filius fuit et pater *Artaxerxis* Longimani. Hunc eundem esse contendit cum *Assuero* Estheris. Cf. *Janssens* hermeneutica sacra Vol. I. Dereſer heil. Schrift des alten Teſtament. 2ten Theils 3ter Band.

Objicitur. Septem postrema Estheris capita 1.° in hebraeo codice desunt. 2.° Cum capitibus hujus libri hebraice extantibus pugnant. Ergo merito inter Apocrypha ponuntur.

Resp. ad I. Probabile omnino est, capita illa, quae nunc in Vulgata leguntur, ex Graeco translata non secus ac alia hebraico sermone fuisse exarata; textum autem hebraicum casu aliquo interiisse. Haec certe *Origenis* sententia fuit *a*), viri rerum

a) Epistola ad Julium Africanum.

harum consultissimi. Idem ex *Josepho* colligitur, qui lib. X. cap. XII. Antiq. profitetur, libros a se ex hebraico in graecum transferri nulla additione facta aut diminutione; et tamen historiae suae intexuit ea, quae in Estheris appendice narrantur. Illa capita Theodotion in Graecum vertit ergo in hebraeis codicibus reperit. Patres porro tum graeci, tum latini, qui Estheris volumen citarunt, nullum agnoverunt discrimen inter capita canonica et non canonica. Omnes veluti divinam Scripturam habuerunt Estheris librum, qualis extabat in graecis et latinis Biblis, quae in Ecclesiis legebantur.

Resp. ad II. neg. ant. S. Hieronymus ad finem libri rejecit, quidquid in hebraeo codice non legebatur. Verum tum in graecis codicibus, tum in vetere latina, quam S. Hieronymus Vulgatam appellat, omnia suo ordine collocata sunt, prout illud series historiae postulat; alia siquidem ad initium pertinent, alia in medio, alia in fine ponenda sunt, atque sic nulla erit in rerum narratione confusio. Caeterum, historicas et chronologicas tricas, quas adversarii contra septem ultima capita in medium afferunt, dissolvere sacrae Scripturae interpretibus relinquimus. Id tantum hic Protestantibus observandum putamus, virum inter ipsos doctissimum *Drusium* hanc de librorum sacrorum auctoritate disputandi rationem valde improbare, et occasione quarundam in haec ipsa Estheris capita objectionum sapientissimam hanc regulam statuere: « Quum a tempore, quo hi libri « scripta sunt, distemus maxime, neque historiae tam remoto- « rum saeculorum notitiam habeamus nisi obscurissimam, non « licet nobis absque temeritate ob historicas aut chronologicas « conjecturas illud rejicere, quod ab auctoribus, qui nobis pro- « ximiores fuere temporibus illis, receptum novimus quin iis, « quae nos morantur, difficultatibus deterrerentur. »

Liber Sapientiae.

Dicunt. Liber Sapientiae nec in Judaeorum Canone habetur neque in antiquissimis Christianorum catalogis. Incerti auctoris est, et, ut S. Hieronymus observat *a*), graecam eloquentiam redolet; nihilominus auctor regem se nominat, multaque profert,

a) Praef. in lib. Salom.

quae Salomoni, nec ulli praeterea conveniunt. Atqui haec omnia cum divina libri origine conciliari non possunt. Ergo etc.

Resp. neg. min. Libri auctorem incertum esse ultro fatemur, neque quo tempore scriptus fuerit, accurate definiri potest. Id certum, auctorem Esdra recentiorem fuisse; hinc manifesta est ratio, cur in Canone Esdrae non reperiatur. Auctor, qui forsan unus fuit ex LXX. Interpretibus, stylum tantum operi contulisse videtur et phrasin hellenisticam, librum autem ex Salomonis scriptionibus contexuisse; ita, ut compositio quidem et dictionis calor esset graeci auctoris, doctrina autem et sententiae Salomonis. Inde factum est, ut apud Graecos *Sapientia Salomonis* (σοφία Σολομώντος) inscriberetur, quem titulum olim etiam in Ecclesia latina habuit.

Quod dicitur, hunc librum in quibusdam Christianorum catalogis inscriptum non reperiri, nullius est momenti; scimus enim, unde error ille aut suspensio Patrum aliquorum orta sit; neque paucorum catalogorum silentium probare quidquam potest contra universalem et perpetuam Ecclesiae traditionem. Auctores N. T. plures ex hoc libro sententias usurparunt, et antiquissimi Patres eo tanquam divino usi sunt, non tantum, ut putat Hieronymus *a*), ad aedificationem fidelium, sed etiam ad auctoritatem ecclesiasticorum dogmatum; imo in ipso *Melitonis* catalogo tanti a Protestantibus aestimato legitur, et ab *Eusebio* inter libros refertur omnium consensione firmatos. Cf. *Goldhagen* tom. II. N.° 169 et 170. Hieronymo praecipuas orbis Ecclesias et multos alios magni nominis et antiquitatis Patres opponimus, imprimis S. Augustinum, cujus inter alia haec verba ex lib. de praedestinat. SS. cap. XIV. referunt *Bellarminus b*) et *Bossuetius c*): « *Non debuit repudiari,* ait S. Doctor, *sententia libri Sapientiae, qui meruit in Ecclesia Christi in gradu Lectorum tam longa annositate recitari, atque ab omnibus Christianis, ab Episcopis usque ad extremos laicos, fideles, poenitentes, catechumenos cum veneratione divinae auctoritatis audiri* .... ac postea: *Oportet, ut librum istum Sapientiae omnibus tractatoribus anteponant, quoniam eum sibi anteposuerunt, etiam temporibus proximis Apo-*

a) Praefat. citata. *b*) De verbo Dei lib. I. cap. XII. *c*) Praefat. in lib. Sapient. Edit. de Lebel Tom. II.

stolorum, egregii tractatores, qui eum testem adhibentes nihil se adhibere, nisi divinum testimonium, crediderunt.»

Liber Ecclesiasticus.

Nihil habent Protestantes, quod divinae libri hujus auctoritati opponunt, praeter ea, quae generatim contra libros deuterocanonicos objiciuntur. Ex prologo libri (qui tamen canonicam auctoritatem non habet) apparet, quod hebraice scriptus fuerit a Jesu, filio Sirach seniore, et ab alio Jesu, qui pariter filius Sirach dicitur et prioris nepos, in graecum translatus. Hebraeum suo adhuc tempore viderat S. *Hieronymus*, ut ex ejus in libros Salomonis praefatione discimus: «Latina nostra interpretatio, ut ait *Bossuetius a*), multum ab hodierno graeco discrepat, atque omnino necesse est, alium interpreti lectum esse graecum codicem, ac eum, quem nunc habemus. Graecus quidem codex simplicior et brevior; multi tamen loci sunt, in quibus haud dubie Vulgatae nostrae lectio sanior et ordinatior.» *Ecclesiastici* nomen Petrus *Annatus b*) ex eo derivat, quod libri, qui extra Canonem versabantur, communi vocabulo Ecclesiastici vocati fuerint. Hoc deinde nomen, ait, libro filii Sirach mansisse, cum aliud speciale nomen non habuerit. Ab Hieronymo appellatur *Panaretos Jesu, filii Sirach*; quo elogio passim a Graecis insignitur. Apud eosdem inscribitur: *Sapientia Jesu, filii Sirach.*

Liber Baruch.

Objiciunt. 1.° S. Hieron. praefat. in Jeremiam de hoc libro ait: *Librum Baruch notarii ejus* (Jeremiae), *qui apud Hebraeos nec legitur, nec habetur, praetermisimus.* Ob hanc etiam causam, cum reliquos omnes Prophetas suis commentariis illustrasset, in hunc nihil prorsus commentatus est. 2.° Illum libellum nec Augustinus nec Innocentius nec Gelasius nec Concilium Carthaginense in numero librorum canonicorum supputarunt. Ergo etc.

Resp. ad I. Hieronymi sententia non potest praevalere contra totius Ecclesiae auctoritatem. Fatetur ipse, Prophetiam Baruch

---

a) Praefat. in Ecclesiast. tom. II. cit. *b*) In Apparat. lib. II. act. IV.

cum epistola Jeremiae ex LXX. interpretum editione legi in omnibus fere graecis Bibliis sui temporis. Si quid igitur durius scripsisse videtur, id ex ipsius Apologia II. in *Rufinum* benigne est interpretandum; ita enim ait: «*Qui me criminatur stultum* (propter quaedam a me quasi suggillata) *se sycophantem probat*; *non enim, quid ipse sentirem, sed quid illi* (Hebraei) *contra nos dicere soleant, explicavi.*»

Ad II. Jam observatum est, Prophetiam Baruch tanquam partem Jeremiae fuisse a veteribus computatam; quod probatum multisque testimoniis antiquitatis roboratum invenies apud *Melchiorem Canum*, lib. II. de locis Theol. cap. XI.

Partes Danielis deutero-canonicae.

Cap. XIII. et XIV. cum oratione Azariae et trium puerorum cap. III.

Objiciunt. Hymnus trium puerorum Daniel. III. hujusque lib. capita XIII. XIV. nullius apud Judaeos auctoritatis sunt, neque repugnat huic sententiae S. Hieronym., ut videri potest in ejus praefat. in Daniel. et commentariis in hunc Prophetam. Ergo etc.

Resp. Quamvis partes illae Danielis, de quibus hic agitur, jam S. Hieronymi tempore in hebraeo desiderarentur; dubitari tamen non potest, eos ad Danielis Prophetiam pertinere, atque olim in hebraeo extitisse. Unde enim eos accepissent LXX. interpretes? Unde Aquila et Theodotion? Hujus interpretationem adoptavit Ecclesia prae illa τῶν LXX., utpote melius ex hebraico versam. Quod S. Hieronymum attinet, fatemur, eum, cum de libris deutero-can. V. T. ageretur, durius subinde locutum esse. Humanum id est et omnibus fere illis commune, qui hebraicae linguae studia sua consecrant. Augent enim, quantum possunt, hebraici textus et hebraicorum codicum auctoritatem ad studiorum ac laborum suorum commendationem. Caeterum attendendum est ad ea, quae de hoc Patre superius dicta sunt; neque illud praetermittendum, quod *Bellarminus* observat, S. Hieronymum ita scripsisse, quia nondum generale Concilium de libris deutero-can. aliquid statuerat excepto libro Judith, quem etiam postea recepit *a*).

a) De verbo Dei lib. I. cap. X.

Observa. Eadem Conciliorum et Pontificum decreta, idem Ecclesiarum tum graecae, tum latinae consensus, quibus libri illi, de quibus hucusque egimus, nobis tanquam sacri designantur, etiam librorum duorum Machabaeicorum auctoritatem confirmant. Hos libros ut Scripturam divinam citant antiquissimi Patres, *Tertullian.*, *Cyprian.*, *Origenes*, *Ambrosius* quoque et *Hilarius* aliique plurimi; quin et ipse *Hieronymus* pluribus in locis. Vid. *Goldhagen* Tom. II. pag. 558. *Augustinus* lib. XVIII. de civitate Dei cap. XXXVI. ait: *Libros Machabaeorum non Judaei, sed Ecclesia pro canonicis habet.* Protestantes multos enumerant errores et antilogias, quae in hisce libris et praesertim in secundo detexisse sibi visi sunt. « In istum librum exasperati, verba sunt doctiss. *Turneminii a*), propter ea, quae de oratione pro mortuis in eo leguntur, nihil omisere, quo demerent ei auctoritatem suis erroribus infensissimam. Ne primus quidem eorum criticam effugit amarulentam. Eorum tamen disquisitiones nihil protulere, quod Catholicis negotium facesseret; imo doctus quidam de Protestantium numero *Albericus Gentilis* infirmitatem ostendit argumentorum, quae suae sectae homines majori proponebant ostentatione. »

§. III.

De libris deutero-canonicis novi Testamenti.

PROPOSITIO.

Omnes libri deutero-canonici N. T. divinae originis sunt.

Prob. I. *argumento generali.* Omnes ii libri et partes librorum continentur in Canone a Conc. Trid. promulgato; atqui Canon ille legitimus est et certae atque infallibilis auctoritatis, ut §. I. probatum est. Ergo etc.

Probatur II. speciatim.

I. *De epist. ad Hebraeos.* Canonicam hujus epistolae auctoritatem probat Patrum testimonium et unanimis Ecclesiae consensus. Ac primum quidem, quod graecos Pa-

a) Tom. III. Menochii pag. 63.

tres attinet et totam orientalem Ecclesiam, res apud omnes in confesso est. *Illud dicendum est,* ait *Hieronymus* ad Dardanum, *hanc epistolam, quae inscribitur ad Hebraeos, non solum ab Ecclesiis orientalibus, sed ab omnibus retro Ecclesiis et graeci sermonis scriptoribus quasi Pauli Apostoli suscipi.* Quod Ecclesiam latinam attinet, non diffitemur, quorundam animos fuisse aliquamdiu suspensos; verum multo plures eam inter divinas scripturas computarunt et quidem ex antiquissimis Patribus, ut *Clemens Rom.* in epist. ad Corinth., quam Eusebius lib. III. hist. refert; S. *Irenaeus* cujus testimonum apud eundem Eusebium lib. V. legitur, *Tertull.* in pluribus locis; quamvis eam videatur Barnabae attribuisse. His a IV. et V. saeculo adjungendi sunt *Hilarius, Ambrosius, Augustinus.* Illam inspecta propius antiqua Ecclesiae Rom. traditione in Canonem retulit *Innocentius* I. et post eum *Gelasius.* Quinimo in Conciliis oecumenicis *Ephesino et Chalcedon.* approbati sunt anathematismi S. *Cyrilli Alexandrini,* quorum X. haec habet: *Pontificem et Apostolum confessionis nostrae factum esse Christum, divina scriptura commemorat.* Quae verba ex epist. ad Hebraeos desumta sunt. Omitto, quod Petrus in secunda epistola, quam ad Hebraeos direxit, hujus S. Pauli epistolae mentionem faciat cap. III. v. 15.: *Sicut et carissimus frater noster Paulus secundum datam sibi sapientiam scripsit vobis.* Hinc merito Melchior Canus concludit *a*), haereticum esse, epistolam ad Hebraeos inter canonicas non reponere; quoniam, qui ita sentit, adversatur definitioni omnium Pontificum et Conciliorum sacros libros annumerantium.

II. *De epistolis Jacobi, Judae, secunda Petri, secunda et tertia Joannis.*

De his epistolis quosdam olim dubitasse, an revera apostolicae essent, testis est Eusebius *b*) et D. Hieronymus *c*). Nobis certum est, eas esse apostolicas et divinas;

---

a) Lib. II. C. IX. concl. III. *b*) Lib. III. historiae cap. 125. *c*) Lib. de viris illustrib.

habent enim in divinae suae originis testimonium non tantum argumenta ea generalia, quae §. I. produximus; sed alia plura, quae vel unam aliamve vel omnes simul concernunt. — Vid. *Bellarm.* de verbo Dei lib. I. c. XVIII. — Item opus Maj. D. *Wiest* tom. III. pag. 588 etc. *Origenis* et S. *Hieronymi* testimonia mox videbimus.

III. *De Apocalypsi sancti Joannis.*

Apocalypsin inter divinas scripturas numerant antiquissimi Patres *Justinus, Irenaeus, Melito* apud *Eusebium, Tertullianus, Origenes, Cyprianus, Clemens Alexand.*; et si qui ea de re aliquamdiu dubitarunt, quia regno millenario Christi favere videbatur, omnis tamen brevi cessavit fluctuatio, neque a fine saeculi IV. quisquam reperitur dissensus inter Ecclesias. Quamvis veterum Doctorum testimonia ad comprobandum librorum deutero-canonicorum auctoritatem expressis verbis referre non patiatur hujus operis compendiaria brevitas; illud tamen Origenis, viri in scripturarum studio omnium versatissimi, praetermittere non possumus, qui libros omnes deutero-canonic. N. T. ab Apostolis scriptos et divinos esse statuit. Huic aliud subjiciemus S. Hieronymi, ex ejus ad Paulinum epistola desumtum. — Origines Homil. VII. in Josue haec habet: « *Sacerdotali tuba primus in suo Evangelio Matthaeus increpuit; Marcus quoque et Lucas tubis suis sacerdotalibus cecinerunt. Petrus etiam duabus epistolarum suarum personuit tubis. Jacobus quoque et Judas. Addit nihilominus adhuc, et Joannes tuba canere per epistolas suas et Apocalypsin, et Lucas apostolorum gesta describens. Novissime autem et ille veniens, qui dixit: puto autem nos Deus novissimos Apostolos ostendit, et in XIV. epistolarum suarum fulminans tubis muros Jericho et omnes idololatriae machinas et philosophorum dogmata usque ad fundamenta dejecit.* » S. Hieronymi verba haec sunt: « *Jacobus, Petrus, Joannes, Judas septem epistolas ediderunt, tam mysticas, quam succinctas, et breves pariter ac longas: breves in verbis, longas in sententiis, ut rarus*

sit, qui non in earum lectione caecutiat. Apocalypsis Joannis tot habet sacramenta, quot verba etc.»

IV. *De partibus librorum deutero-canonicis.*

I. Ultimum caput S. Marci aut saltem periocham illam capitis XVI. a versu 9. usque ad finem, partem esse Evangelii a S. Marco scripti omnes fere manuscripti codices graeci et latini probant; omnes item versiones orientales, Syriaca, Arabica etc. Illam agnoscunt *Irenaeus, Eusebius, Athanasius, August.* aliique ex antiquissimis Patribus. Accedit usus Ecclesiae, quae jam a multo tempore diebus festis Resurrectionis et Ascensionis ex hoc capite Evangelium Missae legit. Doctiss. D. *Millius* Anglus partis hujus authentiam solide vindicat graecis codicibus.

II. Historia de sudore sanguineo Christi et angeli apparitione, quae Luc. XXII. legitur, quamvis a quibusdam in dubium vocata fuerit, quia in aliquibus exemplaribus desiderabatur; tamen a praecipuis Patribus tanquam pars sacrae Scripturae agnita fuit, atque ut talis semper habita ab Ecclesia Catholica.

III. Initium capitis XIII. Joan., quod historiam refert mulieris adulterae, tanquam genuinum S. Joannis opus et Scripturam divinam habuerunt Patres antiquissimi, *Ammonius, Tatianus* in harmonia, *Athanasius* in Synopsi, *Hieronym., Ambros., August.* etc. Reperitur in multis codicibus graecis antiquissimis et melioris notae, quos *Millius* allegat. *Beza* ipse in adnotationibus ait: Ex vetustis nostris codicibus septemdecim, unus duntaxat illam non habet. Plura apud interpretes et Theologos jam citatos.

ARGUMENTA ADVERSARIORUM.

Objiciunt *contra epistolam ad Hebraeos.* 1.° Hieronymus ambigit, an haec ad Hebraeos epistola sit canonica; imo asserit, eam non recipi a Latinis; id patet ex commentariis in Jesaiam et Jerem.; ex lib. de viris illustribus in Cajo; ex ejus ad Paulinum epistola de S. Scripturae studio, ubi haec habet: *Paulus Apostolus ad septem scripsit Ecclesias; octava enim ad Hebraeos a plerisque extra numerum ponitur.* 2.° Haec epistola patroci-

natur erroribus Montanistarum et Novatianorum, cap. VI. et X. 3.° Auctor ejusdem epistolae adstruit, in arca fuisse urnam auream manna continentem, virgam Aaron et tabulas; et lib. III. Reg. cap. VIII. expresse dicitur, in arca nonnisi tabulas fuisse. Ergo etc.

Resp. ad I. Etiamsi *Hieronymus* dubitasset, ait *Melchior Canus a*), non proinde nostram hanc certam indubitatamque fidem ambiguam efficere posset; sed negamus, eum ancipitem in hoc habere sententiam. Nam ut innumera loca silentio praetereamus, quibus refert Hieronymus ex hac epistola nomine Pauli testimonia, ille profecto locus, quem in probatione citavimus ex epistola ad Dardanum, de ejus sententia dubitare non sinit; cui et illud ipsum adjici potest, quod in catalogo de viris illustribus *in Paulo* ait. Tam parum ibi adversariis favet, ut potius nostram sententiam confirmet.

Ad II. Multi putant, hanc esse causam, cur epistola ad Hebraeos apud nonnullos latinorum tertio et quarto saeculo in suspicionem venerit; quia Montanistae et Novatiani illis locis ad erroris sui patrocinium abutebantur. Sed facilis est responsio: 1.° de baptismo intelligi possunt, quae Apostolus habet in utroque loco; ita primum interpretatur S. *Ambros.* lib. II. de Poenitent. secundum S. *August.* in expos. inchoata epistolae ad Romanos. Vid. *Natal. Alexand.* saecul. III. dissert. 22. obj. 2. 2.° Vox *ἀδύνατον* per *valde difficile* reddi debet, quod et *δυσκόλον* appellatur. *Richardus Simon* meminit antiquissimi codicis, qui Hieronymi aetatem superat, in quo *ἀδύνατον* per *difficile* redditur.

Ad III. Apostolus scribere potuit, urnam et virgam in arca fuisse, quia juxta arcam erant vel cum arca in tabernaculo. Mos iste loquendi Scripturae sacrae inusitatus non est. Rursum dici potest, illa post Salomonis tempora a Sacerdotibus intra arcam cum tabulis posita fuisse, ut in secretiori essent tutiorique custodia; Paulus hujus rei non erat inscius, sicut nos sumus, qui Hebraeorum traditiones ignoramus. *Theophylactus* asserit, ita opinatos esse temporis sui Judaeos.

---

a) De locis theolog. lib. II. cap. XI.

Inst. I. Nisi haec epistola sit S. Pauli, non potest haberi ut canonica; atqui plurima probant, eam S. Pauli non esse. Ergo etc.

Resp. I. neg. maj. Non interest, quis epistolae auctor sit, cum ex traditione et auctoritate Ecclesiae constet, eam esse canonicam. Plures sunt Scripturae libri, quorum incerti sunt auctores. « Moleste fero, ait *Melchior Canus a*), quosdam in tam no- « vam, ne dicam levem sententiam incidisse, ut epistolam ad « Hebraeos esse Apostoli Pauli negaverint: sed id multo mole- « stius, ut si Pauli non sit, protinus non sit canonica. Nam auc- « tore incerto poterit epistola certo esse canonica. »

Resp. II. neg. min. Omnia pene monumenta antiquitatis, quae epistolae canonicam auctoritatem probant, etiam probant, eam esse Paulinam. Sed haec diffusius explicare nimis longum esset. Conf. *Natal. Alexand.* Saecul. I. de lib. Can. N. T. §. III. num. 16. obj. ult. et *Melch. Canus* lib. II. de locis Theol. Cap. XI.

Inst. II. 1.° Stylus hujus epistolae ab illo, quo aliae Pauli epistolae conscriptae sunt, longe diversus est. 2.° Haec epistola Pauli nomen non refert, sicut caeterae ejus epistolae. 3.° cap. XIII. loquitur de Timothei liberatione, ad quem tamen secundam epistolam dederat, paucis ante obitum suum diebus, quin aliquam de ipsius captivitate mentionem faciat. Ergo etc.

Resp. ad I. Quod stylus hujus epistolae multo sit ornatior, quam aliarum D. Pauli epistolarum, ratio est, quia Paulus Hebraeus Hebraeis hebraice scripsit, id est, eloquio suo disertissime. Origenes quidem apud Eusebium putat, *Lucam* aut *Clementem* exceptas a Paulo sententias graece scripsisse, sicque epistolam graeco sermone fuisse compositam. Observant item Critici, epistolam S. *Clementis* ad Corinth. cum hac ad Hebraeos et stylo et sensu valde consentire. Verum haec satis gravia non sunt, ut a communi sententia abeamus, quae hanc epistolam ait hebraice scriptam, et mox a Luca, vel si id magis placet, a S. *Clemente* graeco idiomate eleganter expressam. Ita *Clemens Alexand.* et ipse Eusebius lib. VI. historiae opinantur. Neque id movere debet, quod textus V. T. secundum versionem LXX.

---

a) Loco citato.

Interpretum citentur; nam Clemens aut alius quisque interpres, qui Graecis graece scripsit, potuit ex graeco exemplari loca illa exscribere, quae Paulus Hebraeis scribens ex hebraeo codice citaverat.

Ad II. Conclude igitur, eam nullius esse; quia nullum auctoris nomen praefert. Causam hujus omissionis assignare nostrum non est; persuasum autem habemus, Paulum id absque gravi ratione non egisse. Rationem S. *Hieronymus* in catalogo scriptorum ecclesiast. in *Paulo* affert: «*Quia Paulus scribebat ad Hebraeos, propter invidiam sui apud eos nominis titulum in principio salutationis amputaverat.*» Verum an non ex epistolae ejus initio tam grandi et magnifico legentibus statim apparet, Apostolum rerum, quas tractabat, magnitudine abreptum omnes exordii aut tituli ambages transiliisse?

Ad III. Epistola ad Hebraeos communi calculo scripta est ante primam et secundam ad Timoth. Ergo liberatio Timothei a vinculis contingere debuit, antequam Apostolus primam ad eum epistolam dedisset; quod illa quoque primae epist. verba indicare videntur: *Certa bonum certamen fidei, apprehende vitam aeternam, in quam vocatus es, et confessus bonam confessionem coram multis testibus.*

Objiciunt *contra epistolas Jacobi et Judae.* 1.° Eusebius lib. II. hist. de Jacobi et Judae epistolis ait: *Sciendum est, quod a nonnullis non recipiantur.* 2.° Auctor illius epistolae, quae Jacobi inscribitur, non videtur de numero Apostolorum fuisse; nam Apostolum se non nominat, et contra aliorum Apostolorum morem salutatione utitur mere profana: *Jacobus, Dei et D. N. J. C. servus, duodecim tribubus, quae sunt in dispersione, salutem.* 3.° Auctor epistolae eo maxime spectasse videtur, ut ea, quae Paulus ad Roman. III. et alibi de fide excellentia docuerat, confutaret. Ergo etc.

Resp. ad 1^m. Eusebius ibid. subjicit: *Nos tamen scimus, etiam istas cum caeteris ab omnibus pene Ecclesiis recipi.*

Ad 2^m. Neque Paulus in epistolis ad Thessalonicenses, Philippenses et Philemonem se Apostolum nominat, neque Joannes in suis epistolis. Necesse igitur non est, tres admittere Jacobos; scilicet 1.° *Jacobum Zebedaei*, fratrem S. Joannis, qui major appellatur, et cujus mors narratur Actor. XII. 2.° *Jacobum Al-*

phaei, qui et minor dicitur, et 3.° *Jacobum, fratrem Domini*, Jerosolymorum Episcopum cognomine justum, qui auctor esset epistolae Catholicae. Quamvis haec sententia *de tribus Jacobis* canonicam epistolae auctoritatem non tolleret, merito tamen, ut minus bene fundata rejicitur. Vide *Goldhagen* tom. III. pag. 448.

Ad 3^m. Epistolae scopus nullatenus est, contra Apostoli doctrinam pugnare, sed falsis interpretationibus occurrere, eosque confutare, qui ea, quae Paulus de operibus legis dixerat, ad opera bona et pietatis ac charitatis exercitia extendebant. Idem sibi in epistolis suis proposuisse videntur SS. Petrus, Joannes et Judas.

Objiciunt *contra epist.* II. *Petri.* 1.° Secundam Petri epistolam dubiae auctoritatis habuerunt *Origenes* apud Eusebium lib. VI. hist. et Eusebius ipse lib. III. cap. III., ubi ait: *Quae vero secunda appellatur, eam quidem inter sacros N. T. libros censitam non esse a majoribus accepimus.* 2.° Stylus ab illo primae epistolae multum differt. Ergo etc.

Resp. ad I. *Origenes* ibid. ait: *Unam epistolam reliquit* (S. Petrus), *de qua nemo dubitat; sed et secundam recipito.* Quibus verbis sententiam suam clare et imperative exprimit. Vide, quae in prob. citata sunt. Eusebius ea, quae refert, nullo argumento probat. Caeterum, ipse sententiam suam satis clare exponit lib. III. c. XXV.; distinguit enim, ut jam observatum est, inter libros universim receptos et illos, quibus contradicitur, et quos ideo *antilegomenos* vocat, et demum spurios. De secunda Petri epistola ait, eam ad spurios non pertinere, sed ad *antilegomenos*, id est eos, quibus divina auctoritas competit, licet ad tempus a quibusdam fuerit dubitatum.

Ad II. Argumentum hoc valde infirmum est. An tanta sit, ut quibusdam placet, styli differentia, nondum in confesso est, nec leviter credendum levissimis eruditorum conjectionibus. Caeterum nihil impedit, quominus illud concedimus adversariis, quod volunt, duas scilicet epistolas stylo inter se et charactere discrepare: verum, an non eundem auctorem saepe contingit, non aliam modo, sed eandem quoque sententiam stylo scribere differenti? Aut an non cum S. Hieronymo concludere possumus, S. Petrum pro necessitate rerum diversis usum interpretibus?

Objicitur *contra S. Judae epist.* Epistola *Judae* testimonium refert ex libro Enoch apocrypho; item luctam Michaëlis Archangeli cum Diabolo de Mosis corpore, quod ex alio libro spurio desumtum est. Ergo non potest esse a Deo inspirata.

Resp. neg. conseq. Fatemur, hanc epistolam, quam *Clemens Alexand.*, *Origenes*, *Tertull.* aliique vetustissimi Patres magnis laudibus extulerunt, ab aliis tamen probatam non fuisse, *quia*, ut Hieronymus ait *a*), *de libro Henoch, qui apocryphus est, assumit testimonium*, sed addit idem S. Doctor: *Tamen auctoritatem vetustate jam et usu meruit, ut inter scripturas sacras computetur.* Neque auctoritati hujus epistolae obesse possunt, quae ab ejus oppugnatoribus objiciuntur. Nam 1.° S. Judas Prophetiam Henoch ex traditione habere potuit, quemadmodum et ea, quae de altercatione Michaëlis cum Diabolo narrat. 2.° Nihil vetat, ut partes illas ex libris apocryphis excitasse credatur; non omnia, quae in libro apocrypho continentur, falsa sunt; et auctores sacri cum vera referunt, falsa non approbant.

Objicitur *contra Apocalypsin sancti Joannis.* 1.° Teste Eusebio lib. III. cap. XXVIII. Cajus scriptor antiquissimus negat, Apocalypsin esse librum divinum, et S. *Hieronymus* in epistola ad Dardanum testatur, eam a Graecis non recipi. 2.° Graeci codices inscriptionem praeferunt: Ἀποκάλυψις Ἰωαννοῦ τοῦ Θεολογοῦ. Ergo non est Joannis Apostoli opus. 3.° Nemo hunc librum intelligit, ita ut potius ἐπικάλυψις seu occultatio vocari deberet, quam ἀποκάλυψις, quae est revelatio. 4.° Stylus hujus libri omnino differt ab illo S. Joannis Apostoli.

Resp. ad 1^m. Unus aut alter scriptor, cui plures graeci tempore D. *Hieronymi* adhaesisse videntur, nihil probat contra communiorem Patrum sententiam ac demum Ecclesiae universalis consensum. Neque enim credendum est, eam fuisse a Graecis omnibus reprobatam. *Nonnulli*, ait Eusebius lib. III. cap. XXV., *eam reprobant, alii vero certis et indubitatis scripturis adjudicant.* Ita Eusebius ipse censuit, ita *Dionysius Alexand.* et *Theophilus Alexand.* apud Euseb. lib. IV. et VII. Ita doctissimus inter Graecos Patres *Origenes*; ita postmodum *Athanasius b*), *Epiphanius c*) aliique.

a) Catal. de Scriptorib. Eccles. in Juda. *b*) In Synopsi. *c*) Haeres. LI. et LXXVI.

Ad 2^m. Nomen *Theologi* S. Joanni optime convenit, eique passim a veteribus tribuitur.

Ad 3^m. Quamvis multa sint in Apocalypsi obscura et nonnisi conjecturis attingenda, quod etiam in aliis libris propheticis contingit; nihilominus plena sunt omnia praeceptis saluberrimis; ubique occurrunt magnificae Dei imagines, regni Christi descriptiones splendidissimae, terrifica divinae justitiae exempla ac suavissima divinae benignitatis et specialis providentiae in fideles testimonia etc. Ergo revera Apocalypsis vocari potest seu revelatio futurorum, sed arcano aliquo modo per imagines et symbola proposita.

Ad 4^m. Quid mirum, si stylus dissimilis reperietur, ubi tanta est in argumento dissimilitudo? Stylus propheticus multum differt ab historico vel dogmatico. Nihilominus etiam hoc novo exemplo videri potest, quam vana communiter sint ejusmodi argumenta ex styli dissimilitudine petita. Ubi aliqui, qui sibi emunctioris naris esse videntur, in hac styli differentia vim maximam collocant, ibi alii non minoris eruditionis viri stylum omnino similem vident, idque de Apocalypsi cum aliis S. Joannis scriptis comparata probarunt *Millius* et *Wolfius*.

Scholion. Et haec quidem dixisse satis sit in hac compendiaria institutione. Ratio enim postulat, ut hujus controversiae faciamus finem. Caeterum, ut jam saepius observatum est, in hac causa cum magna eruditionis et ingenii laude versati sunt viri quam plurimi, qui scripturarum studium aggredientibus operam praestare poterunt bonam et tutam. Hos adire possunt candidati, atque ab iis petere, quae nostrae huic tractationi desunt. (3)

Quod scripturas attinet, quae in Canone non sunt, de quibus autem olim dubitatum fuit, an essent in numero scripturarum divinarum habendae, ad ea remittimus, quae jam in Demonstratione Christiana brevitatis causa brevissime diximus, aut potius ad eos auctores, quos ibi indicavimus, quibus addi possunt *Bellarmin.* de verbo Dei lib. I. cap. ultimo. *Natal. Alexand.* hist. Eccl. saeculo I. cap. XII. art. I., item articuli II. §. VI., tum art. III. et seq.

ARTICULUS III.

De scripturarum sensu.

OBSERVANDA.

I. Duplex distinguendus est scripturarum auctor: homo scribens et Deus inspirans; sensus igitur Scripturae compositus est; Dei enim sensum continet et auctoris. Sensus scribentis non potest sensui divino contradicere; potest tamen sensus Dei inspirantis illo, quem auctor habuit, longe esse fecundior, sicque in sacris litteris contineri sensus, quem scriptor sacer non cognovit, nec exprimere intendit. In exemplum adducitur illud Exodi XII, 46.: *Nec os illius confringetis* .... comparatum cum Joan. XIX, 46.

II. Duplex Scripturae sensus passim assignari solet: *litteralis*, qui alio nomine *historicus* appellatur, et *mysticus*, quem etiam *spiritualem* vocant. Sensus litteralis ille est, quem verba menti proxime subjiciunt, sive propria illa sint sive translata. Hinc sensus litteralis iterum dividitur in *proprium*, quem voces proprie et naturaliter significant, et *improprium*, *tropicum* aut *metaphoricum*, cum verba ex propria significatione in aliam mutantur. Hoc modo dicendi in omni sermone frequenter utimur, tum propter necessitatem, tum propter ornatum et virtutem orationis. In Scriptura sacra infinitae prope sunt ejusmodi figuratae et metaphoricae dictiones; ut cum Deo manus, pedes, oculi tribuuntur. Ut et ista: *Vicit leo de tribu Juda* ... *Ego sum vitis, vos palmites* ... et sexcenta alia. Quibus autem signis propria locutio ab impropria vel tropica secerni possit, pluribus explicat *August.* lib. III. de Doctrina Christiana. Summa huc redit; illud esse improprie accipiendum, quod, si proprie, ut verba sonant, intelligeretur, aut sensum nullum efficeret aut absurdum; quemadmodum et illud omne, quod cum morum honestate aut fidei veritatibus pugnaret. Sic cum Matth. III. de Christo dicitur: *Cujus ventilabrum in manu sua, et permundabit aream suam.* Item Matth. XIX.: *Sunt Eunuchi, qui se ipsos castraverunt, propter regnum coelorum* ... et alibi: *Attendite a fermento Pharisaeorum.* Clarum est, sensum horum locorum litteralem esse eum, quem verba metaphorice et tropice sumta significant.

III. Sensus mysticus ille est, qui non verbis ipsis, sed rebus per verba significatis indicatur. Exemplum habetur in epistola ad Galat. cap. IV, 22. Hic sensus etiam *typicus* vocatur, quia res sensu litterali expressa illius, quae per sensum mysticum indicatur, *typus*, *figura* seu *imago* est. Unde illa *typus*, haec *antitypus* vocatur. Differt hic sensus a litterali, quod non statim per verba intelligi possit, sed supposito sensu litterali, ex eo et rebus per eum significatis tanquam inclusus eruatur. Pulchre illud explicant *Hieronym. a*) et *Gregor. M. b*). Scriptura, ajunt, est liber scriptus intus et foris, idemque, ut in Apocalypsi dicitur *c*), signatus. Est autem, ut ait Gregorius, intus scriptus per allegoriam, foris per historiam; intus per spiritualem intellectum, foris autem per sensum litterae simplicem.

IV. Triplex iterum sensus mysticus distingui solet, *allegoricus*, *tropologicus* sive *moralis* et *anagogicus*. *Allegoricus* est, cum res veteris Testamenti ad Christum aut ad Ecclesiam referuntur. Multa ejusmodi in veteri Testamento habentur, ubi *omnia*, ut ait Apostolus *d*), *in figuris contingebant*. Exemplum habes ad *Galat.* IV. *Abraham duos filios habuit* etc. *Quae sunt per allegoriam dicta.* Sensus *tropologicus* ad mores spectat, ita dicitur a τρόπος, *modus*, *mores*. Vide Deuteron. XXV, 4. collatum cum I ad Corinth. IX, 9. *Anagogicus*, ab ἀνάγειν *sursum ducere*, ea, quae in hac vita geruntur aut dicuntur, ad aeternam refert et futuram. Sic Apostolus, quae Propheta dixit de terra promissa Ps. 94, 11. ad coelestem patriam transtulit ad Hebraeos IV. Omnes isti sensus una cum litterali hoc qualicunque versiculo comprehendi solent:

Littera gesta docet, quid credas allegoria.
Moralis quid agas, quo tendas anagogia.

Notandum tamen, Patres non semper tam accurate hos sensus distinguere, sed subin sub allegoriae nomine omnem sensum mysticum comprehendere.

V. Pauca nunc de sensu illo dicenda sunt, quem *parabolicum* dicunt. Magnus est in scripturis parabolarum usus, sed nullibi magis, quam in Evangeliis. Valet autem hic docendi mo-

---

a) Ad II. Ezechiel. *b*) Homil. IX. in Ezech. *c*) Cap. V, 1. *d*) I *Cor.* X, 11.

dus non tantum ad tegendam aliquo modo veritatem, quam directe et dilucide prolatam homines prave dispositi ferre non possent, sed etiam et multo frequentius ad rem illustrandam, ad acuendum discendi studium, et ut ea, quae fictionum involucris teguntur, cum explicantur, altius in animo infixa maneant. Quaerunt interpretes, an parabolae ad sensum mysticum pertineant, an ad proprium, an ad improprium seu metaphoricum? Quaestio haec neque magni momenti est, nec solvendo adeo difficilis, Parabola nihil aliud est, quam oratio a simili deducta. Metaphora autem, cum in similitudinem resolvitur, tropus esse cessat; unde sequitur, parabolam ad tropicum sensum non pertinere, sed ad litteralem proprium.

VI. Sensus, quem *accommodatitium* vocant, proprie Scripturae sensus non est, quia in contextu litterae non continetur, neque mysticam significationem exprimit a Spiritu S. intentam; sed humani tantum ingenii foetus est, et in eo consistit, quod verba aut facta Scripturae propter quandam similitudinem ad aliquid aliud accommodentur, quod proprie non significant, neque significare debent. In officiis de Sanctis multa occurrunt hujusmodi accommodationis exempla, frequenter etiam ea utuntur SS. Patres et Oratores sacri.

Quae in hac quaestione examinanda veniunt, quinque paragraphis complectemur. 1. Erit de sensu mystico et accommodatitio. 2. Inquiret, an plures litterales sensus in eodem Scripturae loco dentur. 3. Regulas tradet in investigando Scripturae sensu observandas. 4. Quaedam adjiciet de studii hermeneutici subsidiis. 5. Novum accommodationis systema examinabit a recentioribus quibusdam propositum.

§. I.

De sensu mystico et accommodatitio.

OBSERVANDA.

I. Divisionem in sensum litteralem et mysticum aut spiritualem explodunt omnes fere novarum Haeresum sectatores, neque alium esse Scripturae sensum praeter litteralem pertendunt. Ad hos propius, quam par esset, quidam ex Catholicis accedunt, profani rerum sacrarum tractatores, quos crederes nihil

vehementius reformidare, quam nequid habere videantur illius coelestis et divinae sapientiae, quam omnes sacrae Scripturae paginae spirant. Litterae, cortici, quid dicam? carnali suae scientiae unice inhaerentes, doctissimos viros ipsosque SS. Patres vilipendunt ignobili jactantia, neque intelligentes neque intelligere valentes, quanto ab ipsorum sicut sanctitate, ita et doctrina intervallo distent.

II. Cum autem illam quorundam sententiam arguimus nec veram nec piam, quae nihil putat in scripturis contineri et significari praeter id, quod verba ipsa exprimunt: absit, ut in contrarium errorem incurramus, et nimium indulgeamus allegoriis ac mysticis interpretationibus, relicto aut saltem neglecto litterali sensu; quo fit, ut cum ubique abscondita mysteria quaerimus, non veritatem ex scripturis eruamus, sed errores nostros mentisque excessus in eam inferamus. Non diffitemur, plures Scripturae interpretes in hunc errorem lapsos esse, idque adeo aliquibus ex antiquissimis Patribus vitio verti, quod nimii fuerint in sectandis allegoriis. Verum de his plura dicendi occasio occurret, cum ad argumenta adversariorum respondebimus. Quod Theologos attinet posteriorum temporum, qui Patrum exemplum male imitati omnem in hac parte modum egressi sunt, et ad explicationem etiam et probationem dogmatum non raro interpretationes ejusmodi adhibuerunt ex ingenio confictas; nolumus nos eorum patrocinium suscipere. Erat is temporum illorum gustus. Homines disputationibus et subtilitatibus innutriti, quae simplicia et naturalia erant, fastidiebant; et cum nullam haberent linguarum originalium notitiam, aliisque subsidiis carerent, quae ad eruendum sensum litteralem requiruntur, maluerunt eam interpretationis methodum experiri, quae plus acuminis habet et subtilitatis, quam litterarum et doctrinae.

III. Attamen non est, cur hoc Patrum quorundam aut interpretum Catholicorum in aucupandis mysteriis studium tantopere criminentur Protestantes, ac si hac interpretandi ratione corrupta fuisset antiqua fides et humani ingenii figmentis adulterata. Nam ne quid ex fidei deposito depereat aut corrumpatur, in Ecclesia Catholica cautum est. Non ita apud eos, qui in explicandis Scripturis proprio tantum sensu ducuntur, et impudenter genio suo indulgent. Haec praevie attigisse sufficiat.

IV. Pauca nunc de illo interpretandi genere dicenda sunt quod apud Judaeos invaluit, pleno, ut plurimum superstitionis, vanitatis et nugarum. Vocatur autem *Cabala*, quae vox a radice קבל *kabal* desumta est, et idem significat ac *receptio*. Huic ut correlativum respondet *traditio*, quam Hebraei *Masora* nominant. *Cabala* in genere definiri potest: *Arcanorum et reconditorum S. Scripturae mysteriorum per manus tradita receptaque notitia.*

Hujus vero Cabalae species numerantur tres a *Galatino*, *Sixto Senensi*, *Bonfrerio* etc. Prima, quam probam vocat *Benfrerius a*), Judaeis ante Christum propriam fuisse dicunt. Continet vero mysticam et secretam Scripturae expositionem, non scriptam, sed ore traditam. Hanc volunt Mosen primum a Deo in monte Sinai accepisse, ea lege, ut eam scriptis non consignaret, neque rudi populo aperiret, sed senioribus tantum et sapientioribus, qui ea, quae ore acceperunt, aliis iterum idoneis viris viva voce traderent, et sic deinceps perpetua serie. Patet ergo, hanc Cabalam magnam habere cum mystica nostra Scripturae expositione affinitatem; quamvis modus tradendi sensus mysticos in Cabala multum differat ab eo, quem Scriptores N. T. et Patres Ecclesiae orthodoxi servarunt. Hi sensus mysticos tradunt verbis et planis, ut si quis non intelligat, tota obscuritas ex objecti et materiae sublimitate nascatur, non ex tradendi modo. At Cabalistica disciplina tota symbolica est et aenigmatica, non multum ab ea methodo distans, quam Pythagoraei secuti sunt aut chemici Doctores, qui artis suae arcana verborum involucris involvere consueverunt. In exemplum sit haec unica propositio, quam *Picus* Mirandulae Comes Romae publicae defensioni subjecit: *Cum fiet lux speculi non lucentis sicut speculi lucentis, erit nox sicut dies, ut dixit David.*

V. Alia species Cabalae recentiorum Judaeorum est, plena nugis et superstitionibus. Haec Cabala in litteris, punctis et accentibus et Scripturae verbis ludit, et vel resolvendo litteras vel transponendo vel unam cum alia commutando vel figuram aut vim illarum arithmeticam aliudve simile attendendo diversos sensus et arcanas intelligentias extundit. In multis fere similis est Anagrammatum et Logogryphorum artificio. Si quaeritur,

---

a) Praelequia in S. Script. cap. XXI.

quid sentiendum sit de hac arte interpretandi, non possumus diu suspensi haerere; nam quamvis ea innocenter uti quis posset, aut etiam pias sententias ex scripturis hoc artificio elicere; universim tamen parum utilitatis habet, imo periculi et fallaciae quam plurimum. Scilicet male sanis mentibus latissimum campum aperit, quidquid velint insulse saepe et irreligiose ex scripturis eruendi. Ex hoc fonte manarunt tot Hebraeorum in Christum et Religionem plenae impietatis blasphemiae et impia Haereticorum, imprimis Valentinianorum et Gnosticorum somnia.

VI. Tertia denique species, quam practicam vocant, ea est, quae praecedentium Cabalarum secretis et mysteriis utitur; sed ad usum impium et sacrilegum nihil aut parum a *Necromantia* distans. Explicat enim, ut ait Sixtus Senensis bibliothecae lib. II., secreta Dei nomina ipsorumque virtutes occultas, quibus ad ligandos Daemones et ad praestigia facienda Necromantici nonnulli apud Judaeos utuntur, asserentes, Christum hujus artis ope miracula sua edidisse. Consuli possunt *Huetius* prop. IX. cap. XXXIX. *Bonfrerius* praeloquia toto cap. XXI. *Bible d'Avignon* tom. V. dissert. IV. sur Esdras. (4)

PROPOSITIO I.

In multis Scripturae locis praeter sensum litteralem admittendus est mysticus.

Prob. I. Christus et Apostoli interpretatione mystica ipsi usi sunt, huncque sensum adhibuerunt tanquam sensum a Spiritu S. intentum. Ergo etc.

Prob. ant. Christus cum Nicodemo de sua in cruce exaltatione loquens, eam per serpentem a Mose erectum praefiguratam fuisse affirmat Joan. III.: *Sicut Moses exaltavit serpentem in deserto, ita exaltari oportet filium hominis.* Matthaei XII. ostendit, se fuisse in Jona Propheta figuratum. Joannes cap. XXI. in Christo impleta fuisse ait, quae Exod. XII. de agno paschali dicuntur: *Os non comminuetis ex eo.* In Apostoli scriptis nihil frequentius occurrit, quam ejusmodi mysticae explicationes. Sufficiat locus ex I. ad Corinth. IX, 9., ubi in sensu tropologico sive morali explicantur verba ex Deuteron. XXV.: *Non alligabis os bovi trituranti.*

Argum. Sensus, quem Christus et Apostoli pluribus Scripturae locis attribuunt, non est mere accommodatitius nec purum argumentum ad hominem; ergo est sensus a Spiritu S. intentus.

Prob. ant. Sensus mere accommodatitius nullam ad probandum vim habet; sed Apostoli loca ejusmodi tanquam ad probandum idonea adducunt, ut Apost. ad Gal. IV. et alias passim; imo in I. ad Corinth. Epistola cap. IX. textum in sensu mystico intelligendum esse expressis verbis declarat. Evangelistae cum ejusmodi testimoniis ex veteri Testamento utuntur, non raro addunt haec verba: *Ut adimpleretur, quod dictum est per Prophetam.* (Matth. II, 15.) *Facta sunt haec, ut Scriptura impleretur.* (Joan. XVII, 19.) Jam vero si diceretur, haec et alia multa in sensu tantum accommodatitio sumi, sequeretur, Apostolos, cum Scriptura utuntur ad probandum, revera nihil probare, eosque Scripturae sensum attribuere, quem revera non habet.

Prob. II. Mysticum sensum tanquam a Spiritu S. intentum semper agnovit Ecclesia. Eodem sensu usi sunt SS. Patres; quae res tam clara est, ut nullus adversariorum sit, qui eam in dubium vocet.

Prob. III. Apostoli disertis verbis docent, vetus Testamentum figuram fuisse et typum futurorum; idque Ecclesia ab Apostolis edocta constanter tenuit. I ad Corinth. X, 11. ait Apostolus de veteri Testamento loquens: *Omnia in figura contingebant illis.* Graece τύποι vel, ut alia exemplaria habent, τυπικῶς, *typice.* Vide ibid. v. 6. Adeo ut non tantum instituta legis fuerint umbra Christi, ut ex epistolae ad Hebr. cap. V, 5. et cap. X, 1., item ad Coloss. II, 17 etc. constat, sed et res gestae praesertim nobiliores. Hinc Christi tempus vocatur plenitudo temporum. *Scimus,* ait *Tertull., ut vocibus, sic et rebus prophetatum.* Ex quibus necessario inferendum: praeter sensum litteralem esse et sensum mysticum, qui in litterali fundatur, et utrumque Spiritus S. intentioni convenire. Ita ex *Grotii* comment. in Matth. habet *Waltonus* prolog. VIII. N.º 31. ad Biblia polyglotta.

PROPOSITIO II.

Ex sensu mystico, cum eum talem esse constat, solidum deducitur argumentum, non vero ex sensu accommodatitio.

PROB. I. PARS. Sensum mysticum illum vocamus, qui aeque ac litteralis a Spiritu S. intenditur; ergo aeque certus est ac firmus, quam sensus litteralis.

PROB. II. Sensum mysticum ad probandum adhibuere Christus et Apostoli et post eos Ecclesia et Patres, ut ex Prop. constat. Ergo etc.

PROB. II. PARS. Sensus accommodatitius non est sensus ipsius Scripturae, sed potius interpretis, qui verba auctoris ad rem suam trahit, et illi propter aliquam similitudinem accommodat. Ergo quamvis ad res explicandas et illustrandas valeat; ad probandum tamen vim habere non potest.

COROLLARIUM. *Ergo cum textus aliquis a scriptore hagiographo ad probandum adducitur; certum est, sensum, quem illi dat sacer auctor, a Spiritu S. esse, et ideo vel litteralem esse vel mysticum.*

ARGUMENTA ADVERSARIORUM.

ARGUM. I. 1.° Sensus mysticus pro hominum ingenio et arbitrio fingitur, quin constare possit, sensum ejusmodi Spiritus S. intentioni respondere. 2.° Ejusmodi interpretandi ratio occasionem dat subtilioribus ingeniis in certum veritatis detrimentum, sensum Scripturae proprium et naturalem relinquendi eumque vanis conjecturis ac confictis pro arbitrio applicationibus detorquendi, quod Philoni, Origeni pluribusque aliis objicitur. 3.° Ille tantum potest esse verus Scripturae sensus, quem scriptores sacri intellexerunt; atqui hi alium non intellexerunt, quam litteralem verbis suis respondentem. Ergo etc.

RESP. AD I. NEG. ANT. *generaliter sumtum.* Praeter sensum litteralem in multis Scripturae locis etiam mysticum reperiri, colligi potest vel ex Scriptura ipsa vel ex traditione Catholica. Saepe etiam tanta est analogia et congruentia inter figuram veteris Test. et rem in novo Test. exhibitam, ut difficile sit sensum mysticum non videre, maxime ubi ad illum aditum nobis aut fundamentum praebet ipsa Scriptura. Sic, quia ax I Corinth. X.

scimus, transitum per mare figuram fuisse Baptismi, fundamentum habemus, plura, quae tunc gesta sunt, cum baptismate comparandi, v. g. aquas maris cum aquis baptismatis, Mosen cum Christo, desertum cum vita hic post Baptismum transigenda in aerumnis, Manna, quo Israëlitae in deserto nutriti sunt, cum pane eucharistico, terram promissam cum Paradiso coelesti etc.

Adde, quod ex Corollario constet, textum ab auctore sacro ad probandum adductum vel in sensu litterali sumendum esse vel in mystico. Ex quo haec regula sequitur, sensum mysticum adesse, quandocunque textus in sensu litterali intelligi non potest, aut ita intellectus nihil probaret. Sic, cum ad Rom. X, 18. Apostolus haec ex Ps. XVIII. verba adducit: *In omnem terram exivit sonus eorum* etc. manifestum est, ea in sensu allegorico esse intelligenda.

Ad II. 1.° Multi ex Patribus perperam hujus vitii arguuntur. *Huetius* probat, eos communiter litteralem sensum ut verum assumere, et tanquam fundamentum habere, cui deinde alios sensus allegoricos innectunt, quos magis accommodatitios diceres, quam mysticos, cum illis potissimum oratorum more utantur ad majorem auditorum aut lectorum utilitatem. 2.° Si qui Patres in textu mystico nimii sunt, aut ita allegoriis insistunt, ut sensum litteralem destruant, in hoc merito reprehenduntur. Illud Origeni objiciunt *Epiphanius* et *Hieronymus*. Quamvis hom. XIII. in Exodum dicat, allegoriam sine auctoritate Scripturae esse improbandam. Media via incedendum est, ut docet S. *Gregorius Naz.* orat. II. in Paschate: *Nos*, inquit, *media quadam via inter eos, qui crassiore omnino ingenio sunt, et eos, qui nimio contemplationis et anagogiae studio ducuntur, incedentes, ut non prorsus inertes et torpidi maneamus, nec rursus curiosiores simus, quam par sit, atque a proposito argumento excidamus et evagemur .... de his rebus non nimis absurde et ridicule disseremus.*

Ad III. Necesse non est asserere, sensus mysticos auctori sacro semper notos fuisse; nam Spiritus sanctus tanquam auctor primarius Scripturae plures sensus iisdem verbis recondere potuit certo demum tempore recludendos. Quamvis credendum sit, sensus litterales scriptori hagiographo semper innotuisse, et ut plurimum etiam mysticos. Verum hac in re certi statui nihil potest. Scimus, Caipham, cum Joan. XI, 50. illa verba protulit:

Expedit vobis, ut unus moriatur homo pro populo . . . vere prophetasse, et a semetipso locutum non esse, ut Evangelista ait, cum tamen ipse sensum intenderit falsum et sensui Spiritus S. contrarium.

Argum. II. Si ritus, sacrificia et alia veteris legis instituta aut eventus figura fuissent novae legis, id scire debuissent Judaei; Christianis enim, qui figuratum jam tenent, figura nihil prodest; atqui nihil ejusmodi suspicati sunt Judaei. Ergo etc.

Resp. I. neg. maj. Figura enim etiam iis prodest, qui revera figuratum vident; sicut Prophetia prodest iis, qui eo tempore vivunt, quo res praedictae effectum sortiuntur. Quid enim aliud sunt figurae istae, quam quaedam Prophetiae species?

Resp. II. neg. min. Unde habent adversarii, quod Judaei ignoraverint legis veteris ritus et eventus quam plurimos figuras futurorum? Quando Christus et Apostoli de figuris veteris legis loquebantur, quae in Messia adimpleri debuerunt, nihil dixerunt, quod Judaeis novum esset et inauditum. Negabant quidem Judaei, eas in Jesu Nazareno impletas fuisse; at de principio, illas figuras scilicet esse in Messia adimplendas, non dubitabant.

Notandum praeterea, 1.° Judaeos omnes Cabalam seu traditionem oralem praeter legem scriptam admittere; ex quo concludunt, scripturas multis in locis sensum aliquem mysticum et litterali longe excellentiorem continere, rudi quidem populo ignotum, sed inter sapientes orali traditione conservatum. 2.° Adversarios nostros sibi non constare; nam si Judaei non crediderunt, figuras in veteri Test. contineri: cur dicitur, Christum et Apostolos, cum ad eas provocarent, Judaeorum ingenio sese accommodasse?

Argum. contra II. propos. S. *Hieronymus* in cap. XIII. Matth. cum parabolam de satis farinae tribus SS. Trinitati applicuisset, ait: *Pius quidem sensus, sed nunquam parabola aut dubia aenigmatum intelligentia potest ad auctoritatem dogmatum proficere.* Eadem est S. Thomae sententia; vult enim, ex solo sensu litterali trahi posse argumentum. Et vero, quomodo adhiberi ad probandum poterit, quod aeque facile negatur, quam asseritur? Sed talis est sensus mysticus. Ergo etc.

Resp. dist. min. Talis est sensus mysticus pro interpretis arbitrio confictus et nulli fundamento innixus, *conc.* Sensus

mysticus clarus et certus, *nego*. In propos. dictum est, sensum mysticum ad probandum valere, cum eum talem esse constat. Ita etiam explicanda est S. *Hieronymi* et *Thomae* sententia. Ne igitur in hac materia umbram pro veritate sectemur, et a media, quae sola secura est, via recedamus, sequentia probe notanda sunt.

1.° Nullam Scripturae sententiam sensu litterali carere, non omnes autem habere sensum mysticum.

2.° Sensum mysticum absolute quidem digniorem esse et praestantiorem, si cum sensu litterali ejusdem loci conferatur; quia figuratum est figura praestantius; attamen sensum litteralem multis de causis mystico anteponendum esse; tum quia etiam litteralis de rebus praestantissimis esse potest, ut sunt ea, quae de Incarnatione, de SS. Trinitate, de regno Christi in novo Test. aut a Prophetis in veteri dicta sunt; tum quia sensus litteralis in omnibus Scripturae locis reperitur, aliorum sensuum fundamentum est, atque ad probandas res fidei revincendosque errores vim maximam habet.

3.° Sensum mysticum fere proprium esse veteri Test., eum tamen in novo etiam reperiri. Sic resurrectio Christi est signum resurrectionis nostrae ad Rom. VI, 4., 1 Cor. XV. Idem Apostolus tropologice explicat passionem Christi extra portam: *Exeamus ad eum extra castra improperium ejus portantes.* Possent adhuc in exemplum adduci lotio pedum, navicula Petri fluctibus jactata, Christus ex Petri navicula docens, captura piscium Luc. V., in qua rete rumpebatur, et alia Joan. XXI. post resurrectionem Christi, in qua scissum non est rete. Prima a S. *Augustino* tract. CXX. in Joan. allegorice exponitur, altera anagogice.

4.° Non recte facere eos, qui relicto sensu litterali, nimii sunt in sensibus mysticis indagandis; imo praecipuam in sensu litterali ponendam esse operam; quia hic sensus in omni Scriptura necessario continetur, et adhibitis interpretationis regulis facilius erui potest. Accedit, ut supra diximus, quod adeo sensus mystici fundamentum sit; quid autem, ubi hoc fundamentum defuerit, de reliquo aedificio sperandum sit, nemo non videt.

§. II.

An plures dentur ejusdem loci sensus litterales?

OBSERVANDA.

I. Non quaerimus, an Scriptura necessario sensum litteralem habeat; id enim, si in quaestione versari posset, primum fuisset investigandum. Sed nemo est, qui ea de re dubitet. Disputant autem Theologi et Interpretes, an in eadem littera plures latere possint sensus veri et proprii, seu an textus idem plures habere possit sensus litterales. Ad meliorem hujus quaestionis intelligentiam notandum est, aliud esse sensum *fecundum*, aliud sensum *litteralem* multiplicem. Sensus *fecundus* dicitur, quando eaedem voces et sententiae res diversas indicant, quae in se invicem continentur, vel ob relationem quandam ad se invicem spectant; ex quo videtur, sensum imprimis mediatum admodum fecundum esse. Quando autem voces ac sententiae Scripturae plures res designant, quae nec in se invicem continentur, nec ad invicem referuntur, sensus *litteralis multiplex* dicitur.

Eundem Scripturae locum plures sensus litterales admittere passim negant Protestantes; quibus se adjungunt ex Catholicis non pauci, ut *Amort*, *Wiest* §. 296., *Seemüller* institutiones hermeneuticae sacrae; Sandbichler allgemeine Hermeneutik, erstes Hauptst. §. 4. Dicunt enim, quod, si varius et multiplex admitteretur sensus litteralis, ambigua fieret Scripturae sententia et fallax, similis gentilium oraculis ad decipiendos homines compositis; imo fides ipsa in periculum adduceretur; siquidem ad stabiliendam fidem et depellendos errores nullum ex Scriptura argumentum afferri posset certum solidumque, si non uno et eodem sensu teneretur textus, et Haeretici ancipiti expositione huc illucque, ut ipsis placet, elabi possent.

II. Haec argumenta procul dubio non ignorarunt Patres in Scripturae studio versatissimi, et quibus cum Haereticis agendi frequens erat occasio; nec ignorarunt Theoiogi Catholici et Scripturae commentatores celeberrimi; ut S. *Thomas*, *Melchior Canus*, *Bellarmin.*, *Tournelius*, *Bonfrerius*, *Serarius* etc., qui gravioribus, ut ipsis videtur, rationibus commoti, docuerunt, plures etiam litterales sensus aliquando in Scriptura admittendos. Nihil, inquiunt, magis decet divinam majestatem, quam ut paucis verbis

plurima eaque diversa comprehendat; nihil Scripturae sacrae altitudinem et auctoritatem, nihil infinitae sapientiae fecundissimam profunditatem ita commendat, quam ut liber divinus tot gentibus, tot ingeniis, in tanta temporum distantia locuturus, unicuique, quod ille de rebus divinis assequitur verum, hoc significet. Ad hoc accedit, quod spirituales sensus plures simul iisdem rebus insinuari a Spiritu S. nemo neget. Cur autem rebus plures significare Spiritum S. concedatur, verbis negetur? An sunt res magis ad significandum plura idoneae, quam verba?

III. Praeter haec, quae ex ratione desumta sunt, argumenta exempla ex Scriptura afferunt sensus multiplicis patroni; praecipua sunt locus ille Jesaiae LIII.: *Generationem ejus quis enarrabit?* quem Patres plurimi de aeterna Christi generatione, alii vero non pauci de temporali in utero virginis intelligunt: utrique apte; nam toti contextui utrumque optime quadrat. Tum et illa Ps. II.: *Filius meus es tu, ego hodie genui te.* Quae Apostolus ipse de generatione aeterna et temporali (ad Hebr. I, 5. et V, 5.) nec non de resurrectione Christi intelligit (Actor. XIII, 33.), sensu tripliciter litterali. Vid. *Goldhagen* Tom. I. pag. 162. Neque ad defendendam hanc sententiam Patrum testimonia desunt, quae cum recitare omnia non possimus, unum audiamus *Augustinum*, qui, ut fuit acri et sublimi ingenio, verbi divini admirabilem profunditatem et inexhaustam ubertatem et sensit et expressit lib. XII. Confess. cap. XXX. et XXXI.; ubi de vera intelligentia illorum verborum Mosis loquens: *In principio creavit Deus coelum et terram*; eaque multiplici sensu intelligi posse ostendens quaerit, an unum tantum Moses intenderit, an plures; tum ita prosequitur: *Cum alius dixerit: hoc sensit, quod ego, et alius: imo illud, quod ego; religiosius me arbitror dicere, cur non utrumque potius, si utrumque verum est? Et si quid tertium et si quid quartum et si quid omnino aliud verum quisquam in his verbis videt?*

Ad argumentum superius a nobis expositum respondent, sententiam tunc tantum fallacem dici posse et ambiguam, quando, cum unum tantum verum sensum habeat, diversimode tamen intelligi potest, quin auctor sensum determinet, idque vel ex malitia, ut alios decipiat, vel ex ignorantia, quia ipse, quid respondendum sit, ignorat; at Deus non intendit multiplici sensu

decipere, sed instruere, neque falsos sensus habet aut contrarios, sed varios tantum et veros, quos omnes vult agnosci, licet non absque studio et exercitatione.

Hanc sententiam fatemur magnam habere probabilitatem, quamvis a Protestantibus acerbe notetur, et aliquorum etiam Catholicorum consensionem non habeat. Mihi videtur in hac re, sicut in aliis plurimis, multa fuisse cum exageratione dicta. Quam primum enim quaestionis status accurate definitur, nihil in ea reperitur, quod dignum reprehensione esset. Itaque limites ponendi sunt, statuendaeque regulae, quas religiose observare debet sincerus scripturarum cultor.

1.° Fundamentum sensus litteralis varii et multiplicis proprie aliud esse non potest, quam divini intellectus infinita fecunditas. Deus non tantum textus alicujus sensus possibiles cognoscit, sed ab aeterno etiam praevidit, quidquid unquam ex iis humana perspicacia esset eruendum. Cum vero Deus inspirando scripturas non ad unum tantum populum attenderit aut ad exiguum aliquod temporis spatium, sed fontem aperuerit aquae vivae, ad salutem omnium credentium; ideo procul dubio praeter voluntatem Dei non agit, quisquis ex illis sensum aliquem, verum et pium eduxerit; haec est enim voluntas Dei, sanctificatio nostra.

2.° Necesse non est, ut auctor hagiographus omnes illos sensus viderit; certe Spiritus S. quemque occursurum lectori praevidit; imo etiam, ut occurreret, providit.

3.° Quamvis plurima forsan intelligi possint in eodem Scripturae loco, non est tamen negandum, aliquem esse praestantissimum sensum, et speciali quodam modo litteralem, quem vel solum vel praecipue intendit ille, qui scripsit.

4.° Rarissime contra Haereticos adhiberi potest sensus alius, quam ille, qui in littera primario continetur; alii autem sensus ad pietatem nutriendam potissimum valent; unde sequitur, ejusmodi sensus non ad dogmaticam aut polemicam Scripturae interpretationem pertinere, sed potius ad homileticam aut asceticam. In hoc ergo summum discrimen positum est intes litterales sensus, eum nempe, qui proxime in littera continetur, et speciali modo litteralis dicitur, et caeteros in eodem textu contentos; quod primus dogma probet, alii autem ex dogmate probentur.

Nam si cum doctrina jam certa et probata non concordent, manifestum est, eos divinos esse non posse.

5.° Ut praeter sensum litteralem primarium et praecipuum alius quoque tanquam litteralis haberi possit, requiritur, ut eum talem esse constet, vel ex Scriptura ipsa vel ex Ecclesiae et Patrum unanimi consensu. Ejusmodi autem textus pauci sunt.

§. III.

Regulae in investigando Scripturae sensu observandae.

Non ignoramus, haec aliaque non pauca, quae in hoc capite tractantur, ad theologicas institutiones stricte non pertinere; quapropter id nobis in culpam imputari posset, ac si praefixos nobis limites transilire et falcem mittere vellemus in alienam messem. Neque immerito haec objicerentur, si semper, si ubique Scripturae et Hermeneuticae sacrae studium divisam a Dogmatica partem haberet; id autem non putamus ubique locorum reperiri, praesertim ubi status clericalis Alumni publicas scholas non frequentant; sed intra muros Seminarii a tumultu et contagio praelectionum academicarum seclusi, a viris ecclesiasticis ab Episcopo ad id munus institutis erudiuntur, cum minori quidem scientiarum apparatu, at fortasse melius, solidius, religiosius. His igitur quidquid ad Scripturae studium necessarium est, brevi saltem compendio exponendum censemus; quo et illae regulae pertinent, quae ad intelligentiam scripturarum quam plurimum conferunt. Sunt inter has aliquae, quae Scripturae interpretationem speciatim concernunt, et quae non possunt satis omnibus iis commendari, qui huic labori sese tradunt; aliae ipsae sunt interpretationis regulae generales ad Scripturae sacrae studium applicatae.

I. Ne Scripturae interpres, dum veritatem se in scripturis quaerere contendit, vana et falsi nominis scientia deceptus a veritate aberret; nunquam e manibus dimittat, sed teneat firmiter quasi lucernam lucentem in caliginoso loco hanc auream Concilii Trid. regulam Sess. IV. decret. de usu SS. librorum: *Ad coërcenda petulantia ingenia decernit* (sacra Synodus), *ut nemo*

suae prudentiae innixus, in rebus fidei et morum ad aedificationem doctrinae Christianae pertinentium sacram Scripturam ad suos sensus contorquens contra eum sensum, quem tenuit et tenet sancta mater Ecclesia, cujus est judicare de vero sensu et interpretatione scripturarum sanctarum, aut etiam contra unanimem consensum Patrum ipsam Scripturam interpretari audeat... Ex hoc decreto sequitur, 1.° attendendum esse ad Ecclesiae interpretationem. 2.° Sensum, qui traditis ab Ecclesia dogmatibus contrarius est, certo falsum esse; quamquam ex eo, quod huic doctrinae faveat, nondum verus probetur, cum posset ad hanc rem nullatenus pertinere. 3.° Consensum unanimem SS. Patrum, cum de re agitur ad fidem aut mores pertinente aut cum his necessario connexa, certum esse verae interpretationis argumentum.

II. Ad Scripturae intelligentiam imprimis juvat diligens et frequens lectio, tum meditatio et collatio scripturarum, ut sic phrasis ipsa et spiritus familiaris fiat legenti. Ad hanc autem lectionem non accedat homo animo curioso, critico et superbo, sed docili, humili et religioso. *Scriptura*, ait auctor imitationis, lib. I. cap. V., *eo Spiritu legi debet, quo facta est.* Studio jungatur oratio ex corde puro: *Qui indiget sapientia, postulet a Deo.* Jacob V.: *In malevolam animam non introibit Spiritus sapientiae*, Sap. I. Quo et ea pertinent, quae in decreto Concilii Trid. jam citato in fine adjiciuntur contra sacrilegos temeratores et violatores verbi Dei, qui ad profana quaeque, ad scurrilia scilicet, fabulosa, vana, adulationes, superstitiones impias etc. convertunt et torquent verba et sententias Scripturae sacrae. (5)

Regulae hermeneuticae Scripturae sacrae applicatae.

Quamvis scripturae cujuslibet hominis arbitrio permitti non possint, atque hoc ipso fidei regula certa et infallibilis esse desinerent, si quilibet posset eas ad suam sententiam torquere; hoc tamen ita intelligendum non est, ac si rationi humanae in exponendis scripturis parum aut nihil tribuendum esset. Nunquam illud a Catholicis interpretibus exigere voluit Ecclesia. Scimus, multos ex Patribus, multos etiam ex recentioribus commentatoribus summa cum laude in eo versatos esse, ut regulas Hermeneuticae generales

Scripturae sacrae rite applicando sensum ejus genuinum investigarent, etiam aliarum scientiarum subsidium in tam difficili opere minime negligentes.

Regula I. *Usus loquendi.*

Usum loquendi examinet Interpres, non communem tantum, sed et specialem, tum scripturarum in genere, tum unius alteriusve auctoris. A communi autem verborum sensu non discedat, nisi manifestum sit, iis specialem significationem inhaerere. Idem de sensu improprio dicendum; nam ad metaphoras aliosque tropos aut sensus improprios deflectenda non est ratio, nisi ex sensu proprio aliquid absurdi eliceretur. Sic, qui usum loquendi Scripturae considerat, mox sciet, per *fratres et sorores* propinquos intelligi, *nudum* dici, qui superiori tunica exutus est, quod in mari aut in agris laborantibus commune est; hominem bene potum *inebriatum* vocari; *commune* idem esse ac immundum aut profanum; *benedicere* per antiphrasin etiam sumi pro maledicere, *sanctificari* pro pollui; *cornu* potentiam significare; *calicem* sortem, *funiculum*, *funes* haereditatem; per *vasa* omnis generis instrumenta indicari; nam *vasa belli* arma sunt et instrumenta bellica, *vasa psalmi* instrumenta omnia musica. Multae ejusmodi metaphorae occurrunt, quae a nostro usu abhorrent, quales sunt, *adeps* vel *medulla*, pro eo, quod est in re quacunque praestantissimum, *adeps frumenti*, *medulla tritici; pingues* pro hominibus potentibus, *pennae* solis pro radiis, *filii areae* pro granis frumenti, *filii pharetrae* pro sagittis etc. etc. Legi imprimis merentur in hanc materiam *Bonfrerii* canones ad Scripturae intelligentiam perutiles *a*).

II. *Contextus.*

Ad litteralem sensum inveniendum post regulas fidei nulla fere certior dari potest, quam ut locus, cujus sensum investigamus, cum antecedentibus et consequentibus conferatur (quod *contextum*, *nexum* aut *acoluthiam* vocant). Quo melius haec antecedentia et consequentia alicui sensui adaptantur, eo certius erit, eum sensum esse vere litteralem et maxime proprium.

a) Praeloquia post Sect. IV. Capitis XXI.

Exceptio tamen in Psalmis facienda est et Prophetis, in quibus hinc inde more prophetico subitus fit transitus a re una ad aliam, a figura ad figuratum. Porro hic contextus vel angustior est, ac in quibusdam tantum versibus inclusus; vel extenditur ad plura capita, aut per totum aliquem librum diffunditur, aut etiam ex connexu oritur unius libri cum alio. Nihil ad investigandum textum utilius, quam integri libri, aut alicujus pericopae analysin texere. Quod breviorem contextum attinet, in exemplum sint illa Psalm. XVII.: *Cum sancto sanctus eris.* Job. XXI.: *Ducunt in bonis dies suos.* Sap. VIII.: *Scivi, quoniam aliter non possem esse continens, nisi Deus det.* Sic et illa verba apud Matth. cap. V.: *Non veni solvere legem, sed adimplere* .... ex contextu explicanda sunt. Majores contextus in epistolis Apostolorum occurrunt. Prophetia Isai. VII.: *Ecce virgo concipiet* etc. clarior efficitur et certior ex contextu, qui a VII. capite usque ad XII. extenditur. Videatur *Schaeffer* pars. II. p. 58 etc.

III. *Scopus.*

Nihil antiquius habeat Interpres, quam ut scopum disquirat diligantissime, non tantum generalem Scripturae, qui alius non est, quam Christus (Actor. III, 18., Rom. X, 4.), sed specialem cujuslibet libri. Scopus interdum in ipso libro indicatur, ut Proverb. I. Joan. XX, 31. Vel ex circumstantiis temporis, quo res scripta aut facta est ex libri argumento, aut ex iis, quae scribendi ansam dederunt, cognosci potest. Invento autem scopo libri facilius erit, particularem scopum alicujus pericopae detegere. Si personae indicuntur aliquid narrantes aut agentes, ad illarum specialem scopum attendendum est.

Ita plura, quae in epistolis S. Pauli difficilia sunt intellectu, ex scopo Apostoli explicanda sunt, imprimis quae de justificatione habet et vocatione ad fidem, et quae ad propriam auctoritatem tuendam ad Corinth. scribit epist. II. cap. XI. et XII. Huc et ea pertinent, quae de ciborum discrimine et idolothytis dicuntur I Corinth. VIII. et X. Item quae II. ad Corinth. V, 16. Apost. ait: *Et si cognovimus secundum carnem Christum; sed nunc jam non novimus* etc.

IV. *Circumstantiae.*

Non exiguum textibus lumen affundunt circumstantiae historicae. Inspiciendum igitur est, quis sit libri auctor, quo tempore, quo loco, qua occasione res scripta aut peracta fuerit. Praeterea non parum interest scire, quis in libro loquatur, an Deus, an angelus, an homo; an plures inter se colloquentes inducantur, quod saepe in Psalmis videre est. Item quae personae loquentis, vel ejus, ad quam, vel de qua sermo est, fuerit indoles, quis effectus etc. Sic, cum ea, quae Judith ad Holofernem dixit, non sacri auctoris verba sint, sed Judithae, potest mendacium admitti, quin libri sacri auctoritas quidquam patiatur. Illud quoque, quod Actor. VII, 16. dicitur, et contrarium videtur iis, quae Genes. XXIII, 33. et 30. et Josue XXIV. leguntur, ita solvit *Melchior Canus a*), ut dicat, illud non a S. Luca ita dictum fuisse, sed a Stephano, qui in longa illa narratione eaque subita levi aliquo errore et ad rem nihil attinente labi potuit. Nos, addit, non Stephanum ab omni lapsu, sed Evangelistam vindicare debeamus. Et locorum circumstantiis interpretandum est, quod Matth. VIII. de Daemoniacis dicitur extra urbem in monumentis habitantibus, aut illa Matth. X.: *Quae in aurem audistis, praedicate super tecta.*

V. *Parallelismus.*

Magnum demum ad Scripturae intelligentiam adjumentum est Scriptura ipsa; ut S. *Augustinus* praeclare docet *b*). Jam ipsa frequens divinorum eloquiorum lectio promptam quandam et expeditam facultatem parit intelligendi ea, quae primum obscura et ambigua videbantur; verum, ut fructus ex hac lectione uberior percipiatur, juvat imprimis ad loca *parallela* attendere, vetus Testamentum cum novo, aut ex eodem Testamento textus cum textibus conferre; quia, quae in uno loco obscure dicuntur, saepenumero alibi clarius exprimuntur, aut lucem mutuantur ex similium aut dissimilium comparatione. Hic locus *Parallelismus* dicitur, et duplex distingui potest: *realis* nempe et *verbalis*. *Verbalis* ad verba attendit, *realis* ad rem ipsam

---

a) Loc. Theol. lib. II. cap. XVIII. *b*) Lib. XIII. Confess. et II. de Doctr. Christ.

expressam. Sicut parallelismus realis adesse potest, quamvis diversa sit dictio; sic etiam eadem aut similis dictio non semper rem eandem significat. Hinc quando verborum obscuriorum significatio ex aliis locis elucidanda est, ubi eadem verba adhibentur, probe attendendum est ad ea, quae de *usu loquendi* dicta sunt; an ii loci sint ejusdem auctoris, an hic eadem, qua scriptor, quem interpretamur, aetate vixerit, an eodem dicendi genere utatur etc. Parallelismi reales in omnibus fere Vulgatae editionibus vel ad marginem vel infra textum reperiuntur. Verbales exhibent concordantiae biblicae.

§. IV.

Studii hermeneutici subsidia.

Putandum non est, scientias et artes saeculares ad Scripturae S. studium nihil conferre. Conferunt certe quam plurimum, dummodo humana divinis subdantur, non divina humanis. Scimus, quam florentes olim in omni saeculari scientia fuerint florentissimi Ecclesiae Pastores *Gregorius Nazian., Basilius, Augustinus, Hieronymus* aliique, ex quibus B. *Augustinus* ad studium Scripturae sacrae valde commendat humanas disciplinas. Unum afferemus S. Papae *Gregorii* testimonium, quem quidam volunt in litteras saeculares male affectum fuisse. Is ergo explanans ea verba I Reg. XIII.: *Caverant Philistiim, ne forte facerent Hebraei gladium aut lanceam* . . . ait, id agere Daemones, cum nos saeculares scientias discere dissuadent; quid enim aliud, quam ne gladium aut lanceam faciamus, praecavent? — Quamvis autem nulla sit ex naturalibus scientiis, quae non subsidia afferre possit sacrae Scripturae Interpreti, sunt tamen quaedam, quae majorem prae caeteris utilitatem habent. Sunt autem 1.° ars Critica; 2.° Grammatica; 3.° Poësis et Rhetorica; 4.° Historia; 5.° Chronologia et Geographia; 6.° Archaeologia; 7.° Stathmica; 8.° Philosophia. 9.° Subsidia extrinseca.

I. *Ars Critica.*

De arte Critica jam in Prolegomenis dictum est. In iis imprimis, quae Scripturam sacram attinent, sana esse debet et

moderata. Quamvis autem Catholicus Interpres ad indagandam Scripturae existentiam, veracitatem, Canonem etc. Criticae regulis absolute non indigeat, cum haec ipsi ex Ecclesiae auctoritate certa sint; iis tamen uti debet ad eorum, quae ab Ecclesia decreta sunt, veritatem vindicandam contra Acatholicos. Imo et Ecclesia in eorum, quae ejus judicio subjicitur, examine sacrae Critices regulas non dedignatur. Caeterum in brevioribus Scripturae textibus vastus Criticae campus aperitur, ut inter varias lectiones, linguae originalis cum versionibus discordantias textus suae integritati restituatur. Conf. Sandbichler Einleitung in die Bücher des alten Teſt. Seite 29.

II. *Grammatica.*

Grammatica in explicandis scripturis utilitatem habet quam maximam. Complectitur autem primum linguarum studium, praecipue graecae et hebraicae; tum verborum significationem, phrasium constructionem examinat, imprimis idiotismos seu hellenismos aut hebraismos, quos perspectos habeat Interpres, si velit in Scripturae studio aliquid proficere. Vid. Proleg. pag. 17. et adnotat. 5. Hanc S. Hermeneuticae partem, sicut et caeteras pene omnes copiose tractat D. *Schaeffer* Institut. parte II. sect. III. cap. I. §. III. Cf. etiam *Bonfrerii* Canones *a*) et Appendicem VI. ad praeloquia *Bonfrerii*, tom. III. Menoch. Edit. Venet. pag. 38.

Pauca quaedam idiotismorum genera exempli causa adjiciamus. In hebraeo adjectivorum penuria per substantiva suppletur: *Tuum brachium cum potentia*, pro tuum brachium potens. Comparativi et superlativi, qui in hebraeo desunt, variis modis redduntur: *Misericordiam volo, non sacrificium;* id est, magis quam sacrificium .... *Vanitas vanitatum*, id est, vanitas maxima .... *Plorans ploravit*, id est, acerbissime, vehementer ploravit .... *Montes Dei*, id est, montes altissimi.

Crebriores sunt conjunctionum et praepositionum idiotismi .... *De trans Jordanem*, id est, ex regione trans Jordanem sita .... *Ne tradas me a desiderio meo peccatori*, id esi, contra desiderium meum. Praepositio *in* fere omnium aliarum vim et sig-

a) Praeloq. in fine.

nificationem induit. Conjunctio *et*, quae in hebraeis et graecis codicibus frequentissima est, nunc copulativa est, nunc disjunctiva, nunc causam significat, nunc effectum, nunc affine aut simile, nunc oppositum; aliquando prorsus redundat. Isaiae LXIV, 5.: *Ecce tu iratus es, et peccavimus* ... id est, quia peccavimus. *Castigans castigavit me Dominus, et morti non tradidit me* ... id est, sed, attamen morti non tradidit me etc.

III. *Poësis et Rhetorica.*

Nullum est dicendi genus, nulla troporum aut figurarum species, cujus non plurima in scripturis exempla occurrunt. Neque necesse est de his longius disserere. Qualis fuerit Hebraeorum Poësis, non est una auctorum sententia. Id apud omnes in confesso est, in scripturis non raro reperiri dictionem poëticam quam maxime vividam et sublimem atque a communi narrationis stylo ita diversam, ut viri in communi Hebraeorum lingua instructi in iis, quae stylo poëtico conscripta sunt, vix aliquid intelligant. Ad poëtica Scripturae praeter *Psalmos* et librum Job fere integrum pertinent etiam *Cantica Canticorum*, *Lamentationes Jeremiae*, pericopae plures in libris propheticis et historicis; ut *benedictio Jacob* Gen. XLIX., *Canticum Mosis* Exod. XV., illud Deuteron. XXXII. etc. Hoc sibi Poësis hebraica imprimis proprium habet, quod sacer vates subito ab uno ad aliud transeat; mox ipse loquatur, mox Deum aut homines loquentes inducat, rebus inanimatis veluti vocem et sermonem tribuat; quamlibet fere sententiam geminata et diversa verborum ubertate repetat: *Amplius lava me ab iniquitate mea, et a peccato meo munda me* etc. Quamvis autem exploratum non sit, an Hebraei versus metricos habuerint; nam hebraicae linguae vetus pronuntiandi ratio intercidit; negari tamen non potest mensuram aliquam versuum apud eos reperiri, ad cantum et musicam accommodatam. Ad Poësin pertinet Musica, quae apud Hebraeos multum aberat a molliori nostra modulatione et sonorum varietate; simplicior multo erat et gravior, sed in hac ipsa simplicitate numerosissima. Vide *Rollin* traité des études tom. II. Cours complet de Rhétorique par Mr. *Amar* 1811, livre V. de l'Éloquence des livres sacrés. *Schaeff.* P. II. p. 205 etc. Sandbichler allgem. Hermeneut. 4. Hauptst. *Fleury* Discours sur la

poësie des Hebreux. Hanc Dissert. latine redditam invenies in lat. editione Comment. D. *Calmet*, tom. IV. in fol.

IV. *Historia.*

Ad intelligentiam scripturarum quam plurimum confert historiae cognitio, tum sacrae, tum profanae. Historia sacra in ipsis scripturis continetur, certasque continet epochas ab exordio mundi usque ad Christum decurrentes, et, qui his epochis respondent, varios populi judaici status. Duae priores epochae ad totum hominum genus pertinent; tertia Patriarcharum continet historiam. Reliquae populum Israëliticum exhibent in corpus nationis adunatum, primum sub Ducibus et Judicibus, tum sub Saule, Davide et Salomone regibus, qui toti genti imperabant. Facto post Salomonem schismate historia sacra seriem regum tum Judae, tum Israëlis prosequitur, hanc quidem usque ad annum XV. Oseae regis Israël, quo regnante Samaria expugnata est a Salmanassare rege Assyriorum, et regno Israël finis impositus anno 3283; illam autem judaici regni usque ad captivitatem Babylonicam sub Nabuchodonosore ann. 3416 per urbis ac templi excidium consummatam.

Post captivitatem in patriam reduces Judaei variis adhuc vexati aerumnis tandem pace fruebantur sub principum populi et supremi senatus imperio. Successit dira persecutio sub Antiocho Epiphane et novus populi Judaici status, qui Machabaeorum praeclaris gestis et incredibili virtute in libertatem vindicatur, postmodum sub Asmonaeorum sceptro vixit usque ad Herodem, quo regnante natus est Christus.

Multum etiam utilitatis capiet Scripturae investigator ex historiae profanae studio, quam omnes sciunt cum populi Israëlitici fatis intime connexam. Quae scitu maxime necessaria sunt, in insigni opere *Bossuetii*, *discours sur l'histoire universelle* reperiuntur. Diffussiorem autem rerum narrationem offerunt D. *Rollin*, *histoire ancienne*, et praeclarum opus D. *Prideaux* Angli, *histoire des Juifs et des peuples voisins*, quod in Gallicum idioma translatum 6 voluminibus in 8. editum est, adjectis quibusdam Patris *Turneminii* dissertationibus, quibus auctoris Protestantici errores corriguntur.

V. *Chronologia et Geographia.*

Ad historiam pertinent Chronologia et Geographia. Prima tempus, quo quaelibet res facta fuit, determinat dierum, hebdomadum, mensium, annorum divisiones, praecipuas historiae epochas, aeras et diversos computandi modos explicat. Secunda regionum, urbium, montium ac fluminum situm ostendit. Utraque scientia in Scripturae interpretatione latissime patet, et doctissima ingenia exercuit. Vid. dissertationes Chronol. Tom. III. Menochii editionis Venetianae insertas, Onomasticon urbium et locorum ibid. Consuli etiam possunt chartae Geogr. orbis antiqui et dictionaria biblica.

VI. *Archaeologia.*

Archaeologia, sic dicta a voce ἀρχή, omnia complectitur, quae statum populi judaici tum sacrum, tum civilem, tum publicum, tum privatum concernunt. Ad statum populi sacrum pertinent loca sacra, templa, sacrificia, modus rem divinam faciendi, gradus hierarchici inter personas cultui divino addictas, festa etc. Ad statum civilem publicum refertur forma regiminis, magistratuum ordo et auctoritas, jurisdicendi ratio, leges et poenae, res militaris totaque pacis bellique disciplina. Ad statum autem privatum referuntur omnia, quae ad vitam hominum pertinent: habitationes, possessiones, agricultura, victus et vestitus, prolium educatio, matrimonia, ordo successionis, negotiatio, artes, oblectamenta et luctus, funera etc. Quam multa haec sint et varia, nemo non videt; nihilominus, qui nullam horum cognitionem haberet, necessario caecutiret in pluribus Scripturae locis. Vide in editione jam citata Menochii doctissimum *Caroli Sigonii* tractatum de Republica Hebraeorum in VII. libros divisum. Item Moeurs des Israëlites et des Chrétiens par *Fleury*.

VII. *Stathmica.*

Stathmica a στάθμη, quod idem est ac regula, amussis, ad quam aliquid exaequatur, mensurarum, ponderum et monetarum varietatem et valorem docet. Hac notitia destitutus in pluribus locis perfectum sacrarum litterarum sensum assequi non poterit. Dantur mensurae liquidorum, dantur et mensurae longitudinis: *pollex*, *digitus*, *palmus*, *pes*, *cubitus*, *passus*, *sta-*

dium, *miliare* etc. Moneta apud Hebraeos usitata saepissime occurrit, *siclus*, quem floreni valorem habuisse putant vel 45 crucigerorum. Vigesima pars sicli *Gera* vocabatur; *Mna* sive *Mina* 66 siclos continebat; *talentum* vero Mosis aetate ter mille siclos seu 50 Mnas confecit. Porro observandum, eandem fuisse inter monetas aureas proportionem, ita tamen, ut aurea ejusdem nominis moneta decuplo, vel duodecuplo pluris valuerit, quam argentea. Vide *Joannis Marianae* dissertationem de ponderibus et mensuris Tom. III. Menochii; item *Schaeffer* inst. scripturist. part. II.

VIII. *Philosophia.*

Hoc nomine comprehendimus, quidquid ad Logicam, Psychologiam, Physicam, artem Chemicam, Historiam naturalem etc. pertinent. Cum omnis Scripturae interpretatio rationis humanae opus sit; clarum est, magnas in ea partes habere Philosophiam, quae vel ex veritatibus naturali lumine cognitis vel ex principiis revelatis concludit. Notandum tamen, verba et propositiones Scripturae non semper stricte et in rigore logico accipiendas esse, sed juxta communem et usitatum loquendi modum, neque methodum aliquam systematicam in veteris aut novi Testamenti libris quaerendam; non enim philosophicis deductionibus nititur Revelatio, sed Dei revelantis auctoritati. Item de rebus physicis et astronomicis dicendum. Scriptura de ejusmodi rebus ex occasione tantum loquitur et modo apud homines usitato. Historia naturalis frequentissimum in Scripturae interpretatione applicationem habet, imprimis cum Increduli, quamvis hanc scientiam vix in superficie attigerint, petita tamen exinde argumenta cum magna eruditionis ostentatione proferant. Verum perfectiori hujus scientiae cognitione instructus Interpres nebulas ab adversariis aut mala fide aut ex ignorantia obfusas facili negotio depellet. Exempla habentur Proverb. VI, 6. et cap. XXX, 25. de formica. Job. XXXIX. de Struthione. Habacuc III, 17.: *Ficus non florebit* etc. Vid. Weitenauer, Ueberſetzung der heil. Schrift I. Band, Vorrede S. 48 ꝛc. Stolberg, Thl. IV. S. 400., über das an die Römer am X. Kap. angeführte Gleichniß, von den auf den Oelbaum eingepfropften Zweigen. Egregiam in hac parte interpretibus operam navavit clariss. *Scheuchzer* in celebri opere,

quod *physica sacra* inscribitur. Praefertur editio originalis ab auctore ann. 1725 idiomate Germ. adornata 4 Vol. in folio.

IX. *Subsidia extrinseca.*

Inter Hermeneuticae sacrae subsidia, quae extrinseca vocari possunt, numerantur: 1.° Codices manuscripti et antiquae editiones, quas legendo, conferendo, accuratiores et antiquiores ab aliis distinguendo, genuinum Scripturae textum facilius eruet Interpres. 2.° Versiones, quae non parum conferunt ad tollendam verborum in textu originali ambiguitatem verumque auctoris sensum indagandum. 3.° Idem fere subsidium ex Patrum citationibus haberi potest. 4.° Imprimis Scripturae studiosum juvat adire Interpretes et Commentatores, qui in explanandis scripturis facem nobis praeferunt. Sunt autem plurimi et maximi nominis inter Catholicos, qui vel paraphrasi vel notis brevioribus vel majoribus commentariis aut totam Scripturam aut aliquam ejus partem illustrarunt. Notissimi sunt: *Joannis Maldonati*, Societatis Jesu Theologi, Commentarii in quatuor Evangelistas et *Guilielmi Estii*, SS. Theol. D. et in Academia Duacensi Prof., Commentarius in omnes D. Pauli epistolas, opera duo vere aurea et Candidatis nostris non satis commendanda, quorum nova editio Moguntiae prodibit. *Cornelius a Lapide* Societatis Jesu, qui X. commentariorum tomos reliquit in omnes Scripturae libros, Psalmorum tantum et Job libris exceptis. *Louis Isaac le maître de Sacy*, sacerdos Parisinus, *Ludovicus de Carrière* congregationis Oratorii presbyter. *Augustin. Calmetus*, Ordinis S. Bened. Abbas, cujus commentaria a *Dominico Mansi* in latinum translata sunt. Breviores commentatores sunt: *Joannes Menochius* e Societate Jasu. Optima ejus editio cum supplemento *Turneminii* Venetiis prodiit. *Jacobus Tirinus, Emmanuel Sa, Joannes Mariana*, omnes ejusdem Societatis viri doctissimi, qui uti erant non laudis desiderio, sed studio Religionis et virtutis incitati, ita lectores suos non humanae sapientiae spiritu inflant, sed religiosos efficiunt et pios scripturarum cultores. Addi possunt Bibliorum editiones cum notis et Chronologiis etc.; qualis est Biblia sacra cum notis Vatabli. Biblia Vulgata in folio Parisiis apud *Antonium Vitré* impressa. Biblia Avenionensis seu *Bible de Vence*, cum para-

phrasi, notis, praefationibus et dissertationibus ex diversis auctoribus collectis edita a *Rondeto*.

§. V.

An admitti possit systema accommodationis ad sensum recentiorum inter Protestantes Interpretum?

OBSERVANDA.

I. Ex sola jam Evangeliorum lectione apertum est, Christum, cum populum instrueret, sese in multis hominum captui, locorum ac temporum circumstantiis accommodasse; atque in hoc quam maxime elucet divina ejus sapientia et paternus affectus in homines infinitis prope miseriis et praejudiciis laborantes, quod se tam libenter ad audientium mensuram dimittebat. Hinc sermone usus est plano et populari, et frequenter in parabolis locutus est; ut inculta et sensibus nimium adstricta ingenia a rebus obviis et corporalibus sensim ad coelestia duceret; neque omnibus passim et sine discrimine omnia tradidit, sed ad hominum captum et indolem ita doctrinam attemperavit, ut mox clarius, mox obscurius eam proponeret, et primum quidem ea, quae notiora erant et faciliora; haec enim, qui ferre non poterant, procul dubio parum se idoneos probarunt ad majora capienda. Hinc ne divinitatem quidem suam omnibus praedicari et evulgari voluit, priusquam a mortuis surrexisset; ipse autem eam aliquo modo tegere videbatur, cum se passim filium hominis nominavit. Hinc et ea, quae sciebat profundius animis infixa, ad tempus tolerabat; hujusmodi erat illa, quam Judaei alte mente imbiberant de regno Messiae temporali et perpetua legis Mosaicae duratione, persuasio. Haec omnia probatione non indigent, cum tota Christi historia id loquatur. Quin et ipsis Apostolis jam morti proximus ait Joan. XVI.: *Adhuc multa habeo vobis dicere, sed non potestis portare modo.*

II. Magistri exemplum secuti sunt Apostoli, quemadmodum eorum et gesta et scripta testantur. Petrus se tum Judaeis, tum gentilibus accommodare studuit quoad legalium observationem. Paulus, acerrimus libertatis Evangelicae propugnator, de se ipso ait I ad Cor. IX.: *Factus sum Judaeis tanquam Judaeus, ut Judaeos lucrarer.* Concilii Jerosolymitani decretum de sanguine

et suffocato, nihil aliud erat, quam *temporarium*, quod prudens oeconomia tunc exigebat. In proponenda Christi doctrina et explicandis mysteriis eandem cautionem adhibuerunt Apostoli, sapientes medicos imitati, qui alia aliis remedia praescribunt, prout aegri varie sunt dispositi. Sic Petrus Actor. II. et III. coram tota Judaeorum multitudine loquens divinitatem Christi nondum aperte praedicavit; iis autem, qui compuncti corde erant, *aliis etiam verbis plurimis testificatus est.* Sic et Paulus Apostolus Athenis in Areopago de Christo ita disseruit, ut ejus divinitatem hominibus ad credendum minime dispositis non aperiret; eos autem, qui alieni non erant ab excipienda veritate, paulatim ad fidem praepararet. Id praeclare explicat S. *Ambrosius*: «*Lege*, inquit, *sermonem Apostoli apud Athenienses habitum. Ab uno Deo operatore mundi incipit, dicens: Deus, qui fecit mundum et cuncta, quae sunt in eo. Negare non poterant, unum operatorem esse mundi, unum Deum, unum omnium creatorem; tunc venit ad Christum, nec tamen Deum maluit, quam hominem nuncupare. Qui enim tractat, debet audientium considerare personas, ne prius irrideatur, quam audiatur. Quomodo enim Athenienses crederent, quia Verbum caro factum est, et de Spiritu Virgo concepit, qui irridebant, quia resurrectionem audierant mortuorum? Quid interest, quo quisque credat ordine? Non in principiis perfecta quaeruntur, sed de principiis ad ea, quae perfecta sunt, pervenitur.*»

III. Si novum accommodationis systema nihil praeter id, quod modo expositum est, contineret, omni reprehensione careret; sed alia sunt omnino eorum, cum quibus nobis congrediendum est, consilia; ita enim omnia confundunt; ita Christi Religionem ab omnibus, quibus foedata erat, sordibus, ut ipsi dicunt, expurgant; ita hominum additamenta a sensu Christi, litteram a spiritu, methodum a doctrina, localia, temporaria, statutaria aliaque, quae prudentis tantum oeconomiae foetus sunt, ab iis, quae semper, quae ubique, quae apud omnes valere debeant, distinguunt, ut praeter purum putidumque naturalismum in Christiana Religione nihil remaneat. D. *Schaeffer* in dissert., quam in hanc materiam Moguntiae edidit, praecipuos novi systematis auctores et propagatores assignat *Semlerum*, *Tellerum*, *Bassedovium* et *Steinbartum*, quorum systemata exponit

et refutat. Verum sacram Exegesin apud Protestantes ab eo tempore novos progressus fecisse, jam *a priori* concludi potest ex eorum perfectibilitatis principio. Nam cum nullos nunc limites patiatur effraena nova dicendi libido, et ipsi summam delirandi et divina omnia conculcandi licentiam summam rationem putent, nunquam gradum sistunt; nec in aliquo systemate, quamvis satis impietatis habeat, ut saeculo nostro non indignum videri posset, immorandum putant; sed ad alia *perfectiora* incitate progrediuntur. Ideo puto, plurimis hodie ne illud quidem accommodationis systema sufficere. Illud enim systema excogitatum videtur a viris, qui cum omnem supernaturalem dispensationem negarent, tamen Christi et Apostolorum charactere parcere voluerunt, et ne eos tanquam fanaticos homines et impostores traducere viderentur, ad hoc quamquam miserrimum temperamentum confugerunt, ut dicerent, eos ex prudenti oeconomia temporibus se et hominum genio accommodasse. Verum his quoque curis se expediunt temporis hujus Novatores; idque facile sibi persuadebit, quisquis sententias expenderit *Kantii* et *Kantianorum*, *Barthii*, *Pauli*, *Cludii* aliorumque, quorum ne nomina quidem scire valde desideramus; nihil enim nostrum interest. Sic scire nobis sufficit, multos existere malos perversosque genios, omnis veri bonique inimicos, quamvis, quo illi nomine appellari debeant, aut quibus factis hucusque apud suos inclaruerint, nesciamus. Confr. Sandbichler, Stimme des Rufenden in der Wüste. — Ejusdem Darstellung der Regeln einer allgemeinen Auslegung. I. Hauptst. §. 12. S. 32. — Theoduls Gastm. pag. 90 et seq.

PROPOSITIO.

Systema accommodationis in sensu Semleri et aliorum ex Protestantibus falsum est, impium et omnem evertens revelatam Religionem.

I. *Falsum est.*

Prob. I. Falsum est, Christum quidquam dixisse, aut egisse, quo erroris patrocinium suscepisse, et Judaeos in falsis, quibus imbuti erant, doctrinis confirmasse videretur: econtra tum factis, tum sermonibus gentis suae praejudicia

impugnavit, atque ubicunque occasio se offerebat, testimonium perhibuit veritati; quod multis ex Evangelio argumentis probari potest.

1.° Quamvis legem ipse impleverit, eam tamen abrogandam esse pluribus in locis docuit. Matthaei XXIII. et XXIV. — Item Lucae cap. VIII, 6. — Joan. IV, 21.: *Venit hora, quando nec in monte hoc nec in Jerosolymis adorabitis Patrem.* Huc imprimis pertinet Parabola, quam Hierosolymis in templo docens principibus Sacerdotum et Pharisaeis proposuit Matth. XXI, 33., et quam his verbis concludit v. 43.: *Ideo dico vobis, quia auferetur a vobis regnum Dei, et dabitur genti facienti fructus ejus.*

2.° Nihil altius Judaeorum animis impressum erat, quam splendida illa imago regni temporalis a Messia in omnes gentes proferendi. Hoc errore ipsos Discipulos usque ad Christi ascensum irretitos fuisse scimus. At nullibi reperimus, Christum aliquid egisse, quo vanam Judaeorum spem aleret; quin contrarium potius verbo et exemplo docuit. Legatur ejus oratio in monte habita multaque alia, quae de humilitate, paupertate, patientia, mortificatione locutus est. Nihil in ejus parabolis frequentius occurrit, quam idea de *regno Dei,* de *regno coelorum,* quam ideae Judaeorum de regno Messiae terreno subjecit. Quid autem per illud regnum coelorum intelligi debeat, tum ex sancti Joannis praedicatione Matth. III. discimus, tum ex ipsius Jesu Christi verbis, quibus publicum ministerium auspicatus est: *Poenitentiam agite, appropinquavit enim regnum coelorum.* Matth. IV.

3.° Christus quidem divinitatem suam, ne Judaeorum animos irritaret, non statim neque omnibus apertis verbis praedicavit; sed sensim tamen et cum cautione, atque signis magis et prodigiis, quam verbis eam ita manifestavit, ut lumen recto corde quaerentes dubii manere non potuerint. Matth. XVI. Discipuli eum ut Dei filium agnoverunt. Vide etiam Joan. XIII. et X.

4.° Constat demum ex multis aliis Scripturae locis, Christum non tantum populi favorem non captasse, sed saepe et vehementissime ejus se erroribus opposuisse. Joan.

VIII. eos non Abrahae filios esse dicit, sed diaboli; superstitiosam Sabbati observationem pluribus in locis redarguit; quid ad tuendum templi honorem fecerit contra id, quod longo usu introductum erat, Joan. II. et Matth. XXI. legitur etc.

5.º Si Christus hominum gratiam aucupare voluisset, doctrinam suam ad eorum voluntatem accommodando; procul dubio alicui ex illis sectis se addixisset, quae aut principum aut populi favorem habebant; verum illud tam parum egit, ut tum Sadducaeorum, tum Pharisaeorum in se odium concitaverit. Pharisaeos imprimis, qui summa apud populum gratia valebant, acriter insectatus est (vide Matth. XXIII. et alibi). Ergo etc.

Prob. II. Quod de Christo a nobis dictum est, id de Apostolis quoque valere, vel ex hoc solo constat, quod Christus eos miserit, sicut et ipse missus fuerat a Patre; quod Spiritu S. eos repleverit; quod sicut Apostoli Ecclesiis aliam quam Christi doctrinam non tradiderunt, ita quoque Ecclesiae traditam ab Apostolis doctrinam tanquam a Christo acceptam religiosissime custodierint.

II. *Impium est.*

Prob. Sententia adversariorum cum divino Christi charactere conciliari non potest; nihil sibi in ejus doctrina totaque agendi ratione cohaereret; ubique contradictio et simulatio, veritatis pollicitatio et falsitatis confirmatio; atqui haec dicere impium est. Ergo etc.

Prob. maj. Christus saepe de seipso loquens ait, se in mundum venisse, ut veritati testimonium perhiberet. Joan. XVIII. De se ipso dicit, quod sit via et veritas. Joan. XIII. Ad opera sua provocat: *Opera, quae ego facio, testimonium perhibent de me.* Joan. V. Nihilominus in sententia modernae exegesis Christus, cum se magistrum veritatis publice annuntiavit, contraria omnino veritati docuisset; ita quidem, ut Judaeis nullum jam medium remansisset exuendi erroris, quem vidissent tanti Magistri auctoritate, tot signis et prodigiis confirmatum.

III. *Omnem revelatam Religionem evertit.*

Prob. Admisso novo hoc Protestantium systemate ad *methodum* referri poterunt, vel ut *localia* et *temporaria* haberi, quaecunque cum interpretis opinionibus non cohaerent. Imo ad hunc tantum finem excogitatus fuit novus Scripturam explicandi modus; ut facillimum fiat cuilibet et liberum, quidquid positivum est et supernaturale, ex doctrina Christi expungendi; quod autem hac ratione omnis Revelationis fundamenta subvertantur, per se apertum est.

ARGUMENTA CONTRARIA.

Argum. I. Scriptura ipsa duas distinguit hominum classes; alios vocat πνευματικοὺς seu *spirituales*, alios σαρκικοὺς, *carnales*. Hi sunt, qui sensibus magis, quam menti serviunt, neque rationem habent satis excultam, ut possint rerum externarum adminiculo carere. Ad hanc classem Christi et Apostolorum tempore omnes fere tum Judaei, tum gentiles pertinebant, quorum indoli et ingenio, ut se accommodarent Apostoli, externa illis et sensibilia objiciebant, puta, ritus sacros, vitam et historiam Christi externam, miracula etc. Spiritualibus autem vita Christi interna, id est, spiritus sub cortice historiae latens seu doctrina morum, qua ad sanctitatem vitae informamur, semper suffecit; atque hodie imprimis sufficere potest Christi sectatoribus, qui vana Judaeorum et Paganorum praejudicia jam diu exuerunt. Ergo etc.

Resp. neg. ant. Qui ita concludunt, et hac ratione Scripturae verbis alienum sensum supponunt, praeter magnam mentis perversitatem nihil probant; neque ab illis, qui aperte scripturis et revelatae Religioni bellum indixerunt, alia ratione differunt, quam quod hostilem animum aliqua reverentiae simulatione obtegant. Quis unquam ita desipuit, ut putaret, quidquid in Religione Christiana externum est, ad eam proprie non pertinere? historiam Christi, vaticinia, miracula, auferri posse a Religione, quin ipsa in sua necessaria constitutione immutetur? Ad Christi Religionem non pertinebunt, quae eam quam maxime ab omni alia distinguunt, quae a Christo et Apostolis tanquam fundamenta posita sunt, quibus voluerunt omnium saeculorum fidem sustineri? Ergo ipsa Christi resurrectio, ad quam ille toties in

vita sua appellavit, de qua Apostolus expressis verbis ait *a*): *Si Christus non resurrexit, inanis est praedicatio nostra, inanis est et fides nostra, invenimur autem et falsi testes Dei*, haec ipsa resurrectio tanquam factum historicum ad Christianam Religionem non spectabit! Non terrent haec novos Interpretes; quin potius haec ipsi non fatentur tantum, sed impudentissime affirmant. Verum, si facta Christi et Apostolorum hac ratione, quia externa sunt et ad historiam pertinent, repudiari possunt: quis quaeso divinam Christi et Apostolorum missionem probabit? Vel haec facta vera sunt, vel falsa; si primum: an non etiam eruditis vera sunt; aut, an in eo forsan consistit liberalissima saeculi nostri sapientia, ut illa non pareat veritati, sed veritatem pro suo arbitrio fingat? Si autem falsa sunt, quae in Evangelio narrantur: cur rudes in negotio salutis errore decipiuntur? Cur illis tantopere commendatur Scripturae lectio, cui credere tuto non possunt? Aut quis regulas assignabit, quibus ea, quae omnibus creditu necessaria sunt, ab illis distinguuntur, quae temporalia, localia, statutaria sunt? Aperte abutuntur adversarii distinctione illa inter homines, qui κατὰ σάρκα et illos, qui κατὰ πνεῦμα ambulant; nam alius omnino est sensus loci illius, quam persuadere ipsi vellent lectoribus suis; et valde timendum esset neotericis nostris Interpretibus, ne, si ab Apostolo facienda esset discretio, in numerum τῶν σαρκικῶν conjicerentur.

Argum. II. Apud omnes in confesso est, Christum et Apostolos sese receptis inter Judaeos opinionibus accommodasse; ejusmodi sunt, quae de obsessionibus Daemonum dicuntur, de morte Christi sub idea Sacrificii et Satisfactionis etc. Verum quae per meram accommodationem dicta sunt, ad doctrinam proprie non pertinent, sed ad methodum tantum, quam constat diversam esse posse pro hominum temporumque diversitate. Ergo etc.

Resp. neg. maj. suppositum; supponit enim, Christum et Apostolos, ubicunque cum Judaeis senserunt, mera accommodatione usos fuisse; ac si Judaeorum Religio tum temporis nihil nisi falsum, erroneum et superstitiosum habuisset. Multa illi ex

a) I Corinth. XV, 14. 15.

scripturis et traditione tenebant vera et sancta. Ad haec prae aliis referenda est certa persuasio de scripturarum divinitate, humani generis reparatione, peccatorum per sacrificia expiatione; de malorum daemoniorum hominumque ab illis obsessorum existentia etc. Adversariorum esset probare, ea, quae de possessis a daemone in Scriptura narrantur, salva librorum sacrorum veritate, morbis adscribi posse. Probandum esset, Judaeos ex falsa opinione pro peccatis sacrificia obtulisse, ut offensum numen placarent; libros, quos semper ut sacros venerati sunt, divinam originem non habere. Sed haec aliaque ejusmodi nemo hucusque demonstrare potuit; contrarium econtra tota Scriptura clamat. In exemplum afferri non possunt falsa quaedam Judaeorum praejudicia, quae successu temporis evanuerunt, aut statuta mere disciplinaria, postmodum immutata; nam de his ad alia consequentia duci non potest. Christus et Apostoli opiniones quasdam Judaeorum, ut falsas ad tempus quidem tolerarunt, at approbarunt nunquam sed ut evellerentur ex hominum animis constanter, sed cum prudentia et discretione laborarunt.

Argum. III. Esto, facta et miracula Christi non posse in dubium vocari; id tamen certo admitti debet, haec miracula patrata tantum fuisse in confirmationem Religionis naturalis a Christo et Apostolis clarius propositae; in hac siquidem Religione naturali consistit vera Christi Revelatio, quam universalem et perpetuam esse voluit. Qui hanc tenet, Christianus est; quidquid ad hanc non pertinet, pro libitu rejici potest, tanquam additamentum extrinsecus adscitum.

Resp. neg. ant. Manifestum est, hanc sententiam cum fide mysteriorum, quae Christiana Religio complectitur, stare non posse; nam si Christus et Apostoli haec docendo per accommodationem locuti sunt, si omnia, quae Religioni naturali superaddita fuerunt, inter localia haberi possunt, praeter merum Deismum nihil supererit. Actum erit de avita Religione, et in locum divinorum dogmatum succedet rationis nomine palliata impietas.

Porro quis non miretur acutissimam et accuratissimam hominum istorum concludendi rationem? Christus et Apostoli mysteria proposuerunt humanae rationi impervia, quae scandalum erant Judaeis, gentibus autem sultitia. Nihilominus cum haec

dicerent Christus et Apostoli, tempori servierunt, hominum ingenio et opinionibus sese accommodarunt!

ARTICULUS IV.

De versionibus Scripturae sacrae.

OBSERVANDA.

I. Omnes fere V. T. libri lingua hebraica conscripti fuerunt, paucis tantum exceptis; novum Test. fere totum graecis litteris exaratum fuit; haec enim lingua Apostolorum tempore plurimas gentes occupaverat. Quamvis communis sit opinio, Matthaeum Evangelium suum et Paulum epistolam ad Hebraeos hebraice scripsisse seu potius sermone Syrico-chaldaeo; in hac tamen lingua hodie non extant. Evangelium S. Marci et epistolam ad Rom. latine scripta fuisse nullis solidis rationibus probari potest.

II. Quoniam Hebraei post captivitatem Babylonicam lingua chaldaica tanquam vernacula utebantur, textus hebraeus transferri coepit in idioma chaldaicum. Ejusmodi explicationes aut interpretationes Chaldaeis *targum* vocantur. Versio chaldaica in libros V. T. proto-canonicos, quae in bibliis polyglottis habetur sub nomine paraphrasis chaldaicae in tres partes dividitur. Prima Pentateuchum complectitur, et auctorem habet *Onkelos*, qui 40 annis ante Christum scripsisse dicitur. In libros, qui a Judaeis prophetici dicuntur, Paraphrasin edidit *Jonathan*, *Ben-Uziel*, quem ajunt celeberrimi *Hillelis* discipulum fuisse et *Onkeloso* coaevum. Voyez sur Ben-Uziel lettre I. de M. Drach. p. 57. Paraphrasis in libros hagiographos Rabbi *Joseph* attribuitur, qui caecus vel luscus erat, et quem saeculo tantum IV. post Christum vixisse censent critici. Triplex hic targum *Babylonius* vocatur, et multum differt ab eo, quem Hierosolymitanum nominant, quique admodum mutilus est, stylo impurus et fabulis refertus.

III. Existit etiam translatio Syriaca ex Hebraeo expressa, « quam, ut ait *Waltonus a*), non multum post Apostolorum tempora factam esse, constans est Orientalium traditio nec desunt

---

a) Bibl. polygl. proleg. V. n. 84.

argumenta, quae idem suadent. Publice per Orientem in Ecclesiis legitur.» Hanc versionem primus pro Europaeis in lucem produxit *Michaël Lejay*, in polyglottis Parisiis editis; emendatior tamen et auctior legitur in polyglottis Londinensibus, et plerosque etiam ex libris deutero-canonicis complectitur. Id imprimis notandum, quod ab hodierno hebraeo codice non raro discrepet, cum nostra autem Vulgata mire consentiat. Quod aliam attinet versionem Syriacam V. T., quae ex LXX. Interpretum versione concinnata fuit, et nullius fere nominis est, videri potest *Rich. Simon* Histor. Crit. V. T. lib. II. Sua tamen utilitate non caret Syriaca versio N. T. ex graecis codicibus, non a S. Marco, sed longo post tempore incerto auctore adornata.

IV. Prima et omnium antiquissima Scripturae versio est illa LXX. Interpretum, quam constat ex Hebraeo in graecum sermonem traductam fuisse sub Ptolomaeo Philadelpho, annis ante Christum fere trecentis. Nihil est in interpretationis hujus historia, quod non in controversiam adductum fuerit; ne illud quidem cum certitudine definiri potest, quam scripturarum partem illi interpretes fuerint interpretati; an legem tantum, an omnes libros Hebraeorum litteris conscriptos. Id certum, libros V. T. omnes ex Hebraeo graece versos extitisse ante Christi et Apostolorum tempora; nam Christus et Apostoli ex Graeco loca V. T. produxerunt. Exinde tantam illa Interpretatio auctoritatem consecuta est, ut Ecclesia graeca nulla alia quovis tempore usa sit. Quid de hac interpretatione senserint, et quanti eam fecerint veteres Ecclesiae Patres, satis notum est: *Apostoli consonant*, ait S. *Irenaeus*, *praedictae interpretationi, et interpretatio consonat Apostolorum traditioni* . . . . imo non pauci in ea fuerunt persuasione, interpretes speciali Dei auxilio fuisse adjutos. S. *Augustinus* lib. XVIII. de civitate Dei ait: *Spiritus, qui in Prophetis erat, quando illa dixerunt, idem ipse erat in* LXX. *viris, quando illa interpretati sunt.* Addiderunt quidam cellularum fabulam, quam *Hieronymus* explodit praefat. in Pentateuch.

V. Versiones Graecae *Aquilae*, *Theodotionis* et *Symmachi* post Apostolorum tempora editae sunt. *Aquila*, qui ex Christiano Judaeus factus est, versionem suam evulgavit sub Hadriano Imperatore anno 130. *Theodotion*, pariter Apostata, primum Marcionita, deinde Judaeus fuit; ejus versio, quam anno circi-

ter 180 sub Marco Aurelio vel Commodo confecit, propter magnam, quam habet cum LXX. Interpretatione consensionem, ita a veteribus probata fuit, ut in plena editione V. T., ubi LXX. deficerent, ponerentur supplementa ex Theodotione. *Symmachus* Samaritanus Christianam Religionem amplexus ad Ebionitarum sectam transiit. Scripsit circa annum 200 Septimio Severo imperante. Versiones istae in odium versionis LXX. ab Apostatis et judaizantibus factae, licet illis usi sint veteres in scriptis suis, nunquam tamen ab Ecclesia publice receptae et approbatae sunt.

VI. Quatuor versiones graecas hucusque enumeratas Origenes incredibili labore in unum volumen collegit, distributa in quatuor columnas pagina. Biblia haec quadripartita ab auctore *Tetrapla* inscripta sunt; a τετραπλοῦς quadruplex. Cum deinde etiam ad hebraicum textum animum adjecisset, secundam adornavit editionem, quae *Hexapla* vocatur; et sex columnis 1.° textum hebraicum continet hebraico charactere; 2.° eundem Graecis litteris expressum; tum quatuor jam nominatas graecas versiones. Prodiere postea duae aliae versiones graecae, Prophetas minores, Psalterium et Canticum Canticorum amplectentes, quae quoniam ignoti auctoris erant, dictae sunt quinta et sexta. Ambae in gemina columna *Hexaplis* adjectae *Octapla* effecerunt. Demum septima adhuc versione addita enata sunt *Enneapla.*

VII. Quod versiones latinas attinet, ait *Waltonus,* multae olim erant ex Graeco factae, ita ut vix numerari potuerint, ut ait S. *August.* lib. II. de doctrina Christ.; quisquis enim graecae linguae vel mediocrem cognitionem assecutus erat, protinus ad vertendum se accingebat. Inter reliquas tamen una eminebat, quae *Itala*, *Vulgata*, *Communis* aut *Vetus* appellata est. Hanc prae caeteris commendat S. *August.* loco cit.: *Est enim*, inquit, *verborum tenacior, cum perspicuitate sermonis.* . . . . *Vetus* vocata est, quia omnium latinarum versionum antiquissima erat, et, uti communiter creditur, a viro aliquo apostolico primis nascentis Ecclesiae temporibus adornata. Interim tamen magis in dies magisque excrevit latinorum codicum multitudo et varietas, resque ita in confusionem adducta est, ut necessarium visum fuerit, integram codicum emendationem instituere. Pium aeque ac arduum opus suscepit S. *Hieronymus,* multis amicorum pre-

cibus atque jussu, ut ipse ait *a*), S. *Damasi* Papae excitatus. Imo ut Judaeorum ora obstrueret, qui latinam versionem ex Graeco τῶν LXX. confectam tanquam ab hebraeo textu in multis dissentientem carpebant, veteris Test. libros ex Hebraeo in Latinum transtulit. Hanc ejus interpretationem, quamvis multos ab initio contradicentes habuerit, sensim tamen universa Ecclesia latina recepit.

VIII. Ita demum enata est *Vulgata* nostra, quae partim ex antiquissima editione latina constat, quam *August.* Italam vocat, partim et quidem quoad maximam partem ex versione *Hieronymi* ex Hebraeo facta. Ex antiqua versione habemus, 1.° nov. Test. a S. *Hieronymo* tamen graecae fidei redditum. 2.° Ex V. T. libros Sapientiae, Ecclesiastici, Machabaeorum, Baruch cum Jeremiae epistola. Remansit quoque Psalterium ex antiqua editione, quod huic assueti fuerint populi. Porro in illis etiam libris, qui ex S. *Hieronymi* translatione assumti sunt, Vulgata nostra non raro relicto textu hebraeo sequitur LXX., ut plurima loca aperte ostendunt. Vide *Schaeffer* Institut. Script. parte I. sect. 1. cap. IV. §. III., item Dissertat. sur la Vulgate. Bible de Vence lib. I.

IX. Haec itaque *Vulgata* illa versio est, quae a saeculo VII. in tota Ecclesia latina communi usu recepta fuit, et quam Concilium Tridentinum authenticam declaravit. Haec sunt verba Concilii sess. IV. decreto de editione et usu librorum sacrorum: *Sacrosancta Synodus, considerans, non parum utilitatis accedere posse Ecclesiae Dei, si ex omnibus latinis editionibus, quae circumferuntur sacrorum librorum, quaenam pro authentica habenda sit, innotescat; statuit et declarat, ut haec ipsa vetus et Vulgata editio, quae longo tot saeculorum usu in Ecclesia probata est, in publicis lectionibus, disputationibus, praedicationibus et expositionibus pro authentica habeatur; et ut nemo illam rejicere quovis praetextu audeat, vel praesumat.* Haeretici Vulgatae auctoritatem, quantum possunt, deprimunt, non tam amore veritatis, quam odio in Concilium Trid. et Ecclesiam Catholicam.

---

a) Praefat. in Evangel.

PROPOSITIO I.

Latina utriusque Testamenti versio, quae Vulgata dicitur, a Tridentino jure merito declarata est authentica.

Prob. I. Illa versio merito authentica declarata est, quam multi et magni in Ecclesia Doctores commendarunt, et quam Ecclesia, quae est columna et firmamentum veritatis, a mille jam et amplius annis publico usu approbaverat; atqui talis est Vulgata nostra. Ergo etc.

Major certa est. Nec enim fieri potuit, ut pars Ecclesiae longe numerosior, ad quam etiam Romana pertinet Ecclesia, caeterarum mater et magistra, nullam per tot saecula habuerit verbi divini legitimam versionem et interpretationem, in iis inprimis, quae ad fidem et mores pertinent.

Prob. min. Constat, a S. Gregorii M. tempore, i. e. a saeculo septimo ineunte latinam Ecclesiam hac sola versione usam fuisse. Hanc populo explanarunt Ecclesiae pastores et verbi divini praecones; hanc Doctores et Concilia adhibuerunt contra Haereticos; hanc commentariis illustrarunt interpretes.

Prob. II. Versio nostra Vulgata ex antiquissimis et probatissimis versionibus coaluit; et quoad maximam partem opus est S. *Hieronymi*. Quae autem *Hieronymi* non sunt, ex illa antiqua editione retenta fuerunt, quam diu ante hujus Doctoris tempora in Ecclesia latina maxime in usu fuisse constat, et quam S. *Augustinus* aliique PP. omnibus aliis versionibus anteponunt. Sed et has quoque partes, quemadmodum et N. T. libros S. *Hieronymus* partim ex graecis fontibus, partim ad versionem LXX. in Hexaplis emendavit.

Jam vero negare nemo potest, S. *Hieronymum* omnibus tum naturae et artis, tum et gratiae donis ad hoc opus fuisse instructum. Hunc S. *Augustinus* *a*) vocat hominem doctissimum et trium linguarum peritissimum, cujus totum litterarum laborem Hebraei fatentur esse veracem. Erat in eo laboris summa tolerantia et rerum divinarum

a) Lib. XVIII. de civit. Dei.

humanarumque multijuga cognitio; ingenium acre et in omni litteratura excellens. Hebraicae linguae studio usque ad extremam senectutem operam dedit, nec laboribus parcens nec sumtibus, tum ut optimos magistros, tum ut optima exemplaria compararet. His accedit asperrimum vitae genus ab omni mundi consortio seclusum, cum assidua oratione et tenerrima pietate conjunctum et illa tam crebra alienarum orationum efflagitatio, ut eodem spiritu, quo scripti sunt libri, in latinum eos posset transferre sermonem. Unde illud Prosperi de ipso elogium:

Hebraeo simul et Grajo, latioque venustus
Eloquio, morum exemplum mundique magister.

Prob. III. *Ex confessione Protestantium. Beza* in editione N. T. an. 1559 eam omnibus latinis versionibus anteferendam esse affirmat. *Paulus Fagius* a *Waltono* citatus cap. IV. versionis suae latinae paraphrasis chaldaicae ait: « Non est temere nata vulgata editio, ut quidam stulte et imprudenter clamitant. » *Ludovic. de Dieu,* vir linguarum peritia conspicuus, de Vulgatae auctore ita scribit: « Si Vulgatum Interpretem, quisquis is tandem fuerit, doctum, imo doctissimum virum fuisse asseram, non me peccasse judicavero. Suos habet naevos fateor, habet et suos barbarismos; sed quin passim ejus fidem judiciumque admirer, etiam ubi barbarus videtur, negare non possum.» Idem sentit *Grotius* in praef. annotationum suarum in vetus Test., ubi rationem reddit, cur ad Vulgatam quasi textum notas suas referat. Item *Casaubonus* et alii inter Protestantes doctissimi viri.

PROPOSITIO II.

Tridentina Synodus Vulgatam authenthicam declarando eam Hebraeis et Graecis fontibus non anteposuit, neque ab omni mendo puram esse definivit.

Prob. I. pars. Si Tridentina Synodus voluisset Vulgatam hebraeis et graecis fontibus anteponere, illud in suo Decreto indicasset; atqui tamen ea de re prorsus silet, graeci et hebraei textus nullam mentionem facit, cum illis

Vulgatam nullatenus comparat; sed id solum decernere intendit, quaenam inter latinas versiones habenda esset ut authentica. Ergo etc.

Minor probatur tum ex verbis Decreti, tum ex testimonio doctissimorum virorum, qui Concilio interfuerunt. «Nihil, inquit *Salmero a*), de exemplaribus graecis et hebraicis agebatur; tantum inter tot interpretationes latinas, quas saecula nostra parturierunt, quaenam ex illis praestaret, sermo erat; liberum autem reliquit sancta Synodus omnibus, qui scripturas sacras profundius meditantur, fontes graecos et hebraeos, quantum opus sit, consulere.» Idem refert *Andreas Vega*, qui Concilio maxima cum laude adfuit *b*), *Melchior Canus c*), *Pallavicinus d*), *Bellarmin. e*) et alii plures.

Prob. II. pars. Concilium suum de Vulgata Decretum promulgando, mandavit, ut eam sedule diligenterque corrigerent viri eruditissimi. Ergo eam non credidit omnis prorsus mendi expertem. Post multos labores jussu summorum Pontificum in id opus collatos *Pius* V. Vulgatam edidit emendatam; nihilominus jussu *Clementis* VIII. denuo expurgata et ad eum statum perducta fuit, in quo nunc extat. Verum ne haec quidem denuo castigata et limata editio ab omni mendo libera est, fatentibus illis ipsis doctissimis viris, qui in ea emendanda operam posuerunt. «Scias velim, ait *Bellarmin.* ad Lucam Brugensem, Biblia Vulgata non esse a nobis accuratissime castigata; multa enim de industria multis de causis pertransivimus, quae correctione indigere videbantur.» Ergo etc.

SOLVUNTUR ARGUMENTA CONTRARIA.

Objiciunt I. Nec jure nec prudenter egit Ecclesia, cum Vulgatam authenticam declaravit. Ergo etc.

Resp. neg. ant. 1.° Jure id facere potuit Ecclesia, quia ipsi concreditum est depositum fidei. Ipsi donum inerrantiae a

---

a) Proleg. III. *b*) Lib. XV. de Justific. cap. IX. *c*) Lib. II. cap. XV. *d*) Histor. Conc. Trid. lib. VI. *e*) De verbo Dei lib. II. cap. X.

Christo concessum, ut satis hucusque probatum fuit. Nam si Ecclesia non poterit absque errandi periculo declarare, quodnam genuinum Dei verbum sit, quae legitima ejus versio; quomodo de rebus fidei judicabunt Episcopi, quorum semper pauci habentur, qui Scripturam in ipsis fontibus legere possunt? « Vel in Scriptura latina, ait *Melchior Canus a*), aliquod falsum continetur, quod ad fidem moresque pertineat; vel e contrario verum est, quod nobis ubique tradit. Si verum est, id confirmare nitemur. Sin falsum, jam Ecclesia Romana atque latina, in qua vel sola nunc temporis fides Catholica perseverat, circa ea, quae fidei sunt, graviter aberraret. »

2.° Prudenter egisse Ecclesiam, ex eo patet, quod nulla alia ratione occurri potuerit versionum multiplici varietati, quam Scripturae depravatio necessario consequitur. Scimus, quanta Hieronymi tempore nata fuerit confusio, cum tot pene vulgabantur exemplaria, quot codices; magna igitur Dei providentia tunc factum est, ut *Damasi* Papae sollicitudine et S. *Hieronymi* laboribus Ecclesia concordem scripturarum unitatem acceperit. Cum autem haec unitas in summum periculum denuo adducta fuerit Novatorum tempore, providentissime Decretum illud Concilii editum est, quo versionum dissensio inter Catholicos saltem praecaveretur. Nihil providam hanc Ecclesiae Catholicae sollicitudinem magis commendat, quam Novatorum exemplum. Quamprimum enim contempta antiqua traditione novas interpretationes sectari coeperunt, tot diversae et inter se dissentientes versiones excusae sunt, ut nihil fere certi ex eorum editionibus haberi potuerit. Inde illud *Lutheri* contra *Zwinglium*: « Si diu« tius steterit mundus, iterum erit necessarium, ut propter « diversas Scripturae interpretationes, quae nunc sunt, ad con« servandam fidei unitatem Conciliorum decreta recipiamus, atque « ad ea confugiamus. » Confr. *Bellarm.* de verbo Dei lib. II. cap. X.

Objiciunt II. Non potest authentica haberi ea versio, quae erroribus scatet innumeris; atqui talis erat Vulgata editio, praesertim Concilii Trid. tempore. Ergo etc.

---

a) Loc. theol. lib. II. cap. XIII.

Resp. dist. maj. Quae erroribus scatet contra fidem et mores, *conc.* Quae errores continet leviores et extra fidei et morum materiam, *nego.* Haeretici nihil hucusque in Vulgata invenerunt, quod fidei aut bonis moribus repugnaret. Menda levioris momenti in eam irrepsisse fatemur, quae aliquam hinc inde obscuritatem pariunt. Verum Concilium eam approbando simul mandavit, ut diligentissime emendaretur, eamque curam summis Pontificibus detulit: « Eatenus voluit (Concilium) eam « authenticam haberi, ait *Andreas Vega*, qui ipse Concilio in« terfuit *a*), ut certum omnibus esset, nullo eam foedatam er« rore, ex quo perniciosum aliquod dogma in fide et moribus « colligi posset. » Seu, ut Pallavicinus habet *b*), eam non fuisse data opera corruptam in quacunque parte. Porro vocem *authenticum* Theologi a jurisperitis mutuati sunt; hi authenticum vocant scriptum illud, quod ex se fidem facit, ita ut a nullo rejici, vel in quaestionem vocari debeat. Hoc sensu Vulgata speciali quadam ratione authentica est, quia proponitur ab Ecclesia, ut sufficiens ad fidem in controversiis Religionis faciendam. Vid. *Natal. Alexand.* saec. VI. Dissert. 39. art. V. *Bonfr.* praeloq cap. XV. sect. III. Ad ejusd. praeloq. appendicem II. et append. V. quaest. III.

Inst. I. Cardinales Concilii interpretes declaratione edicunt, nihil admitti posse, quod Vulgatae editioni repugnet; nec periodum nec clausulam aliquam, imo ne dictionem quidem aut syllabam aut unum jota. Ergo menda ipsa approbantur.

Resp. dist. ant. Edicunt, nihil admitti posse, id est, immutari in ipsa Vulgata privata auctoritate *conc.*, auctoritate publica *nego.* Illa declaratio occurrit temeritati privatorum, qui obtentu versionis emendandae auderent aliquid in scripturis immutare. Hac quoque ratione explicari debet apparens aliqua contradictio inter *Sixtum* V. et *Clementem* VIII. Ille post primam correctionem Vulgatae editionis an. 1590 in declaratione editioni praemissa ait, eam esse emendatissimam, et ne ulterius corrigeretur, prohibuit; attamen biennio post *Clementis* VIII. auctoritate nova prodiit et emendatior editio. Scilicet *Sixtus* V. id tantum

---

a) Lib. XV. in Conc. Trid. cap. IX. *b*) Lib. VI. hist. Conc. Trid. cap. XVII.

voluit, editionem a se approbatam emendatissimam esse, quoad fieri potuit, attentis nempe, quos habebat, codicibus; prohibuitque, ne quis privata auctoritate aliquid immutaret. At nulla lege cavit, aut cavere potuit, quominus successores ejus hanc curam resumerent.

Inst. II. In emendata etiam Vulgata editione *Sixtino-Clementina* multa sunt, quae differunt a textu primigenio. Ergo etc.

Resp. I. Totidem et ejusdem generis varietates olim erant inter textum LXX. et hebraeum fontem tunc adhuc multo puriorem. Tamen eadem graeca versio primis saeculis habita fuit ut authentica.

Resp. II. Graviter hallucinantur Protestantes, cum menda Vulgatae tanto studio exaggerant, ut jam dudum monstrarunt Catholici interpretes. Vid. *Goldhagen* introd. in Script. S. tom. I. pag. 371. Ea, quae ab adversariis notantur, vel levia sunt et consulto dissimulata et relicta a correctoribus, ne Fideles nimia correctionis novitate turbarentur; vel propius considerata cum fontibus concordant. Non raro etiam diversitas ex ambigua et multiplici vocis hebraicae significatione oritur, praesertim cum LXX. Interpretum et adhuc S. *Hieronymi* tempore Hebraeum sine punctis vocalibus legeretur. Demum, si Vulgata ab hodiernis fontibus discordat, saepissime non Vulgatae error est, sed fontium, qui tam puri, ut olim, non fluunt, sed in multis a Judaeis et Haereticis corrupti sunt. Hoc argumentum magnum exinde pondus acquirit, quod iis in locis, in quibus Vulgata ab Hebraeo discrepat, LXX. cum Vulgata consentiant; patet ergo, quod LXX. ante Christum et S. *Hieronymus* post Christum aliter in hebraeo fonte legerint, quam nunc in codice *Mosoretico* legitur. Saepe etiam cum Vulgata consentit Codex Samaritanus et aliae versiones antiquae. Nunc et illud argumentum facillime diluitur, quod adversarii ex *Hieronymi*, *Augustini*, *Damasi* Papae etc. testimonio desumunt. Si Patres illi ad hebraeos et graecos Codices recurrendum esse dixerunt, et scientiae veritatem de fonte magis, quam de rivulis quaerendam; duplex hujus rei ratio assignari potest: prima, quod non tam turbidi fontes erant; altera, quod tunc latinorum Codicum varietas et dissonantia maxima erat, neque tolli commode poterat, nisi ad exemplaria graeca et hebraica latina referrentur. At modo unam

habemus et quidem authenticam latinam editionem, fontes autem multo magis turbatos. Praeclare de his *Melchior Canus* lib. II. cap. XIV.

Objiciunt III. Decretum Concilii Trident. Romae valde displicuit, nec immerito; nam praecipitanter nimis confectum est eo tempore, quo pauci admodum Episcopi praesentes fuerunt, iique in rebus theologicis parum instructi, parvarum tantum Dioecesium praesules et maxima ex parte Romanae Curiae servientes. Ergo etc.

Resp. Haec et alia *Pauli Sarpii* argumenta partim falsa, partim ex invidia multum exaggerata copiose refutavit *Pallavicinus* hist. Conc. Trid. cap. XVII. Oppositio illa, quam Decretum Trid. ab initio Romae expertum est, re melius perspecta versa est in commendationem. Nihil enim in re tanti momenti praecipiti judicio actum est; sed ea diligentia singula excussa sunt, quae multis videri posset scrupulosa, ut ajunt legati in litteris ad Farnesium datis In Concilio tum aderant ex omnibus fere Christiani orbis partibus Episcopi scientia et pietate illustres; aderant Cardinales omni doctrinarum genere praestantes, inter quos Cardinales *Polus* et *Cervinus;* aderant Theologi Europae praestantissimi; aderant doctissimi, ut ipse *Sarpius* fatetur, Generales Ordinum et Abbates. Unde autem habet *Sarpius*, Episcopos parvae Dioecesis non posse esse magnos Theologos? Sed neque illud intelligi potest, quomodo fieri potuerit, ut Episcopi Romanae Curiae serviliter addicti Decretum conderent aulicis Romanis infensum. Ergo et hic mentita est iniquitas sibi.

Objiciunt IV. Negari non potest, latinam Vulgatam plurimis scatere orationis vitiis; ergo authentiae praerogativa perperam ei tribuitur.

Resp. I. Etiamsi concedatur antecedens, nihil ex eo efficitur contra Vulgatae auctoritatem; nam in publico instrumento et authentica interpretatione non attenditur ad styli elegantiam et sermonis puritatem, sed ad integritatem et fidem. Fidem autem eo magis meretur interpres, quo magis apertum est, nihil eum habuisse antiquius, quam ut sensum auctoris, quam posset, fidelissime redderet. Qui sermonis simplicitatem in Vulgata rident, ipsi se ridendos praebent et despiciendos, tanquam homines fa-

tuos, quibus cura est magis inanium foliorum, quam fructuum; veritas in scripturis quaerenda est, non dictionis elegantia.

Resp. II. Attendant latinitatis tyrones, ne cum Vulgatae nostrae barbariem objiciunt, ipsi suam magis inscitiam probent. Multa sunt, quibus *soloecismi* et *barbarismi* nota inuritur, quae usitata reperiuntur ab optimae notae auctoribus. Egregie hoc ostendit *Joh. Filesacus* erudita pro latinitate Vulgatae scripta Apologia, quae exstat tom. III. comment. *Menochii.* Cf. etiam Praeloquiorum *Bonfrerii* cap. X. sect. I. ibid. Vide *Goldhag.* tom. I. pag. 384.

APPENDIX.

Locus hic esset, quaedam disserendi de versionibus Scripturae in lingua vulgari et de communi et promiscua Scripturae lectione, quam tantopere commendant Protestantes; verum cogit nos operis hujus brevitas sermonem, quantum fieri potest, in breve contrahere. Jam centies ostensum est adversariis, Ecclesiam Catholicam nunquam vetuisse, ne versiones Scripturae fierent in lingua populo vulgari; multae enim ejusmodi in omni idiomate circumferuntur. Ab ipsis artis typographicae incunabulis editiones germanicae editae sunt, non una, sed plures; quae si non praecessissent, procul dubio nec Lutheri versionem haberemus. Id autem ab Ecclesia statutum, et quidem providentissime, ne versio Scripturae in lingua vernacula emittatur, nisi ab Ecclesia probata. Hujus enim est depositum fidei servare; hujus et invigilare, ne Scripturae alienus sensus infida interpretatione supponatur.

Quid autem sentiendum de Scripturae sacrae lectione? An omnibus et singulis Christianis indiscriminatim permittenda? Novatores Catholicos insimulant, quod populum Christianum a Scripturae lectione arceant, ex qua tamen possent salutis praecepta decerpere. Verum iniqua est haec objurgatio toties jam et cum tantis clamoribus repetita. Ecclesia neminem a Scripturae lectione absolute prohibet; sed optime noscit illa, non semper prodesse etiam, quae optima sunt; quando ea ferre non possunt, qui utuntur, vel propter mentis imbecillitatem vel propter pravum animi affectum; noscit in domo bene ordinata non omnibus promiscue ad cellam vinariam aut penuariam adi-

tum patere, sed curandum patrifamilias, ut cuilibet id distribuatur, quod non satis tantum sit, sed et salubre et utile. Sic et fortior cibus, quo optime aluntur et crescunt bene valentes, in perniciem vergit iis, qui eo sustinendo et digerendo incapaces sunt. Clara haec sunt et obvia. Quid autem? An ea non vident, non intelligunt Protestantes? Absit, ut dicamus, viros doctissimos, qui inter ipsos sunt quam plurimi, illud non videre, quod etiam idiotis manifestum est. Nihilominus eadem semper repetunt, vana et obsoleta; non enim aut suorum, aut nostram salutem volunt, sed fucum facere suis et nobis convitiari. — Interea Catholicus fidem suam habet certam et tutam. Ecclesiae suae credit, ab Ecclesia accepit scripturas, ab Ecclesia sensum quaerit scripturarum. At Protestantes, quo se vertunt, nesciunt. Ad scripturas mittuntur. Sed quomodo scripturas legent homines, qui vix litteras noscunt? Aut quomodo ex scripturis veritatem eruere possunt, cum, an veram Scripturam habeant, an rectam interpretationem habeant, an sensum rite intelligant, nesciant, nec ipsi judicare possint? O miseri homines et miserrime decepti! (6)

ADNOTATIONES.

(1) Pag. 258. Protestantes ab initio Reformationis toti erant in asserenda Scripturae divina auctoritate, ideoque conceptum inspirationis ad singula verba extendebant. Nec mirum, id a viris factum esse, qui nullam praeter scripturas fidei regulam agnoscebant, seque a Deo excitatos jactabant, ut suum libris sacris honorem, suam dignitatem vindicarent. Verum vix dici potest, quantum ab hac religiosa Patrum suorum veneratione recesserint recentiores Protestantium doctores. Primum Arminanorum et Socinianorum principiis imbuti docuerunt, Scripturam ea tantum ratione divinam esse, quod in genere divinum argumentum contineat, Religionem scilicet Dei nomine et auctoritate hominibus revelatam. At mox omni fraeno excusso, abjecta omni verecundia in libros sacros irruerunt, mactantes, perdentes, exsibilantes, conspuentes, quidquid irreligiosae menti non arridet. Siehe bei *Dobmayer* system. Theologiae Cath. tom. IV.

pag. 18., wie Semler, Töllner, Tieftrunk, Eckermann, Hänlein, Plank sich hierüber geäußert haben. — Item Theobuls Gastmahl Seite 86. 92. ꝛc.

(2) Pag. 281. Cl. D. *Wiest*, in opere maj. Tom. III. §§. 23. et 24. ostendit, non dari inter Protestantes uniformem de Canone librorum sacrorum doctrinam; idque adductis testimoniis probat. In fine §. 24. haec verba leguntur protestantici auctoris *Bullingeri a)*: *Commovet vehemens et implacabilis dissensio non paucos, adeo ut animum veluti despondentes dicant, se posthac nihil amplius, nisi quod ipsos libeat, crediturос.* En paucis verbis totum protestanticae Religionis symbolum! En conclusionem ultimam, non temere effusam, sed ex Protestantium principiis recte deductam!

Semleri principium est, ex argumento libri dijudicandum esse, an divinus haberi possit, an non; neque divinam auctoritatem alicui libro attribui posse, cujus argumentum communem utilitatem non haberet, aut non esset omnibus intellectu facillimum. Haec regula, quae regula non est, cum rem cujuslibet arbitrio et intelligentiae permittat, mire tamen videtur ad Protestantium systema accommodata; nam cum illi Scripturam claram esse dicant et intellectu facillimam; non video, quid contra objici possit, si omne illud, quod communem utilitatem et obviam intelligentiam non habet, Scriptura non sit.

(3) Pag. 310. Auctores plures jam supra nominavimus, cum de libris V. T. ageremus §. II. His addi debet vir illustrissimus et religiosissimus *Comes a Stolberg*, quem non pridem Religioni et Patriae dira mors abstulit. Nomen tam excellentis viri non exornare laudibus nostris non valemus. Non possunt eum non amare, non magni facere, qui legunt. — Vide Geschichte der Religion Jesu, IV. Theil 2te Beilage: Ueber die göttliche Eingebung der deutero-kanonischen Bücher des alten Testaments ꝛc. Porro plerique auctores, qui de libris deutero-can. V. T. scripserunt, agunt etiam de N. T. libris. Inter alios *Bellarm.* de verbo Dei lib. I. cap. XVII. et seq. *Bonfrerius* in praeloquiis. *Wiest* Tom. III. §. 313. *Calmet.* in Commentariis. *Goldhagen* Tom. III. Sed hi omnes jam immenso quodam intervallo distare

a) In lib. *fundamentum firmum.* Part. I. cap. I.

videntur ab hac nostra aetate, quae stupendos suos in omni re litteraria progressus non per saecula, sed per decennia numerat. Sunt etiam recentiores viri Catholici non pauci, qui Scripturae studium cum magna laude excoluerunt. Quamvis aliqui, cum ad dejicienda modernae Exegesis consilia artesque pugnandi novas et multiplices destruendas, eam disserendi methodum adhibuerunt, quae ipsis videbatur tempori magis accommodata, etiam ex saeculi vitio aliquid contraxisse videantur.

(4) Pag. 316. Mirum, de hac interpretandi ratione inter alios scripsisse viros duos doctissimos et celeberrimos, *Picum de Mirandola* et *Reuchlinum*, qui alio nomine *Capnion* vocatur. Hodie Cabala vix nomine tenus nota est; satius enim visum est, ad sensus litteralis cognitionem applicare animum, quam in litteris et apicibus mysteria sectari, et in vana, infructuosa, imo et periculosa arte operam ponere. Judaei, cum miracula Christi negare non possent, non minus ridicule, quam impie blasphemabant, eum miracula perfecisse per nomen Dei Tetragrammaton. Totam hanc fabulam in gratiam Candidatorum ex *Huetio a*) exscribimus: «Pervulgata est et ab aliis jam obtrita Rabbinorum quorundam de Christo Jesu fabula, quae nec a nobis sileri debet. Narrant, Helenae Reginae temporibus in Hierosolymitano templo extitisse lapidem, cui olim Arca imponi solita fuerat, in eoque descriptum fuisse nomen Dei propriis elementis expressum; cujus ea vis erat, ut quicunque illud didicisset, omnium prodigiorum potens esset. Veritos ergo Sapientes, ne quis ea facultate abuteretur, canes aereos portae custodes apposuisse, qui hac arte fuerant fabricati, ut si quis memoriae mandato nomine pararet exire, magnis eorum territus latratibus sacri nominis obliviscerétur. Horum igitur gnarum Jesum descripsisse nomen in membrana, eamque vulnere deinde facto cruri insuisse; sicque egressum templo membrana extracta oblitum nomen iterum didicisse, et ejus ope tot deinde prodigialis virtutis opera edidisse.»

(5) Pag. 326. Haec regula nunquam satis potest Scripturae sacrae studiosis inculcari. Quamvis naturae et ingenii dotes non parum conferant ad hoc studium; neque ii nos simus, qui vellemus sub pietatis praetextu a linguarum aliarumque scientia-

---

a) Propos. IX. cap. XXXIX. n. V.

rum studio ahsterrere juniores Clericos, aut legum illarum, quas sana Critica et Hermeneutica in indagando librorum sensu sequuntur, utilitatem elevare; certum tamen est, ad solidam Scripturae cognitionem et intelligentiam eos tantum pervenire posse, qui cum ingenio scientiis exculto animum conjungunt vere pium et religiosum. Subit saepe animum nostrum, mirari, quod homines, qui sacros Codices diurna nocturnaque manu versant, ac multa volumina doctis elucubrationibus implent; tamen nihilo meliores efficiantur, nec quidquam coelestis illius sapientiae habeant, qua Scripturae refertae sunt. Scilicet famam aut lucrum ex labore suo quaerunt, nec aliter haec studia tractant, quam qui Virgilium aut Terentium commentantur. Ita protestantici interpretes passim, quos quidam ex nostris, eheu! nimis feliciter aemulantur. Inde fit, ut ea, quae dicunt, quamvis docta videantur, et multa eruditione tumescant, jejuna tamen sint et arida, neque quidquam praeter scientiae opinionem in lectorum animis relinquant. Erigunt quidem sese veluti montes sublimes, et vano supercilio non raro Patrum sententias et Ecclesiae sensum contemnunt, sed contingit illis, quod olim montibus Gelboë Propheta imprecatus est: «*Montes Gelboë, nec ros nec pluvia veniant super vos!*»

Woher kommt es, daß die Väter mehr in der heiligen Schrift gefunden haben, als wir? Ist es, weil wir mehr Einsicht haben? Oder vielleicht, weil sie dem Geiste, der darin wehet, mehr zugetraut haben? Oder auch, weil ihr Geist mit jenem, der diese hh. Schriften eingegeben hat, besser im Einklange stand? Was soll ich erst von jenen profanen Menschen reden, die in ihrem stolzen Eigendünkel die hh. Bücher bekriteln? Die in dem Worte Gottes überall Widersprüche, falsche Grundsätze, alberne Mährchen wittern? Wir können sie nicht besser vergleichen, als mit einem Menschen, der aus einem stinkenden Sumpfe herauskommt, und noch ganz mit Koth beschmutzt in einen Blumengarten gehet; er empfindet den Geruch der Blumen nicht, der andern so lieblich entgegen duftet. Er glaubt im Gegentheil, es stinke alles, weil er den Gestank mit sich bringt.

(6) Pag. 357. Huc spectant illa S. *Hieronymi* in epistola ad Paulinum de studio scripturarum: *Quod medicorum est, promittunt medici; tractant fabrilia fabri. Sola scripturarum ars*

est, quam sibi passim omnes vindicant. Hanc garrula anus, hanc delirus senex, hanc sophista verbosus, hanc universi praesumunt, lacerant, docent, antequam discant. Alii adducto supercilio, grandia verba trutinantes, inter mulierculas de sacris litteris philosophantur. Ubi semel invaluerit haec scripturas pro libitu legendi et interpretandi licentia, nihil potest in Religione certum et firmum relinqui; sed, ut *Vincentius Lerinensis* tam vere, quam eleganter ait, erit ibi deinceps errorum lupanar necesse est, ubi erat ante castae et incorruptae sacrarium veritatis. Unde non defuerunt etiam inter Protestantes viri sanioris judicii, qui ultro confessi sunt, magnam insaniam esse, si quis asserat, imperitam multitudinem, cui nec ratio inest nec judicium, posse ex solis scripturis veritatem intelligere. Quare magis miror, ex nostris reperiri, qui cum de hac re tractant, si non Ecclesiae Pastores ipsi insimulant, tamen tergiversantur, et timide ac haesitanter loquuntur reorum more, qui objecta sibi crimina, si omnino diluere non possunt, extenuare saltem et excusare conantur. Ita illi Ecclesiae suae causam agunt, gratiam quasi efflagitantes iniquorum judicum, qui ex nostra tantum pusillanimitate fortes sunt, et ex nostra timiditate confidentes. Ecclesia excusatione non indiget; et qui ejus decreta, eo quo condita sunt, sensu interpretatur, deprehendet, eam leges semper temporum et personarum indigentiis sapientissime attemperasse; atque nullius rei magis esse sollicitam, quam ut intacta servetur et incorrupta veritas, et inconsultus hominum illorum zelus cohibeatur, qui absque missione et auctoritate Biblia ubique spargunt, ac rudi etiam plebeculae obtrudunt. Merito timet Ecclesia, ne intempestivi ejusmodi scripturarum propagatores ex eorum numero sint, de quibus Apostolus ait *a*): *Ejusmodi Pseudo-apostoli sunt operarii subdoli, transfigurantes se in Apostolos Christi.* Multa adhuc dicenda occurrerent, multa ex pleno animo effluerunt; sed satis est. Caeterum hanc quaestionem, quae hoc ipso, quo vivimus tempore, vehementissime agitatur, egregie et cum magno argumentorum ac rationum pondere expositam reperies in opere recens edito, cui titulus: Sind die Vorschriften der römisch-katholischen Kirche in Ansehung des Verbotes, die heil. Schrift

a) II Cor. XI, 13.

in der Landessprache zu lesen, mit Grund ärgerliche päbstliche Verordnungen zu nennen? Beantwortet von Lothar Franz Marx ꝛc. Frankfurt 1819. — Hoc opus discipulis nostris quam maxime commendamus.

CAPUT SECUNDUM.

DE VERBO DEI TRADITO.

De verbo Dei scripto diximus, nunc de verbo non scripto seu de traditione dicendum: Traditio enim qualem hic intelligimus, est ipsum Dei verbum in Scripturis sacris non contentum, sed vivae vocis oraculo quasi per manus ad nos usque transmissum. Summa semper fuit in Ecclesia Traditionis auctoritas et prorsus eadem quam verbi Dei scripti. Nam auctoritas verbi Dei a charta et atramento pondus et momentum non obtinet, sed ab ipso Deo, cujus est verbum. Sed neque aliunde sensus genuinus Scripturae, quam ex Traditione et testimonio Ecclesiae haberi potest. Cum enim multa in sacris libris contineantur obscura et difficilia intellectu; sensus verborum aliis fuisset scripturis, ac velut commentariis ab ipsis Apostolis explicandus, nisi intelligentiam eorum discipulis suis viva voce tradidissent.

Protestantes fortiter contendunt, omnes fidei et Religionis controversias sacrarum Scripturarum testimoniis finiendas esse; Traditionem ad probanda dogmata nihil valere. Antiquior hic error erat et longe ante Lutheri tempora natus. Hunc *Wicleffo Thomas Waldensis a*) tribuit, hunc temporis sui Haereticis quibusdam S. *Bernardus b*). Hujus accusantur *Ariani* a S. *Epiphanio c*), *Eunomius* a *Basilio*, *Valentinus* et *Marcion* ab *Irenaeo d*). Nunc illum proprium

---

a) Lib. II. cap. XIX. *b*) Hom. LXVI. in Cantica. *c*) Haer. LXXIII. et LXXV. *d*) Lib. III. adv. haeres. cap. II.

sibi fecerunt Protestantes, hocque tanquam fundamentum posuerunt suae Reformationis, nihil praeter scripturas sacras divinam auctoritatem habere; hanc vero ad plenam doctrinae Christianae cognitionem sufficere. Sunt tamen aliqui, qui non omnem traditionem absolute rejiciunt, sed eam fatentur utiliter ad Scripturae intelligentiam adhiberi posse tanquam subsidium aliquod, quo dogmata revelata ex Scriptura, unico veritatum divinarum fonte, facilius eruantur. Demum cum multa ab Apostolis viva voce dicta et praedicata fuisse negare non possint, asserunt ejusmodi traditiones, si quae fuerunt, fidei regulam constituere non posse; cum probari non possit, eas ad nos usque puras et incorruptas pervenisse.

Contra Protestantium errores tria demonstrare conabimur. 1.° Scripturam unicum Revelationis fontem non esse. 2.° Existere veras et proprie dictas Traditiones divinas. 3.° Aeque certos nos esse de iis, quae per Traditionem didicimus, quam de iiis, quae in verbo Dei scripto continentur.

ARTICULUS I.

Verbum Dei scriptum unicus Revelationis fons nec est, nec esse potest.

OBSERVANDA.

Protestantes, qui Lutheri, Calvini, Zwinglii vestigia pressius sequentes nullam omnino regulam aut normam credendi praeter scripturas admittunt, in eas se coarctant angustias, ex quibus nulla ratione possunt se expedire, ut fuse praeter caeteros demonstrat *Melchior Canus* in locis theol. Necesse enim est, ut admittant, sola Scriptura fundatas esse Ecclesias, propagatam conservatamque inter fideles fidem Christianam; in libris N. T. totum Religionis complexum contineri; demum nihil obscuritatis in scripturis esse, sed aperta omnia esse et perspicua. Nostrum est ostendere, vana haec esse Protestantium effugia, atque ita contra scripturas ipsas et communem sensum pugnantia, ut vix confutatione indigeant.

PROPOSITIO I.

Scriptura sacra non fuit medium primigenium propagandae et conservandae Religionis.

Prob. Ex historia Religionis Christianae constat, Ecclesiam esse scripturis antiquiorem, ac proinde fidem Christi inter gentes fuisse diffusam, atque immotam stetisse absque Scripturae adminiculo. Christus ipse nihil scripto reliquit, imo ne praecepit quidem, ut aliquid scriberetur. Non ait: Euntes scribite, sed: *Praedicate Evangelium omni creaturae,* Marc. ult. Constat quoque, Apostolos plerosque nihil scripsisse, caeteros autem nonnisi post promulgatum Evangelium. Ergo traditae jam per praedicationem doctrinae scripta demum accesserunt; atque ita accesserunt, ut fidei doctrina suam auctoritatem non a scripturis acciperet, sed scripta magis traditae jam doctrinae normam expenderentur.

COROLLARIUM.

Ergo Christus scripta testimonia unicum suae Revelationis criterium esse non voluit.

Prob. Si Christo propositum fuisset verbum Dei coarctandi et restringendi ad Scripturam, imprimis rem tanti momenti Apostolis indicasset; eisque praecepisset, ut scriberent. Atqui Christum illud non praecepisse ex Apostolorum agendi ratione clarum est; hi enim nullibi testati sunt, se ex Dei mandato scribere; tardius et nonnisi necessitate quadem compulsi animum ad scribendum applicuerunt; neque claram doctrinae Christianae expositionem in scriptis suis reliquerunt, sed quaedam tantum ad Religionem pertinentia oblata occasione attigerunt.

PROPOSITIO II.

Scriptura sacra non est perfecta eo sensu, quod totam Christi Religionem complectatur.

Prob. I. Eam Christi mentem non fuisse, ut Scriptura esset unica adeoque perfecta credendorum regula, prop. I. probavimus. Atque legentibus N. T. libros obvium est,

Apostolos nullibi sibi proposuisse, exactam articulorum fidei expositionem scripto relinquere.

Prob. II. Cum Protestantes asserunt, totam Christi Religionem in libris N. T. contineri; hanc suam doctrinam tam novam et totius Ecclesiae omniumque saeculorum persuasioni contrariam probare deberent aliquo certo et evidenti Scripturae sacrae testimonio, quam ipsi ut unicam fidei regulam admittunt. Atqui nullum hucusque proferre potuerunt. Ergo etc.

Prob. III. Si omnia ad Christianam Religionem pertinentia in scripturis continerentur, illud vel de singulis N. T. libris vel de omnibus universim dici deberet; atqui de singulis id asserere nemo unquam ausus est; neque de omnibus universim id dici potest; cum illi libri a diversis auctoribus et in diversis locis scripti fuerint, et omnes sibi comparare vix quisquam eo tempore potuisset. Caeterum libros illos legentibus obvium est, nullum ex sacris auctoribus hoc sibi destinatum habuisse, ut integrum Religionis systema construeret, neque omnes communi sententia in illud incubuisse. Singulares tantum fidei veritates proponunt; quasdam frequentius repetunt, alias nullo modo attingunt. Ergo etc.

Prob. IV. Si Scriptura esset perfecta et fons unicus doctrinae Christianae, ante omnia instruere nos deberet, quinam libri ad sacram Scripturam pertineant; atqui de hoc summi momenti dogmate omnino silet. Ergo etc.

Prob. V. Multa sunt, quae ipsi Acatholici fatentur ad doctrinam et fidem Christianorum pertinere, et quae expressa in libris sacris non reperiuntur. Nam perpetuam B. Virginis Mariae Virginitatem, descensum Christi ad inferos, Baptismum parvulorum, Baptismi ab Haereticis collati valorem etiam Protestantes admittunt. Sed haec aliaque in sacris litteris non habentur. Ergo etc.

PROPOSITIO III.

Scriptura sacra non est in omnibus clara et perspicua.

Prob. I. Principium hoc, quod in Scriptura plenissime et dilucide exposita reperiantur, quaecunque tum ad fidem

pertinent, tum ad vitam recte informandam, tanquam principium Religionis fundamentale habetur a Protestantibus. Ergo deberet hoc ipsum principium plenissime et dilucide in Scriptura expositum reperiri; atqui Scriptura nullibi claritatem illam sibi attribuit; imo contrarium plurimis in locis exprimitur. Ergo etc.

Prob. min. De Paulinis Epistolis ait Princeps Apostolorum epist. II. cap. III, 16.: *In quibus sunt quaedam difficilia intellectu, quae indocti et instabiles depravant, sicut caeteras scripturas ad suam ipsorum perditionem. Paulus* ad Corinthios scribens postquam dixerat (cap. II.), se perfectis sapientiam loqui in mysterio, pergit cap. III.: *Tanquam parvulis in Christo lac vobis potum dedi, non escam; nondum enim poteratis.* Eunuchus ille Actorum Apostolicorum (cap. VIII.), vir religiosus et divinae legis diligens investigator, non poterat Isaiam intelligere, nisi aliquis eum doceret. *Quomodo possum* (intelligere), *si non aliquis ostenderit mihi?* Sed et Apostoli ipsi, quamvis a Christo instituti et Christi amantes, non intelligebant, quae de illo erant in scripturis praedicta, et Christus Luc. XXIV, 45. *aperuit illis sensum, ut intelligerent scripturas.* Ergo etc.

Prob. II. Ex consensu antiquissimorum Ecclesiae Doctorum. Et quidem 1.º *Ex eorum agendi ratione.* Nam si planus est et apertus Scripturae sensus, cur viri illi pietate non minus, quam doctrina insignes tantum temporis et laboris in hoc studio posuerunt; meditantes legem Dei die ac nocte, et quae alii in sacros codices commentati sunt, avidissime pervolventes? Cur ipsi tot commentarios in scripturas ediderunt? Cur tam assidui fuerunt in Scripturae explicatione? Quis tam immensi laboris scopus alius fuit, quam ut obscuris Scripturae locis lucem inferrent, atque iis potissimum, qui de rebus fidei aut morum agebant, aut quos fidei oppugnatores ad tuenda perversa dogmata adhibebant?

2.º *Ex eorum testimoniis variis.* Passim enim docent, Scripturae sensum non a quolibet facile capi posse. Sicut *Clemens Alex.* lib. VI. Stromatum: *Neque enim Propheta*

neque ipse Salvator adeo crasse et generaliter est elocutus divina mysteria, ut ea facile capi possent a quibuslibet. Deinde subjungit, Scripturam intelligere eos, . . . *qui ab ipso* (Christo) *declaratam scripturarum expositionem ex ecclesiastica regula retinentes cvnservant.* Idem docet *Origenes* pluribus in locis. Lib. IV. contra *Celsum* N.º 21. ait: *Scripturae revera in multis locis sunt obscurae.* Taceo *Augustinum* aliosque plures, quorum testimonia collegit doctissimus in prolegomenis, et quae longo ordine indicata reperiuntur in praeloquiis *Bonfrerii* cap. IX. sect. II.

Prob. III. Ex innumeris, quae inter Acatholicos exortae sunt circa Scripturae sensum, controversiis. Omnes ad scripturas appellant, omnes Scripturae verba ad sensum suum trahunt et torquent, omnes pari ratione sensum suum tuentur. Quid illo loco apertius, ubi Christus dixit: *Hoc est Corpus meum?* . . Tamen ducentas hujus loci interpretationes collegit *Christ. Raspergerus* in Dissertat. Ingolstadii impressa an. 1577. Dein, si tanta esset Scripturae claritas: cur tot commentariis eam illustrarunt et adhuc illustrant viri inter Protestantes eruditiores? Hujus laboris scopus alius utique non est, quam ut doctrina fidei et morum majori in luce collocetur.

Prob. IV. *Ex Acatholicorum testimoniis.* Ut de recentioribus sileam, qui ut novam suam et primis Reformatoribus inauditam Exegesin commendent, libenter confitentur, plerosque etiam inter eruditos hucusque in Scripturae S. interpretatione hallucinatos esse; sufficiat ipsum Reformatorum patriarcham audire Lutherum. Quamvis ille in Articulis a *Leone* X. damnatis claris verbis asserat, quod Scriptura *per se certissima sit, facillima, apertissima sui ipsius interpres,* tamen alibi (Praef. in Psalt.) inquit. . . . *Scio, impudentissimae esse temeritatis eum, qui audet profiteri, unum Scripturae locum a se in omnibus intellectum.* (1)

COROLLARIUM.

Ergo verbum Dei scriptum unicus Revelationis fons nec est, nec esse potest.

Prob. I. Illud non potest esse unicus fons Revelationis, sine quo Religio Christiana per orbem propagata fuit, ac per multos annos pura et incorrupta stetit. Atqui etc. Ergo etc.

Minor patet ex propositione I.

II. Scriptura non potest esse unicus fons Revelationis, si non est perfecta, seu si non omnia doctrinae et fidei Christianae capita ex ea erui possunt. Atqui hoc ita se habet. Ergo etc.

Minor patet ex propositione II.

III. Ut Scriptura unicus Revelationis fons esse posset, deberet esse ita facilis et aperta, ut omnes omnium temporum et nationum homines in ea haurire potuissent puram et sinceram Christi doctrinam; atqui Scriptura non est ita facilis et aperta. Ergo etc.

Minor patet ex propositione III.

ARGUMENTA ADVERSARIORUM DILUUNTUR.

Argum. I. *contra primam propositionem.* Valde probabile est, Apostolos, quando Christi doctrinam inter gentes disseminarunt, fidelibus historiam Evangelicam aliosque sacros libros reliquisse, in quibus omnia ad fidem necessaria continebantur. Erge etc.

Resp. neg. ant. Hoc *Joannis Clerici* et aliorum quorundam Protestantium commentum non tantum gratis confictum est; sed contra omnem etiam rationem et fidem historicam pugnat. Apostoli aliam omnino propagandae Religionis viam inierunt; quemadmodum a nobis in propositione probatum fuit, et uberius in decursu ostendetur. Interim haec pauca adnotare juvat.

1.° Certum est, libros N. T. omnes nonnisi exeunte saeculo primo scriptos fuisse; sed neque tunc collectionem adhuc factam fuisse diversarum partium per Ecclesias dispersarum.

2.° Pauci tunc erant, qui scripturas legere potuissent, cum vulgus communiter litteras ignoraverit.

3.° Notum est, quanta tunc fuerit librorum raritas; paucissimos fuisse, qui aut transscribere exemplaria potuissent, aut

scripta comparare. Unde ergo tanta esse potuit Apostolis exemplariorum copia, ut singulae saltem particulares Ecclesiae unum aliudve acciperent? Quomodo exemplaria librorum, qui Romae aut in Graecia scripti fuerunt, ad Apostolos pervenerunt, qui in Scythia, apud Indos et Persas Evangelium annuntiarunt?

4.° Sequitur ex hac hypothesi et aliud absurdum: scilicet, quod Apostoli non tantum ubique terrarum pervulgare debuissent librorum sacrorum exemplaria, sed etiam versiones Scripturae habere; quod omnino necessarium fuisset, ut Indi, Persae, Aethiopes, Armeni etc. scripturas legere potuissent.

5.° Patres antiquissimi expressis verbis dicunt, populos sine Scriptura credidisse. Unicum afferamus S. Irenaei testimonium, qui lib. III. advers. Haereses cap. IV. ait: *Quid autem, si neque Apostoli quidem scripturas reliquissent nobis: nonne opportebat sequi ordinem traditionis, quam tradiderunt iis, quibus committebant Ecclesias? Cui ordinationi assentiunt multae gentes barbarorum, eorum, qui in Christum credunt, sine charta et atramento, scriptam habentes per Spiritum in cordibus suis salutem et veterem traditionem diligenter custodientes.*

Argum. II. *contra secundam et tertiam propositionem.* Sufficit, ut Scriptura omnia illa contineat, et quidem clare et aperte, quae sunt ad salutem necessaria seu illos fidei articulos, qui necessarii aut fundamentales vocantur; hos autem continet omnes, et ita quidem, ut cuilibet legenti pateant. Ergo etc.

Resp. Distinctionem in fundamentalia et non fundamentalia jam in principio hujus Demonstrationis explosimus. Omnes Christianae Revelationis partes, sicut eadem auctoritate nituntur, sic eadem fide credendae sunt. Haec, quoniam a nobis confecta sunt, fusiore explicatione non egent; duo tantum notanda ducimus: 1.° Miram esse adversariorum in concludendo dexteritatem. Articulos fundamentales definiunt eos omnes, qui clare in scripturis continentur; tum fidenter asserunt, articulos fundamentales ad unum omnes in scripturis clare contineri. 2.° Si Scripturae sensus obvius est et expeditus in articulis fidei essentialibus: cur inter Protestantes hactenus convenire non potuit, quinam sint hi articuli essentiales? Imo cum ipsi numerum essentialium dogmatum magis semper magisque in angustum coarctent, ut vix

unus aliusve articulus supersit, perfecto Scripturae claritatem non magnopere commendant.

Quid ergo? Nihil utilitatis ex scripturis hauriri potest? Obscura, ambigua sunt omnia? Absit, ut hanc Verbo Dei injuriam inferamus. Praeclaros siquidem fructus ex hac lectione tulerunt quaque aetate viri pii et religiosi, qui sciebant, veritatem non in mortuis litteris contineri, sed in viva doctrina et traditione Ecclesiae; qui Scripturam non in characteribus et membranis tantum quaerebant, sed in sensu; *non in superficie, sed in medulla,* ut S. Hieronymus ait *a*), *non in verborum foliis, sed in radice rationis.* Porro neque id dicimus, omnia in scripturis obscura esse; sunt enim multa ita exposita, ut in diversos sensus flecti non possint, ne a contentiosis quidem; quale est illud ad Ephes. IV., quod Doctores Christus in Ecclesia dedit non omnes, *sed quosdam, ad consummationem Sanctorum in opus ministerii,* aut illa I ad Cor. XII.: *Alii quidem per Spiritum datur sermo sapientiae, alii autem sermo scientiae, alii interpretatio sermonum* ... et iterum: ... *Quosdam quidem posuit Deus in Ecclesia, primum Apostolos, secundo Prophetas, tertio Doctores* ... *Nunquid omnes Doctores?* ... *Nunquid omnes interpretantur?*

Argum. III. *Ex scripturis.* 1.° Deuteron. XXX. dicitur: *Mandatum, quod ego praecipio tibi, non est supra te, nec procul positum.* Psalm. XVIII.: *Praeceptum Domini lucidum, illuminans oculos.* CXVIII.: *Lucerna pedibus meis verbum tuum, et lumen semitis meis.* 2.° Petrus epist. II. cap. I. ait: *Habemus propheticum sermonem, cui bene facitis attendentes quasi lucernae lucenti in caliginoso loco.* In hunc locum observat *Pfaffius:* Wenn die Weiſſagungen deutlich ſind, ſo iſt die ganze heilige Schrift deutlich. 3.° II ad Timoth. III, 16. 17. inquit Apostolus: *Omnis Scriptura divinitus inspirata, utilis est ad docendum, ad arguendum, ad corripiendum, ad erudiendum in justitia, ut perfectus sit homo Dei, ad omne opus bonum instructus.* Ergo etc.

Resp. Nihil in his aut similibus textibus continetur, quod propositioni nostrae repugnet. 1.° In illis, quae ex Deuteron. et Psalmis citata sunt, de praeceptis veteris Testamenti agitur,

---

a) In comment. Ep. ad Galat.

quae populo notissima esse debebant, non tantum quia scripta erant, sed multo magis, quia in usu erant quotidiano posita. Vocantur autem lucerna aut lumen, quia Judaei in iis a parentibus et legisperitis instituti, quae sibi agenda, aut vitanda essent, inveniebant. *Deuteron.* XVII. praecipitur populo, ut Sacerdotes tanquam legis interpretes consulat; et *Ecclesiast.* VII. inquit Sapiens: *Non te praetereat narratio Seniorum; ipsi enim didicerunt a patribus suis; quoniam ab ipsis disces intellectum.* 2.° Ex textu S. Petri nihil aliud concludi potest, quam quod ad probandam Christi divinitatem firmissimum argumentum ex Prophetiis desumi possit. Ibidem vero statim additur: *Hoc primum intelligentes, quod omnis Prophetia Scripturae propria interpretatione non fit.* 3.° Quae consecutio! Scriptura utilis est; ergo sola sufficit, neque alio Revelationis fonte indigemus; ergo clara est omnibus, neque magistra indigemus Ecclesia. Apostolus ad Timoth. scribens primum quidem de Ecclesiae Doctoribus loquitur, quibus docendi, arguendi, officium incumbebat; tum de libris V. T. agit, eaque de eorum utilitate asserit, quae nemo Catholicorum unquam negavit.

Argum. IV. *Ex Patribus.* 1.° SS. Patres in suis cum Haereticis controversiis solas scripturas in testimonium vocant. 2.° Expressis verbis Scripturae perspicuitatem extollunt. Sic S. *Joan. Chrysost.* Conc. III. de Lazaro ait: *Cui non sunt manifesta, quaecunque in Evangelio scripta sunt?* Et Homil. III. in secundam epist. ad Thess.: *Omnia sunt dilucida et recta, quae sunt in divinis scripturis: manifesta sunt, quaecunque sunt necessaria.* S. *August.* lib. II. de doctr. Christiana cap. VI.: *Magnifice et salubriter Spiritus S. Scripturam modificavit ..... nihil enim fere de illis obscuritatibus eruitur, quod non alibi planissime dictum reperiatur.* Ergo etc.

Resp. ad I. neg. ant. Patres et Concilia, quando ipsis cum Haereticis res erat, non minus ad Traditionem appellabant, quam ad scripturas. Imo in constanti et consentiente Ecclesiarum doctrina vim maximam posuerunt; ut apud Theologos videri potest, qui eorum testimonia collegerunt. Cf. *Wiest*, lib. III. §. 76. *Natal. Alexand.* Dissert. XVI. in Saecul. II. *Bellarm.* lib. IV. cap. VII. etc. *Tertull.* inter alios optime nos admonet, ut adversum Haereticos magis Traditionibus, quam scripturis

pugnemus. Sic enim ait cap. XVII., de Praescript.: *Quid promovebis exercitatissime scripturarum, cum, si quid defenderis, negetur ex adverso; si quid negaveris, defendatur; et tu quidem nihil perdes nisi vocem in contentione, nihil consequeris, nisi bilem de blasphematione; ergo non ad scripturas provocandum est, nec in his constituendum certamen, in quibus aut nulla aut incerta victoria est aut parum certa.* Idem habet cap. XVI. et XIX.

Resp. ad II. dist. ant. SS. Patres Scripturam dicunt ex se perspicuam esse, quoad historias aliquas et morum praecepta omnibus necessaria, *esto.* Quoad omnia ad fidem pertinentia, *nego.* Hanc fuisse *Chrysostomi* et *Augustini* mentem, ex eorum scopo, ex contextu aliisque eorum testimoniis facile eruitur. Praeterea observandum est, Patres ibi de iis loqui, qui in fide Ecclesiae Catholicae vivunt, et scripturas scrutantur animo docili et religioso. His utique multa in scripturis clara sunt et perspicua, quia Ecclesiae doctrinae inhaerentes non moventur fallaciis et argutiis Haereticorum.

Argum. V. Facilius est, fidem sibi ex Scriptura conficere, seu judicare, an dogma aliquod in Scriptura contineatur, quam omnia momenta discutere, quibus Religio Christiana probatur divina; atqui hoc etiam indoctorum intelligentiae accommodatum esse debet; quia verus Religionis cultor esse non potest, qui de ejus divina origine non est convictus. Ergo etc.

Resp. neg. maj. Religio Christiana factis publicis innititur, et argumenta habet tam manifesta et evidentia, ut unum aliudve ad convincendam sinceram mentem sufficiat. Verum, cum de Scriptura agitur, en! quid investigandum esset illi, qui unicam hanc credendi regulam haberet:

1.° An Scriptura id revera sit, quod dicitur, verbum Dei.

2.° An liber sit canonicus.

3.° An sensus, quem ipse textui tribuit, genuinus sit, et an falsa sit aliorum, qui contradicunt, interpretatio.

4.° An locus non sit corruptus aut interpolatus.

5.° An versio sit fidelis.

6.° An non alii sint Scripturae textus, qui illi, quem ipse tenet, sensui sint oppositi.

Quando nos cum Protestantibus ex scripturis argumentamur, ad omnes has quaestiones confugiunt: quidni et ipsis incumbit, haec omnia examinare, ut securi de fide sua esse possint ?

ARTICULUS II.

Dantur verae et proprie dictae Traditiones divinae, seu datur verbum Dei traditum.

OBSERVANDA.

I. Probavimus, verbum Dei scriptum unicum Revelationis fontem nec esse, nec esse posse: *non esse*, quia fides Christiana absque Scripturae adminiculo ubique gentium fuit disseminata; *nec esse posse*, quia Scriptura complexum veritatum omnium, quae ad Revelationem pertinent, non continet, neque ita clara est, ut non in varios sensus flecti possit, nisi vivae vocis magisterium accedat; nisi praeter verbum *litteris deformatum in lapidibus* seu scriptum in codicibus et illud teneamus, quod ex Christi et Apostolorum ore in audientium animos transfusum et per idoneos veritatis testes in Ecclesiis conservatum fuit; verbum vivens in publica Ecclesiae fide, loquens ex ore omnium, qui undique sunt Pastorum. Ad hoc ergo criterium, ad haec tradita testimonia praeter Scripturam confugiendum est, si velimus certam nobis perfectamque Religionis notitiam comparare. Nihil est naturae ipsi magis consentaneum, quam haec probandi ratio per testes. Sicut ad persuadendum est efficax, sic et omnibus est accommodata, nec prava ingeniorum subtilitate eludi potest. Copiose et pro more suo doctissime de hac materia disputant *illustriss. Fratres Walemburgici* tract. V. de probatione per testes.

II. Traditio, si instituta spectamus ad Religionem pertinentia, alia *divina* est, alia *apostolica*, alia mere *ecclesiastica*. Haec instituta continet ab Ecclesiae Pastoribus profecta, quae temporaria sunt, et eadem auctoritate, qua edita fuerant, dissolvi possunt. *Apostolica* ea complectitur, quae ab Apostolis tanquam Rectoribus Ecclesiae praecepta et constituta sunt. Haec quoque non sunt ejusmodi, ut moveri nullo modo possint; exempla sunt de abstinentia, a sanguine et suffocato et de trina immersione in Baptismi Sacramento. Ad *divinam* demum per-

tinent ea, quae a Christo ipso ordinata sunt, ut Sacramenta novae legis. Traditio *divina* non raro etiam *apostolica* dicitur, quia Christus ea, quae in Ecclesia servari voluit, Apostolis tradidit per orbem promulganda. Unde illud in memoriam revocandum est, quod Apostoli alia instituerint Christi nomine tanquam missi ad docendum omnes gentes servare, quae Christus mandaverat, alia auctoritate ipsis tanquam Pastoribus competente. Haec pro temporum ratione, ut diximus, mutari possunt; illa tanquam Christi instituta adeo rata sunt et fixa, ut nullius hominis auctoritate possint convelli; haec proprie apostolica sunt, illa divino-apostolica.

Nos de dogmate agimus; traditio autem nisi divina sit, dogmatica esse non potest. Nova dogmata post Christum et Apostolos non fiunt; neque quidquam ad fidem pertinere potest, quod non a Christo per Apostolos descendat. Quamquam aliquo sensu ejusmodi traditiones etiam ecclesiasticae vocari possint, quia in Ecclesia depositae et per Ecclesiae testimonium non interruptum ad nos usque delatae sunt. Atque ita Traditiones dogmaticae optime vocantur, origine divinae, promulgatione apostolicae, conservatione ecclesiasticae.

PROPOSITIO I.

Dantur Traditiones dogmaticae divinae.

ARGUMENTUM I.

Scriptura non fuit medium primigenium, quo propagata fuit Religio Christiana (ex prop. I. art. I.); neque est medium sufficiens, ex quo capita Religionis omnia erui et probari possint (ex prop. II. et III. ejusd. art.). Ergo aliud medium praeter scripturas admitti debet. Atqui aliud cogitari non potest, quam Traditiones divinae. Ergo etc.

Prob. min. Inter verbum scriptum et non scriptum nihil est medium. Ergo si praeter scripturas seu *verbum scriptum* aliquod admittendum est fidei argumentum, illud non potest esse, nisi *verbum non scriptum* seu Traditio.

ARGUMENTUM II.

Ex Scripturae testimoniis et agendi ratione Apostolorum.

Jam ipsa agendi ratio Apostolorum probat, multa ab ipsis viva voce tradita fuisse, quae litteris mandata non

sunt. « Duas Petri epistolas habemus, ait *Canus a*), et « credimus mutum annis septem Antiochiae sedisse, elin- « guem Romae annis viginti quinque? Num nihil aliud « verbo docuit, quam quod epistolis duabus scriptum re- « liquit? Nonne (Apostoli) sine Scriptura solo incurrente « verbo Ecclesias sibi destinatas et fundarunt in fide, et « in Religione continuerunt? » . . . Id apertissime docet Apost. ad Rom. X.: *Quomodo credent ei, quem non audierunt? Quomodo autem audient sine praedicante? . . . Ergo fides ex auditu, auditus autem per verbum Christi. Sed dico: Nunquid non audierunt? Et quidem in omnem terram exivit sonus eorum . . . .*

Testimonia Scripturae habemus multa et praeclara. Atque ut ea praetermittamus, quae ex veteri Testamento ad traditionis commendationem afferuntur; quae *Apostoli* doctrina fuerit, audiamus . . . . *Itaque fratres,* ait ad Thessal. II, 14. *state, et tenete traditiones, quas didicistis, sive per sermonem sive per epistolam nostram. . . .* Et I. ad Cor. XI, 2.: *Laudo vos fratres, quod per omnia mei memores estis, et sicut tradidi vobis, praecepta mea tenetis.* Et eodem cap.: *Ego accepi a Domino, quod et tradidi vobis . . .* et paulo post: *Caetera, cum venero, disponam.* Haec ambigua non sunt, et clare demonstrant, Apostolum alia viva voce, alia scripto docuisse. Verba illa ad Thessal. ita commentatur S. *Joannes Chrysost.* homil. IV. in illam epist.: *Hinc patet, quod non omnia per epistolam tradiderunt Apostoli, sed multa etiam sine litteris; eadem vero fide digna sunt tam illa, quam ista.*

Idem Apostolus, cum Timotheo docendi munus injungit, eum adhortatur, ut in tradita sibi doctrina permaneret, simulque doctrinam per testes conservandi et propagandi rationem edocet: *Formam habe sanorum verborum, quae a me audisti in fide. . . . Bonum depositum custodi.* II Tim. I, 13. — Et deinceps cap. II, 2.: *Quae audisti a me per multos testes, haec commenda fidelibus hominibus, qui idonei erunt et alios docere.* (2)

---

a) Loci Theol. lib. III. cap. III.

ARGUMENTUM III.

Ex Patribus.

Divinarum Traditionum existentia nullo argumento post Scripturae ipsius auctoritatem certius probari potest, quam communi omnium saeculorum persuasione et auctoritate probatorum testium, virorum scilicet et eruditione et pietate praestantium, qui ipsi ad seriem pertinent testium illorum intermediorum, per quos excepta ab ore Apostolorum doctrina ad posteros perducta est. Nimis longum esset, omnia Patrum loca referre. Ad Theologorum illorum opera remittimus, qui ea diligentius collegerunt *a*). Ex multis pauca seligamus.

Primum memorandum est illud antiquissimi *Papiae* dictum apud Eusebium *b*): *Si quando advenisset aliquis ex iis, qui secuti sunt Apostolos, ab ipsis sedulo expiscabar, quid Andreas, quid Petrus dixerit, quid autem Philippus vel Thomas, quid vero Jacobus, Joannes, Matthaeus. Nec enim tantum mihi librorum lectiones prodesse credebam, quantum vivae vocis praesentisque magisterium.* S. Irenaeus lib. III. contra Haeres.: *Quid autem, si neque Apostoli Scripturas reliquissent nobis, nonne oportebat ordinem sequi Traditionis, quam tradiderunt iis, quibus commiserant Ecclesias? . . . Tertullianus* pluribus in locis Traditionis auctoritatem Haereticis opponit. Lib. de corona militis cap. III. post enumeratas nonnullas Ecclesiae observationes, de Baptismo, de oblationibus pro defunctis et similes, sic pergit: *Harum et aliarum ejusmodi disciplinarum, si legem expostules scripturarum, nullam invenies; traditio tibi praetenditur auctrix, consuetudo confirmatrix et fides observatrix.* In illa controversia, quam *Stephanus* Papa cum *Cypriano* habuit, quaestionem ex traditione decidit: *Nihil innovetur, nisi quod traditum est . . . . Cyprianus* quoque tantum *Stephani* decreto obluctatus est, quia illud

---

a) *Zimmer* veritas Relig. Cath. — *Wiest.* tom. III. — *Nat. Alex.* Diss. XVI. in saec. II. — *Bellarm.* lib. IV. cap. VII. — *Walemburgici* Tract. VI. de traditionibus. — *Petr. Annatus* lib. III.
b) Lib. III. hist. cap. XXXIX.

non credidit in Traditione fundatum; ipse autem verbi traditi existentiam non semel expresse agnovit. Epist. LXXIV. ait: *Si ad divinae Traditionis caput et originem revertamur, cessat error humanus . . . .* (3)

ARGUMENTUM IV.

Traditione stat ipsius Scripturae auctoritas.

Sublata Traditione ipsa quoque ruit scripturarum auctoritas, et tota convellitur Christiana Revelatio. Nam fidem Christianam ex scripturis haurire non possumus, nisi divina nobis et infallibili auctoritate constet, nos revera divinam Scripturam habere; a Prophetis, ab Apostolis esse libros, qui ipsis tribuuntur; legitimum esse librorum nostrorum Canonem etc.; atqui haec sola Traditione nobis innotescere possunt, ut ipsi Protestantes fatentur. Ergo necesse est Traditiones admittere et quidem divinas; nisi enim divinae sint seu proprio sensu verbum Dei, non possunt auctoritatem divinam et infallibilem conciliare Scripturae et fidei Christianae.

ARGUMENTUM V.

Ex Adversariorum testimoniis.

Hoc argumentum diffusius tractat Clar. D. *Wiest* tom. III. §. 94. Plurima proferri possent expressa testimonia *Melanchthonis, Grotii, Buceri, Moshemii* aliorumque maximi nominis inter Protestantes. Insignis est locus ex *Molano* Abbate de Lockum, qui cum Bossuetio de pace Ecclesiarum tractavit *a*): «De traditionibus sive verbo Dei « non scripto, quantae, quaeso, in Ecclesia lites! Sed res « compositu facilis, si dicamus statum Controversiae inter « nos et Catholicos non esse, an dentur Traditiones; sed « an per Traditionem acceperit Ecclesia novum aliquem « fidei articulum ad salutem creditu sub aeternae beatitu« dinis jactura necessarium, in Scriptura neque totidem « verbis neque per bonam consequentiam extantem. Pos-

a) Cogitationes privatae, de modo reunionis etc. Tom. XXV. op. *Boss.* Edit. Lebel. pag. 309.

« terius negant Protestantes, non prius; ex quibus mode-
« ratiores admittunt, *non solum ipsam sacram Scripturam*
« *nos Traditioni debere, sed in articulis fundamentalibus*
« *genuinum et orthodoxum Scripturae sensum ut multa*
« *alia,* nostratium Calixto verbi gratia, Hornejo, Chemni-
« tio dudum memorata, *ex Traditione tantum cognoscibilia*
« *taceamus.* Sane qui ex Protestantibus post Symbola
« Apostolorum et S. Athanasii quinque priora Concilia
« oecumenica cum Synodo Arausicana et Milevitana, con-
« sensum itidem primitivae Ecclesiae, si non plurium,
« quinque minimum priorum saeculorum admittunt pro
« Theologiae principio secundario, ita ut articuli funda-
« mentales non aliter, quam illis saeculis unanimi Docto-
« rum consensu factum est, explicari debeant; de Tradi-
« tionibus cum Ecclesia Romana quod disputent, vix ha-
« bebunt. » Ad haec respondet *Bossuetius a*): « Si Prote-
« stantes consentiunt, Scripturae sensum *aliaque permulta*
« *Traditione duntaxat esse cognoscibilia, vix ulla superest*
« *difficultas.* »

Porro experientia probat, Protestantes non raro quasi necessitate coactos, in Religionis controversiis ad hanc credendi regulam confugisse, quam ipsi cum nova in Religione molirentur, procul a se abjecerant.

PROPOSITIO II.

Traditiones dogmaticae ejusdem sunt auctoritatis, ac verbum Dei scriptum.

Prob. I. Scriptura auctoritatem non habet ex eo, quod scripta sit, sed quia vere est verbum Dei; omnis enim fides innititur revelantis Dei auctoritati. Atqui Traditiones dogmaticae aeque ac Scriptura verbum Dei sunt, ut ex propos. I. constat. Ergo ejusdem sunt auctoritatis. De verbo hoc tradito loquitur *Apostolus* I. ad Thessal. II, 13.: *Gratias agimus Deo sine intermissione; quoniam, cum accepissetis a nobis verbum auditus Dei, accepistis illud non ut verbum hominum, sed sicut est vere, verbum Dei.*

---

a) Tom. XV. jam cit. pag. 389.

Prob. II. Si verbum ore traditum non est aeque certum fidei argumentum, ac Scriptura: ergo primi fideles, qui scripta Evangelia aliosque libros N. T. nondum habuerunt, minus certi fuissent de sua fide, quam qui postea vixerunt. Ergo etc.

Prob. III. Difficile non est ostendere ex scripturis ipsis, Traditiones certissima suppeditare argumenta ad fidei dogmata comprobanda. Christus Marc. XVI. cum Apostolos misisset *praedicare* Evangelium omni creaturae, addit: *Qui non crediderit* (vobis loquentibus), *condemnabitur.* In priore ad Timotheum epistola Apostolus ait cap. VI.: *Si quis aliter docet, et non acquiescit sanis sermonibus* . . . non dicit scripturis, *superbus est, nihil sciens etc.* — et eodem capite: *Depositum custodi, devitans profanas vocum novitates et oppositiones falsi nominis scientiae, quam quidam promittentes circa fidem exciderunt.* Et ad Galat. I, 9.: *Si quis vobis evangelizaverit praeter id, quod accepistis, anathema sit.* . . . . Ex his locis recte Origenes concludit comment. in Titum, Haereticum esse eum, qui Christo credere profitetur, et aliud de veritate fidei Christianae credit, quam habeat Traditio ecclesiastica.

Prob. IV. Concilia et Patres Traditionem eodem loco ponunt, ac Scripturam sanctam, eique eandem vim probandi attribuunt. Cfr. *Wiest* tom. III. §. 86 et 87. *Natal. Alexand.* Dissert. citata. Hoc argumentum, cum testimonia singillatim recitare nimis longum esset, his *Melchioris Cani a*) verbis concludimus, ita tamen, ut quae de Patribus ille dixit, de Conciliis quoque intelligi velimus: « Cum Traditiones non scriptas Polycarpus, Tertullianus, Irenaeus Marcioni ac Valentino; Epiphanius Melchisedecianis, Apostolicis, Aërianis; Hieronymus Vigilantio; Augustinus Donatistis; denique, ut in summa dicam, omnes sancti adversariis Catholicae fidei fidenter objecerint, earumque vi, perinde ac si fuissent scriptae, Haereses sui quisque temporis deturbaverint; certe non minori efficacia per hujusmodi Traditiones nos Haereticorum, qui aut nunc sunt, aut

---

a) De loc. Theol. lib. II. VI.

etiam sunt futuri, quaecunque dogmata refellere et deturbare poterimus. »

Merito igitur Concilium Trident. sess. IV. decreto de canonicis scripturis ait: *Sacrosancta oecumenica et generalis Tridentina Synodus perspiciens, veritatem* (fidei) *et* (morum) *disciplinam .... contineri in libris scriptis et sine scripto Traditionibus, quae ipsius Christi ore ab Apostolis acceptae, aut ab ipsis Apostolis Spiritu S. dictante quasi per manus traditae ad nos pervenerunt, orthodoxorum Patrum exempla secuta, omnes libros tam veteris, quam novi Testamenti, cum utriusque unus Deus sit auctor, nec non Traditiones ipsas tum ad fidem, tum ad mores pertinentes tanquam vel oretenus a Christo vel a Spiritu S. dictatas et continua successione in Ecclesia Catholica conservatas pari pietatis affectu et reverentia suscipit et veneratur.*

OBJECTA DILUUNTUR.

Objiciunt. I. Ut allata ex Apostolo loca aliquam ad probandum vim haberent, ostendendum esset, 1.° Apostolum ea, quae ore tradiderat, litteris non consignasse; 2.° eum de Traditionibus dogmaticis agere. Atqui haec probari non possunt. Ergo etc.

Resp. neg. min. Probavimus in priori articulo, Scripturam non omnes contineri veritates dogmaticas; ergo Apostoli non omnia litteris consignarunt, quae ore praedicarunt. Praeterea Apostolus in secunda, id est, ultima, quam ad Thessalon. scripsit, epistola manifeste distinguit inter Traditiones, quas per Epistolam acceperant, et eas, quas per sermonem didicerant. Quae autem secunda est ad Timoth., in qua Traditiones impensius commendat, ea ultima est ex Paulinis epistolis. Quod autem Apostolus de Traditionibus dogmaticis loquatur, ex scopo et contextu apertum est.

Inst. Scripturae ipsae Traditiones rejiciunt tanquam inutiles aut verbo Dei scripto adversantes. 1.° Deuter. IV. expresse dicitur: *Non addetis ad verbum, quod vobis loquor, neque auferetis ex eo.* Similia leguntur Proverb. XXX., Apocalyp. XXII. Joannis XX. ita caput illud concludit Evangelista: *Haec scripta sunt, ut credatis, et ut credentes vitam habeatis aeternam.* 2.°

Christus ipse Matth. XV. et alias saepius Traditiones rejecit. Ergo etc.

Resp. ad I. Nos scripturis nihil addimus, sed omnem operam impendimus, ut, quales a Deo prodierunt, purae et integrae serventur; Traditiones autem una cum Scriptura admittimus. In Deuteron. cap. IV. agitur de lege a Deo populo judaico data, cui nihil addi aut detrahi debuit auctoritate humana. Quod autem in veteri Testamento Traditiones Patrum multum valuerint, jam ostendimus. Joannes cap. XX. de signis loquitur, quibus Jesu Chr. divinitas comprobata est; ait autem ibidem v. 30.: *Multa quidem et alia signa fecit Jesus, quae non sunt scripta in libro hoc.*

Ad II. dist. ant. Christus Traditiones rejecit humanas, odiosas, aut praeceptis divinis repugnantes, *conc.* Traditiones, quae revelata ab ipso dogmata continerent, *nego.*

Objicitur II. *Ex Patribus.* Patres passim docent, in scripturis reperiri omnia, quae ad fidem pertinent moresque vivendi, ut S. *Augustin.* ait *a*), et ideo Traditiones censent esse repellendas. *Tertull.* adversus Hermogenem cap. XXIV. ait: *Adoro scripturarum plenitudinem; scriptum doceat Hermogenis officina ... Si non est scriptum, timeat illud vae adjicientibus aut detrahentibus destinatum.* Alio loco (de resurrectione carnis cap. XXIV.) Haereticos ad Traditiones confugientes vocat *lucifugos* scripturarum. Ergo etc.

Resp. I. *generatim.* Quod Patres passim Traditionem contra Haereticos appellaverint, res est omnibus notissima. Unde si qua ex eorum libris opponuntur testimonia, quae loco suo mota et a contextu avulsa nobis repugnare videntur; ea propius inspecta nihil aliud dicunt, quam idipsum, quod nos volumus: vel enim suam Scripturae auctoritatem vindicant, asserentes, quaecunque iis contraria sunt, sive ea sint hominum testimonia sive humanae Traditiones, nullius esse roboris; aut de uno tantum aut alio Religionis dogmate agunt, non de doctrina Christi integra; aut demum de Scriptura loquuntur cum Ecclesiae doctrina conjuncta. Hinc S. *August.* lib. contra Cresconium ait, cap. XXX.: *Quamvis hujus rei certum de scripturis canonicis non*

---

a) Lib. II. Doctrin. Christ. cap. IX.

proferetur exemplum, earundem tamen scripturarum etiam in hac re a nobis teneretur veritas, cum hoc facimus, quod universae jam placeat Ecclesiae, quam ipsarum scripturarum commendat auctoritas.

Resp. II. *Ad loca ex Tertullian. adducta.* Primo loco exprobrat Hermogeni, quod verbis Genesis: *In principio creavit Deus coelum et terram,* ausus fuerit haec verba addere: *Ex materia praeexistente.* In secundo de dogmate agit clare et saepe in scripturis expresso, cui vanas suas Traditiones opponebant Haeretici.

Inst. S. *Irenaeus* lib. III. adversus Haereses reprehendit Haereticos dicentes: *Quia non possit ex his* (scripturis) *inveniri veritas ab his, qui nesciunt Traditionem.* Ergo etc.

Resp. neg. conseq. S. Irenaeus loquitur de apocryphis traditionibus, quas Haeretici Scripturis et Traditionibus apostolicis opponebant. Caeterum Traditiones apostolicas rejicere, ingenii haeretici characterem esse, ibidem testatur, subjungens: *Cum autem ad eam iterum Traditionem, quae est ab Apostolis, quae per successiones Presbyterorum in Ecclesiis custoditur, provocamus eos, adversantur Traditioni.*

ARTICULUS III.

De Traditionum divinarum ad nos propagatione.

OBSERVANDA.

I. Cum Heterodoxi locum a Traditione divina depromptum imbecilliorem esse dicunt, quam ut ex eo dogmata fidei duci possint; in eo inprimis vim ponunt suae sententiae, quod negent, nos scire nunc posse, quid Christus, quid Apostoli locuti fuerint; id vero tantum illis cognitum fuisse, qui Christum et Apostolos audierunt. Quis, inquiunt, verba Christi infirmare audeat, si modo ab eo prolata esse constet? Sed infidelis est, incerta per manus Traditio. Quae per Traditionem accipiuntur, vix eadem perseverant, et mutatis auribus itidem mutari solent; multa detrahuntur, multa adjiciuntur, multa pereunt omnino, nisi litterarum monimentis conserventur. Ex his concludunt, tradita testimonia aptum ad conservandam Religionem medium non esse neque criterium ad eam certo intelligendam. Restat

ergo, ut hujus quoque argumenti vim elidamus, ne videamur in iis, quae hucusque dicta sunt, operam perdidisse. Unde status fingendus est praesentis disputationis. Non quaeritur; an Apostolis loquentibus aeque credendum fuerit, ac scribentibus: sed, an Apostolorum testimonia ore tradita succedentium hominum testimoniis aeque potuerint incorrupta servari, ac ea, quae scripta ad nos pervenerunt.

II. Ad investigandas Traditiones dogmaticas variae sternuntur viae. Praecipuae sunt: 1.° Publica et universalis Ecclesiae doctrina, cujus post Apostolorum tempora nullum potest assignari initium. 2.° Antiqua Ecclesiae symbola, preces et ritus, quos scimus ab antiquissimis temporibus magno consensu fuisse ab Ecclesiis observatos. 3.° Scripta Sanctorum Patrum, quorum maxima semper fuit in Ecclesia auctoritas, tum ad legitimam scripturarum intelligentiam, tum ad Traditiones ab Apostolis acceptas comprobandas. Nam sancti et doctissimi viri quovis tempore ut organa habiti sunt Ecclesiae Dei et testes illius doctrinae, quam tanquam ab Apostolis acceptam Ecclesia temporibus suis docuit, et quae per eos tanquam purissimos canales ad nos usque decurrit.

III. Haeretici pene omnes, quamvis de antiquis Patribus verecundius hinc inde loquantur, passim tamen eos vilipendunt, atque de gradu suo dejicere moliuntur; tum quia eos sibi contrarios ubique reperiunt, tum quia omnis Haereticus animal gloriae est, et magnum aliquid esse putat, cum vetera despiciendo et nova eructando stultorum et leviusculorum hominum numerum in sui admirationem trahit. Lutherus in Prologo assertionis suorum articulorum negat, quemquam auctoritate Patrum esse cogendum, quod in omnium scriptis multi inveniantur errores, saepe pugnent ipsi secum, aut invicem dissentiant, aut scripturas torqueant; et quod verbum Dei non debeat esse alligatum, sed liberum. Hinc inter Lutheranos et Reformatos plurimi sunt, qui Patrum auctoritatem multis modis elevant. Id quoque S. Bernardus *Abailardo* objecit, putido, si quis unquam, suae scientiae ostentatori; atque, ut altiora repetamus, de *Paulo Samosateno* id testatur Euseb. lib. VII. cap. XXVI. Id in *Origene* reprehendit Vincentius Lerinensis. In eodem errore fuerunt *Arius*, *Nestorius*, *Eutyches*,

Dioscorus. « Nestorius, ait Histor. tripart. *a*), dum eloquens fuisset, et se putaret doctum, libris antiquorum interpretum dedignabatur incumbere, omnibusque se meliorem putabat esse . . .» Quid? An omnes etiam Catholici Scriptores puros se ab hac labe servarunt? An non in hac quoque parte Protestantes inter nostrates imitatores habuerunt? Cajetanum, quamvis Cardinalem et magnum Ordinis Dominicani decus, nimiae in hac parte levitatis aut temeritatis arguit insignis ejusdem familiae Theologus *Melchior Canus b*); *Richardum Simonem* tanquam in Patres minus verecundum et gloriam ex audaciore critica ambientem graviter castigat illustriss. *Bossuetius* in opere, quod inscribitur: *Défense de la Tradition et des SS. Pères.* Lib. IV. cap. XVIII. post ea in laudem SS. Patrum dicta, quae in Prolegom. adnotatione 3. attulimus, haec addit: « C'est ce que nos Critiques ne sentent pas; et c'est pourquoi leurs écrits, formés ordinairement dans les libertés des Novateurs, et nourris de leurs pensées, ne tendent qu'à affoiblir la Religion, à flatter les erreurs, et à produire des disputes.»

PROPOSITIO I.

Aeque certi sumus, testimonia Apostolorum ore tradita incorrupta ad nos pervenisse; quam certi sumus, testimonia litteris consignata integre fuisse conservata.

Prob. Sicut nos Apostolos ipsos non audivimus loquentes, sed quae ab ipsis dicta fuerunt, ex aliorum testimoniis sive scripto sive ore transmissis cognoscimus; ita quoque illos scribentes non vidimus, neque, quae eorum manu exarata fuerunt, legere ipsi possumus; sed ex testium intermediorum testimonio discimus, eos, quos nunc legimus, libros eosdem esse, qui a Christi discipulis fuerunt conscripti; neque in illis aliquid ita immutatum, ut non possint dici integre ad nos pervenisse. Et vero, Argumenta, quae certos nos reddunt, Scripturam, quam nunc manibus terimus, esse authenticam et verum atque incorruptum Dei verbum, eadem etiam probant, puras nos habere et incorruptas apostolicas Traditiones. Ergo etc.

---

a) Lib. I. cap. XIV. *b*) Lib. VII. cap. III. Nro. 10.

Prob. ant. I. Si quaeritur, unde ergo tam certo nobis constet, scripturas nostras vera esse et genuina Apostolorum scripta; illico respondemus, libros illos Apostolis publica et constanti traditione semper fuisse adscriptos, Patres primorum saeculorum eosdem ut divinos laudasse, ex illis testimonia attulisse, quae in nostris adhuc Scripturis ita leguntur, impossibile esse, ut libri, qui in toto Christiano orbe diffusi Christianorum manibus terebantur, neque Infidelibus erant ignoti, qui quotidiano usu, precibus Ecclesiae et cultu publico consecrati erant, quibus divina Religionis dogmata ubique cognita, ubique credita potissimum innitebantur; ut inquam ejusmodi libri authentici non fuerint, aut successu temporis potuerint adulterari. Verum haec omnia, cum de Traditionibus agitur, eandem, si non forsan majorem ad persuadendum vim habent. Illae enim Traditiones ab Apostolis in omnes mundi partes perlatae tanquam divinae veritates non uni tantum societati aut populo, sed innumeris, a se invicem lingua, moribus, legibus, imperiis quam maxime dissidentibus concreditae sunt; his stetit populorum Religio et Cultus, hae publice praedicatae, publico usu, ritibus, Sacramentis consecratae erant; ad has contra Haereticos appellarunt Concilia et Ecclesiae Doctores. Neque illud valet, quod dicitur, haec tradita Apostolorum testimonia labili tantum hominum memoriae fuisse commendata; scripta enim sunt non tantum in cordibus fidelium Spiritu Dei vivi, sed et conservata in operibus SS. Patrum, in Decretis Conciliorum, in Symbolis, in moribus, in institutis hominum. Hoc scilicet modo linguae vulgares inter plebejos conservantur, hoc modo usus, consuetudines, jura et officia hominum stant inconcussa, nec est aliquid hoc deposito tutius.

I. Alterum argumentum est: Scripta testimonia Ecclesiae docenti concredita fuerunt, id est, illis, quibus Christus docendi et pascendi officium commisit. Hos autem omnes eodem tempore quasi facta conspiratione in re omnium gravissima officio suo defuisse, idque nemine contradicente, nemo sanae mentis suspicari potest; ita haec res a moribus hominum et experientia omnium temporum abhorret.

Verum, quis non videt haec aequo jure ad Traditiones pertinere? Non enim temere in populum projectae sunt ejusmodi doctrinae, ut supponi possent aut non recte intellectae aut non pari fide ad alios perlatae; sed eorum custodiae ac vigilantiae commendatae, quos Spiritus S. posuit regere Ecclesiam Dei. *Depositum custodi,* ait Apost. ad Timotheum, simulque modum edocet, quo traditam sibi doctrinam integram servare debeat, ne quid corruptione aut oblivione depereat. *Quae audisti a me per multos testes etc.* Impossibile ergo fuit, ut hoc depositum interiret, quod non uni alterive Ecclesiae concreditum fuit, sed viris in omnibus orbis partibus sanctissimis, quibus nihil antiquius fuit, quam ut acceptam ab Apostolis fidem etiam cum vitae periculo tuerentur; neque vitiari ab una aut altera Ecclesia potuisset, nisi continuo fuisset reclamatum.

III. Addimus demum, quod omnium primum est et praecipuum: divinas nempe Traditiones non minus ad providentiam pertinere, quam scripturas ipsas. Nam quia Christus Religionem suam perpetuam esse voluit, non potest unquam permittere, ut aliquid eorum, quae ad fidem pertinent, periret; jam vero, Scripturam omnia Religionis dogmata non continere, multa autem fuisse ab Apostolis viva voce tradita, multis argumentis confecimus. Sequitur ergo, necessarium esse ad fidei integritatem, ut haec tradita testimonia una cum scriptis conserventur; et veram Christi Religionem non minus detrimenti passuram, si Traditiones interirent, aut corrumperentur, quam si Scriptura periret, aut interpolaretur. Quocirca nihil est, quod metuant adversarii, ne Traditiones, quae in ipsis Ecclesiae visceribus scriptae sunt, oblivione deleantur; nam eas conservandi cura Deo magis incumbit, quam hominibus. Scimus, Christum Ecclesiae suae nunquam deesse, neque unquam irritum fieri posse, quod Apostolis eorumque successoribus promisit, nunquam discessurum ab ipsis spiritum veritatis.

PROPOSITIO II.

Consensus Patrum unanimis certum est et infallibile argumentum divinarum Traditionum.

Prob. I. *Certum argumentum efficit.* Sive hae Traditiones sensum Scripturae verum et genuinum contineant, sive veritates complectantur in Scriptura non contentas; certum est eas nulla ratione melius probari posse, quam consentientibus Patrum testimoniis. Patres acceptam ab Apostolis doctrinam ad alios transmiserunt tanquam testes intermedii omni exceptione majores, quibus ideo fidem denegare nemo potest; nam si viri quamplurimi sanctitate conspicui, aetate maturi, ingenio et doctrina praestantes, Pastores et Doctores Fidelium et in Ecclesiae doctrina apprime instructi, qui non uno tempore nec uno loco scripserunt, quorum libri in Ecclesiae gremio depositi omnium approbatione excepti sunt, communi consensione doctrinam aliquam a Christo profectam testantur; ejusmodi consensio juxta omnes Logices regulas certitudinem moralem efficit.

II. *Efficit etiam infallibile argumentum.* Quod SS. Patrum communis doctrina infallibile sit veritatis criterium, vel ex eo conficitur, quod alia ratione firma et immota consistere non possit ipsius Ecclesiae fides; ita enim Ecclesiae Traditio cum SS. Patrum doctrina intime connexa est et conjuncta, ut quisquis hanc tentarit labefactare, Ecclesiae quoque fidem concutiat. Constat, populum Christianum nullo non tempore SS. Patrum fidei acquievisse, eos suspexisse tanquam integerrimos Traditionis testes et Doctores illius, quam a Christo accepimus, Religionis. Constat, Ecclesiam universam, Concilia, Pontifices omnes et Doctores hac via et ratione universas Haereses refutasse, et fidei dogmata sanxisse. Imo non semel Ecclesia publice professa est, se in condendis fidei decretis Patrum auctoritatem sequi tanquam tutiorem certioremque veritatis regulam. Patet ergo, quod si fallere nos posset Patrum unanimis doctrina, jam ipsa Ecclesiae fides titubaret.

Quae dicta sunt, facillimum esset, innumeris totius antiquitatis testimoniis probare. *Exemplis talibus plena sunt*

omnia, ait Vincentius in Commonit. *Intelligebant enim viri sancti atque prudentes, nihil aliud rationem pietatis admittere, nisi ut omnia, qua fide a Patribus suscepta forent, eadem filiis consignarentur. Idque esse proprium Christianae modestiae et gravitatis, non sua posteris tradere, sed ab majoribus accepta servare. Ducatum quippe nobis praebet Religio, non nos Religioni, nec Majorum sensa, qua volumus, trahemus, sed potius, qua illa trahunt retrahuntque, sequemur.* Exemplum tunc affert ex Concilio Ephesino, cui *divinitus placuit, nihil aliud posteris credendum decernere, nisi quod sacra sibi consentiens sanctorum Patrum tenuisset auctoritas.* Sed, ut optime *Lerinensis,* exemplis talibus plena sunt omnia. Sic *Hieronymus Helvidii* dogma revicit; sic *Basilius* Spiritus S. divinitatem asseruit; sic *Augustinus* Donatistas et Pelagianos; sic S. *Leo* Eutychen refellit. Sic Chalcedon. Concilium ejusdem Eutychetis impietatem confudit. Sic sequentia Concilia omnia novellas Haereticorum adinventiones damnarunt. Unde in Trid. Concilio Sess. IV. sub poena anathematis prohibitum est: *Ut nemo contra unanimem consensum Patrum Scripturam sacram interpretari audeat.*

ARGUMENTA CONTRARIA.

Argum. I. Traditiones divinas, dummodo divinas esse constet, parem cum scripturis auctoritatem habere, nemo nisi impius negare potest. Verum an illae, quae hodie sparguntur, revera divinae originis sint, merito dubitatur. Constat enim, quovis tempore atque in primis statim saeculis falsas traditiones in Ecclesia disseminatas fuisse, et tanquam divina oracula habitas a viris virtutis et doctrinae fama clarissimis. Inde Millenariorum, Quartodecimanorum, Rebaptizantium errores. Ergo etc.

Resp. I. Certum est, falsas scripturas et quidem plurimas ab ipsis Ecclesiae incunabulis fuisse confictas, quas viri doctrina et pietate insignes tanquam apostolicae laudarunt; numquid eam ob causam Protestantes vellent sacram Scripturam rejicere? Ridiculum est credere, apostolicas Traditiones non posse eadem fide et diligentia in Fidelium cordibus asservari, ac si atramento in charta scriberentur. Quodsi Christi providentia Ecclesiae deest,

neque traditio neque Scriptura vindicatur; sed si Christo Ecclesia sua curae est, jam non erit ambiguum, quin quemadmodum Evangelium illa in sensu potius quam in littera custodit, ita et Traditiones custodiat, quas ei Apostoli tantopere commendarunt.

Resp. II. neg. conseq. Valeret argumentum, si nulla pateret via certa et plana, qua verae Traditiones a falsis, divinae ab humanis secerni possint. Sed facillimum est, discretionem facere, si ad sequentes regulas attenditur.

I. Si dogmatis cujusdam originem Christo et Apostolis posteriorem esse constiterit, aut si a paucis primum, v. g. a particulari Ecclesia propositum, a caeteris fuit repudiatum; ad divinam Traditionem pertinere non potest.

II. Quando consuetudinis in Ecclesia diu et ubique observatae originem nec ad summos Pontifices nec ad Concilia Episcoporum referre possumus; tunc plane conficitur, eam ab Apostolis esse profectam. Hanc regulam proponit *Augustinus* lib. IV. contra Donatistas: *Quod universa tenet Ecclesia, nec Conciliis institutum, sed semper retensum est, nonnisi auctoritate apostolica traditum rectissime creditur.* Hujus generis sunt Baptisma parvulorum, jejunium quadragesimae etc.

III. Si Patres dogma aliquod, quod ex sacris litteris non habetur, ab initio statim concordissime tenuerunt, hujusque contrarium ut fidei adversum rejecerunt; id nimirum per apostolicam Traditionem habet Ecclesia. Hanc et priorem regulam a *Tertulliano* et *Augustino* traditam praeclare exponit *Vincentius Lerinensis a*): *Magnopere curandum est,* ait, *ut id teneatur, quod ubique, quod semper, quod ab omnibus creditum est; hoc est enim vere proprieque Catholicum, quod ipsa vis nominis ratioque declarat, quae omnia fere universaliter comprehendit. Sed hoc ita demum fiet, si sequamur universitatem, antiquitatem, consensionem. Sequemur autem universitatem hoc modo, si hanc unam fidem veram esse fateamur, quam tota per orbem terrarum confitetur Ecclesia; antiquitatem vero ita, si ab iis sensibus nullatenus recedamus, quos sanctos Majores et Patres nostros celebrasse manifestum est; consensionem quoque, si in ipsa vetustate omnium vel*

---

a) Commonit. cap. III.

certe pene omnium sacerdotum pariter et magistrorum definitiones sententiasque sectemur.

IV. Universitati et consensioni, quas Vincent. Lerin. requirit, nil obest quarundam Ecclesiarum contraria doctrina, quod in rebaptizantium causa contigit; quia fieri potest, ut accepta ab Apostolis traditio in paucis Ecclesiis aliquo tempore obscuretur. Tamen ubi dissensio ejusmodi invenitur, rem esse in Traditione fundatam, certum nondum est certitudine fidei Catholicae, nisi Ecclesiae sententia accesserit.

V. Certissima omnes circa Traditionem controversias finiendi via est Ecclesiae judicium; hujus est sicut scripturarum, sic et Traditionum auctoritatem vindicare, qua in re speciali Dei praesidio juvatur et dirigitur, ut cap. seqq. probabitur.

Argum. II. 1.° Inter scripta, quae sub nomine Patrum evulgata sunt, multa reperiuntur suppositia aut interpolata. 2.° Duo sunt locorum, qui apud PP. occurrunt, genera; nam vel ut testes narrant, quae suo tempore Ecclesia credebat, vel ut Doctores, quae ipsi sentiunt, exponunt. Sed utrovis modo spectentur, falli possunt, et revera non raro falsi sunt. 3.° Patres nullam habent infallibilitatis promissionem; ergo eorum testimonium, quamvis multorum sit vel omnium, probabile tantum argumentum subministrare potest, certum vero et infallibile non potest. Ergo etc.

Resp. ad I. Communem Ecclesiae fidem non inquirimus in quibusdam suppositis Patrum scriptis, sed in genuinis, quae longe majori sunt numero, et a spuriis facile secernuntur ab eruditis. Quae autem interpolata dicuntur loca, ea paucissima esse constat, et levioris momenti.

Resp. ad II. Patres ut homines in quibusdam errasse notius est, quam ut negari possit; ideo non sunt promiscue tenenda, quae ab uno aut aliquibus contra communem caeterorum sententiam tradita sunt. Hoc argumentum magnam habet cum eo, quod de Traditionibus agit, affinitatem; atque eaedem fere regulae adhiberi debent, ut, quid et quando valeat Patrum auctoritas, judicari possit. Ergo distinguendum est inter ea, quae sacras litteras et doctrinam fidei concernunt, et quaestiones ad philosophiam aut alias naturales scientias pertinentes. In his enim perscrutandis non adeo solliciti erant Patres, qui totos se divinae

sapientiae dederant. Distinguendum est inter communem Patrum omnium aut fere omnium consensionem et sententiam unius vel paucorum. Hi quidem etsi pauci sint, si eorum opinio ab Ecclesia non sit penitus explosa, despici non debent; fidem tamen certam non faciunt. «Illorum testimonium pro nihilo habere impudentis erit, ait *Canus a*), suspicere et habere pro certo, erit omnino imprudentis.» Distinguendum est demum, quando Patres tanquam testes considerantur, inter merum et simplex factum et factum conjunctum cum jure et ab eo indivulsum; dantur enim quaestiones juris, quae cum facti quaestione tam arcto foedere connexae sunt, ut qui in uno erraverit, in alio necessario labatur. Ita quaestio facti est, utrum libri canonici, quos legit Ecclesia, sint verbum Dei, sive an sint a Prophetis, Evangelistis et Apostolis compositi. Verum in hac quaestione involuta est haec alia; utrum scilicet Ecclesia verbum Dei habeat. Via ibit certa et secura, quicunque auream *Vincentii Lerinensis* regulam sequitur, quam habet Commonit. cap. IV.: *Operam dabit* (Christianus Catholicus), *ut collatas inter se Majorum consulat sententias; eorum duntaxat, qui diversis licet temporibus et locis, in unius tamen Ecclesiae Catholicae communione et fide permanentes magistri probabiles extiterunt, et quae, non unus tantum aut duo, sed omnes pariter, uno eodemque consensu, aperte, frequenter, perseveranter tenuisse, scripsisse, docuisse cognoverit; id sibi quoque intelligat absque ulla dubitatione credendum.*

Ad III. Optime scimus, Patres spiritu tantum humano locutos fuisse; imo errasse aliquando, etiam in iis, quae ad fidem spectare postmodum demonstratum est; quoniam res nonnullae non erant tum adeo in Ecclesia definitae, ut nunc esse videmus. Quin et hoc fatemur Patrum etiam consentiens testimonium in se spectatum argumentum efficere mere humanum. Verum Ecclesiae auctoritas huic testimonio notam infallibilitatis imprimit. Nam cum Ecclesia fidem suam ex communi Patrum doctrina eruat, et palam confiteatur, se ab unanimi Patrum sententia nunquam discessuram; manifestum est, illam Christi providentiam, quae Ecclesiae suae fidei invigilat, permittere non posse,

---

a) De locis Theol. lib. VII. cap. III. Num. II.

ut ibi errorem inveniat, ubi putat, se puram et genuinam doctrinam haurire.

Conf. *Melch. Canus* loc. Theol. lib. VII. *Natal. Alex.* Diss. XVI. jam citata in saec. II. imprimis §. 22. et 23., ubi *Dallaeum* refutat, qui in lib. *de vero Patrum usu* multa contra SS. Patrum auctoritatem congessit. *Bergier* traité historiq. etc. tom. XI. pag. 15 et suiv. *Petr. Annatus* apparatu etc. lib. IV. *Bossuet.* défense de la tradition et des SS. Pères. Tom. V. Edit. de Lebel. *Walemburgici* de examine princip. fidei, exam. IV. Et tractat. II. parte III. cap. VII. VIII. IX. etc. Vide etiam, quae in Prolegom. dicta sunt pag. 14. et 61.

CAPUT TERTIUM.

DE JUDICE CONTROVERSIARUM.

Omnis Revelatio divina ex verbo Dei probari debet; verbum autem Dei tum Scriptura, tum Traditione continetur. En duos Revelationis fontes, ex quibus omnis Christiana veritas dimanat, fontes aquae vivae, salientis in vitam aeternam. Quidquid nec ex Scriptura nec ex Traditione habetur, doctrina Christi esse non potest; quod autem scriptum probatur aut traditum aut utrumque, hoc ut dogma divinitus revelatum certissime tenendum est. Verum in hoc labor, in hoc quaestio maxima est; scire, utrum haec illave doctrina ex purissimis illis, quos Christus nobis aperuit, fontibus dimanet; seu, ut clarius loquamur, scire, utrum doctrina aliqua divinae sit originis, in verbo Dei scripto aut tradito aut utroque revelata.

Cum a primo Christianae Revelationis exordio usque nunc omnia fidei dogmata varie impugnata fuerint a sectis pene innumeris, non tantum cum Ecclesia Catholica, sed etiam inter se dissidentibus, quorum unaquaeque Scripturam in erroris sui patrocinium vocavit, Traditiones autem vel penitus abjecit, vel certe perturbare et confundere, atque ad partes suas trahere nitebatur; manifestum est, pa-

rum nobis scripturas ipsas et Traditiones ad certam divinae veritatis cognitionem valituras, nisi aliquis constitutus sit controversiarum judex, qui quaestiones tum circa Scripturam ejusque sensum, tum circa Traditiones exortas certo et supremo judicio dirimere possit. Catholici omnes in hanc conveniunt sententiam, quod controversiarum, quae circa fidem oriuntur, supremum judicium ad Ecclesiam pertineat. Hanc enim audire, huic parere divinus Religionis nostrae auctor praecepit. Non illa quidem verbum Dei efficit, aut fidei articulos cudit, sed spiritu veritatis instructa verbum divinum ab humano secernit, et genuinum illius sensum declarat. Atque hoc modo commissum sibi a Deo depositum servat et tuetur.

Quam ob rem fidei regulam ita posuit *Veronius: Illud omne et solum est de fide Catholica, quod est revelatum in verbo Dei et propositum omnibus ab Ecclesia Catholica fide divina credendum.* « Fidei Catholicae nomen, pergit idem « auctor, utrumque hoc sonat; fides enim divina est, cre- « dere propter auctoritatem Dei revelantis, in quam solam « auctoritatem tota resolvitur: propositio fit per pastores « a Christo constitutos. » Et paulo inferius: « Consentiunt « omnes Synodi, Patres, Theologi in hac regula statuen- « da; et semper habentur ut Haeretici (nec alii), qui contra « sensum totius Ecclesiae seu definitionem Concilii ejus « universalis aliquid sentiunt in doctrina salutis; propriae « nimirum electionis judicio adversus universitatem sese « elevante condemnati. »

Primi Reformatores, cum ipsi homines essent nullius auctoritatis, ut populum in partes suas traherent, multa de libertate Evangelica locuti sunt fallaciter et dolose, multa malitiose contra Ecclesiae auctoritatem effutierunt; verum, quamprimum ipsi in sat magnas societates excreverant, populosque et principes sibi additos viderunt, immutarunt sermonem, et illam auctoritatem sibi nullo jure, nullo titulo arrogarunt, quam receptam a Christo sibi vindicat ex perpetua nec interrupta successione Ecclesia Catholica. Verum magnis sese implicant difficultatibus, imprimis quando agitur de causis fidei dijudicandis; nam in ejusmodi quae-

stionibus aperte injustus et absurdus est omnis auctoritatis usus, nisi eadem illa auctoritas sit infallibilis.

Praesens de judice controversiarum quaestio tanti momenti est, ut omnibus, quas cum Haereticis habemus, dissolvendis et terminandis controversiis sola sufficeret; auctoritate enim infallibilis Ecclesiae errores omnes quasi uno ictu confodiuntur. Quapropter necesse est, ut eam cum maxima, qua fieri potest, claritate et diligentia expendamus. In quatuor articulos totam quaestionem partimur. 1us Ostendet, necessarium esse judicem controversiarum et quidem infallibilem. 2us Hunc judicem alium esse non posse, quam Ecclesiam Catholicam, probabit. 3us De objecto infallibilitatis aget. 4us De ejusdem infallibilitatis subjecto.

ARTICULUS I.

An necessarius sit judex controversiarum a Christo institutus et infallibilis.

PROPOSITIO.

Praeter Scripturam et Traditionem requiritur aliquis controversiarum judex a Christo institutus, isque infallibilis sit necesse est.

Probatur I. pars.

Argum. I. Quamvis certum sit et inconcussum, fidem omnem divinam in verbo Dei scripto aut tradito contineri; huic quidquam addi, aut detrahi sine magna Dei injuria non posse; tamen experientia omnium saeculorum constat, in applicatione hujus principii ad specialia Religionis dogmata varias extitisse, et adhuc existere controversias, neque ullam unquam Haeresin fuisse, quae non a Scriptura praesidium repetierit, plures etiam Traditionem in causae suae patrocinium appellasse. Unde sic concluditur:

Manifestum est, Religionem per ejusmodi controversias in summum discrimen vocari, et nisi tollantur, nullum manere veritati praesidium, latam autem omnibus errorum portentis patere viam; atqui tolli non possunt ejusmodi

controversiae, nisi medium habeatur ad eas tollendas aptum; ergo hoc medium existere debet, et quidem a Christo institutum; tum quia Christi erat Religioni a se revelatae providere, tum quia in re a Christo instituta nemo potestatem aliquam sibi arrogare potest, nisi illam a Christo habeat, tum demum, quia in Religionis negotio finis controversiarum aliter sperari non potest; cum homines in rebus divinis soli Deo credant; neque intellectum captivarent in obsequium fidei, nisi a Deo exiret auctoritas, quae credenda agendaque proponit.

Arg. II. Christus Religionem suam instituit perpetuam et universalem; atqui sine controversiarum judice nec perpetua esse potest nec universalis; ergo necessario assumendum est, a Christo ipso institutum fuisse ejusmodi judicem.

Prob. min. Religio Christiana 1.° sine controversiarum judice non posset esse *universalis;* nihil enim adesset, quod particulares Ecclesias in unius fidei professione colligaret, et si in partes scinderentur diversitate dogmatum, seque mutuo Haereseos damnarent, et anathemate percellerent, nullum inveniretur tanto malo remedium; cum nullus esset judex, qui controversiam finiret. Quis autem universalem cogitare potest doctrinam, quae non esset una ubique et eadem? 2.° Non posset esse *perpetua;* cum falsa Religio posset in verae locum succedere; nec esset, qui impediret.

Arg. III. In omni communitate sapienter ordinata non solum extant leges, quae suum unicuique officium praescribunt, sed etiam judices, qui lites dirimunt, legem, si obscura sit, interpretantur, et ad singulares causae circumstantias applicant. Pone enim, in politica societate nullum sedere judicem, nullum constitutum esse, qui in reos animadvertere, vel sententiam dicere possit inter litigantes: quid quaeso optimae leges valebunt? Quanta econtra exsurget rerum confusio et perturbatio? An ergo sola Christi Ecclesia hoc necessario, hoc saluberrimo instituto carebit? In hac sola nulla ratione, nulla via exiri poterit a controversiis? In hac sacra republica, ubi de salute agitur,

de sanctissima et divina Religione conservanda, nullum erit a Deo constitutum tribunal, quod dissidia et lites de fide et doctrina exortas componere ac finire possit? Tam male providisset Christus Religioni suae!

Probatur II. pars.

Arg. I. Veritates Religionis divinae fide quoque divina credi debent, ut ipsi fatentur Protestantes; ergo fide infallibili. Nunc ita efficitur argumentum: Ut dogma aliquod fide infallibili credi possit, certitudine infallibili constare debet, illud vere esse revelatum; atqui hanc certitudinem infallibilem habere non possumus, nisi infallibile sit judicium judicis, quo illud tanquam revelatum proponitur. Ergo etc.

Prob. min. Fides, qua dogma revelatum esse credo, fundamentum habet in auctoritate judicis controversiarum, qua illud in Scriptura aut Traditione aut utraque contentum esse declaratur; ergo majorem non potest habere certitudinem, quam regula, cui innititur; ergo non potest esse infallibilis, si judex controversiarum infallibilis non sit. Ergo etc.

Arg. II. Rationes, quae controversiarum judicem exigunt a Christo ipso institutum, eaedem quoque exigunt infallibilem. Ergo etc.

Prob. ant. Necessarium est, controversiarum judicem admittere a Christo institutum; quia aliter dissidia dirimi ac componi non possunt, neque fidei integritas in tuto collocari, ut parte prima hujus prop. ostensum est. Atqui haec obtineri non possunt, nisi judex ille infallibilis sit. Ergo etc.

Prob. min. 1.º Controversias dirimere non potest sententia, quae ipsa possit in controversiam adduci. 2.º Fidei integritati consultum non esset; nam fieri posset, non tantum ut doctrina falsa in verae locum succederet; sed etiam ut Deus ipse errorem juberet; nam judex adesset a Deo ipso constitutus, cujus judicio se submittere omnes tenerentur; cum autem fieri posset, si infallibilis non suppo-

nitur, ut sententia ejus esset erronea, procul dubio Deus ipse errorem juberet.

ARGUMENTA ADVERSARIORUM.

Dicunt I. Etiamsi judex saecularis infallibilis non sit, non tamen interminatae sunt de rebus temporalibus lites. Ergo etc.

Resp. neg. conseq. Ratio disparitatis est, quod auctoritas temporalis instituta tantum sit ad servandam pacem externam, ad quam retinendam satis est, ut litigantes teneantur sententiae judicis se submittere, quamvis de ejus aequitate dubitent; non enim tenentur fide firma credere, justam esse, quae a judice lata est, sententiam. Fides autem, quam Revelatio exigit, est interior et plena mentis adhaesio illis veritatibus data, quas controversiarum judex tanquam revelatas proponit. Quomodo autem firmum his veritatibus assensum praebebunt Fideles, nisi certi sint, judicem non errasse?

Dicunt II. Si nihil certum esset, nisi infallibili auctoritate nixum, nemo hominum de quacunque re certus esse posset ad hanc mortalem vitam pertinente; falsum consequens. Ergo etc.

Resp. Falsum est, quod in hoc argumento supponitur, nullam dari posse certitudinem, nisi infallibili auctoritate nixam, et a rebus sensibilibus et externis recte concludi posse ad ea, quae salutem hominum spectant, et ad fidem pertinent revelatae Religionis. In vita hominum communi ut plurimum sufficit certitudo improprie dicta aut magna probabilitas, cum plerumque major haberi non possit. Quando autem certitudo adest in summo gradu, tunc adest quoque infallibilitas quaedam; quia optime dicitur, testimonium sensuum aut hominum in summo gradu fallere non posse. Praeterea notandum est, 1.° In vita humana agi potissimum de factis et rebus externis, non de dogmatibus et veritatibus credendis. 2.° De ejusmodi rebus plerumque non moveri controversias. 3.° Homines in vita communi etiam errare saepissime et falli. 4.° Errores ejusmodi nullam cum Dei perfectionibus aut divinis institutis aontradictionem involvere. 5.° Rebus humanis fidem tantum adhiberi humanam, divinae autem Revelationi fidem divinam deberi, quae sine infallibilitate haberi non potest. 6.° In Religionis negotio falli maxime esse periculosum, cum res ad salutem pertineat. 7.° Quando de dogmatibus

agitur a viris doctissimis in utramque partem ventilatis, sententiam judicis nisi ex infallibilitate auctoritatem habeat, securitatem aut firmam persuasionem parere non posse. 8.° Res omnes humanas continuis mutationibus esse obnoxias; Christum autem Religionem suam perpetuam esse voluisse, quod, uti probavimus, sine infallibili judice controversiarum cogitari non potest.

Dicunt III. Doctrina de judice infallibili hominem ratione spoliat. Ergo etc.

Resp. neg. ant. Multum abest, ut sententia nostra hominem ratione spoliet, cum ratio ipsa judicem infallibilem postulet. Nihil certe rationi magis consentaneum est, quam auctoritati infallibili fidem adhibere; aut an ratione se spoliant Acatholici, cum Scripturae se credere contendunt? Ratio, quae sana est et sobria, libenter suam in rebus divinis inscientiam agnoscit, atque innumeris magnorum etiam ingeniorum naufragiis edocta ad auctoritatem infallibilem tanquam ad tutissimum portum confugit.

ARTICULUS II.

Judex controversiarum infallibilis a Christo institutus alius esse non potest, quam Ecclesia Catholica.

OBSERVANDA.

I. Nunc de illo tractandum est, quod est in hac controversia praecipuum; scilicet penes Ecclesiam esse exortas circa doctrinam lites dirimere. Quamdiu in genere quaestio ponitur: An medium aliquod requiratur, quo sedulus veritatis investigator genuinum Scripturae sensum cognoscere, et inter tot diversas interpretationes veram Christi doctrinam a vanis opinionum commentis secernere valeat? facile nobiscum consentiunt Acatholici. Verum in assignando hoc medio, vel, si magis placet, judice controversiarum in varias abeunt sententias, omnes a Catholica doctrina longissime aberrantes.

II. Sociniani, qui omnia humanis metiuntur argumentis, ex sola naturali ratione dijudicandum esse dicunt, quis verus Scripturae sensus sit, aut quid ad eam doctrinam pertineat, quam a Christo et Apostolis accepimus. Ergo rationem solam statuunt Scripturae interpretem; hac sola tanquam magistra utendum,

hujus judicio standum in Religionis dissidiis. Veteres Protestantes, et si qui nostra adhuc aetate Patrum suorum doctrinae inhaerent, longe se abesse clamant a Socinianorum sententia; eamque damnant tanquam verbo Dei contrariam et impiam, qua omnis vera Theologia, omnis Christiana fides funditus evertatur. Lutherus, qui princeps fuit Novatorum, omnia in fide posuit, rationis autem judicia tanquam fallacia et nullius in rebus theologicis auctoritatis explosit; quae Apostolus de muliere ait *a*): *Docere mulieri non permitto . . . sed esse in silentio . . .*, ea rationi attribuit garrulae, vanae et contentiosae. In hac ergo sententia quaestiones fidei non rationis judicio dirimendae sunt, sed sola Spiritus S. auctoritate; judicium exercet, ut dicunt, non spiritus privatus uniuscujusque hominis, sed Spiritus Dei, qui est in privatis hominibus. Ille enim solus, qui sensum Scripturae dictavit, legitimus quoque Scripturae interpres est. Hinc si a sententiae hujus patronis quaeritur, ubi sit Spiritus ille divinus, negant, illum Episcopis aut Ecclesiae vel ulli hominum societati convenire, sed unumquemque privatum judicem esse, sive Spiritum S. interius docentem sequendo, si ipse donum interpretandi habeat; sive alteri, praesertim praedestinatis aut regenitis adhaerendo, quos unctio interitus docet. Vide *Bellarm.* de Verbo Dei lib. III. cap. III., ubi verba refert *Lutheri*, *Melanchthonis*, *Brentii* etc. Inter alios Melanchthon in hac quoque parte plurima perplexe et ambigue loquitur, veluti homo, cui nec errandi satis animi erat nec ab errore exeundi.

III. Sunt, qui simpliciter dicunt, Scripturam ex ipsa Scriptura explicandam esse; illam apertissimam esse ipsius interpretem; quae alicubi obscura videntur, alibi clare proponi. Qui ita loquuntur, nihil respondnnt, sed magis eludunt quaestionem; nam cum Scriptura non in verbis consistat, sed in sensu, et controversiae non de verbis ipsis moveantur, sed de intellectu eorum; semper redit eadem quaestio, qua via, qua ratione homo ad Scripturae intelligentiam perveniat? Unde oriatur illa scripturarum tantopere jactata claritas? An ratione naturali, an communibus interpretationis regulis sensus ex verbis erui possit, et verus a falso secerni? Vel an Spiritus Dei interius sensum

---

a) I *Timoth.* II, 11.

verborum aperiat, hominemque doceat, quid retinendum sit, quid repudiandum? Qui primum dicunt, cum Socinianis omnia ad tribunal vocant rationis humanae; qui secundum, Spiritum aut sensum internum judicem constituunt.

IV. Catholici ad unum omnes tenent, fidei custodiam omnemque de rebus controversis ad fidem spectantibus decernendi auctoritatem a Christo Ecclesiae esse commissam; seu Ecclesiam infallibilem esse controversiarum judicem a Christo ipso institutum. Hoc praecipuum Religionis nostrae fundamentum est, haec salutis anchora, hoc veritatis revelatae tutissimum Palladium, hoc scutum fidei, quo possumus omnia tela nequissimi ignita extinguere, haec non brevis tantum et expedita, sed et necessaria omnem de Religione disputationem decidendi via. Hac quippe auctoritate sublata inanis est fides nostra, et divina Religio tot laboribus, tot prodigiis per orbem propagata necessario dissolvitur in confusum chaos discordantium opinionum. Hac autem integra jam firma sunt omnia et tuta et certa. Mirum ergo videri non debet, quod Protestantes in hanc Catholicorum doctrinam quasi manu facta irruant, atque ad eam evertendam vires omnes et conatus impendant; sentiunt enim, certam esse et conclamatam suam omniumque Haereticorum ruinam ex hac suprema et infallibili Ecclesiae in causis fidei dijudicandis potestate.

PROPOSITIO I.

Judex controversiarum a Christo institutus non potest esse spiritus privatus, qualem Protestantes admittunt, nec ipsa Scriptura nec ratio humana.

Probatur I. pars.

I. Illi, qui judicium summum decisionis soli Spiritui S. tribuunt, qualis ille in privatis hominibus est, id primum doceant nos, an ille Spiritus idem sit in omnibus, an in diversis diversus? Si secundum dicunt, impia et absurda loquuntur, quia Spiritus S. unus est, nec secum ipse dissentire potest. Si primum asserunt, explicent, cur Protestantes in tot diversas scindantur sententias? Cur ex scripturis doctrinas eruant sibi omnino oppositas? An Spiritus

S. alia suggessit Luthero, alia Calvino, alia aliis Sectarum auctoribus?

II. Illud principium fallax est et deceptionis plenum, quod non tantum controversiis finem imponere non potest; sed econtra latam portam aperit erroribus; atqui tale est illud principium ex testimonio sensus interni desumtum. Ergo etc.

Prob. min. Ut testimonium internum Spiritus S. finem imponere posset controversiis, deberet adesse medium verum spiritum a falso secernendi; atqui nullum assignare hucusque potuerunt hujus sententiae patroni. Frustra ergo litigant actor et reus; neuter potest aut sua probare, aut confutare contraria; nec est, qui controversiam dirimat. Agnoscimus, inquiunt, Spiritum sanctum in scripturis loquentem; sed unusquisque sui sensus testimonium proferens contendit, se Spiritus sancti judicium sequi, atque ita ad fanatismum amplus et liber patet aditus. Quisque enim ad eum, quem sibi imaginatione effinxit, interiorem sensum scripturas detorquebit; nec quidquam tam absurdum cogitari potest, quod non ex scripturis se hausisse contendent novarum doctrinarum fabricatores. In hoc omnis omnium Haereticorum error est, ait Vincentius Lerin. cap. II., *quod Scripturam sacram pro ipsa sua altitudine non uno et eodem sensu, quo universi, accipiunt; sed ejusdem eloquia aliter atque aliter alius interpretatur, ut pene quot homines, tot illic sententiae erui posse videantur.*

III. Nulla est respublica tam male constituta, quae non habeat suos controversiarum judices. Omnis quippe societas quamvis optimis legibus instructa in summam confusionem abeat necesse est, si licet cuique privato leges pro arbitrio interpretari. Quanto magis putandum est, Christum de hoc tam necessario medio Ecclesiae suae providisse, quam durare voluit in perpetuum et in toto terrarum orbe ejusdem fidei professione colligari. Hanc materiam difficile non esset pluribus Scripturae textibus illustrare. Sed timeo, ne incassum laboremus sacros codices opponendo adversariis. Quid enim? Si illi alia omnino in scripturis vident spiritu suo interno ducti? Dicamus tamen,

quod nobis Spiritus dicat, non Spiritus privatus, qui mendax est, multiplex et inconstans, sed ille, qui Ecclesiam regit, et fidei deposito invigilat. Clara et perspicua haec sunt: *Attendite a falsis Prophetis a). Nolite omni Spiritui credere b). Omnis Prophetia Scripturae propria interpretatione non fit c).* Et illud demum Ezechielis *d*): *Vae Prophetis insipientibus, qui sequuntur Spiritum suum, et nihil vident. Vident vana, et divinant mendacium, dicentes, ait Dominus . . . cum ego non sim locutus.* Vide, quae cap. II. art. I. prop. III. dicta sunt.

Probatur II. pars.

I. Scriptura non potest esse supremus judex controversiarum fidei, si 1.° non omnia continet, quae ad fidem Christianam pertinent; et 2.° alia plura obscure tantum continet et involute; atqui etc. Minorem art. I. prioris capitis probavimus.

II. Duo in scripturis distingui debent, *littera* et *sensus*. Circa utrumque controversiae ortae sunt, et quotidie oriuntur, quae ex scripturis decidi non possunt; ut jam probavimus. Scriptura enim est lex muta et mortua, quae interrogata silet, et patienter sinit, se in diversos sensus torqueri.

III. Illa quaestiones decidendi regula admitti non potest, qua docti ad veritatem pervenire non possunt, indocti autem misere decipiuntur. Atqui ita est, si ex scripturis ipsis de Scriptura judicandum est. Ergo etc.

Prob. min. 1.° Hactenus inter Protestantium Doctores convenire non potuit, quinam articuli ad fidem Christianam pertineant; nullus est, de quo non ipsi disputent inter se; nec est, qui judicet, quia inter litigantes pari ratione suum quisque sensum tuetur, et certis Scripturae locis probare contendit. *Scripturis nituntur sua dogmata confirmare*, ait Irenaeus *e*), *ne sine teste esse videantur. Sed deformant eloquia Dei, atque ex figura hominis, vulpis aut ursi*

---

a) *Matth.* VII, 15. *b*) I *Joan.* IV, 1. *c*) II *Petri* I. 20. *d*) *Ezech.* XXIII, 3. *e*) Cont. Haeres. lib. I. cap. I.

figuram reddunt. 2.° Indocti, qui spe libertatis illecti ad Novatorum castra transierunt, cum auctoritati se subducerent totius Ecclesiae Catholicae, jugum subierunt hominum quorundam turbulentorum, qui fidem Conciliis et Ecclesiae universae abrogarunt, ut in se transferrent. Tota ergo haec seductorum hominum multitudo cum scripturarum intelligentiam ipsa assequi non possit, aliam fidei regulam non habet, quam ministrorum suorum leves instabilesque opiniones. Vere impletur in illis, quod *Jeremiae* II, 13. dictum legitur: *Duo mala fecit populus meus: me dereliquerunt fontem aquae vivae, et foderunt sibi cisternas, quae continere non valent aquas.*

IV. Praeclare contra hanc Novatorum sententiam ratiocinatur *Melchior Canus* exemplo a civili statu deducto *a*): « Scriptura judex est mortuus, qui nec litigantium utriusque rationes audire, nec sententiam ipse eloqui valet. Quodsi in humana aliqua republica talis judiciorum esset forma descripta, ut nulli essent judices vivi, sed solis exaratis litteris controversia finiretur; praeterquam quod forma judicandi stultissima esset, nullus etiam esset litigandi finis» . . . et paulo post: « In humana republica ejusmodi judicia non permitterentur privatis hominibus, nisi legislatores desipuissent. » Et vero non mediocris haec insania esset, legem judicem constituere legis; litigantes ad legem remittere.

V. Demum et illud observandum, hanc sententiam nequidem sensum habere certum et determinatum. Quando dicitur, Scripturam sui ipsius optimam esse interpretem; utique supponitur, adesse Scripturae intelligentiam in illis, qui eam consulunt; quomodo enim decidi ex ea possent quaestiones fidei, si non intelligeretur? Nunc autem in idem devolvimur, quod ab initio quaesitum est: Unde habent privati quique homines hanc Scripturae intelligentiam? An per Spiritum privatum, aut gustum internum? An per rationem humanam seu naturales ingenii vires? Primum in prima hujus propositionis parte refutatum est.

---

a) Loci Theol. lib. III. cap. VII.

Secundum est ipsa Socinianorum sententia, de qua nunc agendum.

Probatur III. pars.

I. Judex controversiarum ex Articulo I. debet esse a Christo institutus et infallibilis; atqui neutrum rationi humanae convenit. 1.° Nullibi legitur, hanc a Christo nobis datam esse fidei magistram. Contrarium asserit Apostolus I. ad Cor. I, 19.: *Scriptum est: perdam sapientiam sapientium, et prudentiam prudentium reprobabo.* 2.° Rationem vero humanam infallibilem esse, nemo sanus unquam asseruit. Ergo etc.

II. Qui rationem philosophicam Religionis revelatae judicem constituunt, id agunt reluctante ac reclamante ipsamet sana ratione, quae dictat in rebus ab una Dei revelantis auctoritate pendentibus auctoritatem audiendam esse, non naturalem philosophiam; verbum Dei, doctrinam a Deo ipso, qui omnis veritatis fons est, profectam, non posse ad tribunal vocari humanae rationis, quae arctissimis circumscripta est limitibus, quae hominum ignorantiae mederi nunquam potuit, quae in diversis hominibus diversa est, et magis ad excitandas fovendasque lites valet, quam ad componendas. Et vero cum nullus rationem suam teneatur rationi alterius subjicere: quis non videt, hac via non tantum controversias decidi non posse, sed tot fore Religiones, quot capita, omnemque positivae et divinae Religionis auctoritatem funditus everti?

III. Haec Socinianorum sententia, quam moderni Protestantes fere omnes sequuntur, parum aut nihil differt ab illa, quam in Demonstrat. Christiana refutavimus: optimam scilicet indagandae veritatis rationem in causa Revelationis esse viam examinis seu discussionis rerum et veritatum. Hanc probandi rationem nec Religioni nec Religionis indagatoribus convenire, itemque nec facilem nec tutam esse ostendimus.

Qui haec sedulo perpenderit, et saeculi nostri ac omnium retro saeculorum experientiam consuluerit, intelliget, inania verba jactare, et fucum facere idiotis illos, qui

omnia ratione sola metienda esse clamitant, rationis jura et admirabiles progressus mirifice praedicantes, exemplo forsan excitati patronorum, qui saepe defensores agunt rei, quam exploratam non habent, ut ex patrocinio saltem lucrum colligant. — Certe, si olim Socrates sapientissimus omnium mortalium dictus est ideo, quia se nihil scire, omnium maxime sciret: quid de illis sentiendum, qui quamvis in nulla re profecerint, hoc tamen omnium maxime ignorant, se nihil scire?

PROPOSITIO II.

Ecclesia Catholica docens est judex controversiarum infallibilis, a Christo institutus.

Prob. I. Christus in Ecclesia Cathedram instituit seu magisterium publicum; ergo existit Ecclesia docens a Christo instituta, quam audire tenentur omnes, qui undique sunt fideles. Ex cap. I. art. III. § I. *de Christi Ecclesia.* Ergo et hujus Ecclesiae est cum auctoritate sententiam dicere; ergo est controversiarum judex. Cum porro Ecclesia infallibilitatis dono a Christo insignita fuerit (ib. §. II. prop. II.); sequitur, eam esse judicem infallibilem.

Illa autem Ecclesia docens, infallibilis, a Christo instituta alia non est, nec esse potest quam Ecclesia Catholica; ut toto cap. II. primae partis probatum est. Ergo Ecclesia Catholica docens etc.

II. Necessarius est aliquis controversiarum judex a Christo institutus et infallibilis; ex art. 1.° hujus cap.; atqui praeter Ecclesiam Catholicam, quam a Christo institutam fuisse probavimus, alius judex assignari non potest. Ergo etc.

Minor patet ex confutatione illarum sententiarum, quas Novatores Catholicorum doctrinae apposuerunt. (Vid. propos. I.).

III. Christus Religionem suam perpetuam esse voluit et universalem; ergo debuit medium instituere facile et certum, quo doctrinae integritas conservari, et ortae circa fidem controversiae dirimi possint; atqui in hypothesi,

quod Ecclesia Catholica instituta sit judex controversiarum, hoc medium adest. Ergo etc.

1.° Adest *medium facile,* doctis aeque ac indoctis accommodatum. Ecclesia enim Catholica modo eminenti visibilis est; ejus decreta ad omnes per orbem fideles pertinent, et facili negotio omnes gentes pervadunt; ab illis emittuntur, quibus docendi munus a Christo commissum est. *Auctoritati credere magnum compendium est,* ait S. August., *et nullus labor.*

2.° *Tutum.* Cum enim Ecclesia inerrantiae dono gaudeat, sequitur, errare non posse, qui illius se auctoritati subdit. Siquidem sola auctoritas infallibilis a Deo ipso constituta imperare potest obsequium mentis, et omnem altitudinem destruere extollentem se adversus scientiam Dei. In hunc finem dedit Christus, *quosdam quidem Apostolos . . alios autem Pastores et Doctores, . . ut jam non simus parvuli fluctuantes, et circumferamur omni vento doctrinae in nequitia hominum, in astutia ad circumventionem erroris.* Ephes. IV.

RESPONDETUR AD OBJECTA ADVERSARIORUM.

Contra I. propos.

Objiciunt I. Ex ipsis sacris litteris testimonia proferri possunt non pauca, quibus liquido constat, eos omnes, qui Spiritum Dei sequuntur intus docentem, certo cognoscere verba Dei, eaque discernere absque Ecclesiae aut alterius cujusque judicio. Ergo etc.

Prob. ant. Ex multis sint haec praecipua. 1.° Christus ait Joan. VII.: *Si quis voluerit voluntatem ejus facere, cognoscet de doctrina, utrum ex Deo sit.* Huic simile est illud Joan. X.: *Oves meae vocem meam audiunt, alienum non sequuntur.* 2.° Eandem fuisse S. Joannis doctrinam, probant haec ex ejus epistola prima: *Non necesse habetis, ut aliquis doceat vos; sed sicut unctio ejus docet vos de omnibus, et verum est* (Cap. II. v. 27.). — Item (cap. V. v. 10.): *Si testimonium hominum accepimus, testimonium Dei majus est; qui credit in filium Dei, habet testimonium Dei in se.* Accedunt et Apostoli testimonia satis per-

spicua I ad Cor. II.: *Spiritualis dijudicat omnia, ipse a nemine judicatur*, et ejusdem epistolae cap. XIV, 37.: *Si quis videtur spiritualis, cognoscat, quae scribo vobis, quia Domini sunt mandata.*

Resp. I. generatim. Quae ex adverso opponunt Heterodoxi, non aliud probant, quam utrumque testimonium conjungi debere: internum scilicet, quod a Spiritu S. proficiscitur, et externum Ecclesiae; unum enim alterius indiget ope. Minime nos latet, parum prodesse verba exterius sonantia ei, quem Spiritus S. intus non docet: *Sonus verborum nostrorum aures percutit*, ait S. *Augustin. a). Magister intus est. Nolite putare, quemquam hominem discere aliquid ab homine; admonere possumus strepitu vocis nostrae; si non est intus, qui doceat, inanis est strepitus noster.* Verum et illud scimus sapientissime a Christo institutum, ut homo, qui corpore et spiritu constat, externis quoque adminiculis indigeat, et ad veritatem et salutem perveniat tum auctoritate exterius loquente, tum gratia interius adjuvante. Ergo quaerenda est veritas ab illis, quos Doctores nobis et praeceptores Christus reliquit. Ita probandi sunt spiritus, si ex Deo sunt *b*); nam *Qui novit Deum, audit nos*, ait S. Joan. *c*); *qui non est ex Deo, non audit nos*; *in hoc cognoscimus spiritum veritatis et spiritum erroris.*

Resp. II. *Singillatim ad objecta loca.* Verborum Christi Joan VII. sensus est, quod certa inveniendae veritatis via sit sincera voluntas cognoscendi et observandi Dei mandata. Id quoque verissimum est; nam pravus animi affectus hominis judicium ita corrumpit, ut verba Dei non tantum non intelligat, sed ne aure quidem excipiat, neque auctoritate commoveatur loquentis, licet miraculis et omnis generis testimoniis comprobata; quomodo enim alias explicari posset tot Haereticorum et malorum hominum in repellenda veritate pertinacia? Si Jesus Joan. X. de ovibus suis ait, quod vocem ejus audiant, *alienum* non sequantur; nihil ait, quod Ecclesiae auctoritatem impugnet; nam illi certe *alieni* non sunt, quibus ipse gregis suae curam commendavit; qui non suas, sed Christi oves pascunt; easque non ad aliena, sed ad Christi pascua ducunt.

---

a) In epistolam I. Joan. *b*) I *Joan.* IV, 1. *c*) Ibid. v. 6.

Joannes in primo textu non loquitur cum imperitis, sed cum doctis sermonem habet, imprimis cum magistris Ecclesiae; eosque hortatur, ut in fide stabiles permaneant, quam Spiritu S. moti et illustrati laeto corde susceperant; sic et secundus locus ex S. Joanne, sic et allata Apostoli testimonia aliaque, quae citare superfluum duximus, interpretanda sunt. Agitur in iis locis de interna animi dispositione, quae utique necessaria est, ut veritas in corde radices agat, et fructus afferat bonorum operum.

Objiciunt II. Non diffitemur, sensum Scripturae rudi cuilibet et indocto homini non esse apertum; verum quae illius intelligentiam superant, haec assequi potest alios doctiores consulendo. Sic quippe Spiritus S. se habet ut supremus legislator, Scriptura ut lex publica, Ecclesia vero interpretans ut subordinati judices.

Resp. Nemo Catholicorum est, qui huic doctiss. D. *Doederlein* sententiae non subscriberet, si per Ecclesiam docentem et interpretantem illam intelligeret, quam solam veram esse, solam docendi auctoritate et infallibilitatis dono insignitam Parte I. demonstratum est. Qua ratione autem in hac sententia Scriptura controversiarum judex dici possit; quo etiam jure doctiores illi, ad quos indocti remittuntur, Ecclesia interpretans appellari possint, non videmus. Ergo semper manebit illud protestantici systematis insanabile vulnus; quod populus Christianus nihil habeat, quod eum possit securum reddere in re gravissimi momenti. Ergo omnes, qui Scripturam per se scrutari et interpretari non possunt, (qui autem id possint, quam pauci sunt!) non aliud habebunt fidei fundamentum, quam auctoritatem Theologorum et Ministrorum, qui ipsi an, et quid credere velint, nesciunt. Scilicet in aperto est, Protestantium Doctores ideo tantum libertatem praedicasse populo, ut in locum legitimae auctoritatis suam usurpatam sufficerent. Simile aliquid vidimus nostris diebus in Gallia, cum viri impii et ambitiosi plebem ad se traxerunt libertatis illecebris, cui tamen, postquam regis optimi potestatem abjecerat, suum, et quidem ferreum et tyrannicum jugum imposuerunt. Quid, si ad recentiorum Protestantium doctrinam attendimus, quos jam vidimus Naturalismo quam Deismo propiores? Illudunt certe homines isti infelici, qui eos

sequitur, populo; illudunt Religioni, illudunt Scripturae sacrae, quam non amplius ut divinum opus venerantur; sed qua tanquam vili prostibulo pro effraenata luxuriantis ingenii libidine abutuntur.

Objiciunt III. Catholici cum viam discussionis rejiciunt, qua ratio naturalis judex constituitur in rebus fidei, manifeste probant, se absque examine credere, quidquid credendum ipsis ab Ecclesiae suae pastoribus proponitur; atqui ita credere est ipsam rationem abjicere, quo nihil potest esse homini ingenuo et litterato probrosis. Neque illud Scripturae exigunt; nam Apostolus vult, ut rationabile sit obsequium nostrum (ad Rom. XII.); et 1 ad Thess. V. ait: *Omnia probate; quod bonum est, tenete.* Ergo etc.

Resp. I. Haec et alia hujus generis argumenta a nobis refutata sunt in Demonstratione Christiana; quare non inutile erit hic observare, Incredulos iisdem prorsus argumentis in Religionem revelatam in genere invehere, quibus Sociniani ad impugnanda singularia quaedam dogmata aut ad stabiliendam suam scripturas interpretandi rationem utuntur.

Resp. II. Falso supponunt Sociniani, et qui cum ipsis sentiunt, Protestantes, Catholicos sine examine credere, quae credenda ipsis ab Ecclesia proponuntur. Contrarium probant tot praeclara opera a viris apprime Catholicis exarata, in quibus non possumus non admirari conjunctum cum singulari modestia, excultum et sublime ingenium atque immensum doctrinae et eruditionis apparatum. Catholicos sensa Religionis et illud, quod ab infantia didicerunt, erga Ecclesiam suam religiosum obsequium intra moderationis limites tenent, ab inani dicacitate et opinandi licentia, a rerum divinarum contemptu et absona proprii ingenii ostentatione cohibent; ab examine autem tum suae, tum aliarum Religionum non deterrent. Ecclesia nunquam desiit sacras scientias commendare, et bona ingenia ad Scripturae studium rerumque divinarum diligentissimam investigationem omnibus modis excitare; dummodo non velint rationem suam judicem constituere, quam, si vere sapientes, sciunt nullibi magis quam in rebus fidei errori esse obnoxiam. Quae autem via tutior esse potest et certior, quam ea, quae ratione ita utitur, ut abuti non possit?

Quae examen admittit, sed simul, ne immoderatum et interminabile sit, cavet. (4)

Contra II. propos.

Objiciunt I. Si Ecclesia est judex fidei; ergo est supra fidem; et si illius est, sensum Scripturae interpretari; ergo et supra Scripturam erit, quae est verbum Dei; judex enim supra illos est, quos judicat; atqui hoc dicere impium est. Ergo etc.

Resp. neg. maj. Ecclesia nec fidem judicat nec Scripturam, sed de hominum circa fidem et scripturas sententiis. Sic judex, qui litem dirimit, legem non judicat, sed inter litigantes sententiam dicit.

Inst. I. Catholici cum infallibilem Ecclesiae in dirimendis controversiis auctoritatem propugnant, necessario circulis et contradictionibus sese involvunt. Ergo etc.

Prob. ant. 1.° Infallibilis Ecclesiae auctoritas ex scripturis probatur tanquam verbo Dei, et vicissim probatur, Scripturam esse verbum Dei per infallibilitatem Ecclesiae. Juxta illud S. Augustini *a*): *Ego Evangelio non crederem, nisi me Ecclesiae commoveret auctoritas.* 2.° Catholici docent, doctrinam de infallibilitate Ecclesiae pertinere ad dogmata revelata, quae fide divina credere oportet; at iidem dicunt dogmata revelata fide divina credi non posse sine judicio infallibili Ecclesiae. Ergo docent, infallibilitatem Ecclesiae credendam esse propter Ecclesiae infallibilitatem.

Resp. ad I. Hoc argumentum in parte prima hujus Demonstrationis diluimus, cum probatum a nobis est, inerrantiae donum a Christo Ecclesiae docenti fuisse concessum *b*). Nullum enim novum pondus argumento accedit, si Ecclesia in docendo infallibilis, idem esse dicatur in judicando. Nunquam magis docendi munere fungitur, quam cum exortis dissidiis, quid fide divina credendum sit, decernit. S. *Augustinus* in citato loco per Ecclesiae auctoritatem intelligit publicam et generalem Ecclesiae doctrinam seu Traditionem, qua sublata certi esse non

---

a) Contra epist. fundam. cap. V. *b*) Part. I. cap. I. art. III. §. II. prop. II. argum. II.

possumus, illa Evangelia, quae nunc veneramur, genuina esse et ab iis, quibus tribuuntur, profecta.

Ad II. Dogma infallibilitatis Ecclesiae tot tamque claris argumentis probavimus, ut quisquis etiam sine Ecclesiae judicio de ea plene possit esse convictus. Ad Ecclesiae judicium ideo tantum provocamus, ut illud, quod certum jam ante erat et inconcussum, nunc fide quoque divina et Catholica credatur. Exinde minime inferri potest, quod Ecclesia se ipsam infallibilem faciat. Hanc praerogativam ipsi a Christo concessam fuisse ante Ecclesiae decisionem novimus; nihil autem impedit, quominus illa declaret, se a Christo hoc privilegio fuisse insignitam.

Inst. II. Si Ecclesiae judicium requiritur, ut quae fide divina credenda sint, innotescant; sequitur, exspectandam esse hanc Ecclesiae sententiam, ut certum fiat, dogma aliquod ad fidem pertinere; atque ita fideles ne quidem divinitatem Christi fide divina credere potuissent ante Concilii Nicaeni decretum. Quis autem Christianus haec ferat?

Resp. Confundit hoc argumentum definitionem ab Ecclesia datam in articulis fidei controversis cum generali et publico Ecclesiae consensu. Ad fidem divinam pertinet, quidquid certa et infallibili ratione scitur, in verbo Dei esse contentum. Illud autem innotescit, tum ex constanti sensu et doctrina Ecclesiae, tum ubi haec videtur exortis novis erroribus aliquo modo obnubilata, per decretorium Ecclesiae judicium. Ex iis, quae de Regula fidei ab initio diximus, sequitur, ad fidem Catholicam pertinere, quidquid est revelatum in verbo Dei, et propositum omnibus ab Ecclesia fide divina credendum. Addit *Veronius*: *Neque refert, an illa propositio emanet ex Concilio aliquo universali, ex ejus decreto et definitione aut ex sensu fidelium.* An dogma divinitatis Christi non fuerat ante Concilium Nicaenum omnibus ab Ecclesia propositum fide divina credendum? Multa sunt etiam inter homines jura, possessiones multae tam certae, tam evidenter legitimae, ut quisquis eas invaderet, summae injustitiae reus haberetur ante omnem judicis sententiam. Imo quo diuturnior possessio est, quo jus ipsum manifestius, eo minus in judicium adducitur, nisi publica auctoritate repellenda sit injusta aggressio.

Obj. II. Falso contendunt Catholici, viam, quam ipsi ingrediuntur, faciliorem esse et tutiorem. Ergo etc.

Prob. Ut Catholicus securus in fide sua esse possit, scire debet: 1.° An Ecclesia sit infallibilis. 2.° An Ecclesia Romano-Catholica vera Christi Ecclesia sit. 3.° Quodnam sit infallibilitatis subjectum. 4.° Quid doceat haec infallibilis Ecclesia, an ejus decisiones omnes conditiones habeant ad legitimum judicium requisitas, quis sit genuinus hujus judicii sensus et alia pene multa? Atqui haec omnia discutere multo est difficilius, quam via examinis veritatem dogmatum investigare. Ergo etc.

Resp. I. neg. min. Etiamsi haec omnia examinanda forent Catholico, maximum adhuc discrimen esset inter ejusmodi discussionem et examen singulorum dogmatum, ut cuilibet vel paululum attendenti patet.

Resp. II. neg. maj. Quando Catholico semel persuasum est, se in vera esse Christi Ecclesia; absque negotio intelliget, se quamdiu hanc Ecclesiam ducem et magistram sequitur, a veritate aberrare non posse. Argumenta scilicet, quae Ecclesiae divinam originem et infallibilem in docendo auctoritatem probant, obvia sunt et ad convincendos etiam indoctorum animos accommodata. Sed, inquiunt Protestantes, nondum constitutum est inter Catholicos, quodnam sit subjectum illius infallibilitatis, quam Ecclesiae attribuunt; multum enim disputant Theologi circa Rom. Pontificis in dijudicandis fidei quaestionibus auctoritatem. Respondemus, neminem esse inter Catholicos, qui non sciat, supremam potestatem judicandi in rebus fidei in Ecclesia docente seu in corpore Pastorum residere. Sufficit illi haec certa et ab omni erroris periculo tuta regula; caeterum non requiritur, ut in ea, quae non sunt inter omnes finita, anxie inquirat. Neque necesse est, ut ipse Ecclesiae decreta examinet, eorumque sensum scrutetur; omnibus quippe difficultatibus expeditur hoc ipso, quod sciat, se Pastorum suorum vocem audiendo doctrinam sequi totius Ecclesiae; quod dijudicare facillimum est; scire enim sine labore potest, an Episcopus, quem Pastorem sequitur, cum aliis orbis Episcopis et imprimis cum supremo Ecclesiae capite communione jungatur; porro notum est etiam idiotis inter Catholicos, hanc communionem sine fidei unitate non posse consistere.

ARTICULUS III.

De infallibilitatis objecto.

PROPOSITIO UNICA.

Ecclesia Christi infallibilis est in iis omnibus et solis, quae ad revelatae doctrinae depositum pertinent, aut ad ejus conservationem necessaria sunt.

Prob. I. pars. Ex probatis in prima hujus Demonstrationis parte certum est, Ecclesiam propagandae et conservandae Religionis causa fuisse institutam, hancque esse infallibilitatis, quae ei a Christo concessa est, rationem. Ergo infallibilitatem Ecclesiae competere necesse est, quotiescunque certum est, aliquid ad conservandum fidei depositum esse necessarium; quia tunc adest ratio, ob quam data est infallibilitas.

Prob. II. pars. Gratis omnino infallibilitatis praerogativa extenditur ad ea, ad quae eam extendendi ratio sufficiens non adest. Atqui nulla est ratio sufficiens eam admittendi in iis, quae ad conservationem fidei necessaria non sunt. Ergo etc.

. . . . « Cavendum est, ait celeberrimus *Muratorius a*), ne miracula sine necessitate multiplicentur: hoc est, tum solum in Ecclesia mirabilem divinumque afflatum et supernaturalem opem admittamus, quum vera necessitas id poscit ad tutelam Catholicae doctrinae et ad avertendam Religionis perniciem, in proponendis dogmatibus et profligandis erroribus. »

APPLICATIO PRINCIPII.

Posito nunc principio generali difficile non erit, quaestiones quasdam, quae circa hanc materiam moveri possunt, dissolvere.

QUAESTIO I.

An Ecclesia infallibilis sit in iis, quae ad morum doctrinam pertinent?

Resp. Ecclesia infallibilis est in omnibus iis, quae ad revelatae doctrinae depositum pertinent; atqui revelata Christi doc-

---

a) De ingenior. moderat. lib. I. cap. XIX.

trina non in fidei articulis tantum consistit, sed etiam in morum praeceptis, quibus homines ad omnem vitae sanctitatem informantur. Ergo etc.

Et vero, an non Christus se Ecclesiae adfuturum ope perpetua tunc promisit, quando Apostolos misit ad omnes gentes, ut docerent *eos servare*, quaecunque *mandaverat?* « Dominus Petro inquit, ut observat *Canus a*), pasce oves meas. Et Paulus dedisse Deum Pastores et Doctores ait ad consummationem Sanctorum. At si errarent in moribus ejusmodi, non pascerent salubriter oves, non enim moralis doctrina minus exigitur ad pastum ovium Christi salutarem, quam fidei disciplina. » Adde, Christum in terras venisse, ut vitam aeternam daret ovibus suis; huc omnia ejus instituta collineare; verum ad vitam aeternam ingredi non possunt, qui non servant mandata. Item, Ecclesiam *sanctam* esse, atque ideo potissimum, quia rectam docet ad Sanctitatem viam; quam longe autem ab hac sanctitate abesset, si definiret vitiosum esse, quod honestum est; aut contra, quod turpe est, honestum diceret!

QUAESTIO II.

An Ecclesia infallibilis sit in statuenda generali disciplina?

Resp. Ad ecclesiasticam disciplinam spectat, ut bene observat Murat. *b*), quidquid aut a Christo aut ab Apostolis aut ab universa Ecclesia sive ab Ecclesiis privatis institutum fuit, ad externum cultum, aut quaedam pietatis aliarumque virtutum opera externa. Quae in Evangelio legimus ab ipso Christo instituta fuisse, aut quae Apostoli instituerunt tanquam a Christo et a Spiritu S. accepta, haec semper eadem esse oportet, neque mutationi obnoxia esse possunt. Quando Ecclesia in ejusmodi materia judicat, in re fidei judicat, quia ex Revelationis fontibus sententiam depromit. De his igitur, quoniam ad fidem magis, quam ad disciplinam pertinent, quaestio non movetur. Neque illud quaeritur, an nullus error possit in particularium Ecclesiarum instituta irrepere, nam privatae Ecclesiae ne in fide quidem infallibiles sunt. Neque etiam de iis disciplinae punctis agitur,

---

a) Loc. Theol. lib. V. cap. V. quaest. V. *b*) De moderat. ingen. lib. I. cap. XV.

quae ab Apostolis tanquam Ecclesiae rectoribus ordinata sunt. Quamvis enim immutabilia non sint; tamen Apostolos in iis statuendis non errasse apertum est. Hinc decretum illud emittendo Actor. XV. de sanguine et suffocato, ajunt: *visum est Spiritui S. et nobis.* Tota ergo quaestio ad disciplinam Ecclesiae generalem restringitur; neque id examinandum nobis est, an ejusmodi disciplina pro tempore hominumque necessitate mutari possit; sed an Ecclesia errare possit eam instituendo; hoc autem negandum sine omni dubitatione censemus. Licet enim decreta disciplinaria revelata non sint, et in verbo Dei non contineantur; illud tamen ut revelatum habendum est, quod Ecclesia nihil possit contra fidem et mores statuere. Id enim necessario fluit ex promissis Christi, Apostolis eorumque successoribus factis; atque necessario fides ipsa labefactaretur, si Ecclesia integra posset disciplinam instituere aut ubique vigentem approbare, quae fidei aut morum principiis esset contraria. Hinc Constantiense Concil. sess. XIII. statuit, eos pro Haereticis habendos, qui dicerent, Ecclesiam errare in more communicandi plebem sub una specie tantum. Et Concil. Trident. sess. VII. Can. XIII. Anathema dicit omni, qui dixerit: *Receptus et approbatos Ecclesiae Catholicae ritus in solemni Sacramentorum administratione adhiberi consuetos aut contemni, aut sine peccato a ministris pro libitu omitti, aut in novos alios per quemcunque Ecclesiae Pastorem mutari posse.*

QUAESTIO III.

An Ecclesia sit infallibilis in decidendis factis dogmaticis?

OBSERVANDA.

I. Haec quaestio satis implicata est et multis gravissimisque disceptationibus famosa. Cum Innocentius X. quinque propositiones ex Jansenii libro extractas damnasset data constitutione anno 1653; Jansenii discipuli exterius quidem obsequium simularunt, at simul, ut Jansenium suum ejusque doctrinam in tuto collocarent, jus a facto distinxerunt, contestantes, se juri quidem seu dogmati definito acquiescere; verum non posse se adduci, ut credant, propositiones illas vel esse Jansenii, vel in ejus sensu damnatas. Exinde sponte fluxit haec sententia, qua suam contumaciam tegere aut colorare voluerunt: Ecclesiam errare posse,

quando de sensu alicujus libri judicat; ejusque decretis de facto ejusmodi dogmatico aut doctrinali nihil deberi praeter religiosum silentium. Est autem factum dogmaticum illud, quod cum dogmate intime connexum est. Rem in exemplo intellige: Quaeritur, *an haeresis quinque propositionum in Jansenio contineatur?* Haec quaestio duas complectitur propositiones; prima jus continet: *An quinque propositiones sint haereticae?* Altera factum exprimit: *An illae propositiones in libro Jansenii contineantur?*

II. Ad clariorem hujus rei intelligentiam prius secernenda sunt ea, qui extra controversiam versantur, ut, quid examinandum sit, manifestius appareat. 1.° Non agitur de factis ex Revelatione cognitis, qualis est v. g. Resurrectio Christi. Haec fide divina credenda esse nemo dubitat. 2.° Non agitur de factis personalibus; nam Ecclnsiam in illis non esse infallibilem apud omnes in confesso est. Hinc in causa Jansenii quaestio in eo non versatur, an Jansenius Haereticus fuerit, vel an sensus ejus internus idem fuerit, ac ille, quem in ejus libro damnavit Ecclesia. 3.° Neque illud proprie quaeritur, an Ecclesia jus habeat judicandi de sensu librorum et adigendi fideles, ut ejusmodi judiciis se subjiciant, atque obsequium non ore tantum exhibeant, sed corde. Hanc quippe auctoritatem Ecclesia semper exercuit, et in Conciliis generalibus non prava tantum dogmata anathemate confixit, sed et libros haeretica labe contaminatos. Sic damnata sunt opera Arii, Origenis, Nestorii, Pelagii et aliorum. Concilium generale V. totum erat in hac controversia decidenda, utrum tria capitula, id est, libri Theodori Mopsuesteni, scripta Theodoreti adversus S. Cyrillum, epistola Ibae ad Marin Persam Nestorii Haeresin continerent. De his operibus judicavit Ecclesia sub poena anathematis.

III. Haec igitur ex communi Catholicorum consensu tanquam certa et indubitata habenda sunt. Verum quaeritur ulterius, unde deduci debeat interna illa adhaesio, quae Ecclesiae decretis circa facta dogmatica debetur? An infallibile sit Ecclesiae judicium? An ad fidem pertineat ejusmodi decisio? In his non una est omnium sententia. Pauci admodum sunt, qui putant, Ecclesiam in damnandis librorum sensibus non agere cum infallibili auctoritate; caeterum, de ejusmodi judiciis cum accurata investigatione et plena causae cognitione peractis eam nos habere humanam certi-

tudinem ajunt, quae sufficit, ut Ecclesia possit internum obsequium exigere; ita ut magnae temeritatis et non levis peccati reus esset, qui iis non acquiesceret, et adhuc adversaretur. Haec videtur clariss. *Muratorii* sententia fuisse *a*), qui tamen non satis distinguit inter personam aut sensum auctoris, et eum sensum, qui ex verbis libri colligitur; quemadmodum et fidem divinam videtur cum infallibili judicio confundere. Sed de his pauca dicemus post sententiae nostrae confirmationem.

RESPONSIO.

Pars Theologorum longe maxima pro infallibilitate pugnat Ecclesiae in factis dogmaticis. Sunt autem hujus sententiae multa et gravissima argumenta, ex quibus praecipua tantum strictim indicamus.

1.° Christus, ut ex propositione patet, Ecclesiae suae non deest in illis omnibus, quae ad conservationem depositi et publicam fidelium salutem sunt necessaria. Atqui ad depositi conservationem et fidelium salutem necesse est, ut Ecclesia possit suprema auctoritate lites componere circa sensum librorum et propositionum exortas; necesse est, ut infallibili judicio possit veram aut falsam, quae in libris continetur, doctrinam discernere, noxia pascua a salubribus, venenum a remedio distinguere. Aut quis fidelis posset se tuto Ecclesiae suae auctoritati committere, si haec posset libros haereticos ut orthodoxos approbare, aut vere Catholicos damnare ut perniciosos?

2.° Ut Ecclesia in fidei controversiis infallibiliter judicare possit; ex Patrum scriptis, Conciliorum decretis, ex Symbolis, Liturgiis etc. sensum Scripturae et Traditionis veritatem eruat necesse est. Atqui id fieri non potest, nisi Ecclesia in intelligendo verborum sensu ab omni erroris periculo immunis credatur. 3.° Si Ecclesia infallibilis non esset in factis dogmaticis, sequeretur, infallibile non esse Concilii Trident. decretum, quo Vulgatam versionem authenticam declaravit, sequeretur, Ecclesiam latinam, quae sola fere Ecclesiam Catholicam efficit, certam non esse se

a) De ingen. mod. lib. I. cap. XX.

habere verbum divinum, erudiendis in doctrina sana fidelibus necessarium. 4.° Si Ecclesia, cum de sensu librorum judicat, falli posset, aut fallere; quomodo probaretur fidelibus sat firmo argumento, consensum internum deberi decisionibus, in quibus errare posset Ecclesia? Quomodo posset Ecclesia sub poena anathematis ejusmodi obsequium exigere? An non, ut optime ratiocinatur *Bellarminus a*), « iniquum esset, sub tam gravi poena (anathematis) obligare fideles ad assentiendum rebus incertis et interdum falsis? » Cur Concil. Generale V. suam de sensu trium Capitulorum definitionem iisdem firmaret argumentis, quibus solet a Catholicis Ecclesiae infallibilitas demonstrari? Ergo Ecclesiae nullo non tempore persuasum erat, datam sibi fuisse a Christo auctoritatem nulli errori obnoxiam de sensu librorum judicandi.

OBJICITUR.

Facta dogmatica non sunt revelata in verbo Dei; ergo non possunt esse objectum infallibilis judicii.

Resp. neg. conseq. Objectum infallibilitatis non solae sunt veritates revelatae; sed omne id, ut ex propos. constat, quod ad conservandum fidei depositum necessarium est. Et vero, fatentur adversarii (neque a Catholico id negari potest) Ecclesiam infallibilem esse, quando ex Patribus, Conciliis etc. Traditionis veritatem colligit; eam errare non potuisse, quando Vulgatam versionem authenticam declaravit; num haec revelata habentur in verbo Dei? Confundunt igitur oppositae sententiae patroni infallibilitatem cum certitudine fidei aut cum fide divina Ecclesia errare non potest in factis dogmaticis, propter periculum fidei; quemadmodum diximus, eam non posse disciplinam generalem instituere, quae esset fidei et morum regulis contraria, quia fides ipsa in summum discrimen vocaretur. Ergo facta dogmatica credi quidem non debent fide divina; at fide ecclesiastica, ut dicunt Theologi; et quamvis sententia contrarie non sit stricte haeretica, certo tamen erronea est et plena temeritatis, et qui eam pertinaciter tueretur merito gravissimis, quae in rebelles

a) Lib. III. de Ecclesia militante cap. XIV.

statutae sunt, poenis subderetur. Longam et perquam eruditam de hac quaestione disputationem instituit doctiss. *Tournelius* de Eccles. Tom. II. pag. 478—656.

QUAESTIO IV.

An Ecclesia errare possit in canonizatione Sanctorum in approbatione religiosorum Ordinum, item in illis, quae Breviario inserta leguntur.

Resp. ad I. Audiatur ipse *Bellarm.* lib. V. de summo Pontifice cap. II.: « Omnes Catholici conveniunt, posse Pontificem « vel cum suo coetu consiliariorum, vel etiam cum generali « Concilio errare in controversiis facti particularibus, quae « ex informatione testimoniisque hominum praecipue pen- « dent. » At facta canonizationis ex informatione et testimoniis hominum praecipue pendent; ergo etc. Attamen ex *Muratorio* addimus *a*): « Ad Ecclesiam pertinet in Sanctorum Canonem re- « ferre homines consummatae sanctitatis gloria, dum viverent, « illustres et post mortem miraculis claros . . . . Quare a sus- « picione Haeresis illae non absit, atque intolerandam et poenis « dignam temeritatem ac impudentiam prae se ferat, qui rite « Coelitum catalogo adscriptos explodat, et in iis, ut ajunt, cano- « nizandis Ecclesiam reipsa et Rom. Pontificem errasse dicat. « Suspicionem Haeresis memoravi, non autem Haeresin forma- « lem. » . . . Et paulo post: « Ritus iste (canonizationis) ab « apostolica Sede eo nunc peragitur accurato diligentique studio, « ut pie credendum sit, nullum ea in re errori locum fuisse, « aut deinceps futurum. » Eadem fere habet *Melch. Canus* lib. V. cap. V. concl. III.

Ad II. Quod religiosos attinet coetus, qui sub diversis institutis et regulis Christo militant, « eos probare aut refellere, ait « *Canus b*), quoniam non e scientia id solum, sed etiam e pru- « dentia pendet, non ad ea pertinet, in quibus summus Pontifex « errare nequit. » Caeterum religiosi ordines non sunt ita necessarii, ut sine illis stare aut conservari non posset fides Christiana. Quamvis neminem latere possit, Ecclesiam magnum ex ipsis sumpsisse decus et incrementum, easque regiones, quae

a) De ingen. moder. lib. I. cap. XVIII. *b*) Lib. V. cap. V. concl. III.

omnino sacra hac militia destitutae sunt, in magna versari opis spiritualis indigentia.

Ad III. Satis notum est quaedam in Breviario Martyrum aliorumque Sanctorum facta referri, quae fidem non merentur. Hanc quoque Ecclesia non exigit.

ARTICULUS IV.

De infallibilitatis subjecto.

Non abs re erit, nunc, cum ultimam manum huic operi imponimus, totius hujus tractationis seriem brevissime exponere, collectis in unum praecipuis punctis, quibus praesens haec quaestio absolvitur. — Nihil ad Christianam Religionem pertinere potest, quod non sit revelatum in verbo Dei. Hoc primum fidei nostrae fundamentum est. — Quid in verbo Dei revelatum sit, aut non sit, ex publica et constanti Ecclesiae Catholicae doctrina sine omni erroris periculo colligimus. Hoc secundum. — Quando circa hanc doctrinam dubia moventur, et fidei Christianae periculum ex perversis dogmatibus imminet; causa finitur, omnesque dubitationis nebulae depelluntur per authenticum Ecclesiae de sua fide testimonium. Hoc tertium. — Christus doctrinam omnem revelatam, sive scriptam sive traditam in Ecclesiae suae gremio deposuit, ut ab ea ab omni erroris contagio servaretur illaesa. Cum autem Ecclesia non possit a fide deficere, et passiva inerrantia necessario activam exigat docentis Ecclesiae, sequitur, illud certo et indubitanter ut dogma habendum a Christo revelatum, quod tota docens Ecclesia concorditer tenet; sequitur, ad dirimenda Religionis dissidia nihil ultra requiri, quam ut publico et authentico testimonio innotescat, quid ubique, quid ab omnibus credatur, seu quaenam sit totius Ecclesiae Catholicae fides. Jam vero, quis poterit de his legitime et cum auctoritate testari? An non ii ipsi, qui Magisterium exercent publicum et authenticum? Et si haec Ecclesia docens infallibilis est in docendo, quidni fallibilis erit in judicando? Sed an non etiam judicando docet? Et maxime quidem; imo nunquam magis docendi munus exercet, quam cum solemni declaratione venenatas Haereticorum doctrinas a

vera Christi doctrina sejungit; et quid tenendum sit declarat tanquam divinum dogma, quid tanquam a vera fide alienum repellendum. — Unum manet in hac disputatione accuratius examinandum, scilicet quis possit docentis Ecclesiae doctrinam legitima et infallibili auctoritate declarare, quod idem est, ac quaerere, quis sit ille infallibilis controversiarum judex. Rem triplici paragrapho conficiemus. 1.° Ostendemus, solos Episcopos jure divino in rebus fidei judicare. 2.° Id juris Episcopis competere sive dispersis sive in Concilio generali congregatis. 3.° Examinabimus, quaenam sit Romani Pontificis in ejusmodi controversiis auctoritas.

§. I.

Ad quos pertineat judicium in rebus fidei controversiis.

PROPOSITIO.

Soli Episcopi jure divino causas fidei judicant.

Prob. I. Soli Episcopi proprie Apostolorum successores sunt, ad illos pleno et quasi haereditario jure transiit omnis illa spiritualis potestas, quam vidimus a Christo in Apostolos fuisse derivatam *a*). Ergo ad illos quoque pertinent, quae ad Apostolos dicta sunt: *Sicut misit me Pater, et Ego mitto vos,* Joan. XX. *Docete omnes gentes.. Ecce Ego vobiscum sum,* Matth. XXVIII. *Ego rogabo Patrem, et alium Paraclitum dabit vobis, ut maneat vobiscum in aeternum,* Joan. XIV. Ergo etc.

Prob. II. Ex constanti praxi Ecclesiae patet, controversias fidei semper fuisse ad Episcopos tanquam ad legitimos judices delatas; et sive in Concilio causa judicata fuerit, sive extra Concilium, sola Episcoporum suffragia voluisse, et habita fuisse tanquam decretoria. Nunquam legimus, Concilia a Sacerdotibus secundi ordinis fuisse celebrata. Econtra nunquam in Ecclesia dubitatum fuit, quin coetus Episcoporum ex omnibus undique Ecclesiis legitime congregatus totam repraesentaret Ecclesiam. Doctrina fidei

a) Part. I. cap. I. art. III. §. I.

ab ejusmodi Concilio definita, etiamsi nullus Presbyter inter judices sederit, a toto semper Christiano orbe fuit recepta ut vera Christi et totius Ecclesiae doctrina, a qua deflectere nulli Christiano liceret.

Prob. III. Ex multis SS. Patrum et Conciliorum testimoniis pauca seligamus. Sancti Patres constanter Concilia vocant *conventus Episcorum. Ecclesia in Episcopo est* . . . ait S. *Cypr.* Epist. ad Pupin. S. *Prosper* Episcopos appellat *Ecclesiae principes et legitimos judiciorum Domini ministros a).* Concil. Cp. oecumenicum secundum de Nicaeno loquens ait: *Non esse rejiciendam fidem Patrum trecentorum decem et octo, qui apud Nicaeam Bithyniae convenerunt.* Totidem in eo Concilio erant Episcopi. Similia habet Concil. Ephesinum oecumen. in sua ad *Theodosium et Valentinianum* epistola: *Perabsurdum est ducentorum et decem sanctorum Episcoporum numero, quibus et universa occidentalium Sanctorum Episcoporum multitudo, et per ipsos reliquus totus terrarum orbis consentit, triginta tantum numero se opponere* etc.

ARGUMENTA CONTRARIA.

Objicitur. Actorum XV. decretum Concilii Jerosolymitani ita inscribitur, v. 23.: *Apostoli et Seniores et Fratres etc.* Ergo praeter Apostolos in Concilio aderant, non Presbyteri tantum vel Seniores, sed et simplices fideles. — Hi autem omnes una cum Apostolis judicarunt; nam omnes v. 25. dicunt: *Placuit nobis collectis in unum.*

Resp. I. Si fideles Concilio adfuerunt, non potuerunt adesse tanquam judices, sed ut audirent et obsequerentur. Verum eos adfuisse, ex textu probari non potest. Vulgata habet: *Apostoli et Seniores fratres.* Ita olim in Graeco legatur, atque ita legendum esse demonstravit doctissimus *Millius* Anglus proleg. in N. T.

II. Manet tamen haec alia difficultas, quae magis ad praesentem quaestionem pertinet; an Presbyteri saltem in illo Concilio cum Apostolis sententiam dixerint. Sunt, qui putant, per

---

a) Lib. I. contra collat. Nr. 61.

Seniores solos indicari Episcopos. Alii, qui malunt simplices intelligere Presbyteros, dicunt, eos non adfuisse tanquam judices ex auctoritate pronuntiantes, nisi forsan ex privilegio et concessione Apostolorum. Alii demum nomen Senioris et Presbyteri habent ut nomen genericum, quod tum temporis commune erat primi et secundi ordinis sacerdotibus. Quae autem nomini communi tribuuntur, ajunt, ea ad illos referenda sunt, quibus aliunde constat convenire. Sic per *Clerum gallicanum* non raro soli Episcopi intelliguntur.

Inst. I. Notum est, Presbyteros saepe in Conciliis etiam oecumenicis sedisse tanquam judices, et una cum Episcopis decreta fidei condidisse. Ergo etc.

Resp. Presbyteri aliquando in Conciliis adfuerunt tanquam consultores, et subscripserunt in hunc modum: *Haec confirmamus*, quae verba, ut ex auctoribus ecclesiasticis constat, meram adhaesionem significant. Si quando his verbis usi sunt: *Definiens subscripsi*; quod probat eos non consultores egisse, sed judices: respondemus, illud ex privilegio et libera Episcoporum voluntate, non ex institutione divina repetendum esse. Sic usu et observentia introductum est, ut Cardinales, etiam cum Episcopi non sunt, Ordinum generales, et nonnulli Abbates ad Concilia vocentur, et suffragium decisivum habeant, quia, ut observat Cardin. Cameracens. *a*), administrationem subjectorum et quasi episcopalem potestatem exercent.

Inst. II. Si Presbyteri jus decidendi fidei controversias a Christo non habent; non possunt illud ab Ecclesia accipere. Ecclesia enim domum infallibilitatis concedere non potest.

Resp. Presbyteri id habent vi ordinis sui, ut possint ex auctoritate Ecclesiae etiam majora ordinis episcopalis munia obire excepta ordinatione. Sic Episcoporum est, praeesse Ecclesiis, Pastores secundi ordinis instituere, fidei invigilare, legum ecclesiasticarum observationem urgere, novasque, ubi necesse est, condere, Saramentum Confirmationis administrare. Haec omnia agunt Episcopi tanquam Ecclesiarum rectores necessarii, jure proprio et ordinario; verum haec munia simplices Presbyteri

a) V. Acta Conc. Const. apud Hard. tom. VIII.

obire possunt ex speciali privilegio, auctoritate extraordinaria ab Ecclesia ipsis delegata.

§. II.

An Ecclesiae Pastores infallibili auctoritate judicent, sive per orbem sint dispersi, sive congregati in Concilio oecumenico.

OBSERVANDA.

I. Si vellemus in hanc materiam, prout illud rei gravitas exigere videtur, excurrere, in magnam molem cresceret haec nostra tractatio. Imprimis illa quaestio, quae de Conciliorum auctoritate agit, quam latissime patet. Nihil enim ad eam elevandam omiserunt Haeretici, nihil Catholici auctores ad eam asserendam contra Haereticorum cavillationes et calumnias. Quamvis aliqui videantur ideo tantum causae hujus tractationem suscepisse, ut occasionem nanciscerentur summos Pontifices, piissimos Praesules atque ipsa oecumenica Concilia rustico aeque ac irreligioso ore proscindendi. (5) Nos, quoniam ad finem properandum est, ab iis abstinemus, quae ad institutum nostrum necessaria non sunt. Multa sibi ex hac materia vendicant juris canonici tractatores. Multa, quae ad infallibilitatem pertinent Ecclesiae docentis, in prima parte hujus Demonst. copiosius exposita sunt.

II. Quando error novus et revelatae doctrinae contrarius in Ecclesia exoritur; Episcoporum est Religionis integritatem tueri, et quid fide divina credendum sit, decernere; quemadmodum paragrapho priore diximus. Hanc judicandi potestatem Episcopi exercent, sive in Concilio congregati sint, sive in sua quisque Dioecesi maneat; tantum ut irreformabile sit hoc judicium, requiritur, ut omnes aut pars saltem maxima in eandem sententiam conspirent, et quod in hac re potissimum est, ut supremi Ecclesiae capitis auctoritas accedat. Ecclesiam enim, quae vivum Christi corpus est, repraesentare non possunt membra a capite avulsa. Sed de his posthac plura.

III. Concilium recte definitur legitima Pastorum, imprimis Episcoporum congregatio, ut ea communi sensu dijudicent, quae ad fidem, mores et disciplinam pertinent. Originem Conciliorum

ex jure divino descendere probat *Bellarm.* primum ex Apostolorum exemplo, qui negotia majoris momenti in Conciliis tractabant, ut ex cap. I. VI. et XV. actuum Apost. apparet; tum ex constanti usu Ecclesiae, quae in gravioribus controversiis ad hoc remedium confugit tanquam ad dissidia componenda comprimendosque errores aptissimum. Quare credibile omnino est, Conciliorum celebrationem de apostolica Traditione descendere.

IV. Concilia dividuntur in *generalia* et *particularia*. *Generalia* sunt Conventus Praelatorum ex universo orbe Christiano legitime congregatorum. Inde etiam *oecumenica* vocantur, id est, totius orbis Concilia *a*). *Particularia* iterum vel *dioecesana* sunt ex una tantum Dioecesi collecta, et haec vulgo *Synodi* dicuntur; vel *provincialia*, in quae conveniunt unius provinciae Praesules; vel *nationalia*, quae convocatis omnibus alicujus regni aut nationis Episcopis celebrantur. Dantur et alia Concilia, quae licet oecumenica non sint, majorem tamen, quam nationalia, auctoritatem habent, quia ex Episcopis coacta fuerunt diversarum regionum aut gentium; ejusmodi sunt multa Concilia, quae mox *plenaria*, mox, licet improprie *generalia*; saepe simpliciter Occidentalia, Orientalia vel etiam Africana nuncupantur. Nos de Conciliis oecumenicis tantum agimus, quippe haec sola judicare possunt in rebus fidei infallibili auctoritate.

V. Doctiss. *Gibertus* Concilium generale quinque conditionibus vult esse instructum, quo illud haberi possit legitimum. Prima est, ut per Rom. Pontificem indicatur aut certe de illius consensu. Secunda, ut Episcopi ex omnibus orbis Christiani provinciis aut certe ex majori parte evocentur; nam suam quisque repraesentat Ecclesiam. Jus enim suffragii Episcopis ex lege ordinaria competit, Abbatibus interdum et aliis perpaucis ex privilegio. Tertia conditio est, ut Concilio praesit Romanus Pontifex. Quarta ut legitime procedatur, libera sint suffragia, causa diligenter expendatur. Quintam denique in hoc constituit *Gibertus*, ut a Rom. Pontifice comprobetur. Non desunt, qui Ecclesiae quoque acceptationem requirunt. Concilium quidem id ex se habet, ut sit infallibile, si vere sit oecumenicum. Sed an vere Oecumenicum fuerit an legitimum, tum convocatione,

---

a) De Concil. lib. I. cap. III.

tum celebratione, tum et exitu, nulla re evidentius apparet, quam ex approbatione Pontificis, quae capitis supremi cum membris consensum demonstrat, et omnia, ut par erat, peracta fuisse confirmat; tum ex unixersali consensione Episcoporum, qui per Ecclesias dispersi decisiones cum reverentia recipiunt, iisque tanquam universalis Ecclesiae decretis se subjiciunt.

PROPOSITIO I.

Ecclesia per orbem dispersa in rebus fidei et morum infallibilis est.

Prob. I. Ex textibus Matthaei XVI. et XXVIII. aliisque in parte I. hujus Demonst. citatis *a*) patet, Christum perpetuam assistentiam promisisse Ecclesiae docenti, qualis ab eo fuit instituta; atqui ab eo instituta fuit, ut esset dispersa per orbem: *Euntes, docete omnes gentes.* Ergo etc.

Et certe, cum privilegium inerrantiae non passivae tantum in tota Christianorum societate, sed activae in Pastoribus ita sit inhaerens Ecclesiae, ut avelli ab ea ne momento quidem possit: *Ego vobiscum sum omnibus diebus* . . . sequitur, quod Ecclesia eo gaudere debeat in statu suo naturali et ordinario, ubi Pastores sunt per Ecclesias suas dispersi. Porro Pastorum inerrantiam unum quid esse cum infallibili judicandi auctoritate, supra ostensum est; illi enim constituti sunt vigiles doctrinae custodes et vindices; illorum est, sanam doctrinam propinare ovibus suis, noxiam arcere; illi docendo judicant, et judicando docent. Unde, quod illi in fidei quaestionibus communi testimonio ex omnibus terrae partibus edicunt, tam certum est et inconcussum, quam certum est, Ecclesiam integram non posse a fide deficere.

Prob. II. *Ex praxi constanti Ecclesiae.* Antiqui Patres fidei veritatem potissimum ex Ecclesiarum apostolicarum consensione colligebant; neque contra Haereticos ullum putabant validius argumentum afferri posse, quam Ecclesiae universalis etiam dispersae testimonium. Ante Concilium

a) Part. I. cap. I. art. III. §. II. prop. I.

Nicaenum plurimae Haereses contritae sunt; et post Concilium Nicaenum Pelagiana Haeresis Romanorum Pontificum et Ecclesiae dispersae judicio in toto orbe terrarum proscridta fuit. Ergo etc.

Prob. III. Si Ecclesia dispersa non esset controversiarum judex infallibilis, nullum esset in Ecclesia medium efficax et semper praesens, quo comprimi Haereses possent et enatae de Religione controversiae finiri. Nam Concilia generalia congregare res est admodum ardua atque iis saepe difficultatibus impedita, quae superari nulla ratione possunt. Hinc bene observat auctor anonymus in principiis juris canon. cap. V.: « Quis cuilibet deliranti Theologo vel jurisconsulto sumptibus immensis indicet Concilium totius orbis? »

PROPOSITIO II.

Ecclesia docens in Concilio generali congregata est judex fidei infallibilis.

Prob. I. Ecclesia universa in doctrina fidei errare non potest, ut probavimus; atqui Concilium oecumenicum totam repraesentat Ecclesiam, ejusque consensum coram exhibet. Ergo etc.

Prob. min. Concilium oecumenicum illud dicitur, quod ex Episcopis totius Christiani orbis colligitur, et quamvis universi non conveniant, necesse tamen est, ut evocentur, atque eo numero adsint, ut suam suarumque Ecclesiarum et absentium praesulum fidem referant. Quo pacto universam, quacunque sese diffundit, Ecclesiam legitime repraesentari, nemo non videt. Unde praeclarum illud S. August. *a*), plenarii Concilii sententiam esse *totius Ecclesiae consensionem*. Martinus V. in Concilio Constantiensi inter reliquas interrogationes, quibus suspectos in fide jubet examinari, eam etiam proponit: *Utrum credant, quod Concilium generale universalem Ecclesiam repraesentet?* « Si « igitur, addit *Melch. Canus b*), Concilium generale uni-

a) Lib. I. de Baptis. cap. XVIII. *b*) Loci Theol. lib. V. cap. IV. Concl. III.

« versalis Ecclesiae habet auctoritatem, qui illam de me-
« dio tollit, totius Ecclesiae auctoritatem eadem opera
« dissolvit. »

Prob. II. *Ex praxi Apostolorum et constanti totius Ecclesiae doctrina.* In illa, quae circa legalium observationem exorta est, controversia res ad Concilium delata est, quia haec videbatur ad quaestionem terminandam aptissima via. Apostoli autem et Seniores Jerosolymis congregati aspirante Spiritu S. sententiam in hanc formam protulerunt: *Visum est Spiritui S. et nobis a).* Fuit haec quoque constans omnium Patrum omniumque saeculorum sententia, in magnis fidei periculis certissimum Ecclesiae remedium in Conciliis esse; in generalis Concilii decretis acquiscendum, tanquam in fidei articulis. Sic *Athanasius* epist. ad Africanos Concilii Nicaeni definitionem verbum Dei non dubitat appellare. *Verbum Dei,* inquit, *per oecumenicam Synodum Nicaenam manet in aeternum.* Et S. *Ambros.* epist. XXI.: *Sequar tractatum Nicaeni Concilii, a quo me nec mors nec gladius separare poterit.* S. Leo M. epist. LXXVIII. negat inter Catholicos esse numerandos, qui definitiones venerabilis Concilii Nicaeni et sancti Chalcedonensis Concilii regulas non sequuntur. Vulgaris est illa S. Gregorii M. professio lib. I. epist. XXV.; alias XXIV.: *Sicut sancti Evangelii quatuor libros, sic quatuor Concilia suscipere et venerari me fateor . . . quia dum universali sunt consensu constituta, se et non illa destruit, quisquis praesumit aut solvere, quos religant, aut ligare, quos solvunt. Quisquis ergo aliud sapit, Anathema sit.*

CONFUTATIO ADVERSARIORUM.

Contra I. *propos.*

Argum. Catholici passim asserunt, Concilia ad dirimendas controversias esse necessaria; ergo fatentur Ecclesiae dispersae judicium non sufficere.

---

a) Actor. XV.

Resp. neg. ant. Asserunt, Concilia necessaria esse necessitate absoluta, *nego*; necessitate aliqua morali, *iterum disting.* quandoque, et cum rei gravitas id postulat, *conc.*; in omni casu, et quotiescunque aliqua controversia oritur, *nego.* Hanc quaestionem copiose et dilucide exponit *Bellarmin.* lib. I. de Concil. cap. X. et XI. Ita autem habet cap. XI.: « Quamvis generalia « Concilia non sint absolute necessaria, tamen Concilia aliqua, « sive generalia sive particularia sint, omnino necessaria esse « ad bonam Ecclesiae gubernationem, vix in quaestionem vocari « posse dubito.» Eadem fere docet *Melch. Can.* lib. V. cap. IV.: « Nec expedit, nec tolerabile est, singulis Haereticis condem- « nandis singulas generales Synodos cogere. Cum ergo Ecclesiae « suae Deus prospexerit in necessariis; nimirum ad Haereses « privatas in provinciis refutandas, Concilia provincialia satis « erunt si modo summi Pontificis auctoritate roborata. Praeterea, « quoscunque ejusmodi Concilia damnavere, eos Ecclesia semper « explosit; errare igitur illa in fide nequeunt. Quodsi possent, « vel unum certe exemplum proferretur; at nullum omnino est.» Optime haec *Canus*; nam Conciliorum etiam particularium decreta accedente aliarum Ecclesiarum consensu et imprimis Romani Pontificis approbatione, vim et auctoritatem induunt decretorum universalis Ecclesiae.

Dicimus itaque, 1.° Concilia in genere necessaria esse necessitate morali ob magnas utilitates, quae ex illis in Ecclesiam redundant, et gravissima damna, quae sublata hac saluberrima institutione in Ecclesiam irruunt. Hinc Patres frequentem Conciliorum celebrationem commendarunt, ut rem apostolicae institutionis; et Theologi quam plurimi Conciliis divinam tribuunt originem.

Dicimus, 2.° Eum hinc inde rerum statum in Ecclesia esse, qui Conciliorum oecumenicorum celebrationem vehementer postulet. 1.° Scilicet quando reformandi sunt abusus in Ecclesia generales. 2.° Quando plures de summo Pontificatu contendunt, nec aliud adest ad extinguendum Schisma remedium. 3.° Quando res ipsa, quae in quaestione versatur, difficilior est, et Episcopi in contrarias partes sic distrahuntur, ut satis aperta non sit Ecclesiarum dispersarum consensio. 4.° Quando Haereses ita invalescunt, ut eas toto auctoritatis pondere comprimere necesse

sit; quod tum maxime contingit, quando principum aut insigniorum quorundam Episcoporum auctoritate fulciuntur. « Propter « hanc causam, ait *Bellarmin. a*), coacta sunt prima septem « generalia Concilia. Semper enim Ecclesia tanti fecit periculum « novarum Haeresum, ut non putaverit aliter posse resisti, quam « si omnes aut certe permulti principes Ecclesiarum conjunctis « viribus et quasi agmine facto irruerent in hostes fidei. »

En quid circa Conciliorum necessitatem Catholici sentiant! Verum exinde nullo modo sequitur, Ecclesiam dispersam errare posse in dijudicandis fidei controversiis, atque firma stant argumenta in probationem adducta. Imo Concilia oecumenica aliud infallibilitatis fundamentum non habent, quam promissa Ecclesiae universim facta; quae ideo tantum dicimus ad generalia Concilia pertinere, quia haec Ecclesiam universam repraesentant. « An « vero, ut observat *Tournel. a*), imago seu repraesentatio et « quoddam veluti compendium totius Ecclesiae privilegio iner- « rantiae gaudebit; et eo privabitur ipsamet vera, realis et « universalis Ecclesia, qualis ea est, quae per orbem universum « sparsa diffunditur? »

Contra II. *propos.*

Argum. I. Non raro Concilia etiam oecumenica pugnant inter se. Sic vox ὁμοούσιος, consubstantialis, a Nicaena Synodo consecrata, a Concilio Ariminensi oecumenico proscripta fuit. Decreta Concil. Nicaen. II. circa cultum imaginibus exhibendum a Concilio Francofort. an. 794 plane improbata sunt et explosa. Concilium Constantiense definiit, Concilium esse supra Papam; Florentinum autem sub *Eugenio* IV., et postmodum Lateranense sub *Leone* X. contrarium dogma finierunt. Conciliorum ergo auctoritas infirma est.

Resp. De Concilio Ariminensi et Patrum Francofortensium decretis adhuc erit dicendi locus. Sufficiat nunc adnotasse, neutrum ex his Conciliis fuisse oecumenicum; Francofortenses errore facti laborasse; Concilium Ariminense ex Occidentis tantum Episcopis congregatum fuisse, Haereticorum opera et invito Liberio Papa, qui Concilio neque per se neque per legatum ad-

---

a) De Eccles. lib. I. pag. 370.

fuit; Patres fidem Nicaenam retinuisse, quamdiu liberum fuit Concilium, postmodum imperatoris minis exterritos, Arianorum dolis et vexationibus victos in ὁμοούσιος suppressionem consensisse.

Quod eam controversiam attinet in Concil. Constantiensi agitatam, an Concilium supra Papam esset; an Concilii illius, an Lateranensis Decretis standum sit, nondum est inter Catholicos Theologos finitum. At omnes tamen uno ore contendunt, judicia Ecclesiae in Concilio generali legitime congregatae infallibilem habere auctoritatem. Ergo qui Decreta amplectuntur Concilii Constantiensis, ii Lateranense inter oecumenica non numerant, qui autem doctrinam Lateranensis sequuntur, econtra negant, Concil. Constantiense, quo tempore illud decretum edidit, universale fuisse et integrum. Cfr. *Melchior Canus* lib. V. cap. ult. responsione arg. octavum. Concilium Florentinum nihil habet, quod cum doctrina Constantiensis Concilii pugnat.

Inst. Concilium generale V., quamvis a Vigilio summo Pontifice confirmatum fuerit, plurimae Occidentis Ecclesiae non receperunt. Quod intelligi non posset, si omnibus persuasum tunc temporis fuisset, oecumenica Concilia errare non posse.

Resp. Ecclesiae illae Occidentis per aliquod tempus dubitarunt, an Concil. V. revera oecumenicum esset. Errarunt igitur errore facti, non juris; omnibus enim indubitatum erat, Concilium oecumenicum esse infallibile.

Argum. II. Concilia saepius errarunt, et decreta condiderunt sanae Christi doctrinae contraria. Ergo etc.

Prob. ant. 1.° Concilium Nicaenum generale I. Can. 12. damnat eos, qui militiae saeculari nomen darent. 2.° Conc. Lugdunense an. 1245 habitum, jus sibi arrogavit et potestatem deponendi Imperatorem Fridericum II. Ergo etc.

Resp. ad I. Canon ille Concilii Nicaeni intelligendus est de lapsis poenitentibus, qui cum cingulum militiae more poenitentium deposuissent, caeterisque officiis publicis renuntiassent, postea abjecto poenitentium statu facultatem illa munia resumendi oblata pecunia redimebant. Praeterea canon editus est de consensu Constantini M., qui Concilio interfuit.

Ad II. Sunt, qui contendunt, Concil. Lugdunense in illis, quae contra Imperatorem Fridericum gesta sunt, non fuisse

oecumenicum, cum in hoc capite non fuerit ab universa Ecclesia receptum; alii causam non fuisse ejus naturae ajunt, ut potuerit a Concilio cum infallibili auctoritate judicari. Demum non pauci asserunt, non a Concilio, sed a solo summo Pontifice Innocentio IV. latam fuisse depositionis sententiam. Illud probant 1.° ex ipsa Bullae inscriptione, quae talis est: *Sententia contra Fridericum Imperatorem ab Innocentio Papa* IV. *lata, sacro praesente Concilio.* Notandum, in aliis decretis cum Concilii assensu emissis ita legi: *Sacro approbante Concilio*, aut: *Ex communi Concilii approbatione statuimus.* 2.° In illa Bulla S. Pontifex constanter suo nomine loquitur. 3.° Historici omnes illam depositionem soli Innocentio tribuunt. 4.° De solo Pontifice conquestus est Imperator. 5.° Innumeri Episcopi etiam post hanc sententiam debitam Imperatori fidem servarunt.

Inst. *Augustin.* lib. II. de Baptis. cap. III. ait: *Plenaria Concilia priora, quae fiunt ex orbe universo Christiano, saepe posterioribus emendantur, cum aliquo experimento rerum aperitur, quod antea clausum erat.* Et S. *Gregor. Nazianz.* his verbis scribit ad Procopium: *Ego, si vera scribere oportet, hoc animo sum, ut omnem Episcoporum conventum fugiam; quoniam nullius Concilii finem faustum et laetum vidi.* Ergo vane omnino congregantur Concilia, neque certa et firma sunt, quae ab illis decernuntur.

Resp. neg. conseq. Ad I. S. *Augustinus* Concilia plenaria legitima et summi Pontificis auctoritate firmata non infirmat, sed tuetur ejusdem libri cap. IV. In allato autem loco de factis loquitur, ut ex contextu clarum est; nam quae ad fidem pertinent, non ab experimento rerum deducuntur, sed a verbo Dei. Reipsa agebatur in illa controversia, an Caecilianus sacros codices tradidisset.

Ad II. *Gregorius* in illa epistola loquitur de Conciliis particularibus, quorum multa suo tempore habita sunt Constantii imperatoris auctoritate. In his autem, cum Imperator Arianis faveret, cuncta Haereticis prospere, Catholicis autem infeliciter cesserant. Ejusmodi Concilia fuerunt, Seleuciense, Tyriense, Ariminense, Smyrnense, Mediolanense etc. Caeterum Concilia generalia non improbat; nam Concil. Nicaenum summis laudibus

commendat, et Orat. III. pro S. Athanasio de hoc Concilio loquens ait, Episcopos fuisse a Spiritu S. congregatos.

Argum. III. Ut Conciliorum decreta regula fidei infallibilis esse possent; deberet constare infallibiliter, Concilium esse oecumenicum. Atqui de hoc non constat infallibiliter. Ergo etc.

Resp. neg. maj. Sufficit, ut observat *Bellarm. a)*, ut fide humana certi simus legitimum esse Concilium, sicut ex eadem fide humana caetera facta historica recipimus. Non enim fide divina credimus, Concilium esse oecumenicum; sed fide divina credimus, quae nobis tanquam ad fidem pertinentia a Concilio oecumenico credenda proponuntur.

Argum. IV. Si Concilium generale Spiritu sancto regitur in fidei causis judicandis; ergo ejus definitiones ad S. Scripturam pertinebunt; nam Scriptura sacra vocatur, quae Spiritu sancto afflante scripta est. Ergo etc.

Resp. neg. ant. *Bellarminus b)* multas causas et rationes discriminis affert inter scripturas et Conciliorum decisiones. Scriptura proprie et per se est verbum Dei, quia auctores sacri ex proxima Dei revelatione aut inspiratione scripserunt. Conciliorum autem definitiones sunt verbum humanum; neque Patres mox quasi ex auctoritate sententiam absque alia discussione dicunt; sed humana via et ratione diligenter quaerunt rei, de qua disseritur, veritatem. Firmissima quidem sunt Conciliorum generalium effata, et tanquam Spiritus sancti oracula recipienda, at non ideo, quia verbum Dei sunt, sed quia certi sumus, ea esse verbo Dei conformia. Hinc inter Scripturam et Ecclesiae definitionem idem est discrimen, quam inter effectum a Deo via extraordinaria sive per miraculum productum et eundem effectum productum ex causarum naturalium concursu, dirigente speciali Dei providentia. Utroque modo Deus infallibiliter finem assequitur. Omitto illud notissimum, quod Scriptura in omnibus infallibilis sit, Ecclesia tantum in iis, quae ad servandum fidei depositum pertinent.

Argum. V. Ut quaestio fidei a Concilio sine errore finiri possit Deo dirigente atque fautore; requiritur, ut Episcopi in conquirenda veritate omnem humanam industriam et diligentiam

---

a) Lib. II. de Concil. cap. IX. *b)* Lib. II. de Concil. cap. XII.

adhibeant. Non enim dormientibus et oscitantibus Patribus Spiritum S. assistere credendum est, sed omni studio quaerentibus veritatem. Jam vero, quis haec certo dignoscere poterit? Et, quamdiu incerta manet haec legitimi Concilii conditio, an non dubia quoque manebit Concilii auctoritas?

Resp. Eaedem rationes, quae probant, Deum Ecclesiae perpetuam in fide stabilitatem promisisse, etiam certos nos reddunt, divinam providentiam, quae suaviter disponit omnia, non posse Ecclesiae suae ea denegare praesidia, quae ad conservandam fidei integritatem sunt necessaria. Unde eadem certitudine credimus Concilia oecumenica approbata et recepta juxta praescriptas a Christo leges sua fidei decerta condidisse, qua credimus, Christum opem suam ipsis promisisse et assistentiam.... « Quodsi « semel permittimus, ait *Canus a*), ut in quaestionem vocetur, « num Ecclesiae judices eam diligentiam et curam adhibuerint, « qua opus erat, ut quaestio via et ratione firmetur: ecquis « adeo caecus est, qui non videat, omnia mox Pontificum et « Conciliorum decreta labefactari? »

Inst. Si Christus voluisset, Episcopos in Concilio oecumenico congregatos esse infallibiles; deberet efficere, ut quoties ita congregantur, liberi essent ab omni errore et praejudicio, ut nullis nec minis nec pollicitationibus abduci se a veritate sinerent; sed pertractarent omnia animo pacato et incorrupto. Atqui contrarium evenisse omnium fere Conciliorum historia testatur.

Resp. neg. maj. Infallibilitas Ecclesiae fundatur in assistentia Spiritus sancti extrinseca, qua Deus omnia in Concilio ita dirigit, ut certo et infallibiliter praevaleat veritas; atque in eo virtus divina et providentia specialis elucet, quod sciat etiam ex malis bona eruere, et inter disputationum et altercationum motus, ex ipsis errorum et humanarum affectionum nebulis veritatis lucem educere. « Assistit Deus Concilio, ut animadvertit *Bellarminus a*), « non tam propter ipsum Concilium, quam propter Ecclesiam « universam, quae praecepto divino tenetur Episcoporum sen- « tentiam non discutere, sed venerari. »

---

a) Loc. Theol. lib. V. cap. V. quaest. III. *b*) De Concil. lib. II. cap. IX.

QUAESTIO.

An omnia, quae in Conciliis etiam generalibus acta aut dicta fuisse legimus, aequaliter ad fidem pertineant, et certitudinem pariant infallibilem? Si autem in singulis Spiritus S. non abstitit Conciliis: qua ratione investigabimus certa in fide decreta?

Resp. *ad primum.* 1.° Secernenda sunt decreta Concilii communi consensu edita a colloquiis et praeviis discussionibus. 2.° Ea, quae decretis explicandi gratia inducuntur, ut *Canus* observat *a*), vel ut objectioni respondeatur, vel etiam obiter et in transcursu praeter institutum praecipuum, de quo erat controversia, non pertinent ad fidem, neque Catholicae fidei sunt judicia. 3.° Confundenda non sunt decreta disciplinaria cum fidei et morum dogmatibus. 4.° Rationes et argumenta, quibus fidei judicia fulciuntur, non sunt ejusdem cum decisionibus auctoritatis. 5.° Videndum est, quid per verba decreti dogmatici in sensu proprio et obvio clare definiatur; an sola rei substantia, an etiam rei modus. Sic Trident. purgatorium definivit, modum non definivit.

Resp. *ad secundum.* Notas, quibus Conciliorum de fide judicia internosci queant, has fere statuit loco mox citato Canariensis Episcopus. 1.° Si contrarium asserentes pro Haereticis judicantur. 2.° Cum in hanc formam Synodus decreta praescribit: si quis hoc aut illud senserit, Anathema sit. 3.° Si in eos, qui contra dixerint, excommunicationis sententia ipso jure feratur. 4.° Si quidquam expresse et proprie a fidelibus firmiter credendum, aut tanquam dogma fidei Catholicae accipiendum dicatur: dicatur, inquam, non ex opinione, sed certo et firmo decreto.

APPENDIX.

De Concilio Tridentino.

OBSERVANDA.

I. Cum Novatorum errores nova quotidie incrementa caperent, et praesens fidei periculum ac collapsa undequaque Ecclesiae

a) Lib. V. cap. V. quaest. IV.

disciplina magnam efflagitarent opem; necessarium visum est, ad illud remedium confugere, quod Ecclesia semper judicavit in gravissimis fidei periculis adhibendum. Nempe ut generale Concilium congregaretur, atque ita totius Ecclesiae judicio contra nova dogmata confirmaretur antiqua veritas, et fontes simul obstruerentur malorum, ignorantia et morum corruptio. Concilium illud, quod inter oecumenica et generalia postremum est, a Paulo III. indictum, *Tridenti* initium sumsit anno 1545 et ibidem, quamvis pluries ob varias temporum injurias intermissum, post octodecim annos sub Pio IV. feliciter absolutum est.

II. Protestantes cum initio nullo modo fieri posse credebant, ut S. Pontifex ad indicendum generale Concilium adduceretur, coeperunt ipsi magna contentione simul et Pontificem graviter accusare, et adversus eundem Concilii generalis opem implorare. Id tum egerunt, ut specie pietatis deciperent, et fidei zelum exterius ostenderent. Verum simul ac Paulus Pontifex Concilium Tridentum indixit, et jam initia ejusdem Concilii apparerent, continuo mutata sententia est, aut potius, quae antea tegebatur, aperte prodita. — Mox enim Concilium Tridenti congregatum maledictis proscindere, protestationibus et calumniis opprimere conati sunt. Sed et omnia Concilia, non recentia tantum, sed et vetera reprehendere ausi sunt, omnique auctoritate exuere. Hujus rei argumenta quam plurima habemus in Protestantium libris; quales sunt liber *Lutheri* de Conciliis; *Melanchthonis* libellus de causis, cur Lutherani ad Concil. non accesserint; liber *Illyrici* de norma ac praxi Concilii; *Chemnitii* examen Concilii Trident.; *Joannis Calvini* Antidotum contra venena Concilii Trident. etc.

III. Id quidem nemo mirabitur, Concilium, quod Protestantium errores tanquam verae Christianae fidei repugnantes publico et solemni judicio confixit, eorum in se invidiam concitasse. Unde qui historiam Tridentini ex eorum scriptis haurirent, multum a vero aberrarent; quemadmodum et ii, qui vestigia sequerentur *Pauli Sarpii* et *Courrayerii*, quos non amor veritatis, sed odium Religionis et apostolicae Sedis ad scribendum impulit. Primus, qui etiam *Fra-Paolo* dicitur, historiam Concilii Trident. edidit mendaciis et calumniis refertam, quae opera *Marci Antonii* de Dominis Apostatae Londini impressa est. Secundus

Sarpii opus in Gallicum translatum et notis illustratum pariter Londini edidit, quo tanquam patriae Religionis desertor ex Gallia profugus se receperat. — His factionis irreligiosae foetibus Cardin. *Pallavicini* genuinam Concilii historiam opposuit, quam ex actis authenticis in tabulariis Sedis apostolicae asservatis congestam Romae evulgavit anno 1655. Porro omnes, qui inter Catholicos hucusque fuerunt pietate, veritatis studio et doctrina insignes lubenti et grato animo confessi sunt, innumera esse, quae ex hoc Concilio in totum Christianum orbem redundarunt, bona. Nam dogmata controversa omnia cum maxima claritate et accuratione exposita sunt; et reformationis decreta condita saluberrima, quibus in magna parte Ecclesiarum nova exorta est et felicior rerum facies. Conferantur inter alia, quae illustriss. *Bossuetius*, insigne illud Ecclesiae Gallicanae decus, de Concilio Trident. scripsit, imprimis in illo litterarum commercio, quod cum *Leibnitio* et Abbate *Molano* habuit. Pulchrum est, tot tantorumque virorum auctoritatem sequi, et longe abesse a neotericorum quorundam exemplis, qui *Fra-Paoli* et *Courrayerii* sordibus mire delectantur et in scurrilitate et inverecunda procacitate nescio quam aut quorum hominum laudem quaerunt. (5)

PROPOSITIO.

Concilium Tridentinum omnes characteres habet legitimi et oecumenici Concilii.

Prob. Ut Concilium sit vere et stricte oecumenicum, requiritur, ut tale sit convocatione, celebratione et acceptatione; atqui hos characteres omnes habet Concilium Tridentinum. Ergo etc.

Prob. min. pars. I. Ad Concilium Trident. vocati sunt omnes Christiani orbis Episcopi, et quidem ab eo, qui jus convocandi oecumenica Concilia semper in Ecclesia Catholica habuit, tanquam Pastor supremus et Caput totius Ecclesiae. Porro cum causa potissimum ageretur Protestantium, ipsi quoque, quamvis nulla necessitas id exigeret, pluries ad Concilium invitati sunt, ipsisque amplissimus oblatus est Salvus-Conductus; ut ex gestis Sess. XIII. patet.

Jam si causam quaerimus, pro qua coactum est hoc generale Concilium; manifestum est, eam fuisse omnium

gravissimam. Agebatur enim de stabilienda fide Catholica contra multiplices Novatorum errores et de generali reformatione jam diu et tum maxime bonorum omnium votis exoptata.

Prob. pars. II. Concilium Trident. oecumenicum fuit celebratione. Convenerunt ex omnibus orbis Catholici partibus Episcopi quamplurimi aliique Praelati jus suffragii habentes. Omnia autem secundum Ecclesiasticas regulas esse gesta, decreta nonnisi post longum et diligens examen, cum plena judicandi libertate fuisse condita, non semel luculenter probarunt Catholici contra Protestantes aliosque hujus Concilii detrectatores. Multa hujus rei argumenta habentur apud *Pallavicin.* hist. Conc. Trid. — Sufficiat hic testimonium *Didaci Payva* Theologi Lusitani, qui ipse Concilio interierat. Sic autem habet lib. I. defensionis Tridentinae fidei: « Testari certe ipse possum, nihil fuisse a Patribus magis exoptatum, a Legatis vigilantius procuratum, quam ut nihil in eo non libere, non pacate atque legitime fieri, certissimis argumentis constaret. »

Prob. pars. III. Concil. Trident. solemni Bulla confirmatum fuit a S. Pontifice *Pio* IV. Insuper Ecclesiae particulares omnes illud Concilium receperunt, ejusque circa fidem decreta tanquam infallibilem credendi normam statuerunt. Neque Protestantes ullam assignare possunt Ecclesiam, quae obsequium detrectaverit, aut quidquam docere unquam praesumserit, quod definitae in hoc Concilio doctrinae repugnaret. — Quod ipse fatetur *Courrayerius* in Dissert. de Conc. Trid. receptione.

OBJECTA SOLVUNTUR.

Argum. I. Concilium Trid. a Romano Pontifice praeter morem antiquum indictum fuit. Idem Romanus Pontifex Concilio praefuit, et in eo judicis simul ac partis sustinuit personam, quod juri tum divino tum humano repugnat. Constat enim, rem imprimis actam fuisse Curiae Romanae, quae de multis fidei et sanctioris disciplinae corruptelis fuerat accusata. Ergo etc.

Resp. Negare, quod S. Pontifex, qui totius Ecclesiae caput est, a Christo positus ad regendam Ecclesiam Dei, jus non habeat

convocandi Concilia et in illis praesidendi, est ipsam Ecclesiae constitutionem evertere, et novum rerum ordinem inducere toti antiquitati incognitum. Consul. Jus. canonic. de juribus primariis Rom. Pontificis. At supponamus, saecularium Potestatum auctoritatem requiri ad Concilii oecumenici celebrationem; an non perinde causa caderent Protestantes? Notum enim est, Tridentinam Synodum nonnisi consentientibus et petentibus saeculi principibus fuisse congregatam. Ipsius convocationem a Rom. Pontificibus *Clemente* VII. et *Paulo* III. non semel postularunt *Carolus* V. Imperat., *Ferdinandus* Romanorum Rex, et *Franciscus* I. Rex Galliae; ut *Sleidanus* adversae communionis historicus testatur.

Ineptum prorsus est, quod adjiciunt Protestantes, Papam fuisse judicem in propria causa; nam 1.° Non Papa proprie judex in Concilio fuit, sed Episcopi, quorum suffragiis omnia finiebantur. 2.° Non Rom. Pontificis, sed fidei et Religionis causa agebatur, cujus ille pro sui Primatus officio conservator est et custos. 3.° Si locum haberet haec objectio, nullus Novator, nullus Haeresiarcha damnari nuquam legitime potuisset. Sufficeret illis, Ecclesiam erroris et corruptelae circa fidem postulare; et deinde, cum damnantur, contendere, Ecclesiam judicem fuisse in propria causa, et ideo legitimum non esse judicium.

Argum. II. Concilium in Germania haberi debuisset, ubi controversiae exortae fuerant. Tridentum convenire non poterant Protestantium Doctores, non tantum quia salvo conductui fidem habere non poterant; sciebant enim, Rom. Ecclesiae sententiam esse, quod fides Haereticis servanda non esset. Ergo etc.

Resp. An promissiones Ecclesiae factae, an Spir tus sancti assistentia a loco dependent? In Concilio Tridentino quaestiones agebantur fidei Catholicae, quae ad universam spectant Ecclesiam. Sed ejusmodi causas in locis, ubi exorta sunt, judicari non est necesse nec praeceptum. Sic controversia de legalium cessatione Antiochiae quidem mota, sed Jerosolymis decisa fuit. Ariana Haeresis Alexandriae nata, damnata est in Nicaea Bithyniae urbe. Contra Nestorium non Constantinopoli, sed Ephesi congregata est Synodus. Dein Tridentum urbs erat Germaniae confinis, et a Germaniae principibus in conventu Spirensi anno 1542 acceptata.

Concilii Tridentini indictio solemni ritu facta Protestantibus ignota esse non poterat. Sed voluisset forsan obscura Paedagogorum turba, quae perruptis claustris et abjecto obedientiae jugo per Germaniam tumultuabatur, Episcoporum auctoritatem sibi arrogare, et inter Ecclesiae Patres sedere? Quid enim sibi non sumunt homines ejusmodi, quando fortuna audaciam juvat? Concilium egit, quidquid agere potuit, ut errantes ad Ecclesiae germium reduceret; eos non invitavit tantum, sed etiam, ut adessent, quodammodo rogavit. Legantur acta Sess. XIII., XV. et XVIII. Quod de fide Haereticis data additur, atrox calumnia est in odium Ecclesiae Catholicae conflata.

Argum. III. Protestantes in Concilio nec auditi fuerunt, nec dogmata controversa sufficienter fuerunt discussa. Ergo etc.

Resp. Si valerent ejusmodi contra Concilia generalia expostulationes, nulli essent Haeretici, qui non injuste se damnatos eodem, quo Protestantes, jure contendere possent. Quanta adhibita fuerit cura in discutiendis controversis doctrinae articulis, in condendis fidei decretis, satis superque probat historia Concilii; ut in probatione ostensum est. Adde, quod in Concilio Trident. actum non fuerit de hominis alicujus condemnatione: nullus enim ex novarum Haeresum auctoribus ibi judicatus est aut anathemate percussus; non *Lutherus*, non *Calvinus*, non *Zwinglius* nec quisquam ex eorum asseclis. Doctrina, quae in eorum scriptis continebatur, diligenter fuit examinata, cum Scriptura et Traditione Ecclesiae Catholicae comparata; quod etiam Protestantibus non praesentibus fieri potuit.

Argum. IV. Concilium non fuit liberum. Legati rerum proponendarum arbitrium ad se solos traxerunt, nihil autem proponebant, nisi quod Rom. Pontifici placuisset. Episcopis aliud jus concessum non est, quam ut proposito decreto responderent: *Placet*. — Porro tam acriter saepe et cum tanta animorum commotione disputatum est, ut vix sibi persuadere quis poterit, Spiritum S. adfuisse viris illis, qui in defendendis opinionibus suis omnem aequitatem et moderationem abjecerant.

Resp. 1.° Mirum sane, unde tanta mentis agitatio, tam immoderati impetus, si nihil aliud agendum fuit Episcopis, quam ut suum *Placet* exprimerent.

Resp. 2.° In illis sessionibus, ubi suffragium Patrum per haec verba: *Placetne vobis*, expetebatur, neque de dogmate quaestio erat, neque de re ad reformationem pertinente, sed tantum de proroganda aut finienda aut continuanda sessione. Quod autem in praeviis congregationibus, in quibus materiae discutiebantur, opposita hinc inde studia exarserint, et acriter nimium certatum fuerit, non diffitemur. Verum ad haec respondimus, cum de Conciliis in genere actum est. Si valeret hoc adversariorum argumentum, nullum jam esset Concilium, cui praerogativa legitimi et oecumenici Concili denegari non posset.

Argum. V. Pauci tantum Tridenti aderant Episcopi, adulatores et stipendiarii Papae, homines stupidi, simoniaci aliisque criminibus notati, nec alios, quos consulere potuissent, Theologos habuerunt praeter insulsos Scholasticos, nulla Scripturae, Traditionis aut historiae Ecclesiasticae cognitione instructos. Ergo etc.

Resp. Est hoc certis hominibus solemne, ut cum causa cadunt, in judices suos probra et convitia congerant. In Concilio Trident. plus quam 250 Episcopi aderant ex omnibus Catholicis nationibus; neque nomine suo aderant tantum, sed et Confratrum suorum, qui abesse a Dioecesibus non poterant. Et quid tandem agendum erat Patribus in Concilio congregatis? Examinandum, quaenam esset Ecclesiae universae fides; id autem pauciores etiam alicujus nationis Episcopi aliorum nomine deputati pro tota aliqua nationali Ecclesia testari poterant. Quicunque partium studio non excaecantur, non possunt non magnam habere hujus augustissimi coetus venerationem, in quo tot convenerant illustrissimi Praesules, non minus doctrina et sacra eruditione, quam vitae sanctitate et Religionis zelo conspicui. Theologi successive in Concilio comparuerunt 150 ex omnibus fere nationibus. Qui eorum nomina perlegere velit, inveniet multos maximi nominis viros, quorum disputandi rationem non sophisticam, sed solidam et in Scriptura et Traditione fundatam Protestantes non semel experti sunt.

Argum. VI. Concilium Trident. in Gallia receptum non fuit; nec tamen a vera fide defecisse creditur Gallicana Ecclesia. Ergo etc.

Resp. cum illustriss. *Bossuetio a*): « Certum est, eam Synodum (Tridentinam) in fidei rebus ab omnibus Catholicis pro oecumenica et irretractabili habitam. Non desunt, qui arbitrentur, ab ea sententia procul abesse Gallos saepe professos, eam Synodum non esse in regno receptam; sed id intelligendum de sola disciplina, de qua recipienda, propter diversas morum locorumque rationes, illaesa dogmatum fide, saepe variari contigit; non autem extendendum ad firmam et irreformabilem fidei regulam. Cui Episcopi Gallicani in Concilio absolute subscripserunt, et post Concilium adhaeserunt adhaerentque, summa Scholarum, Ordinum, Coetuum, totius denique regni consensione; ne quis adversus Concilium regni Gallicani auctoritate utatur. »

Copiose de Concilio Trident. agit *Natal. Alexand.* Dissert. XVI. in Saecul. XV. et XVI. In hujus Dissertationis parte ultima seu art. XVI. Concilii auctoritatem vindicat contra Protestantium argumenta. — Vide etiam *Annati* apparatum lib. V. art. XXII. — Diction. Théol. art. *Trente.* — Vies des SS. par *Godescard* tom. X. Vie de St. *Charles Borrom.* etc.

§. III.

Quaenam sit Romani Pontificis in fidei controversiis auctoritas.

OBSERVANDA.

I. Non est hic nobis disserendum de suprema Pontificis Romani potestate in regenda Ecclesia, neque inquirendum in illas fere infinitas quaestiones, quae cum hac materia connexae sunt. Multa ad jus Canonicum pertinent; alia in parte prima hujus Demonst. prosecuti sumus, satis quidem copiose ut in compendiario opere, at si rei magnitudo et gravitas consideratur, breviter. Nunc de sola auctoritate dogmatum agitur, ubi primum omnium observandum, Summi Pontificis jura alia esse tum in Primatus natura, tum in Ecclesiarum omnium consensione ita fundata et radicata, ut avelli a Sede apostolica omnino non possint; de aliis autem salva fide etiam inter Catholi-

a) Sentent. *Bossuetii ad Cogitationes privatas* Abbatis *Molani* Pars II. — Declaratio fidei orthod. cap. IV. art. VI. — Tom. XXV. edit. Lebel.

cos disceptari. Quare summopere curandum est, ut modum nulla ex parte excedamus. Longe absit a nobis, ut quidquam veritati detrahamus, aut violari patiamur sacram et divinam summae Sedis auctoritatem; sed et illud in omni controversia tenendum putamus Theologo, ut non velit esse magis Catholicus, quam ipsa Ecclesia Catholica; neque statim Haeresin odoretur, ubi nulla adhuc decretoria sententia intercessit. Non prodest, sed obest, qui ipsius Ecclesiae judicium praevertens pios et orthodoxos viros, imo maxima et celebratissima ingenia et violatae fidei contumeliam adducit.

II. Quando doctrina aliqua jam est ab Ecclesia definita, necesse non est, ut nova a Sede apostolica exeat decisio, qua fidei doctrina contra haereticam pravitatem definiatur; sed S. Pontificis est, decretorum fidei reverentiam et auctoritatem tueri. Hoc jus necessario cum Primatu connexum est, illudque ab omni retro antiquitate exercuerunt SS. Pontifices, ut videre est apud Constantium in Praefatione, quam collectioni epistolarum RR. PP. praefixit. Quando autem novus error pullulat Christiano dogmati contrarius, tum S. Pontifici pro illa, quam toti Ecclesiae debet, pastorali sollicitudine curandum est, ut error quamprimum exstirpetur, et fideles a contagione praeserventur; atque ubi viderit Episcopos illius provinciae, ubi Haeresis serpere incepit, negligentiores, vel ad eam reprimendam non sufficere, ipse pondus addat suae auctoritatis, et tamquam Pastor et Doctor omnium fidelium errorem condemnet solemni judicio. Ejusmodi Decreta ad totam pertinent Ecclesiam, atque iis obsequium ab omnibus exhibendum est; quia ab eo divulgantur, qui Caput est Ecclesiae, et apostolicae Traditionis, quae in Romana potissimum Ecclesia intacta semper conservata fuit, haeres et custos. Atque haec omnium saeculorum fides semper fuit et constans Ecclesiae tum orientalis tum occidentalis consuetudo. Omnes fere Haereses a Romanis Pontificibus ante omnia Conciliorum decreta damnatae sunt; quanta autem reverentia decisiones ejusmodi et dogmaticae epistolae ab universa Ecclesia fuerint receptae, Patrum testimonia et Conciliorum acta testantur.

III. Hucusque nulla est inter Catholicos dissensio; omnes id profitentur ore et corde, quicunque ore et corde Catholici sunt; at non ita, cum ulterius quaeritur: an Rom. Pontifex sit

judex controversiarum infallibilis; seu, an eam a Deo habeat in decidendis fidei et morum quaestionibus auctoritatem, quae libera sit ab omni errandi periculo ante omnem Ecclesiae consensum. Illud affirmant plurimi magni nominis et primae notae Theologi; atque doctissimus *Canariensis Episcopus*, quem cum voluptate semper legimus et citamus, totus est in asserenda et sententia, quod Rom. Pontifex in fidei controversiis finiendis errare non possit; eosque, qui contrarium adstruunt, ait pestem Ecclesiae ac perniciem afferre *a*). Quamvis ibidem fateatur, rem nullo esse Ecclesiae judicio finitam, atque viros reperiri doctos et pios, qui huic sententiae contradicant. Attamen eo tempore haec quaestio nondum fuerat cum ea animorum contentione agitata, prout illud postmodum contigit, quando anno 1683 in lucem prodiit famosa Cleri Gallicani de Ecclesiastica potestate declaratio. In hac declaratione Gallicani Praesules docent art. IV.: *In fidei quaestionibus praecipuas summi Pontificis esse partes, ejusque decreta ad omnes et singulas Ecclesias pertinere, nec tamen irrefragabile esse judicium, nisi Ecclesiae consensus accesserit.*

IV. Huic sententiae non exiguum pondus addidit Bossuetius vel sola nominis sui auctoritate; quamvis multi, qui se *Gallicanos* dicunt, et Bossuetii nomine gloriantur, longe absint a tanti viri moderatione, et illi in hac parte plus, quam ipse voluisset, tribuant. Nam declarationem illam nunquam sincero affectu foverat, quod satis haec ejus verba indicant: « *Abeat igitur declaratio, quo libuerit; non enim eam (quod saepe profiteri juvat) tutandam hic suscipimus.* » Mihi quoque eam defendere animus non est; et ut vera dicam, non potui hucusque satis intelligere, quid ex ea utilitatis in Ecclesiam profluxerit, nisi quod nova jacta sint discordiarum semina inter ejusdem Ecclesiae filios; quippe ab eo tempore animi multo magis altercationum aestu incaluerunt.

V. Contingit tamen in hac etiam quaestione, mea saltem sententia, quod plerumque in ejusmodi disputationibus, ut multa confuse dicantur, et saepe diversitas in verbis magis, quam in ipsa re posita sit. Qui Papae infallibilitatem defendunt, omnes concedunt, Papam ut privatum Doctorem errare posse etiam

---

a) Lib. VI. cap. VII.

in quaestionibus fidei et morum; imo Haereticum fieri posse, atque hoc ipso desinere esse Caput et membrum Ecclesiae; ita ipse *Bellarm.* de Rom. Pontifice lib. IV. etc., *Canus* lib. V. cap. V. concl. III. Concedunt etiam plerique, tunc errare posse Pontificem, quando ut Pontifex et Pastor fidelium de fide vel moribus pronuntiat inconsultis Cardinalibus aut Episcopis absque praevio examine et discussione. Hinc cum summum Pontificem *ex Cathedra* loquentem infallibilem esse pronuntiant; simul explicant, quid sit ex Cathedra loqui: Nempe quando ad Scripturam et Traditionem, quae in Romana Ecclesia a temporibus Apostolorum incorrupta servatur, attendens, adhibito Cardinalium et vicinorum Antistitum consilio et suffragiis aliquid tanquam supremus Ecclesiae pastor fidelibus universis credendum, aut observandum proponit. Addit *Natalis Alex. a): Quando ejus constitutiones et decreta accedente Ecclesiae consensu roborantur* ... quod si requiretur, parum inter hanc et gallicanam sententiam discriminis intercederet. Totum, ut opinor, in hoc situm esset, ut alii dicant, Decretum Pontificis irreformabile demum fieri per consensum Ecclesiae; alii, consensum illum argumentum esse, quo certo nobis constare debeat Petrum per Pontificem locutum esse, seu decisionem ex Petri Cathedra prodiisse, atque hoc ipso esse irreformabilem. Jam et illud praetereundum non est, juxta plurimos infallibilitatis defensores Summum Pontificem ex Cathedra loqui, quando controversia diligenter discussa et ad Traditionem Romanae Ecclesiae attendens pronuntiat. Fateri autem Gallicanos, etsi decreta fidei contraria a Papa ederentur, haec Cathedrae Petri imputari non posse, et inconcussam semper manere Romanae Ecclesiae fidem *b*). Quomodo ergo errabit supremus Pastor ex Petri Cathedra loquens et juxta Romanae Ecclesiae fidem pronuntians? Aut cur expectandus erit Ecclesiae consensus, cum Ecclesiae Romanae doctrina sententiam reddat ab omni errore tutam adeoque irreformabilem? Notatu digna sunt, quae *Tournelius* habet in ea, quam de hac quaestione scripsit, erudita et luculenta tractatione *c*): « Non dissimu-

---

a) Histor. Eccles. saecul. VII. diss II. prop. II. *b*) Gall. orthod. a Bossuctio defensioni declarat. praemissa cap. 12—185 etc. *c*) De Eccles. Tom. II. pag. 134.

« landum, difficile esse in tanta testimoniorum mole, quae « Bellarminus, Launoius et alii congerunt non agnoscere apo- « stolicae Sedis seu Romanae Ecclesiae certam et infallibilem « auctoritatem; et longe difficilius est, ea conciliare cum Decla- « ratione Cleri Gallicani, *a qua recedere nobis non permittitur.* » Tunc fatetur, de Romano quoque Pontifice intelligenda esse testimonia illa, quae de Romana Ecclesia loquuntur: « a qua, ait « ibidem, Pontifex, cum ex Cathedra pronuntiat, sejungi ac « separari non potest. » Sed finem observationibus facianus his animi nostri ardentissimis votis: ut, qui nostra aetate Ecclesiae Gallicanae auctoritatem praetendunt, atque vestigia se sequi asserunt tot illustrissimorum Praesulum, ii etiam zelum illum Religionis ardentissimum imitentur, sinceramque in Romanam Ecclesiam pietatem et reverentiam, cujus haec ad nostra usque tempora tot tam illustria reliquit exempla.

PROPOSITIO.

Ex principiis fidei Catholicae certum est, summum Pontificem in dijudicandis fidei controversiis praecipuas partes habere; ejusque judicium, si Ecclesiae consensus accesserit, esse irreformabile. An autem ante Ecclesiae consensum infallibile sit, salva fide controvertitur.

Prob. I. pars. 1.° Matth. XVI. ait Christus ad Petrum: *Tu es Petrus, et super hanc Petram aedificabo Ecclesiam meam.* Lucae XXII.: *Ego rogavi pro te, ut non deficiat fides tua; et tu aliquando conversus confirma fratres tuos.* Joan. XXI.: *Pasce agnos meos; pasce oves meas.* Ex his aliisque Scripturae testimoniis patet, Petro ejusque successoribus peculiarem in Ecclesia potestatem concessam fuisse; super illos peculiari modo aedificatam esse Ecclesiam; illis prae caeteris curam incumbere confirmandi in fide fideles et Episcopos; pascendi universum gregem, oves scilicet et Pastores. Ergo et ipsis principalis conservandae fidei cura demandata est. Ergo etc.

2.° In prima hujus Demonstrationis parte probatum est, Rom. Pontificem in totam Ecclesiam habere Primatum; cum autem Primatus propter unitatem institutus sit, et unitas Ecclesiae sine unitate fidei cogitari non possit, ne-

cessario Rom. Pontifici competit cura invigilandi, ut fides Ecclesiae religiose servetur, et errores repellantur, qui se contra avitam Religionem extollunt.

Prob. II. pars. Ecclesia sive dispersa sive in Concilio congregata errare non potest, ex §. II. hujus art. Ergo neque illud fieri unquam potest, ut Concilium oecumenicum aut dispersa per orbem Ecclesia assensum praebeat decisioni dogmaticae, quae errorem contra fidem aut mores contineret; ita enim tota Ecclesia a sana Christi doctrina aberraret.

Prob. III. pars. Notum est, quod licet multi sint inter Catholicos viri sancti et doctissimi, qui pro sua in Petri Sedem reverentia docuerunt, aut adhuc hodie docent, Romanum Pontificem ex Cathedra loquentem errare non posse, semper tamen extiterint Theologi, qui contrarium asseruerunt, quosque Ecclesia nihilominus tanquam pios strenuosque fidei defensores suspexit. Ergo haec quaestio ex earum numero est, de quibus salva fide disputatur; neque nota Haereseos ulli parti inurenda est, cum ab Ecclesia nihil sit definitum; idque non semel confessi sint utriusque partis acerrimi defensores. Ac primum quidem Gallicani Praesules suam declarationem emittendo nihil omnino addiderunt, quod censuram inureret oppositae sententiae. Imo Episcopi omnes, qui Comitiis anni 1682 interfuerant, in epistola ad Innocentium XII. an. 1693 palam testantur, quod cum in Comitiis declaraverint R. P., decreta circa fidem non esse irreformabilia, mens eorum non fuerit, quidquam decernere, aut decretorie definire, sed suam duntaxat sententiam aperire. — Et haec quidem clara sunt et nulli dubitationi obnoxia. Quod autem oppositae sententiae patronos attinet, unus loco omnium sufficiat *Bellarminus,* qui lib. IV. de summo Pontif. cap. II. de ea sententia, quam vidimus a Clero Gallicano propugnatam, ita loquitur: «Non est proprie haeretica; nam adhuc videmus ab Ecclesia tolerari, qui illam sententiam sequuntur; tamen *videtur* omnino erronea et Haeresi proxima.» Scio, bilem pluribus movere hanc specietenus temperatam sentiendi rationem; verum bene notanda sunt,

quae doctissimus Jesuita *Gretserus* observat, non dicere *Bellarminum*, hanc sententiam esse haereticam, aut parum ab haeresi distare, sed *videri* erroneam et Haeresi proximam, diligentissime omnino. Ipsum enim *videri* censurae vim infringit, et ostendit *Bellarmini* opinionem certe, non firmum fixumque judicium.

Corollarium. *Ergo infallibilitas Romani Pontificis urgeri non potest contra Haereticos; neque adhiberi ad stabiliendam fidem Catholicam.*

Prob. 1.° Non potest ab Haereticis exigi, quod inter Catholicos finitum non est; neque tanquam dogma obtrudi, quod salva fide negari potest. Haec fusius ostendit *Veronius* in regula fidei §. IV. N.° 2. aliique, qui de fide Catholica contra Haereticos egerunt.

2.° Ex iisdem rationibus concluditur, infallibilem Rom. Pontificis in decidendis fidei controversiis auctoritatem etiam ab illis, qui plene de ea convicti sunt, tanquam principium probandi non posse adhiberi; nam fidei divinae non potest fundamentum supponi, quod ipsum non est inconcussum; neque regula fidei esse potest, quod ipsum ad fidem non pertinet.

OPPONITUR.

Omnia illa S. Scripturae testimonia, quae probant, Romano Pontifici praecipuas partes esse in decidendis fidei controversiis, probant etiam ejus infallibilitatem; ostendunt enim, Petri soliditatem et auctoritatem ad successores transiisse, neque nutare aut a fide deficere posse illam Ecclesiam, in qua Petri Cathedra collocata est. Argumentis ex Scriptura depromptis innumera accedunt Patrum et Conciliorum testimonia, ita ut apertum sit, a verbo Dei tum scripto tum tradito recedere, qui Papam dicunt errori obnoxium esse, quando tanquam Petri successor et Ecclesiae caput sententiam dicit in controversiis fidei.

Resp. 1.° Jam diximus, nos Gallicanae sententiae patrocinium non suscipere; jure merito eos, qui haec aut alia ejusmodi objiciunt, ad auctores illos remittimus, quibuscum iis congrediendi satis animi est. Ut melius dicam, sint illis salva arma sua et integra; nunquam tamen persuadebunt, rem ad fidem

pertinere. Unde in confesso est, quod volumus, controversiam salva fide agitari posse in utramque partem. — Non ideo statim ad fidem spectare dignoscitur quaestio aliqua, quando ejus propugnatores textus ex Scriptura et Patribus congerunt, qui videntur clare et evidenter id, quod volunt, continere. Aliter illa testimonia interpretantur, qui contrarium tenent; neque fides locum habet, ubi adhuc sub judice lis est, et Ecclesia cuique parti relinquit sentiendi libertatem.

2.° Qua ratione Gallicani systematis defensores vim elidere nitantur adversantium argumentorum, uno tantum aut alio exemplo ostendemus, non ad confirmationem sententiae, sed controversiae elucidationem. Quod verba illa attinet Lucae XXII.: *Ego rogavi pro te* etc., dicunt, ea vel ad solam Petri personam pertinere, aut certe nihil aliud significare, quam quod fides in Petri sede nunquam penitus sit interitura, quamvis per breve aliquod tempus deficeret. Christus ait: *Ut non deficiat*, id est, intereat penitus *fides tua* . . . statimque additur: *Tu aliquando conversus confirma fratres tuos.* Ubi conversio est, ajunt, ibi culpa praecessit. Hinc S. *Bonaventura* ita hunc locum commentatur: *Non rogavit Christus, ut Petrus non caderet, sed ut non deficeret; quamvis cecidit, resurrexit.* Ex textu Matth. XVI.: *Tu es Petrus etc.*, quo potissimum Rom. Pontificis Primatus et Ecclesiae Rom. in fide stabilitas exprimitur, id fatentur necessaria consecutione deduci, quod series RR. PP., quae personam Petri moralem constituit, a fide deficere nunquam possit; quamvis deficere possit unus aliusve ex Pontificibus, qui Petri Cathedram occupant; cito enim futurum dicunt, ut Ecclesia errantem reduceret, aut pertinacem a sede removeret; atque ita Romana Ecclesia centrum unitatis et fidei arx alta maneret. Haec satis coacta nobis videntur et contorta, sed nolumus longius protrahere sermonem. Id unum ex Tournelio repetimus, difficillimum esse, tantam testimoniorum molem, quam infallibilitatis Patroni congerunt, cum Cleri Gallicani declaratione conciliare. At nostra non facimus, quae sequuntur: «*a qua recedere nobis non permittitur.*»

Inst. Praesules Gallicani non semel professi sunt, judicia pro sancienda fidei regula a SS. Pontificibus data summa per universam Ecclesiam auctoritate niti, et Christianos omnes iis

ex officio mentis obsequium debere; at, si ejusmodi decreta irreformabilia non sunt, possunt ergo supponi docere errorem, et tenebuntur fideles omnes ex officio mentis obsequium praestare errori; quod quam sit absurdum, nemo non videt.

Resp. Concedimus ex hoc aliisque hujus generis argumentis sequi, quod jam confessi sumus, difficile admodum esse, tantam non testimoniorum tantum, sed et rationum molem cum Cleri Gallicani declaratione conciliare. — V. *Tournel.* lib. cit. — Item le Comte *de Maistre* du Pape Tom. I. lib. I. — et de l'Église Gallicane lib. II. Chap. III. etc.

QUAERITUR I.

Si consensus Ecclesiae requiritur, ut rectum et irreformabile habeatur ab omnibus Romani Pontificis judicium; qualis esse debeat consensus ille; an antecedens, an concomitans, an subsequens? An expressus requiratur, an tacitus sufficiat?

Resp. ad I. Perinde est, an Ecclesiae consensus antecedens sit an concomitans an subsequens. *Antecedens* est, quando eliquatam jam in Conciliis provincialibus fidei doctrinam S. Pontifex universae Ecclesiae tanquam dogma credendum proponit. Hac ratione Pelagianam Haeresin praevio judicio Palaestinorum et Africanorum Conciliorum damnatam auctoritate Sedis apostolicae proscripserunt *Innocentius* I. et *Zosimus. Concomitans* est, quando Episcopi simul cum Rom. Pontifice in Concilio judicant. *Subsequens* dicitur, quando S. Pontifex de quaestione fidei judicat, et suam deinde sententiam mittit ad universam Ecclesiam sive ad Synodum generalem, ut *Coelestinus* I. ad Ephesinam, *Leo M.* ad Chalcedonensem, *Agatho* ad Constantinopolitanam III., *Adrianus* I. ad Nicaenam II., vel ad dispersos per orbem Episcopos, qui acceptando constitutionem Pontificis suum judicium judicio summae Sedis adjungunt. Quocunque modo ergo consensus Episcoporum accedat decreto Pontificio, apertum est, illum judicium exprimere totius Ecclesiae, vel in Concilio congregatae vel dispersae per orbem; adeoque omnibus consentientibus Catholicis ejusmodi decretum esse irreformabile.

Resp. ad II. Ante enatas in Gallia discordias ex occasione Bullae *Unigenitus*, nullus invenitur alicujus nominis Theologus, qui non putaverit, ad firmitatem Catholici dogmatis non requiri,

ut Episcopi omnes lato a Romana Sede judicio expresse consentiant, sed satis esse, quod plures habeat expresse suffragantes ac consentientes insignium Ecclesiarum Episcopos, eos praesertim, in quorum provinciis exortus est error; aliorum etiam tacitum consensum sufficere. Hujus rei apertissima ratio ex ipsa universalis Ecclesiae natura et conformatione ducitur. Quippe fieri non potest, Deo ita dirigente, ut multo major pars Episcoporum, qui per orbem diffusi sunt, non reclamet adversus errorem, qui publico aliquo judicio Ecclesiastico fidelibus ad credendum proponeretur. Hoc fere modo *Melchior Canus* loquitur de Conciliis provincialibus agens *a*): « Nisi sint peculiariter reprobata, ait, communi Ecclesiae vel silentio vel etiam implicito consensu commendantur, si ad Ecclesiae communem notitiam pervenerint. Non enim fit aliquo pacto vero simile, ut Concilii provincialis toto orbe vulgati Haeresim Ecclesia diu dissimulaverit; error enim, cui non resistitur, approbatur. Dist. 83. cap. *Error.* » Et S. *August. b*): *Ecclesia Dei ea, quae sunt contra fidem vel bonam vitam, non approbat, nec tacet, nec facit.* Efficit hoc sacrum unitatis vinculum, quo omnes Episcopi in ejusdem fidei professione colligantur, ut quoties omnes tum inter se, tum cum suo Capite communione sociantur, omnes quoque censeantur eandem fidei doctrinam profiteri. Ita semper docuit Ecclesia gallicana, quae Constitutiones SS. Pontificum adversus *Bajum* et *Jansenium* summo consensu amplexa est tanquam regulam fidei et palam professa, nullam ex conditionibus necessariis ad obligandam totam Ecclesiam illis constitutionibus deesse. Et vero supponatur, S. Pontificem in decreto dogmatico a parte notabili Ecclesiae acceptato errorem docere posse: quodnam tunc erit fidelibus medium errorem evitandi, cum reliqui tacerent?

Verum, quid plura dicam? Ipsi adversariorum Antesignani ante Quesnellianas controversias in eadem fuerunt sententia. *Petrus Aurelius* seu *Sancyranus Abbas* in defensione censurae Cleri gallicani an. 1631 ita scribit: «Nec verum esse non potest illud verbum Apostoli *c*): Non solum qui ea faciunt, digni sunt morte, sed etiam, qui consentiunt facientibus. Consentiunt autem,

---

a) Lib. V. cap. IV. concl. VI. *b*) Epist. SS. alias 119. cap. XIX. *c*) Rom. I, 32.

cum publice laboranti atque oppresae veritati non succurrunt, qui debent. Ergo cum quiescunt, probant; cum patiuntur, decernunt; cum tacent, clamant..... «Satis consensu tacito clamat Ecclesia, cum reclamare deberet, si dissentiret. Officio enim deesse, et veritatem prodere universa non potest.» Ita *Petrus Aurel.* in Opere, quod impensis et approbatione Cleri gallicani editum est. Ipse *Quesnellus* libro, cui titulus: Tradition de l'Église Romaine, sic ait: «Le silence des Évêques, quand il n'y aurait rien de plus, doit ténir lieu d'un consentement général, lequel joint aut jugement du S. *Siège* forme une décision, qu'il n'est pas permis de ne pas suivre.» Utinam hujus doctrinae nunquam fuisset immemor!

QUAERITUR II.

Quid censendum sit de modo damnandi propositiones in globo, uti dicunt.

Resp. Propositiones dicuntur damnari in globo sive indeterminate, quando notae quaedam affiguntur in genere certo propositionum numero, quin determinetur, quae praecise nota huic aut alteri propositioni conveniat. Hanc rationem propositiones damnandi Ecclesia frequenter usurpavit. *Nicaena Synodus* Arii Thaliam, *quinta oecumenica* libros Origenis et tria Capitula damnarunt. *Leo* X. Lutheri doctrinam, *Pius* V., *Gregor.* XIII., *Urbanus* VIII. Baji errores et *Clemens* XI. anno 1713 ex libro reflexionum moralium *Quesnelli* propositiones proscripserunt, declarando in genere alias esse falsas, alias scandalosas, alias Haeresi proximas, alias haereticas etc. Eandem formam servavit Concil. Constantiense Sess. VIII. et XV. in decretis contra *Wicleffi* et *Hussii* doctrinam datis. Haec utique sufficere deberent Catholico, ne impudenter proscinderet, quod tot viri sanctitate et doctrina conspicui, quod Pontifices et Concilia generalia probaveruut.

Dicunt quidem, ambiguam esse et vagam ejusmodi dijudicandi rationem; neque certum aliquid discere fideles. Discunt, quidquid eos docere vult Ecclesia, scilicet propositiones notatas omnes vitiosas esse et rejiciendas; nullam esse inter notas in censura expressa, quae non in aliquam aut plures ex damnatis propositionibus cadat; discunt librum, ex quo propositiones extractae sunt, periculosum esse, et errores continere, aut Haeresi esse

infectum. Verum quidem est, non illico Haereticum fore, qui unam aut plures ex illis propositionibus doceret; at certe male ageret, et animum ostenderet parum in Ecclesiam obsequiosum, imo Haeresis notam non effugeret, qui omnes defenderet. Optime in hanc materiam disserit doctiss. *Zallwein* in principiis juris Ecclesiastici *a*), ubi inter alia haec habet: « Quod Ecclesia hoc potius, quam alio qualificandi modo utatur, neutiquam ipsius ignorantiae est adscribendum, utpote, quae ideo hoc facit, tum quod modus iste facilior, expeditior et non raro utilior eidem videatur, cum quod Ecclesia soleat esse valde cauta et circumspecta in similibus censuris, ita quidem, ut licet assistentiam Spiritus S. sibi adfuturam in necessariis non dubitet, temerarie tamen de illa confidere nolit, nisi apertissima necessitas et utilitas id exigat. » Eadem fere *Bossuetius* contra *Fenelonium* scribens observat: « Les condamnations générales sont utilement pratiquées dans l'Église, pour donner comme un premier coup aux erreurs naissantes, et souvent le dernier. »

DE RATIONE NATURALI.

In hujus loci tractatione duo errores evitandi sunt sibi omnino oppositi; unus eorum, qui solis sacrarum litterarum testimoniis aut etiam scriptorum veterum omnia definienda esse contendunt, atque rationem in indaganda vera Religione nec ducem nec comitem patiantur, ac si esset Theologiae adversa et inimica. Nunquid ergo rationem abjicere oportet credentes? Absit, ut hanc Religioni injuriam inferamus. Nunquam veritas veritati, nunquam ratio, si vere ratio est, Revelationi repugnat, sed mutuo se adjuvant, et alterius altera poscit opem, et conspirat amice. Si opponitur, Sophistas quovis tempore, atque hoc nostro imprimis saeculo impie abuti philosophia in Religionis revelatae perniciem, fatemur id quidem; verum exinde concludimus, magis nunc, quam unquam antea, Theologo necessarium esse sanae philosophiae studium, ut congredi

a) Tom. I. qu. IV. cap. II. §. 6.

valeat cum illis, qui insidiosis argutiis Religionem Christianam lacessere non desinunt. Nam quo pacto fucata eorum sophismata diluet, si disputandi refellendique artem non calleat?

Alter non minus periculosus error eorum est, qui in rebus ad fidem moresque pertinentibus nimium philosophorum auctoritati tribuunt, eamque Evangelio et sanctorum virorum documentis praeferunt. Hoc vitium in nonnullis suo tempore reprehendit *Melchior Canus a*): « Sunt, qui- « bus Averoës Paulus est; Alexander Aphrodisaeus Pe- « trus; Aristoteles Christus; Plato non divinus, sed Deus. « Qui Scriptura sacra neglecta ad philosophorum doctrinas « tanquam ad Syrenum scopulos adhaerebant. Non Pro- « phetas, non Apostolos, non Evangelistas, sed Cicerones, « Platones, Aristoteles personabant. » Vis doctissimi viri dicta temporibus hisce accommodare? Pone pro Averoë, Alexandro Aphrodisaeo Kantium, Fichtium, Schellingium, et si qua alia sunt dure sonantia nomina. Pro Platone, Aristotele, Cicerone quem ponas, nescio.

Ut media inter haec extrema via incedat Theologus, monitum sequatur Apostoli ad Rom. XII.: *Rationabile obsequium vestrum.* Obsequium vocat, quia intellectus redigendus est in obsequium Christi (II. ad Corinth. X.); quod idem est, ac rationem imbecillem et caecam summae et excellentissimae rationi subjicere. Verum an locuta sit haec suprema ratio, seu an ex Deo sit, quod credendum nobis proponitur; haec utique argumentis demonstranda sunt ex genuina Dei notione ex certis credendi motivis et veritatis criteriis depromptis, ita demum rationabile fit obsequium nostrum, licetque nobis cum Apostolo dicere: *Scio, cui credidi.* II. Timoth. I. Cfr. quae in Prolegomen. cap. I. §. II. — Cap. II. §. IV. — Tum cap. III. §. IV. — Item adnot. in Proleg. 7. et 10.

---

a) Lib. IX. cap. IX.

CONCLUSIO.

Habent nunc Canditati nostri genuinam credendi regulam seu principia, ex quibus omnia fidei Christianae dogmata erui, atque ab incertis Scholae controversiis secerni possunt. Quare superfluum nobis videtur plura de *locis theologicis* disserere, utpote qui nihil aliud sunt, quam promptuaria quaedam aut domicilia argumentorum theologicorum, in quibus Theologi ea inveniant, quae sive ad confirmandum sive ad refellendum necessaria sunt. Plures ejusmodi loci numerantur, quamvis non ab omnibus iidem. *Melchior Canus* in egregio et nunquam satis commendando opere de locis theologicis inscripto decem recenset hoc ordine:

Primus locus est auctoritas S. Scripturae, quae libris canonicis continetur.
Secundus est auctoritas Traditionum, quas vivae vocis oracula rectissime dixeris.
Tertius est auctoritas Ecclesiae Catholicae.
Quartus auctoritas Conciliorum maxime generalium.
Quintus auctoritas Ecclesiae Romanae, quae divino privilegio et est, et vocatur Apostolica.
Sextus est auctoritas Sanctorum veterum.
Septimus est auctoritas Theologorum.
Octavus ratio naturalis est, quae per omnes scientias naturali lumine inventas latissime patet.
Nonus est auctoritas philosophorum.
Postremus denique est humanae auctoritas historiae.

Canus cum hos decem locos numerat veluti totidem sedes, in quibus argumenta theologica posita reperiuntur, ipse fatetur, non omnes ejusdem esse generis, et argumenta, quae ex tribus posterioribus eruuntur, adscriptitia esse, ac velut ex alieno emendicata. Sed et septimus auctoritatem tantum probabilem habet, non eam, quae divinae fidei substrui posset. Manent ergo sex priores loci, qui omnes in iis, quae in hac secunda parte tradita sunt, continentur; nam de primo loco, qui Scripturae auctoritatem complectitur, toto primo capite hujus II. partis egimus; se-

cundum et sextum caput secundum complectitur; tertium, quartum et quintum tertio capite absolvimus.

Constat ergo, Ecclesiam Catholicam eam ipsam Ecclesiam esse, quam Christus instituit, et super Petram solidissimam fundavit; nec aliam esse Christianorum societatem, quae cum ea possit de hac praerogativa contendere. Constat, huic Ecclesiae verae Religionis custodiam fuisse demandatam: neque fieri posse, Christo invigilante operi suo, ut vel ipsa intereat, vel aliquid pereat illius, quod accepit, depositi.

Hac igitur duce possumus certo et inoffenso pede totius Theologiae specialis vastissimum campum percurrere; et singulis doctrinae revelatae partibus ad fidei regulam, quam modo exposuimus, applicatis videre, quid ad veram Christi Revelationem pertineat, aut quid alienum sit ab orthodoxa fide.

FINIS.

ADNOTATIONES.

(1) Pag. 367. Superfluum esset, plura in hanc materiam testimonia colligere. Quis enim inter Protestantes, nisi fanaticus sit, hodie contendere audeat, omnes Christianae Religionis articulos ex sola Scriptura erui posse? Ex philosopho discamus, quid Scriptura possit vivae vocis adminiculo destituta. En quae Plato habet in Dialogo, quem *Phaedros* inscripsit, magnus ille Plato, qui cum indagandae veritatis desiderio flagraret, multa ejusmodi invenit rectae rationis dictamina. Haec ad litterarum inventorem in fine illius Dialogi dicuntur: « Tu litterarum pater non memoriae, sed recordationis remedium invenisti, tuisque discipulis Sapientiae quidem speciem dedisti, non Sapientiam; nam cum instructione careant, multa utique sibi scire videntur, quamquam ignari sint plerique et difficulter tractandi; putantes,

se esse sapientes, stulti facti sunt. Scriptura picturae similis est: haec personas tanquam vivas repraesentat, quae tamen, cum interrogantur, cum gravitate silent. Ita Scriptura circumvolat, cuique communis, et cui respondere deceat, cui non, ignorat; neque injuriam aut ignominiam repellere ipsa potest, sed Patris sui indiget auxilio. » Tum Socrates; quem loquentem inducit, sermonem multo meliorem et valentiorem Scriptura commendat. Illum, qui cum multa industria in discentis mente scribitur, qui sibi defendendo par et gnarus est loquendi, ubi decet, aut tacendi. Hic sermo est veri sapientis, vivus et animatus, cujus imaginem tantum aut umbram Scriptura refert, et paulo post: « Nemo serio existimabit, se posse justi, pulchri rectique notitiam per calamum et atramentum in alios diffundere. Et qui putaret, se id efficere posse in rebus sive privatis sive publicis, is ignominiam sibi ipsi inureret, quamvis applausum haberet multitudinis. »

(2) Pag. 375. Verba Apostoli: *Depositum custodi*, ita exponit *Vincentius Lerinensis* in Commonitorio: « *Depositum, id est, quod tibi creditum est, non quod a te inventum; quod accepisti, non quod excogitasti; rem non ingenii, sed doctrinae, non privatae usurpationis, sed traditionis publicae; rem ad te perductam, non a te prolatam; in qua non auctor esse debes, sed custos, non institutor, sed sectator; non ducens, sed sequens. Custodi, propter inimicos, propter fures. Hoc ergo apud omnes Haereses legitimum fuit atque solemne, ut profanis novitatibus gaudeant, antiquitatis scita fastidiant. Contra vero hoc Catholicorum proprium, deposita sanctorum Patrum et commissa servare, damnareque profanos novitates. Ita enim in Concilio Ephesino omnium Patrum una erat vox, ut quod erat antiquitus traditum, teneretur, quod adinventum nuper, exploderetur.* »

(3) Pag. 377. Traditionum apostolicarum auctoritas non parum confirmatur ex illa veterum consuetudine, mysteria Christiana coram Catechumenis aliisque nondum initiatis reticendi; quod alio nomine *disciplina arcani* vocatur. Magnum scilicet antiqui Patres agnoscebant inter Christiana dogmata discrimen. Quae vulgo efferri poterant, cum usitato pane; quae autem solis exponebantur initiatis, cum panibus propositionis identitem comparabant. Illae veritates Christianae, haec mysteria dice-

bantur. Itaque difficiliora doctrinae dogmata et sacratiores ritus, praecipue quae ad mysteria Trinitatis et Incarnationis et ad SS. Eucharistiae consecrationem aut alia hujuscemodi pertinebant, ea sine scripto tradebantur, atque iis tantum, qui exacto Tyrocinio ad Sacramenta admitti poterant. Hinc *Basilius a*) testatur, ritus Ecclesiasticos et eos maxime, qui ad Sacramenta spectant, ab ipsa Traditione fluxisse, neque ea publicis litteris commissa; cum ea *neque intueri nondum initiatis fas sit.* — Et S. *Augustinus b*) interrogans: *Quid est, quod occultum est et non publicum in Ecclesia?* respondet: *Sacramentum Baptismi, Sacramentum Eucharistiae. Opera nostra bona vident et pagani; Sacramenta vero occultantur illis.* Eadem de causa, de ejusmodi ritibus et doctrinis apud Catechumenos quoque nonnisi tecte et occulte Patres loquebantur.

Multiplicem ob rationem SS. PP. Mysteria et ea praesertim, quae ad Sacramentorum formas et ritus pertinebant, summo studio illis occultabant, qui nondum erant initiati. Praecipua erat, ut reverentia conciliaretur mysteriis. *Mysteriorum veneratio silentio conservatur*, ut Basil. observat. Quo magis illorum sublimitatem mirabantur ipsi, eo magis cavebant, ne pagani ea ludibrio haberent, blasphemantes, quae ferre nondum poterant. Sequebantur Patres illud, quod Christus Dominus Apostolis praeceperat, ne sanctum darent canibus, nec inter porcos spargerent margaritas. Et illud Apostoli II Timoth. I.: *Sapientiam loquimur inter perfectos.*

Ne tamen existimemus, contraria haec esse iis, quae alibi de Christiana doctrina diximus; scilicet quod occulte et in tenebris propagata non fuerit, sed palam annuntiata hominibus. Vere id diximus; quomodo enim lucem fugeret haec Religio, quae ipsa lux est purissima, ad illuminandos homines e coelo demissa? Sed nihil exigit, ut mysteria infidelibus ex aequo et fidelibus panderentur. Aperta semper erant et omnium oculis exposita, quae fidem conciliare poterant Religionis praeconibus, et coelestem illius, quam annuntiabant, doctrinae originem probare; miracula, Spiritus S. Charismata in fideles diffusa et admirabilis illorum sanctitas, qui divinae huic Philosophiae serviebant; caetera iis,

---

a) Lib. de Spirit. S. cap. XXVII. *b*) In Psalm. 130.

quorum Deus corda tetigerat, sensim et cum cautione pandebantur; quemadmodum illi, qui longis tenebris assueti fuerant, non possunt subito in plenam et splendidissimam lucem transferri; quia imbecilla acies splendore nimio obrueretur. Caeterum eadem ubique dogmata, eaedem leges erant, non alia in occulto tradebantur, sed tantum plura. Religionis notitia, quae fidelibus tradebatur, non erat ab illa, quae publice annuntiabatur, diversa, sed perfectior illa et clarior. Verum haec ipsa, quae prudens oeconomia profanorum oculis occultabat, cum id Religionis bonum postulare videbatur, non coram Catechumenos tantum prolata sunt, sed coram hostes etiam Christianae Religionis; quod veteres Apologistae non semel praestiterunt. Confr. *Selvaggii* Antiquit. tom. II. pag. 385.

(4) Pag. 410. Optime in hanc rem *Muratorius* ait *a*): «Quum vero a tot saeculis floruerint ac floreant apud nos accurata omnium doctrinarum ac praecipue divini cultus veraeque Religionis studia; et quum quidquid unquam Religio et recta ratio docuit, cum ad veteris novique testamenti interpretationem et confirmationem, tum ad morum disciplinam atque intellectus voluntatisque perfectum regimen, totum id non minori pietate, quam eruditione ac ingenio ab eximiis Christianis pertractatum litterisque etiam consignatum fuerit et etiamnum ex instituto pertractetur, ac disputetur in eorum Scholis et Ecclesiis; hinc.... imprudenter sane et crudeliter exigas, ut quilibet e populo Theologiae, linguis variis atque aliis compluribus disciplinis det operam, quae necessariae sunt ad explicandas divini instrumenti scripturas et ad instituendum exquisitum de Religione examen. Fecerunt id studiosissime, et quotidie faciunt innumerabiles Ecclesiae Pastores et Doctores.»

So wenig der Glaube an eine Offenbarung, sagt Schwarz *b*), die Untersuchung der in ihr vorgetragenen Wahrheiten hindert; eben so wenig hindert es der Glaube an ein von Gott autorisirtes Ansehen. Die Einschränkungen und Modifikationen sind sich in beiden Fällen gleich. Der Katholik kann um so freier untersuchen, je sicherer er im Rückhalt ist.

---

a) De ingenior. moderat. lib. I. cap. IV. *b*) Handbuch, I. Band. Vorrede.

(5) Pag. 424 et 437. Unter die Werke, die nach der Pfütze eines Sarpi und dergleichen Männer riechen, gehöret wohl auch jenes, welches im Jahre 1807 in Augsburg herauskam, unter dem Titel: Ueber die Nothwendigkeit der katholischen Kirchenversammlungen, sammt einem Anhang von den päpstlichen Konkordaten. In diesem Werke sind wohl einige gute Ansichten; allein warum es ein Wort zu seiner Zeit genannt wird, weiß ich nicht; wenigstens traue ich selbst unserem Zeitalter noch zu viel Zartgefühl und feinere Bildung zu; als daß ich glaube, es könne an einem Werke Geschmack finden, wo nebst der inhumanen Schreibart, den bittern und selbst das religiöse Gefühl beleidigenden Ausfällen, die auffallendsten Widersprüche und Schnitzer gegen die Geschichte vorkommen; so daß man oft mit Erasmus ausrufen mögte: *Non eras sobrius, quum scriberes ....*

Wir wollen nur einige dieser Fehler anmerken:

Seite 42 u. 133. heißt es, der h. Karolus Borromäus wäre ein Mitglied des Tridentinischen Kirchenraths gewesen, und hätte in dieser Versammlung vieles von der Nothwendigkeit der Kirchenversammlungen reden gehört ꝛc. Karl war nie in Trient, den berühmten Bartholomäus a Martyribus lernte er in Rom kennen, wohin sich dieser würdige Prälat verfügt hatte.

Seite 108. soll der heil. Thomas von Aquin auf dem Concilium von Lyon, das im Jahr 1274 gehalten wurde, gestorben seyn. — Der heilige Thomas starb in dem Cisterzienserkloster Fossa nova, als er auf dem Wege war, nach Lyon zu gehen. Es war der heil. Bonaventura, der in Lyon während des Conciliums mit Tod abging.

Seite 137. ist schwer zu begreifen, wie der Kardinal von Lothringen sich in einer Synode im Jahr 1564 auf eine königliche Verordnung Ludwigs des XIII. von 1610 berufen habe.

S. 188. heißt es: Kaiser Theodos M. (also Theodos der Große) versammelte und unterstützte den Kirchenrath zu Ephesus.!!

Seite 198. steht in der Note von Gerson: Seine Reden und Schriften in dem Basler Concilium sind bekannt. — Gerson war todt, ehe das Basler Concilium eröffnet wurde.

Seite 202. ist eine gänzliche Verwirrung. Es kam, heißt es, zum Basler Concilium, wo wieder ein Pabst abgesetzt wurde. — In Basel wurde erst in der vier und dreißigsten Sitzung, wo das Concilium offenbar schismatisch war, der Pabst Eugen IV. abgesetzt, und ein Afterpabst unter dem Namen Felix V. erwählt. Nikolaus V. wurde nach dem Tode Eugens IV. von den Kardinälen im Conclave erwählt, nicht von dem Concil zu Basel, welches damals einen Afterpabst hatte.

Seite 262. werden wieder ganz verschiedene Dinge mit einander vermengt. Die berühmte französische pragmatische Sanction, die im Jahre 1438 in dem Concilium von Bourges unter Karl VII. verfertigt wurde, wird dem heil. Ludwig zugeschrieben. Die ältere Sanctio pragmatica des heil. Ludwigs war ganz kurz gefaßt, und bestand nur in sechs Artikeln; diese hatte nie Aufsehen in der Kirche gemacht. Jene Karls VII. war es, die den Päbsten so sehr mißfiel. Der Auctor citirt aber seinen Gewährsmann in einer Note? — Ja! aber er läßt ihn sagen, was er nicht sagt. In der deutschen Uebersetzung heißt es: Die pragmatische Sanction von Ludwig dem Heiligen war den Franzosen eben so theuer, als sie den Römern verhaßt war.... Der französische Schriftsteller sagt nichts von Ludwig dem Heiligen. Es heißt nur: La sanction pragmatique était chère aux François. Wie hätte aber auch ein berühmter Schriftsteller diese pragmatische Sanction von 1438 dem heiligen Ludwig zuschreiben können, der zwei hundert Jahre früher gelebt hat.

Von den vielen Widersprüchen wollen wir nur einen ausheben. Der Herr Verfasser findet den Grundsatz, den mehrere französische Bischöfe den vermöge des Concordats von 1801 ernannten neuen Bischöfen entgegengesetzten, ganz richtig. Ein bischöflicher Sitz, sagten sie, kann nur auf eine dreifache Art erledigt werden — durch Tod, durch freiwillige Abdankung, — oder kanonisches Urtheil. Nun sind unsere bischöfliche Sitze weder durch den Tod erledigt, weil wir noch leben; noch durch freiwillige Abdankung, weil wir diese nie gegeben haben; noch durch kanonisches Urtheil, weil kein Prozeß gegen uns eingeleitet wurde. — Diese Grundsätze sind allerdings richtig, so oft nicht außerordentliche Umstände die Dazwischenkunft einer höhern geist-

lichen Gewalt für das allgemeine Beste der Religion nothwendig machen. Allein der Herr Verfasser hätte sich doch erinnern sollen, daß diese nämlichen, und noch viele andere französische Bischöfe im Anfange der Revolution eben diese Grundsätze den eingedrungenen konstitutionellen Bischöfen entgegensetzten, die durch blos weltliche Auctorität in die bischöflichen Sitze eingedrungen waren, von denen man die rechtmäßigen Besitzer verjagt hatte. Hier hindert die zärtliche Liebe zu den sogenannten Geschwornen den Herrn Verfasser, die Richtigkeit jener nämlichen Grundsätze einzusehen. Das edle und standhafte Betragen des französischen Klerus, und besonders des ganzen bischöflichen Körpers, ihr Muth alle Entbehrungen, Verweisung und Armuth zu ertragen, hat für diesen Mann nichts Großes, nichts Rührendes!? Sein feines Gefühl regt sich nur für eingedrungene Bischöfe und Priester, auf denen in Frankreich, wo man sie kannte, die allgemeine Verachtung lastete, und für die selbst jene keine Achtung hatten, die sie mit ihrer Gewalt unterstützten, indem sie dieselben nur als Werkzeuge betrachteten zu ihren antichristlichen Absichten; nur als eine Brücke, auf der sie von dem Katholizismus zur Irreligion übergehen könnten. Uebrigens ist die Ursache eines so auffallenden Widerspruchs leicht zu errathen. Im Jahre 1801 geschah alles durch Mitwirkung der geistlichen Obergewalt; darum hatten die Bischöfe recht, daß sie sich widersetzten. — Im Anfange der Revolution hingegen geschah alles gegen den Willen des römischen Stuhls, blos durch Decrete der Nationalversammlung; darum hatten damals die Bischöfe unrecht.

TRADUCTION

DES PASSAGES ET TEXTES ALLEMANDS DU TOME II. DE LA THÉOLOGIE DOGMATIQUE DE M. LIEBERMANN.

Page 29.

« Bien des vérités, qui reviennent si souvent dans la bouche « des apôtres, et que certainement ceux-ci ne regardaient pas « comme indifférentes, sont cependant placés aujourd'hui dans « cette catégorie par quelques auteurs: plusieurs même ont « prétendu faire de toute la doctrine chrétienne une simple « Religion rationelle, parce que, selon eux, il est impossible « de distinguer ce qui est nécessaire de ce qui l'est moins. » Mosheim déjà s'exprime à cet égard d'une manière, qui trahit peu de respect pour la Révélation divine. « Puisque tant de « partis et d'opinions, dit-il, se glissent dans notre Église, il ne « nous reste en effet pas d'autre moyen, que d'élargir la voie « du salut, et de déclarer plusieurs articles fondamentaux « comme doctrines, qui sont étrangères au fondement de la foi.» Méthode très-adroite de se tirer d'embarras! Un sectateur attaquet-il un article fondamental, on a un expédient *in promptu*, on raie l'article en question du nombre des articles fondamentaux.

Page 30.

Un Protestant de nos jours, *Jean-Philippe Gabler*, dit formellement: « L'esprit du protestantisme consiste dans une prote- « station continuelle contre toute tyrannie exercée sur la con- « science et dans le droit d'un perfectionnement continuel de « la doctrine selon la bible. » Cette pleine liberté intérieure de conscience fut aussi adoptée comme principe fondamental de

la réunion des Églises protestantes dans la Bavière rhénane et dans le duché de Nassau, mesure par laquelle on donna le coup de grâce à la Révélation divine du Christianisme. Aussi le savant professeur *Müller* de Schaffouse a-t-il pleinement raison de dire: « Des Théologues mêmes se font un devoir de noyer les principes « du pur Christianisme dans un déisme sans profondeur. » Et *Nicolas Harms*, qui publia en 1817 à Kiel les 95 thèses de Luther de 1517, accompagnées de 93 autres thèses, s'exprime ainsi dans la onzième: « Avec le principe d'une réforme pro- « gressive on réformera le Luthéranisme en paganisme et le « Christianisme sera réduit à zéro. » C'est ainsi que *Stäudlin* dit: « Celui qui parle de la perfectibilité des dogmes d'une Religion révélée, ne sait pas ce que c'est que Révélation. » Mais le nouveau Système protestant de perfectibilité ne s'arrête pas à cela; il avance hardiment, et ne s'arrêtera pas aussi long-temps, qu'il y aura quelque chose à réformer: il aura atteint son but, comme il est dit dans *Theoduls Gastmahl*, quand il aura gravi les hauteurs de l'athéisme. Or s'il est vrai, comme tout protestant conséquent est forcé d'en convenir, que la réforme continuelle constitue l'essence du Protestantisme, comment fera-t-il pour trouver la caractère de la Révélation dans une Religion, qui mène à des pareils résultats? Voyez *Theoduls Gastmahl*, 129. et 134. (Traduit en français par l'abbé de *Kentzinger*, sous le titre suivant: *Entretiens philosophiques sur la réunion des différentes sectes chrétiennes*, Paris 1818, in 8.)

Page 145.

Ce que nons cherchons ici, dit *Dobmayer*, c'est une Église de Jésus-Christ, non idéale mais réelle. C'est donc dans le point de vue historique, qu'il faut nous placer et non dans le philosophique, à moins de se faire des idées arbitraires ou même erronnées de la chose, comme *Plank* lui-même en fait la remarque. La raison, il est vrai, a le droit d'exiger, que la constitution positive soit conforme à ce qu'elle regarde comme les principes de toute société en général, et en particulier d'une société religieuse... Mais elle convient en revanche, qu'il n'est pas en son pouvoir de déterminer positivement ni la forme de l'Église ni celle du gouvernement du monde et de la Révélation.

Page 146.

« Ce que nous entendons par l'Église chrétienne universelle, « c'est une société, qui se compose de toutes les Églises chré- « tiennes particulières, pourvu qu'elles professent la doctrine de « Jésus-Christ. Nous y comptons les Églises orientales, grecques « et russes, avec tout les Sectes orientales; nous y comptons les « Églises protestantes; nous y comptons les communautés re- « monstrantes, indépendantes, sociniennes, menonites et quaké- « riennes, pour autant qu'elles confessent toutes la Religion « chrétienne en général. » *Item*: « Je suis d'avis, que toutes les « Églises vivent entre elles *in statu naturali*, puisque l'une a « autant à dire que l'autre. Mais comme chaque Église a son « *autonomie*, il y a un *jus ecclesiasticum universale*, comme il y « a un *jus gentium*. Il est donc évident, en outre, que plusieurs « Églises dans le monde n'ont pas de monarque, qui les gouverne, « ni de juge qui puisse décider de leurs différents, et que par « suite, elles doivent observer entre elles les lois de la bienséance « et du droit naturel. » Que c'est absurde! Parce qu'il y a un *jus gentium*, est-ce à dire, que plusieurs états différens et indépendans l'un de l'autre puissent être regardés comme *une seule* société? Parce qu'il y a un *jus naturale* absolu, est-ce à dire, qu'il suffit, que des hommes vivent *in statu naturali* pour pouvoir former *une seule* société? Il me semble, qu'en tirant des conséquences contraires, on serait entièrement conséquent.

Page 150.

Il convient de parler à cette occasion des propositions d'un Protestant du dix-neuvième siècle, de M. le docteur *Kirchhoff*, lequel, dans ses *Idées sur le rétablissement de l'Église protestante*, publiées en 1817, ne demande rien de moins qu'un premier évêque protestant (p. 12.), et en même temps un gouvernement ecclésiastique entièrement séparé du gouvernement temporel. Ces paroles sont dignes de remarque (p. 14.): « Une conséquence « naturelle de cette séparation complète du pouvoir spirituel, « c'est l'abandon complet de la discipline ecclésiastique à ceux, « qui en auront la direction. Si l'on voulait étendre cette dernière « à la jurisdiction sur tous les délits contre l'Église, y joindre « le célibat des prêtres et le rétablissement de la confession auri-

« culaire, je croirais pouvoir annoncer la régénération prochaine « de l'Église plus brillante, qu'elle ne fût jamais. »

Page 150.

« S'il est vrai, que pour atteindre un but nécessaire, on ne « peut indiquer qu'un seul moyen convenable, je suis persuadé « que ce moyen existe. » *Schwarz* I, 193. Il est prouvé que Jésus-Christ a révélé des vérités religieuses, et que par conséquent il veut qu'elles soient connues et qu'elles soient crues. Or, qu'on nous indique un moyen sûr de parvenir à la connaissance de ces vérités, autre que l'autorité infallible d'une institution établie par Dieu lui-même; car on ne voudra pas nous renvoyer au sentiment et aux connaissances de chaque individu. Le peuple protestant, tant instruit qu'ignorant, est obligé d'admettre sa Religion sur la foi d'autrui, non moins que le peuple catholique, à cette différence près, que le prémier a une foi aveugle et par suite irraisonnable, parce qu'il se règle sur une autorité, qui, en vertu de ses propres principes, n'est rien moins que légitime, tandis que le catholique agit d'une manière conséquente et raisonnable. S'il adhère aux doctrines de son Église, c'est à cause de l'infaillibilité, qu'il lui reconnaît; car ce n'est que dans ce seul cas que la soumission de la raison à l'autorité est raisonnable au suprême degré. C'est pourqui *Reinhold*, dans ses lettres sur la philosophie de Kant, dit: « Le système de l'in- « faillibilité est le seul de tous les système religieux d'origine « historique, qui par l'enchaînement et l'homogénéité de ses « parties, mérite le nom de système. »

Page 152.

« La prétention de l'Église romaine à l'infaillibilité, est-il dit, p. 49 et 50., répugne au dogme fondamental, que c'est Dieu qui est la vérité éternelle, infallible, dogme reconnu par cette même Église. » Vient alors cette question: « Sur quoi fondez-vous la contradiction qui existe entre cette prétention et le dogme que vous venez de citer. » *Réponse*: « Sur le raissonnement que voici: Si c'est Dieu, qui est la vérité éternelle et infaillible, il faut, ou que l'Église romaine soit Dieu, ou qu'elle cesse de se croire infaillible. Or puisque l'Église romaine n'est pas Dieu,

il s'en suit que son interprétation des Révélations ne sont pas des vérités infaillibles.» Il serait impossible de caractériser convenablement un pareil raisonnement, sans offenser l'auteur. Je me contenterai de faire moi-même une instruction élémentaire de ce genre. Je demanderai à un enfant: Croyez-vous que S. Pierre et les apôtres aient fait des miracles; que S. Pierre, par exemple, ait guéri le paralytique (*Actes de Ap.* III.)? Oui. Mais ne voyez-vous pas que cela répugne à la doctrine fondamentale, qui veut que Dieu seul soit tout-puissant et le souverain Maître de la nature? Comment? Je vais vous le prouver. Donner à un paralytique né l'usage de ses membres, en lui disant: *Lève-toi et marche*, est évidemment un acte de toute-puissance. Or, faites bien attention: Si c'est Dieu, qui est tout-puissant, de deux choses l'une: ou bien il était Dieu lui-même, ou bien il n'a pas guéri le paralytique. Et comme il est clair, que S. Pierre n'était pas Dieu, il s'en suit qu'il n'a pas pu opérer ce miracle. Je m'arrête, car je vois que l'enfant me rit au nez.

La question est donc de savoir, si Dieu, qui dans certaines circonstances peut communiquer aux hommes un pouvoir qu'ils n'ont pas de leur nature, ne peut pas aussi préserver de l'erreur des hommes naturellement *faillibles*, et ce par l'effet de cette même providence sage et paternelle, qui sait tout diriger suivant ses desseins? Si Jésus-Christ a promis ce secours à son Église, si le maintien de sa doctrine et de ses divines institutions le réclame, cela ne m'autorise-t-il pas, d'après toutes les règles d'une saine logique, à le regarder comme réel?

Page 154.

Le critique de *l'Histoire de la constitution sociale de l'Eglise chrétienne* par *Plank* avoue que l'idée d'une unité nécessaire, et la conviction que les chrétiens avaient remplace comme peuple de Dieu les Israélites, et que les évêques, les docteurs et les ministres de l'Église avaient remplacé les pontifes, les prêtres et les lévites, que cette idée et cette conviction, disons-nous, se formèrent assurément déjà dans la première moitié du deuxième siècle. Comment cette idée aurait-elle pu *assurément déjà* exister non-seulement dans les têtes mais aussi dans la pratique,

si elle n'avit été fondée dans la constitution de l'Église? Voyez *Dobmayer*, tom. IV. §. 166.

Page 180.

Nous y ajouterons un autre témoignage de cet homme si grand et si universellement estimé, à l'usage de ceux qui ne veulent pas être catholiques romains, mais catholiques chrétiens. « O Église romaine, s'écrie Fénélon, ô Cité sainte! ô chère et « commune patrie de tous les chrétiens! il n'y a en Jesus-Christ « ni Grec, ni Scythe, ni Barbare, ni Juif, ni Gentil; tout est « fait un seul peuple dans notre sein, tous sont concitoyens de « Rome, et tout catholique est romain. Mais d'où vient, que « tant d'enfans dénaturés méconnaissent aujourd'hui leur mère, « s'élèvent contre elle et la regardent comme une mère marâ- « tre; d'où vient que son autorité leur donne tant de vains om- « brages? »

Page 291.

Prions Dieu d'arrêter ce fléau et de ne pas permettre, que l'effroyable scandale qui a été donné, se propage!

Page 222.

Luther ne connaissait pas la voie, qu'il avait à parcourir; c'est pourquoi il rencontra continuellement des choses qu'il n'avait pas attendues. Il n'a jamais su ce que c'était qu'un plan conçu par un esprit et exécuté avec fermeté.

Page 224.

Toute la constitution de l'Église évangélique s'est transformée dans ce siècle, et ces changemens vont toujours croissant. Autrefois c'était l'autorité des livres symboliques qui en entretenait l'unité intérieure. Cette autorité est encore respectée dans plusieurs provinces de l'Église évangélique, mais elle ne s'étend qu'aux prêtres; pour les autres, ils sont libres de penser, d'enseigner, d'écrire et de croire ce qu'ils veulent. Dans plusieurs pays de notre Église, les choses en sont venues au point, que les prêtres eux-mêmes ne sont plus liés par les livres symboliques, mais peuvent enseigner librement des choses, qui leur sont entièrement contraires, et cela va toujours plus loin.

Page 224.

Il faut nécessairement opter entre la papauté et l'absence de toute unité de croyance.

Page 225.

Il existe de nos jours dans cette Église une liberté entière d'enseignement. Pourvu qu'on ne soit pas un *socinien* ou un papiste déclaré, on peut exposer les dogmes comme on veut. L'arminianisme y prend le dessus, et le système de Calvin a beaucoup perdu de son autorité. On abandonne aussi de plus en plus la doctrine de Calvin touchant le saint Sacrement de l'Eucharistie, pour se ranger du côté de Zwingle et d'autres.

Page 241.

S'il (Muntzer) dit alors, que Dieu et son esprit l'ont envoyé comme les apôtres, qu'il le prouve par des signes et des miracles; sinon, défendez lui de prêcher. Car lorsque Dieu veut changer le cours naturel de choses, il l'annonce toujours par des miracles. Voyez l'avertissement de *Luther* aux echevins et à tous les habitans de la ville de Mulhouse, touchant l'affaire de *Muntzer*.

Page 249.

Le bon Grotius! le bon Leibnitz! Ces hommes, qui comptaint pour quelque chose *dans leur temps* (!), avaient encore la sottise de croire, que pour réunir des hommes dans une même Église, il fallait commencer par les réunir dans un même système de croyance. Ils n'avaient pas encore l'heureuse idée, qu'on pouvait avoir une Église sans foi; que dis-je! une Église ayant pour principe fondamental: *Croyez ce que vous voulez;* dans laquelle Luthériens et Calvinistes, Sociniens et Piétistes, déistes et athées se rencontrent comme dans un coche d'eau, sans qu'on leur demande ce qu'ils croient.

Page 250.

L'expérience nous fournit journellement de nouvelles preuves de ce qui en est de la tolérance tant vantée de Messieurs les Protestans de nos jours. Voyez leurs livres et jugez. Il en est à peine un, où l'on ne réchauffe les vieilles calomnies contre le

Catholicisme: toujours la même prévention, la même fausseté de vues, la même habitude de dénaturer à dessein les faits etc. Mais que dirons-nons des nombreuses feuilles périodiques protestantes? Rappelons-nous les impudentes et basses attaques, qu'on s'est permises récemment contre un homme aussi universellement estimé que le comte de Stolberg. C'est par de pareils moyens, que l'on veut retenir dans son parti les âmes timides. Les liens de la vérité et de la foi sont entièrement rompus. L'Église est dissoute: l'esprit de parti, qui est essentiellement un esprit de persécution et d'aigreur, ne s'en agit qu'avec plus de violence. On le recnnaît à ses oeuvres. L'esprit vraiment religieux élève l'homme au-dessus de lui-même, ennoblit sentimens, active son amour. Il excite le zèle, mais non l'aigreur; il verse du feu dans l'âme, mais pas de venin.

Page 251.

Voyez *Theoduls Gastmahl* p. 47—56. et 121., où il est, dit entre autres: «Dans le principe, leurs hommes éclairés prêchèrent la tolérance, et la recommandèrent tant, qu'elle devint le mot d'ordre général: personne ne s'aperçut où ils en voulaient venir. Mais lorsqu'ils eurent obtenu la tolérance *pour eux-mêmes*, ils devinrent *intolérans*, calomniant et persécutant tous ceux, que leurs sermons de tolérance avaient réduits au silence.» C'est ainsi que je lus dans un petit ouvrage français cette énergique allocution à un homme, qui se faisait l'apôtre de la tolérance, tout-à-fait dans le genre de la philosophie moderne: «Oui, Monsieur, il est temps etc.»

Page 251.

Tout le monde connait cet aveu sincère d'un savant protestant: «Luther donna aux princes les biens du clergé, aux prêtres des femmes, aux laïcs la liberté, et cela fit beaucoup.» Le Grand-Frédéric porta le même jugement des rapides progrès de la réforme: «Si on veut etc.»

Page 252.

Quand on parle de la sainteté d'une Église, il faut se garder de confondre le piétisme et le fanatisme avec la véritable sain-

teté. L'homme éprouve généralement un certain besoin qui l'attire au-delà du monde sensible; il sent que sa destination a quelque chose de plus élevé que les bornes de la sensualité. S'il s'abandonne à cet attrait, sans prendre pour guide la vraie Religion, il s'égarera nécessairement dans les espaces vides et douteux d'un faux mysticisme. Au lieu de chercher les choses spirituelles là où est leur patrie, il se forge lui-même des mondes nouveaux, qui ne sont que l'oeuvre d'une imagination exaltée. Le véritable perfectionnement moral, qui tient l'homme à égale distance d'une brutale sensualité et du fanatisme, ne peut exister que là où se trouve la vérité; et l'esprit de Dieu peut établir l'harmonie entre les choses du ciel et celles de la terre. Où cet esprit est actif, il y a sentiment religieux, il y a cette tendance vers les choses spirituelles, qui s'allie même à la vie ordinaire, sans faire sortir l'homme de sa sphère; qui rend l'époux plus aimable dans sa famille, plus tendre envers son épouse, plus soigneux pour ses enfans, plus fidèle dans ses gestions, plus sincère envers ses amis et ses concitoyens et même plus agréable en société. C'est là que règne l'esprit de Dieu, la lumière et la vie qui emanent de lui: c'est là aussi qu'est la véritable piété; car elle n'est jamais l'effet de l'art, elle n'est pas le partage de celui qui a la tête chaude et le coeur froid.

Page 360.

D'où vient, que les Pères ont trouvé dans les saintes Ecritures plus que nous n'y trouverons? Est-ce parce que nous savons mieux les apprécier qu'eux? Ou bien serait-ce parce qu'ils se sont plus confiés à l'esprit qui y règne? Ou bien encore, parce que leur esprit était plus en harmonie avec celui qui inspira ces Ecritures? Parlerons-nous de ces hommes profanes, dont l'orgueilleuse présomption s'en va critiquant les saints livres? Qui ne trouvent que contradictions, faux principes et contes insipides dans la parole de Dieu? Nous ne pouvons mieux les comparer qu'à un homme, qui sortant d'une sentine fétide, entre, encore tout couvert de boue, dans un parterre de fleurs; il ne sent pas leur parfums, si suaves pour les autres. il croit au contraire que tout pue, parce qu'il a apporté la puanteur avec lui.

Page 459.

De même que la croyance en une Révélation, dit *Schwarz*, n'empêche pas l'examen des vérités qu'elle enseigne, de même la croyance en une autorité établie par Dieu n'est pas un obstacle à cet examen. Les restrictions et les modifications sont les mêmes dans les deux cas. Le Catholique est d'autant plus libre dans son examen, qu'il est plus fort dans ses retranchemens.

(5) Parmi les ouvrages, qui sentent le bourbier d'un Sarpi et consors, nous croyons pouvoir placer celui, qui parut en 1807 à Augsbourg sous ce titre: *Ueber die Nothwendigkeit der katholischen Kirchenversammlungen, sammt einem Anhange von päbstlichen Konkordaten.* On ne peut pas nier que ce livre ne contienne quelques vues saines; mais nous ne voyons pas pourquoi on le regarde comme un à-propos: du moins, nous voulons bien accorder, même à notre siècle, un sentiment trop profond des convenances et trop d'instruction pour croire qu'il puisse s'amuser d'ur ouvrage, où à un style grossier et à des sorties amères et propres à blesser une âme religieuse, on a joint les contradictions les plus choquantes et des bévues contre l'histoire; au point qu'on est souvent tenté de s'écrier avec Erasme: *Non eras sobrius, quum scriberes.*

Nous ne citerons que quelques-unes de ces fautes:

Il est dit, p. 42. et 133., que S. Charles Borromée fut membre du Concile de Trente, et que dans cette assemblée il entendit beaucoup parler de la nécessité des synodes etc. Charles ne fut jamais à Trente; il fit la connaissance du célèbre Barthélémi-des-Martyres à Rome, où ce digne prélat s'etait rendu.

On lit, p. 108., que S. Thomas d'Aquin mourut au Concile, qui fut tenu à Lyon en 1274. S. Thomas mourut au couvent de *Fossa nova*, de l'ordre de Cîteaux, tandis qu'il était en route pour se rendre à Lyon. Ce fut S. Bonaventure, qui mourut à Lyon pendant le Concile.

Page 137. On comprend difficilement que le cardinal de Lorraine ait pu se rendre en 1564 à un synode, convoqué par une ordonnance royale de Louis XIII. de 1610.

Page 188. vous lisez: «L'empereur Théodose M. (ainsi Théodose-le-Grand) convoqua et soutint le Concile d'Ephèse!!»

Il est dit, p. 189., dans la note sur Gerson: « Ses discours et ses écrits du Concile de Bâle sont connus. » Gerson ne vivait plus quand le Concile de Bâle s'ouvrit.

A la page 202. il y a confusion complète. On en vint, y est-il dit, au Concile de Bâle, où l'on destitua de nouveau un Pape... Ce ne fut que dans la trente-quatrième séance de ce Concile, où il était évidemment devenu schismatique, que le Pape Eugène IV. fut destitué, et qu'on élut un anti-pape sous le nom de Félix V. Nicolas V. fut élu après la mort d'Eugène IV. par les cardinaux réunis en conclave, et non par le Concile de Bâle, qui avait alors un anti-pape.

A la page 262., on mêle de nouveau ensemble des choses hétérogènes. La célèbre Pragmatique Sanction de France, qui fut rédigée en 1438, au Concile des Bourges, sous Charles VII., y est attribuée à S. Louis. L'ancienne *Sanctio Pragmatica* de S. Louis était fort courte et ne se composait que de six articles; elle n'avait jamais fait sensation dans l'Église. Ce fut celle de Charles VII., qui déplut si fort aux Papes. Cependant l'auteur cite dans une note la source où il a puisé? Il est vrai; mais il y puise ce qui n'y est pas. La traduction allemande dit: La Pragmatique Sanction de saint Louis fut aussi chère aux Français, qu'elle fut odieuse aux Papes.... Or, l'auteur français ne parle pas de S. Louis; il dit seulement: *La Sanction Pragmatique était chère aux Français.* Comment en effet un auteur célèbre aurait-il pu attribuer cette Pragmatique Sanction de 1438 à. S. Louis, qui vécut deux siècles plus tôt?

Nous ne ferons remarquer qu'une seule des nombreuses contradictions dans lesquelles l'auteur est tombé. Il adhère entièrement au principe que plusieurs évêques de France opposèrent aux nouveaux évêques, nommés en vertu du concordat de 1801. Un siége épiscopal, dirent-ils, ne peut devenir vacant que de trois manières: par la mort, par une abdication volontaire ou par une sentence canonique. Or nos siéges ne sont pas devenus vacans par la mort, puisque nous vivons encore; ni par une abdication volontaire, puisque nous n'en avons point fait; ni par une sentence canonique, puisqu'on n'a pas instruit de procès contre nous. Ce raisonnement n'est pas mauvais, et ces principes sont justes aussi souvent que des circonstances extraordinaires n'exigent pas,

pour le bien général de la Religion, l'intervention d'un pouvoir spirituel supérieur. Mais l'auteur aurait dû se rappeler, que ces mêmes évêques et beaucoup d'autres encore avaient, au commencement de la révolution, opposé ces mêmes principes aux évêques constitutionels intrus, qui s'étaient emparé, en vertu d'une autorité purement temporelle, des siéges dont les possesseurs légitimes avaient été expulsés. Ici, sa tendresse pour les prêtres jurés, comme on les appela, empêche l'auteur de sentir la justesse des principes dont il s'agit. La conduite noble et ferme du clergé français, et particulièrement de tout le corps épiscopal, leur courage à supporter toutes les privations, l'exil et la pauvreté, n'ont rien à ses yeux de grand ni de touchant! Sa sensibilité ne s'émeut que pour les évêques et les prêtres intrus, chargés en France, partout où on les connaissait, du méprit général, et que n'éstimaient pas même ceux, qui les soutenaiens de leur puissance; car ils ne les considéraint que comme les instrumens de leurs desseins anti-chrétiens, comme le pont qui devait leur servir de passage du Catholicisme à l'irréligion. Du reste, la cause d'une contradiction si frappante est facile à saisir. En 1801, tout se fit avec le concours du pouvoir spirituel; c'est pourquoi les évêques avaient raison de s'opposer. Au commencement de la révolution, au contraire, tout se fit contre la volonté du Saint-Siége, uniquement en vertu de décrets de la Convention nationale; voilà pourquoi les évêques à cette époque avaient tort.

CONSPECTUS TOMI SECUNDI.

	Pag.
DEMONSTRATIO RELIGIONIS CATHOLICAE.	1
Synopsis historica. *Schisma Graecorum.*	3
Schisma Moscowitarum seu Russorum.	4
Novatorum saeculi XVI. praecursores.	5
Ecclesiarum Protestantium brevis historia.	6
PROLUSIONES. Observanda.	11
§. I. *De natura et proprietatibus Religionis Christianae in genere.*	14
Prop. I. *Revelatio Christiana, cujus divinam originem probavimus, illa tantum Religionis capita complectitur, quae a Christo tradita, et ab Apostolis tanquam ad Christi Religionem pertinentia in orbe promulgata sunt.*	14
Prop. II. *Ad Revelationem Christianam, quam divinam probavimus, omnia illa necessario pertinent, quae a Christo hominibus tradita, et ab Apostolis tanquam ad Christi Religionem pertinentia in orbe promulgata sunt.*	15
Corollaria.	15
Prop. III. *Christus Religionem suam universalem esse voluit et perpetuam.*	16
Corollarium. *Inter diversas Religiones, quae se Christianas dicunt, certe una est, quae vera Christi Revelatio dici potest.*	17
Prop. IV. *Ex omnibus Christianis Religionibus una tantum vera Christi Revelatio esse potest.*	17
§. II. *De Systemate Articulorum fundamentalium et Religionis Christianae perfectibilitate.*	18
Prop. I. *Distinctio in Articulos fidei fundamentales et non fundamentales in sensu Protestantium admitti non potest.*	18
Argumentum I. II. III. IV. V.	18—21
Prop. II. *Divina Christi Religio non potest successu temporis fieri perfectior.*	24

Pag.
§. III. *De Religionum indifferentia.* 27
Prop. I. *Religionem Christianam quilibet amplecti tenetur.* 27
Prop. II. *Homo inter Religiones Christianas non potest manere indifferens.* 28
Corollarium. 28
ADNOTATIONES. 28

DEMONSTRATIO
RELIGIONIS CATHOLICAE.

PARS PRIMA.

De vera Christi Ecclesia. 32
CAPUT I. *Qualis esse debeat Christi Ecclesia.* Observanda. 34
ARTICULUS I. *De Ecclesiae Christianae institutione.* 35
Prop. I. *Christus instituit Ecclesiam.* 35
Argumentum I. II. III. IV. 35—38
Corollaria. 39
Prop. II. *Finis Ecclesiae a Christo institutae immediatus est Religio a Christo revelata, mediatus vero salus aeterna per Religionem obtinenda.* 39
Coroll. *Ergo Christus Ecclesiam suam ob finem tantum supernaturalem instituit.* 41
ARTICULUS II. *De proprietatibus Ecclesiae.* 42
§. I. *Ecclesiae universalitas et unitas.* Observanda. 43
Prop. I. *Christus Ecclesiam suam instituit universalem.* 45
Prop. II. *Christus Ecclesiam suam unam esse voluit.* 47
§. II. *De Ecclesiae perpetuitate et inerrantia.* Observanda. 56
Prop. I. *Christus Ecclesiam suam perpetuam esse voluit.* 58
Prop. II. *Ecclesia, quam Christus instituit, nunquam potest a vera fide deficere.* 59
§. III. *De sanctitate Ecclesiae.* Observanda. 65
Prop. I. *Christus Ecclesiam suam sanctam esse voluit.* 66
Prop. II. *Sanctitas, qualem Christus Ecclesiae suae in hac terra inesse voluit, non excludit homines improbos et peccatores.* 68
§. IV. *De Ecclesiae necessitate et visibilitate.* Observanda. 72
Prop. I. *Christus Ecclesiam suam instituit ut societatem necessariam.* 74
Prop. II. *Extra Christi Ecclesiam non est salus.* 75
Prop. III. *Ecclesia a Christo instituta est societas visibilis.* 77
ARTICULUS III. *De potestate Ecclesiae.* Observanda. 87

Pag

§. I. *De potestate a Christo Ecclesiae concessa.* 89

Prop. I. *Christus in Ecclesia sua instituit Cathedram seu magisterium authenticum.* 89

Prop. II. *Christus in Ecclesia sua instituit ministerium authenticum seu potestatem administrandi cultum publicum.* 90

Prop. III. *Christus in Ecclesia sua instituit imperium seu potestatem legislativam, judiciariam et coactivam.* 90

Prop. IV. *Christus ipse elegit Apostolos, et illis immediate et solis omnem illam potestatem concessit, quam in Ecclesia sua instituit.* 92

Coroll. I. *Universa fidelium Ecclesia divina Christi ordinatione distribuitur in clerum et populum; in Ecclesiam docentem et discentem.* 93

Coroll. II. *Ecclesia discens Ecclesiae docenti divina ordinatione subjecta est, eamque audire tenetur.* 94

§. II. *De potestatis Ecclesiasticae perpetua duratione et Ecclesiae docentis infallibilitate.* Observanda. 98

Prop. I. *Triplex potestas Apostolis concessa ex Christi institutione est perpetua.* 100

Prop. II. *Ecclesiae inerrantia ex Christi institutione consistit in Ecclesiae docentis infallibilitate.* 102

ARTICULUS IV. *De constitutione Ecclesiae seu Hierarchia a Christo instituta.* 106

§. I. *De Episcoporum, Presbyterorum et Diaconorum institutione et distinctione.* Observanda. 108

Prop. I. *Ordo Diaconorum semper in Ecclesia extitit tanquam gradus sacer et hierarchicus ab Episcoporum et Presbyterorum ordine distinctus.* 110

Prop. II. *Episcoporum ordo nullo non tempore a Presbyterorum ordine fuit distinctus, eique superior.* 114

§. II. *De institutione Primatus.* Observanda. 123

Prop. I. *Christus in Ecclesia sua Primatum instituit, quem sancto Petro contulit et in Ecclesia semper perdurare voluit.* 125

Prop. II. *Christus non honoris tantum, sed et jurisdictionis Primatum instituit.* 128

Coroll. *Forma regiminis a Christo ipso in Ecclesia instituti recte vocatur Aristocratico-monarchica.* 137

Consectaria. 138

Consect. I. *Ecclesia recte definitur, coetus hominum unius et ejusdem fidei Christianae professione et eorundem Sacramentorum communione conjunctus, sub regimine legitimo-*

Pag.

rum pastoram ac praecipue supremi Pontificis S. Petri in Primatu successoris. 138

Consect. II. *Tam Haeretici, quam Schismatici extra Ecclesiam sunt.* Observanda. 139

Consect. III. *Nunquam licet a vera Christi Ecclesia secessionem facere.* 141

Consect. IV. *Neque Catechumeni, neque excommunicati proprie Ecclesiae membra sunt.* 142

Consect. V. *Peccatores etiam manifesti, item Haeretici et infideles occulti ad externam Christi Ecclesiam pertinent.* 143

Consect. VI. *Ergo Ecclesia non potest definiri societas praedestinatorum aut justorum.* 143

ADNOTATIONES. 144

CAPUT. II. *Quaenam ex diversis Christianorum societatibus sit vera Christi Ecclesia.* 158

ARTICULUS I. *De Primatu romani Pontificis.* Observanda. 160

Prop. I. *Primatus Petro a Christo concessus in romano Pontifice perseverat.* 163

Argumentum. I. II. III. IV. 163—168

Coroll. I. *Ergo romanus Pontifex non honoris tantum, sed et jurisdictionis Primatum habet.* 169

Coroll. II. *Romanus Pontifex jure divino Primatum obtinet.* 169

ADNOTATIONES. 178

ARTICULUS II. *De notis verae Ecclesiae in genere* 185

§. I. *Quaeritur, quae sint conditiones ad veram Ecclesiae notam requisitae.* 187

§. II. *Admitti non possunt notae a Novatoribus assignatae.* 187

§. III. *Quaenam sint notae illae, quibus vera Ecclesia a falsis discerni possit.* Observanda. 191

Prop. I. *Vera Christi Ecclesia debet esse perpetuo visibilis.* 192

Prop. II. *Notae verae et visibilis Ecclesiae statui debent quatuor sequentes: Unitas, Sanctitas, Catholicitas, Apostolicitas.* 192

ARTICULUS III. *An Ecclesia Romano-Catholica omnibus verae Ecclesiae notis insignata sit.* 198

§. I. Prop. *Ecclesia Catholicorum habet notam unitatis.* 199

§. II. Prop. *Ecclesia Romano-Catholica notam habet Sanctitatis.* 202

§. III. Prop. *Ecclesia romana habet notam Catholicitatis.* 208

§. IV. Prop. *Ecclesia Romano-Catholica notam habet Apostolicitatis.* 212

§. V. Consectaria. I. *Visibilitas, quae verae Christi Ecclesiae propria esse debet, convenit Societati Catholicorum.* 216

§. II. *Ecclesia Romano-Catholica est vera Christi Ecclesia.* 217

Pag.

§. III. *Infallibilitas, quam Christus Ecclesiae suae Pastoribus promisit, in Ecclesia Romano-Catholica quaerenda est.* 217
§. IV. *Extra Ecclesiam catholicam romanam non est salus.* 218
ARTICULUS IV. *An Acatholicorum, imprimis Protestantium societatis verae Ecclesiae notas habeant.* 220
§. I. *De nota unitatis.* Observanda. 221
Prop. *Ecclesiae Protestantium notam unitatis nec habent, nec habere possunt.* 225
§. II. *Nota sanctitatis.* Observanda. 226
Prop. *Protestantium societates sanctitatis notam non habent.* 230
§. III. *Nota Catholicitatis.* Observanda. 231
Prop. *Nulli ex Protestantium Ecclesiis convenit nota Catholicitatis, neque convenire potest.* 234
§. IV. *Nota Apostolicitatis.* 239
Prop. *Nota Apostolicitatis Ecclesiis Protestantium non convenit.* 243
§. V. *De Orientis Ecclesiis ab Ecclesia Romana separatis.* 245
Prop. *Ex omnibus Orientis Ecclesiis a Romana Ecclesia separatis nulla est, quae omnes verae Ecclesiae notas habet.* 247
CONCLUSIO. 248
ADNOTATIONES. 249

DEMONSTRATIO
RELIGIONIS CATHOLICAE.

PARS SECUNDA.

De regula fidei seu de mediis, quibus Christus Religionem suam voluit in sua Ecclesia servari. 253
CAPUT I. *De sacra Scriptura.* Observanda. 256
ARTICULUS I. *De scripturarum inspiratione.* Observanda. 256
§. I. *De Scripturae sacrae divina origine.* 258
Prop. I. *Scriptura sacra divinitus inspirata est.* 259
Argumentum I. II. III. 259—263
Prop. II. *Scriptura sacra quoad omnes et singulas partes inspirata est.* 265
§. II. *Qua ratione Scriptura dici possit origine divina.* Observanda. 273
Prop. I. *Scriptura sacra vere et proprie inspirata est.* 275
Corollaria. 276
Prop. II. *Non omnia in Scriptura revelante Spiritu S. scripta sunt, nec admittenda est inspiratio proprie dicta ad singula verba et styli modum.* 277

Pag.
ARTICULUS II. *De sacrarum scripturarum canone.* Observanda. 279
§. I. *De canone in genere.*
Prop. *Canon Concilii Tridentini legitimus est.* 285
§. II. *De libris deutero-canonicis V. T.*
Prop. *Omnes libri V. T., qui deutero-canonici vocantur, divinae originis sunt.* 292
§. III. *De libris deutero-canonicis N. T.*
Prop. *Omnes libri deutero-canonici N. T. divinae originis sunt.* 301
ARTICULUS III. *De scripturarum sensu.* Observanda. 311
§. I. *De sensu mystico et accommodatitio.* Observanda. 313
Prop. I. *In multis Scripturae locis praeter sensum litteralem admittendus est mysticus.* 316
Prop. II. *Ex sensu mystico, cum eum talem esse constat, solidum deducitur argumentum, non vero ex sensu accommodatio.* 318
§. II. *An plures dentur ejusdem loci sensus litterales?* Observanda. 322
§. III. *Regulae in investigando Scripturae sensu observandae.* 325
§. IV. *Studii hermeneutici subsidia.* 330
§. V. *An admitti possit systema accommodationis ad sensum recentiorum inter Protestantes interpretum?* Observanda. 337
Prop. *Systema accommodationis in sensu Semleri et aliorum ex Protestantibus falsum est, impium et omnem evertens revelatam Religionem.* 339
ARTICULUS IV. *De versionibus Scripturae sacrae.* Observanda. 345
Prop. I. *Latina utriusque Testamenti versio, quae Vulgata dicitur, a Tridentino jure merito declarata est authentica.* 349
Prop. II. *Tridentina Synodus Vulgatam authenticam declarando eam Hebraeis et Graecis fontibus non anteposuit, neque ab omni mendo puram esse definivit.* 350
Appendix. 356
ADNOTATIONES. 357
CAPUT II. *De verbo Dei tradito.* 362
ARTICULUS I. *Verbum Dei scriptum unicus Revelationis fons nec est, nec esse potest.* Observanda. 363
Prop. I. *Scriptura sacra non fuit medium primigenium propagandae et conservandae Religionis.* 364
Prop. II *Scriptura sacra non est perfecta eo sensu, quòd totam Christi Religionem complectatur.* 364
Prop. III. *Scriptura sacra non est in omnibus clara et perspicua.* 365
ARTICULUS II. *Dantur verae et proprie dictae Traditiones divinae, seu datur verbum Dei traditum.* Observanda. 373

Pag.
Prop. I. *Dantur Traditiones dogmaticae.* 374
Argumentum I. II. III. IV. V. 374—377
Prop. II. *Traditiones dogmaticae ejusdem sunt auctoritatis ac verbum Dei scriptum.* 378
ARTICULUS III. *De Traditionum divinarum ad nos propagatione.* Observanda. 382
Prop. I. *Aeque certi sumus, testimonia Apostolorum ore tradita incorrupta ad nos pervenisse; quam certi sumus, testimonia litteris consignata integre fuisse conservata.* 384
Prop. II. *Consensus Patrum unanimis certum est et infallibile argumentum divinarum Traditionum.* 387
CAPUT III. *De judice controversiarum.* 392
ARTICULUS I. *An necessarius sit judex controversiarum a Christo institutus et infallibilis.*
Prop. *Praeter Scripturam et Traditionem requiritur aliquis controversiarum judex a Christo institutus, isque infallibilis sit necesse est.* 394
ARTICULUS II. *Judex controversiarum infallibilis a Christo institutus alius esse non potest, quam Ecclesia Catholica.* Observanda. 398
Prop. I. *Judex controversiarum a Christo institutus non potest esse spiritus privatus, qualem Protestantes admittunt; nec ipsa Scriptura nec ratio humana.* 400
Prop. II. *Ecclesia Catholica docens est judex controversiarum infallibilis, a Christo institutus.* 405
ARTICULUS III. *De infallibilitatis objecto.*
Propositio unica. *Ecclesia Christi infallibilis est in iis omnibus et solis, quae ad revelatae doctrinae depositum pertinent, aut ad ejus conservationem necessaria sunt.* 413
Appicatio principii. *Posito nunc principio generali difficile non erit, quaestiones quasdam, quae circa hanc materiam moveri possunt, dissolvere.*
Quaestio I. *An Ecclesia infallibilis sit in iis, quae ad morum doctrinam pertinent?* 413
Quaestio II. *An Ecclesia infallibilis sit in statuenda generali disciplina?* 414
Quaestio III. *An Ecclesia sit infallibilis in decidendis factis dogmaticis?* Observanda. 415
Quaestio IV. *An Ecclesia errare possit in canonizatione Sanctorum, in approbatione religiosorum ordinum, item in illis, quae Breviario inserta leguntur?* 419
ARTICULUS IV. *De infallibilitatis subjecto.* 420
§. I. *Ad quos pertineat judicium in rebus fidei controversis.*

Pag.

Prop. *Soli Episcopi jure divino causas fidei judicant.* 421

§. II. *An Ecclesiae Pastores infallibili auctoritate judicent, sive per orbem sint dispersi, sive congregati in Concilio oecumenico.* Observanda. 424

Prop. I. *Ecclesia per orbem dispersa in rebus fidei et morum infallibilis est.* 426

Prop. II. *Ecclesia docens in Concilio generali congregata est judex fidei infallibilis.* 427

Appendix. *De Concilio Tridentino.* Observanda. 435

Prop. *Concilium Tridentinum omnes characteres habet legitimi et oecumenici Concilii.* 437

§. III. *Quaenam sit Romani Pontificis in fidei controversiis auctoritas.* Observanda. 442

Prop. *Ex principiis fidei Catholicae certum est, summum Pontificem in dijudicandis fidei controversiis praecipuas partes habere; ejusque judicium, si Ecclesiae consensus accesserit, esse irreformabile. An autem ante Ecclesiae consensum infallibile sit, salva fide controvertitur.* 446

Quaeritur I. *Qualis requiratur Ecclesiae consensus?* 450

Quaeritur II. *Quid censendum sit de modo damnandi propositiones in globo?* 452

De ratione naturali. 453

CONCLUSIO. 455

ADNOTATIONES. 456

Bei Kirchheim, Schott und Thielmann in Mainz sind erschienen:

GUILIELMI ESTII,

SS. THEOLOGIAE DOCTORIS ET IN ACADEMIA DUACENA PROFESSORIS PRIMARII,

IN OMNES

PAULI EPISTOLAS,

ITEM IN

CATHOLICAS

COMMENTARII.

AD OPTIMORUM LIBRORUM FIDEM ACCURATISSIME RECUDI CURAVIT

FRANCISCUS SAUSEN.

TOMUS I—V.

Tom. I. Epistola ad Romanos a Cap. I. usque ad Cap. XIII. — **Tom. II.** Ep. ad Rom. a Cap. XIII. usque ad finem et Ep. ad Cor. I. Capp. priora XI. — **Tom. III.** Epist. ad Cor. I. Capita posteriora quinque et II. ad Cor. integra. — **Tom. IV.** Epp. ad Galatas, ad Ephesios, ad Philippenses et ad Colossenses. — **Tom. V.** Epp. ad Thessalonicenses I. et II., ad Timotheum I. et II., ad Titum et ad Philemonem. — Der *sechste* Band wird den Brief an die Hebräer und der *siebente* die katholischen Briefe enthalten und beide Bände noch im Laufe dieses Jahres erscheinen.

gr. 8. Preis per Band fl. 2. 24 kr. od. Rthlr. 1. 8 ggr.

Als der Herausgeber es unternahm, eine neue Ausgabe der Commentare des MALDONAT zu den Evangelien und des ESTIUS zu den paulinischen Briefen zu veranstalten, hatte er dabei die Absicht, dem katholischen Publicum einen Commentar zum Handgebrauche zugänglich zu machen, der sowohl gegen die ältere protestantische Exegese als die Versuche der neueren Nihilisten ein Gegengewicht bilden könnte. Dieses Unternehmen ist nun fast bis zum Schlusse vorangeschritten und der Herausgeber hat seine Pflicht so redlich erfüllt, dass wohl noch nie ein älteres Werk so in jeder Beziehung vollendet neu erschienen ist. Die Hauptschwierigkeit, welche zu überwinden war, lag jedoch nicht so sehr in Dem, was in dem Werke selbst etwa noch zu thun übrig war, als darin, dass aus der Masse älterer katholischer Exegeten, die alle ihre eigenthümlichen Vorzüge haben, gerade Jene gewählt würden, welche die meisten in sich vereinigen. Und diese Wahl ist gelungen, der Commentar des ESTIUS *ist der beste, welcher bis jetzt über die paulinischen Briefe erschienen ist!* Er ist der Natur der Sache nach ein wesentlich *dogmatischer*. Mit seltenem Tiefsinne und unermüdlicher Gründlichkeit dringt der Verfasser, den Papst Benedict XIV., gewiss eine sehr bedeutende Auctorität, Doctor *fundatissimus* nennt, in die tiefsten Schachte paulinischer Weisheit ein und fördert die daselbst gewonnenen Resultate mit eben so grosser Klarheit zu Tage. Wenn indessen *dogmatische Gründlichkeit und Tiefe* auch der Grundcharakter des Werkes sind, so ist darüber doch kein anderes

wesentliches Moment, wie so oft bei anderen älteren und neueren Exegeten, vernachlässigt. Der Commentar ist durchgängig literal, auf die Auctorität der Väter wird überall die gebührende Rücksicht genommen und über dem Dogmatischen das Historische nicht einseitig in den Hintergrund geschoben. Ausserdem besitzt das Werk noch den Hauptvorzug, dass es sich in 5—6 mässige Bände ganz zusammendrängen lässt und sich namentlich zum Begleiter bei exegetischen Vorlesungen und zum Gebrauche bei dem Studium der Dogmatik eignet: zwei Eigenthümlichkeiten, die besonders bei jüngeren Studierenden der Theologie die segenreichsten Erfolge hervorbringen werden.

JOANNIS MALDONATI,

SOCIETATIS JESU THEOLOGI,

COMMENTARII

IN

QUATUOR EVANGELISTAS.

AD OPTIMORUM LIBRORUM FIDEM ACCURATISSIME RECUDI CURAVIT

FRANCISCUS SAUSEN.

TOMUS I—IV.

Tom. I. Qui complectitur Evangelium Matthaei a Cap. I. usque ad Cap. XVII. — **Tom. II.** Evangelium Matthaei a Cap. XVII. usque ad finem. — **Tom. III.** Qui complectitur Evangelium Marci integrum et Lucae Cap. priora XII. — **Tom. VI.** Evangelium Lucae a Cap. XIII. usque ad XXIV. et Joannis Cap. priora quinque. — Der *fünfte* und letzte Band wird den Schluss des Johanneischen Evangeliums enthalten und demnächst erscheinen.

gr. 8. Preis per Band fl. 2. 24 kr. oder Rthlr. 1. 8 ggr.

Anderer Art als der Commentar des Estius ist der Commentar des Maldonado zu den Evangelien, wie das Sujet und der wahrhaft grosse Mann, der ihn schrieb, andere waren. Die Evangelien sind mehr historisch als speculativ, und diesen positiven Charakter hat der Verfasser, ohne darum der Kritik unzugänglich zu seyn, auch seiner Arbeit gegeben. Die Art und Weise der Ausführung aber ist ganz eigenthümlich und ein wahres Kunstwerk. Von der ersten bis zur letzten Seite des Werkes herrscht dieselbe unverwüstliche Lebensfülle, glänzender Witz, ein Schatz von Scharfsinn und Logik und mitunter eine so ergötzliche Polemik, dass selbst die längsten und schwierigsten Partieen sich ohne Ermüdung lesen lassen, und der in jedem exegetischen Werke durch die vorliegende Eintheilung in Capitel gebotene Mechanismus über der reizenden Darstellung fast ganz verschwindet. Erwägt man nun, dass Maldonats Arbeit eine wissenschaftliche war, und bei allen diesen eben genannten Vorzügen noch der von dem Inhalte und der Wissenschaft geforderte heilige Ernst über dem Ganzen schwebt, so wird man in ihm gewiss einen der grössten Meister in der Form anerkennen. Welche traurige Rolle spielt dagegen die

neuere Exegese! Hat man z. B. die Commentare von Kuinoel, bei deren Lesung man meint, die Evangelien seyen blos darum geschrieben worden, damit die Philologen ihren Stachel daran wetzen können, die sogenannten psychologischen Willkührlichkeiten eines Paulus studirt — von den Phantasmen der Mythiker gar nicht zu reden — und geht dann zu Maldonat zurück, so ist es dem Geiste, der seither auf dürrer Haide umhergeirrt, als sey er unplötzlich wie durch einen Zauberschlag in einen heiligen Hain versetzt, wo frische Quellen den müden Wanderer laben und ein erquickender Schatten seine heisse Stirne kühlet.

ROBERTI BELLARMINI,

E SOCIETATE JESU, S. R. E. CARDINALIS,

DISPUTATIONES

DE

CONTROVERSIIS CHRISTIANAE FIDEI

ADVERSUS

HUJUS TEMPORIS HAERETICOS.

ACCEDUNT

VITI ERBERMANNI,

S. J. THEOL.,

VINDICIAE BELLARMINIANAE

CONTRA

GUILIELMUM AMESIUM et JOANNEM GERHARDUM.

AD OPTIMORUM LIBRORUM FIDEM ACCURATISSIME RECUDI CURAVIT

FRANCISCUS SAUSEN.

Tomus II.

De Christo Libri IV. De Romano Pontifice Lib. I.

gr. 8. Rthlr. 1. 8 ggr. od. 2 fl. 24 kr.

Das schlesische Kirchenblatt äussert sich über den ersten Band in Nro. 3. dieses Jahres, wie folgt: „Wir haben nun die Freude, den Lesern ankündigen zu können, daß der erste Band in ausgezeichneter Ausstattung wirklich erschienen ist. Unter Theologen kann über den Werth der Schriften Bellarmins kein Streit seyn. Für gründliche Studien sind sie auch heute noch unentbehrlich. Dieses gilt ganz vorzüglich von den Disputationen über die Unterscheidungslehren. Sie sind aber längst aus dem Buchhandel verschwunden, bei Antiquaren wahre Raritäten und selbst in großen Bibliotheken nicht immer zu finden. Es verdient daher sowohl Herr Sausen, der sich der Herausgabe dieser Werke unterzog, als auch Herr Kirchheim, der Verleger, in hohem Grade den Dank des wissenschaftlichen theologischen Publikums. Auch noch heute gilt von Bellarmin, was der Papst von ihm bei seiner Erhebung zur Cardinalswürde sagte: Hunc elegimus, quia non habet parem Ecclesia Dei. Sehr wohl hat der Herausgeber gethan, daß er die Bedenklichkeiten gegen die Aufnahme der Vindiciae Erbermanni nicht geachtet hat. Sie sind mitunter etwas derb, das ist wahr;

aber es sind in ihnen Schätze enthalten, zu denen dem Theologen der Zugang offen stehen muß. Der erste Band enthält eine vortreffliche Vorrede von dem Herausgeber; ihr folgt die Zueignung Bellarmins an Sixtus V., eine classische und geniale Arbeit. An diese schließen sich an einige Vorreden von Bellarmin, unter denen sich eine 1576 an dem römischen Gymnasium gehaltene kräftige Rede befindet, die sich über die Natur und über die Folgen der Häresie verbreitet. Dann folgt eine Vita Bellarmini; der sich ein Verzeichniß seiner sämmtlichen Schriften anschließt. Den Beschluß bilden haereticorum judicia de R. Bellarmino nach der Sammlung, die der berühmte Gretser veranstaltet hat, der durch seine Syllogismen auf dem Regensburger Colloquium seine Gegner zur Verzweiflung brachte. Es wird nicht leicht ein Einwand von den Gegnern gemacht werden können, der nicht von Bellarmin bereits genügend gewürdigt worden wäre. Die Ausstattung ist ausgezeichnet, der Abdruck in der That accuratissime besorgt; der Preis im Vergleich dazu sehr niedrig." — Die Fortsetzung erscheint regelmäßig und unausgesetzt.

208.9
L 621

8760

AUTHOR LIEBERMANN, F.L.B.

TITLE Institutiones Theologicae II

DATE LOANED	BORROWER'S NAME	ROOM NUMBER
	[redacted]	

8760